Povestirile lui

VLADIMIR NABOKOV

POLIROM

Povestirile lui

VLADIMIR NABOKOV

Traducere din limba rusă și note de Adriana Liciu

Traducere din limba engleză și note
de Veronica D. Niculescu și Anca Băicoianu

POLIROM
2020

POLIROM | Ne veți citi și mâine!

Vladimir Nabokov, *The Stories of Vladimir Nabokov*
Copyright © 1995, 2002, 2006, 2007, Dmitri Nabokov
All rights reserved
© 2009, 2020 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700505
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-9728-1
ISBN PDF: 978-973-46-9729-8
ISBN print: 978-973-46-8236-2

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!

Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

VLADIMIR VLADIMIROVICI NABOKOV s-a născut în 23 aprilie 1899 la Sankt-Petersburg, într-o familie foarte cultivată, astfel încît stăpînea impecabil franceza şi engleza încă din copilărie. În 1919, Nabokovii sînt nevoiţi să emigreze, iar în 1922 tatăl scriitorului este ucis de un fanatic rus la Berlin. Nabokov a studiat limbile slave şi romanice la Trinity College din Cambridge pînă în 1922. Apoi a locuit la Berlin (1923-1937) şi Paris (1937-1940), scriind cu fervoare, în rusă, mai multe romane, zeci de povestiri, sute de poeme şi cîteva drame. În 1925 s-a căsătorit cu Vera Slonim. În perioada respectivă, şi-a întreţinut familia din traduceri, lecţii de engleză şi tenis, precum şi ca autor de cuvinte încrucişate în rusă şi analist de şah. În 1940 a plecat în America, împreună cu soţia şi fiul lui, de teamă să nu fie trimis într-un lagăr de concentrare. A predat la universităţile Wellesley, Harvard şi Stanford. Între 1948 şi 1959 a fost profesor de literatură rusă la Cornell University. Pasionat de entomologie, Nabokov a descoperit în 1944 o (sub)specie de fluture care-i va purta numele: *Lycaeides melissa samuelis Nabokov*. A tradus în engleză *Evgheni Oneghin* de Puşkin şi *Un erou al timpului nostru* de Lermontov. Este autorul mai multor lucrări de critică literară, dintre care studiul despre Gogol (1944) este foarte important pentru înţelegerea artei acestuia. Din seria rusă a scrierilor lui Nabokov, publicate sub pseudonimul V. Sirin, fac parte romanele *Maşenka* (1926), *Rege, damă, valet* (1928), *Apărarea Lujin* (1930), *Ochiul* (1930), *Glorie* (1932), *Un hohot în beznă* (1932), *Disperare* (1934), *Invitaţie la eşafod* (1936), *Darul* (1937-1938). După stabilirea în Statele Unite, începe strălucita sa carieră de romancier în limba engleză. Publică *Adevărata viaţă a lui Sebastian Knight* (1941), *Blazon de bastard* (1947), *Lolita* (1955), *Pnin* (1957), *Foc palid* (1962, roman în versuri, cu adnotări), *Ada sau ardoarea* (1969), *Lucruri transparente* (1972) şi *Priveşte-i pe arlechini!* (1974). În 1967 îi apare volumul autobiografic *Vorbeşte, memorie*. Pentru activitatea sa literară, Nabokov a fost distins cu National Book Foundation Medal. S-a stins din viaţă la Montreux, în 1977.

Năluca

Urmăream gânditor cu tocul umbra rotundă, tremurătoare a călimării. Într-o cameră îndepărtată bătu un ceas, iar visătorului de mine i se păru că bătea cineva la ușă – mai întâi încetișor, apoi tot mai tare; bătu de douăsprezece ori la rând și încetă în așteptare.

— Da, sunt aici, intrați…

Clanța scârțâi timid, flacăra lumânării ce lăcrima se aplecă, și el se ivi pe-o parte dintr-un dreptunghi de întuneric – încovoiat, cenușiu, nins cu polenul nopții geroase și înstelate…

Îi știam chipul – oh, de mult îl știam!

Ochiul drept îi era încă în umbră, cel stâng se uita sperios la mine, prelung, verde-fumuriu; și pupila se înroși, ca un punct de rugină… Iar șuvița asta ca un mușchi cenușiu pe tâmplă, și sprânceana pal-argintie, abia perceptibilă, și cutișoara caraghioasă lângă gura imberbă – cum îmi stârneau, cum îmi răscoleau toate astea memoria!

Mă ridicai și el făcu un pas înainte.

Paltonașul ponosit părea încheiat de-a-ndoaselea, ca veșmintele pentru femei, în mână ținea o șapcă – nu, o bocceluță întunecată, ca vai de lume, nu era nici o șapcă…

Da, firește că îl știam – poate chiar îl iubeam –, doar că, uite, nu-mi venea deloc în minte unde și când ne întâlniserăm, dar pesemne ne întâlniserăm deseori, altfel nu mi-aș fi amintit atât de bine buzele astea roșii ca păducelul, urechile ascuțite, nostimul măr al lui Adam…

Cu un murmur amabil îi strânsei mâna ușoară, rece, și atinsei speteaza unui fotoliu care își trăise traiul.

— E așa de groaznic pe stradă. Și-am zis să te vizitez. Am trecut să te văd. Mă recunoști? Doar nu era zi să nu zburdăm împreună, să nu hăulim… Acolo, la țară… Nu cumva ai uitat?

Glasul lui parcă mă orbi, prinsei să văd pestriț, capul începu să mi se învârtească; îmi amintii fericirea răsunătoare, imensă, irepetabilă…

Nu, nu se poate! Sunt singur… Toate astea nu-s decât un delir ciudat! Dar în rând cu mine chiar ședea cineva – uscățiv, inimaginabil, în niște ghete nemțești cu urechi, și glasul lui răsuna, foșnea aurit, verde-suculent, știut, iar cuvintele îi erau toate așa de simple, de omenești…

— Ei, uite – ți-ai amintit… da, eu sunt, fostul Duh al pădurii, spiridușul zglobiu… Uite că a trebuit să fug și eu…

A oftat adânc și mi-au apărut iar în fața ochilor norii hoinari, talazurile înalte ale frunzișurilor, sclipirile ca niște stropi de spumă ale scoarței de mesteacăn și vuietul dulce, veșnic… El se aplecă spre mine și se uită blând în ochii mei.

— Ți-aduci minte de pădurea noastră, de bradul negru, de mesteacănul alb? I-au tăiat… Ce jale a fost pe mine, de neîndurat, să văd mestecenii pârâind, prăvălindu-se, și cum să-i ajut? M-au alungat în mlaștină, am plâns, am urlat, am bufnit ca un bâtlan de baltă – și țuști în pădurea de pini de-alături.

Acolo tânjeam de dor; nu mă mai puteam opri din suspine… Și abia începusem să mă obișnuiesc, când colo, n-a mai fost nici pădurea de pini – doar o zgură vânătă. A trebuit să vagabondez iar. Mi-am căutat o pădurice, o pădurice care era frumoasă, deasă, întunecoasă și proaspătă – și totuși parcă nu era la fel… Pe vremuri mă zbenguiam din zori până-n noapte, șuieram frenetic, băteam din palme, speriam trecătorii… Ți-aduci aminte cum te-ai rătăcit o dată în desișul meu – tu și o rochiță albă –, iar eu tot înnodam potecile, întorceam trunchiurile, făceam cu ochiul prin frunziș; toată noaptea aceea m-am ținut numai de păcăleli… Dar n-a fost decât așa, în glumă, degeaba m-au ponegrit… Dar aici m-am astâmpărat, căci sălașul cel nou nu era vesel. Zi și noapte trosnea ceva în jur. Mai întâi am crezut că e fratele meu, Păduroiul, și că se distrează pe seama mea; l-am strigat și am ciulit urechile. Ceva țăcănea, huruia – nu, nu era ceva de-al nostru. Odată, pe-nserat, mă avânt eu

într-un luminiș și ce văd? Oameni întinși, care pe spate, care pe burtă. Ei, mă gândesc, ia să mi ți-i scol eu, să-i înviorez! Și încep să scutur ramurile, să fac tot felul de giumbușlucuri cu conurile de brad, să foșnesc, să vuiesc... Un ceas întreg m-am căznit – totul a fost în van. Iar când m-am uitat mai de-aproape, am încremenit. Unuia îi atârna capul, prins doar de un firicel roșiatic, altul avea în loc de stomac o grămadă de viermi grași... Mi-a fost peste poate. Am slobozit un urlet, am sărit cât colo și-am luat-o la goană...

Am pribegit mult prin tot felul de păduri, dar nu era pic de viață. Ba liniște, pustiu, urât de moarte, ba ceva de groază, de mai bine să nu-ți amintești. În cele din urmă m-am hotărât: m-am preschimbat în mujic, într-un pribeag cu desagă, și am plecat de-a binelea: adio, Rusie! Ei, și-acolo am dat de un frate de-al meu. Duhul Apelor mi-a dat o mână de ajutor. Sărmanul, se salvase și el. Se tot minuna: ce vremuri au putut să vină, zice, o adevărată năpastă! Și ce să spun: se ținuse el de prostii pe timpuri, ademenise oameni (de primitor ce era!), dar ce-i mai alinta, ce-i mai dezmierda acolo la el, pe fundul aurit al râului, cu ce cânturi îi mai fermeca! Iar acum, zice, plutesc numai morți, câtă frunză și iarbă sunt, iar umezeala râului e coclită, deasă, caldă, lipicioasă; n-ai ce respira... Și m-a luat cu el.

El rătăcește printr-o mare îndepărtată, iar pe mine m-a lăsat în drum pe un mic țărm cețos – du-te, frate, găsește-ți un tufiș. Dar n-am găsit nimic și-am nimerit aici, în orașul ăsta de piatră, îngrozitor, străin... Vezi, am și devenit om cu guler și ghete, cum se cuvine – am învățat să și vorbesc limba lor...

Tăcu. Ochii îi străluceau ca frunzele ude, stătea cu mâinile încrucișate și, în reflexul șovăitor al lumânării înecate, părul lui palid, pieptănat spre stânga, licărea ciudat.

— Știu, și ție ți-e dor, răsună iar glasul limpede, dar dorul tău, pe lângă-al meu, năprasnic, vijelios, e doar ca răsuflarea cuiva care doarme. Gândește-te numai: n-a rămas nimeni din neamul nostru în Rusia. Unii s-au ridicat, ca fuioarele de ceață, alții s-au risipit prin lume. Râurile de-acasă sunt triste, nu-i nici o mână zburdalnică să le-mproaște sclipirile de lună, orfani sunt și tac clopoțeii rămași din întâmplare neseceraţi – fostele

guzle albastre ale etericului Duh al Câmpului, rivalul meu. Spiritul casei, ciufulit, duios, a părăsit plângând căminul tău dezonorat, scuipat, și s-au veștejit crângurile, crângurile acelea înduioșător de luminoase, magic de întunecoase…

Iar noi suntem inspirația ta, Rusie, frumusețea ta de necuprins cu mintea, vraja ta veșnică ! Și noi toți am plecat, izgoniți de un arpentor nebun.

Prietene, acuși o să mor, spune-mi ceva, spune-mi că mă iubești, pe mine, fantomă fără casă, șezi mai aproape, dă-mi mâna…

Sfârâind, lumânarea se stinse. Degete reci îmi atinseră palma, râsul trist, familiar răsună și amuți.

Când am aprins lumina nu mai era nimeni în fotoliu… nimeni… Doar o mireasmă în odaie, nespus de gingașă, de mesteacăn și de mușchi umed…

(1921)
Traducere de Adriana Liciu

Aici se vorbește rusește

Tutungeria lui Martin Martinici este situată într-o clădire de pe colț. Nu-i de mirare că tutungeriile au o predilecție pentru colțuri, căci afacerea lui Martin este înfloritoare. Vitrina este modestă ca mărime, însă bine aranjată. Mici oglinzi însuflețesc expoziția. În partea de jos, în faldurile catifelei azurii și vălurite, se cuibărește un amestec pestriț de cutii de țigări, cu numele formulate în strălucitorul dialect internațional ce servește și pentru numele de hoteluri; mai sus, rânduri de țigări de foi surâd în cutiile lor ușoare ca pana.

La vremea lui, Martin fusese un înstărit proprietar de pământ. În amintirile mele din copilărie, el este celebru pentru un tractor remarcabil, în timp ce fiul său Petia și cu mine am căzut simultan pradă lui Mayne Reid și scarlatinei, astfel încât acum, după cincisprezece ani arhiplini de fel și fel de lucruri, îmi făcea plăcere să mă opresc pe la tutungeria de pe acel colț plin de viață, unde Martin își vindea mărfurile.

De anul trecut, în plus, avem mai mult decât amintiri în comun. Martin are un secret, iar eu am fost făcut părtaș la acel secret. „Deci, totu-i ca de obicei?“, întreb în șoaptă, iar el, aruncând o privire peste umăr, răspunde la fel de încet: „Da, slavă Domnului, e liniște totală“. Secretul e unul cu totul nemaipomenit. Îmi amintesc că plecam la Paris și am stat la Martin până seara, în ziua precedentă. Sufletul unui om poate fi comparat cu un magazin, iar ochii lui, cu două vitrine gemene. Judecând după ochii lui Martin, nuanțele calde și maronii erau la modă. Judecând după acei ochi, marfa dinăuntrul sufletului lui era de o calitate superbă. Și ce barbă

luxuriantă, strălucind puternic din robustele fire cărunte rusești. Și umerii, statura, aspectul lui… Odinioară se spunea „el poate despica o batistă cu sabia“ – una dintre isprăvile lui Richard Inimă de Leu. Acum un confrate emigrant ar spune cu invidie „Omul nu s-a dat bătut“.

Soția lui era o bătrână buhăită și blândă, cu un neg pe nara stângă. De pe vremea grelelor încercări revoluționare, chipul ei căpătase un tic înduioșător: arunca priviri iuți laterale, în sus. Petia avea același fizic impunător ca și tatăl său. Îmi plăceau ursuzenia lui ușor afectată și umorul lui neașteptat. Avea un chip mare, flasc (despre care tatăl lui spunea: „Ce mutră – trei zile n-ar fi suficiente pentru a o cuprinde“) și păr șaten-roșcat, veșnic ciufulit. Petia deținea un mic cinematograf într-o parte slab populată a orașului, ce aducea un venit foarte modest. Și iată întreaga familie.

Am petrecut acea zi dinaintea plecării mele stând la tejghea și urmărindu-l pe Martin cum își primește clienții – mai întâi se sprijinea ușor, cu două degete, de tăblia tejghelei, apoi pășea spre rafturi, scotea la iveală o cutie, cu o fluturare, și întreba, în timp ce o deschidea cu unghia de la degetul mare: „*Einen Rauchen*?[1]“ –, îmi amintesc acea zi dintr-un motiv anume: Petia a venit deodată din stradă, ciufulit și vânăt de furie. Nepoata lui Martin decisese să se întoarcă la mama ei în Moscova, iar Petia tocmai fusese pe la reprezentanții diplomatici. În timp ce unul dintre reprezentanți îi dădea informații, un altul, care evident era implicat în conducerea politică guvernamentală, a șoptit abia auzit: „Tot felul de lepădături din Garda Albă se învârt pe-aici“.

— Aș fi putut să-l fac pilaf, a spus Petia, pocnindu-și pumnul în palmă, dar din păcate nu pot să fac abstracție de mătușa mea din Moscova.

— Deja ai un mic păcat sau două pe conștiință, a mormăit jovial Martin.

Făcea aluzie la un incident deosebit de amuzant. Nu demult, de onomastica sa, Petia vizitase librăria sovietică, a cărei prezență păta una dintre cele mai fermecătoare străzi ale Berlinului. Nu vindeau numai cărți acolo, ci și diferite obiecte de artizanat. Petia a ales un ciocan împodobit cu maci și

purtând un blazon cu o inscripție tipică pentru un ciocan bolșevic. Vânzătorul a întrebat dacă mai dorește ceva. Petia a spus: „Da, aș dori“, arătând cu capul spre un bust mic de ipsos al domnului Ulianov[2]. A plătit cincisprezece mărci pentru bust și ciocan, după care, fără nici o vorbă, chiar acolo pe tejghea, a spart bustul cu ciocanul, izbindu-l cu o asemenea forță încât domnul Ulianov s-a dezintegrat pur și simplu.

Îmi plăcea acea poveste, așa cum îmi plăceau, de exemplu, îndrăgitele zicale prostești din copilăria de neuitat, care fac să-ți vibreze coarda sensibilă. Auzindu-l pe Martin, m-am uitat râzând la Petia. Însă Petia a dat mohorât din umeri și s-a încruntat. Martin a scotocit prin sertar și i-a oferit cea mai scumpă țigară din magazin. Dar nici măcar asta n-a risipit înnegurarea lui Petia.

M-am întors la Berlin o jumătate de an mai târziu. Într-o duminică dimineață, am simțit un impuls de a-l vedea pe Martin. În zilele lucrătoare, puteai ajunge la el prin magazin, de vreme ce apartamentul său – trei camere și o bucătărie – era chiar în spatele acestuia. Însă sigur că duminică dimineața magazinul era închis, iar vitrina avea grilajul tras. Am aruncat iute o privire prin grilaj, la cutiile cu roșu și auriu, la trabucurile negricioase, la inscripția modestă dintr-un colț: „Aici se vorbește rusește“, am observat că vitrina devenise cumva și mai veselă și am luat-o prin curte spre casa lui Martin. Ciudat lucru – Martin însuși mi s-a părut și mai simpatic, mai vioi, mai strălucitor ca înainte. Iar Petia era de-a dreptul de nerecunoscut: buclele lui unsuroase și mițoase erau pieptănate pe spate, un zâmbet larg, cam sfios, nu-i părăsea buzele, păstra un fel de tăcere saturată, iar o preocupare ciudată, voioasă, ca și când el ar fi purtat o încărcătură prețioasă înăuntrul său, îi îndulcea fiecare mișcare. Doar mama era palidă ca întotdeauna și același tic înduioșător îi străfulgera chipul, ca un fulger slab de vară. Stăteam în salonul lor ordonat, știind că celelalte două camere – dormitorul lui Petia și cel al părinților săi – erau la fel de confortabile și curate, și găseam gândul acesta agreabil. Sorbeam ceai cu lămâie, ascultam discursul melodios al lui Martin și nu puteam să uit impresia că apăruse ceva nou în apartamentul lor, un fel

de palpitație veselă și misterioasă, așa cum se întâmplă, de exemplu, într-o casă unde există o tânără viitoare mamă. O dată sau de două ori, Martin l-a privit cu un aer preocupat pe fiul său, după care celălalt s-a ridicat prompt, a părăsit camera, iar la întoarcere a încuviințat discret din cap către tatăl său, ca și când ar fi spus că totul mergea de minune.

Mai era ceva nou și, pentru mine, enigmatic, în conversația bătrânului. Vorbeam despre Paris și francezi și deodată el s-a interesat:

— Spune-mi, prietene, care e cea mai mare închisoare din Paris?

Am răspuns că nu știu și am început să îi spun despre un teatru de revistă franțuzesc, unde jucau femei vopsite în albastru.

— Crezi tu că asta-i deosebit! m-a întrerupt Martin. Se spune, de exemplu, că femeile râcâie tencuiala de pe pereți în închisoare și o folosesc ca să-și pudreze fața, gâtul sau așa ceva.

În sprijinul cuvintelor sale, a adus din dormitor un volum gros al unui criminalist german și le-a localizat într-un capitol despre obiceiurile vieții din închisoare. Am încercat să schimb subiectul, însă, indiferent ce temă alegeam, Martin o dirija, cotind cu viclenie, astfel încât deodată ne pomeneam discutând despre omenia detenției pe viață, în opoziție cu ideea execuției, sau despre metodele ingenioase inventate de criminali pentru a evada în lumea largă.

Eram intrigat. Petia, care iubea tot ce era mecanic, meșterea cu un briceag la arcurile ceasului său de mână și chicotea în barbă. Mama lui lucra la goblen, din când în când împingând pâinea prăjită sau gemul înspre mine. Martin, ținându-se de barba ciufulită cu toate cele cinci degete, m-a străfulgerat cu o privire piezișă a ochilor săi căprui și deodată ceva înăuntrul lui a cedat. A pocnit cu palma în masă și s-a întors către fiul lui.

— Nu mai rezist, Petia – o să-i spun tot, înainte să explodez.

Petia a încuviințat tăcut. Nevasta lui Martin se ridicase, să meargă la bucătărie.

— Ce palavragiu mai ești, a spus ea, clătinând din cap indulgentă.

Martin și-a pus mâna pe umărul meu, m-a scuturat în așa hal încât, dac-aș fi fost un măr într-o grădină, merele s-ar fi prăvălit toate din mine, și m-a privit în față.

— Te avertizez, a zis. Sunt pe cale să-ți spun așa un secret, așa un secret… că nici nu știu. Ține seama – să nu scoți o vorbă! Ai înțeles?

Și, aplecându-se spre mine, învăluindu-mă în mirosul de tabac și în propriul său odor înțepător de om bătrân, Martin mi-a spus o poveste cu adevărat remarcabilă[3].

— S-a întâmplat, a început Martin, la puțin timp după plecarea ta. A intrat un client. Cu siguranță că nu observase semnul din fereastră, fiindcă mi s-a adresat în germană. Dă-mi voie să accentuez asta: dacă ar fi observat indicatorul, n-ar fi intrat în modestul magazin al unui emigrant. L-am recunoscut de îndată ca fiind rus, după pronunție. Avea și mutră de rus. Eu, desigur, m-am lansat în rusă, l-am întrebat ce gamă de prețuri, ce tip. El mi-a aruncat o privire surprinsă în care se citea neplăcerea: „Ce te-a făcut să crezi că sunt rus?“. I-am dat un răspuns absolut prietenos, după cum îmi amintesc, și-am început să îi socotesc țigările. În acea clipă, a intrat Petia. Când mi-a văzut clientul, a spus cu un calm desăvârșit: „Ei, iată o întâlnire plăcută“. Apoi Petia al meu se apropie de el și-l pocnește cu pumnul în obraz. Celălalt a încremenit. După cum mi-a explicat Petia mai târziu, ceea ce se întâmplase nu fusese doar un knockout cu victima cocârjată pe podea, ci un tip special de knockout: s-a dovedit că Petia îi aplicase o lovitură de pumn cu acțiune întârziată, iar omul își pierduse cunoștința în picioare. Și arăta ca și cum ar fi dormit la verticală. Apoi a început să se încline încet pe spate, ca un turn. Atunci Petia l-a ocolit, mergând în spatele lui, și l-a prins de subsuori. Totul era foarte neașteptat. Petia a zis: „Ajută-mă, tată“. L-am întrebat ce crede că face. Petia doar repeta „Ajută-mă“. Îl cunosc bine pe Petia al meu – n-are rost să surâzi, Petia – și știu că e cu picioarele pe pământ, își cumpănește acțiunile și nu bate oamenii până leșină fără nici un motiv. L-am târât pe leșinat din magazin pe coridor și în camera lui Petia. Chiar atunci, am auzit un clinchet – cineva intrase în magazin. Bine că, desigur, nu se întâmplase mai devreme. M-am întors în magazin, am

vândut ce-am vândut și-apoi, din fericire, a venit nevastă-mea cu cumpărăturile și am pus-o imediat să lucreze la tejghea în timp ce eu, fără o vorbă, m-am dus glonț în camera lui Petia. Omul zăcea cu ochii închiși pe podea, în timp ce Petia stătea la masa lui, cercetând cu un aer gânditor anumite obiecte, precum acea mare tabacheră de piele, șase vederi obscene, un portofel, un pașaport, un revolver vechi, însă, din câte se părea, eficient. A explicat de îndată: așa cum sunt sigur că ți-ai imaginat, aceste lucruri proveneau din buzunarele omului, iar omul însuși nu era nimeni altcineva decât reprezentantul – îți amintești povestea lui Petia – care făcuse gluma cu lepădăturile din Garda Albă, da, da, chiar același! Și, judecând după anumite hârtii, dacă el nu era de la GPU[4], nu știu cine mai era. „Toate bune și frumoase“, i-am zis lui Petia, „deci ai pocnit un tip în mutră. Dacă o merita sau nu, asta e altă problemă, dar te rog să-mi explici ce ai de gând să faci acum. Desigur, ai uitat cu totul de mătușa ta din Moscova“. „Da, am uitat“, a zis Petia. „Trebuie să ne gândim la ceva.“

Și ne-am gândit. Mai întâi am pus mâna pe o frânghie zdravănă și i-am astupat gura cu un prosop. În timp ce ne munceam la el, și-a revenit și a deschis un ochi. La o examinare mai atentă, dă-mi voie să-ți spun, mutra i s-a dovedit a fi nu numai oribilă, dar și prostească – un fel de râie pe frunte, mustață și nas borcănat. Lăsându-l întins pe podea, eu și Petia ne-am așezat confortabil în preajmă și am început o anchetă judiciară. Am dezbătut o bună bucată de timp. Eram preocupați nu atât de afrontul în sine – era un fleac, desigur –, cât de întreaga lui profesie, ca să zic așa, și de faptele pe care le comisese în Rusia. Acuzatului i-a fost permis să aibă ultimul cuvânt. Când i-am desfăcut prosopul de la gură, a scos un fel de geamăt, a horcăit, însă n-a spus nimic altceva decât: „O să vedeți, o să vedeți voi…“ Prosopul a fost legat la loc, iar sesiunea reluată. Voturile au fost împărțite la început. Petia a cerut pedeapsa cu moartea. Eu consideram că merită să moară, însă am propus înlocuirea execuției cu închisoarea pe viață. Petia s-a mai gândit și a căzut de acord. Am adăugat că, deși cu siguranță comisese crime, noi eram incapabili să stabilim asta; că serviciul său, în sine, constituia o crimă; că datoria noastră

se limita la a-l preda nevătămat, nimic mai mult. Acum ascultă restul.

Noi avem o baie la capătul coridorului. O cămăruță întunecată, foarte întunecată, cu o cadă de fier emailată. Apa face grevă destul de des. Din când în când se ivește câte un gândac de bucătărie. Camera este atât de întunecată fiindcă fereastra e deosebit de îngustă și e situată chiar sub tavan și, în afară de asta, chiar vizavi de fereastră, la un metru sau mai puțin depărtare, e un zid de cărămidă zdravăn, solid. Și aici, în acest cotlon, am decis să ținem prizonierul. A fost ideea lui Petia – da, da, Petia, să-i dăm Cezarului ce-i al Cezarului. Înainte de toate, desigur, celula trebuia pregătită. Am început prin a târî prizonierul pe coridor, ca să fie în apropiere în timp ce noi lucrăm. Și atunci nevastă-mea, care tocmai închisese magazinul pe ziua aceea și se îndrepta spre bucătărie, ne-a văzut. A fost uimită, chiar indignată, însă apoi ne-a înțeles raționamentul. Fată docilă. Petia a început prin dezmembrarea unei mese solide pe care o aveam în bucătărie – i-a dat jos picioarele și a folosit tăblia rezultată pentru a bate în cuie fereastra de la baie. Apoi a deșurubat robinetele, a înlăturat boilerul cilindric de apă și a așternut o saltea pe podeaua băii. Desigur, în ziua următoare, am adăugat diferite îmbunătățiri: am schimbat încuietoarea, am montat un zăvor, am întărit tăblia din fereastră cu metal – și toate acestea, desigur, fără a face prea mult zgomot. Așa cum știi, nu avem vecini, dar am considerat necesar să acționăm cu prudență. Rezultatul a fost o adevărată celulă de închisoare și acolo l-am vârât pe tipul de la GPU. Am desfăcut frânghia, am dezlegat prosopul, l-am avertizat că dacă începe să urle îl vom lega fedeleș din nou și pentru mult timp; apoi, mulțumiți că înțelesese pentru cine fusese pusă salteaua în baie, am închis ușa și, cu rândul, am stat de gardă toată noaptea.

Acel moment a marcat pentru noi începutul unei alte vieți. Nu mai eram doar Martin Martinici, ci Martin Martinici gardianul-șef. La început, deținutul a fost așa de uimit de ceea ce se întâmplase, încât comportamentul lui era supus. În curând, totuși, a revenit la starea normală și, atunci când îi aduceam cina, se lansa într-un uragan de cuvinte murdare. Nu

pot repeta obscenitățile omului; mă voi limita la a spune că mi-a plasat scumpa mamă răposată în cele mai ciudate situații. Eram hotărât să îi inculc în totalitate natura statutului său legal. I-am explicat că o să rămână închis până la capătul zilelor lui; că, dacă eu muream primul, i-l transmiteam pe el lui Petia ca pe o moștenire; că fiul meu, la rândul său, avea să îl transmită viitorului meu nepot și așa mai departe, transformându-l într-un fel de tradiție de familie. O bijuterie de familie. Am menționat în treacăt că, în eventualitatea puțin probabilă că ar trebui să ne mutăm în alt apartament din Berlin, el va fi legat, vârât într-un cufăr special și mutat odată cu noi, simplu ca bună ziua. Am continuat explicându-i că doar într-un singur caz i se va acorda amnistia. Și anume, va fi eliberat în ziua în care explodează balonul bolșevic. În cele din urmă, i-am promis că va fi bine hrănit – mult mai bine decât pe vremea mea, când fusesem închis de CEKA[5] – și că, printr-un privilegiu special, va primi cărți. Și, de fapt, până în ziua de azi nu cred că s-a plâns el vreodată de mâncare. E adevărat, la început Petia a propus să fie hrănit cu babușcă uscată, însă oricât a căutat, acel pește sovietic n-a fost de găsit în Berlin. Suntem obligați să îi dăm mâncare burgheză. La opt fix, în fiecare dimineață, Petia și cu mine intrăm și-i punem lângă cadă un castron de supă fierbinte cu carne și o bucată de pâine neagră. Tot atunci scoatem oala de noapte, un dispozitiv ingenios pe care l-am achiziționat anume pentru el. La trei primește un pahar de ceai, la șapte încă niște supă. Acest sistem nutrițional este creat pe baza celui folosit în cele mai bune închisori europene.

Cărțile au fost încă o mare problemă. Am ținut un consiliu de familie pentru cele de început și ne-am oprit la trei titluri: *Cneazul Serebreanîi, Fabulele* lui Krîlov și *Ocolul pământului în optzeci de zile*. El a anunțat că nu va citi acele „pamflete ale Gărzii Albe“, însă noi i-am lăsat cărțile și avem toate motivele să credem că le-a citit cu plăcere.

Dispoziția lui era schimbătoare. A devenit tăcut. În mod cert, cocea el ceva. Poate spera ca poliția să înceapă să-l caute. Am verificat ziarele, însă nu se spunea o vorbă despre agentul CEKA dispărut. Cel mai probabil, ceilalți reprezentanți au

hotărât că omul pur și simplu dezertase și preferaseră să îngroape afacerea. Acestei perioade gânditoare aparțin încercările lui de a evada sau măcar de a da de veste lumii exterioare. S-a târât prin celula sa, probabil a întins mâna la fereastră, a încercat să desfacă scândurile, a încercat să bată cu putere, însă l-am amenințat cu una sau alta și bătăile au încetat. Iar o dată, când Petia a intrat singur, omul s-a repezit la el. Petia l-a apucat într-o blândă îmbrățișare de urs și l-a așezat înapoi în cadă. După această întâmplare, a suferit o altă schimbare, a devenit foarte jovial, chiar glumea ocazional și, în cele din urmă, a încercat să ne mituiască. Ne-a oferit o sumă enormă, promițând să o obțină prin cineva. Când nici asta n-a fost de ajutor, a început să scâncească, apoi s-a pus iar pe înjurat, mai rău ca înainte. În prezent, este într-o fază de sinistră supușenie care, mă tem, nu e semn bun.

Îl scoatem zilnic la plimbare pe coridor, iar de două ori pe săptămână îl aerisim la o fereastră deschisă; desigur, luăm toate precauțiile necesare ca să-l împiedicăm să țipe. Sâmbăta face baie. Noi înșine trebuie să ne spălăm în bucătărie. Duminica, îi țin scurte prelegeri și-l las să fumeze trei țigări – în prezența mea, desigur. Despre ce sunt aceste prelegeri? Despre tot felul de lucruri. Pușkin, de exemplu, sau grecii antici. Un singur subiect este omis – politica. Este complet privat de politică. Întocmai ca și când un astfel de lucru nu există pe fața pământului. Și știi ce? De când țin închis un agent sovietic, de când am servit patria, sunt pur și simplu alt om. Vioi și fericit. Iar afacerea s-a înviorat și ea, așa că nici măcar nu-i o mare problemă să-l întreținem. Mă costă douăzeci de mărci sau cam așa ceva pe lună, cu tot cu factura electrică: e absolut întuneric acolo, așa că de la opt dimineața până la opt seara un bec slab rămâne aprins.

Întrebi din ce mediu provine? Ei bine, cum să spun… Are douăzeci și patru de ani, este țăran, e puțin probabil să fi terminat măcar vreo școală de țară, a fost ceea ce se numește „un comunist cinstit“, a studiat numai științe politice, ceea ce-n limba noastră înseamnă să faci niște capete pătrate din niște bătuți în cap – asta-i tot ce știu. Of, dacă vrei, ți-l arăt, numai ține minte, să nu sufli o vorbă!

Martin a ieșit pe coridor. Petia și cu mine l-am urmat. Bătrânul, în haina lui de casă comodă, chiar că arăta ca un gardian de închisoare. A scos cheia la iveală în timp ce mergea și era ceva aproape profesionist în felul în care a introdus-o în broască. Broasca a trosnit de două ori, iar Martin a dat ușa la perete. Departe de-a fi fost vreo văgăună prost luminată, era o baie splendidă și spațioasă, din cele pe care le întâlnești în confortabilele locuințe nemțești. Lumina electrică, puternică și totuși plăcută ochiului, ardea din spatele unui abajur vesel, ornat. O oglindă lucea pe peretele din stânga. Pe noptiera de lângă cadă erau cărți, o portocală decojită pe o farfurie lucioasă și o sticlă de bere neatinsă. În cada albă, pe o saltea acoperită cu un cearșaf curat, cu o pernă mare sub ceafă, stătea un individ bine hrănit, cu ochi strălucitori, cu barbă mare, într-un halat de baie (primit de la stăpân) și papuci călduroși, moi.

— Ei bine, ce zici? m-a întrebat Martin.

Scena mi s-a părut comică și n-am știut ce să răspund.

— Acolo se afla fereastra, a arătat Martin cu degetul.

Bineînțeles, fereastra era perfect acoperită cu scânduri.

Prizonierul a căscat și s-a întors la perete. Am ieșit. Martin a mângâiat zăvorul cu un zâmbet.

— Slabe șanse să scape vreodată, a spus, iar apoi a adăugat gânditor: Aș fi curios să știu, totuși, câți ani o să petreacă acolo…

(1923)

Traducere de Veronica D. Niculescu

1. Un fum? (în germ. în orig).
2. Numele real al lui V.I. Lenin.
3. În această narațiune, toate trăsăturile de caracter și semnele distinctive care ar putea sugera identitatea adevăratului Martin sunt, desigur, distorsionate în mod deliberat. Precizez asta pentru ca amatorii de curiozități să nu caute în zadar „tutungeria dintr-o clădire de pe colț“ (n. a.).
4. GPU – prescurtare de la Gosudarstvennoe Politiceskoe Upravlenie, Administrația Politică de Stat care a fost poliția politică a Republicii Sovietice Federale Ruse și a Uniunii Sovietice până în 1934. Unul dintre cele mai spectaculoase succese ale GPU/OGPU a fost „Operațiunea Trust“,

din 1924-1925. Agenți OGPU, pretinzând că reprezintă o organizație numită „Trustul“, care lupta în ilegalitate în URSS pentru răsturnarea regimului sovietic, au luat legătura cu emigranți ruși anticomuniști din Occident, care au dat „reprezentanților“ Trustului sume mari de bani și bunuri necesare luptei ilegale.

5. Serviciu de securitate sovietic, denumirea anterioară a GPU.

Sunete

Trebuia închisă fereastra: ploaia lovea pervazul și stropea parchetul și fotoliile. Cu un sunet proaspăt, alunecos, enorme năluci argintii goneau prin grădină, prin frunziș, pe nisipul oranj. Burlanul huruia și se îneca. Tu cântai Bach. Pianul își ridicase aripa lăcuită, sub aripă se afla o liră, iar ciocănele se vălureau peste corzi. Carpeta de brocart, mototolindu-se în falduri aspre, alunecase în parte de pe coada pianului, făcând să cadă o carte deschisă pe podea. Din când în când, în frenezia unei fugi, inelul tău scotea un clinchet pe clape, în vreme ce ploaia torențială de iunie biciuia geamurile fără încetare, magnific. Iar tu, fără să te întrerupi din cântat și înclinându-ți ușor capul, exclamai ținând ritmul: „Ploaia, ploaia… Am s-o a-lung…“

Însă nu ai putut.

Abandonând albumele ce stăteau pe masă ca niște sicrie de catifea, te-am urmărit și am ascultat fuga, ploaia. O senzație de prospețime mă copleșea, precum mireasma garoafelor ude ce picura de peste tot, de pe rafturi, de pe aripa pianului, de pe diamantele prelungi ale candelabrului.

Aveam senzația unui încântător echilibru, simțind relația muzicală dintre nălucile argintii ale ploii și umerii tăi înclinați, ce tremurau când îți apăsai degetele pe lustrul unduitor. Iar când m-am retras adânc în mine însumi, întreaga lume părea așa – omogenă, congruentă, supusă legilor armoniei. Eu însumi, tu, garoafele, în acea clipă toate au devenit coarde verticale pe portative muzicale. Am înțeles că totul pe lume era o interacțiune de particule identice, înglobând diferite tipuri

de acorduri: copacii, apa, tu... Totul era unificat, echivalent, divin. Te-ai ridicat. Ploaia încă mai secera lumina soarelui. Bălțile arătau ca niște găuri în nisipul întunecat, deschideri către alte bolți cerești ce planau în subteran. Pe o bancă, strălucind precum porțelanul danez, stătea racheta ta uitată; coardele se făcuseră maro de la ploaie, iar rama se răsucise într-o cifră opt.

Când am intrat pe alee, mă simțeam puțin ametit de la amestecul de umbre și aroma de putregai de ciuperci.

Îmi amintesc de tine într-o pată întâmplătoare de lumină. Aveai coate ascuțite și ochi stinși, cenușii. Când vorbeai, sculptai aerul cu marginea ca o coastă a mâinii tale mici și cu scânteierea brățării de la încheietura subțire. Părul tău se topea când se contopea cu aerul însorit ce fremăta împrejurul lui. Fumai copios și nervos. Expirai pe ambele nări, scuturând cu un bobârnac scrumul într-o parte. Conacul tău gri-porumbel era la cinci verste de-al nostru. Interiorul său era reverberant, somptuos și răcoros. O fotografie de-a sa apăruse într-o revistă metropolitană de lux. Aproape în fiecare dimineață săltam în șaua de piele a bicicletei mele și fosneam de-a lungul potecii, prin pădure, apoi de-a lungul autostrăzii și prin sat, apoi de-a lungul unei alte poteci, înspre tine. Tu contai pe faptul că soțul tău nu se va întoarce în septembrie. Și nu ne temeam de nimic, tu și eu – nici de bârfele servitorilor tăi, nici de suspiciunile familiei mele. Amândoi, într-alt fel, ne încredeam în soartă.

Dragostea ta era cam în surdină, așa cum ți-era și glasul. Se poate spune că iubeai cu neîncredere și nu vorbeai niciodată despre dragoste. Erai una dintre acele femei de obicei nevorbărețe, cu a căror tăcere te obișnuiești imediat. Însă, când și când, ceva în tine izbucnea. Atunci uriașul tău Bechstein tuna sau, privind cu ochii umezi drept înainte, îmi spuneai anecdote hilare pe care le auziseși de la soțul tău sau de la camarazii lui de regiment. Îmi amintesc mâinile tale – mâini alungite și palide, cu vene albăstrii.

În acea fericită zi, când ploaia biciuia și tu cântai atât de neașteptat de bine, a venit deznodământul acelui ceva nebulos

ce se ridicase imperceptibil între noi după primele săptămâni de iubire. Am înțeles că tu nu aveai nici o putere asupra mea, că nu tu, de una singură, erai iubita mea, ci pământul întreg. Era ca și cum sufletul meu își întinsese nenumărate antene sensibile și eu trăiam în toate, percepând simultan cascada Niagara uruind în depărtare, deasupra oceanului, și picăturile prelungi și aurii foșnind și răpăind pe alee. Am privit spre coaja lucioasă a unui mesteacăn și am simțit deodată că în loc de brațe aveam ramuri înclinate, acoperite cu frunzulițe umede, iar în loc de picioare, o mie de rădăcini suple, îngemănându-se în pământ, sorbindu-l. Voiam să mă impregnez astfel în întreaga natură, să simt cum e să fii un hrib bătrân, cu partea sa de dedesubt galbenă și spongioasă, sau o libelulă, sau sfera solară. Eram atât de fericit, încât am izbucnit deodată în râs și te-am sărutat pe claviculă și pe ceafă. Ți-aș fi recitat chiar și o poezie, însă tu detestai poezia.

Ai zâmbit cu un zâmbet neconvingător și ai spus:

— E frumos după ploaie.

Apoi te-ai gândit o clipă și ai adăugat:

— Știi, tocmai mi-am amintit – am fost invitată astăzi la ceai, la… cum îl cheamă… Pal Palîci. E-un mare plicticos. Dar, știi, trebuie să merg.

Pal Palîci era un vechi cunoscut de-al meu. Pescuiam împreună și, dintr-odată, cu un glas de tenor ascuțit, izbucnea în „Clopot de vecernie“[1]. Țineam mult la el. O picătură toridă a căzut de pe o frunză chiar pe buzele mele. M-am oferit să te însoțesc.

Ai ridicat din umeri cu un tremur.

— O să ne plictisim de moarte acolo. Groaznic.

Ai aruncat o privire la încheietură și ai oftat.

— E vremea să mergem. Trebuie să-mi schimb pantofii.

În dormitorul tău încețoșat, lumina soarelui, pătrunzând printre jaluzelele venețiene coborâte, forma două scări de aur pe podea. Ai spus ceva cu vocea ta în surdină. Dincolo de fereastră, copacii respirau și picurau cu un foșnet satisfăcut. Iar eu, zâmbind la acel foșnet, te-am îmbrățișat ușor și fără pasiune.

S-a întâmplat așa. Pe un mal al râului erau parcul tău, pajiștile tale, iar pe celălalt se afla satul. Autostrada purta urme adânci de roți în diferite locuri. Noroiul era de-un violet luxuriant, iar șanțurile conțineau o apă spumoasă, *café-au-lait*. Umbrele înclinate ale izbelor din bușteni negre se întindeau cu o claritate deosebită.

Am mers pe la umbră, de-a lungul unei poteci bine bătute, am trecut de o băcănie, de un han cu firma de smarald, de curți pline de soare, emanând arome de bălegar și fân proaspăt.

Clădirea școlii era nouă, construită din piatră, cu arțari plantați împrejur. Pe pragul său, pulpele albe ale unei țărănci străluceau în timp ce ea storcea o cârpă într-o găleată.

Ai întrebat:

— Pal Palîci e înăuntru?

Femeia, cu pistruii și cosițele ei, și-a mijit ochii ferindu-se de soare.

— Este, este.

Găleata a scos un clinchet când ea a împins-o cu călcâiul.

— Intrați, coniță. E prin atelier.

Am trecut scârțâind printr-un antreu întunecat, apoi printr-o clasă spațioasă.

Am aruncat în trecere o privire la o hartă azurie și m-am gândit: Așa este întreaga Rusie – numai soare și văi... Într-un colț scânteia o bucățică spartă de cretă.

Mai departe, în micul atelier, era un miros plăcut de clei de tâmplărie și rumeguș de pin. Fără haină, durduliu și transpirat, cu piciorul stâng întins, Pal Palîci dădea la rindea cu poftă pe o scândură albă ce gemea. Scăfârlia lui jilavă și cheală se clătina încolo și-ncoace, într-o rază de lumină prăfoasă. Pe podea, sub bancul de lucru, talașul se ondula asemenea unor bucle fragile.

Am spus tare:

— Pal Palîci, ai oaspeți!

A tresărit, s-a zăpăcit pe loc, a depus o pupătură politicoasă pe mâna pe care tu ai ridicat-o cu un gest atât de indiferent și familiar și o clipă și-a prelins degetele umede în mâna mea și a scuturat-o. Fața lui arăta ca și cum fusese modelată din lut untos, cu mustața sa bleagă și cutele neașteptate.

— Scuze – vedeți, nu sunt îmbrăcat, a spus cu un zâmbet vinovat.

A apucat o pereche de manșete de cămașă ce stătuseră ca niște cilindri una lângă alta pe pervazul ferestrei și și le-a tras în grabă.

— La ce lucrați? ai întrebat cu o scânteiere a brățării.

Pal Palîci se lupta în haina sa, cu mișcări largi.

— Nimic, doar pierd timpul, a bolborosit, împiedicându-se ușor de consoanele labiale. E un fel de raft mic. Nu l-am terminat încă. Mai trebuie să-l șlefuiesc și să-l lăcuiesc. Însă uitați-vă la asta – îi spun Musca…

Cu o rotire și frecare a palmelor unite, a lansat un elicopter de lemn în miniatură, care s-a înălțat cu un bâzâit, s-a ciocnit de tavan și a căzut.

Umbra unui zâmbet politicos ți-a fluturat pe chip.

— Ah, ce prost sunt, a început iar Pal Palîci. Erați așteptați sus, prieteni… Ușa asta scârțâie. Scuze. Dați-mi voie să merg înainte. Mă tem că e-o harababură casa mea…

— Cred că a uitat că m-a invitat, ai spus tu în engleză, când am început să urcăm pe scara ce scârțâia.

Îți priveam spatele, carourile de mătase ale bluzei. De undeva de jos, probabil din curte, s-a auzit glasul vibrant al unei țărănci:

— Gherasim! Hei, Gherasim!

Și deodată mi-a fost extrem de clar că, de secole, lumea înflorise, se veștejise, se rotise, se schimbase numai pentru ca acum, în această clipă, să poată combina și arde într-o coardă verticală vocea care răsunase jos, mișcarea omoplaților tăi mătăsoși și parfumul scândurilor de pin.

Camera lui Pal Palîci era însorită și cam înghesuită. O carpetă purpurie cu un leu galben brodat în centru era prinsă în cuie pe perete, deasupra patului. Pe alt perete era atârnat un capitol înrămat din *Ana Karenina,* potrivit în așa fel încât interacțiunea literelor de tipar întunecate și deschise, împreună cu amplasamentul isteț al rândurilor, forma chipul lui Tolstoi.

Frecându-și mâinile împreunate, gazda noastră ți-a oferit

un loc. În timp ce făcea asta, a dărâmat un album de pe masă cu pulpana hainei. L-a pus la loc. Ceai, iaurt și niște biscuiți insipizi și-au făcut apariția. Dintr-un sertar al unei comode, Pal Palîci a scos o cutie înflorată de dropsuri Landrin. Când s-a aplecat, o cută de piele cu bubițe i-a ieșit de sub guler. Puful unei pânze de păianjen de pe pervaz conținea un bondar galben și mort.

— Unde e Sarajevo? ai întrebat deodată, foșnind pagina unui ziar pe care îl culeseseși indiferentă de pe un scaun.

Pal Palîci, ocupat cu turnarea ceaiului, a răspuns:

— În Serbia.

Și, cu o mână tremurătoare, ți-a dat cu grijă paharul aburind, în suportul său de argint.

— Iată. Vă pot oferi niște biscuiți?... Și de ce aruncă bombe? mi s-a adresat mie, cu o zvâcnire a umerilor.

Cercetam, pentru a suta oară, un prespapier de sticlă masiv. Sticla conținea un cer rozaliu și Catedrala Sf. Isaac picurată cu boabe de nisip auriu. Ai râs și ai citit cu voce tare:

— Ieri, un comerciant din Breasla a Doua, pe nume Ieroșin, a fost arestat la restaurantul Quisisana. S-a dovedit că Ieroșin, sub pretextul unei... Ai râs din nou. Nu, restul e indecent.

Pal Palîci s-a fâstâcit, s-a îmbujorat într-o nuanță roșie-maronie și și-a scăpat lingura. Frunze de arțar străluceau chiar dedesubtul ferestrelor. O căruță a trecut huruind. De undeva venea strigătul tânguitor, delicat: „Înghețată!...“

A început să vorbească despre școală, despre beție, despre păstrăvul ce apăruse în râu. M-am pornit să-l examinez atent și am avut senzația că îl vedeam de fapt pentru prima oară, deși ne cunoșteam de mult. O imagine a lui de la prima noastră întâlnire trebuie să-mi fi rămas întipărită în minte și nu s-a mai schimbat niciodată, ca un lucru acceptat și devenit obișnuit. Când mă gândeam în treacăt la Pal Palîci aveam impresia, dintr-un oarecare motiv, că el nu avea doar o mustață blond închis, ci chiar și o bărbuță asortată. O barbă imaginară este o caracteristică a multor fețe rusești. Acum, odată ce-i dădusem o înfățișare specială, ca să zic așa, cu un ochi interior, am văzut că în realitate bărbia lui era rotundă,

lipsită de păr, și avea o ușoară despicătură. Avea un nas cărnos și am observat pe pleoapa lui stângă o aluniță ca un coș, pe care tare mi-ar fi plăcut să o tai – însă a tăia ar fi însemnat a ucide. Acel mic grăunte îl conținea pe el, în mod total și exclusiv. Când am înțeles toate acestea și l-am examinat pe de-a-ntregul, am făcut cea mai slabă dintre mișcări, ca și când mi-aș fi împins sufletul pentru a-l face să se pornească alunecând la vale, și-am glisat înăuntrul lui Pal Palîci, m-am așezat confortabil în interiorul lui și am simțit pe dinăuntru, cum ar veni, acea excrescență pe pleoapa sa ridată, aripioarele apretate ale gulerului lui și musca mergându-i pe chelie. L-am cercetat pe de-a-ntregul cu o privire limpede, mobilă. Leul galben de deasupra patului părea acum o veche cunoștință, ca și când fusese pe peretele meu încă din copilărie. Ilustrata colorată, cuprinsă în sticla sa convexă, a devenit extraordinară, grațioasă, voioasă. Nu tu stăteai în fața mea, în fotoliul scund de răchită cu care spatele meu se obișnuise, ci binefăcătoarea școlii, o doamnă taciturnă pe care de-abia o cunoșteam. Și imediat, cu aceeași ușurință a mișcării, am alunecat și în interiorul tău, am perceput panglica unei jartiere deasupra genunchiului tău și, un pic mai sus, gâdilatul batistului și am gândit, în locul tău, că era plictisitor, era cald, ai fi vrut să fumezi. În acea clipă ai scos o casetă aurie din poșetă și ai introdus o țigară în portțigaret. Iar eu eram în toate – în tine, în țigară, în portțigaret, în Pal Palîci zgâriind neîndemânatic cu chibritul, în prespapierul de sticlă, în bondarul mort de pe pervaz.

Mulți ani s-au scurs și nu știu unde e el acum, timidul, durduliul Pal Palîci. Uneori, totuși, când el este ultimul lucru la care mă gândesc, îl văd într-un vis, transpus în decorul existenței mele actuale. Intră într-o cameră cu mersul său impacientat, surâzător, cu o panama decolorată în mână; face o plecăciune din mers; își tamponează chelia și gâtul rumen cu o batistă enormă. Iar când eu îl visez, tu, invariabil, îmi traversezi visul, părând leneșă și purtând o bluză de mătase cu cordon pe șolduri.

Nu eram vorbăreț în acea zi deosebit de fericită. Înfulecam

fulgii alunecoși de brânză dulce și mă încordam să aud fiecare sunet. Când Pal Palîci a tăcut, îi auzeam stomacul bolborosind – un chițăit delicat, urmat de un susur mititel. După care își dregea glasul în mod demonstrativ și începea să vorbească în grabă despre ceva. Poticnindu-se când nu găsea cuvântul potrivit, se încrunta și bătea darabana cu buricele degetelor pe masă. Tu stăteai întinsă în fotoliul jos, impasibilă și tăcută. Întorcându-ți capul într-o parte și înălțându-ți umărul uscățiv, îmi aruncai o privire pe sub gene în timp ce-ți aranjai acul de păr de la spate. Credeai că mă simt ciudat în prezența lui Pal Palîci din cauză că tu și eu sosiserăm împreună, iar el ar fi putut avea o bănuială despre relația noastră. Iar eu eram amuzat că tu gândeai așa și amuzat de felul confuz, melancolic, în care a roșit Pal Palîci când tu l-ai menționat intenționat pe soțul tău și munca lui.

În fața școlii, ocrul fierbinte al soarelui se împrăștiase pe sub arțari. Din prag, Pal Palîci s-a înclinat, mulțumindu-ne că am trecut pe la el, apoi s-a înclinat iarăși din ușă, iar un termometru a sclipit, alb-sticlos, pe peretele exterior.

După ce am părăsit satul, am trecut podul și urcam pe potecă înspre casa ta, te-am luat la braț, iar pe chipul tău a străfulgerat zâmbetul acela special, înclinat, care îmi spunea că ești fericită. Deodată am simțit dorința de a-ți spune despre micile riduri ale lui Pal Palîci, despre Sf. Isaac cu sclipici, însă, de îndată ce-am început, am avut senzația că-mi ieșeau cuvinte greșite pe gură, cuvinte bizare, iar când tu ai zis tandru: „Decadent“, am schimbat subiectul. Știam de ce ai tu nevoie: de sentimente simple, de cuvinte simple. Tăcerea ta era lejeră și netulburată, precum tăcerea norilor sau a plantelor. Toate tăcerile înseamnă este recunoașterea unui mister. Multe, în privința ta, păreau misterioase.

Un muncitor într-o bluză bufantă își ascuțea secera cu zgomot și fermitate. Fluturi pluteau pe deasupra mușcatelor nesecerate. Înspre noi, pe potecă, venea o fetiță cu un șal verde deschis pe umeri și margarete în părul negru. O mai văzusem deja de vreo trei ori, iar gâtul ei subțire, bronzat, îmi rămăsese

în memorie. Când a trecut, te-a cântărit atent cu ochii ei ușor codați. Apoi, sărind grijulie peste șanț, a dispărut după anini. Un tremur argintiu a cutreierat desișul de tufe. Ai spus:

— Pun pariu că a făcut o plimbărică frumoasă în parcul meu. Cât îi detest pe vilegiaturiștii ăștia…

Un foxterier, o cățea bătrână și dolofană, tropăia la pas de-a lungul potecii, în urma stăpânei sale. Adorai câinii. Animăluțul s-a târât înspre noi pe burtă, gudurându-se, cu urechile plecate. S-a rostogolit sub mâna ta întinsă, arătându-și burta roz, acoperită de pete gri, ca o hartă.

— Vai, scumpete, ai spus cu glasul tău special, de răsfățat și ciufulit animalele.

Foxterierul, după ce s-a tot rostogolit o vreme, a scos un mic guițat delicat și-a plecat tropăind, luând-o la sănătoasa peste șanț.

Când deja ne apropiam de poarta scundă a parcului, tu ai decis că vrei să fumezi, însă, după ce-ai scotocit în poșetă, ai plescăit ușor:

— Ce prostie din partea mea. Am uitat portțigaretul la el.

Mi-ai atins umărul.

— Iubitule, fugi și adu-l. Altfel nu pot fuma.

Am râs sărutându-ți genele fluturânde și zâmbetul subțire.

Ai strigat după mine:

— Dar grăbește-te!

M-am pus pe alergat, nu fiindcă era vreo mare grabă, ci fiindcă totul în jurul meu alerga – iridescența tufelor, umbrele norilor pe iarba udă, florile purpurii gonind pentru viețile lor într-o viroagă, înainte de fulgerul secerătorii.

Peste vreo zece minute, gâfâind fierbinte, urcam treptele școlii. Am bătut în ușa maro cu pumnul. Arcul unei saltele a scârțâit înăuntru. Am rotit clanța, însă ușa era încuiată.

— Cine-i acolo? s-a auzit vocea buimacă a lui Pal Palîci.

Am strigat:

— Haide, lasă-mă să intru!

Salteaua a scos iarăși un clinchet și s-a auzit un lipăit de picioare desculțe.

— De ce te încui înăuntru, Pal Palîci?

Am observat imediat că ochii îi erau roșii.

— Intră, intră… Mă bucur să te văd. Știi, eram adormit. Intră.

— Am uitat un portțigaret aici, am spus, încercând să nu mă uit la el.

În cele din urmă, am găsit tubul verde emailat sub fotoliu. L-am vârât în buzunar. Pal Palîci trompețea într-o batistă.

— E o persoană minunată, a spus neașteptat, așezându-se greoi pe pat.

A oftat și s-a uitat cu suspiciune.

— Rusoaicele au ceva special, un anume…

S-a încrețit tot și și-a frecat fruntea.

— Un anume – a scos un mormăit delicat – spirit de autosacrificiu. Nu există nimic mai sublim pe lume. Acel extraordinar de subtil, extraordinar de sublim spirit de autosacrificiu.

Și-a unit mâinile sub cap și a izbucnit într-un zâmbet liric.

— Extraordinar de…

A tăcut, apoi a întrebat, deja cu un alt ton, cel pe care îl folosea adesea ca să mă facă să râd:

— Și ce altceva mai ai să-mi spui, prietene?

Îmi venea să-l îmbrățișez, să-i spun ceva plin de căldură ceva de care avea nevoie.

— Trebuie să te duci să te plimbi, Pal Palîci. De ce să-ți plângi de milă într-o cameră ticsită?

A fluturat din mână a refuz.

— Am văzut tot ce era de văzut. Nu faci d-decât să te încingi afară…

Și-a șters ochii umflați și mustața trecându-și mâna în jos.

— Poate diseară o să mă duc la pescuit.

Alunița ca un coș pe pleoapa sa ridată a zvâcnit.

Ar fi trebuit întrebat: „Dragă Pal Palîci, de ce stăteai trântit cu fața îngropată în pernă chiar acum? E doar o alergie sau vreo mare mâhnire? Ai iubit vreodată o femeie? Și de ce să plângi într-o zi ca asta, cu acest soare drăguț și cu băltoacele de afară?“.

— Ei, trebuie să fug, Pal Palîci, am spus, aruncând o privire la paharele abandonate, la Tolstoi cel recreat pe cale

tipografică și la ghetele cu limbile ca niște urechi, de sub masă.

Două muște au aterizat pe podeaua roșie. Una s-a cățărat pe cealaltă. Au bâzâit și au zburat separat.

— Nici o supărare, a spus Pal Palîci expirând ușor. A dat din cap. O să zâmbesc și-o să-ndur – mergi, nu vreau să te rețin.

Alergam din nou de-a lungul potecii, pe lângă tufele de anin. Simțeam că mă îmbăiasem în durerea altuia, că străluceam de lacrimile lui. Sentimentul era unul fericit, pe care de-atunci rareori l-am mai experimentat: la vederea unui copac înclinat, a unei mănuși găurite, a ochiului unui cal. Era fericit fiindcă avea o curgere armonioasă. Era fericit fiindcă orice mișcare sau strălucire este fericită. Am fost odată scindat într-un milion de ființe și obiecte. Astăzi sunt unul; mâine mă voi scinda iarăși. Și, astfel, totul pe lumea asta se decantează și se modulează. În ziua aceea, eram pe creasta unui val. Știam că toate cele ce mă înconjurau erau note ale uneia și aceleiași armonii, știam – în secret – sursa și inevitabila rezolvare a sunetelor reunite o clipă, și noua coardă ce avea să fie antrenată de fiecare dintre notele ce se dispersau. Urechea muzicală a sufletului meu știa și înțelegea totul.

M-ai întâmpinat pe zona pavată a grădinii, lângă treptele verandei, iar primele tale cuvinte au fost:

— Soțul meu a sunat din oraș în timp ce eram plecată. Se întoarce la ora zece. Ceva trebuie să se fi întâmplat. Poate că e transferat.

O codobatură, ca o adiere gri-albăstruie, a țopăit iute pe nisip. O pauză, doi sau trei pași, altă pauză, alți pași. Codobatura, portțigaretul în mâna mea, cuvintele tale, petele de lumină pe rochia ta… Nu putea fi altfel.

— Știu la ce te gândești, ai spus, împreunându-ți sprâncenele. Te gândești că cineva o să îi spună și așa mai departe. Dar nu mai contează… Știi la ce m-am…

Te-am privit drept în față. Te-am privit cu tot sufletul meu, direct. M-am ciocnit de tine. Ochii tăi erau limpezi, ca și cum o peliculă de hârtie satinată căzuse fluturând de pe ei – ca aceea protejând ilustrațiile în cărțile scumpe. Și, pentru prima oară,

și vocea ta era limpede.

— Știi ce am hotărât? Ascultă. Nu pot trăi fără tine. Exact asta îi voi spune. O să-mi acorde divorțul de îndată. Iar apoi, să zicem în toamnă, am putea…

Te-am întrerupt cu tăcerea mea. O pată de lumină a glisat de pe fusta ta pe nisip, când te-ai îndepărtat ușor.

Ce ți-aș fi putut spune? Să fi invocat libertatea, captivitatea, să fi spus că nu te iubesc destul? Nu, toate acestea erau false.

A trecut o clipă. În timpul acelei clipe, multe s-au petrecut în lume: undeva un vapor cu aburi s-a dus la fund, a fost declarat un război, s-a născut un geniu. Clipa a trecut.

— Iată-ți portțigaretul, am spus. Era sub fotoliu. Și știi, când am intrat, cred că Pal Palîci…

Ai spus:

— Bine. Acum poți pleca.

Te-ai întors și ai urcat treptele în fugă. Ai apucat clanța ușii cu geam și n-ai putut să o deschizi imediat. Trebuie să fi fost un chin pentru tine.

Am stat în grădină o vreme, în umezeala dulceagă. Acolo, cu mâinile vârâte adânc în buzunare, am mers pe nisipul pătat, în jurul casei. Pe veranda din față, mi-am găsit bicicleta. Sprijinindu-mă de coarnele joase ale ghidonului, am ieșit clătinându-mă pe aleea parcului. Ici și colo erau broaște râioase. Fără să vreau, am călcat pe una. *Poc* sub cauciuc. La capătul aleii era o bancă. Mi-am sprijinit bicicleta de trunchiul unui copac și m-am așezat pe scândura ademenitor de albă. M-am gândit cum, în următoarele câteva zile, voi primi o scrisoare de la tine, cum tu îmi vei face semn, iar eu nu mă voi întoarce. Casa ta plutea într-o minunată, melancolică depărtare, cu pianul său cu coadă, cu volumele prăfuite din *The Art Review*, cu siluetele în ramele lor circulare. Era delicios să te pierd. Tu ai plecat, zgâlțâind stângaci ușa cu geam. Însă un alt tu a dispărut în alt fel, deschizându-și ochii stinși sub sărutările mele voioase.

Am stat astfel până seara. Musculițele, ca smucite de fire invizibile, se năpusteau în sus și în jos. Deodată, undeva în

preajmă, am devenit conștient de ceva strălucitor, cu picățele – era rochia ta, iar tu erai…

Încă nu pieriseră vibrațiile finale? Prin urmare, mă simțeam stânjenit că tu erai iarăși acolo, undeva deoparte, dincolo de câmpul meu vizual, că mergeai, te apropiai. Cu efort, mi-am întors fața. Nu erai tu, ci acea fată cu șalul verzui – îți amintești, cea cu care ne întâlnirăm? Și acel foxterier al ei, cu burta lui caraghioasă?…

A trecut prin golurile din frunziș și a traversat podețul ce ducea la un mic chioșc cu vitralii. Fata e plictisită, hoinărește prin parcul tău; probabil vom face cunoștință în curând.

M-am ridicat încet, încet am ieșit pe bicicletă din parcul încremenit, la șoseaua principală, direct într-un apus enorm și, pe partea largă a unei curbe, am depășit o trăsură. Era vizitiul tău, Semion, mânând la pas înspre gară. Când m-a văzut, și-a scos încet șapca, și-a netezit șuvițele lucioase de pe ceafă, apoi și-a pus-o la loc. Un pled în carouri stătea împăturit pe scaun. O reflexie ciudată a scânteiat în ochii juganului. Iar când, cu pedalele nemișcate, am gonit la vale înspre râu, am văzut de pe pod panamaua și umerii rotunzi ai lui Pal Palîci, care ședea pe o prelungire a cabinei de plajă, cu o undiță în pumn.

Am frânat și m-am oprit cu mâna pe parapet.

— Hei, hei, Pal Palîci! Mușcă?

El a privit în sus și mi-a făcut cu mâna într-un fel amabil, familiar.

Un liliac s-a năpustit deasupra oglinzii apei trandafirii. Reflexia frunzișului arăta ca o dantelă neagră. Pal Palîci, din depărtare, striga ceva, făcând semn cu mâna. Un al doilea Pal Palîci tremura în valurile negre. Râzând tare, m-am îndepărtat împingându-mă de balustradă.

Am trecut de izbe, într-un viraj mut, de-a lungul potecii zdravăn bătătorite. Mugete treceau plutind prin aerul lipsit de strălucire; niște popice s-au împrăștiat cu un zăngănit. Apoi, mai departe, pe autostradă, în imensitatea apusului, printre câmpurile vag încețoșate, era liniște.

(1923)

Traducere de Veronica D. Niculescu

1. „Vecernii zvon“, cântec popular rusesc, scris în 1828 de Ivan Kozlov și Alexandr Aliabiev. În engleză, „The Evening Bell“.

Lovitura de aripă

I

Când un schi dă cu vârful lui curbat peste celălalt, te rostogolești înainte: zăpada fierbinte îți intră pe la mâneci și de-abia te poți ridica. Kern, care nu mai schiase de mult, transpiră instantaneu. Simțind o ușoară amețeală, își smulse căciula de lână care îl mânca la urechi și își șterse de pe gene scânteile umede.

Totul era o veselie și un azur în fața hotelului cu șase etaje. O strălucire cu copaci imateriali. Pe umerii colinelor de zăpadă se răsfirau, ca niște plete umbroase, nenumărate urme de schiuri. Iar de jur împrejur zbura spre cer, și acolo scăpăra, un alb imens, paradiziac.

Kern, scârțâind din schiuri, urcă panta. Remarcându-i lățimea umerilor, profilul cabalin și lustrul intens al pometților, englezoaica aceea cu care făcuse cunoștință ieri, în a treia zi de la venire, îl luă drept compatriot. Isabel – zburătoarea Isabel, așa o numea droaia de tineri mieroși și oacheși, în stilul acela argentinian, care se ținea după ea peste tot, în sala de bal a hotelului, pe scările moi și pe pantele înzăpezite, într-un joc de pulberi scânteietoare. Expresia chipului ei era veselă și impetuoasă, gura o avea atât de roșie, încât ai fi zis că, adunând o mână de carmin fierbinte, Creatorul îi apucase în

căușul palmei partea de jos a feței. Prin ochii pufoși zbura un surâs ironic. Ca o aripă se ivea un pieptăn spaniol din valul abrupt al părului – negru cu reflexe de satin. Așa o văzuse Kern ieri, când vuietul ușor înfundat al gongului o chemase la dejun din camera numărul 35. Și faptul că erau vecini, și că numărul camerei ei era numărul anilor lui, și că ea ședea față în față cu el la lunga *table d'hôte* – înaltă, veselă, într-o rochie neagră decoltată, cu o fâșiuță neagră de mătase în jurul gâtului gol – toate astea i se păruseră lui Kern atât de semnificative, încât i se spulberă pentru o clipă tristețea tulbure care îl apăsa de, iată, o jumătate de an deja.

Isabel intră prima în vorbă – și el nu se miră. Viața în acest hotel imens, care strălucea izolat într-o spărtură a munților, pulsa beată și ușoară după anii morți ai războiului; în plus, ei, lui Isabel, îi era îngăduit totul – și bătaia piezișă a genelor, și râsul ce-i cânta în glas când îi spuse lui Kern, trecându-i scrumiera:

— Dumneavoastră și cu mine suntem, pare-se, singurii englezi de-aici… și adăugă, aplecând spre masă un umăr străveziu, prins într-o breteluță neagră ca o fundă: evident, dacă nu punem la socoteală semiduzina de băbătii și pe cel de colo, cu gulerul întors…

Kern răspunse:

— Greșiți. Eu nu am patrie. E adevărat, am petrecut mulți ani la Londra. Și în afară de asta…

În dimineața următoare simți deodată, după o jumătate de an de indiferență, cât e de plăcut să pătrunzi în conul asurzitor al unui duș înghețat. La ora nouă, după un mic dejun substanțial și bine gândit, scârțâia cu schiurile pe nisipul roșiatic cu care era presărat luciul gol al potecii din fața verandei hotelului. Urcând panta înzăpezită – cu pași legănați, cum îi stă bine unui schior –, printre pantaloni scurți cadrilați și fețe aprinse o văzu pe Isabel.

Ea îl salută în stil englezesc: numai cu o fluturare de zâmbet. Schiurile ei străluceau în nuanța uleiului de măsline. Zăpada se lipea de complicatele curele care îi țineau tălpile picioarelor în ghetele nefeminin de solide, zdravene, și în jambierele compacte. O umbră liliachie lunecă în urma ei pe

zăpada înghețată când, vârându-și cu dezinvoltură mâinile în buzunarele scurtei de piele și punând în față schiul stâng, ea o luă în viteză în josul pantei, tot mai rapid, cu fularul fluturând prin șuvoaiele de pulbere albă. Pe urmă, din plină viteză, se întoarse brusc flexând un genunchi, se îndreptă din nou și își reluă goana pe lângă brazi, pe lângă patinoarul turcoaz. Doi tineri în svetere cu model și un cunoscut sportiv suedez cu o față ca de teracotă și cu părul incolor pieptănat pe spate zburau în urma ei.

Puțin mai târziu, Kern o întâlni din nou, aproape de cărăruia albastră pe care oamenii treceau cu iuțeala fulgerului, cu un vâjâit ușor – broaște de lână cu fața în jos pe sănii plate. Isabel, scăpărând din schiuri, dispăruse după cotul unui nămete, iar când Kern, jenat de mișcările sale neîndemânatice, o ajunse din urmă într-o vâlcea domoală, printre ramuri înghețate acoperite cu argint, ea își flutură degetele în aer și, bătând din schiuri, o luă la goană mai departe. Kern rămase în umbrele liliachii și brusc se abătu asupra lui, înspăimântătoare, o liniște familiară. Dantelăria crengilor se răci în aerul smălțuit ca într-o poveste de groază. Jucărioare ciudate i se păreau și copacii, și umbrele încâlcite, și schiurile lui. Simțea că obosise, că făcea o bătătură la un călcâi și, prinzându-se de crengile ieșite în afară, o luă înapoi. Pe peruzeaua netedă planau mecanic patinatori. Mai departe, pe panta înzăpezită, suedezul de teracotă ajuta un domn deșirat, cu ochelarii cu ramă de baga acoperiți cu zăpadă, să se pună pe picioare. Acela se zbătea prin praful strălucitor ca o pasăre greoaie. Ca o aripă ruptă, un schi scăpat din picior o luase repede la vale.

Întorcându-se la el în cameră, Kern se dezbrăcă și, când răsună bubuitul dogit al gongului, sună și comandă friptură de vită rece, struguri și o sticlă de Chianti.

Simțea o durere surdă în umeri și în glezne.

„Asta-mi trebuia, să fug după ea, se gândi pufnind în râs. Îți legi de picioare o pereche de scânduri și savurezi legea gravitației. Ridicol.“

Pe la patru coborî în vasta sală de lectură, unde gura șemineului sufla o căldură oranj și, în fotoliile adânci de piele,

oameni invizibili își întindeau picioarele pe sub perdelele ziarelor larg desfăcute. Pe o masă lungă de stejar zăcea un vraf răvășit de reviste pline cu reclame la articole sanitare, cu dansatoare și cu jobenuri de parlamentari. Kern luă un număr ferfenițit din *Tattler*, din iunie anul trecut, și privi îndelung zâmbetul femeii care timp de șapte ani îi fusese soție. Își aminti chipul ei mort, devenit atât de rece și de dur, și scrisorile găsite în scrin.

Dădu revista deoparte, scârțâind cu unghia pe foaia lucioasă.

După aceea, mișcând greu din umeri și șuierând din pipa scurtă, trecu în imensa verandă acoperită, unde cânta o orchestră înfrigurată și oameni cu fulare strălucitoare beau ceai tare, gata să zboare din nou în ger, pe pantele ce băteau cu sclipirea lor fremătătoare în ferestrele largi. Se uită cu ochi cercetători de jur împrejurul verandei. Privirea curioasă a cuiva îl împunse ca un ac ce atinge nervul unui dinte. O luă brusc înapoi.

În sala de biliard, în care intră pe-o parte, împingând ușurel ușa de stejar, Monfiori, un omuleț roșcat, palid, care recunoștea numai Biblia și carambolurile, se aplecă peste postavul de culoarea smaraldului și, lunecând înainte și înapoi cu tacul, ținti o bilă. Kern făcuse cunoștință cu el cu câteva zile în urmă, și Monfiori îl potopise numaidecât cu citate din Sfânta Scriptură. Îi spusese că scria o mare lucrare în care demonstra că, dacă aprofundezi Cartea lui Iov într-o manieră anume, atunci… Dar Kern nu ascultase mai departe, fiindcă devenise deodată atent la urechile interlocutorului său – ascuțite, acoperite cu o pulbere de culoarea canarului și cu un puf roșcat la vârf.

Bilele se ciocniră și se împrăștiară. Monfiori, ridicând sprâncenele, îi propuse o partidă. Avea ochii ușor bulbucați, triști, cum au caprele.

Kern acceptă, chiar frecă vârful tacului cu cretă, dar, tuns brusc un val de plictiseală cumplită, de simțea că i se apleacă și că îi țiuie urechile, pretextă o durere la cot și, uitându-se în trecere pe geam la strălucirea de zahăr a munților, se întoarse în sala de lectură.

Acolo, stând picior peste picior și legănând din gheata de piele lăcuită, se uită din nou atent la mica fotografie gri-perlă, la ochii de copil și buzele umbrite ale frumoasei londoneze care-i fusese soție. În cea dintâi noapte de după moartea ei de bunăvoie, urmărise o femeie care îi zâmbise în colțul unei străzi începătoșate; se răzbunase pe Dumnezeu, pe dragoste, pe soartă.

Iar acum, această Isabel, cu clipocitul acela roșu în loc de gură. Dacă ar fi posibil…

Strânse din dinți, iar mușchii pometilor puternici îi jucară. Toată viața lui de până acum i se părea un șir mișcător de paravane divers colorate cu care se ferise de curenții cosmici. Isabel era un ultim petic strălucitor. Câte nu fuseseră deja, cârpe de-astea de mătase, și cât se străduise să facă din ele o perdea pentru golul negru al eșecului! Voiajuri, cărți în legături fine, șapte ani de dragoste extatică. Le umflase vântul de-afară, se rupseseră peticele astea, căzuseră unul după altul. Și mai ascunde golul, dacă poți, abisul respiră, aspiră totul din jur. Asta a înțeles-o când detectivul cu mănuși de antilopă…

Kern simți că se balansează înainte și înapoi și că o domnișoară palidă cu sprâncene roz se uită la el din spatele unei reviste. Luă un *Times* de pe masă și desfăcu larg foile gigantice. Cuvertură de hârtie peste abis. Oamenii inventează crime, muzee, jocuri, numai ca să se ascundă de necunoscut, de cerul ametitor. Și acum această Isabel…

Dând la o parte ziarul, își șterse fruntea cu pumnul enorm și simți iar privirea mirată a cuiva. Atunci ieși fără grabă din încăpere, pe lângă picioarele care citeau, pe lângă gura oranj a șemineului. Rătăci pe culoarele sonore, nimeri într-o sală în care se reflectau pe parchet piciorușele albe ale unui scaun curbat și pe perete atârna un tablou lat: Wilhelm Tell străpungând mărul de pe creștetul fiului; apoi își privi îndelung fața greoaie, bărbierită, firișoarele sângerii de pe albul ochilor, papionul ecosez, în oglinda strălucitoare din toaleta luminoasă în care apa susura melodios, iar în adâncul de porțelan plutea un chiștoc aurit aruncat de cineva.

În spatele ferestrelor, zăpezile erau stinse și albăstrite. Cerul începea, suav, să înflorească. Paletele ușii turnante de la

intrarea în holul răsunător luciră încet, lăsând să intre nori de abur și oameni cu fețe roșii, gâfâind, obosiți de jocurile zăpezii. Scările se însuflețiră de pași, exclamații și râsete. Apoi hotelul amuți: se schimbau cu toții pentru cină.

Kern, care aproape că moțăia într-un fotoliu în amurgul camerei, fu trezit de vuietul gongului. Bucurându-se de neașteptata înviorare, aprinse lumina, vârî butonii în manșetele unei cămăși curate, scrobite, și scoase un pantalon negru, plat, din presa lui scârțâitoare. Cinci minute mai târziu, cu o senzație de lejeritate răcoroasă, sigur de fermitatea părului pe tâmple și de fiecare linie a hainelor impecabile, coborî în restaurant.

Isabel nu era. Se serviră supa, peștele, și ea tot nu apăru.

Kern se uita scârbit la tinerii bronzați, monotoni, la fața cărămizie a bătrânei cu o aluniță falsă ce ascundea un coș, la individul cu ochi de capră – și își pironi privirea posomorâtă asupra micii piramide cârlionțate de zambile dintr-un ghiveci verde.

Ea apăru abia când, în sala unde atârna Wilhelm Tell, începură să bată și să geamă instrumentele negrilor.

Dinspre ea veni o adiere de ger și de parfum. Părea să aibă părul umed. Ceva din chipul ei îl uimi pe Kern.

Ea zâmbi strălucitor, îndreptându-și breteluța neagră pe umărul străveziu.

— Știți, abia acum m-am întors. Abia am reușit să mă schimb și să înghit un sendviș.

Kern întrebă:

— Cum, ați schiat până acum? Doar e întuneric beznă.

Ea se uită țintă la el și Kern înțelese ce îl uimise: ochii ei străluceau de parcă fuseseră presărați cu chiciură.

Isabel începu să lunece ușor pe vocalele moi ale limbii engleze:

— Evident. A fost fantastic. M-am aruncat în întuneric pe pante, am zburat de pe coline. Direct în stele.

— Puteați să vă găsiți moartea – zise Kern.

Ea repetă, mijind pufos ochii:

— Direct în stele, și adăugă, cu o sclipire a claviculei dezgolite: Și acum vreau să dansez…

În sală răpăia și se tânguia orchestra de negri. Pluteau lampioane japoneze divers colorate. Pe vârfuri, cu pași ba iuți, ba muribunzi, apăsându-și palma de a ei, Kern înainta strâns cu Isabel. Un pas – și se proptea în el piciorul ei suplu; alt pas – și ea îi ceda mlădios. Răcoarea parfumată a părului ei îi gâdila o tâmplă, iar sub muchia mâinii drepte simțea unduirile spatelui ei gol. Ținându-și respirația, se arunca în prăpăstii sonore, apoi luneca ușor dintr-un ritm în altul… În jur pluteau figurile încordate ale unor perechi colțuroase, cu ochi indecent de absenți. Și cântul tulbure al strunelor era spart de bătaia unor ciocănele barbare.

Muzica se intensifică, intră într-un crescendo, zăngăni și amuți. Toți se opriră, apoi bătură din palme, cerând reluarea dansului. Dar muzicanții hotărâseră să se odihnească puțin.

Kern, scoțând o batistă din manșetă și ștergându-și fruntea, o urmă pe Isabel, care, desfășurând un evantai negru, se îndrepta spre ușă. Se așezară unul lângă altul pe o treaptă a scării largi.

Fără să se uite la el, Isabel spuse:

— Iertați-mă… Mi s-a părut că sunt încă printre zăpezi și stele. Nici măcar n-am observat dacă dansați bine ori nu.

Kern se uită la ea ca și cum nu ar fi auzit-o, și într-adevăr, părea pierdută în gândurile ei strălucitoare, gânduri neștiute de el.

Pe o altă treaptă, ceva mai jos, ședeau un tânăr cu o vestă foarte strâmtă și o domnișoară costelivă cu o aluniță pe omoplat. Când reîncepu muzica, tânărul o invită pe Isabel la boston. Kern trebui să danseze cu domnișoara costelivă. Ea răspândea un miros acrișor de lavandă. Prin sală se despleteau benzi colorate de hârtie, încurcând dansatorii. Unul dintre muzicanți își lipi niște mustăți albe și lui Kern, cine știe de ce, i se făcu rușine pentru el. Când dansul se sfârși, își lăsă partenera și se repezi în căutarea lui Isabel. Nu era nicăieri, nici la bufet, nici pe scară.

„Asta e. La culcare“, conchise Kern.

În cameră, înainte să se bage în pat, trase draperia și se uită fără nici un gând în noapte. În fața hotelului, pe zăpada întunecată se reflecta lumina ferestrelor. În depărtare,

vârfurile metalice ale munților pluteau într-o strălucire sepulcrală.

I se păru că s-a uitat la moarte. Trase strâns faldurile draperiei, astfel încât să nu se reverse în cameră nici o rază a nopții. Dar după ce stinse lumina observă din pat, strălucitoare, muchia unei mici etajere de sticlă. Se ridică și avu mult de furcă la fereastră, blestemând stropii de lună. Podeaua era rece ca marmura.

Când Kern închise ochii, slăbind cordonul pijamalei, sub el prinseră să fugă pante alunecoase și inima începu să-i bată vuind, ca și cum toată ziua tăcuse, iar acum profita de liniște. Îl cuprinse spaima la auzul acestei bătăi. Își aminti cum odată, într-o zi foarte vântoasă, trecuse cu soția lui pe lângă o măcelărie, și într-un cârlig se bălăbănea o vită tăiată și jupuită, izbindu-se surd de zid. Uite, așa era inima lui acum. Iar soția lui mijise ochii din pricina vântului și, ținându-și pălăria largă, spusese că marea și vântul o scot din minți, că trebuie să plece, să plece…

Kern se întoarse pe partea cealaltă cu grijă, să nu-i spargă pieptul loviturile boltite.

„Așa nu se mai poate“, bălmăji în pernă, strângându-și oropsit picioarele sub el. Zăcea pe spate cu ochii în tavan, unde se vedeau, într-un alb tulbure, razele ce pătrundeau ascuțite ca propriile-i coaste.

Când strânse din nou ochii, începură să-i plutească pe dinainte scântei ușoare, apoi spirale străvezii răsucindu-se la infinit. Îi apărură fulgurant ochii de zăpadă și gura de foc ale lui Isabel, apoi, din nou, scântei și spirale. Inima i se strânse pentru o clipă într-un ghem dureros; apoi se umflă și răbufni.

„Așa nu se mai poate, am să înnebunesc. În loc de viitor e un zid negru. Nimic altceva.“

Avea impresia că benzile de hârtie îi lunecă pe față. Că foșnesc fin și se rup în bucăți. Și că lampioanele japoneze curg în vălurele colorate în parchet. Și că el dansa, tot înaintând.

„Uite, doar să-i dau drumul, s-o desfac la piept… Că pe urmă…“

Și moartea i se părea ca un somn lin, ca o cădere moale. Nici gânduri, nici palpitații, nici dureri.

Coastele selenare de pe tavan își schimbaseră pe neobservate locul. Pe culoar tocăneau încet pași, undeva țăcăni un ivăr, își luă zborul un clopoțel diafan – și iar pași, de tot felul: mormăit de pași, murmur de pași…

„Asta-nseamnă că s-a terminat balul“, se gândi Kern și își întoarse perna înăbușitoare.

Acum îngheță în jur o liniște copleșitoare. Numai inima lui se clătina, încordată și greoaie. Kern pipăi după carafa de pe noptieră și înghiți o gură direct din ea. Un firișor rece ca gheața îi arse gâtul și clavicula.

Începu să se gândească la metode de inducere a somnului: își imagină valuri alergând uniform spre țărm. După aceea, oi cenușii, durdulii, rostogolindu-se peste o îngrăditură din nuiele. O oaie, două oi, trei oi…

„Iar în camera de-alături doarme Isabel, se gândea Kern, doarme Isabel, într-o pijama galbenă, probabil. Galbenul îi vine bine. Culoare spaniolă. Dacă aș râcâi cu unghia pe perete, ar auzi. Oh, blestematele astea de palpitații…“

Adormi în clipa când încerca să se hotărască dacă merită să aprindă veioza și să citească ceva. Pe fotoliu zace un roman franțuzesc. Cuțitul de os lunecă, taie paginile. Una, două…

Se pomeni în mijlocul camerei, mânat de o insuportabilă senzație de groază. Spaima îl alungase din pat. Visase că peretele lângă care era patul începuse să se prăbușească încet peste el, așa că sărise din pat, respirând spasmodic.

Începu să dibuie după căpătâiul patului și, găsindu-l, ar fi adormit imediat la loc, dacă n-ar fi răzbătut un zgomot de dincolo de perete. Nu înțelese imediat de unde venea acel zgomot și, pentru că își încordase auzul, conștiința lui, care ar fi lunecat pe panta somnului, se limpezi brusc. Zgomotul se repetă: un zdrăngănit, urmat de o revărsare amplă de strune de ghitară.

Kern își aminti: Isabel se afla în camera de-alături. Imediat, ca o replică la gândul lui, de dincolo de perete se rostogoli ușor râsul ei. De două ori, de trei ori, ghitara vibră și se risipi. Și pe urmă răsună și amuți un lătrat straniu întretăiat.

Kern, șezând pe pat, asculta uluit. Văzu cu ochii minții o scenă absurdă: Isabel cu o ghitară și un câine uriaș care se uită

de jos la ea cu niște ochi fericiți. Își lipi urechea de peretele rece. Lătratul răsună din nou, ghitara zdrăngăni primind parcă un bobârnac și un foșnet de neînțeles veni în valuri, ca și cum acolo, în camera alăturată, se învolbura un vânt puternic. Foșnetul se prelungi într-un fluierat discret, și din nou noaptea se umplu de liniște. După aceea se trânti o cercevea: Isabel închisese fereastra.

„E neobosită, se gândi el, câine, ghitară, curenți de gheață."

Acum era liniște. Probabil că, după ce dăduse afară zgomotele care i se zbenguiseră prin cameră, se culcase și acum dormea.

— La dracu'! Nu-nțeleg nimic. N-am nimic. La dracu', la dracu', gemea Kern băgându-și capul în pernă.

O oboseală de plumb îi strângea tâmplele. Avea o durere în picioare, furnicături insuportabile. Gemu pe întuneric mult timp, întorcându-se greu de pe-o parte pe alta. Razele de pe tavan se stinseseră de mult.

2

În ziua următoare, Isabel apăru abia la ora prânzului.

De dimineață cerul fusese orbitor de alb, iar soarele semăna cu luna; pe urmă începuse să ningă încet, abrupt. Fulgi deși, ca niște musculițe pe un văl alb, acopereau ca o perdea imaginea munților, a brazilor împovărați, turcoazul mat al patinoarului. Fulgi mari și moi foșneau pe sticla ferestrelor, cădeau, cădeau la nesfârșit. Dacă te uitai mult la ei, începea să ți se pară că întregul hotel plutea încet în sus.

— Atât de obosită am fost aseară, spunea Isabel adresându-se vecinului ei, un tânăr cu o frunte înaltă, măslinie și cu ochi străpungători, atât de obosită, încât mi-am zis să mă răsfăț și eu în pat.

— Arătați formidabil astăzi, spuse tărăgănat tânărul, cu o curtoazie exotică.

Ea își umflă ironic nările.

Kern, uitându-se la ea printre zambile, spuse rece:

— N-am știut, miss Isabel, că aveți un câine în cameră, și

nici că aveți o ghitară n-am știut.

I se păru că ochii ei pufoși s-au îngustat și mai mult, alungând o boare de stânjeneală. Apoi ea se aprinse într-un zâmbet: carmin și fildeș.

— Ați stat cam mult aseară pe ringul de dans, mister Kern, replică ea, și tânărul oliv împreună cu omulețul care nu recunoștea decât Biblia și biliardul începură să râdă, primul cu un hohot copios, al doilea încet de tot, cu sprâncenele ridicate.

Kern se încruntă și spuse:

— V-aș ruga, oricum, să nu cântați noaptea. Am probleme cu somnul.

Isabel îi tăie fața cu o privire iute, strălucitoare.

— Ați face mai bine să spuneți asta viselor dumneavoastră, nu mie.

Și începu să discute cu vecinul ei despre concursul de schi de a doua zi. Kern simțea deja de câteva minute că buzele i se întind într-un zâmbet spasmodic, ironic, pe care nu și-l putea înfrâna. Stăruia chinuitor în colțurile gurii – și brusc îi veni să smulgă fața de masă, să dea de perete cu ghiveciul cu zambile.

Se ridică încercând să-și ascundă tremurul insuportabil și, fără să vadă pe nimeni, ieși din încăpere.

„Ce se-ntâmplă cu mine? își întrebă tristețea. Ce-i asta?“

Deschizând cu un brânci geamantanul, se apucă să-și împacheteze lucrurile. Brusc, capul începu să i se învârtească; lăsă totul baltă și începu să umble prin cameră. Își îndesă cu furie pipa scurtă. Se așeză în fotoliul de lângă fereastră, dincolo de care, cu o uniformitate scârboasă, cădea zăpada.

Venise la hotelul ăsta, în colțișorul ăsta geros și la modă numit Zermatt, ca să amestece senzația de liniște albă cu plăcerea unor cunoștințe ușoare și pestrițe, căci mai mult decât de orice se temea să fie cu desăvârșire singur. Iar acum înțelegea că și chipurile omenești îi erau de nesuportat, că zăpada îi făcea capul să vuiască și că nu avea în el vitalitatea aceea inspirată și perseverența tandră fără de care pasiunea e neputincioasă. Iar pentru Isabel viața însemna probabil minunatul zbor pe schiuri, râsul năvalnic, parfumul și gerul.

„Cine-i ea? O divă de heliograf care și-a dat frâu liber? Ori fiica fugită de acasă a vreunui lord acru și orgolios? Ori, pur și

simplu, o femeie din acelea de la Paris, cu bani proveniți de nu se știe unde? Cam vulgar gândul…

Dar câine are, degeaba neagă; un câine bine hrănit. Cu nas rece și urechi calde. Și ninge întruna, umblau haotic gândurile lui Kern. Dar eu am în valiză – și, ca un arc, zbang, i se desfășură în creier gândul – un Parabellum…“.

Până seara lâncezi iar prin hotel, foșni sec ziarele în sala de lectură, văzu de la fereastra holului cum Isabel, suedezul și câțiva tineri cu veste trase peste sveterele cu franjuri se așezau într-o sanie curbată în formă de lebădă. Căluții suri făceau să zornăie harnașamentul împodobit. Ningea încet, cu fulgi mari și deși. Isabel, toată numai steluțe albe, se extazia, râdea în mijlocul însoțitorilor ei, și când sania zvâcni și o luă la goană, se lăsă pe spate bătând din mănușile de blană.

Kern se întoarse de la fereastră.

— Du-te, du-te la plimbare… N-are a face…

Pe urmă, în timpul cinei, se străduí să nu se uite la ea. Ea era de o veselie cumva festivă și exaltată – iar lui nu-i dădea nici o atenție. La ora nouă începu iar să geamă și să cloncăne muzica negrilor. Kern stătea lângă tocul ușii într-o lâncezeală febrilă și se uita la perechile lipite, la evantaiul negru, creț al lui Isabel.

O voce înceată spuse chiar lângă urechea lui:

— Să mergem la bar… Vreți?

Se întoarse și văzu ochii melancolici de capră, urechile cu puf roșcat.

În bar era o semiobscuritate stacojie, iar volanele abajururilor se reflectau în măsuțele de sticlă. La tejgheaua de metal, pe taburetele înalte stăteau trei domni, toți trei cu ghetre albe, strângându-și picioarele sub ei și sorbind cu paiul niște băuturi viu colorate. De cealaltă parte a tejghelei, unde pe etajere stăluceau sticle divers colorate, ca o colecție de gândaci bombați, un bărbat gras cu o mustață neagră, într-un smoching zmeuriu, prepara cocteiluri cu deosebită dexteritate. Kern și Monfiori aleseră o măsuță în adâncul de pluș al barului. Un chelner desfăcu larg lista băuturilor – cu grijă și evlavie, ca un anticar ce prezintă un volum de preț.

— Le vom bea la rând, câte un pahar din fiecare, spuse

Monfiori cu vocea lui cam surdă, plină de melancolie. Iar când ajungem la sfârșit, o luăm de la capăt. Atunci vom alege numai ce-a fost pe gustul nostru. Poate o să ne oprim la câte una și o să ne delectăm pe îndelete cu ea. Pe urmă o luăm iar de la început.

Se uită cu o privire gânditoare la chelner.

— Ați înțeles?

Cărarea din creștetul chelnerului se înclină în față.

— Asta e așa-numita hoinăreală a lui Bachus, i se adresă Monfiori lui Kern. Unii aplică și în viață metoda asta.

Kern își înăbuși un căscat înfrigurat.

— Și, știți, se termină cu o boraIă.

Monfiori trase aer în piept, luă o înghițitură, plescăi și, cu un creionaș, însemnă automat cu o cruce primul număr de pe listă. De la aripile nasului îi porneau două brazde adânci spre colțurile gurii fine.

După al treilea pahar, Kern începu să fumeze în tăcere. După al șaselea, care era un amestec foarte dulce de ciocolată și șampanie, prinse chef de vorbă.

Dădu drumul unei pâlnii de fum; mijind ochii, scuturâ scrumul cu o unghie galbenă.

— Spuneți-mi, Monfiori, ce credeți despre această – cum îi spune – Isabel?...

— Nu veți obține nimic de la ea, răspunse Monfiori. E din soiul celor lunecoase. Nu vrea decât contacte pasagere.

— Dar noaptea cântă la ghitară, își face de lucru cu câinele. Asta nu-i în regulă, nu? zise Kern, holbându-și ochii la pahar.

Monfiori oftă iar:

— Dați-o-ncolo. Zău...

— Asta o spuneți, aș zice, din invidie, începu Kern.

Celălalt îl întrerupse calm:

— E femeie. Iar eu, vedeți dumneavoastră, am alte gusturi.

Tuși modest și puse încă o cruciuliță.

Locul băuturilor rubinii a fost luat de unele aurii. Kern simțea că sângele îi devine dulce. Capul i se încețoșa. Ghetrele albe părăsiră barul. Amuțiră răpăiala și acordurile muzicii îndepărtate.

— Spuneți că ține de alegere... zise el păstos, moale. Dar eu,

înțelegeți, am ajuns într-un punct… Poftim, hai să vă spun: am avut o soție… Ea iubea pe altul. Care s-a dovedit a fi hoț. Fura mașini, coliere, blănuri… Și ea s-a otrăvit. Cu stricnină.

— Dar în Dumnezeu credeți? întrebă Monfiori cu mina unuia care își găsise calul de bătaie. Doar există Dumnezeu.

Kern râse fals.

— Dumnezeu din Biblie. O vertebrată în stare gazoasă… Nu cred.

— Asta-i din Huxley, remarcă insinuant Monfiori. Totuși a fost un Dumnezeu din Biblie… Problema e că El nu e unul; sunt mulți, dumnezeii din Biblie… Duium… Dintre ei, preferatul meu este… „Strănută și se face lumină; ochii lui sunt ca genele zorilor“. Înțelegeți, înțelegeți ce înseamnă asta? Hm? Și mai departe: „… părțile cărnoase ale trupului său sunt strâns unite între ele, nu se clintesc“. Da? Da? Înțelegeți?

— Opriți-vă, strigă Kern.

— Nu, aprofundați, aprofundați. „El preface marea într-o pomadă care clocotește; lasă în urmă-i o cale luminoasă; hăul e asemenea unui smoc de păr cărunt!“

— Dar opriți-vă odată, îl întrerupse Kern. Vreau să vă spun că am hotărât să-mi pun capăt zilelor…

Monfiori îl fixă cu o privire tulbure, acoperindu-și cu palma lui mică paharul. Rămase tăcut.

— Așa mi-am închipuit și eu, începu el cu o neașteptată blândețe. Astăzi, când vă uitați la cei care dansau, și mai înainte, când v-ați ridicat de la masă… Era ceva în figura dumneavoastră… Cuta aceea dintre sprâncene… Ceva aparte… Am înțeles imediat… Tăcu, mângâind muchia măsuței. Ascultați ce-am să vă spun, reluă el, coborându-și pleoapele liliachii, grele, cu genele ca niște negi. Eu caut peste tot dintr-aceștia, ca dumneavoastră – prin hotelurile scumpe, prin trenuri, prin stațiunile de pe litoral, noaptea, pe cheiurile marilor orașe… Un zâmbet visător, ironic îi lunecă pe buze: Țin minte, odată, la Florența… Își ridică încet ochii de capră: Ascultați, Kern, vreau să asist… Se poate?

Kern, care încremenise într-o postură cam tâmpă, simți un fior de gheață în piept, pe sub cămașa scrobită.

Suntem beți amândoi, îi trecu prin minte. *Oribil individ.*

— Se poate? repetă Monfiori țuguind buzele. Vă rog?

Îl atinse cu mânuța lui păroasă, rece…

— Fir-ar al dracului! Lăsați-mă… Am glumit…

Monfiori continua să-l privească atent, sorbindu-l din ochi.

— M-am săturat de dumneavoastră! M-am săturat de toate! răbufni Kern, plesnindu-și mâinile – și privirea lui Monfiori se desprinse parcă plescăind…

— Beznă! Marionetă!… Calambur!… *Basta!*

Se lovi dureros cu șoldul de marginea măsuței. Grăsanul zmeuriu își holbă plastronul alb din spatele tejghelei unduitoare și prinse să plutească printre sticlele lui ca într-o oglindă. Kern trecu pe valurile mișcătoare ale covorului și împinse cu umărul o ușă instabilă de sticlă.

Hotelul dormea adânc. Urcând cu greu scara moale, își căută camera. În ușa de-alături se vedea cheia. Cineva uitase să se încuie. În lumina tulbure, florile șerpuiau pe culoar. În cameră dibui mult pe perete până ce găsi întrerupătorul. Apoi se prăvăli în fotoliul de lângă fereastră.

Se gândi că trebuie să scrie niște scrisori. Scrisori de adio. Dar băutura aceea lipicioasă îl sleise. În urechi simțea un vuiet surd, pe frunte îi adiau valuri reci ca gheața. Trebuia să scrie o scrisoare, și mai era ceva care nu-i dădea pace. Ca și cum ar fi ieșit din casă și și-ar fi uitat portofelul. În negreala de oglindă a ferestrei i se reflectau bentița gulerului și fruntea palidă. Partea din față a cămășii era împroșcată cu otrava beției. Trebuie să scrie scrisoarea – nu, nu-i asta. Și brusc îi fulgeră ceva prin ochi. Cheia! Cheia lăsată pe-afară în ușa de-alături…

Kern se ridică anevoie și ieși în coridorul învăluit într-o lumină tulbure. De cheia masivă atârna o plăcuță strălucitoare cu numărul 35. Se opri în fața acestei uși. Un tremur avid îi străbătu picioarele.

Vântul înghețat îl biciui peste frunte. În dormitorul vast, luminat, fereastra era larg deschisă. Pe patul lat, într-o pijama galbenă, desfăcută la gât, Isabel era culcată cu fața în sus. O mână luminoasă îi atârna, iar între degete mocnea o țigară. Se părea că adormise fără să-și dea seama.

Kern se apropie de pat. Dădu cu genunchiul peste un scaun, pe care zdrăngăniră ușor strunele ghitarei. Părul albastru al

Isabelei era întins în cercuri abrupte pe pernă. El îi privi pleoapele întunecate, umbra delicată dintre sâni. Atinse pledul. Ea deschise imediat ochii. Atunci Kern, parcă gheboșându-se, spuse:

— Am nevoie de dragostea dumitale. Mâine mă împușc.

Nici prin vis nu crezuse vreodată că o femeie – chiar luată prin surprindere – se poate speria într-un asemenea hal. Isabel rămase mai întâi încremenită, apoi începu să se agite uitându-se înapoi, la fereastra deschisă, și lunecând într-o clipă din pat, se strecură pe lângă Kern cu capul plecat, ca și cum s-ar fi temut de o lovitură de sus.

Ușa se trânti. Câteva foi zburară de pe masă.

Kern rămase în mijlocul camerei largi și luminoase. Pe noptieră, în nuanțe de rubiniu și auriu, străluceau câțiva struguri.

— Femeie nebună! spuse el cu voce tare.

Ridică cu greu din umeri. Se înfioră de un lung tremur rece, ca un cal. Și brusc înlemni.

În spatele ferestrei creștea, zbura, se apropia cu smucituri agitate un lătrat zbuciumat și bucuros. O clipă mai târziu, golul ferestrei, pătratul de noapte neagră se umplu, în el prinse să clocotească o blană violentă, compactă. Dintr-o mișcare, amplă și zgomotoasă, blana aceea afânată ascunse cerul nopții, dintr-o margine în alta a ferestrei. Încă o clipă, și se umflă încordat, năvăli pieziș, se desfășură. În avântul șuierător al blănii năvalnice licări un chip alb. Kern înhăță gâtul ghitarei și izbi cu toată puterea în chipul alb care zbura spre el. Se trezi dărâmat de pe picioare de nervura unei aripi gigantice, de o furtună de puf. Îl învălui un miros de fiară. Smulgându-se, Kern se ridică.

În mijlocul camerei zăcea un înger imens.

Umplea toată camera, tot hotelul, toată lumea. Aripa dreaptă i se îndoise, rezemându-se cu un colț de șifonierul cu oglindă. Cea stângă se bălăbănea greu, agățându-se de picioarele unui scaun răsturnat. Scaunul bubuia de podea, înainte și-napoi. Lâna brun-cenușie de pe aripi fumega, aruncând irizații din pricina chiciurei. Asurzit de izbitură, îngerul se sprijini în palme ca un sfinx. Pe mâinile albe se

umflară vene albastre, pe umeri, de-a lungul claviculelor, se întindeau goluri de umbră. Ochii prelungi, parcă miopi, de un verde pal ca aerul înaintea zorilor, se uitau fără să clipească la Kern pe sub sprâncenele drepte, împreunate.

Kern, sufocat de mirosul înțepător de blană udă, stătea nemișcat, în perplexitatea unei spaime copleșitoare, privind aripile fumegânde, gigantice și chipul alb.

Dincolo de ușă, pe culoar, răzbătu un zgomot surd. În acel moment, un alt sentiment puse stăpânire pe Kern: o rușine chinuitoare. I se făcu rușine până la durere, până la groază, că acum putea să intre cineva și să-i găsească, pe el și pe creatura asta incredibilă.

Îngerul respiră zgomotos, se mișcă, brațele îi slăbiră și căzu pe piept. O aripă tresări. Kern, scrâșnind din dinți în strădania de a nu se uita, se aplecă peste el, apucă mormanul de lână udă, mirositoare și umerii reci, lipicioși. Cu groază și scârbă observă că picioarele îngerului erau livide și fără oase, că nu putea sta pe ele. Îngerul nu opuse rezistență. Kern, zorindu-se, îl târî până la șifonier, deschise ușa cu oglindă, începu să-l împingă, să îndese aripile în adâncul scârțâitor. Le apucă de nervuri, încercă să le îndoaie, să le preseze. Faldurile blănii, desfășurându-se, îl loviră peste piept. În fine, închise ușa cu un brânci. În aceeași clipă, dinăuntru izbucni un urlet sfâșietor și insuportabil – un urlet de animal strivit de roată. Oh, îi prinsese în ușă o aripă. Un vârfuleț îi ieșea printr-o crăpătură. Kern deschise puțin ușa și împinse cu palma o pană cârlionțată. Întoarse cheia în broască.

Se făcu liniște. Kern simțea curgându-i pe față lacrimi fierbinți. Răsuflă adânc și se repezi pe culoar. Isabel – un ghem de mătase neagră – zăcea chircită lângă perete. El o ridică, o duse pe brațe la el în cameră și o așeză pe pat. Apoi înșfăcă din valiză parabellumul greu, îi încărcă cu zgomot magazia și, în fugă, fără să respire, dădu buzna înapoi, la 35.

Cele două jumătăți ale unei farfurii sparte zăceau, albe, pe covor. Strugurii erau împrăștiați.

Kern se văzu în ușa cu oglindă a șifonierului: o șuviță de păr căzută pe o sprânceană, un plastron apretat cu niște stropi roșii, un luciu de-a lungul țevii pistoletului.

— Trebuie să termin cu el, exclamă surd și deschise larg șifonierul.

O răbufnire de puf mirositor, și atât. Fulgi brun-cenușii unsuroși se învolburară prin cameră. Șifonierul era gol. Pe jos, albă, o cutie de pălării strivită.

Kern se duse la fereastră și privi afară. Norișori mițoși pluteau peste lună și în jurul ei respirau curcubeie șterse. Închise fereastra, puse la loc scaunul, zvârli cu piciorul sub pat fulgii brun-cenușii de puf. Apoi ieși precaut pe culoar. Era liniște, ca și înainte. Oamenii dorm duși în hotelurile montane.

Iar când se întoarse la el în cameră o văzu pe Isabel, cu picioarele goale atârnând din pat, tremurând, strângându-și capul în mâini. I se făcu rușine, ca mai adineauri, când îngerul se uitase la el cu ochii aceia ciudați, verzulii.

— Spuneți-mi… unde-i? spuse Isabel repede, sufocându-se.

Kern, întorcându-se, se apropie de masa de scris, se așeză, deschise mapa cu sugativă și răspunse:

— Nu știu.

Isabel își trase în pat picioarele goale.

— Pot să rămân la dumneavoastră deocamdată? Mi-e așa de frică…

Kern încuviință în tăcere. Stăpânindu-și tremurul mâinii, se puse pe scris. Isabel începu să vorbească iar cu înfrigurare și înăbușit, dar lui Kern i se păru, cine știe de ce, că spaima ei era o spaimă obișnuită, de femeie.

— L-am întâlnit ieri, când zburam în întuneric pe schiuri. Azi-noapte a fost la mine.

Kern, străduindu-se să nu asculte, scria cu litere lăbărțate:

Dragul meu prieten. Iată ultima mea scrisoare. N-am putut să uit niciodată cum m-ai ajutat când s-a abătut nenorocirea asupra mea. El trăiește probabil pe vreun pisc, unde prinde vulturi de munte și se hrănește cu carnea lor…

Poticnindu-se, tăie iute și luă altă coală. Isabel plângea cu sughițuri, ascunzându-și fața în pernă.

— Ce-o să mă fac acum? O să se răzbune pe mine… O, Doamne…

Dragul meu prieten, scrise repede Kern, *ea căuta mângâieri de neuitat și, uite, acum o să dea naștere unei bestii înaripate*.

Oh, la dracu'! Mototoli foaia.

— Încercați să adormiți, îi spuse peste umăr lui Isabel. Iar mâine să plecați. La mânăstire.

Umerii ei se tot mișcau. Apoi se liniști.

Kern scria. În fața lui zâmbeau ochii singurului om din lume cu care putea să vorbească și să tacă în voie. Îi scria că viața s-a sfârșit, că nu de mult începuse să simtă cum în loc de viitor înaintează spre el un zid negru, și că, iată, acum s-a întâmplat un fapt în urma căruia un om nu mai poate trăi și nu mai trebuie să trăiască. *Mâine la amiază voi muri*, scria Kern, *mâine, fiindcă vreau să mor în deplinătatea facultăților, la lumina trează a zilei. Iar acum sunt prea zdruncinat*.

Sfârșind, se așeză în fotoliul de la fereastră. Isabel dormea, respirând abia auzit. O oboseală apăsătoare îi cuprinse umerii. Somnul coborî ca o ceață moale.

3

Îl trezi o bătaie în ușă. Un azur înghețat se revărsa pe fereastră.

— Intră, spuse întinzându-se.

Chelnerul puse fără zgomot tava cu ceașca de ceai pe masă, apoi se înclină și ieși.

Kern râse în sinea lui: „Și eu sunt cu smochingul șifonat pe mine".

Și instantaneu își aminti ce fusese în noaptea aceea. Tresărind, se uită la pat. Isabel nu era. Probabil se dusese la ea înainte să se lumineze. Iar acum, firește, era deja plecată... Aripile afânate, brun-cenușii îi apărură pentru o secundă în fața ochilor. Se ridică repede și deschise ușa spre culoar.

— Auziți, strigă către spatele chelnerului care se îndepărta, luați o scrisoare.

Se apropie de masă și scotoci. Chelnerul aștepta la ușă. Kern se bătu peste toate buzunarele, apoi se uită sub fotoliu.

— Puteți pleca. O s-o dau mai târziu portarului.

Cărarea din creștet se înclină, ușa se închise încet.

Lui Kern îi era ciudă că scrisoarea se pierduse. Tocmai

scrisoarea asta. Exprimase în ea atât de bine, atât de curgător și de simplu tot ce trebuia. Și-acum nu-și mai putea aminti cuvintele. Răsăreau niște fraze absurde. Nu, scrisoarea fusese minunată.

Se apucă din nou de scris – și ieși ceva rece, încâlcit. O lipi. Scrise clar adresa.

Își simți sufletul ciudat de ușor. La amiază se va împușca, iar un om care s-a hotărât să se sinucidă e un zeu.

Zăpada de zahăr strălucea pe fereastră. Era atras acolo – pentru ultima oară.

Umbrele copacilor de chiciură zăceau pe zăpadă ca niște pene albastre. Undeva răsunau, dulce și trist, zurgălăi. Se strânsese o groază de lume: domnișoare cu căciulițe de lână, mergând speriate și stângace pe schiuri, tineri care se strigau între ei zgomotos, emanând nori de râs, și oameni în vârstă, stacojii de încordare – și un bătrânel uscat cu ochi albaștri, care târa după el o sanie acoperită cu catifea. Lui Kern îi trecu prin minte: ce-ar fi să-i dea una peste față, să-i facă vânt, așa, pur și simplu… Doar acum e permis totul… Izbucni în râs. De mult nu se mai simțise așa de bine.

Toată lumea se îmbulzea spre locul unde începea concursul de schi. Era o pantă înaltă, abruptă, și la mijloc trecea într-o platformă de zăpadă care se frângea brusc, formând o treaptă dreptunghiulară. Un schior, lunecând pe pantă, își luă zborul de pe treaptă în văzduhul de azur; zbură, desfăcându-și brațele și, aterizând pe continuarea pantei, lunecă mai departe. Suedezul tocmai își bătuse propriul record și, departe în vale, într-un vârtej de pulbere argintie, se întoarse brusc, punând înainte un picior îndoit.

Se lansară încă două svetere negre, săriră, apoi aterizară cu impact în zăpadă.

— Acum sare Isabel, spuse un glas calm lângă umărul lui Kern.

Kern se gândi repede: „Nu cumva mai e aici… Cum poate…“ și se uită la cel ce vorbise. Era Monfiori. Cu gambeta trasă pe urechile clăpăuge, într-un paltonaș negru cu fâșii de catifea spălăcită pe guler, făcea un contrast caraghios cu mulțimea ușoară de lână. „Să-i povestesc?“, se gândi Kern.

Respinse cu scârbă aripile brun-cenușii urât mirositoare. „Nu trebuie să mă gândesc la asta.“

Isabel urcă pe colină. Se întoarse, vorbind cu însoțitorul ei, veselă, veselă ca întotdeauna. Veselia asta îl umplu de groază pe Kern. I se păru că deasupra zăpezilor, deasupra hotelului de sticlă, deasupra oamenilor de jucărie apărea fulgurant ceva – o cutremurare, o sclipire…

— Cum vă simțiți astăzi? întrebă Monfiori frecându-și mânuțele lipsite de viață.

În jur răsunară în același timp mai multe glasuri:

— Isabel! Zburătoarea Isabel!

Kern înălță capul. Ea zbura năvalnic pe panta abruptă. Pentru o clipă îi văzu fața strălucitoare, scânteierea de pe gene. Cu un șuier ușor, lunecă pe trambulină, își luă zborul, rămase suspendată în aer, crucificată. Și pe urmă…

Nimeni, firește, nu se aștepta la asta. În plin zbor, Isabel se făcu ghem și căzu ca o piatră, se rostogoli, ridicând cu schiurile rafale de zăpadă.

Pieri imediat din vedere, ascunsă de spinările celor care se aruncaseră spre ea. Kern, adunându-și umerii, se apropie încet. Clar, ca scris de o mână viguroasă, îi apăru înaintea ochilor: răzbunare, lovitură de aripă.

Suedezul și omul deșirat cu ochelari de baga se aplecară peste Isabel. Bărbatul cu ochelari palpă cu mișcări profesioniste trupul nemișcat. Bâigui:

— Nu înțeleg… Are coșul pieptului zdrobit…

Îi ridică încet capul. Pentru o clipă se văzu un chip mort, parcă gol.

Kern se întoarse, scrâșnind cu tocul pantofului, și păși hotărât spre hotel. Alături mergea cu pași iuți și mărunți Monfiori, luându-i-o înainte, privindu-l în ochi.

— Acum mă duc sus, la mine, spuse Kern încercând să-și înăbușe, să-și înghită hohotele de râs. Sus… dacă vreți să veniți cu mine…

Râsul i se ridica în gât, clocotitor. Kern urcă scara ca un orb. Monfiori îl sprijinea, sfios și grăbit.

(1923)

Traducere de Adriana Liciu

Zei

Iată ce văd în ochii tăi acum: noapte ploioasă, stradă îngustă, felinare glisând în depărtare. Apa curge prin burlane de pe acoperișurile abrupt înclinate. Sub gura de șarpe a fiecărei conducte se află o găleată cu cercuri verzi. Rânduri de găleți brăzdează zidurile negre, pe fiecare parte a străzii. Privesc cum se umplu cu mercur rece. Mercurul pluvial se umflă și se revarsă. Lămpile cu capetele goale plutesc în depărtare, cu razele proptite vertical în negura ploioasă. Apa din găleți se revarsă.

Astfel reușesc să pătrund în privirea ta mohorâtă, pe o îngustă alee de scânteiere întunecată, unde ploaia nocturnă susură și fosnește. Dăruiește-mi un zâmbet. De ce te uiți la mine așa de amenințător și misterios? E dimineață. Toată noaptea stelele au țipat cu voci de copii, iar pe acoperiș cineva a chinuit și-a mângâiat o vioară cu un arcuș aspru. Uite, soarele a traversat încet zidul, ca o pânză învăpăiată. Tu emani un abur fumuriu învăluitor. Praful începe să facă vârtejuri în ochii tăi, milioane de lumi aurii. Ai zâmbit!

Ieșim pe balcon. E primăvară. Dedesubt, în mijlocul străzii, un băiat cu bucle galbene muncește de mama focului, desenând un zeu. Zeul se întinde de la un trotuar la altul. Băiatul ține strâns în mână o bucată de cretă, o mică bucată de cărbune alb, și stă pe vine, se rotește, desenează cu mișcări largi. Acest zeu alb are nasturi mari, albi și picioare întoarse în afară. Crucificat pe asfalt, se uită înspre cer cu ochi rotunzi. Pe post de gură, are un arc alb. Un trabuc cât un butuc i-a apărut în gură. Cu mișcări elicoidale, băiatul face spirale ce reprezintă

fumul. Cu mâinile-n șold, își contemplă munca. Mai adaugă un nasture… Rama unei ferestre a zăngănit peste drum; glasul unei femei, amplu și fericit, a răsunat chemându-l. Băiatul a dat un șut cretei și a tulit-o înăuntru. Pe asfaltul purpuriu a rămas zeul alb și geometric, privind lung înspre cer.

Privirea ta s-a mohorât din nou. Am înțeles, desigur, ce îți aminteai. Într-un colț al dormitorului nostru, sub icoană, e o minge de cauciuc colorată. Uneori, ea sare încet și trist de pe masă și se rostogolește ușor pe podea.

Pune-o înapoi la locul său de sub icoană, iar apoi de ce n-am merge la plimbare?

Aer de primăvară. Un pic pufos. Vezi teii aceia alinați pe stradă? Ramuri negre acoperite de paiete verzi și ude. Toți copacii din lume călătoresc undeva. Pelerinaj perpetuu. Îți amintești, când veneam încoace, spre acest oraș, copacii călătorind pe lângă ferestrele vagonului nostru? Îți amintești cei doisprezece plopi sfătuindu-se cum să treacă râul? Și mai demult, în Crimeea, am văzut odată un chiparos aplecându-se deasupra unui migdal în floare. Odată ca niciodată, chiparosul fusese un coșar solid, înalt, cu o perie pe sârmă și o scară sub braț. Îndrăgostit până peste urechi, bietul om, de o micuță spălătoreasă, roz precum petalele de migdal. Acum s-au întâlnit, în sfârșit, și au pornit undeva împreună. Șorțul ei roz se umflă în vânt; el se apleacă înspre ea cu sfială, ca și când încă ar fi îngrijorat să nu o murdărească cu funingine. Legendă de cea mai bună calitate.

Toți copacii sunt pelerini. Au un Mesia al lor, pe care îl caută. Mesia al lor este un cedru libanez sau poate e foarte mic, vreo tufă absolut modestă din tundră…

Astăzi niște tei trec prin oraș. A fost o încercare de a-i bloca. Împrejmuiri circulare au fost ridicate în jurul trunchiurilor lor. Dar ei tot se mișcă…

Acoperișurile scânteiază ca niște oglinzi înclinate, orbite de soare. O femeie înaripată stă în picioare pe un pervaz, spălând geamurile. Se apleacă, își ține buzele, își dă la o parte o șuviță de păr înflăcărat de pe chip. Aerul miroase vag a benzină și a tei. Cine poate spune, astăzi, întocmai ce miasme au întâmpinat delicat un oaspete ce intra într-un atrium din

Pompei? Peste o jumătate de secol, nimeni nu va ști mirosurile ce predominau pe străzile și în casele noastre. Vor dezgropa vreun erou militar din piatră, din cei ce sunt cu sutele în fiecare oraș, și vor scoate un oftat pentru Fidias de demult. Totul pe pământ este frumos, însă Omul recunoaște frumusețea numai dacă o vede fie rar, fie de departe… Ascultă… astăzi suntem zei! Umbrele noastre albastre sunt enorme. Ne mișcăm într-o lume gigantică, voioasă. O coloană înaltă, la colț, este strâns bandajată în pânze ude, peste care o pensulă a presărat vârtejuri colorate. Bătrâna care vinde ziare are fire creț de păr cărunt pe bărbie și ochi nebuni, de un albastru spălăcit. Ziare năbădăioase i se ițesc haotic din marsupiu. Literele lor mari mă duc cu gândul la niște zebre zburătoare.

Un autobuz s-a oprit la indicatorul său. Sus, conductorul pocnește, poc-poc, cu palma bordul metalic. Cârmaciul rotește puternic volanul său uriaș. Un geamăt căznit, crescând, un scurt sunet ascuțit. Cauciucurile late au lăsat urme de argint pe asfalt. Azi, în această zi însorită, orice e posibil. Privește – un om a sărit de pe un acoperiș pe o sârmă și merge pe ea, prăpădindu-se de râs, cu brațele larg desfăcute, mult deasupra străzii ce se leagănă. Privește – două clădiri tocmai au încheiat un armonios joc de-a capra; numărul trei a sfârșit între unu și doi; nu s-a așezat de-a binelea imediat – am văzut o crăpătură sub ea, o bandă îngustă de lumină solară. Iar o femeie s-a oprit în mijlocul unei piețe, apoi și-a dat vioi capul pe spate și-a început să cânte; o mulțime s-a adunat în jurul ei, apoi s-a retras: o rochie goală zace pe asfalt, iar sus pe cer este un norișor transparent.

Râzi. Când râzi, vreau să transform întreaga lume în așa fel încât să te reflecte pe tine. Însă ochii tăi se sting imediat. Spui, cu patimă, cu spaimă: „Vrei să mergi… acolo? Vrei? E minunat acolo astăzi, totul e în floare…“

Sigur că totul e-n floare, sigur că vom merge. Căci nu suntem, tu și eu, zei? Simt în sângele meu rotația universurilor neexplorate…

Ascultă – vreau să alerg toată viața mea, strigând din rărunchi. Fie întreaga viață un strigăt neîncătușat. Precum

mulțimea întâmpinând gladiatorul.

Nu te opri ca să te gândești, nu întrerupe țipătul, expiră, eliberează încântarea vieții. Totul e-n floare. Totul zboară. Totul țipă, sufocându-se de țipătul său. Râsete. Fugă. Păr despletit. Asta-i viața.

Ei duc cămile de-a lungul străzii, pe drumul de la circ la zoo. Cocoașele lor dolofane se înclină și se leagănă. Fețele lor lungi și blânde sunt un pic întoarse, visătoare. Cum poate să existe moartea, când ei duc cămilele de-a lungul unei străzi primăvăratice? La colț, o neașteptată boare de frunziș rusesc; un cerșetor, o monstruozitate divină, complet în răspăr, cu picioarele crescând din subsuori, oferă, cu o labă udă și lățoasă, un buchet de mărgări… Am lovit un trecător cu umărul… Coliziunea de moment a doi uriași. Cu voioșie și grandoare, se leagănă înspre mine cu bastonul lui lăcuit. Măciulia, la legănarea în spate, sparge o vitrină din spatele lui. Zigzaguri se lansează pe sticla strălucitoare. Nu – e doar lumina soarelui, împroșcată în ochii mei. Fluture, fluture! Negru cu dungi purpurii… O bucățică de catifea… Se năpustește deasupra asfaltului, plutește peste o mașină ce gonește și peste o clădire înaltă, în azurul umed al cerului de aprilie. Un alt fluture, identic, se așezase cândva pe marginea albă a unei arene; Lesbia, fata senatorului, grațioasă, cu ochi întunecați, cu o panglică aurie pe frunte, captivată de aripile ce palpitau, a ratat fracțiunea de secundă, vârtejul de praf orbitor în care gâtul de taur al unuia dintre luptători a trosnit sub genunchiul gol al altuia.

Astăzi sufletul meu e plin de gladiatori, de lumina soarelui, de larma lumii…

Coborâm pe o scară largă, într-o cameră subterană lungă și slab luminată. Dale de piatră răsună puternic sub pașii noștri. Reprezentări ale păcătoșilor arzând împodobesc pereții gri. Un tunet sumbru, în depărtare, se intensifică în falduri de catifea. Explodează de-acum de jur împrejurul nostru. Gonim năvalnic, ca în așteptarea unui zeu. Suntem împachetați în miezul unei străluciri sticloase. Prindem viteză. Ne prăbușim într-o prăpastie neagră și cădem, cu o larmă surdă, mult în adâncurile pământului, atârnând de curele de piele. Cu un

pocnet, lămpile de chihlimbar se sting o clipă, timp în care globule fragile ard cu o lumină fierbinte în beznă – ochii holbați ai demonilor sau poate țigările colegilor noștri de călătorie.

Luminile se aprind din nou. Privește, acolo – bărbatul înalt în palton negru, ce stă lângă portiera de sticlă a mașinii. Recunosc vag chipul acela îngust, palid, acea umflătură osoasă a nasului său. Cu buzele subțiri strânse, o brazdă atentă între sprâncenele dese, el ascultă ceea ce îi explică un alt bărbat, palid ca o mască de ipsos, cu o bărbuță rotundă, sculptată. Sunt sigur că vorbesc în terține. Și vecina ta, acea doamnă în haină galben deschis, stând cu genele lăsate – ar putea fi Beatrice a lui Dante? Din lumea umedă de jos, ieșim iarăși la soare. Cimitirul este în îndepărtata periferie. Edificiile sunt tot mai răzlețe. Goluri înverzite. Îmi amintesc cum arăta această aceeași capitală într-o fotografie veche.

Mergem împotriva vântului, de-a lungul gardurilor impunătoare. Într-o zi la fel de însorită și fremătătoare ca aceasta ne vom îndrepta înapoi spre nord, în Rusia. Vor fi foarte puține flori, doar stelele galbene ale păpădiilor de-a lungul șanțurilor. Stâlpii de telegraf, gri-porumbel, vor zumzăi la apropierea noastră. Când, dincolo de curbă, inima îmi va fi străpunsă de brazi, de nisipul roșu, de colțul casei, o să mă clatin și-o să mă prăbușesc.

Privește! Deasupra întinderilor verzi neocupate, sus pe cer, un avion înaintează cu un sunet de bas, ca o harpă eoliană. Aripile sale de sticlă scânteiază. Frumos, nu? Ah, ascultă – uite ceva ce s-a petrecut la Paris, acum vreo 150 de ani. Într-o dimineață, devreme – era toamnă, iar copacii pluteau ca un dulce tot portocaliu de-a lungul bulevardelor, în cerul liniștit –, într-o dimineață, devreme, comercianții se întruniseră în piață; tarabele erau pline de mere lucioase, umede; mirosea a miere și a fân umed. Un bătrân cu puf alb în auricule își aranja fără grabă cuștile ce conțineau diferite păsări ce se foiau în aerul răcoros; apoi s-a întins somnoros pe un preș, căci ceața zorilor încă ascundea vederii limbile poleite de pe cadranul negru al primăriei. Abia dacă ațipise, când cineva a început să-l tragă de umăr. Sări în sus bătrânul și văzu dinaintea sa un tânăr cu

respirația tăiată. Era deșirat, numai pielea și osul, cu un cap mic și un năsuc ascuțit. Vesta lui – argintie cu dungi negre – era încheiată strâmb, panglica de la coada împletită i se desfăcuse, una dintre șosetele albe i se lăsase într-un mănunchi de încrețituri. „Îmi trebuie o pasăre, orice pasăre – merge și un pui“, a spus tânărul, aruncând o privire fugară și agitată cuștilor. Bătrânul a extras grijuliu o găină mică și albă, ce s-a zbătut doar un pic în mâinile lui tuciurii. „Ce-i cu ea – e bolnavă?“, a întrebat tânărul, ca și când ar fi vorbit despre o vită. „Bolnavă? Ei, fi-mi-ar pălăria să-mi fie!“, a înjurat cu blândețe moșneagul.

Tânărul i-a azvârlit o monedă strălucitoare și a fugit printre tarabe, cu găina strânsă la piept. Apoi s-a oprit, s-a întors brusc cu un șfichi din coadă și a fugit înapoi la bătrânul vânzător.

„Îmi trebuie și cușca“, a zis.

Când în sfârșit a plecat, ținând găina în cușcă în mâna întinsă și legănându-și celălalt braț ca și când ar fi dus o găleată, bătrânul a scos un fornăit și s-a întins înapoi pe prețul lui. Cum au mers afacerile în acea zi și ce i s-a mai întâmplat după aceea nu este deloc treaba noastră.

Cât despre tânăr, el nu era altcineva decât fiul renumitului fizician Charles. Charles a aruncat o privire peste ochelari la găinușă, a dat cuștii un bobârnac cu o unghie galbenă și-a spus: „Bun – acum avem și-un pasager“. Apoi, cu o scânteiere severă a ochelarilor, a adăugat: „Cât despre tine și mine, fiule, n-o să ne grăbim. Doar Dumnezeu știe cum e aerul acolo, sus, între nori“.

În aceeași zi, la ora stabilită, pe Champs de Mars, înaintea unei mulțimi uluite, o cupolă enormă, ușoară ca pana, brodată cu arabescuri chinezești, cu o gondolă aurită atașată cu șnururi de mătase, s-a umflat încet în timp ce se umplea cu hidrogen. Charles și fiul său își făceau de lucru printre șuvoaie de fum suflate de vânt într-o parte. Găina s-a uitat lung prin plasa de sârmă a cuștii sale, cu un ochi ca o mărgică, ținând capul înclinat într-o parte. De jur împrejur se mișcau caftane viu colorate, cu paiete, rochii vaporoase, pălării de pai; iar când sfera s-a ridicat clătinându-se, bătrânul fizician a urmărit-o cu privirea, apoi a izbucnit în lacrimi pe umărul

fiului său și o sută de mâini de fiecare parte au început să fluture batiste și panglici. Nori fragili pluteau pe cerul însorit și calm. Pământul s-a îndepărtat, fremătător, verde deschis, acoperit de umbre plutitoare și de petele învăpăiate ale copacilor. Mult dedesubt, niște călăreți de jucărie treceau în goană – însă în curând sfera a devenit invizibilă. Găina tot se zgâia în jos, cu un ochi mititel.

Zborul a durat toată ziua. Ziua s-a încheiat cu un apus amplu și intens. Când s-a lăsat noaptea, sfera a început să coboare încet. Odată ca niciodată, într-un sat de pe malul Loarei, trăia un țăran blând, cu privire șireată. Iese el pe câmp în zori. În mijlocul câmpului, vede o minune: un morman imens de mătase pestriță. Alături, răsturnată, se afla o micuță colivie. O orătanie, albă pe de-a-ntregul, ca modelată din zăpadă, își scotea capul prin ochiurile de plasă și își mișca intermitent pliscul, căutând mici insecte în iarbă. La început, țăranul trase o spaimă, însă apoi își dădu seama că era doar un cadou de la Fecioara Maria, al cărei păr plutea prin aer precum pânzele de păianjen toamna. Mătasea o vându soața lui pe bucăți în orașul din apropiere, mica gondolă aurită deveni leagăn pentru primul lor născut, strâns înfășat, iar orătania fu expediată în curtea din spate.

Ascultă.

A trecut ceva vreme, și-apoi într-o bună zi, pe când trecea pe lângă un delușor de tărâțe de la ușa hambarului, țăranul a auzit un cloncănit fericit. S-a aplecat. Găina a ieșit pe neașteptate din praful verde și s-a năpustit spre soare mergând legănat și nu fără oarecare mândrie. În vremea asta, printre tărâțe, fierbinți și lucioase, străluceau patru ouă de aur. Și nu era de mirare. La mila vântului, găina traversase întregul șuvoi al apusului, iar soarele, un cocoș pătimaș cu creastă purpurie, fâlfâise ceva deasupra ei.

Nu știu dacă țăranul a înțeles. Vreme îndelungată a stat nemișcat, clipind și privind chiorâș din cauza strălucirii și ținând în palme ouăle încă fierbinți, cu totul și cu totul de aur. Apoi, răpăind din saboți, a gonit de la un capăt la altul al curții cu un asemenea urlet, încât argatul său a crezut că și-a retezat vreun deget cu toporul…

Desigur, toate astea s-au petrecut cu multă, multă vreme în urmă, mult înainte ca aviatorul Latham[1], prăbușindu-se în mijlocul canalului, să stea, dacă vrei, pe coada de libelulă a scufundatului său *Antoinette*, fumând în vânt o țigară îngălbenită și privind cum sus pe cer, în mica sa mașinărie bondoacă și înaripată, rivalul său Blériot[2] zbura pentru prima dată de la Calais pe țărmurile de zahăr ale Angliei.

Însă nu-ți pot învinge suferința. De ce ți s-au întunecat iarăși ochii? Nu, nu spune nimic. Știu totul. Nu trebuie să plângi. El îmi poate auzi legenda, nu e absolut nici o îndoială că o poate auzi. Lui îi este adresată. Cuvintele nu au frontiere. Încearcă să înțelegi! Mă privești atât de amenințător și de tainic. Îmi amintesc noaptea de după înmormântare. Nu puteai sta acasă. Tu și eu am ieșit în zloata lucioasă. Ne-am rătăcit. Am ajuns pe o stradă ciudată, îngustă. Nu i-am deslușit numele, însă îl vedeam inversat, ca-n oglindă, în sticla unui felinar. Felinarele pluteau în depărtare. Apa picura de pe acoperișuri. Gălețile înșiruite de ambele părți ale străzilor, de-a lungul zidurilor negre, se umpleau cu mercur rece. Se umpleau și se revărsau. Și deodată, depărtându-ți neajutorată mâinile, ai spus:

„Dar era atât de mic și atât de cald…“

Iartă-mă dacă sunt incapabil de plâns, de simplul și umanul plâns, și-n loc de asta continui să cânt și să fug undeva, apucându-mă strâns de orișice aripi care zboară pe alături, înalt, ciufulit, cu un val de bronz pe frunte. Iartă-mă. Așa trebuie să fie.

Mergem încet de-a lungul gardurilor. Cimitirul este deja aproape. Iată-l, o insuliță de alb văratic și verde printre niște terenuri goale, prăfuite. Acum, du-te singură. O să te aștept aici. Ochii tăi au zâmbit iute, stânjeniți. Mă cunoști bine… Portița de la intrare a scârțâit, apoi s-a trântit închizându-se. Stau așezat singur pe iarba răzleață. La mică distanță e o grădină de zarzavaturi, cu niște varză roșie. Dincolo de terenul pustiu, clădirile fabricii, behemoți[3] vioi de cărămidă, plutesc în ceața azurie. La picioarele mele, o conservă strivită strălucește ruginiu într-o pâlnie de nisip. Împrejurul meu, liniște și-un fel de deșertăciune de primăvară. Nu există moarte. Vântul mă

lovește în rafale din spate, ca o păpușă de cârpă, și-mi gâdilă gâtul cu laba sa pufoasă. Nu poate să existe moarte.

Inima mea, și ea, s-a înălțat în zori. Tu și eu vom avea un nou fiu, de aur, o creație a lacrimilor tale și a legendelor mele. Astăzi am înțeles frumusețea cablurilor ce se intersectează în cer și mozaicul cețos al coșurilor de fabrică, și această conservă ruginită cu capacul ei întors pe dos, semidetașat și zimțat. Iarba palidă se grăbește, se grăbește undeva de-a lungul talazurilor prăfuite ale terenului gol. Îmi ridic brațele. Lumina soarelui îmi alunecă pe piele. Pielea mi-e acoperită de scântei multicolore.

Și vreau să mă ridic, să-mi desfac larg brațele pentru o îmbrățișare imensă, să adresez un discurs amplu și luminos mulțimilor invizibile. Aș începe așa:

„O, zei în culorile curcubeului…“

(1924)
Traducere de Veronica D. Niculescu

1. Hubert Latham (1883-1912), pionier al aviației, cel dintâi care a aterizat pe apă, în timpul primelor două încercări de a traversa Canalul Mânecii de unul singur, cu avioanele sale *Antoinette*.
2. Louis Blériot (1872-1936), aviatorul care reușește, în 1909, primul zbor peste o întindere mare de apă, Canalul Mânecii.
3. Behemoth – creatură biblică, cel mai mare și mai puternic animal care a existat vreodată. Metaforic, numele este folosit pentru orice entitate deosebit de mare sau puternică.

Hazard

Era chelner la restaurantul unui expres german. Îl chema așa: Alexei Lvovici Lujin.

Plecase din Rusia în urmă cu cinci ani, în 1919, și de-atunci, mutându-se dintr-un oraș în altul, încercase nu puține ocupații și meserii: fusese argat în Turcia, comisionar la Viena, zugrav, vânzător și tot așa. Acum, de ambele părți ale vagonului lung, curgeau câmpuri, coline acoperite cu iarbă-neagră, crânguri de pini, și supa, în cești groase de pe tava pe care o purta mlădios pe culoarul îngust dintre măsuțele de pe laturi, scotea aburi și plescăia. Servea cu o iuțeală de maestru, înhățând cu iscusință și împrăștiind pe farfurii bucățile de carne de vacă, și în timpul ăsta își pleca numaidecât capul tuns cu fruntea încordată, sprâncenele-i negre semănând cu niște mustăți întoarse.

La ora cinci după-amiaza vagonul sosea la Berlin, la șapte pleca în sens opus, în direcția granței franceze. Lujin trăia ca într-un leagăn de fier: să se gândească și să-și amintească avea timp numai noaptea, într-un ungher strâmt unde mirosea a pește și a șosete murdare. Cel mai des își amintea cabinetul din casa de la Petersburg – nasturii de piele din curburile mobilei moi – și pe soția lui, Lena, despre care de cinci ani nu mai știa nimic. Simțea cum, cu fiecare zi, viața i se irosea. De la cocaină, de la prizatul prea des, sufletul i se pustiise; și în nări, pe cartilagiul interior, apăruseră mici ulcerații.

Când zâmbea, dinții lui puternici scânteiau cu un luciu deosebit de curat, și pentru zâmbetul ăsta alb, rusesc, îl îndrăgiseră ceilalți doi chelneri – Hugo, un berlinez blond,

îndesat, care făcea nota, și Max, rapid, cu mirosul fin, semănând cu o vulpe roșcată, care ducea bere și cafea în compartimente. Dar în ultimul timp, Lujin zâmbea mai rar.

În ceasurile acelea libere, când valul acela cristalin al otrăvii îl lovea, îi străbătea radiind gândurile, transforma orice nimic într-o minune diafană, el nota minuțios pe o foicică de hârtie tot ce avea să facă pentru a-și găsi soția. Cât timp mâzgălea, cât timp toate senzațiile acelea erau încă întinse euforic, notița aceea i se părea teribil de importantă și de rațională. Dar dimineața, când avea junghiuri în cap și lenjeria i se lipea de trup, se uita dezgustat și sătul la rândurile ilizibile, săltărețe. Iar de curând, începuse să îl preocupe o altă idee. Se apucase să elaboreze cu aceeași grijă planul morții sale – și marca printr-o curbă suișurile și coborâșurile sentimentului de frică, și, în cele din urmă, ca să ușureze treaba, își fixase un termen: noaptea de întâi spre doi august. Nu-l preocupa atât moartea, cât detaliile care o precedau, și se încurca atât de tare în aceste detalii, încât și uita de moartea propriu-zisă. Dar imediat ce începea să se trezească, pălea pitorescul câte unui sfârșit imaginat și rămânea limpede un singur lucru: viața devenise searbădă de tot și de trăit mai departe n-avea pentru ce.

Iar pe întâi august, la șase și jumătate seara, în spațiosul bufet semiobscur al gării din Berlin stătea la o masă goală bătrâna Uhtomskaia, Maria Pavlovna, grasă, îmbrăcată din cap până-n picioare în negru, cu o față gălbuie, ca de eunuc. Lume nu prea era în sală. Luceau tulbure greutățile de aramă ale lămpilor care atârnau sub plafonul înalt, cețos. Din când în când hârșâia răsunător câte un scaun împins.

Uhtomskaia privi sever acul auriu al ceasului de perete. Acul făcu un salt. Peste un minut tresări din nou. Bătrâna se ridică, își apucă sacul de voiaj negru, lucios și, cu pași apăsați, sprijinindu-se într-un baston bărbătesc noduros, se îndreptă spre ieșire.

Lângă grilaj o aștepta un hamal. Trenul tocmai era tras la linie. Vagoanele sumbre, de culoarea fierului, dădeau anevoie înapoi, treceau unul după altul. Pe furnirul vagonului internațional, sub ferestrele din mijloc, o inscripție albă:

BERLIN–PARIS; internaționalul, ca și vagonul-restaurant, unde apăreau expuse la o fereastră coatele și capul chelnerului roșcat, amintea de eleganța discretă a Nord-expresului de dinainte de război.

Trenul opri cu un zăngănit al tampoanelor și un oftat prelung, șuierător trecu prin roți.

Hamalul o instală pe Uhtomskaia într-un compartiment de clasa a doua, pentru fumători – așa ceruse bătrâna. În colțul de la fereastră își tăia deja trabucul un domn cu o față măslinie, insolentă, îmbrăcat într-un costum cafeniu.

Maria Pavlovna se așeză în fața lui. Cu o privire înceată verifică dacă toate lucrurile ei sunt pe raftul de sus. Două geamantane și un coș. Sunt toate. Și pe genunchi, sacul de voiaj lucios. Plescăi sever din buze.

În compartiment năvăli o pereche de nemți, respirând zgomotos.

Iar cu un minut înainte de plecarea trenului intră o doamnă tânără, cu o gură mare, rujată, cu o pălărie neagră pusă fest, ascunzându-i fruntea. Își aranjă lucrurile și ieși pe culoar. Domnul cu sacou cafeniu se uită după ea. Cu mișcări smucite și neîndemânatice, ea ridică geamul, se aplecă în afară, luându-și rămas-bun de la cineva. Uhtomskaia prinse un murmur de vorbă rusească.

Trenul porni. Doamna se întoarse în compartiment. Pe chipul ei mai zăbovi puțin un zâmbet, apoi se stinse, iar chipul îi deveni brusc obosit. Pe lângă fereastră zburau zidurile de cărămidă ale unor dosuri de case; pe unul era o reclamă: o țigară uriașă care părea umplută cu paie de aur. În razele soarelui la asfințit ardeau acoperișurile ude de ploaie.

Maria Pavlovna nu se mai putu abține. Cu delicatețe, întrebă în rusă:

— Vă deranjează dacă pun sacul de voiaj aici?

Doamna tresări:

— Ah, vă rog…

Domnul măsliniu-cafeniu din colț o privi curios pe deasupra ziarului.

— Eu merg la Paris, o puse la curent Uhtomskaia oftând ușor. Am un fiu acolo. Mă tem, știți, să rămân în Germania.

Scoase din sacul de voiaj o batistă amplă și își șterse zdravăn nasul cu ea, de la stânga la dreapta și invers.

— Mă tem, da. Se spune că o să fie revoluție comunistă acolo. Nu ați auzit nimic?

Doamna clătină din cap. Îi cuprinse într-o privire bănuitoare pe domnul cu ziarul și perechea de nemți.

— Eu nu știu nimic. Am venit acum două zile de la Petersburg.

Chipul galben, dolofan al Mariei Pavlovna exprimă o curiozitate vie. Sprâncenele inconsistente i se târâră în sus.

— Ce spuneți!

Doamna rosti repede și cu voce scăzută, privindu-și tot timpul vârful ghetuței:

— Da. M-a scos un om cumsecade. Acum merg și eu tot la Paris. Am rude acolo.

Începu să-și scoată mănușile. De pe deget lunecă o rază de aur – verigheta. Ea o prinse iute.

— Tot timpul îmi pierd verigheta. Mi-or fi slăbit mâinile.

Tăcu, clipind din gene. În geam, prin ușa de sticlă dinspre culoar se vedeau luându-și zborul în linie strune de telegraf.

Uhtomskaia se trase mai aproape de vecina ei:

— Dar, spuneți-mi, întrebă într-o șoaptă destul de sonoră, e rău acum acolo, nu-i așa? Îm?

Un stâlp negru de telegraf trecu în zbor, întrerupând ascensiunea lină a sârmelor. Ele coborâră, ca un steag când se potolește vântul. Și, insinuant, începură să se înalțe din nou... Trenul mergea repede între pereții de aer ai vastei seri aurii. În compartimente, undeva în plafon, ceva trosni, zdroncăni, împrăștiindu-se ca ploaia pe acoperișul de fier. Vagoanele nemțești au un balans puternic. Internaționalul, căptușit pe dinăuntru cu un postav albastru, mergea mai lin și mai silențios decât celelalte. În restaurant, trei chelneri puneau masa. Unul dintre ei, cel cu capul gri de tuns ce era și cu sprâncenele negre ca niște mustăți răsturnate, se gândea la borcănașul pus în buzunarul de la piept. Își lingea întruna buzele și își trăgea nasul. În borcănaș era o pulbere cristalină de la firma Merk. Așeza cuțitele și furculițele, introducea în inele sticlele nedesfăcute – și, brusc, nu mai rezistă. Năuc, îl

cuprinse într-un zâmbet tulbure pe roșcatul Max Fuchs, care cobora draperiile compacte, și se repezi peste puntea metalică și instabilă în vagonul alăturat. Se încuie în toaletă. Socotind cu grijă hurducăturile, deșertă o moviliță de pulbere pe unghia degetului mare, o duse repede și lacom la o nară, apoi la cealaltă; trase; cu un gest rapid linse praful sclipitor de pe unghie, strânse ochii din pricina amărelii lui ca de elastic și ieși din toaletă afumat, nemaipomenit de vioi: capul i se umpluse de un aer glacial, de beatitudine. Se gândi, trecând prin armonicile de piele înapoi, în vagonul lui: uite, acum e ușor de murit. Zâmbi. Mai bine să aștepte până la noapte. Ar fi păcat să întrerupă imediat efectul îmbătătoarei otrăvi.

— Dă-mi bonurile, Hugo. Mă duc să le distribui.

— Nu, se duce Max. Max termină mai repede. Ține, Max.

Chelnerul roșcat strânse în pumnul pistruiat carnețelul cu bonuri. Ca o vulpe lunecă printre măsuțe. Trecu pe culoarul albastru al internaționalului. De-a lungul ferestrelor treceau într-un zbor disperat cinci strune distincte. Cerul se întuneca. În compartimentul de clasa a doua, o bătrână în rochie neagră, care aducea a eunuc, ascultase până la capăt, cu câte un „oh“ încet, povestea unei vieți străine și înnegurate.

— Dar soțul dumneavoastră, el a rămas?

Doamna făcu ochii mari și clătină din cap :

— Nu. El e de mult în străinătate. Așa a fost să fie. La început de tot a plecat în sud, la Odessa. L-au prins. Ar fi trebuit să mă duc acolo, dar n-am izbutit să scap la timp…

— Îngrozitor, îngrozitor. Și cum – nu mai știți nimic despre el?

— Nimic. Țin minte, eram sigură că a murit. Verigheta am început s-o port la piept. Mi-era frică să nu-mi fie luată și verigheta. Iar la Berlin, niște cunoscuți mi-au spus că el e în viață, că l-a văzut cineva. Uitați, am dat aseară un anunț la ziarul emigranților.

Doamna scoase în grabă din gentuța jerpelită de mătase o foaie de ziar îndoită.

— Ăsta, uitați-vă…

Uhtomskaia își puse ochelarii și citi: „Elena Nikolaevna Lujina își caută soțul, pe Alexei Lvovici Lujin“.

— Lujin? spuse Uhtomskaia, scoțându-și ochelarii. Nu este fiul lui Lev Sergheevici? Avea doi băieți. Nu-mi mai amintesc cum îi chema…

Elena Nikolaevna zâmbi luminos:

— Ce bine… Asta, zău, chiar că e ceva neașteptat. L-ați cunoscut pe tatăl lui?

— Cum să nu, cum să nu, spuse Uhtomskaia tandru și mulțumită de sine. Lev Sergheevici… Fost ulan… Conacurile noastre erau învecinate. Venea în vizită.

— A murit, interveni Elena Nikolaevna.

— Am auzit, am auzit. Odihnească-se în pace… Venea întotdeauna cu ogarul. Dar pe băieți nu mi-i amintesc bine. Am și eu opt ani de când sunt în străinătate. Cel mic era parcă blonziu… se bâlbâia…

Elena Nikolaevna zâmbi din nou.

— A, nu, ăsta era cel mare…

— Ei, i-am încurcat, draga mea, spuse blând Uhtomskaia. Stau prost cu memoria. Nici de Liovușka nu mi-aș fi amintit, dacă nu-i spuneați numele. Dar acum îmi amintesc tot. Obișnuia să vină seara la ceai. Uite, să vă spun…

Uhtomskaia se trase puțin mai aproape și continuă – clar, ușor cântat, fără tristețe, ca și cum știa că despre bine poți vorbi numai de bine, frumos, fără să te amărăști că s-a dus:

— Uite… Noi aveam niște farfurii. Cu dungă, știți, de aur, și exact în mijloc era un țânțar, ce mai, jurai că-i adevărat… Cine nu știa, voia cu tot dinadinsul să-l alunge…

Ușa compartimentului se deschise. Chelnerul roșcat oferea bonuri pentru cină. Elena Nikolaevna luă unul. Luă și domnul măsliniu care stătea în colț și tot încerca de la un timp să-i prindă privirea.

— Eu mi-am adus, spuse Uhtomskaia, niște șuncă, o brioșă…

Chelnerul roșu străbătu toate compartimentele, apoi o luă cu pași mărunți și repezi înapoi spre vagonul-restaurant. În trecere, îl înghionti cu cotul pe tunsul cu dinți albi, care stătea cu șervetul sub braț pe platformă. Acesta se uită cu o privire neliniștită, strălucitoare în urma lui Max. Simțea în tot trupul un gol răcoros, care-i dădea furnicături, parcă uite-acum avea să-i strănute tot corpul, aruncându-i afară sufletul. Își imagină

pentru a suta oară cum avea să-și aranjeze moartea. Chibzuia fiecare nimic, ca și cum ar fi rezolvat o problemă de șah. Se gândi așa: să iasă la noapte în gară, să ocolească vagonul staționat și, când aveau să apropie un alt vagon pentru a fi atașat de cel care staționa, să-și pună capul pe tamponul ca un scut. Cele două scuturi se vor izbi. Între ele va fi capul lui lăsat în jos. Capul va plesni ca o bășică de săpun. Se va transforma într-un aer irizat. Va trebui să se țină cât mai zdravăn pe traversă, să-și apese cât mai tare tâmpla de scutul rece…

— Ce faci, n-auzi? E timpul să te duci să-i chemi.

El îi zâmbi speriat adresatului Hugo și porni prin vagoane clătinându-se, dând în lături ușile din mers, strigând tare și grăbit: „Masa! masa!“.

Într-un compartiment zări în fugă fața plină, gălbuie a unei bătrâne care desfăcea un sendviș. Figura i se păru teribil de cunoscută. Zorind înapoi prin vagoane, se tot gândea cine putea să fie. Era ca și cum ar fi văzut-o deja într-un vis. Senzația că acuși o să-i strănute corpul deveni și mai concretă: acuși îmi amintesc cu cine seamănă bătrâna. Dar cu cât își încorda mai tare gândul, cu atât mai enervant luneca amintirea. Se întoarse în sala de mese abătut. Își umflă nările. Un spasm îi strângea gâtul. Nu putea înghiți.

— Ei, nu, dracu’ s-o ia… Ce aiureli…

Pe culoare începură să treacă, îndreptându-se spre restaurant, clătinându-se, ținându-se de pereți, călătorii. În geamurile care se întunecaseră străluceau deja reflexe, deși se mai vedea dunga galbenă, mată a asfințitului. Elena Nikolaevna observă cu neliniște că domnul măsliniu aștepta să se ridice mai întâi ea, pentru ca pe urmă să se ridice și el. Avea niște ochi neplăcut de bulbucați, sticloși, injectați cu iod întunecat. Pe culoar numai că n-a călcat-o pe picioare, așa a mers, și când ea a fost aruncată într-o parte – vagonul se balansa puternic –, el tuși foarte semnificativ. Ea, cine știe de ce, avu deodată senzația că el era spion, denunțător, și știa că era stupid să gândească așa – doar nu mai era în Rusia, la urma urmei – și totuși așa gândea… Prea-i fusese hărțuit sufletul în ultima vreme.

El spuse ceva când trecură pe culoarul vagonului de dormit.

Atunci ea iuți pasul. Trecu pe platforma care se bălăbănea și ajunse în vagonul-restaurant, care era după cel de dormit. Și aici, brusc, cu un fel de tandrețe grosolană, domnul o apucă de braț mai sus de cot. Ea numai că nu țipă, și-și smulse cu atâta putere brațul, că se clătină.

Domnul spuse în germană, cu un accent străin:

— Comoara mea…

Elena Nikolaevna se întoarse scurt. O luă înapoi – peste platformă, prin vagonul de dormit, din nou peste platforma de legătură. Se simțea jignită până în adâncul sufletului. Mai bine nu mai mănâncă, decât să stea în fața acelui monstru neobrăzat. O luase drept, Dumnezeu știe ce… Asta numai pentru că era rujată…

— Ce-i cu dumneata, puiule? Nu te duci să mănânci?

Uhtomskaia era cu sendvișul în mână. De sub felia de pâine, ca o limbă roz, se ivea o bucată de șuncă.

— Nu mă mai duc. Mi-a trecut pofta. Iertați-mă – o să dorm.

Bătrâna ridică mirată sprâncenele subțiri. Pe urmă continuă să mestece.

Iar Elena Nikolaevna își lăsă capul într-o parte și se prefăcu că doarme. Curând chiar ațipi. Chipul ei obosit, palid, tresărea din când în când. Aripile nasului, pe unde se dusese pudra, luceau. Uhtomskaia începu să fumeze o țigară cu filtru lung de carton.

După o jumătate de oră se întoarse domnul măsliniu, se așeză imperturbabil în colțul său și începu să scurme cu o scobitoare în măselele din spate. Pe urmă își acoperi ochii, se suci, își trase peste cap, ca o perdea, poalele paltonului agățat de cârligul de lângă fereastră. Peste o altă jumătate de oră, trenul își încetini mersul. De-a lungul geamurilor aburite treceau, ca niște fantome, felinarele. Vagonul se opri oftând prelung, ușurat. Se puteau auzi deja tusea cuiva din compartimentul vecin și pași trecând în fugă pe peron. Trenul stătu mult – fluiere îndepărtate își trimiteau între ele chemări nocturne –, apoi se legănă și se puse în mișcare.

Elena Nikolaevna se trezi. Uhtomskaia moțăia, căscând o gură neagră. Perechea de nemți nu mai era. Domnul, cu fața acoperită de palton, dormea și el, crăcănând monstruos

picioarele.

Elena Nikolaevna își linse buzele uscate. Își lipi obosită palmele de frunte. Și brusc tresări: de pe degetul al patrulea dispăruse verigheta.

O clipă își privi fix mâna goală. Pe urmă, cu inima bătând, începu să scotocească grăbită, zăpăcită, pe scaun, pe jos. Se uită la genunchiul ascuțit al domnului.

— O, Doamne, bineînțeles… În drum spre vagonul-restaurant. Când mi-am smuls brațul…

Se repezi afară din compartiment; clătinându-se, înghițindu-și lacrimile, respirând repede, alerga pe culoare. Un vagon… al doilea… vagonul de dormit… Ajunse la capătul internaționalului și prin ușa de la urmă văzu doar aer, pustietate, cerul de noapte, drumul ca un ic negru, fugind în depărtări.

Se gândi că încurcase, se dusese în partea cealaltă… Suspinând, o luă înapoi.

Alături, lângă ușa toaletei, stătea o bătrânică cu șorț gri și cu o banderolă pe mânecă – părea a fi o soră de noapte. Ținea o gălețică, iar în ea se vedea o perie.

— L-au detașat, spuse bătrânica și, cine știe de ce, oftă. La Köln o să fie altul.

În vagonul-restaurant, rămas sub bolțile gării care pirotea în noapte, chelnerii strângeau, măturau, împătureau fețele de masă. Lujin, după ce își termină treaba, ieși pe platformă și rămase în răscroiala ușii, sprijinindu-se într-o rână de toc. În gară era întuneric și pustiu. Ceva mai departe, printr-un nor opac de fum, scânteia ca o stea umedă un felinar. Luceau ușor șuvoaiele șinelor. Și de ce nu-i dădea pace chipul bătrânei aceleia, nu putea pricepe. Tot restul era limpede, numai pata asta neclară îl încurca.

Max, roșcatul cu miros fin, ieși și el pe platformă. Mătura. Într-un colț zări o rază de aur. Se aplecă. O verighetă. O ascunse în buzunarul de la vestă. Aruncă iute o privire în jur, să nu fie cineva. Spatele lui Lujin din răscroiala ușii era nemișcat. Max scoase prudent verigheta; în lumina tulbure

cercetă cuvântul inscripționat cu majuscule și cifrele gravate în interior. Se gândi: „E în chineză…“ De fapt, era: „1 august 1915. Alexei“. Vârî verigheta la loc în buzunar.

Spatele lui Lujin se mișcă. Fără să se grăbească, Lujin coborî. Traversă în diagonală peronul întunecat spre terasamentul vecin – cu un pas de voie, calm, ca și cum s-ar fi plimbat.

Trenul din direcția opusă intra în gară vuind. Lujin ajunse până la capătul peronului și sări ușor. Praful de cărbune scrâșni sub călcâiul lui.

Și în aceeași clipă, locomotiva bubui într-o năvală lacomă. Max, fără să înțeleagă, privea de departe cum fluturau într-o fâșie continuă ferestrele luminate.

(1924)
Traducere de Adriana Liciu

Portul

În frizeria scundă mirosea a trandafiri fanați. Muștele bâzâiau încins, greoi. Soarele ardea pe jos în băltoace de miere topită, ciupea flacoanele scânteind, pătrundea prin perdeaua lungă de la ușă, o perdea din mărgele de argilă și tubușoare de bambus, înșirate unele după altele pe șnururi îndesate, ce zornăia împrăștiat și strălucea când cineva, intrând, o dădea la o parte cu umărul. În oglinda cam tulbure pe care o avea în față, Nikitin își vedea fața bronzată, șuvițele dăltuite ale părului strălucitor, luciul foarfecii care îi țăcănea deasupra urechii – și ochii îi erau atenți și severi, cum se întâmplă întotdeauna când te uiți în oglindă. Sosise în ajun de la Constantinopol, unde viața devenise de nesuportat, în acest port vechi din sudul Franței; de dimineață se dusese la consulatul rus, la biroul de muncă, rătăcise prin orașul care, cu străduțele lui înguste, luneca spre mare, obosise, se moleșise și acum venise să se tundă, să-și mai învioreze capul. Podeaua din jurul scaunului se acoperise deja cu șoricei strălucitori – părul tăiat. Frizerul își turnă în căușul palmei săpun lichid. O răcoare apetisantă trecu peste creștetul lui Nikitin când degetele frizerului fricționară zdravăn spuma compactă. Iar după aceea țâșni un duș rece ca gheața, ce îi făcu inima să-i sară din loc, și un prosop mițos i se puse în mișcare pe față, pe grumazul ud.

Despicând cu umărul ploaia vălurită a perdelei, Nikitin ieși pe străduța povârnită. Pe dreapta era umbră, pe stânga, strălucind fierbinte, tremura de-a lungul trotuarului un

pârâiaș; o fetiță cu păr negru, știrbă, cu pistrui oacheși, prindea cu o găleată care răsuna șipotul scânteietor; și pârâul, și soarele, și umbra violetă – totul curgea, luneca la vale, către mare: încă un pas și mai încolo, între niște ziduri, se ivi strălucirea ei intensă de safir. Rarii trecători umblau pe partea cu umbră. Îi ieși în cale un negru în uniformă colonială, al cărui chip semăna cu un galoș ud. Pe trotuar era un scaun de rafie, iar de pe șezutul lui sări moale o pisică. Undeva începu să sporovăiască o voce provensală de aramă. Un oblon verde bufni. Pe o tarabă, între moluște liliachii care miroseau a iarbă de mare, lămâile băteau într-un auriu rugos.

Coborând spre mare, Nikitin se uita cu emoție la albastrul intens care trecea în depărtare într-un argintiu orbitor, la vălurelele luminoase care se zbenguiau gingaș pe bordul unui iaht. Și pe urmă, împleticindu-se din pricina zăpușelii, porni în căutarea micului restaurant rusesc a cărui adresă o zărise pe un perete la consulat.

În restaurant, ca și la frizerie, era cald și cam murdar. În fund, pe o tejghea largă se zăreau, prin valurile de muselină care le acopereau, aperitive și fructe. Nikitin se așeză, își îndreptă umerii ; cămașa i se lipi de spate. La o măsuță vecină stăteau doi ruși, în mod evident marinari pe un vas francez, iar ceva mai încolo, un bătrânel singur, cu ochelari cu rame de aur, își lipăia, plescăind și sorbind, borșul din lingură. Patroana, ștergându-și cu un prosop mâinile durdulii, îl învălui pe nou-venit cu o privire maternă. Doi cățeluși ciufuliți, jucându-se cu lăbuțele, se tăvăleau pe podea. Nikitin fluieră și o cățea, bătrână, năpârlită, cu urdori verzi în colțurile ochilor, își puse botul pe genunchii lui.

Unul dintre marinari i se adresă, reținut și fără grabă:

— Goniți-o. Vă umple de purici.

Nikitin bătu ușor câinele pe cap și își ridică ochii strălucitori.

— A, nu mă tem eu de asta… Constantinopolul… Barăcile… Ce credeți…

— Ați venit de curând? întrebă marinarul.

Voce egală. Plasă în loc de cămașă. Cât se poate de rece, competent. Păr închis la culoare, tuns cu grijă la spate. Fruntea

liberă. Impresie generală de om corect și la locul lui.

— Ieri-seară, răspunse Nikitin.

Din pricina borșului și a vinului negru, ca de foc, transpira și mai tare. Ar fi vrut să se liniștească, să discute în tihnă. Prin golul ușii intra soarele strălucitor, împreună cu tremurul și luciul pârâului din stradă; ochelarii bătrânelului rus care ședea în colțul lui, sub contorul de gaze, aruncau scântei.

— Căutați de lucru? întrebă celălalt marinar, mai în vârstă, cu ochi albaștri și mustăți palide, de morsă, dar la fel de îngrijit, curat, lustruit de soare și de vântul sărat.

Nikitin zâmbi:

— Ba bine că nu… Chiar azi am fost la biroul de muncă… Îmi oferă să montez stâlpi de telegraf și să răsucesc odgoane, dar nu știu dacă…

— Veniți la noi, zise brunetul. Fochist, de ce nu. Vă spun eu, e o treabă… A, Lealea… Sărut mânușițele.

Intrase o domnișoară cu pălărie albă, cu un chip gingaș, lipsit de frumusețe. Trecu printre mese, le zâmbi mai întâi cățelușilor și pe urmă marinarilor. Nikitin întrebă ceva și își uită întrebarea privind la fată, la mișcarea șoldurilor ei joase, după care puteai să recunoști întotdeauna o domnișoară rusoaică. Patroana își privi cu duioșie fiica, e obosită, părea să zică, o fi stat toată dimineața pe la vreun birou ori o fi lucrat la vreun magazin. Era în ea ceva înduioșător, provincial, te ducea cu gândul la săpunul de violete, la halta de vilegiatură din pădurea de mesteceni. Sigur, dincolo de ușă nu era Franța. Mișcări de muselină… Nimicuri bătute de soare.

— Nu, nu-i complicat deloc, spuse marinarul, e cam așa: ai un hârdău de fier și o groapă de cărbuni. Greblați, cum ar veni. La-nceput e ușor, cât stă cărbunele vraf: alunecă singur în hârdău; după aia-i mai greu. Umpleți hârdăul și-l puneți pe un cărucior. Îl împingeți la fochistul-șef. El, cu o lovitură de lopată – unu! – deschide cuptorul, și tot cu lopata aia – doi! – aruncă, știți, larg, în evantai, ca să se așeze egal. Treabă de precizie. Te uiți la ac, și cum scade presiunea…

În fereastra dinspre stradă se iviră capul și umerii unui bărbat cu panama și sacou alb.

— Ce mai faci, Lealea?

Își rezemă coatele pe pervaz.

— Păi da, e o căldură acolo, de dogorește. Lucrezi doar în pantaloni și-n maiou. Maioul e după aia negru. Da', uite, că tot vorbeam de presiune. Vasăzică, în cuptor se formează o crustă, o coajă de piatră, pe care o spargi cu un vătrai lung. E greu. Dar pe urmă, când sari pe punte – soarele, să fie el și tropical, că ți se pare rece. Te pui la duș, și țușt la tine, în cazarma echipajului, la hamac – raiul, vă spun eu…

Între timp, la fereastră:

— Și el, auzi dumneata, pretinde că m-a văzut într-o mașină!

Tonul Lealei era ridicat, agitat. Interlocutorul ei, domnul în alb, rămăsese afară, rezemat în coate pe pervaz, și în pătratul ferestrei i se vedeau umerii rotunzi, fața moale, rasă, luminată pe jumătate de soare: un rus căruia îi mersese.

— Ba, mai și zice, erați într-o rochie liliachie, și eu nici n-am vreuna liliachie, țipa Lealea, dar el o ținea una și bună: „je vu zasiur".

— Nu se poate pe rusește? se întoarse marinarul care vorbea cu Nikitin.

Bărbatul din fereastră spuse:

— Lealea, am făcut rost de note. Ții minte muzica aia?

Chiar așa mirosea – parcă înadins, ca și cum cineva s-ar fi amuzat născocind această domnișoară, această discuție, acest restăurănțel rusesc dintr-un port străin –, mirosea a zi de lucru rusească, provincială, dulce, și pe loc, printr-o miraculoasă și secretă asociație de idei, lumea îi păru și mai largă lui Nikitin, îi venea să plutească pe mări, să ajungă în golfuri fabuloase, să tragă cu urechea la sufletele altora.

— Ați întrebat ce cursă? Indochina, spuse simplu marinarul.

Nikitin scoase gânditor, cu o bătaie scurtă din deget, țigara din portțigaret; pe capacul de lemn era gravat un vultur auriu.

— Trebuie să fie bine.

— Păi cum? Bineînțeles că-i bine.

— Hai, povestiți-mi ceva. Uite, despre Shanghai, despre Colombo.

— Shanghai? L-am văzut. Ploaie călduță, nisip mărunt, roșu.

Umed, ca într-o seră. Da-n Ceylon, bunăoară, n-am ajuns; cartul, știți… Era rândul meu…

Bărbatul în sacou alb, încovoindu-și umerii, îi spunea ceva pe fereastră Lealei, încet și cu înțeles. Ea asculta cu capul înclinat într-o parte, mângâind cu o mână urechea întoarsă a câinelui. Câinele, scoțând limba roșie ca focul, respirând bucuros și repede, se uita la dunga de soare din ușă, cântărind pesemne dacă mai merita să se ducă să se întindă pe pragul fierbinte. Și, după câte se părea, câinele cugeta în rusă.

Nikitin întrebă:

— Și unde trebuie să mă adresez?

Marinarul îi făcu cu ochiul amicului său, ca și cum i-ar fi zis „Ia te uită, l-am convins“.

— E foarte simplu. Mâine, cât mai de dimineață, mergeți în portul vechi și la al doilea dig o să dați de *Jean-Bart* al nostru. Stați de vorbă cu secundul. Eu cred că v-angajează.

Nikitin se uită atent și încrezător la fruntea curată, inteligentă a marinarului.

— Ce-ați fost înainte, în Rusia? întrebă.

Omul strânse din umeri și zâmbi ironic.

— Ce-a fost? Un fraier, răspunse pentru el, cu o voce de bas, cel cu mustăți pleoștite.

Mai stătură puțin și se ridicară amândoi. Cel mai tânăr scoase un portofel îndesat de sub catarama de la centură, cum fac marinarii francezi. Lealea, care râdea strident de ceva, se apropie de el și îi întinse mâna (palma îi era, probabil, ușor jilavă). Cățelușii se frichineau pe podea. Bărbatul de-afară se întoarse, fluierând distrat și duios. Și Nikitin, după ce plăti, ieși agale la soare.

Era vreo cinci după-amiaza. Te dureau ochii, dacă priveai albastrul mării în deschiderile străduțelor. Panourile rotunde ale closetelor publice ardeau.

Se întoarse la hotelul lui sordid și, întinzându-și deasupra capului mâinile încleștate, se prăvăli pe spate în pat, într-o ușoară beție solară. Visă că era iar ofițer, că mergea pe o coastă povârnită din Crimeea, plină toată doar de laptele-câinelui și de lăstăriș de stejar, și în mers reteza cu cravașa căpșoare pufoase de ciulini. Îl trezi râsul care îl podidise în somn: se

trezi, și în geam era albăstreala înserării.

Plecându-se pe fereastră în hăul răcoros, se gândea: bat strada atâtea femei. Sunt și rusoaice printre ele. Ce stea mare.

Își netezi părul, își șterse de praf cu un capăt al pledului vârfurile ușor țuguiate ale ghetelor, se uită în portofel – cinci franci cu totul – și ieși iarăși să hoinărească, să-și savureze de unul singur trândăveala.

Strada era acum mai animată decât în timpul zilei. De-a lungul străduțelor care coborau spre mare erau așezați oameni, se răcoreau. O fată cu batic cu paiete. Își flutură genele... Un negustor de prăvălie, cu vesta descheiată, fuma șezând călare pe un scaun de rafie, rezemat cu coatele pe spătar, și în față, pe pântece, îi ieșea pulpana cămășii de sub jiletca descheiată. Niște copii, stând pe vine, lansau la lumina unui felinar bărcuțe de hârtie pe firul negru de apă ce alerga de-a lungul trotuarului îngust. Mirosea a pește și a vin. Din tavernele marinărești, în care ardea o lumină galbenă, răzbăteau sunetele muncite ale unei flașnete, bătăi cu palma în masă, exclamații metalice. Iar în partea de sus a orașului, pe bulevardul principal, sub norii salcâmilor, își făceau simțită prezența târșala și râsetele mulțimilor de seară, licărul gleznelor fine de femei, pantofii albi ai ofițerilor de marină. Ici și colo, ca floarea colorată a unui joc de artificii înghețat, ardea în amurgul liliachiu câte o cafenea: măsuțe rotunde direct pe trotuar, umbrele platanilor negri pe copertina dungată luminată dinăuntru. Nikitin se opri, închipuindu-și o halbă de bere grea, rece ca gheața. În fund, pe la măsuțe, se frângeau ca niște mâini sunetele unei viori și o harpă își unduia sonoritățile pline. Cu cât e muzica mai banală, cu atât ți-e mai aproape de suflet.

La o măsuță din margine stătea o femeie de stradă sleită parcă de puteri, toată în verde, și își legăna vârful ascuțit al pantofului.

„O să beau, hotărî Nikitin: Nu, n-o să beau... Că altfel...“

Femeia avea ochi de păpușă. Era ceva foarte cunoscut în ochii ăștia, în linia lungă a piciorului. Apucându-și geanta, ea se ridică, grăbindu-se parcă undeva. Avea pe ea o bluză dintr-un tricot de mătase de culoarea smaraldului, lăsată mult pe

șolduri. Trecu, mijind ochii din pricina muzicii.

„Ia te uită, ar fi ciudat“, se gândi Nikitin. Îi trecuse ceva prin minte, ca o stea căzătoare – și uitând de bere, se luă după ea, cotind pe o ulicioară neagră, strălucitoare. Un felinar îi alungi umbra. Umbra trecu iute pe zid și se îndoi. Ea mergea încet și Nikitin își reținea pasul, temându-se, cine știe de ce, s-o ajungă. „Dar nu încape nici o îndoială. Doamne, ce bine…“

Femeia se opri în capătul trotuarului. Deasupra unei uși negre ardea un bec zmeuriu. Nikitin trecu mai departe, se întoarse, dădu roată femeii, se opri. Ea, cu un râs ușor, gângurit, lansă un cuvințel franțuzesc de alint.

În lumina tulbure, Nikitin îi văzu fața obosită, drăgălașă, și luciul umed al dinților mărunți.

— Uitați ce, spuse el simplu și încet în rusă. Doar noi ne cunoaștem de mult, haideți să vorbim pe limba noastră.

Ea ridică sprâncenele:

— Ingliș? Iu spik ingliș?

Nikitin se uită țintă la ea și repetă cumva neputincios:

— Haideți. Doar știm amândoi.

— *T’es polonais, alors?* – întrebă femeia, întinzând, ca în sud, ultima silabă ușor rostogolită.

Nikitin se dădu bătut, surâse, îi vârî în mână o hârtie de cinci franci și, întorcându-se repede, o luă de-a curmezișul scuarului în pantă. După o clipă auzi în urmă un pas grăbit, respirația cuiva, un foșnet de rochie. Se întoarse. Nimeni. Scuarul era întunecat și pustiu. Vântul noptatic gonea pe dalele de piatră o foaie de ziar.

Oftă, surâse iar, își înfundă pumnii adânc în buzunarele pantalonilor și, uitându-se la stele, care se aprindeau și păleau, ca și cum le ațâțau niște foale gigantice, o luă în jos spre mare.

Acolo, deasupra legănării line a valurilor luminate de lună, pe marginea de piatră a cheiului vechi, se așeză cu picioarele atârnate și rămase mult timp așa, cu capul dat pe spate, rezemându-se în coate.

Steaua căzătoare se rostogoli la fel de neașteptat ca o palpitație a inimii. O adiere de vânt, puternică și curată, îi trecu prin părul devenit pal în strălucirea nopții.

(1924)
Traducere de Adriana Liciu

Răzbunare

1

Ostend, debarcaderul de piatră, țărmul gri, șirul îndepărtat de hoteluri, toate se roteau încet, pierzându-se în ceața turcoaz a unei zile de toamnă.

Profesorul și-a învelit picioarele cu un pled scoțian, iar șezlongul a scârțâit sub el când s-a lungit în mângâierea sa de canava. Puntea curată, ocru-roșiatică, era aglomerată, însă liniștită. Cazanele gâfâiau discret.

O fată în ciorapi de lână, englezoaică, indicându-l pe profesor cu o ridicare din sprânceană, i s-a adresat fratelui ei, care stătea alături:

— Seamănă cu Sheldon, nu-i așa?

Sheldon era un actor comic, un uriaș chel cu o față rotundă și flască.

— Îi place marea cu adevărat, a adăugat fata *sotto voce*.

După care, îmi pare rău să o spun, ea dispare din povestea mea.

Fratele ei, un student stângaci, cu păr roșcat, aflat pe drumul de întoarcere la facultate după vacanța de vară, și-a scos pipa din gură și a zis:

— E profesorul nostru de biologie. Un meseriaș. Trebuie să-l salut.

S-a apropiat de profesorul care, ridicându-și pleoapele grele, l-a recunoscut pe unul dintre cei mai proști și mai silitori studenți de-ai săi.

— Trebuie să fie o traversare superbă, a spus studentul,

strângând ușor mâna mare și rece ce-i era întinsă.

— Sper, a răspuns profesorul, mângâindu-și obrazul gri cu degetele. Da, sper, a repetat cu greutate, sper.

Studentul a aruncat în treacăt o privire celor două geamantane ce stăteau lângă șezlong. Unul dintre ele era un veteran nobil, acoperit cu urmele albe ale vechilor etichetele de călătorie, ca găinațul de păsări pe un monument. Celălalt – nou-nouț, de culoare portocalie, cu încuietori strălucitoare – i-a atras atenția, dintr-un oarecare motiv.

— Dați-mi voie să mut geamantanul acela până nu se prăbușește, s-a oferit el, ca să mențină conversația.

Profesorul a chicotit. Chiar că semăna cu comediantul acela cu sprâncene argintii sau, dacă nu, cu un boxer îmbătrânit…

— Geamantanul, zici? Știi ce-am în el? a întrebat, cu o umbră de iritare în glas. Nu poți ghici? Un obiect minunat! Un tip special de umeraș pentru haine…

— O invenție nemțească, domnule? a sugerat studentul, amintindu-și că biologul tocmai fusese la Berlin pentru un congres științific.

Profesorul a izbucnit într-un râs copios, hârâit și un dinte de aur i-a sclipit ca o flacără.

— O invenție divină, prietene – divină. Ceva de care toată lumea are nevoie. Ei bine, și tu călătorești cu același gen de obiect. Nu? Sau poate ești un polip?

Studentul a rânjit. Știa că profesorul se deda la glume obscure. Bătrânul era subiectul multor bârfe la universitate. Se spunea că-și chinuie nevasta, o femeie foarte tânără. Studentul o văzuse odată. O sfrijită, cu niște ochi incredibili.

— Și ce mai face soția dumneavoastră, domnule? a întrebat studentul roșcat.

Profesorul a răspuns:

— O să fiu sincer cu tine, dragă prietene. M-am abținut destul de multă vreme, însă acum mă simt obligat să-ți spun… Dragă prietene, îmi place să călătoresc în tăcere. Sunt convins că mă vei ierta.

Însă aici studentul, fluierând jenat și împărtășind soarta surorii sale, pleacă pentru totdeauna din aceste pagini.

Între timp, profesorul de biologie și-a tras în jos pălăria

neagră de fetru, peste sprâncenele aspre, pentru a-și proteja ochii de sclipirea orbitoare a mării, și s-a cufundat într-un simulacru de somn. Căzând pe fața lui gri, proaspăt bărbierită, cu nasul mare și bărbia solidă, lumina soarelui o făcea să pară proaspăt modelată din lut umed. Ori de câte ori se întâmpla ca un nor subțire, de toamnă, să ascundă soarele, fața se întuneca deodată, se usca și se pietrifica. Totul era, desigur, o alternanță de lumini și umbre, mai degrabă decât o reflectare a gândurilor lui. Dacă gândurile i-ar fi fost cu adevărat reflectate pe chip, profesorul n-ar fi fost o priveliște prea plăcută. Necazul era că primise cu o zi înainte un raport de la detectivul particular pe care îl angajase în Londra, cum că soția nu-i era credincioasă. O scrisoare interceptată, așternută cu scrisul ei mărunt și familiar, începea așa: „*Dragul și scumpul meu Jack, port încă în mine ultimul tău sărut*“. Numele profesorului sigur că nu era Jack – asta era toată chestia. Descoperirea nu l-a făcut să simtă nici surpriză, nici durere, nici măcar iritare masculină, ci numai ură, ascuțită și rece ca un bisturiu. A înțeles cu o limpezime deplină că își va omorî soția. Nu putea fi loc de remușcări. Trebuia doar să plănuiască cea mai cumplită, cea mai ingenioasă metodă. Așadar, stătea lungit în șezlong, trecând în revistă pentru a suta oară toate metodele de tortură descrise de călătorii și de cărturarii medievali. Nici măcar una dintre ele, până acum, nu părea suficient de dureroasă. În depărtare, la marginea sclipirilor verzi, prindeau contur stâncile albe ca zahărul ale Doverului, iar el încă nu luase o decizie. Vaporul cu aburi a amuțit și, legănându-se ușor, a acostat. Profesorul și-a urmat hamalul de-a lungul pasarelei. Vameșul, după ce-a turuit obiectele care nu se pot introduce în țară, i-a cerut să deschidă o valiză – pe cea nouă, portocalie. Profesorul a răsucit cheia ușoară în încuietoare și a ridicat brusc capacul de piele. O rusoaică din spatele lui a exclamat tare: „Dumnezeule!“ și a început să râdă nervos. Doi belgieni care stăteau de-o parte și de alta a profesorului și-au înălțat un pic capetele aruncând o privire de sus. Unul dintre ei a ridicat din umeri, iar celălalt a scos un fluierat ușor, în timp ce englezul s-a întors cu spatele, indiferent. Funcționarul, stupefiat, a făcut ochii mari la vederea conținutului valizei.

Toată lumea se îngrozise și se simțea foarte stânjenită. Biologul și-a spus flegmatic numele, menționând muzeul universității. Figurile s-au luminat. Numai câteva doamne erau dezamăgite să afle că nu fusese comisă nici o crimă.

— Dar de ce îl transportați într-o valiză? a întrebat funcționarul, cu un reproș respectuos, coborând grijuliu capacul și mâzgălind cu creta pe pielea lucioasă.

— Mă grăbeam, a spus profesorul, cu o privire obosită. Nu era timp de meșterit o ladă. În tot cazul, e un obiect de valoare și nu ceva ce-aș trimite la compartimentul de bagaje.

Și, cu un mers încovoiat, dar vioi, profesorul a traversat spre peronul gării, trecând pe lângă un polițist care semăna cu o jucărie pantagruelică. Dar deodată s-a oprit, ca și când și-ar fi amintit ceva, și a mormăit cu un zâmbet luminos, îngăduitor: „Așa deci – îl am. Cea mai isteață metodă“. După care a scos un oftat de ușurare și a cumpărat două banane, un pachet de țigări, niște ziare care aveau aspectul unor cearșafuri apretate, iar câteva minute mai târziu gonea într-un compartiment confortabil al Expresului Continental, de-a lungul mării scânteietoare, al stâncilor albe, al pășunilor de smarald din Kent.

2

Erau niște ochi minunați, într-adevăr, cu pupilele precum niște picături de cerneală strălucitoare pe un satin gri-porumbel. Părul ei era tuns scurt și de-o nuanță auriu deschis, o coroană luxuriantă de puf. Era mică, dreaptă, cu pieptul plat. Își așteptase soțul încă de ieri și știa cu siguranță că avea să sosească azi. Purtând o rochie gri decoltată și papuci de catifea, stătea pe un divan țanțoș din salon, gândindu-se ce păcat era că soțul ei nu credea în spirite și îl disprețuia fățiș pe tânărul mediu, un scoțian cu pleoape palide și delicate, care o vizita ocazional. Până la urmă, ei chiar i se întâmplaseră lucruri ciudate. De curând, în somn, avusese viziunea unui tânăr mort cu care, înainte de-a fi fost măritată, se plimbase în amurg, când florile de mur păreau atât de fantomatic de albe. În

dimineața următoare, încă fremătând, schițase o scrisoare către el – o scrisoare către visul ei. În această scrisoare, îl minți pe bietul Jack. În realitate, aproape că îl uitase; își iubea cumplitul soț cu o dragoste plină de teamă, însă devotată; și totuși, a vrut să-i transmită un pic de căldură acestui drag vizitator fantomatic, să-l liniștească cu niște cuvinte pământene. Această scrisoare a dispărut într-un mod misterios din blocnotesul ei, iar în aceeași noapte ea a visat o masă lungă, de sub care ieșea deodată Jack, dând din cap înspre ea, recunoscător. Acum, dintr-un oarecare motiv, se simțea stânjenită când își amintea acel vis, aproape ca și cum și-ar fi înșelat soțul cu o fantomă.

Salonul era cald și cu un aer de sărbătoare. Pe pervazul lat și jos al ferestrei se afla o pernă de mătase, de-un galben viu, cu dungi violet.

Profesorul a sosit chiar în momentul în care ea era gata să tragă concluzia că vaporul lui trebuie să se fi dus la fund. Privind pe fereastră, a văzut capota neagră a unui taxi, mâna întinsă a șoferului și umerii masivi ai soțului ei care își aplecase capul să plătească. A zburat prin camere și a coborât tropăind și legănându-și brațele subțiri, dezgolite.

El urca înspre ea, încovoiat, într-o haină largă. În spatele lui, un servitor îi căra valizele.

Ea s-a lăsat pe fularul lui de lână, ridicând în spate jucăușă călcâiul unui picior mlădios, în ciorap gri. El i-a sărutat tâmpla caldă. Și, cu un zâmbet jovial, i-a îndepărtat mâinile.

— Sunt plin de praf… Stai… a bâiguit el, ținând-o de încheietură.

Încruntându-se, ea a clătinat din cap și din palida conflagrație a părului său. Profesorul s-a aplecat și a sărutat-o pe buze, cu încă un zâmbet larg.

La cină, împingându-și în afară plastronul alb al cămășii apretate și mișcându-și energic maxilarele lucioase, el și-a povestit scurta călătorie. Era de-o veselie reținută. Reverele curbate, de mătase, ale smochingului său, falca lui ca de buldog, capul masiv și chel cu vene ca de fier pe la tâmple – toate acestea trezeau în soția sa o milă grozavă: mila pe care o simțea întotdeauna, fiindcă, în timp ce el studia detaliile vieții,

refuza să intre în lumea ei, unde curgea poezia lui de la Mare[1] și goneau spirite astrale infinit de tandre.

— Ei, s-au ivit spiritele tale cât am fost plecat? a întrebat el, citindu-i gândurile.

Ea voia să-i spună despre vis, despre scrisoare, însă se simțea într-un fel vinovată.

— Știi ceva, a continuat el, presărând zahăr pe niște rubarbă roz, tu și prietenii tăi vă jucați cu focul. Se pot petrece lucruri cu adevărat înspăimântătoare. Un doctor vienez mi-a spus despre niște metamorfoze incredibile, zilele trecute. O femeie oarecare – un fel de ghicitoare isterică – a murit, cred că de atac de cord, iar când doctorul a dezbrăcat-o (totul s-a petrecut într-o colibă ungurească, la lumina lumânării), a fost stupefiat la vederea corpului ei; era acoperit tot de un luciu roșiatic, era moale și lipicios la atingere și, la o examinare mai atentă, doctorul și-a dat seama că acest cadavru dolofan și încordat era alcătuit în întregime din benzi înguste și circulare de piele, ca și cum ar fi fost tot legat uniform și strâns cu corzi invizibile, ceva ca în reclama aceea la cauciucurile franțuzești, cu omul al cărui corp e făcut numai din anvelope. Numai că, în cazul ei, aceste cauciucuri erau foarte subțiri și de-un roșu deschis. Și, în timp ce doctorul privea, cadavrul a început treptat să se desfășoare, ca un ghem uriaș... Corpul ei era un vierme subțire, nesfârșit, care se descâlcea și se târa, strecurându-se afară prin crăpătura de sub ușă, în timp ce pe pat rămânea un schelet dezgolit, alb, încă umed. Și totuși, această femeie avea un soț care cândva o sărutase – sărutase acel vierme.

Profesorul și-a turnat un pahar de porto de culoarea mahonului și a început să bea cu poftă din lichidul sățios, fără să-și ia ochii îngustați de pe chipul soției. Umerii ei slabi și palizi s-au înfiorat.

— Tu chiar nu-ți dai seama ce lucru înfricoșător mi-ai spus, a zis ea cuprinsă de neliniște. Deci duhul femeii a dispărut în-un vierme. Totul e înfricoșător...

— Uneori mă gândesc, a spus profesorul, deodată arătându-și greoi o manșetă și examinându-și degetele boante, că, la o analiză finală, știința mea e o iluzie inutilă, că noi am inventat

legile fizicii, că orice – absolut orice – se poate întâmpla. Cei care se abandonează unor astfel de gânduri înnebunesc…

Și-a înăbușit un căscat, bătându-se ușor cu pumnul încleștat peste buze.

— Ce ți-a venit, dragul meu? a exclamat încet soția lui. N-ai mai vorbit niciodată așa… Credeam că tu știi totul, poți prevedea totul…

Preț de o clipă, nările profesorului au pâlpâit spasmodic și-un colț de aur a sclipit. Însă chipul lui și-a recăpătat iute starea flască. S-a întins și s-a ridicat de la masă.

— Spun aiureli, a zis el calm și afectuos. Sunt obosit. O să mă duc la culcare. Nu aprinde lumina când intri. Urcă direct în pat cu mine – cu mine, a repetat el cu înțeles și afectuos, așa cum nu mai vorbise de multă vreme.

Aceste cuvinte au răsunat cu blândețe înăuntrul ei, când a rămas singură în salon.

Era căsătorită cu el de cinci ani și, în ciuda dispoziției capricioase a soțului ei, a izbucnirilor lui frecvente de gelozie nejustificată, a tăcerilor, posomorelii și-a lipsei lui de înțelegere, ea se simțea fericită, căci îl iubea și-i era milă de el. Ea, așa de suplă și albă, și el, masiv, chel, cu smocuri de lână gri în mijlocul pieptului, alcătuiau un cuplu imposibil, monstruos – și totuși ei îi făceau plăcere rarele și viguroasele lui mângâieri.

Unei crizanteme, în vaza sa de deasupra căminului, i-au căzut câteva petale buclate, cu un foșnet uscat. Ea a tresărit, iar inima i-a vibrat neplăcut când și-a amintit că aerul era întotdeauna plin de duhuri, că până și soțul ei, cercetătorul, observase apariția lor înfricoșătoare.

Și-a amintit cum Jack țâșnise de sub masă și începuse să dea din cap cu o tandrețe stranie. I se părea că toate obiectele din cameră o urmăreau cu nerăbdare. Era înfiorată de o adiere de teamă. A părăsit repede salonul, stăpânindu-și un țipăt absurd. Și-a ținut răsuflarea și s-a gândit: „Ce prostuță sunt, serios…“ În baie, a petrecut mult timp cercetându-și pupilele scânteietoare. Chipul ei mic, încadrat de aur pufos, i se părea necunoscut.

Simțindu-se ușoară ca o fată, purtând doar o cămașă de noapte de dantelă și încercând să nu se agațe de mobilă, s-a

dus în dormitorul întunecat. A întins brațele, ca să localizeze tăblia de la capul patului, și s-a întins la marginea acestuia. Știa că nu este singură, că soțul ei era întins alături de ea. Preț de câteva clipe, a privit neclintită în sus, simțindu-și bătăile feroce, înăbușite, ale inimii.

Când privirea i s-a acomodat cu întunericul brăzdat de fâșiile de lumină a lunii prelinse printre jaluzelele de muselină, și-a întors capul către soț. Stătea întins cu spatele la ea, înfășurat în pătură. Nu vedea decât creștetul chel al capului său, ce părea extraordinar de lucios și alb în pata de lumină a lunii.

Nu-i adormit, s-a gândit cu tandrețe. Dacă ar fi fost, ar fi sforăit un pic.

A zâmbit și, cu întregul ei corp, s-a strecurat înspre soțul ei, întinzându-și brațele pe sub pături, pentru familiara îmbrățișare. Degetele au simțit niște coaste netede. Genunchiul i s-a lovit de-un os fin. Un craniu, cu orbitele-i negre rotindu-se, s-a rostogolit de pe perna sa, pe umărul ei.

Lumina electrică a invadat camera. Profesorul, în smochingul lui butucănos, cu plastronul său tare, cu ochii și fruntea enormă strălucindu-i, a ieșit de după un paravan și s-a apropiat de pat.

Pătura și așternuturile, la grămadă, au fost trase pe covor. Soția lui stătea moartă, îmbrățișând scheletul cel alb, meșterit în grabă, al unui cocoșat, pe care profesorul îl achiziționase în străinătate pentru muzeul universității.

(1924)
Traducere de Veronica D. Niculescu

1. Walter John de la Mare (1873-1956), poet și prozator englez, născut în Kent și bine-cunoscut în special pentru lucrările sale pentru copii.

Facere de bine

Atelierul îl moștenisem de la un fotograf. Lângă un perete mai stătea încă o pânză liliachie, reprezentând o parte dintr-o balustradă și o urnă albicioasă pe fundalul neclar al unei grădini. Pe un scaun împletit, parcă în pragul acelor adâncimi de guașă, am rămas până în zori, gândindu-mă la tine. În zori s-a făcut foarte frig. Treptat au apărut din întuneric în ceața prăfoasă modelele de lut – unul, un simulacru al tău, înfășurat într-o cârpă udă. Am trecut prin camera aceea cețoasă, ceva s-a sfărâmat, a trosnit sub picior, și cu vârful unei prăjini lungi am agățat și am tras una după alta perdelele negre care atârnau, ca zdrențele unor stindarde rupte, de-a lungul geamului înclinat. Lăsând să intre dimineața – o dimineață năucă, jalnică – am izbucnit în râs, nu știu nici eu de ce, poate pentru că, uite, am stat toată noaptea pe un scaun împletit în mijlocul molozului și așchiilor de ghips, în praful de plastilină uscată, și m-am gândit la tine.

Când ți se rostea numele în prezența mea, uite ce senzație aveam: că mă lovea ceva negru, o mișcare parfumată și energică – așa îți frângeai tu brațele aranjându-ți voaleta. Te iubeam de mult, dar de ce te iubeam, nu știu. Mincinoasă și crudă, trăind într-o tristețe trândavă.

Nu demult, găsisem pe măsuța din dormitorul tău o cutie de chibrituri goală; pe ea era o moviliță sepulcrală de scrum și un muc de țigară aurit – unul grosolan, bărbătesc. Te-am implorat să-mi explici. Ai izbucnit într-un râs urât. Și pe urmă în plâns, și eu, iertându-ți tot, ți-am îmbrățișat genunchii, mi-am lipit genele ude de mătasea neagră, caldă. După asta, două

săptămâni nu te-am mai văzut.

Dimineața de toamnă sclipea în adierea vântului. Am pus cu băgare de seamă prăjina în colț. În deschiderea largă a ferestrei se vedeau acoperișurile de țiglă ale Berlinului – contururile li se modificau din cauza perfidelor ape din geam – și dintre acoperișuri se înălța, ca un harbuz de bronz, o cupolă îndepărtată. Norii zburau și se rupeau, dezvăluind pentru o clipă, uimit, ușor, un albastru de toamnă.

În ajun vorbisem cu tine la telefon. N-am rezistat, am sunat eu. Ne-am înțeles să ne întâlnim azi, la Poarta Brandenburg. Glasul tău, prin bâzâitul de albine, era îndepărtat și agitat. Tot luneca, pierea în depărtări. Vorbeam cu tine strângând tare din ochi și-mi venea să plâng. Iubirea mea pentru tine zvâcnea, urca odată cu lacrimile fierbinți. Chiar așa îmi și reprezentam raiul: tăcere și lacrimi, și mătasea caldă a genunchilor tăi. Tu nu puteai să înțelegi.

După-amiază, când am ieșit pe stradă ca să mă întâlnesc cu tine, aerul uscat și efluviile de soare galben au făcut să mă ia cu amețeală. Fiecare rază o simțeam în tâmple. Pe trotuar, foșnind, zorindu-se, legănându-se, fugeau frunze mari, roșcate.

Mergeam și mă gândeam că probabil n-ai să vii la întâlnire. Și de-ar fi fost să vii, ne-am fi certat din nou. Eu știam doar să modelez și să iubesc. Pentru tine nu era de-ajuns.

Iată și poarta masivă. Prin răscroielile ei se strecurau autobuzele lătărețe și lunecau mai departe de-a lungul bulevardului care se pierdea în strălucirea albastră, agitată a zilei vântoase. Te așteptam sub umbra grea dintre coloanele reci, lângă fereastra de fier a corpului de gardă. Era aglomerație: se întorceau de la slujbă funcționarii berlinezi prost bărbieriți, fiecare cu o servietă la subsuoară, cu o silă tulbure în ochi, ca atunci când fumezi un trabuc prost pe stomacul gol. Nu mai conteneau să apară figurile lor obosite și rapace, gulerele înalte. Trecură o doamnă cu pălărie roșie de pai, cu blană cenușie de miel, și un tânăr în pantaloni de catifea cu nasturi sub genunchi. Dar câți n-au trecut.

Așteptam rezemat în baston în umbra rece a coloanelor din colț. Nu credeam că ai să vii.

Iar lângă o coloană, nu departe de geamul corpului de

gardă, era o tarabă cu ilustrate, hărți, pliante cu poze color, și lângă ea stătea pe un taburet o bătrânică pământie, cu picioare scurte, grasă și cu fața rotundă ciupită de vărsat, – aștepta și ea.

Mă gândeam: oare care dintre noi va ajunge primul la capătul așteptării, cine avea să apară mai întâi – un cumpărător sau tu. Bătrânica avea aerul acela, cum că: „Iaca, stau și eu așa, întâmplarea a făcut să mă așez aici; e drept că-i o tarabă lângă mine – bună, foarte bună, cu lucrușoare interesante. Dar eu – doar așa…“.

Treceau la nesfârșit oameni printre coloane, ocolind colțul corpului de gardă; câte unul se uita la ilustrate. Atunci bătrânica se încorda toată, își înfigea ochii minusculi, expresivi, în figura trecătorului, parcă îndemnându-l: cumpără, cumpără… Dar acela, cuprinzând dintr-o privire ilustratele gri și pe cele color, pleca mai departe, și ea, oarecum indiferentă, cobora privirea și citea înainte din cartea roșie pe care o ținea pe genunchi.

Nu credeam că ai să vii. Dar te așteptam cum nu mai așteptasem niciodată, fumam agitat, aruncam câte o privire dincolo de poartă, în piața goală din capătul bulevardului; și iar mă retrăgeam în colțul meu, străduindu-mă să nu dau impresia că aștept, străduindu-mă să-mi închipui că, iată, cât nu mă uit, tu vii, te apropii, că dacă am să mă uit din nou în partea aceea, după colț, îți voi vedea blana de lutru, dantela neagră atârnată de marginea pălăriei în dreptul ochilor – și special nu mă uitam, să-mi cruț amăgirea.

Șfichiuia un vânt rece. Bătrânica se ridică și începu să-și așeze mai strâns ilustratele. Avea pe ea un fel de scurteică din pluș galben, cu crețuri pe șale. Poalele fustei cafenii erau mai ridicate în față decât în spate, și de-aceea părea că merge cu burta înainte. Îi distingeam zbârciturile blajine, molcome de pe pălăriuța rotundă, de pe ciubotele ponosite cu bot ca de rață. Își tot făcea de lucru pe tarabă cu un aer preocupat. Alături, pe taburet, rămăsese cartea – un ghid al Berlinului – și vântul de toamnă întorcea distrat foile, hărțuia harta ce cădea în trepte dintre ele.

Mi se făcuse frig. Țigara ardea strâmb, amarnic. Valuri de

frig dușmănos îmi împresurau pieptul. Nu se ivea nici un cumpărător.

Și bătrânica s-a așezat iar, și cum taburetul era prea înalt pentru ea, mai întâi a trebuit să se sucească puțin și tălpile ciubotelor boante i s-au desprins pe rând de trotuar. Am zvârlit țigara și am izbit-o cu vârful bastonului, împrăștiind stropi de foc.

Trecuse deja vreo oră, poate mai mult. Cum era să cred că mai vii? Cerul se transformase pe neobservate într-un nor compact și trecătorii iuțeau și mai tare pasul, se gheboșau, își țineau șepcile, o doamnă care traversa piața și-a deschis din mers umbrela... Ar fi fost de-a dreptul o minune să mai vii acum.

Bătrânica pusese cu grijă un semn de carte în ghidul ei și părea dusă pe gânduri. Am impresia că își imagina un nabab străin de la Adlon[1], care îi cumpăra toată marfa și plătea mai mult decât făcea, și dădea o comandă de încă și mai multe ilustrate, și de ghiduri de tot soiul. Nu-i era nici ei cald, probabil, în scurteica de pluș. Și doar ai promis că vii! Mi-am amintit telefonul, umbra fugară a vocii tale. Doamne, cât de mult voiam să te văd. Din nou șfichiuia vântul dușmănos. Mi-am ridicat gulerul.

Și, deodată, geamul de la corpul de gardă se deschise și un soldat verde strigă după bătrânică. Ea lunecă iute de pe taburet și, scoțând burta în afară, se rostogoli spre fereastră. Soldatul îi întinse cu o mișcare domoală o cană aburindă și închise la loc fereastra. Umărul lui verde se întoarse și plecă în adâncul întunecos.

Bătrânica, ducând cu băgare de seamă cana, se întoarse la locul ei. Era cafea cu lapte, dacă judecai după franjurii cafenii de la gura căniii.

Și a început să bea. N-am văzut niciodată un om care să bea cu o asemenea delectare totală, profundă, concentrată. Uitase de taraba ei, de ilustrate, de vântul rece, de clientul ei american, și doar sorbea câte-un strop, bea câte puțin, era transpusă cu totul în cafeaua ei, după cum și eu uitasem de așteptarea mea și nu mai vedeam decât scurteica de pluș, ochii stinși de fericire, mâinile scurte în mitene de lână strângând

cana. Bău îndelung, înghițind încet, linse cu evlavie franjurii de spumă, își încălzi palmele de la tabla caldă. Și în sufletul meu pătrunse o căldură dulce, închisă la culoare. Sufletul meu bea și el, se încălzea și el – și bătrânica aceea pământie avea gust de cafea cu lapte.

Termină de băut. O clipă rămase nemișcată. Pe urmă se ridică și se îndreptă spre fereastră, să dea înapoi cana goală.

Dar nu ajunse până acolo, se opri. Buzele i se strânseră într-un surâs. Se rostogoli repede înapoi la tarabă, smulse două ilustrate color și, dând fuga iar la grilajul de fier al ferestrei, bătu moale în geam cu un pumnișor de lână. Grilajul se dădu la o parte, o mânecă verde cu un nasture strălucitor pe manșetă se strecură afară, și bătrânica vârî cana și ilustratele pe fereastra neagră, dând de zor din cap. Soldatul, după ce privi atent ilustratele, se întoarse în adânc, închizând încet fereastra în urma lui.

Atunci am simțit delicatețea lumii, adânca bunătate a tot ceea ce mă înconjoară, subtila legătură dintre mine și tot ceea ce există, și am înțeles că bucuria pe care eu o căutam în tine nu se ascunde numai în tine, ci respiră pretutindeni în jurul meu, în zgomotele care trec în zbor pe stradă, în poalele unei fuste sumese caraghios, în vuietul metalic și duios al vântului, în norii de toamnă umflați de ploaie. Am înțeles că lumea nu înseamnă nicidecum o luptă, un șir de întâmplări lacome, ci licărul unei bucurii, emoția unei fapte bune, un dar pe care nu-l prețuim.

Și în clipa aceea, în sfârșit, ai venit, mai bine zis nu tu, ci o pereche de nemți – el în impermeabil, cu picioarele în ciorapi lungi ca niște sticle verzi, ea slabă, înaltă, în palton de leopard. S-au apropiat de tarabă, bărbatul a început să aleagă, și bătrânica aceea pământie, înroșindu-se, dându-și toată silința, se uita ba în ochii lui, ba la ilustrate, agitându-se, mișcând cu încordare din sprâncene, cum face câte-un vizitiu bătrân care-și mână din tot trupul mârțoaga. Dar neamțul n-a reușit să aleagă, fiindcă soția lui a ridicat din umăr, l-a tras de mânecă, și atunci am observat că seamănă cu tine, nu la trăsături, nu la îmbrăcăminte, ci, iată, prin grimasa asta rea de silă, prin privirea asta alunecoasă și indiferentă. Și au plecat amândoi

mai departe fără să cumpere nimic, iar bătrânica doar a zâmbit, a pus ilustratele la loc și s-a cufundat din nou în cartea ei roșie. N-aveam de ce să mai aștept. Am plecat de-acolo pe străzile cuprinse de înserare, privind în față trecătorii, prinzând zâmbete, nimicuri uimitoare – uite cum saltă cosița unei fetițe care aruncă o minge mică într-un zid, uite ce tristețe dumnezeiască se reflectă în ovalul liliachiu al ochiului unui cal; am prins și am adunat toate astea, și picăturile mari și piezișe ale ploii se întețeau, și mi-au venit în minte intimitatea rece a atelierului meu, mușchii, frunțile și șuvițele de păr modelate de mine, și am simțit în degete ușoara furnicătură a unei idei care începea să ia ființă.

Se întunecase. Ploua. Vântul mă întâmpina vijelios pe la colțuri. Și pe urmă a zdrăngănit și a sclipit din geamurile chihlimbarii un vagon de tramvai plin de siluete negre, și am sărit din mers, și am început să-mi șterg mâinile ude de ploaie.

În vagon, oamenii stăteau zgribuliți, bălăbănindu-se somnolent. Geamurile negre erau numai picături mici și dese de ploaie, cum e cerul acoperit de mărgelele stelelor noaptea. Zdrăngăneam urmând strada mărginită de castani zgomotoși și mi se tot părea că ramurile șfichiuiesc geamurile. Și când tramvaiul oprea, se auzea cum loveau deasupra, în acoperiș, castanele smulse de vânt: toc – și iar, mlădios și delicat: toc… toc… Tramvaiul dădea strident de veste că pleacă și pornea, și în geamurile ude se făcea țăndări strălucirea felinarelor, și eu așteptam, cu un sentiment de fericire pătrunzătoare, să se repete zgomotele acelea înalte și scurte. Scrâșnet de frână, stație, și iar cădea singuratică o castană rotundă, mai trecea puțin și mai cădea una, lovind și rostogolindu-se pe acoperiș: toc… toc…

(1924)
Traducere de Adriana Liciu

1. Hotel de lux din Berlin.

Catastrofa

În întunericul poleit al străzii dispăru în fugă ultimul tramvai, și deasupra, pe sârmă, țârâind și fremătând, își luă avânt spre depărtări o scânteie bengaleză, o stea de azur.

— Lasă, o s-o luăm încet pe jos, deși ești tare beat, Mark, beat rău…

Scânteia se stinse. Acoperișurile sclipeau sub lună: colțuri argintii, surpări piezișe ale beznei.

Mergea spre casă prin strălucirea asta întunecată Mark Standfuss, vânzător, semizeu, blondul Mark, norocosul cu guler înalt și scrobit. La spate, deasupra dungii albe, părul i se termina într-o caraghioasă codiță netunsă, ca la copii. Pentru codița asta îl și îndrăgise Klara – da, se jura că îl iubește, că l-a uitat pe chipeșul străin sărac care închiriase acum un an o cameră la doamna Heise, mama ei.

— Totuși, Mark, ești beat…

Astăzi, prietenii îi cinstiseră cu bere și cu cântece pe Mark și pe roșcata, palida Klara, iar peste o săptămână avea să fie nunta lor, și pe urmă, până la sfârșitul vieții – fericire și tihnă, și noaptea, un foc roșcat împrăștiat pe pernă, iar dimineața – din nou râsul molcom, rochia verde, răcoarea brațelor goale.

În mijlocul pieței – un wigwam negru, o luminiță roșie: se repară șinele. Își aminti cum o sărutase azi pe sub mâneca scurtă, pe urma aceea înduioșătoare lăsată de vaccin. Și acum se ducea acasă, clătinându-se din pricina fericirii și a hameiului, agitând bastonul subțire, și în casele întunecate de pe partea aceea a străzii pustii tocănea ecoul nocturn în ritmul pașilor lui, și pe urmă amuți când el dădu colțul unde, lângă

grătar, stătea același ins cu șorț și cu șapcă, vânzătorul de crenvurști fierbinți, și fluiera ca păsările, duios și trist: *Würstchen, würstchen…*

Pe Mark îl apucă o delicioasă milă față de crenvurști, de lună, de scânteia albastră care alerga pe sârmă – și, rezemându-se de un gard, se strânse tot, se încordă și, deodată, prăpădindu-se de râs, suflă cu un pleoscăit rotund: „Klara… Klara… o, Klara, scumpa mea…“

După gardul negru, în golul dintre case, era un loc viran pătrat: acolo, ca niște sicrie enorme, erau staționate niște camioane cu mobilă. Se umflaseră de încărcate ce erau. Dumnezeu știe ce îngrămădiseră în ele. Cufere de stejar, pesemne, și candelabre ca niște păianjeni de fier, și scheletul greoi al vreunui pat dublu. Luna le scălda într-o strălucire intensă. Iar la stânga, pe zidul gol din spatele casei, se întindeau gigantice inimi negre – umbra mărită de câteva ori a teiului de lângă felinarul de la marginea trotuarului.

Mark încă mai chicotea când urcă scara întunecată până la etajul cinci. Dând să pășească pe ultima treaptă nu nimeri, ridică încă o dată piciorul și îl lăsă greoi, cu un bubuit. În timp ce bâjbâia pe întuneric pe la ușă, dibuind după gaura cheii, bastonașul de bambus îi sări de sub braț și, zdroncănind ușor, lunecă în jos pe trepte. Mark își ținu răsuflarea. Se gândi că bastonul o să dea cotul odată cu scara și, zdroncănind, o să se ducă până jos. Dar zgomotul ușor de lemn se stinse brusc. Se oprise, amuțise. El surâse ușurat și, ținându-se de balustradă – berea îi cânta surd în cap –, începu să coboare înapoi, se înclină, numai că nu căzu, și se așeză cu greu pe o treaptă, bâjbâind în jur cu palmele.

Sus, pe palier, se deschise ușa: doamna Standfuss – lampa de gaz în mână, doar pe jumătate îmbrăcată, ochii clipind, fumul părului ivindu-se de sub bonetă – ieși, chemă:

— Tu ești, Mark?

Un triunghi alungit de lumină galbenă prinse balustrada, treptele, bastonul – și Mark, respirând greu și bucuros, urcă pe palier, iar pe perete urcă după el umbra lui neagră, cocoșată.

Pe urmă, în semiîntunericul camerei despărțite de un paravan roșu, avu loc următoarea discuție:

— Ai băut din cale-afară, Mark…

— Ah, nu, mamă… Așa o fericire…

— Ești murdar tot, Mark. Palma ți-e neagră…

— …așa o fericire… Ah, e bine… rece. Toarnă-mi pe creștet… Încă… Toți m-au felicitat, au și de ce… Mai toarnă…

— Dar umblă vorba că ea îl iubea nu demult pe un altul, un străin… un pungaș. Cinci mărci avea să-i mai dea doamnei Heise…

— Lasă… Tu nu-nțelegi nimic… Azi am cântat cu toții o groază. S-a rupt un nasture, ia uite… cred că-mi dublează salariul când mă-nsor…

— Hai, culcă-te, culcă-te… În ce hal… pantaloni noi…

În noaptea aceea, Mark visă urât. Îl văzu pe răposatul lui tată. Tatăl se apropiase cu un zâmbet straniu pe fața transpirată, palidă, și luându-l pe Mark la braț, începuse să-l gâdile foarte tare – nu-i mai dădea drumul.

Abia când ajunse la magazin își aminti visul, și-l aminti pentru că un prieten, veselul Adolf, l-a împuns cu un deget în coaste. Pentru o clipă, ceva se deschise larg în sufletul lui, încremeni a uluire și se trânti la loc. Redeveni totul ușor și clar, și cravatele pe care le oferea zâmbeau luminos, îi împărtășeau fericirea. Știa că diseară avea s-o vadă pe Klara – n-o să mai trebuiască decât să se repeadă până acasă, să ia cina – și pe urmă, de îndată, la ea… Zilele trecute, când el îi spunea cât de dulce și de tihnită o să fie viața lor, ea izbucnise pe neașteptate în plâns. Firește, Mark a înțeles că erau lacrimi de fericire, așa i-a explicat și ea, și pe urmă ea a început să se învârtească prin cameră, cu fusta ca o velă verde, și a început repede-repede să-și netezească în fața oglinzii părul strălucitor, de culoarea dulceței de caise. Și fața îi era confuză, palidă – tot de fericire. Doar e de-nțeles…

— În dungi? Îmi dați voie…

Înnodă pe mână cravata, apoi o răsuci încoace și-ncolo, ispitindu-l pe cumpărător. Deschidea la iuțeală cutiile plate de carton…

Iar în timpul ăsta, mama lui avea o musafiră, pe doamna Heise. Venise întâmplător și avea fața plânsă. Cu grijă, parcă temându-se să nu se spargă, se lăsă pe un taburet în bucătăria

minusculă, curată, unde doamna Standfuss spăla niște farfurii. Pe perete atârna un porc plat de lemn și o cutie de chibrituri cu un băț ars stătea pe plită.

— Am venit la dumneavoastră cu o veste proastă, doamnă Standfuss.

Aceasta încremeni, strângând la piept o farfurie.

— Despre Klara e. Da. Parcă și-a ieșit din minți astăzi. S-a întors chiriașul ăla, țineți minte, v-am povestit. Și Klara și-a pierdut capul. Da, azi-dimineață… Nu mai vrea să-l vadă niciodată pe fiul dumneavoastră… îi făcuserăți cadou un material de rochie, o să vi-l dea înapoi. Și, uitați – o scrisoare pentru Mark. Klara a înnebunit. Eu nu știu…

Iar Mark, cum termină cu serviciul, o și luă spre casă, și Adolf cel tuns arici îl conduse chiar până la intrare. Se opriră amândoi, își strânseră mâinile, și Mark împinse cu umărul ușa în pustietatea răcoroasă.

— Păi, pleci? Dă-o naibii… hai să luăm amândoi o gustare pe undeva.

Adolf se rezemă leneș în baston, ca pe o coadă.

— Dă-o naibii, Mark…

Acesta își șterse nehotărât obrazul, apoi izbucni în râs…

— Bine… Dar plătesc eu.

Când, după o jumătate de oră, ieși din berărie și se despărți de prietenul lui, amurgul învăpăiat se topea în deschiderea canalului și podul ud din depărtare era tivit cu o dungă fină de aur pe care treceau siluete negre.

Uitându-se la ceas, hotărî să nu mai treacă pe acasă, ci să se ducă direct la logodnica lui. Din pricina fericirii, a transparenței vesperale, capul i se învârtea ușor. O săgeată oranj străpunse gheata de lac a filfizonului care sărea dintr-un automobil. Băltoacele care nu se uscaseră, înconjurate de vânătăi întunecate – ochii vii ai asfaltului – reflectau incendiul diafan al înserării… Casele erau gri, ca întotdeauna, în schimb acoperișurile, ornamentele caturilor de sus, paratrăsnetele de aur, cupolele de piatră, colonetele – pe care ziua nu le observi, fiindcă ziua oamenii se uită doar arareori în sus – erau scăldate acum într-o strălucitoare lumină brună, în căldura eterică a amurgului, de-aceea și păreau ceva neașteptat,

fabulos, aceste ieșinduri, balcoane, cornișe, coloane, separate net prin strălucirea lor galbenă de partea de jos, ștearsă, a fațadelor.

„O, cât sunt de fericit, se gândea Mark, cum sărbătorește totul în jur fericirea mea."

Stând pe scaun în omnibuz, se uita blând, cu dragoste, la tovarășii săi de drum. Chipul îi era atât de tânăr, cu broboniţele roz de pe bărbie, ochii luminoși, fericiți, codița netunsă din scobitura cefei... S-ar fi zis că soarta putea să-l cruțe.

„Mai e puțin și o văd pe Klara, se gândea. O să mă întâmpine în prag. O să spună că i-a fost urât toată ziua fără mine, că murea de nerăbdare să vină seara."

Tresări. Trecuse de stația unde trebuia să coboare. Îndreptându-se spre platformă, dădu peste piciorul unui ins gras care citea o revistă de medicină; vru să ridice un pic pălăria și puțin lipsi să nu cadă – omnibuzul cotea scheunând. Se ținu de o curea care atârna. Domnul își retrase încet picioarele scurte, mârâi supărat, consistent. Avea mustăți cenușii, îndoite belicos în sus. Mark zâmbi vinovat și ieși pe platformă. Apucă barele de fier cu amândouă mâinile, înaintă, calculând saltul. Jos, într-un șuvoi neted, strălucitor, gonea asfaltul. Mark sări. I se aprinseră tălpile și picioarele începură să alerge singure, tropăind forțat, sonor. În același timp se petrecură câteva lucruri curioase... Conductorul de pe platforma omnibuzului care se îndepărta legănat strigă furios ceva, asfaltul strălucitor se mișcă brusc, precum scândura unui balansoar, și un colos bubuitor se năpusti din spate asupra lui Mark. Simți că un fulger gros îl străbate din cap până-n călcâie – iar apoi, nimic. Stătea singur în mijlocul asfaltului lucios. Se uită în jur. Își văzu ceva mai încolo propria siluetă, spatele slab al lui Mark Standfuss, care, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, traversa strada în diagonală. Mirându-se, se ajunse din urmă printr-o mișcare ușoară și iată că acum mergea singur spre trotuar, cu toată ființa plină de-un zgomot ce se domolea.

— Da... puțin a lipsit să cadă sub omnibuz...

Strada era largă și veselă. Amurgul cuprinsese jumătate din cer. Caturile de sus și acoperișurile caselor erau luminate

feeric. Acolo sus, Mark distinse porticuri, frize și fresce, spaliere cu trandafiri oranj, statui înaripate ce înălțau spre cer lire de aur arzând insuportabil. Unduindu-se și strălucind, pleca în depărtări celeste, solemnă și eterică, toată splendoarea asta arhitectonică, și Mark nu putea înțelege cum de nu observase mai înainte aceste galerii, aceste temple suspendate acolo sus.

Se lovi dureros la un genunchi. Gardul negru pe care-l știa atât de bine. Izbucni în râs: a, da camioanele… Stăteau ca niște sicrie enorme. Ce-o fi ascuns în ele? Comori, schelete de giganți? Maldăre prăfuite de mobilă luxoasă?

— Nu, trebuie să mă uit… Că dacă mă întreabă Klara, n-am să știu…

Împinse repede ușa unui camion și intră în el. Pustiu. Doar în mijloc stătea strâmb pe trei picioruțe un scăunel din rafie, singur și caraghios.

Mark strânse din umeri și ieși pe partea cealaltă. Din nou îl orbi strălucirea fierbinte a serii. Și în față, cunoscuta portiță de fontă, și mai încolo fereastra Klarei, întretăiată de o ramură verde. Klara deschise chiar ea portița, ridică coatele goale și așteptă, potrivindu-și părul. Puful roșcat se ivi prin răscroielile însorite ale mânecilor scurte.

Mark, râzând fără zgomot, o îmbrățișă din fugă, își apăsă obrazul de mătasea verde, caldă.

Palmele ei i se așezară pe creștet.

— Mi-a fost așa de urât toată ziua, Mark. Și uite, ai venit.

Deschise ușa și Mark se pomeni direct în sufragerie, care i se păru neobișnuit de spațioasă și de luminoasă.

— Acum suntem atât de fericiți, că ne putem descurca și fără antreu, spuse Klara într-o șoaptă fierbinte și el simți un tâlc anume, minunat în cuvintele ei.

Iar în sufragerie, în jurul ovalului de nea al feței de masă, era o mulțime de oameni pe care Mark nu-i întâlnise niciodată la logodnica lui. Printre ei era Adolf, smead, cu capul pătrat; era, mârâind încă, și individul acela cu picioare scurte, burtosul care citea revista de medicină în omnibuz.

Făcând timid o plecăciune în fața tuturor, se așeză lângă Klara – și în aceeași clipă simți, ca adineauri, lovitura unei

dureri violente, care-i trecu prin tot corpul. Se smuci, și rochia verde a Klarei începu să plutească, se micșoră, se transformă în abajurul de sticlă verde al lămpii. Lampa se legăna de firul atârnat. Iar Mark era întins sub ea, și o durere atât de grea îi apăsa pieptul, așa o durere, și să nu vezi nimic în afară de lampa care se mișcă, și în inimă împung coastele, nu-l lasă să respire, și cineva, îndoindu-i un picior, i-l rupe, se încordează, acum crapă. Se smuci, lampa se lăbărță într-o strălucire verde și Mark se văzu pe sine, ceva mai încolo, șezând alături de Klara, și imediat ce se văzu, simți cum atinge cu genunchiul fusta caldă de mătase. Și Klara râdea dând capul pe spate.

Mark voia să povestească ceea ce tocmai se petrecuse și, adresându-se tuturor celor de față, veselului Adolf, grăsanului supărat, rosti cu greu:

— Străinul, pe râu, face rugăciunile sus-menționate…

I se păru că a explicat tot și că, probabil, au înțeles cu toții… Klara, țuguind ușor buzele, îl bătea ușor pe față:

— Bietul de tine… Nu-i nimic…

Simți că a obosit, că vrea să doarmă. O îmbrățișă pe Klara pe după gât, o trase spre el și se lăsă pe spate. Și atunci lovi din nou durerea și totul deveni limpede.

Mark zăcea bandajat, stâlcit, lampa nu se mai legăna. Cunoscutul grăsan mustăcios, un doctor într-un halat lung și larg, mârâind uluit, se uita în pupilele lui. Și ce durere… Doamne, acuși se lovește inima de coaste și plesnește… Doamne, acum… Ce stupid. De ce nu-i Klara?

Doctorul miji ochii și țocăi.

Dar Mark deja nu mai respira, Mark plecase – în ce vise, nu se știe.

(1924)

Traducere de Adriana Liciu

Furtuna

La colț, sub bolta unui tei în floare, m-a învăluit o mireasmă năvalnică. Halde de ceață se ridicau spre cerul noptatic și când a fost înghițită ultima geană de stea, vântul orb, acoperindu-și fața cu mâinile, s-a năpustit în jos, de-a lungul străzii pustii. În întunericul opac, deasupra oblonului metalic al unei frizerii, se legăna ca un pendul blazonul ei suspendat – un castronaș auriu.

Întorcându-mă acasă, am găsit deja vântul în odaie: trântea cercevelele și a dat repede înapoi când am închis ușa după mine. Jos, sub fereastră, era curtea adâncă, unde ziua străluceau, printre tufe de liliac, cămăși răstignite pe frânghii luminoase, și de unde, când și când, își iau zborul, într-un trist lătrat, voci – ale telalilor, ale celor care cumpără sticle goale – ori izbucnește în plâns o vioară mutilată; odată a venit o femeie blondă, obeză, s-a oprit în mijlocul curții și a început să cânte, atât de bine, că pe la toate ferestrele s-au aplecat slujnicele curbându-și grumazurile goale, și pe urmă, când femeia și-a sfârșit cântul, s-a făcut o liniște neobișnuită, doar pe culoar plângea cu suspine și își sufla nasul văduva delăsată la care stăteam cu chirie.

Iar acum, acolo jos crește o negură înăbușitoare – dar iată, vântul orb a lunecat neajutorat în adânc, s-a întins iarăși în sus și, brusc, recăpătându-și văzul, țâșnește, și în golurile chihlimbarii din zidul negru de vizavi se agită umbre de mâini, de păr, prind cercevelele gata să zboare, închid cu zgomot și în forță ferestrele. Luminile s-au stins. Și imediat, pe cerul violaceu se porni, se rostogoli un maldăr surd, un tunet

depărtat. Și se făcu liniște, ca atunci când, apăsându-și mâinile pe pieptul plin, tăcuse femeia aceea sărmană.

În liniștea asta am adormit, istovit de fericirea pe care nu sunt în stare să o descriu, și visul meu a fost plin de tine.

M-am trezit pentru că noaptea s-a prăbușit. O strălucire pală, sălbatică zbura pe cer, ca reflexul iute al unor spițe imense. Bubuit după bubuit despica bolta cerească. Ploua torențial, zgomotos.

Amețit de aceste cutremurări albăstrii, de frigulețul pătrunzător, m-am oprit lângă pervazul ud, inhalând aerul nepământesc ce-mi făcea inima să vibreze precum vibra geamul.

Tot mai aproape, tot mai măreț bubuia prin nori carul proorocului. Cu o lumină nebunească, cu năluciri fulgurante, ilumina universul nocturn, pantele de metal ale acoperișurilor, tufele fugare de liliac. Zeul-tunet, un uriaș cărunt cu o barbă vijelioasă aruncată de vânt peste umăr, dându-se pe spate cu veșmintele lui fluturânde, orbitoare, stătea într-un car de foc, strunindu-și cu brațele încordate bidiviii uriași cu coame negre ca pana corbului, ca un foc violet. Se avânta în goană, împroșca o spumă scânteietoare, bubuitoare, carul se înclina, în van smucea hățurile prorocul buimac. Chipul îi era desfigurat de vânt și încordare, vijelia, azvârlindu-i înapoi faldurile, i-a dezgolit genunchiul vânjos, iar caii, fluturându-și coamele arzânde, zburau tot mai năvalnic în jos, de-a lungul norilor. Iată-i cum treceau în goană pe un acoperiș strălucitor, carul s-a izbit, Ilie s-a clătinat și caii, înnebuniți de atingerea metalului teluric, au țâșnit iară. Prorocul a fost zvârlit. O roată s-a desprins. Vedeam de la mine din fereastră cum se rostogolește pe acoperiș o imensă obadă de foc și, bălăbănindu-se pe muchie, sare în clarobscur. Iar caii, trăgând după ei carul răsturnat, săltăreț, zburau deja în lungul norilor cerești; tumultul încetă, și iată: văpaia furtunii dispăru în hăurile liliachii.

Zeul-tunet, căzut pe acoperiș, se ridică greoi, pierzându-și sandalele, străpunse cu un picior o lucarnă, scoase un „ah“, desfăcu larg un braț și se ținu de coș. Întorcându-și încet chipul care i se înnegurase, căuta ceva din ochi – pesemne, roata

sărită de pe osia de aur. Apoi se uită în sus, înfigându-și degetele în barba zbârlită, clătină supărat din cap, ceea ce nu se întâmpla probabil pentru prima dată, și, șchiopătând ușor, începu să coboare cu băgare de seamă.

Desprinzându-mă de fereastră cu o grabă febrilă, mi-am aruncat pe mine halatul și m-am repezit, în jos pe scări, direct în curte. Furtuna se depărtase în zbor, dar se mai simțea încă ploaia. Spre miazăzi era o paloare minunată.

Curtea, care de sus părea înțesată cu o beznă compactă, era de fapt plină de o ceață fină care se topea. În mijloc, pe gazonul întunecat de ud ce era, stătea un bătrân slab, gârbov, într-un anteriu ud leoarcă și mormăia ceva uitându-se în toate părțile. Dând cu ochii de mine, clipi supărat:

— Tu ești, Elisei?

M-am înclinat. Profetul plescăi din limbă, ștergându-și cu palma chelia negricioasă:

— Am pierdut o roată. Caut-o.

Ploaia încetase. Deasupra acoperișurilor pluteau nori gigantici. În jur, în aerul somnoros, albăstrui, pluteau tufele, gardul, cușca strălucitoare a câinelui. Căutarăm o groază prin cotloane. Bătrânul gâfâia, își apuca poalele grele, lipăia cu sandalele boante prin băltoace, și de vârful nasului osos și puternic îi atârna o picătură luminoasă. Dând la o parte o creangă joasă de liliac, văzui pe un morman de gunoi, printre cioburile unei sticle sparte, o roată subțire de fier – de la un cărucior de copil, probabil. Bătrânul suflă fierbinte chiar deasupra urechii mele și, grăbit, chiar cam brutal, mă dădu la o parte ca să ia de pe jos cercul ruginit. Îmi făcu bucuros cu ochiul:

— Uite unde s-a rostogolit…

Pe urmă se uită țintă la mine, încruntă sprâncenele cărunte și, parcă amintindu-și ceva, spuse grav:

— Întoarce-te, Elisei.

M-am supus. Chiar am închis strâns ochii. Am stat așa vreun minut, apoi n-am mai răbdat…

Curtea era pustie. Doar bătrânul câine flocos își întindea botul încărunțit afară din cușcă și, ca un om, se uita în sus cu ochii lui căprui speriați. Am ridicat capul. Ilie se cățărase sus

pe acoperiș, și obada de fier strălucea în spatele lui. Deasupra coșurilor negre adăsta, ca un munte cârlionțat și portocaliu, un nor învăpăiat, și după el al doilea, apoi al treilea. Mă uitam împreună cu câinele, care deja se potolise, cum prorocul, după ce a urcat până la coama acoperișului, a trecut liniștit, fără grabă, pe un nor și a purces în sus, pășind anevoie pe văpaia afânată.

Soarele îi ținti roata și ea se făcu pe dată de aur, imensă – dar și Ilie părea acum învăluit în văpaie, contopindu-se cu norul acela paradiziac care mergea tot mai sus, până ce dispăru printr-o trecătoare aprinsă în văzduh.

Abia atunci se prelinse cu un matinal lătrat răgușit câinele neputincios de bătrânețe – și se porniră vălurele pe oglinda strălucitoare a unei băltoace cu apă de ploaie; un vânticel clătină mușcatele roșii din balcoane, se treziră două, trei ferestre și, cu papucii cadrilați uzi leoarcă și în jarchina de halat, mă repezii în stradă și, prinzând din urmă primul tramvai somnoros, petrecându-mi poalele din fugă, nu mă mai puteam opri din râs gândindu-mă cum o să vin chiar acum la tine și o să-ți povestesc despre accidentul aerian de azi-noapte și despre bătrânul profet supărat care a căzut la mine-n curte.

(1924)
Traducere de Adriana Liciu

La Veneziana

În fața castelului în nuanțe de roșu, printre ulmi luxurianți, era un teren de sport cu iarba de un verde aprins. În acea dimineață, devreme, grădinarul îl netezise cu un compresor, extirpase câteva margarete, redesenase cu var liniile pe peluză și legase strâns o plasă nouă și elastică între stâlpi. Dintr-un sat învecinat, valetul adusese o cutie în care se odihneau o duzină de mingi, albe ca zăpada, pufoase la atingere, încă ușoare, încă virgine, fiecare împachetată ca un fruct prețios în propria sa bucată de hârtie transparentă.

Era aproximativ cinci după-amiaza. Soarele pârguit picotea ici și colo pe iarbă și pe trunchiurile copacilor, se strecura printre frunze și scălda liniștit terenul, care acum se însuflețise. Erau patru jucători: colonelul însuși (proprietarul castelului), doamna McGore, Frank, fiul gazdei, și Simpson, un prieten de-al lui de la facultate.

Mișcările unei persoane în timp ce joacă, asemenea scrisului său de mână în momente mai liniștite, spun multe despre aceasta. Judecând după loviturile directe și rigide ale colonelului, după expresia tensionată de pe chipul lui masiv, ce arăta ca și când tocmai ar fi scuipat mustața zdravănă și gri ce i se înălța deasupra buzei; după faptul că, în ciuda căldurii, nu își descheiase gulerul de la cămașă; și după felul în care servea, cu picioarele depărtate puternic înfipte, ca doi stâlpi albi, puteai trage conluzia, în primul rând, că el nu fusese niciodată un bun jucător și, în al doilea, că era un om cumpătat, de modă veche, încăpățânat, supus unor izbucniri ocazionale de furie clocotitoare. De fapt, trimițând mingea în rododendroni, el

trăgea o înjurătură laconică printre dinți sau își holba ochii ca de pește la rachetă, ca și când n-ar fi putut să o ierte pentru o ratare atât de umilitoare. Simpson, partenerul său întâmplător, un tânăr uscățiv și blond, cu ochi supuși, dar înnebuniți, ce se zbăteau și scânteiau în spatele pince-nez-ului asemenea unor fluturi moi, albastru deschis, încerca să joace cât de bine putea, deși colonelul, desigur, nu-și exprima niciodată iritarea când pierderea unui punct era vina celuilalt. Dar indiferent cât de mult încerca Simpson, indiferent cât țopăia pe acolo, nici una dintre loviturile sale nu era reușită. Se simțea ca și cum s-ar fi desfăcut din cusături, ca și cum timiditatea sa îl împiedica să lovească cu precizie și ca și cum, în loc de-un instrument de joc, meticulos și ingenios asamblat din catgut rezonant de culoarea chihlimbarului, întins pe o ramă minunat calculată, el ținea în mână un butuc uscat și grosolan, din care mingea ricoșa cu un pocnet dureros, sfârșind în plasă sau în tufișuri, ba chiar reușind să doboare pălăria de pai de pe scăfârlia rotundă a domnului McGore, care stătea lângă teren și urmărea, fără mare interes, cum tânăra lui soție, Maureen, și Frank cel iute de picior și ager își învingeau adversarii transpirați.

Dacă McGore, un vechi cunoscător al artei, care se ocupa de restaurații, reînrăma, și refăcea pânze ale unor tablouri chiar și mai vechi, și considera lumea drept un studiu cam sărăcăcios, mâzgălit cu culori instabile pe o pânză firavă, ar fi fost genul de spectator curios și imparțial care e uneori atât de convenabil de atras, poate ar fi ajuns la concluzia că înalta, bruneta, vesela Maureen trăia în același stil lipsit de griji în care juca și că Frank transpunea și în viață abilitatea sa de a întoarce cele mai dificile lovituri cu o ușurință plină de grație. Însă, întocmai cum scrisul de mână poate adesea păcăli o ghicitoare prin simplitatea sa superficială, jocul acestui cuplu îmbrăcat în alb nu dezvăluia în realitate nimic mai mult decât faptul că Maureen juca un tenis feminin, slab, moale, indiferent, în timp ce Frank încerca să nu pocnească mingea prea tare, amintindu-și că nu era într-un turneu universitar, ci în grădina tatălui său. Se mișca fără efort înspre minge, iar lovitura lungă îi dădea senzația împlinirii fizice: fiecare

mișcare tinde să descrie un cerc complet, și chiar dacă la mijlocul său este transformată în zborul liniar al mingii, continuarea sa invizibilă este totuși percepută instantaneu de mână și se propagă prin toți mușchii, până la umăr, și tocmai această prelungită scânteie interioară face ca lovitura să fie reușită. Cu un zâmbet flegmatic pe chipul său proaspăt bărbierit și bronzat, cu dinții săi fără de cusur dezgoliți, strălucind, Frank se ridica pe vârfuri și, fără vreun efort vizibil, își legăna antebrațul gol. Acel arc amplu conținea un fel de forță electrică, iar mingea ricoșa cu un sunet deosebit de tensionat și precis din corzile rachetei lui.

Ajunsese în acea dimineață cu prietenul lui în vacanță la moșia tatălui său și îi găsise pe domnul și doamna McGore, pe care îi cunoștea deja și care se aflau în vizită la castel de mai mult de o lună; colonelul, înflăcărat de o nobilă pasiune pentru pictură, îi iertase de bunăvoie lui McGore originea străină, caracterul nesociabil și lipsa de umor, în schimbul asistenței pe care i-o acorda acest faimos expert în artă și al pânzelor magnifice, valoroase, pe care le procura. Absolut splendidă era achiziția cea mai recentă a colonelului, portretul unei femei, de Luciani, vândut lui de către McGore, pentru o sumă deosebit de somptuoasă.

Astăzi, McGore, la insistențele soției lui, care era obișnuită cu scrupulozitatea colonelului, se îmbrăcase cu un costum de vară deschis la culoare, în locul smochingului pe care îl purta de obicei, însă tot nu trecuse la inspecția gazdei sale: cămașa lui era apretată și avea butoni de sidef, ceea ce era, desigur, nepotrivit. La fel de nepotrivite erau cizmulițele lui roșcat-gălbui și absența manșetelor la pantaloni, care erau la modă de când răposatul rege a trebuit odată să treacă prin niște bălțoace, ca să traverseze drumul; și nici vechea pălărie de pai cu un bor în aparență ros și de sub care se iveau îndrăznețele bucle cărunte ale domnului McGore nu arăta deosebit de elegant. Avea o față cam de maimuță, cu o gură proeminentă, un șanț lung între nas și buză și un sistem complex de riduri, așa că probabil i s-ar fi putut citi pe față ca-n palmă. În timp ce urmărea mingea zburând încolo și încoace peste fileu, ochii lui mici și verzui săgetau la dreapta, la stânga, la dreapta și se

opreau pentru a clipi leneș atunci când zborul mingii era întrerupt. Albul viu al celor trei perechi de pantaloni de flanel și al unei fuste scurte și vesele contrasta frumos în lumina strălucitoare a soarelui cu verdeața de nuanța mărului, însă, așa cum am remarcat deja, domnul McGore considera Creatorul vieții doar un imitator de mâna a doua al maeștrilor pe care el îi studia de patruzeci de ani.

Între timp, Frank și Maureen, câștigând cinci ghemuri la rând, erau pe cale să-l câștige pe al șaselea. Frank, care servea, a aruncat mingea în sus cu mâna stângă, s-a înclinat mult pe spate ca și când ar fi fost cât pe ce să se prăbușească, apoi s-a lansat imediat înainte, cu o arcuire largă, racheta sa lucioasă dând o lovitură piezișă mingii, ce a țâșnit peste plasă și s-a năpustit ca un fulger alb dincolo de Simpson, care i-a aruncat o privire piezișă, neajutorată.

— Ajunge, a spus colonelul.

Simpson s-a simțit foarte ușurat. Era prea rușinat de loviturile sale absurde pentru a fi capabil să se entuziasmeze de joc, iar această rușine era intensificată de extraordinara atracție pe care o simțea față de Maureen. Toți jucătorii s-au înclinat unul în fața altuia, așa cum era obiceiul, iar Maureen a zâmbit pieziș în timp ce-și aranja breteaua pe umărul gol. Soțul ei aplauda cu un aer de indiferență.

— Trebuie să jucăm o dată și singuri, a remarcat colonelul, plesnindu-și fiul pe spinare cu poftă, în timp ce acesta din urmă, dezvelindu-și dinții, își trăgea pe el blazerul alb cu dungi purpurii, de la club, cu o emblemă violet într-o parte.

— Ceai! a exclamat Maureen. Mor după niște ceai.

Cu toții s-au mutat la umbra unui tei uriaș, unde valetul și servitoarea în alb-negru așezaseră o masă pliantă. Era ceai negru precum berea de München, sendvișuri constând din felii de castravete pe dreptunghiuri de pâine fără coajă, o prăjitură ciocolatie ornată cu stafide negre și căpșuni mari cu frișcă. Mai erau câteva urcioare cu bere de ghimbir.

— Pe vremea mea, a început colonelul, lăsându-se cu plăcere, greoi, într-un scaun de pânză pliabil, preferam sporturile adevărate, englezești pur sânge: rugbi, crichet, vânătoare. E ceva străin în jocurile de astăzi, ceva fragil. Sunt

un apărător devotat al obiceiurilor bărbătești – carnea suculentă, o sticlă de porto seara –, ceea ce nu mă împiedică, a conchis colonelul, în timp ce-și netezea mustața mare cu o periuță, să mă bucur de vechi și robuste picturi ce au lustrul aceluiași copios vin.

— Apropo, colonele, *Veneziana* a fost atârnat, a spus McGore cu glasul lui monoton, așezându-și pălăria pe peluză, lângă scaun, și frecându-și creștetul gol ca un genunchi, împrejurul căruia încă se mai ondulau șuvițe dese, de-un gri murdar. Am ales cel mai bine luminat loc din galerie. Au instalat o lampă deasupra lui. Aș vrea să aruncați o privire.

Colonelul și-a fixat ochii strălucitori, pe rând, asupra fiului său, asupra lui Simpson celui stânjenit și asupra lui Maureen, care râdea și se strâmba de la ceaiul fierbinte.

— Dragul meu Simpson, a exclamat el categoric, tăbărând asupra prăzii sale, tu nu l-ai văzut încă! Iartă-mă că te despart de sendvișul tău, prietene, însă mă simt obligat să îți arăt noul meu tablou. Cunoscătorii sunt nebuni după el. Haide. Bineînțeles, nu îndrăznesc să îl chem pe Frank.

Frank a făcut o plecăciune veselă.

— Ai dreptate, tată. Picturile mă tulbură.

— Ne întoarcem imediat, doamnă McGore, a spus colonelul când s-a ridicat. Ai grijă, o să calci pe sticlă, i s-a adresat lui Simpson, care se ridicase și el. Pregătește-te să te scalzi în frumusețe.

Cei trei s-au îndreptat spre casă, traversând peluza ușor însorită. Mijindu-și ochii, Frank s-a uitat după ei, a privit în jos la pălăria lui McGore, abandonată pe iarbă lângă scaun (își exhiba lui Dumnezeu, cerurilor albastre, soarelui, căptușeala sa albicioasă cu o pată întunecată, unsuroasă în centru, pe sigla unui magazin vienez de pălării), iar apoi, întorcându-se spre Maureen, a spus câteva cuvinte care fără îndoială vor surprinde cititorul neatent. Maureen stătea într-un fotoliu jos, acoperită de cârlionți tremurători de lumină, apăsându-și plasa aurită a rachetei pe frunte, iar chipul ei a devenit imediat mai bătrân și mai sever când Frank a spus:

— Și-acum, Maureen. E vremea să luăm o hotărâre…

McGore și colonelul, precum două gărzi, l-au condus pe Simpson într-o sală răcoroasă și spațioasă, unde picturile străluceau pe pereți și nu era nici o mobilă în afara unei mese ovale de lemn negru și neted ce stătea în mijloc, cu toate cele patru picioare ale sale oglindite în luciul lemnului galben de nuc al parchetului. Conducându-și prizonierul la o pânză mare dintr-o ramă opacă, suflată cu aur, colonelul și McGore s-au oprit, cel dintâi cu mâinile în buzunare, cel din urmă scoțându-și niște materie gri și uscată, ca polenul, din nări și împrăștiind-o cu o ușoară frecare și rotire a degetelor.

Pictura era într-adevăr foarte bună. Luciani făcuse portretul frumuseții venețiene din semiprofil, stând pe un fundal cald, întunecat. Stofa trandafirie îi scotea în evidență gâtul proeminent, de o nuanță închisă, cu niște cute extraordinar de gingașe sub ureche, iar blana de linx cenușie cu care era garnisită mantaua vișinie și scurtă îi aluneca de pe umărul stâng. Cu degetele prelungi ale mâinii sale drepte despărțite în două, ea părea pe punctul de a-și aranja blana ce stătea să-i cadă, însă încremenind dintr-odată, cu ochii căprui, uniform de întunecați, privind fix și languros din pânză. Mâna ei stângă, cu valuri albe de chembrică încercuindu-i încheietura, ținea un coș cu fructe galbene; coroana îngustă a parurii sale îi strălucea pe părul castaniu. În partea stângă, negrul era întrerupt de o deschidere amplă, în unghi drept, direct în atmosfera amurgului și abisul verde-albăstrui al serii înnorate.[1]

Și totuși, nu aceste detalii ale formidabilului joc al umbrelor și nu căldura în nuanțe întunecate a întregii picturi l-au frapat pe Simpson. Ci altceva. Înclinându-și capul încet într-o parte și roșind instantaneu, a spus:

— Doamne, ce mult seamănă cu…

— Soția mea, a încheiat McGore cu o voce plictisită, scuturându-și polenul uscat.

— E incredibil de bun, a șoptit Simpson, înclinându-și capul în cealaltă parte, incredibil…

— Sebastiano Luciani, a spus colonelul, îngustându-și ochii

satisfăcut, s-a născut la sfârșitul secolului al cincisprezecelea, la Veneția și a murit la mijlocul celui de-al șaisprezecelea, la Roma. Profesorii lui au fost Bellini și Giorgione, iar rivalii lui, Michelangelo și Rafael. Așa cum puteți vedea, el sintetizează în lucrarea sa puterea celui dintâi și blândețea celui din urmă. Este adevărat că nu îi plăcea în mod deosebit de Santi, iar asta nu era doar o chestiune de vanitate profesională – legenda zice să artistul nostru făcuse o pasiune pentru o femeie romană pe nume Margherita, cunoscută ulterior drept „la Fornarina". Cincisprezece ani înainte de moartea sa, el a depus jurămintele monahale, primind din partea lui Clement al VII-lea un post simplu și profitabil. De atunci, este cunoscut drept Fra Sebastiano del Piombo. *Piombo* înseamnă „plumb", fiindcă îndatoririle lui constau în aplicarea unor enorme sigilii de plumb pe înflăcăratele bule papale. Un călugăr ușuratic, îi plăcea să chefuiască și compunea sonete neînsemnate. Dar ce maestru…

Colonelul i-a aruncat lui Simpson o privire rapidă, observând cu satisfacție impresia pe care pictura o făcuse asupra oaspetelui său rămas fără grai.

Ar trebui însă accentuat din nou că Simpson, neobișnuit cum era cu contemplarea operelor de artă, desigur că nu putea aprecia întru totul măiestria lui Sebastiano del Piombo, iar unicul lucru care îl fascina – în afară, desigur, de efectul pur psihologic al culorilor splendide asupra nervilor săi optici – era asemănarea pe care o observase de îndată, chiar dacă o vedea pe Maureen pentru prima oară. Și remarcabil era faptul că fața *Venezienei* – fruntea netedă, scăldată de fapt în strălucirea obscură a unei luni măslinii, ochii complet întunecați, expresia de răbdare, calmă, a buzelor sale ușor unite – clarificau pentru el adevărata frumusețe a celeilalte Maureen, care continua să râdă, să-și îngusteze ochii, să-și modifice pupilele într-o permanentă luptă cu soarele, ale cărei pete strălucitoare pluteau pe rochia ei albă, în timp ce ea separa frunzele foșnitoare cu racheta, în căutarea unei mingi care se rostogolise în ascunzătoare.

Profitând de libertatea pe care o gazdă engleză le-o permite oaspeților săi, Simpson nu s-a întors la masa cu ceai, ci s-a

pornit într-o plimbare prin grădină, dând ocol rondurilor de flori în formă de stea și în curând rătăcindu-se printre umbrele ca o tablă de șah ale unui alei din parc, cu mirosul său de ferigă și frunze putrede. Copacii enormi erau atât de bătrâni, încât ramurile lor trebuiseră sprijinite cu proptele ruginite și se încovoiau greoaie ca niște giganți gârboviți, pe cârje de fier.

— Doamne, ce tablou uluitor, a șoptit Simpson iarăși.

Mergea fără grabă, fluturându-și racheta, aplecat, cu tălpile de cauciuc lipăind ușor. Trebuie să ni-l imaginăm clar: pricăjit, roșcat, îmbrăcat în pantaloni albi șifonați și o jachetă gri lăbărțată, cu cordon în talie; și să observăm cu atenție și pincenez-ul ușor, fără ramă, de pe nasul lui mic și turtit, cu urme de vărsat de vânt, ochii lui slabi, ușor rătăciți, și pistruii de pe fruntea lui convexă, maxilarele și gâtul, roșu de la soarele de vară.

Era în anul doi la universitate, ducea un trai modest și participa cu conștiinciozitate la cursurile de teologie. El și Frank au devenit prieteni nu numai fiindcă soarta le atribuise același apartament (constând în două dormitoare și un salon comun), ci fiindcă, înainte de toate, ca majoritatea oamenilor cu o voință slabă, sfioși, care se entuziasmau în taină, el s-a agățat involuntar de cineva în care totul era viu și puternic – dinții, mușchii, tăria naturală a sufletului, ceea ce înseamnă voință. În ceea ce-l privea, Frank, mândria facultății sale, care vâslea la caiac și zbura pe teren cu o lubeniță de piele sub braț, care știa cum să plaseze un pumn chiar în vârful bărbiei, unde există același fel de os ciudat ca și în cot, un pumn care face adversarul să leșine – acest Frank extraordinar, agreat la modul universal, a găsit ceva foarte măgulitor pentru vanitatea sa în prietenia cu Simpson cel slab și neîndemânatic. Simpson, apropo, era făcut părtaș la ceva ciudat, ceva ce Frank ascundea față de ceilalți amici, care îl știau numai ca pe un bun atlet și un tip exuberant și nu dădeau absolut nici o atenție zvonurilor ocazionale cum că Frank era nemaipomenit de bun la desen, dar nu arăta desenele lui nimănui. Nu vorbea niciodată despre artă, era întotdeauna gata să cânte, să bea și să chefuiască, și totuși deodată o umbră ciudată se abătea asupra lui, iar el nu își părăsea camera și nu lăsa pe nimeni înăuntru, și numai

colegul lui de cameră, bietul Simpson, vedea ce face el. Ceea ce Frank crea în timpul acestor două sau trei zile de mohorâtă izolare ori ascundea, ori distrugea, iar apoi, ca și când ar fi plătit un agonizant tribut viciului său, redevenea vesel și simplu. O singură dată a adus acest subiect în discuție cu Simpson.

— Vezi tu, a spus, încrețindu-și fruntea netedă și lovindu-și puternic pipa pentru a scoate cenușa din ea, simt că arta, și în special pictura, are ceva efeminat, morbid, nedemn de un bărbat puternic. Încerc să mă lupt cu acest demon fiindcă știu cum poate el distruge oamenii. Dacă îi cedez complet, atunci, în locul unei existențe liniștite, ordonate, cu necazuri limitate și plăceri limitate, cu acele reguli precise fără de care orice joc își pierde farmecul, voi fi osândit la haos permanent, la tumult, Dumnezeu știe la ce. Voi fi torturat până în ziua morții mele, voi deveni ca unul dintre acei nefericiți pe care i-am întâlnit în Chelsea, acei nebuni încrezuți, cu păr lung, în sacouri de catifea… hărțuiți, slabi, amorezați doar de paletele lor lipicioase…

Însă demonul trebuie să fi fost foarte puternic. La sfârșitul semestrului de iarnă, fără a-i spune un cuvânt tatălui său (și astfel rănindu-l profund), Frank a plecat cu clasa a treia în Italia, pentru a se întoarce o lună mai târziu, direct la facultate, bronzat și voios, ca și când s-ar fi debarasat odată pentru totdeauna de febra înnegurată a creației.

După aceea, cu ocazia sosirii vacanței de vară, l-a invitat pe Simpson într-un sejur pe domeniul tatălui său, iar Simpson a acceptat într-un acces de gratitudine, fiindcă se gândea cu oroare la obișnuita întoarcere acasă în liniștitul său oraș din nord, unde se petrecea câte-o crimă șocantă în fiecare lună, și la tatăl său, preot, un om blând și inofensiv, însă complet nebun, care dedica mai multă atenție harpei lui și metafizicii de cameră decât turmei sale.

Contemplarea frumuseții, fie ea un apus în nuanțe unice, un chip radiant sau o operă de artă, ne face să privim fără voie în urmă, la trecutul nostru personal, și să ne juxtapunem, pe noi înșine și ființa noastră interioară, frumuseții pe deplin inaccesibile ce ni se dezvăluie. De aceea Simpson, în fața căruia

venețiana de mult moartă tocmai ce răsărise în chembrica și catifeaua ei, își reamintea acum, în timp ce mergea agale prin praful violet al aleii, silențioasă la această oră a serii – își reamintea de prietenia lui cu Frank, de harpa tatălui său, de propria sa tinerețe, înghesuită și chinuită. Liniștea pădurii vibrante era completată când și când de trosnetul unei crengi atinse nu se știe de cine. O veveriță roșcată a gonit în josul unui trunchi de copac, a fugit până la un trunchi învecinat, cu coada înfoiată ridicată, și s-a repezit iarăși în sus. În șuvoiul dulce de lumină, între două limbi de frunziș, musculițele se roteau ca un praf de aur, iar un bondar, încâlcit în dantelăria grea a unei ferigi, bâzâia deja cu un ton mai rezervat, de seară.

Simpson s-a așezat pe o bancă stropită cu urme albe de găinaț uscat și s-a aplecat înainte, sprijinindu-și coatele ascuțite pe genunchi. Simțea asaltul unei halucinații auditive care îl făcea să sufere încă din copilărie. Când se afla pe o pajiște sau, ca acum, într-o pădure liniștită, deja la asfințit, începea involuntar să se întrebe dacă nu cumva, prin această tăcere, el n-ar putea auzi întreaga, imensa lume traversând spațiul cu un fluierat melodios, forfota îndepărtatelor orașe, zbaterea valurilor mării, cântecul cablurilor de telegraf deasupra deșerturilor. Treptat, auzul lui, ghidat de gândurile sale, începea să detecteze aceste sunete de-a binelea. Putea auzi pufăitul unui tren, chiar dacă liniile s-ar fi putut afla la zeci de kilometri depărtare; apoi zăngănitul și scârțâitul roților și – în vreme ce auzul lui tainic devenea tot mai acut – vocile pasagerilor, tusea și râsul lor, foșnetul ziarelor lor și, în cele din urmă, plonjând complet în mirajul său acustic, le distingea cu claritate bătăile inimilor, iar crescendoul rostogolit al acelor bătăi, al acelui zumzet, al acelui zăngănit îl asurzea pe Simpson. Și-a deschis ochii cu un tremur și a înțeles că bătăile erau ale inimii sale.

— Lugano, Como, Veneția… a murmurat când stătea pe bancă sub un alun liniștit și de îndată a auzit clipocitul potolit al orașelor însorite și apoi, mai aproape, clinchetul clopoțeilor, șuierul aripilor de porumbel, un râs ascuțit, asemănător cu râsul lui Maureen, și foșnetul continuu al pașilor unor trecători nevăzuți. A vrut să-și oprească auzul acolo, însă auzul său, ca

un torent, s-a avântat și mai adânc. O altă clipă și, incapabil de-acum să-și oprească nemaipomenitul salt, le auzea nu numai pașii, dar și inimile. Milioane de inimi se umflau și tunau, iar Simpson, revenindu-și pe deplin, a înțeles că *toate* acele sunete, *toate* acele inimi erau concentrate în pulsația frenetică a propriei sale inimi.

Și-a înălțat capul. O adiere ușoară, ca mișcarea unei cape de mătase, a trecut pe alee. Razele de soare erau de-un galben blând.

S-a ridicat cu un zâmbet vag și, uitându-și racheta pe bancă, s-a dus spre casă. Era vremea să se îmbrace pentru cină.

3

— E cald cu blana asta pe mine, totuși! Nu, colonele, e doar pisică. E adevărat că rivala mea venețiană purta ceva mai scump. Însă culorile sunt aceleași, nu-i așa? O asemănare perfectă, pe scurt.

— Dacă aș îndrăzni, v-aș îmbrăca în lacuri și aș trimite pânza lui Luciani sus, în pod, a contrat plin de curtoazie colonelul, căruia, în ciuda principiilor stricte, nu-i displăcea să provoace o doamnă atât de atrăgătoare ca Maureen la un duel verbal cu iz de flirt.

— M-aș prăpădi de râs, a parat ea.

— Mă tem, doamnă McGore, că noi suntem un fundal teribil de sărac pentru dumneavoastră, a spus Frank, cu un zâmbet larg, adolescentin. Suntem niște anacronisme necioplite și satisfăcute. Dar dacă soțul dumneavoastră ar îmbrăca o armură…

— Prostii, a spus McGore. Impresia de vechime poate fi creată la fel de ușor ca și impresia culorilor când îți apeși pleoapa superioară. Uneori îmi permit luxul de a-mi imagina lumea de astăzi, mașinăriile noastre, modele noastre așa cum vor părea ele urmașilor noștri, patru sau cinci sute de ani de acum înainte. Vă asigur că mă simt la fel de antic ca și un călugăr din Renaștere.

— Mai luați niște vin, dragul meu Simpson, a propus

colonelul.

Sfiosul, tăcutul Simpson, care era așezat între McGore și soția acestuia, își pusese furculița mare la treabă în mod prematur, în timpul celui de-al doilea fel, când ar fi trebuit să o folosească pe cea mică, așa că mai avea doar furculița mică și un cuțit mare la felul cu carne, iar acum, în timp ce le manevra, una din mâinile sale avea un fel de șchiopătat. Când a fost adus pentru a doua oară felul principal, el s-a servit din nervozitate, apoi a observat că era singurul care mânca, iar toți ceilalți așteptau nerăbdători ca el să termine. S-a zăpăcit așa de tare, încât și-a împins farfuria încă plină, aproape și-a doborât paharul și a început să roșească încet. Se mai aprinsese deja de câteva ori în timpul cinei, nu fiindcă ar fi avut într-adevăr ceva de care să îi fie rușine, ci fiindcă s-a gândit cum o să roșească fără nici un motiv, iar apoi sângele roz îi colorase obrajii, fruntea, chiar și gâtul, și nu-i era mai cu putință să oprească acea îmbujorare oarbă, chinuitoare, fierbinte, decât i-ar fi fost să rețină după norul său soarele ce se ivea. La prima asemenea izbucnire, și-a scăpat intenționat șervețelul, însă, când a ridicat capul, era o priveliște înspăimântătoare: din clipă în clipă și gulerul îi putea lua foc. Altă dată a încercat să suprime atacul valului fierbinte și tăcut adresându-i o întrebare lui Maureen – dacă îi plăcea sau nu să joace tenis de câmp –, însă Maureen, vai, nu l-a auzit, l-a întrebat ce spusese, după care, când își repeta propoziția prostească, Simpson a roșit instantaneu, până la lacrimi, iar Maureen, din milă, s-a întors și a început alt subiect.

Faptul că stătea lângă ea, simțindu-i căldura obrazului și a umărului de pe care, ca și în tablou, aluneca blana gri și că ea intenționase o clipă să o ridice, însă se oprise la întrebarea lui Simpson, întinzându-și și depărtându-și degetele zvelte și lungi, îl umplea de o asemenea langoare, încât era o scânteie umedă în ochii lui, de la strălucirea de cristal a sticlei de vin, iar el își tot imagina că masa rotundă era o insulă iluminată, rotindu-se încet, plutind undeva, purtându-i ușor pe cei așezați împrejurul ei. Prin ușile franțuzești deschise se zăreau, în depărtare, formele ca de popice ale balustradei de la terasă, iar răsuflarea aerului albastru, de seară, era înăbușitoare. Nările

lui Maureen inhalau acest aer; ochii ei mătăsoși, complet întunecați, rămâneau nezâmbitori atunci când glisau de pe un chip pe altul, chiar și când un zâmbet răsărea vag într-un colț al buzelor ei blânde, nerujate. Chipul ei rămânea într-un fel de umbră smolită și numai fruntea îi era scăldată de lumina levigată. Spunea lucruri fără sens, amuzante. Toată lumea râdea, iar vinul îl îmbujorase frumos pe colonel. McGore, care curăța un măr, îl înconjurase cu mâna asemenea unei maimuțe, fața lui mică cu haloul său de păr cărunt se încreți se de efort, iar cuțitul de argint ținut strâns în pumnul lui întunecat și păros detașa spirale nesfârșite de coajă roșie și galbenă. Fața lui Frank îi era ascunsă lui Simpson, de vreme ce între ei stătea un buchet de dalii înflăcărate și cărnoase, într-o vază scânteietoare.

După cina care s-a încheiat cu porto și cafea, colonelul, Maureen și Frank s-au așezat ca să joace bridge, cu o mână moartă, fiindcă ceilalți doi nu jucau.

Bătrânul restaurator a ieșit, crăcănat, pe balconul întunecat, iar Simpson l-a urmat, simțind căldura lui Maureen depărtându-se în urma sa.

McGore s-a lăsat bombănind într-un scaun de răchită de lângă balustradă și i-a oferit lui Simpson o țigară de foi. Simpson s-a cocoțat stând într-o parte pe balustradă și a aprins-o neîndemânatic, mijindu-și ochii și umflându-și obrajii.

— Bănuiesc că ți-a plăcut fetișcana aia a bătrânului crai del Piombo, a spus McGore, eliberând un nor de fum rozaliu în beznă.

— Foarte mult, a răspuns Simpson și a adăugat: Desigur, nu mă pricep deloc la tablouri…

— Cu toate acestea, ți-a plăcut, a încuviințat McGore. Minunat. Acesta este primul pas spre înțelegere. Eu, unul, mi-am dedicat întreaga viață acestor lucruri.

— Arată absolut reală, a spus gânditor Simpson. Îndeajuns ca să crezi în acele misterioase povești despre portrete care prind viață. Am citit undeva că un rege a coborât dintr-o pânză și, de îndată ce…

McGore s-a topit într-un râs potolit, sec.

— Astea-s prostii, desigur. Însă chiar se întâmplă un alt

fenomen – inversul, ca să zic așa.

Simpson l-a privit. În întunericul nopții, plastronul cămășii lui apretate se umfla ca o cocoașă alburie, iar flacăra țigării, ca un con de brad rubiniu, îi ilumina chipul mic și ridat de dedesubt. Băuse mult vin și avea, se pare, chef de vorbă.

— Iată ce se întâmplă, a continuat fără grabă McGore. În loc ca o siluetă pictată să fie invitată să pășească în afara ramei sale, imaginează-ți pe cineva care reușește să pășească el însuși în pictură. Îți vine să râzi, nu-i așa? Și totuși, am făcut-o mai mult decât o dată. Am avut marele noroc de-a vizita toate muzeele de artă din Europa, de la Haga la Petersburg și de la Londra la Madrid. Când găseam un tablou care îmi plăcea în mod deosebit, stăteam drept în fața lui și-mi concentram întreaga voință într-un singur gând: să intru în el. Era o senzație stranie, desigur. Mă simțeam precum apostolul pe cale să pășească de pe corabia sa pe suprafața apei. Dar ce extaz urma! Să zicem că stăteam în fața unei pânze flamande, cu Sfânta Familie în prim-plan, în fața unui peisaj neted și limpede. Știi, cu un drum în zigzag ca un șarpe alb și cu dealuri verzi. Apoi, în cele din urmă, plonjam. Mă rupeam de lumea reală și intram în tablou. O senzație miraculoasă! Răcoarea, aerul calm, îmbibat de ceară și tămâie. Deveneam o parte vie a picturii și totul împrejur prindea viață. Siluetele pelerinilor de pe drum începeau să se miște. Fecioara Maria spunea ceva într-o flamandă iute. Vântul făcea valuri printre florile obișnuite. Norii alunecau… Dar încântarea nu dura mult. Începeam să simt că mă coagulam, că mă uneam cu pânza, fuzionând într-un film de culoare uleioasă. Apoi îmi închideam ochii strâns, mă smulgeam cu toată puterea și săream afară. Era o pocnitură ușoară, ca atunci când îți tragi piciorul afară din noroi. Deschideam ochii și mă trezeam stând întins pe podea, sub o pictură splendidă, însă lipsită de viață.

Simpson asculta cu atenție și jenă. Când McGore a făcut o pauză, el a tresărit abia perceptibil și a privit în jur. Totul era ca mai înainte. Dedesubt, grădina respira întunericul, se zărea sufrageria prost luminată prin ușa cu geam și, în depărtare, printr-o altă ușă deschisă, un colț luminos al salonului cu trei siluete jucând cărți. Ce lucruri ciudate spunea McGore!…

— Înțelegi, nu-i așa, a continuat el, scuturând niște scrum solzos, că încă o clipă și tabloul m-ar fi sorbit în el pentru totdeauna. Aș fi dispărut în adâncimile lui și-aș fi trăit în peisajul lui sau dacă nu, aș fi devenit tot mai slăbit de groază și, lipsindu-mi fie puterea de-a mă întoarce la lumea reală, fie de a pătrunde mai adânc în noua dimensiune, m-aș fi cristalizat într-un personaj pictat pe pânză, precum anacronismul de care vorbea Frank. Și totuși, în ciuda pericolului, am căzut pradă tentației iarăși și iarăși… Of, prietene, m-am îndrăgostit de madone! Îmi amintesc prima mea pasiune – o madonă cu aură azurie, de delicatul Rafael… Dincolo de ea, la distanță, doi bărbați stăteau lângă o coloană, discutând calm. Am tras cu urechea la conversația lor – discutau despre valoarea unui pumnal… Însă cea mai încântătoare madonă dintre toate vine din pensula lui Bernardo Luini. Toate creațiile lui conțin liniștea și delicatețea lacului pe ale cărui țărmuri s-a născut el, Laco Maggiore. Cel mai delicat dintre maeștri. Numele lui chiar a produs un adjectiv, *luinesc*. Cea mai bună madonă de-a sa are ochi alungiți, plecați a mângâiere, iar veșmintele ei au nuanțe albastru deschis, roșu-trandafiriu, portocaliu încețoșat. O ceață ca un abur vălurit înconjoară fruntea ei și a copilului ei cu păr roșcat. El ridică un măr palid spre ea, ea îl privește coborându-și ochii blânzi, prelungi… Ochi luinești… Doamne, cum i-am sărutat…

McGore a tăcut și un zâmbet visător i-a colorat ușor buzele subțiri, luminate de jarul țigării. Simpson și-a ținut respirația și, ca și mai înainte, a simțit că alunecă ușor în noapte.

— S-au petrecut și complicații, a continuat McGore după ce și-a dres glasul. M-am ales cu o durere la rinichi după un pocal de cidru tare pe care o bacantă dolofană de Rubens mi l-a servit o dată și am tras așa o răceală pe patinoarul încețoșat și galben al unuia dintre olandezi, încât am tot tușit și-am expectorat timp de o lună întreagă. Astfel de lucruri se mai întâmplă, domnule Simpson.

Scaunul lui McGore a trosnit când el s-a ridicat și și-a îndreptat vesta.

— M-a luat valul, a remarcat sec. E vremea de culcare. Dumnezeu știe cât o să-și mai fluture cărțile. M-am dus –

noapte bună.

A traversat sufrageria și salonul, dând din cap către jucători din mers, și a dispărut în umbrele de dincolo de ei. Simpson rămăsese singur pe balustrada lui. Urechile îi țiuiau de glasul ascuțit al lui McGore. Noaptea magnific înstelată ajungea chiar până la balcon, iar formele enorme și catifelate ale copacilor negri erau neclintite. Prin ușile de sticlă, dincolo de o bandă de beznă, putea vedea lustra din salon, în nuanțe roz, masa, chipurile jucătorilor fardate de lumină. L-a văzut pe colonel ridicându-se. Frank a răspuns la culoare. De departe, ca la telefon, s-a auzit vocea colonelului.

— Sunt om bătrân, mă retrag devreme. Noapte bună, doamnă McGore.

Și vocea lui Maureen, râzând:

— Mă duc și eu într-o clipă. Dacă nu, soțul meu o să se supere pe mine…

Simpson a auzit ușa închizându-se în depărtare, în urma colonelului. Apoi s-a întâmplat un lucru extraordinar. Din poziția sa avantajoasă, aflată în beznă, i-a văzut pe Maureen și pe Frank, acum singuri, departe, în acea lagună de lumină dulce, alunecând unul în brațele altuia, a văzut-o pe Maureen lăsându-și iute capul pe spate și înclinându-l tot mai mult, sub sărutul violent și prelung al lui Frank. Apoi, ridicându-și blana căzută și smotocind părul lui Frank, ea a dispărut în depărtare, cu un trântit înăbușit al ușii. Frank și-a netezit părul zâmbind, și-a vârât mâinile în buzunare și, fluierând încet, a traversat sufrageria, venind spre balcon. Simpson era atât de uluit, încât a încremenit, cu degetele încleștate de balustradă, și privea cu groază cum plastronul apretat și umărul întunecat se apropiau, prin geamul strălucitor. Când a ieșit pe balcon și a văzut silueta prietenului său în întuneric, Frank a tresărit ușor și și-a mușcat buza.

Simpson s-a dat jos neîndemânatic de pe balustradă. Picioarele îi tremurau. A făcut un efort eroic:

— Minunată noapte. McGore și cu mine am stat la taclale aici.

Frank a spus calm:

— Minte mult acest McGore. Pe de altă parte, atunci când se

pornește merită ascultat.

— Da, e foarte ciudat… a încuviințat Simpson stângaci.

— Carul Mare, a spus Frank și a căscat cu gura închisă.

Apoi, cu un glas neutru, a adăugat:

— Desigur, știu că ești un gentleman perfect, Simpson.

4

În dimineața următoare, o ploaie măruntă și caldă s-a pornit răpăind, scânteind, întinzându-se în fire subțiri peste fundalul întunecat al adâncurilor pădurii. Numai trei oameni au coborât la micul dejun – mai întâi colonelul și apaticul, palidul Simpson; apoi Frank, proaspăt, îmbăiat, lustruit de bărbierit, cu un zâmbet nevinovat pe buzele deosebit de subțiri.

Colonelul era în mod vizibil indispus. În seara precedentă, în timpul jocului de bridge, observase ceva. Aplecându-se grăbit ca să ridice o carte căzută, văzuse genunchiul lui Frank apăsat de al lui Maureen. Asta trebuia oprit de îndată. Deja de o vreme colonelul avusese o bănuială că era ceva în neregulă. Nu era de mirare că Frank dăduse fuga la Roma, unde mergeau întotdeauna soții McGore primăvara. Fiul său era liber să facă ceea ce dorea, însă să accepte una ca asta aici, acasă, în castelul strămoșesc – nu, cele mai imperioase măsuri trebuiau luate imediat.

Proasta dispoziție a colonelului avea un efect dezastruos asupra lui Simpson. Acesta avea impresia că prezența lui era o povară pentru gazdă și era în criză de subiecte de conversație. Numai Frank era de-o veselie calmă, ca de obicei, și, cu dinții scânteietori, clefăia cu poftă la niște pâine prăjită fierbinte, unsă cu marmeladă de portocale.

Când și-au terminat cafeaua, colonelul și-a aprins pipa și s-a ridicat.

— Nu voiai să arunci o privire la noua mașină, Frank? Hai să mergem până la garaj. Oricum, pe ploaia asta nu-i nimic de făcut.

Apoi, simțind că bietul Simpson rămăsese dus pe gânduri,

colonelul a adăugat:

— Am câteva cărți bune aici, dragul meu Simpson. Servește-te, dacă dorești.

Simpson și-a revenit tresărind și a tras un volum roșu și gros din raft. S-a dovedit a fi *Veterinary Herald*, din 1895.

— Trebuie să am o mică discuție cu tine, a început colonelul, când el și Frank își trăseseră pe ei impermeabilele foșnitoare și ieșiseră în pâcla ploii.

Frank i-a aruncat o privire rapidă tatălui său.

— Cum să spun, a cugetat acesta, pufăind din pipă. Ascultă, Frank, a zis avântându-se – iar pietrișul umed i-a scrâșnit și mai suculent sub tălpi – mi-a ajuns în atenție, nu contează cum sau, ca să zic mai simplu, am observat... La naiba, Frank, ce vreau să zic este – ce fel de relații ai cu nevasta lui McGore?

Frank a răspuns încet și calm:

— Aș prefera să nu discut asta cu tine, tată, gândindu-se în acest timp furios: Ce ticălos – chiar m-a turnat!

— Bineînțeles, nu pot cere... a început colonelul și s-a oprit imediat.

La tenis, după prima lovitură greșită, încă reușea să se controleze.

— Ar fi o idee bună să repari piciorul ăsta de pod, a observat Frank, lovind un lemn putred cu călcâiul.

— La naiba cu podul! a spus colonelul.

Ăsta era cel de-al doilea rateu, iar venele i se umflaseră pe frunte într-o literă V înfuriată.

Șoferul, care tot zăngănea cu niște găleți pe la porțile garajului, și-a smuls chipiul în carouri la vederea stăpânului. Era un om scund și îndesat, cu o mustață blondă, tunsă.

— ‘Neața, domnule, a spus amabil și a deschis una dintre ușile garajului, împingând-o cu umărul.

În penumbra mirosind a benzină și piele, licărea un Rolls-Royce enorm, negru și nou-nouț.

— Și-acum, hai să ne plimbăm prin parc, a spus colonelul cu o voce neutră, când Frank se săturase de studiat cilindri și manivele.

Primul lucru care s-a petrecut în parc a fost acela că o picătură mare și rece de apă a căzut de pe o creangă pe sub

gulerul colonelului. Și, de fapt, tocmai această picătură a umplut paharul. După ce-a dat din buze ca și când ar fi mestecat, de parcă ar fi repetat cuvintele, el a tunat dintr-odată:

— Te avertizez, Frank, în casa mea n-o să tolerez nici o aventură de genul celor din romanele franțuzești. Mai mult, McGore e prietenul meu – poți pricepe asta sau nu?

Frank a ridicat racheta pe care o uitase Simpson pe bancă în ziua precedentă. Umezeala o transformase într-o cifră opt. Îngrozitoare rachetă, a gândit Frank cu repulsie. Cuvintele tatălui său tunau monotone pe lângă el:

— Nu voi tolera, spunea. Dacă nu te poți comporta cuviincios, atunci pleacă. Sunt dezamăgit de tine, Frank, sunt teribil de dezamăgit de tine. E ceva cu tine ce nu pot înțelege. La facultate nu te descurci grozav, cu studiile. În Italia, Dumnezeu știe ce mai făceai. Mi-au zis că pictezi. Bănuiesc că nu sunt demn să mi se arate mâzgălelile tale. Da, mâzgălelile. Îmi pot imagina... Într-adevăr, un geniu! Fiindcă tu, fără îndoială, te consideri un geniu sau, mai mult, un futurist. Și-acum mai avem și aventurile astea amoroase, în plus... Pe scurt, dacă nu...

În acest punct, colonelul a observat că Frank fluiera ușor și nonșalant printre dinți. Colonelul s-a oprit și și-a holbat ochii.

Frank a aruncat racheta răsucită în tufe, ca pe un bumerang, a zâmbit și a spus:

— Astea-s numai tâmpenii, tată. Am citit într-o carte pe tema războiului din Afganistan despre ce-ai făcut acolo și pentru ce ai fost decorat. A fost ceva absolut prostesc, idiot, sinucigaș, însă era un act de bravură. Asta contează. În timp ce disertațiile tale sunt niște tâmpenii. Bună ziua.

Iar colonelul a rămas singur în mijlocul aleii, înghețat de uimire și mânie.

5

Caracteristica distinctivă a tot ceea ce există este monotonia. Servim masa la ore prestabilite fiindcă planetele,

asemenea trenurilor ce nu întârzie niciodată, pleacă și sosesc în momente prestabilite. Omul obișnuit nu-și poate imagina viața fără un astfel de orar strict stabilit. Însă o minte jucăușă și nelegiuită va găsi foarte amuzant să-și imagineze cum ar trăi oamenii dacă ziua ar dura astăzi zece ore, mâine optzeci și cinci, iar poimâine câteva minute. Se poate spune a priori că, în Anglia, o astfel de nesiguranță cu privire la durata exactă a zilei următoare ar conduce, înainte de toate, la o nemaipomenită proliferare a pariurilor și a diferitelor alte jocuri de noroc. Ți-ai putea pierde întreaga avere din cauză că o zi a durat cu câteva ore mai mult decât ai presupus în ajun. Planetele ar deveni ca niște cai de curse și ce entuziasm ar stârni vreo roșcată Marte, când ar ataca finalul cursei celeste! Astronomii ar ocupa posturile de bookmaker, zeul Apollo ar fi reprezentat cu o șapcă de jocheu pătimaș, iar lumea ar înnebuni voioasă.

Din nefericire, însă, lucrurile nu stau așa. Exactitatea este întotdeauna mohorâtă, iar calendarele noastre, acolo unde existența lumii este calculată în avans, sunt precum orarele unei examinări inexorabile. Desigur, e ceva liniștitor și impasibil în acest regim pus la punct de un cosmic Frederick Taylor. Și totuși, ce minunat, ce strălucit este întreruptă monotonia lumii, când și când, de cartea unui geniu, de o cometă, de-o crimă sau pur și simplu de o singură noapte nedormită. Legile noastre, totuși – pulsul nostru, digestia noastră – sunt strâns legate de mișcarea armonioasă a stelelor, iar orice încercare de a deregla această regularitate este pedepsită, în cel mai rău caz prin decapitare, în cel mai bun caz printr-o durere de cap. Și-apoi, lumea a fost fără îndoială creată cu bune intenții și nu e vina nimănui dacă devine uneori plictisitoare, dacă muzica sferelor ne amintește unora dintre noi de repetițiile interminabile ale unui flașnetar.

Simpson era deosebit de conștient de această monotonie. I se părea cam înspăimântător că și astăzi micul dejun va fi urmat de prânz, ceaiul de cină, cu o regularitate inviolabilă. Îi venea să urle la gândul că lucrurile vor continua astfel toată viața lui, îi venea să se lupte, ca unul care s-a trezit în sicriu. Burnița încă mai sclipea dincolo de fereastră, iar faptul că

trebuia să stea înăuntru îi făcea să-i țiuie urechile, ca atunci când ai febră. McGore și-a petrecut întreaga zi în atelierul care fusese aranjat pentru el într-unul dintre turnurile castelului. Era ocupat cu restaurarea vopselei unui mic tablou întunecat, pictat pe lemn. Atelierul mirosea a lipici, terebentină și usturoi, care este folosit pentru înlăturarea petelor grase de pe picturi. Pe un mic banc de tâmplărie, lângă presă, străluceau retorte conținând acid clorhidric și alcool; de jur împrejur erau împrăștiate bucăți de flanel, bureți de pus în nări, răzuitoare asortate. McGore purta un halat vechi, ochelari, o cămașă fără guler apretat, iar o capsă aproape la fel de mare ca un buton de sonerie îi ieșea în afară chiar de sub mărul lui Adam; gâtul îi era subțire, gri și acoperit cu excrescențe senile, iar o tichie neagră îi acoperea chelia. Cu o mișcare delicată de frecare circulară a degetelor, deja cunoscută cititorului, presăra un pic de catran, frecându-l cu grijă pe tablou, astfel încât vechiul lac, îngălbenit, răzuit de particulele de praf, se transforma el însuși în praf uscat.

Ceilalți locatari ai castelului stăteau în salon. Colonelul deschisese furios un ziar uriaș și, în timp ce se liniștea treptat, citea tare un articol vădit conservator. Apoi Maureen și Frank s-au apucat de un joc de ping-pong. Mica minge de celuloid, cu sunetul său scrâșnit și melancolic, zbura încolo și încoace peste plasa verde ce tăia masa lungă, și desigur că Frank juca magistral, mișcându-și doar încheietura când șfichiuia vioi cu paleta subțire de lemn în stânga și în dreapta.

Simpson a traversat toate camerele, mușcându-și buzele și aranjându-și pince-nez-ul. În cele din urmă, a ajuns în galerie. Palid ca moartea, închizând cu grijă în urma sa ușa grea și silențioasă, s-a furișat pe vârfuri până la *Veneziana* lui Fra Bastiano del Piombo. Ea l-a întâmpinat cu cunoscuta-i privire opacă, iar degetele lungi i s-au oprit în calea lor spre șalul de blană, spre faldurile stacojii ce alunecau. Mângâiat de o boare de beznă mieroasă, el a privit în adâncurile ferestrei ce întrerupea fundalul întunecat. Nori de nuanța nisipului se întindeau pe albastrul verzui; înspre ei se înălțau stânci negre, sparte, printre care șerpuia o cărare deschisă la culoare, în timp ce mai jos erau colibe de lemn neclare și, în una din ele,

Simpson a crezut că vede o clipă un licăr de lumină. În timp ce scruta cu privirea peisajul, prin această fereastră diafană, simțea că doamna venețiană zâmbea, însă privirea lui ageră n-a reușit să surprindă acel zâmbet; numai colțul drept și umbrit al buzelor ei blând unite era ușor ridicat. În acea clipă, ceva înăuntrul lui s-a dezlănțuit într-un mod delicios, iar el a cedat complet farmecului cald al picturii. Trebuie să țineți cont că era un om cu un temperament de un entuziasm maladiv, că nu avea idee de realitățile vieții și că, pentru el, impresionabilitatea ținea loc de intelect. Un fior rece, ca o mână uscată și iute, i-a mângâiat spinarea, iar el a înțeles imediat ce trebuie să facă. Totuși, când s-a uitat împrejur și a văzut luciul parchetului, masa și strălucirea albă și oarbă a tablourilor, acolo unde lumina cernută cădea pe ele strecurându-se prin fereastră, a avut un sentiment de rușine și teamă. Și, în ciuda unei alte răbufniri de moment a încântării dinainte, el știa deja că abia dacă ar fi putut duce la bun sfârșit ceea ce, o clipă mai devreme, ar fi putut face pe negândite.

Fixându-și ochii pe chipul venețienei, s-a îndepărtat de ea și deodată și-a depărtat brusc brațele. Coccisul i s-a lovit dureros de ceva. S-a uitat în jur și a văzut masa neagră în spatele lui. Încercând să nu se gândească la nimic, s-a cocoțat pe ea, s-a ridicat în picioare stând foarte drept, față în față cu venețiana și, încă o dată, cu o rotire în sus a brațelor, s-a pregătit să zboare la ea.

— Uluitor mod de a admira un tablou. L-ai inventat tu singur, nu-i așa?

Era Frank. Stătea cu picioarele depărtate în ușă și se uita lung la Simpson cu o ironie de gheață.

Cu o scânteiere sălbatică a lentilelor pince-nez-ului în direcția lui, Simpson s-a clătinat ciudat, ca un nebun panicat. Apoi s-a cocoșat, a roșit puternic și s-a dat jos neîndemânatic pe podea.

Chipul lui Frank s-a strâmbat de o repulsie profundă, atunci când el a părăsit tăcut camera. Simpson s-a repezit după el.

— Te rog, te implor, nu spune nimănui…

Fără să se întoarcă sau să se oprească, Frank a ridicat din umeri scârbit.

Spre seară, ploaia a încetat pe neașteptate. Cineva, amintindu-și, închisese robinetele. Un apus umed și portocaliu începea să freamăte printre ramuri, se lărgea, se reflecta în toate bălțile simultan. Bietul McGore cel încăpățânat era smuls din turnul lui cu forța. Mirosea a terebentină și se arsese la mână cu un fier încins. Și-a pus fără nici o tragere de inimă haina neagră, și-a ridicat gulerul și a ieșit cu ceilalți la o plimbare. Numai Simpson a rămas acasă, sub pretextul că trebuie neapărat să răspundă la o scrisoare adusă de poșta de seară. De fapt, nu era necesar nici un răspuns, de vreme ce aceasta era din partea lăptarului de la facultate și cerea plata imediată a unei note de doi șilingi și nouă pence.

Vreme îndelungată, Simpson a stat în amurgul ce se adâncea, lăsându-se pe spate fără nici o țintă în fotoliul de piele. Apoi, cu o tresărire, și-a dat seama că adormea și a început să se gândească cum ar putea să plece de la castel cât mai iute posibil. Cea mai simplă cale ar fi fost să spună că tatăl său era bolnav: ca mulți oameni timizi, Simpson era capabil să mintă fără să clipească. Și totuși, îi era greu să plece. Ceva întunecat și delicios îl reținea. Ce atrăgătoare păreau stâncile negre în abisul ferestrei… Ce bucurie ar fi să-i îmbrățișeze umărul, să îi ia din mâna stângă coșul cu fructele sale galbene, să plece împreună cu ea, liniștiți, pe cărarea pală, în penumbra serii venețiene…

Din nou s-a surprins ațipind. S-a ridicat și s-a spălat pe mâini. De jos a răsunat gongul de cină, cel sferic și demn.

Astfel, din constelație în constelație, din masă în masă, merge mai departe lumea și la fel și această poveste. Însă monotonia sa va fi acum spartă de un miracol incredibil, o aventură nemaiauzită. Desigur, nici McGore, care iarăși eliberase nuditatea fățetată a unui măr, cu migală, de panglicile roșii lucioase, nici colonelul, încă o dată plăcut îmbujorat după patru pahare de porto (ca să nu mai menționăm două de alb de Burgundia) nu aveau cum să știe ce necazuri va aduce ziua de mâine. Cina a fost urmată de invariabilul joc de bridge, în timpul căruia colonelul a observat

cu plăcere că Frank și Maureen nici măcar nu își aruncau vreo privire. McGore a plecat să lucreze; Simpson s-a așezat într-un colț și a deschis un album cu fotografii, privind doar de vreo două ori din colțul său la jucători, minunându-se în treacăt că Frank era atât de rece cu el, în timp ce Maureen părea să se fi ofilit cumva, să fi cedat locul alteia… Ce nesemnificative erau aceste gânduri în comparație cu sublima anticipare, entuziasmul uriaș pe care acum încerca să îl păcălească cercetând litografii neclare.

Când se despărțeau, iar Maureen l-a salutat din cap, cu un zâmbet de noapte bună, el i-a răspuns zâmbindu-i absent, îndrăzneț.

7

În acea noapte, cândva după ora unu, bătrânul paznic, care lucrase pe vremuri ca grăjdar pentru tatăl colonelului, făcea, ca de obicei, o scurtă plimbare pe aleile grădinii. Știa foarte bine că datoria lui era absolut de suprafață, de vreme ce locul era extraordinar de liniștit. Se retrăgea invariabil la opt, ceasul suna cu un zăngănit la unu, iar paznicul (un individ bătrân și uriaș, cu venerabile mustăți lungi și cărunte, de care, apropo, le plăcea copiilor grădinarului să tragă) se trezea, își aprindea pipa și ieșea în noapte. Odată ce erau făcute tururile grădinii întunecate și liniștite, el se întorcea în cămăruța lui, se dezbrăca imediat și, îmbrăcat doar într-o nemuritoare flanelă de corp ce se asorta foarte bine cu mustățile, se întorcea în pat și dormea dus până dimineața.

În acea noapte, totuși, bătrânul paznic a observat ceva ce nu-i era pe plac. A observat din grădină că o fereastră a castelului era slab luminată. Știa cu mare precizie că era o fereastră a sălii unde erau atârnate tablourile prețioase. De vreme ce era un bătrân nemaipomenit de laș, a hotărât să se prefacă că nu observase acea lumină stranie. Însă conștiința nu-i dădea pace, iar el a stabilit calm că, în timp ce era sarcina lui să se asigure că nu erau hoți în parc, nu avea nici o obligație să urmărească hoții în interiorul casei. Și asta fiind stabilit,

bătrânul s-a întors în reședința sa cu conștiința curată – locuia într-o căsuță de cărămidă, lângă garaj – și a căzut de îndată într-un somn greu, în care nu ar fi pătruns nici măcar huruitul unei mașini noi și negre, dacă ar fi pornit-o cineva în glumă, deschizând intenționat toba de eșapament.

Astfel, bătrânul inofensiv și plăcut, precum un înger păzitor, traversează momentan această narațiune și dispare cu repeziciune în începețoșatele domenii de unde a fost evocat dintr-un capriciu al condeiului.

8

Dar chiar s-a întâmplat ceva în castel.

Simpson s-a trezit fix la miezul nopții. Tocmai adormise și, așa cum se întâmplă uneori, chiar faptul că a adormit a fost cel care l-a trezit. Sprijinindu-se într-o mână, a privit în beznă. Inima îi bătea cu repeziciune, fiindcă simțea că Maureen intrase în camera lui. Adineaori, în visul său de-o clipă, vorbise cu ea, ajutând-o să urce poteca de ceară dintre stâncile negre, cu fisurile lor răzlețe, lucioase, pictate în ulei. Când și când, o briză dulce făcea îngusta parură albă să tremure ușor, ca o bucată de hârtie subțire, pe părul ei întunecat.

Cu un țipăt înăbușit, Simpson a bâjbâit după întrerupător. Lumina a țâșnit dintr-odată. Nu era nimeni în cameră. A simțit un junghi ascuțit de dezamăgire și a căzut pe gânduri, clătinând din cap ca un bețiv. Apoi, mișcându-se somnoros, s-a ridicat din pat și a început să se îmbrace, lingându-și buzele apatic. Era ghidat de o senzație confuză că trebuie să se îmbrace serios și elegant. Astfel că și-a încheiat nasturii de pe burtă ai vestei decoltate cu un fel de meticulozitate somnolentă, și-a legat papionul negru și vreme îndelungată a ciupit cu două degete un viermișor inexistent de pe reverul de satin al jachetei. Amintindu-și vag că cea mai simplă cale de a intra în galerie era din exterior, s-a strecurat afară ca o adiere tăcută, prin fereastra franțuzească, în grădina întunecată și umedă. Arătând de parcă fuseseră înmuiate în mercur, tufișurile negre străluceau în lumina stelelor. Undeva striga o

bufniță. Cu un pas ușor și iute, Simpson a traversat peluza, printre tufele gri, dând ocol casei masive. Pentru o clipă, a fost trezit de prospețimea nopții și de stelele puternic strălucitoare. S-a oprit, s-a aplecat și apoi s-a prăbușit ca un costum de haine gol, pe iarbă, pe interstițiul îngust dintre rondul de flori și zidul castelului. Un val de moleșeală îl cuprindea, iar el a încercat să îl scuture cu o smucitură a umărului. Trebuia să se grăbească. Ea aștepta. I se părea că aude șoapta ei insistentă…

Nu mai știa cum se ridicase, mersese înăuntru și aprinsese luminile, scăldând pânza lui Luciani într-un luciu cald. Fata venețiană stătea în semiprofil față de el, vie și tridimensională. Ochii ei întunecați priveau într-ai lui fără acea scânteie, materialul trandafiriu al bluzei ei decora cu o căldură neobișnuită frumusețea întunecată a gâtului ei și pliurile delicate de sub ureche. Un zâmbet ușor zeflemitor era înghețat în colțul drept al buzelor ei unite a nerăbdare. Degetele ei lungi, despărțite în două, se întindeau spre umăr, de pe care blana și catifeaua erau pe cale să cadă.

Iar Simpson, cu un oftat profund, s-a îndreptat către ea și a intrat fără nici un efort în pictură. O prospețime minunată l-a amețit de îndată. Era un parfum de mirt și de ceară, cu o foarte vagă aromă de lămâie. Stătea într-un fel de cameră goală și întunecată, lângă o fereastră ce se deschidea către seară, iar chiar alături de el stătea o Maureen adevărată și venețiană – înaltă, superbă, toată îmbujorată din interior. A înțeles că miracolul se petrecuse și s-a îndreptat încet către ea. Cu un zâmbet pieziș, *La Veneziana* și-a aranjat ușor blana și, coborându-și mâna în coș, i-a dăruit o lămâie mică. Fără a-și lua ochii de la privirea ei acum jucăușă, el a acceptat fructul galben din mâna ei și, de îndată ce a simțit răcoarea fermă și aspră a acestuia și căldura uscată a degetelor ei lungi, o incredibilă fericire s-a pornit a clocoti înăuntrul lui și a început a bolborosi delicios. Apoi, cu o tresărire, a privit în spatele lui, spre fereastră. Acolo, de-a lungul unei cărări pale, printre niște stânci, mergeau siluete albastre, cu glugi și felinare mici. Simpson s-a uitat prin camera în care stătea, însă fără a simți vreo podea sub picioare. La distanță, în loc de un al patrulea perete, o sală îndepărtată și cunoscută licărea ca apa, cu insula

neagră a unei mese în mijlocul său. Atunci o spaimă subită l-a făcut să strângă lămâia mică și rece. Încântarea se dizolvase. A încercat să privească în stânga sa, după fată, însă era incapabil să-și întoarcă gâtul. Era înnămolit, ca o muscă în miere – s-a smucit și s-a înțepenit, simțindu-și sângele, și carnea, și îmbrăcămintea transformându-se în vopsea, crescând pe lac, uscându-se pe pânză. Devenise parte a tabloului, reprezentat într-o postură ridicolă, alături de *Veneziana*, iar în fața lui, și chiar mai clar ca înainte, se întindea sala, plină de aerul viu și pământean pe care el, de acum înainte, nu-l va mai respira.

9

În dimineața următoare, McGore s-a trezit mai devreme ca de obicei. Cu picioarele păroase goale, cu unghii ca perlele negre, a bâjbâit după papuci și a mers tiptil pe coridor, până la ușa camerei soției sale. Nu avuseseră relații conjugale de mai mult de un an, și totuși el o vizita în fiecare dimineață și o urmărea cu un entuziasm neajutorat în timp ce ea își aranja părul, scuturându-și capul energic când pieptenul zbârnâia prin aripa castanie a cosițelor întinse. Astăzi, intrând în camera ei la această oră matinală, a găsit patul făcut și o bucățică de hârtie prinsă pe tăblia patului. McGore a scos din buzunarul halatului un toc de ochelari enorm și, fără a-și pune ochelarii, ci ținându-i pur și simplu în fața ochilor, s-a aplecat peste pernă și a citit scrisul mărunt și familiar de pe biletul înțepat. Când a terminat, și-a pus meticulos ochelarii în tocul lor, a desprins și a împăturit hârtiuța, a stat pierdut pe gânduri o clipă, apoi a ieșit din cameră hotărât, târșâindu-și picioarele. Pe coridor s-a ciocnit de servitor, care l-a privit alarmat.

— Cum, s-a trezit deja colonelul? a întrebat McGore.

Servitorul a răspuns în grabă:

— Da, domnule. Colonelul este în galeria cu tablouri. Mă tem, domnule, că este foarte furios. Am fost trimis să-l trezesc pe tânărul domn.

Fără să mai aștepte să-l asculte până la capăt, înfășurându-și halatul gri-șoarece în jurul taliei din mers, McGore a pornit

iute spre galerie. Tot în halat, de sub care se iveau cutele pantalonilor de pijama dungați, colonelul păși înc olo și încoace de-a lungul peretelui. Mustața îi era zbârlită, iar înfățișarea lui ca para focului era înspăimântătoare la vedere. Văzându-l pe McGore s-a oprit și, după ce a mestecat pregătitor din buze, a urlat:

— Iată, ia priviți bine!

McGore, pentru care mânia colonelului conta prea puțin, s-a uitat totuși fără să vrea acolo unde arăta mâna acestuia și a văzut ceva cu adevărat incredibil. Pe pânza lui Luciani, alături de fata venețiană, apăruse o figură în plus. Era un excelent, chiar dacă executat în pripă, portret al lui Simpson. Pricăjit, cu jacheta sa neagră puternic accentuată de fundalul mai deschis, cu picioarele sucite într-un mod ciudat înspre exterior, își întindea brațele ca și cum ar fi implorat, iar chipul lui palid era deformat de o expresie jalnică, înnebunită.

— Vă place? a întrebat furios colonelul. Nu-i mai rău decât însuși Bastiano, nu? Țânc mârșav! Asta-i e răzbunarea pentru sfatul meu dat din suflet. Stați să vedeți…

Servitorul a intrat înnebunit.

— Domnul Frank nu e în camera lui, domnule. Iar lucrurile i-au dispărut. Și domnul Simpson a dispărut, domnule. Trebuie să fi ieșit la o plimbare, văzând așa o dimineață frumoasă.

— La naiba cu dimineața! a tunat colonelul. Chiar în clipa asta vreau…

— Aș putea îndrăzni să vă informez, a adăugat cu supușenie servitorul, că șoferul tocmai a fost aici și a spus că noul automobil a dispărut din garaj?

— Colonele, a spus încet McGore, cred că pot explica eu ce s-a întâmplat.

I-a aruncat o privire servitorului, care a ieșit tiptil.

— Ei bine, a continuat McGore pe un ton plictisit, presupunerea dumneavoastră că fiul a fost, într-adevăr, cel care a pictat acea figură este, fără îndoială, corectă. Însă, în plus, înțeleg dintr-un bilet ce mi-a fost lăsat mie că a plecat în zori cu soția mea.

Colonelul era și domn, și englez. A simțit imediat că a-ți revărsa mânia în fața unui bărbat a cărui soție tocmai fugise

era nepotrivit. Prin urmare, s-a dus la o fereastră, și-a înghițit jumătate din mânie și a suflat cealaltă jumătate afară, și-a netezit mustața și, recăpătându-și calmul, i s-a adresat lui McGore.

— Permiteți-mi, dragă prietene, a spus el amabil, să vă asigur de sincera, profunda mea simpatie, în loc să stărui asupra furiei pe care o simt față de făptașul nenorocirii dumneavoastră. Cu toate acestea, în vreme ce înțeleg starea în care sunteți, trebuie – sunt obligat, prietene – să vă cer un favor imediat. Arta dumneavoastră îmi va salva onoarea. Astăzi îl aștept pe Lordul Northwick din Londra, proprietar, după cum știți, al unui alt tablou de același del Piombo.

McGore a încuviințat:

— Voi aduce instrumentele necesare, colonele.

A revenit în câteva minute, tot în halat, ducând o cutie de lemn. A deschis-o imediat, a scos o sticlă de amoniac, un sul de vată, cârpe, răzuitoare și s-a pus pe treabă. În timp ce răzuia și freca silueta întunecată și chipul alb al lui Simpson de pe lac, nu se gândea deloc la ceea ce făcea, iar la ce *se gândea* n-ar trebui să stârnească curiozitatea unui cititor care respectă durerea altuia. În jumătate de oră, portretul lui Simpson dispăruse complet, iar vopselurile ușor umede din care fusese el alcătuit au rămas pe cârpele lui McGore.

— Remarcabil, a spus colonelul. Remarcabil. Bietul Simpson a dispărut fără urmă.

Uneori, vreo remarcă întâmplătoare stârnește gânduri foarte importante. Asta i s-a întâmplat acum lui McGore care, în timp ce își strângea instrumentele, s-a oprit brusc, înfiorat de o undă de șoc.

Ce straniu, s-a gândit el, foarte straniu. O fi posibil ca… A privit cârpele cu vopseaua lipită de ele și deodată, încruntându-se ciudat, le-a chitit laolaltă și le-a azvârlit pe fereastra lângă care lucrase. Apoi și-a trecut palma peste frunte, aruncând o privire înspăimântată spre colonel – care, interpretându-i altfel agitația, încerca să nu se uite la el – și, cu o grabă ce nu-l caracteriza, a ieșit din sală mergând direct în grădină.

Acolo, sub fereastră, între perete și rododendroni, stătea

grădinarul scărpinându-se în creștetul capului, aplecat deasupra unui bărbat în negru ce stătea întins cu fața în jos pe peluză. McGore s-a apropiat iute.

Mișcând-și brațul, bărbatul s-a răsucit. Apoi, cu un rânjet buimac, s-a ridicat.

— Simpson, pentru Dumnezeu, ce s-a întâmplat? a întrebat McGore, scrutând cu privirea palida arătare.

Simpson a râs iarăși.

— Îmi pare nespus de rău... E așa aiurea... Am ieșit la o plimbare aseară și am adormit imediat, aici pe iarbă. Au, mă dor toate... Am avut un vis monstruos... Cât e ceasul?

Rămas singur, grădinarul a clătinat din cap dezprobator, în timp ce privea peluza ciufulită. Apoi s-a aplecat și a ridicat o lămâie mică și închisă la culoare, purtând urmele a cinci degete. A îndesat lămâia în buzunar și s-a dus să aducă compresorul pe care îl lăsase pe terenul de tenis.

10

Astfel, fructul cel uscat și încrețit, pe care s-a întâmplat să îl găsească grădinarul, rămâne singura enigmă din această întreagă poveste. Șoferul, expediat la gară, s-a întors cu mașina neagră și cu un bilet pe care Frank îl introdusese în marsupiul de piele de deasupra scaunului.

Colonelul i l-a citit cu voce tare lui McGore:

Dragă tată, scria Frank, *ți-am îndeplinit două dintre dorințe. Nu voiai să se petreacă nici o idilă în casa ta, așa că plec, luând cu mine femeia fără de care nu pot trăi. De asemenea, voiai să vezi o mostră din arta mea. De aceea ți-am făcut un portret al fostului meu prieten, căruia îi poți spune din partea mea, apropo, că turnătorii nu mă fac decât să râd. L-am pictat noaptea, din memorie, așa că dacă asemănarea este imperfectă, este din cauza lipsei de timp, a luminii slabe și a grabei mele ușor de înțeles. Noua ta mașină merge bine. Ți-o las în garajul gării.*

— Splendid, a spus printre dinți colonelul. Numai că aș fi foarte curios să aflu din ce bani o să trăiești de acum încolo.

McGore, pălind ca un fetus în alcool, și-a dres glasul și a spus:

— N-am nici un motiv să vă ascund adevărul, colonele. Luciani n-a pictat niciodată *Veneziana* dumneavoastră. Nu e nimic mai mult decât o imitație magnifică.

Colonelul s-a ridicat încet.

— A fost creată de fiul dumneavoastră, a continuat McGore și deodată colțurile gurii au început să-i tremure și să i se lase în jos. La Roma. Eu i-am procurat pânzele și culorile. M-a sedus cu talentul său. Jumătate din suma pe care ați plătit-o a mers la el. Of, Dumnezeule…

Mușchii de pe fălcile colonelului se contractau, în timp ce el se uita la batista murdară cu care McGore își ștergea ochii și înțelegea că bietul ins nu glumea.

Apoi s-a întors și a privit *La Veneziana*. Fruntea ei strălucea pe fundalul întunecat, degetele ei lungi străluceau mai blând, blana de linx îi aluneca fermecător de pe umăr, iar în colțul buzelor ei era un tainic zâmbet zeflemitor.

— Sunt mândru de fiul meu, a spus calm colonelul.

(1924)

Traducere de Veronica D. Niculescu

1. Tabloul de Sebastiano del Piombo care, aproape sigur, a inspirat pictura descrisă în această povestire este *Giovane romana detta Dorotea*, din cca. 1512. Precizarea este făcută de Dmitri Nabokov, în notele finale ale volumului *The Stories of Vladimir Nabokov,* Vintage International, 2008. Este posibil ca Nabokov să fi văzut tabloul la muzeul din Berlin, iar locul nașterii pictorului, Veneția, să îl fi determinat pe scriitor să transforme „Romana“ în „Veneziana“, explică Dmitri Nabokov.

Bachmann

Nu cu mult timp în urmă, prin ziare a trecut în grabă știrea că în micul oraș elvețian Marival, la azilul Sfânta Angelica, a murit uitat de lume renumitul pianist și compozitor Bachmann. Mi-am amintit cu acest prilej povestea unei femei care l-a iubit, poveste spusă mie de impresarul Sack.

Doamna Perova făcuse cunoștință cu Bachmann cu zece ani înaintea morții lui. În acele zile, vibrația nebună, profundă, de aur a interpretării lui se imprima deja în ceară, iar pe viu răsuna în cele mai vestite săli de concert. Și iată, într-o seară – o seară din acelea albastre, transparente, când te temi mai mult de bătrânețe decât de moarte –, Perova primise un bilețel de la o prietenă: *„Vreau să ți-l arăt pe Bachmann. Azi, după concert, va fi la mine. Vino“*.

Îmi imaginez cât se poate de clar cum și-a pus pe ea rochia neagră, decoltată, și-a parfumat cu un gest rapid gâtul și pieptul, și-a luat evantaiul, bastonul cu măciulie de peruzea și, uitându-se încă o dată, ultima, în triplul abis al oglinzii, a căzut pe gânduri și a rămas așa tot drumul de-acasă până la locuința prietenei. Știa că nu-i frumoasă, că e mult prea slabă, că pielea ei are o paloare bolnăvicioasă, dar această femeie în pragul bătrâneții, cu chip de madonă ratată era atrăgătoare tocmai prin faptul că, mai mult decât de orice, se jena de paloarea buzelor sale și de șchiopătatul abia vizibil, din pricina căruia fusese nevoită să meargă întotdeauna cu baston. Soțul ei, un om de afaceri pătimaș și sarcastic, era plecat. Domnul Sack nu-l cunoscuse personal.

De cum a intrat în salonul mic, scăldat într-o lumină violetă,

unde, într-un zbor greoi, trecea de la un oaspete la altul prietena ei, o doamnă masivă, gălăgioasă, cu diademă de ametist, atenția Perovei a fost atrasă de un bărbat ușor pudrat, fără barbă, înalt, care stătea rezemat în coate pe partea proeminentă a pianului și le spunea ceva celor trei doamne care veneau spre el. Cozile fracului îi erau căptușite cu o mătase foarte plină, trainică, și, în timp ce discuta, își dădea întruna peste cap părul unsuros, întunecat, umflându-și în același timp aripile nasului palid, cu o cocoașă destul de elegantă. În întreaga sa înfățișare era ceva amabil, strident și dezagreabil.

— Îngrozitoare acustică! spuse zvâcnind dintr-un umăr. Și tot auditoriul are guturai. Să dea sfântul să tușească cineva, că în secunda următoare se trezesc și alții și uite-așa începe toată șarada… Zâmbi, dându-și părul peste cap. Știți cam cum vine asta, exact ca dulăii de țară noaptea, când îi apucă lătratul.

Perova se apropie, sprijinindu-se ușor în baston, și spuse ce-i veni mai întâi în minte:

— Probabil, domnule Bachmann, sunteți obosit după concertul dumneavoastră?

El se înclină foarte măgulit.

— O mică eroare, *madame*. Numele meu este Sack. Sunt doar impresarul maestrului nostru.

Toate cele trei doamne izbucniră în râs. Doamna Perova se fâstâci și râse și ea. Despre extraordinara artă a lui Bachmann știa doar din auzite, iar portretul nu i-l văzuse. În clipa aceea țâșni spre ea amfitrioana, o îmbrățișă și, secretos, arătând din ochi spre fundul încăperii, șopti:

— E acolo. Uită-te…

Și abia atunci îl văzu pe Bachmann. Stătea oarecum retras față de ceilalți invitați. Purta niște pantaloni negri, cam ca un sac, și își ținea picioarele scurte foarte depărtate. Citea un ziar, ridicând chiar sub ochi foaia boțită și mișcând din buze, așa cum fac semianalfabeții când citesc. Avea o bărbie mică, rotundă și caraghioasă, care semăna cu un arici de mare.

— Nu vă mirați, spuse Sack. Este, în sensul strict al cuvântului, un sălbatic: cum se duce într-o vizită, își ia imediat ceva și citește.

Bachmann simți deodată că toată lumea se uită la el. Întoarse încet fața și, înălțându-și sprâncenele ciufulite, afișă un zâmbet timid, fermecător, din care se răspândiră cute moi.

Amfitrioana se precipită spre el:

— *Monsieur* Bachmann, dați-mi voie să vă prezint încă o admiratoare a dumneavoastră – doamna Perova.

El întinse o mână jilavă, parcă lipsită de oase:

— Îmi pare bine, chiar foarte bine…

Și se cufundă la loc în ziar.

Perova se depărtă. Pe pomeți îi apărură pete rozalii. Mișcarea voioasă și sclipitoare a evantaiului negru din mărgele de sticlă făcea să-i tremure buclele blonde. Sack mi-a povestit mai târziu că, în acea primă seară, ea îi făcuse impresia unei femei deosebit de temperamentale, după cum s-a exprimat el, care stătea foarte prost cu nervii, chit că avea buzele și coafura atât de severe.

— Cei doi se meritau unul pe altul, mi-a spus oftând. Bachmann, inutil de spus, n-are nici pic de creier. Iar esențial, știți, e faptul că bea. În seara aceea, când s-au întâlnit, a trebuit să-l iau de-acolo la repezeală, ce mai, pe sus, că a cerut deodată un coniac, iar el n-avea voie, nu avea voie. Și doar îl rugasem: cinci zile nu bei, numai cinci zile – adică cinci concerte, înțelegeți… Ai un angajament, Bachmann, stăpânește-te… Ce credeți, un poet chiar făcuse o rimă într-o revistă umoristică: „pileală la bufet“ cu „amanet“. Ne-a terminat, literalmente. Și pe deasupra era, știți, capricios, excentric, nu din cale-afară de curat. Anormal de-a binelea ca individ. Dar cânta…

Și Sack, tăcând, dădu ochii peste cap, scuturându-și coama rărită.

Uitându-mă cu domnul Sack la un album cu tăieturi din ziare, greu ca un coșciug, m-am convins că exact atunci, în zilele primelor întâlniri ale lui Bachmann cu Perova, începuse faima adevărată, mondială – atât de scurtă, însă – a acestui om uluitor. Când și unde se apropiase Perova de el, asta nu știe nimeni. Dar după seara de la prietena ei, aceasta a început să fie prezentă la toate concertele lui Bachmann, în orice oraș aveau loc. Stătea întotdeauna în primul rând, dreaptă, cu părul lins, în rochie decoltată, neagră. Unii îi spuneau: Madona

Șchioapă.

Bachmann ieșea pe scenă ca din pușcă, de parcă se smulsese din mâinile vrăjmașilor sau, pur și simplu, din niște mâini enervante. Fără să arunce nici o privire auditoriului, se repezea la pian și, aplecându-se deasupra scaunului rotund, începea să-i învârtească drăgăstos discul de lemn al șezutului, căutând un punct matematic al înălțimii. În timpul ăsta gângurea încet și convingător, adresându-se scaunului în trei limbi. Povestea asta dura destul de mult. În Anglia, acest lucru înduioșa publicul, în Franța îl amuza, în Germania îl scotea din sărite. Găsind punctul, Bachmann dădea ușurel și tandru o palmă scaunului și se așeza, dibuind după pedale cu tălpile pantofilor vechi de lac. Apoi scotea o încăpătoare batistă stătută și, ștergându-și bine-bine mâinile cu ea, se uita cu o privire șireată și în același timp timidă la rândul din față. În fine, lăsa încet mâinile pe clape. Dar brusc îi zvâcnea o arteră chinuită sub ochi: țâțâind, luneca de pe scaun și se apuca iar să învârtească șezutul scaunului, care scârțâia suav.

Sack crede că, după ce l-a ascultat pentru prima dată pe Bachmann și s-a întors acasă, Perova s-a așezat lângă fereastră și a rămas așa până în zori, oftând și zâmbind. El afirmă că Bachmannn nu mai cântase niciodată atât de bine, atât de frenetic, și că după aceea, cu fiecare dată în plus, cânta tot mai bine și tot mai frenetic. Cu neasemuită artă, Bachmann soma și rezolva vocile contrapunctului, dădea prin acorduri disonante impresia unor armonii divine și, în *Tripla fugă*, urmărea tema, jucându-se cu ea elegant și pasionat, precum pisica cu șoarecele, se prefăcea că o lasă să scape și, brusc, aplecându-se cu un zâmbet șiret peste clape, o prindea cu o lovitură triumfătoare a mâinilor. Pe urmă, când contractul din orașul acela se termina, el, ca întotdeauna, dispărând pentru câteva zile, se punea pe băut.

Obișnuiții unor bodegi dubioase ce ardeau veninos în ceața câte unei mahalale sumbre vedeau un domn mărunțel, îndesat, cu părul ciufulit împrejurul cheliei și cu niște ochi umezi, roz, ca niște răni, care se așeza întotdeauna mai retras, dar făcea cu dragă inimă cinste oricui i se alătura. Un bătrânel acordor, care s-a și prăpădit de mult și care băuse de câteva ori

împreună cu el, îl decretase frate de meserie, pentru că atunci când se îmbăta, Bachmann bătea cu un deget în masă și lua cu o voce subțire un „la“ foarte exact. Se întâmpla ca vreo prostituată întreprinzătoare cu pometi proeminenți să-l ia cu ea. Se întâmpla ca el să-i smulgă scripcarului bodegii instrumentul și să-l calce în picioare, încasând pentru asta o mamă de bătaie. Își făcea cunoștințe printre cartofori, marinari, atleți pricopsiți cu hernii, precum și în anturaje de hoți politicoși, pașnici.

Nopți în șir îl căutau Sack și Perova. De altfel, Sack îl căuta numai atunci când trebuia „înșurubat“ – adică pregătit pentru concert. Uneori îl găseau, alteori, însă, cu ochii împăienjeniți, murdar, fără guler, apărea el singur la Perova; ea, în tăcere și cu duioșie, îl culca, și abia după două, trei zile îi telefona lui Sack, spunându-i că Bachmann a fost găsit.

Se împleteau în el o timiditate nepământească și obrăznicia unui copil răzgâiat. Cu Perova aproape că nici nu vorbea. Când ea, dându-i câte un sfat, îl lua de mâini, el se smulgea, o lovea peste degete țipând ascuțit, ca și cum cea mai ușoară atingere îi pricinuia o durere enervantă, și după aceea nu mai termina cu plânsul, acoperindu-se cu pledul. Apoi își făcea apariția Sack și spunea că trebuie să plece la Londra ori Roma, și Bachmann era dus.

Trei ani a durat ciudata lor legătură. Când Bachmann, împrospătat de bine, de rău, era redat publicului, Perova stătea invariabil în rândul întâi. În timpul turneelor îndepărtate, își luau camere unul lângă altul. În acest răstimp, Perova s-a văzut de câteva ori cu soțul ei. El știa, desigur, ca toată lumea, de pasiunea ei exaltată și fidelă, dar o lăsa în pace, își trăia viața lui.

— Bachmann o chinuia, îmi repeta stăruitor Sack. Este de neînțeles cum putea ea să-l iubească. Misterul inimii de femeie! Am văzut cu ochii mei cum, fiind amândoi acasă la cineva, *maestro* a sâsâit-o printre dinți, ca o maimuță, și știți pentru ce? Că a vrut să-i îndrepte cravata. Dar de cântat, a cântat în zilele acelea genial. Din vremea aceea datează simfonia lui în do minor și câteva fugi complicate. Nimeni n-a văzut cum le-a scris. Cea mai interesantă este așa-numita *Fugă*

de aur. Ați auzit-o? Tematismul din ea este absolut original. Dar vorbeam de capriciile lui, de sminteala lui tot mai mare. Ei, și așa. Au trecut deci doi ani. Și iată că odată, la München, unde se producea...

Și Sack, apropiindu-se de sfârșitul povestirii, mijea ochii tot mai grav, tot mai trist.

Se pare că în noaptea sosirii la München, Bachmann a șters-o din hotelul unde, ca de obicei, trăsese împreună cu Perova. Peste trei zile trebuia să aibă loc concertul și din cauza asta Sack intrase într-o panică isterică. Căutările nu au dus la nimic. Asta era toamna târziu, șfichiuia o ploaie rece. Perova a răcit și a rămas la pat. Sack, împreună cu doi detectivi, continua să cerceteze cârciumile.

În ziua concertului au sunat de la poliție că Bachmann a fost găsit. Fusese cules noaptea de pe stradă și trăsese un somn zdravăn la secție. Sack l-a dus în tăcere de la secție la teatru, l-a predat acolo, ca pe un obiect, asistenților săi, iar el a plecat la hotel după frac. Perovei i-a adus la cunoștință prin ușă cele întâmplate. Pe urmă s-a întors la teatru.

Bachmann, cu pălăria neagră de fetru îndesată peste sprâncene, stătea în cabină și bătea trist cu un deget în masă. În jurul lui se șopotea de zor. O oră mai târziu, publicul începu să-și ocupe locurile în sala imensă. Estrada albă, luminoasă, cu ornamente în formă de tuburi de orgă de-o parte și de alta, și pianul negru strălucitor care își ridicase aripa, și ciuperca modestă a scaunului îl așteptau într-o lâncezeală solemnă pe omul cu palme moi, jilave, care avea să umple numaidecât cu un uragan de sunete și pianul, și estrada, și sala imensă în care, ca niște viermi palizi, se mișcau, luceau umeri feminini și chelii masculine.

Și iată, Bachmann intră ca un fulger. Fără să dea nici o atenție bubuitului de întâmpinare, care se ridică precum un con compact și se risipi în aplauze disparate tot mai stinse, începu să învârtească, gângurind preocupat, discul de lemn al scaunului și, după ce îl netezi, se așeză la pian. Ștergându-și mâinile cu batista, cuprinse cu un zâmbet timid rândul din față. Brusc, zâmbetul pieri și Bachmann se crispă. Batista căzu pe jos. Privirea lui lunecă din nou atent peste fețe; ochii i se

împotmoliră în locul gol din mijlocul rândului. Atunci Bachmann trânti capacul, se ridică, ieși în față, chiar la marginea estradei, și, rostogolindu-și ochii, ridicând ca o balerină brațele îndoite, făcu câțiva pași absurzi. Publicul încremeni. În fund izbucni un râset. Bachmann se opri, spuse ceva ce nu înțelese nimeni și după aceea, cu o amplă mișcare în arc, arătă întregii săli ciuca.

— Asta s-a petrecut atât de pe neașteptate, îmi povestea Sack, că pur și simplu n-am avut când să-i sar în ajutor. Ne-am ciocnit când, după ciucă, în loc de fugă, a ieșit din scenă. L-am întrebat: „Bachmann, încotro?“. Mi-a spus o vorbă urâtă și a zbughit-o în cabină.

Atunci Sack a ieșit el pe scenă și a fost întâmpinat cu o revărsare de mânie și de hohote de râs. A întins înainte o palmă și, dobândind liniștea, a promis ferm că acel concert se va ține. Când s-a întors în foaierul artiștilor a văzut că Bachmann stătea la o masă ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic și, mișcând din buze, citea programul.

Sack, aruncându-le o privire celor de față și mișcând semnificativ dintr-o sprânceană, se repezi la telefon și o sună pe Perova. A durat ceva până să i se răspundă; în sfârșit, se făcu auzit declicul și vocea ei palidă ajunse la el.

— Veniți în secunda asta, începu să turuie Sack, bătând cu muchia palmei în cartea de telefon. Bachmann nu vrea să cânte fără dumneavoastră. E un scandal îngrozitor! Publicul începe – ce spuneți? – da, da, păi v-am spus: nu vrea. Alo! La dracu’! S-a-ntrerupt…

Doamna Perova avea febră mare. Doctorul, care o văzuse în ziua aceea de două ori, se uita cu nedumerire la mercurul care urcase atât de sus pe micile trepte roșii din tubulețul fierbinte de sticlă. Agățând receptorul – aparatul stătea lângă pat –, ea a zâmbit probabil cu bucurie. Tremurând și clătinându-se, începu să se îmbrace. Avea un junghi groaznic în piept, dar prin ceața și bâzâitul temperaturii striga bucuria. Nu știu de ce, dar am impresia că, atunci când a început să-și întindă ciorapii, mătasea lor i s-a agățat de unghiile picioarelor reci. Pieptănându-se cât de bine, înfășurându-se în blana maro, bocănind cu bastonul, ieși și-i comandă portarului să cheme un

taxi. Asfaltul negru strălucea. Mânerul portierei era înghețat și ud. Tot drumul a zâmbit, probabil un zâmbet confuz și fericit, și zgomotul motorului și fâșâitul pneurilor se contopeau cu bâzâitul fierbinte din tâmple… Când se apropie de teatru, văzu cum mulțimi de oameni, deschizând din mers umbrele supărate, năvăleau în stradă. Numai că n-au dat-o jos de pe picioare. Răzbi. În foaierul artiștilor, Sack mergea înainte și înapoi, apucându-se când de obrazul drept, când de cel stâng.

— Simțeam că turbez! îmi povestea el. În timp ce mă luptam cu telefonul, *maestro* o șterse. A spus că se duce la closet și dus a fost. Cum a apărut doamna Perova, m-am și năpustit la ea – de ce n-a fost la teatru? Înțelegeți, îmi ieșise cu totul din minte că era bolnavă. Ea a întrebat: „Vasăzică, acum e acasă? Vasăzică, am trecut unul pe lângă altul?“. Eu simțeam că turbez și am început să strig: „Pe dracu’, acasă! La crâșmă! La crâșmă! La crâșmă!“. Pe urmă am dat din mână și am luat-o la fugă. Trebuia salvat casierul.

Și doamna Perova, tremurând și zâmbind, plecă să-l caute pe Bachmann. Știa cam pe unde era de căutat, iar șoferul, uimit, a dus-o acolo, în cartierul ăla sinistru, întunecos. Ajungând în strada unde, după spusele lui Sack, îl găsiseră pe Bachmann în ajun, ea dădu drumul taxiului și, bocănind cu bastonul, înaintă pe trotuarul rugos, sub șiroaie piezișe de ploaie neagră. Luă la rând toate cârciumile – exploziile de muzică grosolană o asurzeau, bărbații se întorceau spre ea cu neobrăzare ; arunca o privire în sălița pestriță, numai fum, care se învârtea, și ieșea din nou în noaptea șfichiuitoare. Curând începu să aibă impresia că intra în aceeași cârciumă, și umerii i se lăsară, cuprinși de o slăbiciune dureroasă. Mergea șchiopătând și gemând abia perceptibil, strângând în mâna înghețată măciulia de peruzea a bastonului. Polițistul care se ținea de-o vreme după ea se apropie cu pași lenți, profesionali, și îi ceru adresa; o conduse autoritar și blând spre birja neagră a unui birjar nocturn. În întunericul scârțâitor, urât mirositor al birjei, ea își pierdu cunoștința, iar când își veni în simțiri, ușa era deschisă și birjarul cu pelerină cadrilată strălucitoare o împungea ușurel cu vârful biciului în umăr. Pe urmă, când se trezi pe coridorul cald, o cuprinse un sentiment de totală

indiferență față de tot. Împinse ușa camerei ei și intră. Bachmann, cu picioarele goale, în cămașă de noapte sub movila pledului cadrilat aruncat peste umeri, stătea pe patul ei și, bătând cu două degete în tăblia de marmură a noptierei, punea cu un creion chimic puncte pe o foaie de muzică. Era atât de absorbit, că nici nu observă când se deschise ușa. Perova scoase un „ah“ ușor, gemut. Bachmann tresări. Pledul îi lunecă de pe umeri.

Cred că aceasta a fost singura noapte fericită din întreaga viață a Perovei. Cred că cei doi, muzicianul pe jumătate nebun și femeia muribundă, au găsit în noaptea aceea cuvinte la care n-au visat nici cei mai mari poeți ai lumii. Când, în dimineața următoare, Sack a apărut indignat la hotel, l-a găsit pe Bachmann privind-o cu un zâmbet liniștit, extatic, pe Perova, care zăcea fără cunoștință sub pledul cadrilat de-a curmezișul patului lat. Nu se știe la ce se gândea Bachmann uitându-se la fața aprinsă a prietenei sale și ascultându-i respirația întretăiată; probabil că a înțeles în felul lui agitația trupului ei, spasmele și fierbințeala, lui netrecându-i prin minte că erau din cauza bolii. Sack a chemat un doctor. Bachmann, la început neîncrezător, se uita cu un zâmbet timid la ei, pe urmă se agăță de umărul doctorului, se depărtă în goană, se lovi peste frunte și începu să alerge de colo-colo clănțănind din dinți. Ea a murit în aceeași zi, fără să-și mai recapete cunoștința. Expresia de fericire nu i s-a mai șters de pe chip. Pe noptieră, Sack a găsit foaia șifonată, dar punctele violete ale muzicii împrăștiate pe ea nu le-a putut deslușì nimeni.

— L-am luat de-acolo imediat, îmi povestea Sack, mi-era frică de venirea soțului ei, nu-i nevoie să vă mai explic. Sărmanul Bachmann era ca o cârpă, și își tot astupa urechile. Țipa, parcă ar fi fost gâdilat: „Fără sunete, nu vreau sunete!“. Eu nu știu, la drept vorbind, ce l-a zguduit așa: între noi fie vorba, el n-a iubit-o niciodată pe această femeie nefericită. Cum-necum, ea l-a distrus. După înmormântare, Bachmann a dispărut fără urmă. Acum nu-i mai găsiți numele decât prin reclamele firmelor de pianole, dar în general a fost uitat. Abia după șase ani a făcut soarta să ne lovim din nou unul de celălalt. Pentru o clipă. Eu așteptam trenul într-o mică gară din

Elveția. Era, țin minte, o seară splendidă. Nu eram singur. Da, o femeie. Dar asta-i deja din propria operă. Și iată, imaginați-vă, văd lume strânsă în jurul cuiva – mic de statură, într-un paltonaș negru, cu pălărie neagră. Vâra câte o monedă în fanta unui automat muzical și în timpul ăsta plângea cu sughițuri. Vâra, asculta o muzică de două parale și plângea. Pe urmă ceva s-a stricat. Moneda s-a înțepenit. El s-a apucat să zdruncine cutia, plânsul i s-a întețit, apoi a lăsat totul baltă și a plecat. Eu l-am recunoscut imediat – dar, înțelegeți, nu eram singur, eram cu o doamnă, în jur era lume, plin de gură-cască – ar fi fost neplăcut să mă apropii, să spun: „Salut, Bachmann…“.

(1924)
Traducere de Adriana Liciu

Balaurul

Trăia în izolare, într-o peșteră adâncă și întunecoasă, în străfundurile unui munte stâncos, hrănindu-se doar cu lilieci, șobolani și țărână. Din când în când, e adevărat, vânători de stalactite sau turiști iscoditori veneau să tragă cu coada ochiului în peșteră, iar asta era o tratație gustoasă. Alte amintiri plăcute cuprindeau un tâlhar încercând să scape de judecată și doi câini cărora cândva le-a fost dat drumul pentru a se stabili dacă pasajul nu străbătea tot muntele. Regiunea înconjurătoare era sălbatică, o zăpadă poroasă se așternea ici și colo pe stâncă, iar cascadele uruiau cu un vuiet de gheață. Ieșise din ou acum vreo mie de ani și, probabil fiindcă se întâmplase cam pe neașteptate – oul enorm a fost crăpat de un fulger într-o noapte furtunoasă –, balaurul devenise fricos și nu deosebit de isteț. În plus, a fost puternic afectat de moartea mamei sale... Vreme îndelungată terorizase ea satele învecinate, scuipase flăcări, iar regele se înfuria și-mprejurul bârlogului ei dădeau târcoale neîncetat cavaleri, pe care ea îi ronțăia-n bucățele, ca pe nuci. Însă o dată, când ea îl înghițise pe-un dolofan bucătar-șef al casei regale și ațipise pe o stâncă încălzită de soare, însuși marele Ganon a venit în galop, în armură de fier, pe-un armăsar negru învelit în urzeală de argint. Biata ființă somnoroasă a dat să se ridice în fund, cu cocoașele-i verzi și roșii scânteind precum focul, iar cavalerul atacator și-a împlântat lancea agilă în pieptu-i catifelat și alb. Ea s-a prăbușit la pământ și imediat, din rana roz, s-a furișat afară corpolentul bucătar-șef, cu inima ei enormă și aburindă sub braț.

Tânărul balaur a văzut toate astea dintr-o ascunzătoare aflată în spatele stâncii și, pentru totdeauna apoi, nu s-a mai putut gândi la cavaleri fără un tremur. S-a retras în adâncimile unei peșteri, de unde n-a mai ieșit niciodată. Astfel au trecut zece secole, echivalentul a douăzeci de ani balaurești.

Apoi, deodată, a căzut pradă unei insuportabile melancolii... De fapt, mâncarea alterată din peșteră îi producea feroce tulburări gastrice, chiorăituri oribile și dureri. A petrecut nouă ani încercând să se hotărască, iar în cel de-al zecelea, a făcut-o. Încet și cu grijă, strângându-și și extinzându-și inelele cozii, s-a cățărat și a ieșit din peștera lui.

Imediat și-a dat seama că era primăvară. Stâncile negre, spălate de o ploaie torențială recentă, erau sclipitoare; lumina soarelui clocotea în torentul de munte ce se revărsa de pe stânci; în aer plutea mireasma vânatului. Iar balaurul, umflându-și nările înflăcărate, și-a început coborârea în vale. Burta-i satinată, albă ca un nufăr, aproape că atingea pământul, pete purpurii i se distingeau pe părțile laterale umflate, iar solzii robuști i se uneau pe spinare într-o conflagrație zimțată, o creastă de cocoașe rumene și duble, micșorându-se în dimensiuni înspre coada puternică, flexibilă și nervoasă. Capul îi era neted și verzui, bule de mucus incandescent îi atârnau de buza de jos moale și plină de negi, iar labele sale gigantice și solzoase lăsau urme adânci, concavități în formă de stea.

Cel dintâi lucru pe care l-a văzut în timp ce cobora în vale a fost un tren ce călătorea de-a lungul versanților stâncoși. Prima reacție a balaurului a fost încântarea, căci a luat trenul drept o rudă cu care s-ar fi putut juca. Totodată, s-a gândit că sub acea carcasă lucioasă, solidă, cu siguranță trebuie să fie ceva carne moale. Așa că a pornit în urmărire, cu picioarele plescăind cu un sunet înfundat și umed, însă, tocmai când era pe cale să înghită ultimul vagon, trenul a intrat iute într-un tunel. Balaurul s-a oprit, și-a vârât capul în ascunzișul întunecat în care îi dispăruse prada, dar nu era chip să pătrundă acolo. A lansat câteva strănuturi toride în adâncuri, apoi și-a retras capul, s-a așezat pe vine și-a început să aștepte – cine știe, ar fi putut ieși din nou. După ce-a așteptat o vreme,

a scuturat din cap și a plecat mai departe. În acea clipă, un tren a ieșit în goană din ascunzișul întunecat, a sclipit un pic din ferestre și a dispărut după o curbă. Balaurul a aruncat o privire rănită peste umăr și, ridicându-și coada ca pe-o pană, și-a continuat călătoria.

Se înserа. Ceața plutea peste pajiști. Gigantica jivină, mare cât un munte viu, a fost văzută de niște țărani ce se îndreptau spre casă, care au încremenit de uimire. Unui mic automobil care gonea de-a lungul autostrăzii i-au plesnit toate cele patru cauciucuri de spaimă, apoi a sărit și a sfârșit într-un șanț. Însă balaurul a mers mai departe, fără să observe nimic; din depărtare venea mirosul iute al mulțimilor dense de oameni și într-acolo se îndrepta el. Iar pe întinderea albastră a cerului de noapte se întrezăreau înaintea lui negre furnale de fabrici, paznici ai unui mare oraș industrial.

Personajele principale ale acestui oraș erau două: proprietarul Companiei de Tutun Miracol și cel al Companiei de Tutun Marele Coif. Între ei se ducea un război deschis, străvechi și subtil, despre care s-ar fi putut scrie un întreg poem epic. Erau rivali în toate – în culorile pestrițe ale reclamelor lor, în tehnicile de distribuție, în stabilirea prețurilor și în relațiile de muncă – însă nimeni n-ar fi putut spune cine era învingătorul. În acea memorabilă noapte, proprietarul Companiei Miracol a rămas foarte târziu la birou. În apropierea sa, pe masa de lucru, se afla un teanc de reclame noi, proaspăt tipărite, pe care muncitorii de la cooperativă urmau să le lipsească prin oraș în zori.

Deodată o sonerie a străpuns liniștea nopții și, câteva clipe mai târziu, a intrat un bărbat palid și scofâlcit, cu un neg ca un scaiete pe obrazul drept. Proprietarul fabricii îl cunoștea: era administratorul unei cârciumi model pe care Compania Miracol o înființase la periferie.

— E aproape ora două dimineața, prietene. Singura justificare pe care o găsesc pentru vizita ta este un eveniment de-o nemaipomenită importanță.

— Chiar așa și este, a spus administratorul tavernei cu o voce calmă, deși negul îi zvâcnea.

Iată ce a raportat:

Tocmai expedia cinci muncitori bătrâni zdravăn piliți. Pesemne că aceștia au văzut ceva foarte ciudat afară, fiindcă au izbucnit cu toții în râs... „O-ho-ho“, a gâlgâit una dintre voci, „probabil c-am băut un păhărel prea mult, de văd, în mărime naturală, monstrul contrarevo...“

Nu a avut timp să termine, fiindcă s-a auzit o răbufnire de zgomot înspăimântător, asurzitor, iar cineva a țipat. Administratorul cârciumii a ieșit să arunce o privire. Un monstru, pâlpâind în beznă ca un munte jilav, înghițea ceva mare ținându-și capul aruncat pe spate, ceea ce făcea ca gâtul albicios să i se umfle cu delușoare succesive; a înghițit și și-a lins buzele, întregul corp i s-a clătinat și s-a așezat delicat în mijlocul străzii.

— Cred c-o fi ațipit, a încheiat administratorul tavernei, ținându-și în frâu cu degetul negul ce zvâcnea.

Proprietarul fabricii s-a ridicat. Plombele solide ale dinților săi au sclipit cu focul de aur al inspirației. Sosirea unui balaur adevărat nu trezea în el alt sentiment decât dorința pătimașă care îl călăuzea în orice situație – dorința de a provoca o înfrângere firmei rivale.

— Evrica! a exclamat. Ascultă, om bun, mai sunt și alți martori?

— Nu cred, a răspuns celălalt. Toată lumea se culcase, iar eu am decis să nu trezesc pe nimeni și să vin direct la dumneavoastră. Pentru a evita panica.

Proprietarul fabricii și-a pus pălăria.

— Splendid. Ia asta – nu, nu tot teancul, treizeci sau patruzeci de foi o să ajungă – și adu și cutia, și bidineaua. Așa, acum arată-mi drumul.

Au ieșit în noaptea întunecoasă și în curând au ajuns pe strada liniștită la capătul căreia, conform spuselor administratorului cârciumii, se odihnea un monstru. Mai întâi, la lumina unui felinar singuratic și galben, au văzut un polițist stând în cap în mijlocul trotuarului. S-a dovedit mai târziu că, în timp ce-și făcea turul de noapte, dăduse peste balaur și se speriase în așa hal, încât se răsturnase cu fundul în sus și rămăsese încremenit în această poziție. Proprietarul fabricii, un om de mărimea și puterea unei gorile, l-a întors la loc și l-a

sprijinit de stâlpul felinarului; apoi s-a apropiat de balaur. Balaurul era adormit și nu era de mirare. Indivizii pe care îi devorase, din întâmplare, erau îmbibați de vin și îi pocniseră suculenți între fălci. Alcoolul pe burta goală i se urcase drept la cap, iar el își coborâse membranele de sub pleoape cu un surâs extaziat. Stătea pe burtă, cu labele din față pliate dedesubt, iar licărul lămpii de pe stradă îi reliefa arcurile strălucitoare ale dublelor protuberanțe vertebrale.

— Așază scara, a spus proprietarul fabricii. O să le lipesc chiar eu.

Și, alegând zone netede de pe părțile laterale verzi și lipicioase ale monstrului, a început fără grabă să întindă lipiciul cu bidineaua pe pielea solzoasă și să fixeze mari afișe cu reclame. Când a terminat toate foile, a dat cu bravul administrator de tavernă un noroc plin de înțeles și, morfolind la trabucul său, s-a întors acasă.

A venit dimineața, o magnifică dimineață de primăvară, îndulcită de-un abur liliachiu. Și dintr-odată străzile s-au însuflețit de o larmă voioasă, entuziastă, ușile și ferestrele se trânteau, oamenii se prelingeau în stradă, amestecându-se cu cei ce se grăbeau undeva, râzând în timp ce mergeau. Ceea ce vedeau era un balaur ce părea absolut adevărat, acoperit pe de-a-ntregul cu reclame viu colorate, lipăind indiferent de-a lungul asfaltului. Un afiș îi era prins chiar în creștetul chel al capului. „FUMAȚI NUMAI MARCA MIRACOL“, îndemnau vesele literele albastre și purpurii ale reclamei. „NUMAI PROȘTII NU FUMEAZĂ ȚIGĂRILE MELE“, „TUTUNUL MIRACOL TRANSFORMĂ AERUL ÎN MIERE“, „MIRACOL, MIRACOL, MIRACOL!“.

Chiar că-i un miracol, râdea mulțimea și cum e făcut – e o mașinărie sau sunt oameni înăuntru?

Dragonul se simțea mizerabil după dezmățul său involuntar. Vinul ieftin îl îngrețoșa acum, își simțea întregul corp slăbit, iar gândul micului dejun era scos din discuție. În plus, acum era cuprins de un acut simț al rușinii, timiditatea unei ființe care se pomenește în mijlocul unei mulțimi pentru prima dată. Sincer vorbind, își dorea foarte mult să plece cât mai curând posibil înapoi la peștera lui, însă asta ar fi fost încă

și mai rușinos – prin urmare, își continua crunta înaintare prin oraș. Câțiva oameni cu placarde pe spate îl apărau de curioșii și de țâncii care voiau să i se strecoare sub burta albă, să se cațere pe falnica șiră a spinării sau să-i atingă botul. Muzica se revărsa în stradă, oamenii căscau gura de la fiece fereastră, în spatele balaurului automobilele înaintau în șir indian, iar într-unul din acestea stătea gârbovit proprietarul fabricii, eroul zilei.

Balaurul mergea fără să se uite la nimeni, dezamăgit de distracția de neînțeles pe care o stârnea.

Între timp, într-un birou însorit, de-a lungul unui covor moale ca mușchiul, mergea încolo și-ncoace cu pumnii încleștați fabricantul rival, proprietar al Companiei Marele Coif. La o fereastră deschisă, urmărind procesiunea, stătea prietena lui, o micuță dansatoare pe sârmă.

— E scandalos, croncănea iarăși și iarăși fabricantul, un om între două vârste, chel, cu pungi gri-albăstrii de piele flască sub ochi. Poliția ar trebui să pună punct acestui scandal… Când a reușit să închege manechinul ăsta umplut?

— Ralph, a țipat dintr-odată dansatoarea, bătând din palme. Știu ce-ar trebui să faci. Avem la circ un număr numit Turnirul și…

Cu o șoaptă pasională, holbându-și ochii ca de păpușă, conturați cu rimel, i-a spus planul ei. Fabricantul a zâmbit. O clipă mai târziu, deja vorbea la telefon cu directorul circului.

— Bun, a spus fabricantul, închizând. Manechinul e făcut din cauciuc umflat. O să vedem noi ce-o să mai rămână din el dacă-l înțepăm zdravăn.

Între timp, balaurul traversase podul, trecuse de piață și de catedrala gotică ce îi trezea niște amintiri cam respingătoare, continuase de-a lungul bulevardului principal și traversa o piață largă atunci când, despărțind mulțimea, un cavaler s-a năpustit pe neașteptate înspre el. Cavalerul purta armură de fier, viziera coborâtă, o pană ornamentală de doliu la coif și călărea un cal negru mătăhălos, în plasă argintie. Oșteni – femei îmbrăcate ca niște paji – mergeau pe alături, purtând pancarte pitorești, ticluite în grabă, ce vesteau: „MARELE COIF“, „FUMAȚI NUMAI MARELE COIF“, „MARELE COIF LE

ÎNTRECE PE TOATE“. Călărețul de la circ ce interpreta cavalerul a dat pinteni armăsarului și și-a strâns bine lancea. Însă armăsarul, dintr-un oarecare motiv, a început să dea înapoi spumegând, apoi s-a cabrat dintr-odată și s-a așezat greoi. Cavalerul s-a rostogolit pe asfalt cu un asemenea zăngănit, de-ai fi zis că cineva a aruncat toată vesela pe fereastră. Însă balaurul n-a văzut asta. La prima mișcare a cavalerului, el se oprise brusc, apoi se întorsese iute, doborând astfel cu coada o pereche de bătrâne curioase care stăteau pe un balcon și, strivind spectatorii împrăștiați, își luase zborul. A ieșit din oraș dintr-un singur salt, a zburat pe deasupra dealurilor, s-a cățărat pe versanții stâncoși și a plonjat în grota sa fără fund. Acolo s-a prăbușit pe spate, cu labele îndoite și arătându-și bolților întunecate burta sa albă, satinată și tremurătoare, a răsuflat adânc, și-a închis ochii uimiți și a murit.

(1924)
Traducere de Veronica D. Niculescu

Crăciun

1

Întorcându-se din sat prin omătul înserării la vila sa, Slepțov se așeză într-un ungher, pe un scaun scund de pluș pe care nu mai stătuse niciodată. Așa se întâmplă după o mare nenorocire. Nu fratele tău bun, ci te miri ce cunoștință întâmplătoare, cu care n-ai schimbat nici două vorbe când era totul normal, tocmai cunoștința aceea știe să te susțină, să-ți spună o vorbă de alinare, îți întinde pălăria căzută din mână la final, când totul s-a terminat, și tu, clătinându-te pe picioare, scrâșnind din dinți, nu mai vezi nimic din cauza lacrimilor. Cu mobila, la fel. În orice odaie, până și în cea mai intimă și chiar caraghios de mică, există un ungher nelocuit. Într-un ungher din ăsta s-a așezat Slepțov.

Aripa aceea fusese legată printr-o galerie de lemn – blocată acum de un nămete – de casa propriu-zisă, unde locuiau vara. N-avea rost să trezești casa, s-o încălzești, stăpânul venise de la Petersburg doar pentru câteva zile și se instalase în anexa mică, unde sobele mari de teracotă se încălzesc ușor.

Cum ședea în colțul acela, pe scaunul de pluș, stăpânul părea că așteaptă să intre la doctor. Odaia plutea în pâclă; în fereastră, printre penele sticloase ale gerului, se insinua seara albăstrie care se lăsase devreme. Ivan, o slugă obeză, tăcută, care își răsese nu demult mustățile, aduse în tăcere lampa plină cu lumină de gaz, o așeză pe masă și îi puse deasupra, fără zgomot, o colivie de mătase – abajurul ei roz. O clipă, în oglinda înclinată i se reflectară urechea luminată și ariciul sur.

Pe urmă ieși în scârțâitul molcom al ușii.

Atunci Slepțov își luă mâna de pe genunchi și își îndreptă cu încetineală ochii spre ea. Între degete i se lipise de pielea fină o picătură de ceară întărită. Răsfiră degetele și solzișorul alb crăpă.

2

În dimineața următoare, după noaptea care se scursese cu niște vise scurte, absurde, fără nici o legătură cu durerea lui, când Slepțov ieși în veranda rece, sub piciorul lui răsună vesel împușcătura unei scânduri din dușumea și pe lavița albită se lăfăiau, în romburi paradiziace, reflexele geamurilor colorate. Ușa nu se lăsă cu una, cu două, pârâi delicat, apoi gerul sclipitor îl izbi în față. Nisipul presărat deasupra crustei de gheață care se lipise de treptele cerdacului era ca scorțișoara, iar din ieșindul acoperișului atârnau cu vârful în jos țurțuri groși străbătuți de o albăstreală verzuie. Nămeții veniseră chiar până-n ferestrele casei mici, țineau strânsă într-o menghină de ger căscioara de lemn rămasă fără auz. În fața verandei abia bombate peste zăpada netedă, erau cupolele albe ale răzoarelor de flori, iar ceva mai încolo strălucea parcul înalt, unde fiecare ciot negru era tivit cu argint, și brazii își trăgeau labele verzi sub dolofana și sclipitoarea lor povară.

Slepțov, în pâslari înalți, cu o scurtă îmblănită cu guler de astrahan, pășea încet pe poteca dreaptă, singura curățată în adâncul acela orbitor. Se mira că mai e viu, că poate simți cum sclipește zăpada, cum îl dor dinții din față de frig. Chiar observă că un tufiș acoperit de omăt semăna cu o arteziană înghețată și că pe panta unui nămete erau urme de pași de câine și niște pete de șofran care găuriseră zăpada înghețată. Ceva mai încolo se vedeau stâlpii podețului, și aici Slepțov rămase locului. Cu amărăciune, cu furie împinse de pe balustradă stratul gros, pufos. Îi veni brusc în minte cum era podul acela în vară. Pe scândurile lunecoase, presărate cu mâțișori, trecu fiul lui și, cu o mișcare agilă a plasei, smulse un fluture care se lăsase pe balustradă. Ia te uită, își zări tatăl. Un

râs irepetabil îi cântă pe chip sub borul îndoit al pălăriei de pai înnegrite de soare, mâna trase de lănțișorul pungii de piele de la brâul lat, picioarele maronii, netede și drăgălașe, stăteau crăcănate vesel în pantalonii scurți de serj, în sandalele care se udaseră. Nu demult, la Petersburg, sporovăind în delir despre școală, despre bicicletă, despre un anume fluture indian, murise, și ieri Slepțov adusese sicriul greu, de parcă ar fi avut o viață întreagă înăuntru, în sat, în cavoul mic de piatră albă de lângă biserica de țară.

Era liniște, o liniște cum e numai într-o zi senină cu ger. Slepțov, ridicând mult un picior, se abătu de pe potecă și, lăsând în urma lui în zăpadă gropi albastre, se strecură printre trunchiurile uimitor de luminoase ale copacilor spre locul acela unde parcul se prăvălea spre râu. Departe în jos, pe luciul alb, lângă o copcă, ardea gheața tăiată, iar pe malul celălalt, de sub acoperișurile de zăpadă ale izbelor se înălțau încet și drept dâre rozalii de fum. Slepțov își scoase căciula de astrahan și se sprijini de un trunchi. Undeva, foarte departe, se tăiau lemne – fiecare izbitură ricoșa sonor în cer –, iar deasupra acoperișurilor albe ale izbelor strivite, pe după ușoara ceață de argint a copacilor, lucea orb crucea bisericii.

3

După-amiază se duse acolo, în sania veche cu spătar drept, înalt. Din pricina gerului, bătea greu splina juganului negru ca pana corbului, evantaie albe îi pluteau deasupra căciulii, iar prin albăstreala argintie lucea pârtia. După ce ajunse, stătu vreun ceas lângă gărduleț mormântului, lăsându-și mâna grea în mănușa de lână pe fonta care frigea prin tricot, și se întoarse acasă cu un ușor sentiment de dezamăgire, ca și cum acolo, în cimitirul de țară, fusese și mai departe de fiul său decât aici, unde sub zăpadă se păstrau nenumăratele urme din vară ale sandalelor lui iuți.

Seara îl apucă un dor cumplit și porunci să se deschidă casa mare. Când ușa se deschise cu un bocet greu și afară năvăli o mireasmă anume, nu cea obișnuită a friguleț ului hibernal din

criptele răsunătoare de fier, Slepțov luă din mâna paznicului lampa cu reflector de tablă și intră în casă singur. Pe jos, parchetul începu să scârțâie sinistru sub pașii lui. Încăpere după încăpere se umplu de lumina galbenă; mobila învești mântată în lințolii părea străină; în locul lustrei atârna din tavan un sac care nu zornăia, și umbra uriașă a lui Slepțov, întinzând încet mâna, pluti pe perete, pe pătratele cenușii ale tablourilor acoperite.

Intrând în camera în care vara locuia fiul lui, puse lampa pe pervaz și deschise pe jumătate, rupându-și unghiile, obloanele albe cu două canaturi, deși afară era noapte. Pe geamul albastru, întunecat, se aprinse o flacără galbenă – lampa care fila un pic – și lunecă pe fața lui mare, bărboasă.

Se așeză la biroul gol și se uită crunt, pe sub sprâncene, la trandafirii palizi și albăstrii ai peretelui, la dulapul îngust, ca de contabilitate, cu sertare de sus până jos, la canapeaua și fotoliile îmbrăcate în huse, și brusc lăsă capul pe birou, cutremurându-se ca apucat, zgomotos, apăsându-și ba buzele, ba obrazul ud de lemnul rece, plin de praf, și ținându-se cu mâinile de colțuri.

În birou găsi un caiet, instrumente de îndreptat aripile fluturilor, bolduri negre și o cutie de biscuiți englezești în care era un cocon indian mare, care costase trei ruble. Fiul își amintise de ea în timpul bolii, îi părea rău că o lăsase, dar se mângâia cu gândul că, probabil, coconul dinăuntru era mort. Găsi și o plasă ruptă – un săculeț de muselină pe un cerc pliabil –, și muselina mirosea încă a vară, a zăpușeala din iarbă.

Pe urmă, gheboșându-se, suspinând cu tot corpul, începu să tragă unul câte unul sertarele de sticlă ale dulapului. În lumina slabă a lămpii sclipeau sub geam, precum mătasea, șiruri egale de fluturi. Aici, în camera asta, uite, pe masa asta, fiul lui își desfășura captura, străpungea mica spinare mițoasă cu un bold negru, punea fluturele în fanta de plută dintre scândurelele glisante și desfăcea, apoi fixa cu fâșiuțe de hârtie aripile moi, încă vii. Acum erau de mult uscate și mutate în vitrină – sclipeau delicat prin sticlă câțiva fluturi coada-rândunicii, falene celest-azurii, fluturi mari roșcați cu picățele negre, sidefii pe dedesubt. Și fiul lui le pronunța denumirile

latinești ușor rârâit, solemn sau cu nepăsare.

4

Noaptea era albăstrie, cu lună; nori subțiri, ca penele de bufniță, se răsfirau pe cer, dar nu atingeau luna ușoară, de gheață. Copacii – grămezi de chiciură cenușie – aruncau o umbră neagră pe nămeții pe care se aprindea ici, colo câte o scânteie metalică. În casa mică, în salonul de pluș, încins de dogorea, Ivan pusese pe masă un brad de un arșin[1] într-un ghiveci de pământ, și tocmai lega de vârful în formă de cruce o lumânare, când Slepțov, rebegit, plâns, cu pete întunecate de praf rămase pe obraz, veni din casa mare, ducând la subsuoară o cutie de lemn. Văzând bradul pe masă, întrebă distrat, cu gândul la ale lui:

— Ce-i cu ăsta?

Ivan, eliberându-l de cutie, răspunse cu voce joasă, caldă:

— E sărbătoare mâine.

— Nu trebuie, ia-l… se încruntă Slepțov, întrebându-se în gând: „Nu cumva azi e Ajunul? Cum de am uitat?“.

Ivan stărui moale:

— E verde. Las’ să stea…

— Te rog să-l iei, repetă Slepțov și se îndoi peste cutia pe care o adusese.

Adunase înăuntru lucrurile fiului său – plasa, cutia de biscuiți cu coconul încremenit, plăcuțele pentru îndreptat aripile, boldurile în caseta lăcuită, caietul albastru. Prima foaie a caietului era pe jumătate ruptă, iar pe partea rămasă era ceva dintr-o dictare în franceză. Mai încolo erau trecute pe fiecare pagină data, denumirile fluturilor capturați și alte observații:

„Am mers prin smârcuri până la Borovici…“

„Azi plouă, am jucat șah cu tata, pe urmă am citit peste măsură de plicticoasa *Fregata Pallada*[2].“

„Splendidă zi toridă. Seara am mers cu bicicleta. Mi-a intrat o gâză în ochi. Am trecut special de două ori pe lângă vila ei, dar n-am văzut-o…“

Slepțov ridică fața și înghiți ceva fierbinte, enorm. Despre cine scria fiul lui?

„Mergeam, ca de obicei, cu bicicleta, scria mai departe. Aproape că ne-am privit. Minunea mea, bucuria mea…“

— De neînchipuit, șopti Slepțov, niciodată n-am să aflu…

Se aplecă iar, descifrând lacom scrisul copilăresc, ascuțit, ce făcea o voltă în jos la margini.

„Azi am văzut primul exemplar de Camberwell Beauty. Asta înseamnă că e toamnă. Seara a plouat. Ea probabil că a plecat, și nici nu ne-am cunoscut. Cu bine, bucuria mea. Mi-e teribil de dor…“

— Nimic nu mi-a spus… își amintea Slepțov ștergându-și fruntea cu palma.

Iar pe ultima pagină era un desen în peniță: un elefant, cum îl vezi din spate – două coloane groase, colțurile urechilor și codița.

Slepțov se ridică. Scutură din cap, ținându-și hohotele cumplite, seci, care îl podideau.

— Nu mai pot… gemea lungind cuvintele, apoi repeta și mai tărăgănat: Nu-mai-pot…

„Mâine e Crăciunul, îi trecu repede prin minte. Iar eu am să mor. Păi da. E așa de simplu. Chiar azi…“

Își scoase batista, își șterse ochii, barba, obrajii. Pe batistă rămaseră dâre întunecate.

— … moartea, zise încet Slepțov, ca și cum ar fi pus capăt unei propoziții lungi.

Ticăia ceasul. Pe sticla albastră a ferestrei se îngrămădeau modelele făcute de ger. Caietul albastru iradia pe masă; lângă el, străvezie în lumină, era plasa care sclipea deasupra unui colț al cutiei deschise. Slepțov mijи ochii și pentru o clipă avu impresia că viața pământească îi era cât se poate de clară, dezgolită și comprehensibilă – tristă până la oroare, umilitor de lipsită de noimă, zadarnică, fără miracole…

Și chiar în clipa aceea plesni ceva – un zgomot fin – ca și cum s-ar fi rupt un elastic întins. Slepțov deschise ochii și văzu: în cutia de biscuiți coconul era sfâșiat, iar pe perete, deasupra biroului, se târa cu repeziciune în sus o creatură neagră zbârcită, cât un șoricel. Se opri, agățându-se cu șase lăbuțe

negre și mițoase de perete, și începu să freamăte ciudat. Ieșise din găoace pentru că un om zdrobit de durere adusese cu el, în odaia caldă, cutia de tablă, și se desprinsese pentru că prin mătasea îndesată a coconului pătrunsese căldura pe care o așteptase atât de mult, pentru care își adunase atâta timp puterile, și iată, acum, desprinzându-se, creștea încet și miraculos. Se desfăceau ușor bucățelele boțite, franjurii de catifea se întăreau, venele în evantai se umpleau cu aer. Devenea înaripat pe neobservate, așa cum pe neobservate devine frumos un chip matur. Și aripile – încă plăpânde, încă umede – tot continuau să crească, să se descrețească, iată, s-au desfășurat până la limita pe care le-a stabilit-o Dumnezeu, și pe perete era deja, în locul ghemotocului, în locul șoricelului negru, un imens fluture de noapte, un vierme indian de mătase, care zboară precum păsările, în amurg, în jurul felinarelor din Bombay.

Și atunci aripile întinse, întunecat-catifelate, cu câte un ochișor sticlos pe fiecare și un puf zmeuriu pe capetele încovoiate, respirară într-un elan de gingașă, încântătoare, aproape omenească fericire.

(1924)
Traducere de Adriana Liciu

1. Unitate de măsură pentru lungimi, egală cu 0,71m.
2. Roman de I.A. Goncearov (1812-1921). Nabokov îl menționează, tot ca „plictisitor“, și în romanul său *Apărarea Lujin*.

Scrisoare către Rusia

Îndepărtată și minunată prietenă, probabil că nu ai uitat nimic în acești mai bine de opt ani de despărțire, dacă ți-l amintești până și pe paznicul sur, în livrea azurie, care nu ne deranja deloc când se întâmpla să o zbughim de la ore și să ne întâlnim în câte o dimineață petersburgheză geroasă în micul și prăfuitul muzeu Suvorov, asemănător cu o tabacheră, și cum ne mai sărutam cu foc în spatele unui grenadier de ceară! Iar pe urmă, când ieșeam din aceste semiobscurități vetuste, cum ne încălzeau incendiile de argint ale grădinii Tavricevski, și gâgâitul lacom, viguros al oșteanului care se arunca la comandă înainte, aluneca pe un ghețuș și își înfigea cu avânt baioneta în pântecele de paie al unei momâi, în mijlocul străzii.

Da, știu, în precedenta scrisoare către tine jurasem să nu amintesc, să nu pomenesc de trecut, mai ales de lucrurile mărunte ale trecutului nostru; fiindcă nouă, scriitorilor din exil, trebuie să ne fie proprie o mai mare sfială a cuvântului; dar iată că imediat, încă de la primele rânduri, ignor dreptul la sublima nedesăvârșire și înăbuș în epitete o amintire peste care tu ai pășit atât de ușor și grațios. Nu despre trecut vreau, iubita mea, să-ți povestesc.

E noapte acum. Noaptea simți cu totul altfel nemișcarea lucrurilor – a lustrei, a mobilei, a portretelor de pe masă. Când și când, în conducte nevăzute, apa geme, gâlgâie, ca niște suspine venind parcă în gâtul casei. Noaptea ies la plimbare. Reflexele felinarelor curg pe asfaltul umed, berlinez, învelit într-o peliculă neagră de unsoare și în ale cărui cute se cuibăresc bălțile de ploaie; ici și colo, deasupra casetei vreunei

guri de incendiu, arde o luminiță de granat. În stația de tramvai e un stâlp de sticlă scăldat într-o lumină galbenă, lichidă – și cine știe de ce, mă simt atât de bine și atât de trist când, târziu în noapte, trece în zbor câte un vagon gol de tramvai, scheunând la cotitură. Vezi clar prin ferestre băncile maro luminate, printre care trece clătinându-se, singur, părând ușor amețit, taxatorul cu punga lui neagră într-o parte.

Hoinărind pe strada întunecată, liniștită, îmi place să ascult cum se întoarce fiecare om la casa lui. Omul, de fapt, nu se vede în întuneric, și nu poți ști niciodată dinainte ce ușă de la intrarea principală se va însufleți, va primi cu un scrâșnet cheia, se va deschide larg, se va opri în contragreutate, iar apoi se va trânti; cheia mai scrâșnește o dată pe dinăuntru și, în fund, în spatele geamului ușii, strălucește pentru un minut uluitor o lumină moale.

Un automobil rulează pe pilaștrii de lumină umedă. E negru, cu o dungă galbenă sub geamuri. Trâmbițează ud în urechea nopții, și umbra lui îmi trece pe sub picioare. Acum strada e pustie de tot. Doar un dog german bătrân, bătând cu ghearele în trotuar, e dus la plimbare împotriva voinței lui de către o fată drăguță, placidă, fără pălărie și cu o umbrelă deschisă deasupra capului. Când trece pe sub luminița de granat (în stânga, deasupra gurii de incendiu), o parte a umbrelei, întinsă și neagră, capătă o nuanță umedă de purpuriu.

Iar după colț, deasupra trotuarului, vălurește în briliante – atât de neașteptat ! – fațada unui cinematograf. Înăuntru vei vedea pe un perete o pânză dreptunghiulară, luminoasă ca luna, niște mimi mai mult sau mai puțin iscusiți; și iată, de pe pânză se apropie, crește, privește în sala întunecată chipul imens al unei fete cu ochi cenușii sclipitori și buze negre numai crăpături strălucitoare, o minunată lacrimă de glicerină, luminându-se, i se prelinge pe obraz. Și uneori apare – evident, printr-o minune ! – însăși viața, neștiind că e filmată: o mulțime întâmplătoare, ape scânteietoare, un copac care foșnește vizibil, dar neauzit.

Ceva mai departe, într-un colț al scuarului, o prostituată grasă, înaltă, în blănuri grele se plimbă agale înainte și înapoi,

oprindu-se din când în când înaintea unei vitrine luminate brutal, în care o doamnă fardată, de ceară, le arată unor gură-cască nocturni rochia ei fluidă de smarald și mătasea strălucitoare a ciorapilor de culoarea piersicii. Îmi place să văd apropiindu-se de această târfă placidă, trecută, ajungând-o din urmă și uitându-se înapoi de două ori, un domn mustăcios, bătrâior, sosit de dimineață cu treburi de la Papenburg. Ea îl conduce fără grabă spre camerele mobilate din una dintre casele din apropiere, pe care ziua nu o deosebești de celelalte, la fel de insipide. În spatele ușii de la intrare, portarul politicos, indiferent, stă de pază toată noaptea în holul neluminat. Iar sus, la capătul unei scări abrupte, o femeie la fel de indiferentă deschide cu o nepăsare studiată o cameră liberă și primește în tăcere plata.

Dar știi cu ce vuiet formidabil o ia peste pod, pe deasupra străzii, hohotind din toate ferestrele, trenul inundat de lumină? Probabil că mai departe de suburbii nu merge, dar bezna de sub bolta neagră a podului e plină în clipa asta de o muzică metalică atât de puternică, încât îmi imaginez fără să vreau țările calde în care voi pleca de îndată ce voi avea o sută de mărci care să-mi prisosească, acele tărâmuri însorite la care visez așa de senin, așa de lipsit de griji.

Sunt atât de lipsit de griji, încât uneori chiar îmi face plăcere să mă uit cum dansează oamenii prin cafenelele de pe-aici. Mulți dintre tovarășii mei de exil își clamează indignarea (și e și plăcere în indignarea asta) față de sfruntările modei, mai ales față de dansurile moderne, și doar moda e o creație a mediocrității omenești, reprezintă un anumit nivel, o vulgaritate a egalității – iar să strigi contra ei, să o blamezi, înseamnă să recunoști că mediocritatea poate crea ceva (fie acest ceva o formă de conducere statală ori un nou model de coafură) pentru care să merite să faci gălăgie. Și, de fapt, dansurile astea ale noastre așa-zis moderne nu sunt nici pe departe noi: se dădeau în vânt după ele și pe vremea Directoratului, mai cu seamă că și rochiile de damă de-atunci erau tot mulate pe corp, iar orchestrele erau tot de negri. Moda respiră peste veacuri: cu cupola crinolinei de la mijlocul secolului trecut, moda inspiră adânc, pe urmă expiră iar, și

fustele devin mai strâmte, dansurile sunt mai strânse. La urma urmelor, dansurile noastre sunt foarte naturale și destul de nevinovate, iar uneori – în sălile de bal londoneze – sunt cât se poate de grațioase în monotonia lor. Îți amintești ce spunea Pușkin despre vals: „monoton și nebunesc“. E exact același lucru. Cât despre decăderea moravurilor… Uite ce-am găsit în însemnările domnului d'Agricourt : „Nu am văzut nimic mai dezgustător decât menuetul care se dansează la noi“.

Așa că îmi face nespusă plăcere să privesc cum, în cafenelele dansante de pe-aici, „trec iute perechile, una după alta“, ca să îl citez din nou pe Pușkin, cum, cu o veselie omenească simplă, joacă ochii caraghios fardați, cum pășesc, atingându-se, pantaloni negri și ciorapi de mătase luminoși. Iar între timp, dincolo de ușă așteaptă noaptea mea solitară, credincioasă, cu reflexele ei umede, cu claxoanele automobilelor și rafalele vântului înalt.

Într-o astfel de noapte, la cimitirul ortodox, mult în afara orașului, și-a luat viața pe mormântul soțului răposat de curând o bătrânică de șaptezeci de ani. Dimineață, întâmplător, am fost acolo, și paznicul, un infirm greoi, în cârje care scârțâiau la fiecare opintire a corpului, mi-a arătat crucea albă de care se spânzurase bătrâna și firele galbene care se lipiseră unde se rosese frânghia („nouă-nouță“, a spus el încet). Dar mai misterioase și mai încântătoare decât orice erau urmele în formă de seceră lăsate de călcâiele mici, ca de copil, în pământul ud de lângă soclu. „A cam călcat pământul în picioare, sărmana, dar altfel – n-a făcut necazuri“, a remarcat nepăsător portarul; și, uitându-mă la firicelele acelea galbene, la gropile mici, am înțeles că există un zâmbet copilăresc chiar și în moarte.

Poate că, dragă prietenă, îți scriu scrisoarea asta numai pentru a-ți povesti despre moartea aceea ușoară și duioasă. Și așa s-a încheiat o noapte berlineză.

Ascultă, sunt pe deplin fericit. Fericirea mea e o sfidare. Rătăcind pe străzi, prin scuaruri, pe cheiuri de-a lungul canalului, simțind vag buzele umezelii prin tălpile găurite, îmi port cu mândrie fericirea inefabilă. Vor trece în goană veacurile și elevii vor căsca deasupra istoriei zguduirilor

noastre; totul va trece, dar fericirea mea, dragă prietenă, fericirea mea va rămâne – în reflectarea umedă a felinarului, în curbura prudentă a treptelor de piatră ce coboară în apele negre ale canalului, în zâmbetul unei perechi care dansează, în toate cele cu care Dumnezeu a înconjurat, atât de generos, singurătatea omenească.

(1925)
Traducere de Adriana Liciu

Încăierarea

Dimineţile, dacă soarele mă invita, mă duceam în afara Berlinului să înot. În staţia de tramvai de la capătul liniei, pe o bancă verde, vatmanii – îndesaţi, în ciubote uriaşe, boante – se odihneau fumând cu poftă şi îşi frecau din când în când mâinile grele în care se impregnase miros de metal, uitându-se cum alături, chiar de-a lungul şinelor, un bărbat cu un şorţ ud stropeşte măceşul în floare, cum irumpe apa, într-un evantai mlădios de argint, din maţul strălucitor, ba zburând spre soare, ba lăsându-se lin peste tufele fremătătoare. Eu treceam pe lângă ei strângând sub braţ prosopul făcut sul şi mă îndreptam în pas vioi spre marginea pădurii; acolo, trunchiurile dese şi subţiri ale pinilor, de un brun rugos în partea de jos, de culoarea pielii mai sus, erau împestriţate cu umbre mărunte, şi pe iarba sfrijită de sub ele stăteau tolănite, completându-se parcă reciproc, petice de soare şi petice de ziar. Deodată, cerul dădea vesel trunchiurile la o parte; pe valurile cenuşii de nisip coboram spre lac, unde ţipau şi se zgribuleau glasurile celor care se scăldau şi pentru câte o fracţiune de secundă apăreau pe luciul luminos geamandurile întunecate ale capetelor. Pe panta lină zăceau întinse pe burtă ori pe spate trupuri în toate nuanţele bronzului pe care îl dă soarele, unele încă albe cu picăţele roz pe omoplaţi, altele deja aprinse, de culoarea mierii sau a cafelei tari cu frişcă. Mi-am dat jos cămaşa şi, pe loc, cu o tandreţe oarbă, mă luă în primire soarele.

Şi în fiecare dimineaţă, la zece fix, se ivea lângă mine acelaşi ins. Era un neamţ în vârstă, şchiop, într-un pantalon şi o scurtă cu croială militară, cu capul mare şi chel polizat de

soare până la un lustru roșu. Își aducea o umbrelă neagră ca o cioară bătrână și un balot bine strâns care se defalca imediat într-un pled cenușiu, un prosop de baie și un teanc de ziare. Despăturea meticulos pledul pe nisip și, după ce rămânea numai în chilotul de baie îmbrăcat dinainte pe sub pantalon, se instala cât se poate de comod pe pled, își potrivea umbrela deasupra capului, ca să-i cadă umbra numai pe față, și se apuca de ziare.

Eu îl urmăream cu coada ochiului, luând notă de lâna întunecată, parcă dărăcită, de pe picioarele lui strâmbe, vânjoase, de burta plinuță cu buricul adânc care se uita, ca un ochi, în cer, și eram foarte preocupat să ghicesc cine era acest om care iubea cu atâta evlavie soarele.

Stăteam întinși pe nisip cu orele. Pe cer treceau într-o caravană agitată norii de vară, nori în formă de cămile, de corturi. Soarele încerca să se strecoare printre ei, dar ei îl acopereau cu o margine orbitoare, aerul stingea, apoi cocea din nou strălucirea, dar primul se lumina nu malul nostru, ci celălalt, noi eram încă în umbra uniformă și fără culoare, iar dincolo se lățea deja lumina caldă, dincolo umbrele pinilor înviau pe nisip, țâșneau modelați de soare omuleți goi – și, brusc, ca un ochi imens, fericit, se desfășura și pe partea noastră strălucirea. Atunci săream în picioare, nisipul cenușiu îmi frigea tălpile, o luam la fugă spre apă și mă năpusteam cu zgomot în ea. Ce bine e să te usuci pe urmă, să simți cum soarele bea lacom cu buze hoțești mărgelele reci rămase pe trup!

Neamțul meu închide cu zgomot umbrela și, săltându-și cu grijă pulpele strâmbe, coboară și el spre apă, unde, după obiceiul pe care îl au bătrânii la scăldat, își udă mai întâi capul, apoi, cu o mișcare largă, își dă drumul înot. Un vânzător de acadele acre trece în lungul malului strigându-și marfa. Alți doi, în costum de baie, duc repede o găleată cu castraveți – și vecinii mei de soare, niște flăcăi cam din topor, extrem de bine făcuți, prind strigătele scurte ale vânzătorilor și le imită cu iscusință. Un prunc gol, negru tot de nisipul ud lipit de el, șontâcăie pe lângă mine și saltă caraghios cioculețul dintre picioarele grăsuțe, nesigure. Alături șade mama lui, o femeie

drăguță, pe jumătate dezbrăcată; își piaptănă, mușcând agrafele, părul negru, lung. Iar ceva mai încolo, chiar la marginea pădurii, niște tineri maronii joacă în forță mingea, azvârlind-o cu o mână, și învie în această mișcare elanul nemuritor al discobolului; iar acum, cu un foșnet atic încep să clocotească în vântul ușor pinii, și uite, mi se pare că lumea întreagă, ca mingea asta mare, îndesată, a zburat pe minunata traiectorie arcuită înapoi în brațele nude ale unui zeu păgân. Și în această clipă, cu o exclamație eoliană, se ivește deasupra pinilor un aeroplan, și un atlet tuciuriu, întrerupând jocul, se uită la cer, unde se duc spre soare două aripi albastre, un vâjâit dedalic, plin de extaz. Aș vrea să-i spun toate astea vecinului meu când, respirând greu, clănțănind din dinții neregulați, iese din apă și se întinde din nou pe nisip. Eu dețin însă prea puține cuvinte nemțești, și doar de-asta nu mă înțelege. În schimb, îmi zâmbește cu toată ființa, cu luciul cheliei, cu smocul negru al mustății, cu vesela burtă cărnoasă, cu cărăruia de lână care aleargă pe mijloc.

Profesia i-am descoperit-o absolut întâmplător. Odată, într-un amurg, când automobilele urlau mai înfundat și în aerul albastru se aprindeau, ca în sud, grămezile de portocale pe tejghele, rătăceam printr-un cartier îndepărtat și am intrat într-o cârciumă să-mi potolesc setea de seară, atât de familiară haimanalelor de oraș. Veselul meu neamț stătea în spatele tejghelei strălucitoare, dădea drumul din robinet unui jet gros, galben, și tăia cu o scândurică spuma care se revărsa somptuoasă peste margine. Pe tejghea se rezema în coate o namilă de vizitiu cu o mustăcioară căruntă și se uita grav la robinet, ascultând berea care spumega ca urina de cal. Ridicând ochii la mine, patronul zâmbi larg, prietenos, îmi turnă și mie o bere și aruncă banul într-o cutie. Lângă el spăla și ștergea paharele, scârțâind dibaci cu cârpa, o fată blondă într-o rochie cadrilată, cu coate ascuțite, roz. În aceeași seară am aflat că era fiica lui, că o cheamă Emma, iar pe el – Krause. Așezat într-un colțișor, am început să sorb fără grabă berea ușoară cu coamă albă, cu un ușor iz de metal. Cârciuma era dintre cele obișnuite – două, trei reclame de băuturi, coarne de

cerb, tavan jos și întunecat cu ghirlande din steguleț de hârtie, urme ale vreunei festivități. În spatele tejghelei, pe rafturi, străluceau sticlele, iar ceva mai sus ticăia un ceas de modă veche, în formă de căscioară, cu un cuc care dă buzna. O sobă de fontă își întindea burlanul inelat în lungul peretelui, apoi și-l curba în amestecul împopistrat steguleților din tavan. Pe mesele solide, fără față de masă, stăteau suporturi de un alb murdar pentru halbele de bere. La una dintre mese, un bărbat somnoros cu niște cute apetisante de grăsime pe ceafă și un flăcău ursuz cu dinți albi, zețar sau ajustor după înfățișare, jucau zaruri.

Era liniște și pace. Ceasul rupea fără grabă fărâme seci de timp, Emma zdroncănea încet sticla paharelor și se tot uita într-un colț unde, într-o oglindă îngustă, întretăiată de literele aurite ale unei reclame, se reflectau profilul ascuțit al ajustorului și mâna lui ridicând mica pâlnie neagră cu zaruri.

În dimineața următoare trecui iar pe lângă vatmanii îndesați, pe lângă evantaiul apei în care luneca mirific un curcubeu, și mă trezii iar pe malul lacului, unde Krause era deja întins. Își scoase de sub umbrelă fața transpirată și intră în vorbă – despre apă, despre zăpușeală. Mă întinsei, mijii ochii din pricina soarelui, și când i-am deschis, totul în jur era albastru. Deodată, pe drumul de pe malul lacului, peste petele de soare dintre pini trecu o furgonetă, iar în spatele ei un polițist pe bicicletă. În furgonetă se zbătea, chelălăia cu un glas subțire, ca un plânset, un cățeluș care fusese prins. Krause se ridică puțin și strigă din răsputeri: „Atenție! Hingherul!“, și strigătul lui fu prins imediat de cineva, se transmise din gâtlej în gâtlej, dând ocol lacului rotund, luând-o înaintea hingherului, și oamenii, preveniți, se repeziră la câinii lor, le puseră iute botnițele și le prinseră zgărzile. Krause ascultă satisfăcut ecourile care se îndepărtau și îmi făcu blajin cu ochiul.

— S-a zis. Nu mai prinde nici unul.

Am început să trec destul de des pe la cârciuma lui. Îmi plăcea tare mult Emma – coatele ei goale și fața mică, de pasăre, cu ochi goi și tandri. Dar ce-mi plăcea în chip deosebit

era felul cum se uita ea la iubitul ei, ajustorul, când își punea lenevos coatele pe masă. Îl vedeam dintr-o parte – cuta dușmănoasă, tristă de lângă gură, ochiul arzător de lup, barba albastră de pe obrazul scofâlcit, nebărbierit de mult. Îl privea cu atâta spaimă și dragoste în timp ce, cu privirea ațintită în ochii ei, îi spunea ceva încet, dădea atât de încrezătoare din cap, întredeschizând buzele palide – și asta mă făcea să mă simt minunat de bine și de vesel în colțișorul meu, de parcă Dumnezeu mi-ar fi confirmat nemurirea sufletului sau un geniu mi-ar fi lăudat cărțile. Mi s-au întipărit în memorie și mâna udă de spumă de bere a ajustorului, și degetul mare al acestei mâini care strângea halba – unghia neagră imensă, crăpată pe mijloc.

Ultima dată când am fost acolo, într-o seară, țin minte că era înăbușitor, mirosea a furtună. Pe urmă s-a dezlănțuit un vârtej și oamenii din piață o luaseră la fugă spre scara stației subterane: în întunericul cenușiu al pieței, vântul rupea veșminte, ca în tabloul *Pieirea Pompeiului*. În cârciuma întunecoasă, patronul, căruia i se făcuse cald, își desfăcu gulerul în timp ce-și lua mohorât cina cu doi prăvăliași. Era deja târziu, și pe geamuri foșnea ploaia, când veni ajustorul. Era ud leoarcă, rebegit, și bombăni cu ciudă ceva văzând că Emma nu era în spatele tejghelei. Krause tăcea clefăind un cârnat cenușiu ca un pietroi.

Și în clipa aceea am simțit că avea să se întâmple ceva ieșit din comun. Băusem zdravăn și sufletul meu, instinctul meu ochios, lacom, cerea spectacol. Totul a început foarte simplu. Ajustorul, apropiindu-se de tejghea, își turnă absent un pahar de coniac dintr-o sticlă cu cioc, luă o gură, își șterse buzele cu palma și, dându-și una peste șapcă, se îndreptă spre ușă. Krause puse furculița și cuțitul în cruce pe farfurie și spuse tare:

— Stai! Douăzeci de pfenigi.

Ajustorul, care pusese mâna pe clanță, se întoarse:

— Cred că sunt aici ca la mine-acasă.

— Nu plătești? întrebă Krause.

Din fund, de sub ceas, ieși deodată Emma, se uită la taică-său, apoi la iubitul ei și înlemni. De deasupra ei, cucul sări cu

un piuit din căsuță și se ascunse iar.

— Dă-mi pace, spuse încet ajustorul și ieși.

Atunci Krause se repezi în urma lui cu o vioiciune uimitoare, smucind ușa.

Isprăvindu-mi berea rămasă, dădui și eu fuga afară: o rafală de vânt umed mă păli în față.

Stăteau unul în fața altuia pe trotuarul negru, strălucitor de la ploaie, și zbierau amândoi – n-am putut desluși toate cuvintele, mai ales că răgetul acela creștea, dar un cuvânt se repeta distinct în el: *douăzeci, douăzeci, douăzeci*. Câțiva oameni se opriseră să asiste la ceartă; eu însumi admiram spectacolul, reflexele felinarului pe chipurile desfigurate, vena încordată de pe gâtul lui Krause – și asta făcu să-mi amintesc, cine știe de ce, că odată, într-o speluncă de port, m-am bătut pe cinste cu un italian negru ca un gândac: mâna mea era în gura lui și strângea cu furie, încercând să-i sfâșie pielea udă pe dinăuntrul obrazului.

Ajustorul și Krause zbierau tot mai tare. Pe lângă mine lunecă Emma, apoi se opri, neîndrăznind să se apropie, și doar striga în disperare:

— Otto!... Tată!... Otto!... Tată!... și la fiecare strigăt al ei, mica ceată fremăta de un hohot reținut, în așteptare.

Cei doi se lansară lacom într-o luptă corp la corp și pumnii bufneau surd; ajustorul lovea în tăcere, iar Krause, lovind, icnea scurt. Lui Otto, numai piele și os, i se îndoi deodată spinarea și un sânge negru îi curse din nări – dădu brusc să prindă mâna grea care îl lovea în față, dar în loc de asta se clătină și se prăbuși cu fața pe trotuar. Oamenii se apropiară în fugă de el și îmi dispăru din vedere. Îmi amintii că îmi uitasem șapca pe masă, așa că m-am întors înăuntru. Acolo era straniu de calm și de luminos. Într-un colț ședea Emma, cu capul căzut pe brațul întins peste masă. Atunci o sărutai cu grijă pe cărarea gingașă, mirosind a bucătărie, și, găsindu-mi șapca, ieșii în stradă.

Pe stradă se tot strângea lume. Krause, respirând greu, ca atunci pe mal, când ieșea din apă, îi explica ceva unui polițist.

Afară și nu vreau să știu cine e vinovat, cine are dreptate în această scurtă istorie. Ea putea fi, desigur, întoarsă altfel: să fi

povestit cu compătimire cum din pricina unui bănuț de aramă a fost mortificată o fericire, cum Emma a plâns toată noaptea și, adormind către dimineață, l-a văzut iar, în vis, pe tatăl ei devenit o fiară care îi făcea praf iubitul. Dar poate că problema nici nu e asta, suferințele și bucuriile omenești, ci jocul umbrelor și luminilor pe un trup viu, în armonia faptelor mărunte adunate, uite, astăzi, acum, într-un fel unic și irepetabil.

(1925)
Traducere de Adriana Liciu

Întoarcerea lui Ciorb

Soții Keller ieșiră de la operă târziu. În orașul acela german liniștit, în care aerul era ușor opac și vălurele piezișe de pe râu hașurau deja de opt secole catedrala reflectată în apă, se servea un Wagner asezonat, cu gust, sub forma unei ghiftuieli cu muzică. De la teatru, Keller își duse soția la o cârciumioară elegantă care se fălea cu vinul său alb, și abia pe la două noaptea automobilul, cu interiorul luminat superficial, îi aduse gonind pe străzile moarte la portița de fier a vilișoarei cu aer sobru. Keller, un neamț în vârstă, îndesat, aducând bine cu președintele Kruger, coborî primul pe trotuar, unde, în lumina cenușie a felinarului, fremătau umbrele încâlcite ale frunzelor. Lumina trase pentru o clipă de pieptul apretat al lui Keller și de picăturile mărgelelor de sticlă de pe rochia soției sale care, scoțând afară un picior durduliu, se strecură la rândul ei din mașină. În antreu îi întâmpină slujnica și, în fugă, îi înștiință într-o șoaptă speriată de vizita lui Ciorb. Chipul dolofan, încă proaspăt al Varvarei Klimovna Keller prinse să tremure și să se înroșească din pricina emoției:

— Ți-a spus că e bolnavă?

Slujnica începu să bâiguie și mai repede. Keller își netezi cu palma grasă barbișonul cărunt, și fața lui mare, întru câtva de maimuță, cu partea dintre buza de sus și nas lungă și cu riduri adânci, se încruntă bătrânește.

— Dar eu nu pot să aștept până mâine. Mergem chiar acum acolo, murmură clătinând din cap Varvara Klimovna și se învârti greoi în loc, prinzând de un capăt voalul care-i acoperea peruca rusească. Doamne, Dumnezeule… Nu degeaba

n-au fost scrisori de-aproape o lună.

Keller își desfășură cu o lovitură de pumn jobenul pliabil și rosti cu rusa lui exactă, ușor guturală:

— Omul acesta nu este în mințile sale. Cum a îndrăznit, dacă ea este bolnavă, să o ducă din nou în acel hotel infam…

Dar, firește, se înșelau crezând că fiica lor e bolnavă. Ciorb îi spusese asta slujnicei numai pentru că așa fusese cel mai ușor de articulat. În realitate, el se întorsese din străinătate singur și abia acum îi venise în minte că trebuia totuși să explice cum murise soția lui și de ce nu le-a scris nimic. Totul era extrem de greu. Cum să explice că voia să-și țină durerea numai pentru el, să nu o maculeze cu nimic străin și să nu o împartă cu nimeni? Pentru el, moartea ei a fost un caz extrem de rar, aproape nemaiauzit, căci nimic nu poate fi mai curat decât, da, o moarte exact așa cum fusese aceea – din șocul unui curent electric, care, tras în sticlă, dă cea mai curată și mai strălucitoare lumină.

Și din ziua aceea de primăvară când, pe o șosea albă, la zece verste de Nisa, ea, râzând, a atins firul viu al unui stâlp doborât de furtună, întreaga lume s-a stins dintr-odată pentru Ciorb, s-a îndepărtat, și chiar trupul ei mort, pe care l-a dus pe brațe până în satul cel mai apropiat, i se părea deja cumva străin și inutil.

La Nisa, unde a trebuit să fie înmormântată, antipaticul pastor ftizic s-a străduit în van să scoată de la el vreun detaliu: el doar zâmbea indolent. O zi întreagă a stat pe pietrișul plajei, prefirând dintr-o palmă în cealaltă pietricele colorate; și brusc, fără să mai aștepte înmormântarea, a plecat înapoi în Germania, prin toate locurile acelea în care fuseseră împreună în călătoria de nuntă. În Elveția, unde petrecuseră iarna și unde merii erau acum în floare, nu a recunoscut nimic în afară de hoteluri; în schimb, în Pădurea Neagră, prin care trecuseră în toamnă, primăvara răcoroasă nu i-a stânjenit cu nimic amintirea. Și, cum a încercat, pe plaja sudică, să găsească pietricica aceea unică, rotundă, neagră, cu un brâu alb regulat, pe care i-o arătase ea în ajunul ultimei plimbări, tot așa căuta și pe drum tot ce semnalase ea printr-o exclamație: conturul aparte al unei stânci, o căsuță acoperită cu solzișori gri-argintii,

un brad negru și podețul peste torentul alb, și tot ceea ce fusese, se prea poate, o prefigurare fatidică: desfășurarea radială, între niște sârme de telegraf, a unei pânze de păianjen brodate cu mărgelușe de ceață. Ea îl însoțea: pășeau iute cizmulițele ei înalte și mâinile se mișcau, se mișcau întruna, ba rupând o frunzuliță dintr-o tufă, ba mângâind în trecere un perete stâncos – mâini ușoare, puse pe râs, care nu știau ce-i liniștea. Îi vedea fața mică, toată numai pistrui întunecați, și ochii mari, verde pal, acea nuanță a cioburilor de sticlă netezite de valuri. I se părea că dacă va strânge toate nimicurile pe care le observaseră împreună, dacă va reconstitui acest trecut apropiat, chipul ei va deveni nemuritor și o va înlocui pentru totdeauna. Doar nopțile, ele, da, erau insuportabile... Noaptea, prezența ei fictivă devenea deodată terifiantă – aproape că nici nu dormise în timpul acestei călătorii de trei săptămâni, și acum ajunsese complet năuc de oboseală în orașul liniștit unde o întâlnise și se cununase cu ea, în gara de unde plecaseră împreună toamna trecută.

Era aproape opt seara. În spatele caselor, turla catedralei se profila neagră pe o fâșie roșie crepusculară. În piața din fața gării stăteau înșiruiți aceiași vizitii decrepiți. Striga același vânzător de ziare, cu vocea surdă, de seară. Același pudel negru cu ochi indiferenți ridică o labă subțire lângă un suport de reclame, chiar pe literele roșii ale unui afiș: *Parsifal*.

Ciorb avea o valiză de mână și un cufăr galben mare. Cutreieră orașul cu o trăsură. Vizitiul plesnea alene din hățuri, ținând cu o mână cufărul. Ciorb își aminti că aceleia căreia nu-i spusese niciodată pe nume îi plăcea să meargă cu trăsura.

Pe o străduță, după colțul operei, era un hotel rău famat, vechi, cu trei caturi, unde se dădeau camere și cu săptămâna, și cu ora – o casă neagră cu coșcoveli geografice, cu muselină zdrențuită la geamurile tulburi și cu o ușă obscură la intrare, care nu se închidea niciodată. Un lacheu palid, dar ferchezuit, îl conduse pe Ciorb pe un coridor întortocheat care trăsnea a igrasie și a varză, și când Ciorb intră după el în cameră recunoscu imediat – după femeia roz la scaldă în ramă aurită de deasupra patului – că era aceeași cameră în care el și soția lui petrecuseră prima lor noapte împreună. Ei i se păruse totul

amuzant atunci – și grăsanul fără haină îmbrâncit pe coridor, și faptul că aleseseră cine știe de ce un hotel atât de nenorocit, și că pe lavoar era un splendid fir de păr blond –, dar cel mai tare râdea de felul cum dispăruseră ei de-acasă. Imediat ce se întorseseră de la biserică, ea fugise în camera ei să se schimbe, în timp ce jos se adunau invitații pentru masă. Keller, într-un frac de bună calitate, cu un zâmbet fleșcăit pe fața de maimuță, bătea pe umăr ba pe unul, ba pe altul, și servea chiar el șnapsurile, iar prietenii apropiați erau duși perechi-perechi de către Varvara Klimovna să vadă dormitorul care le fusese destinat tinerilor căsătoriți: cu înduioșare, abia șoptind, arăta spre pilota uriașă, spre florile de portocal, spre două perechi noi-nouțe de papuci de noapte – unii mari, cadrilați, și unii mici, roșii cu pamponașe – puse una lângă alta pe covorașul pe care era inscripționat cu litere gotice: „ÎMPREUNĂ PÂNĂ LA MORMÂNT“. După aceea s-au deplasat cu toții spre mese, iar Ciorb cu soția, înțelegându-se dintr-o privire, au zbughit-o pe ușa de serviciu, și abia a doua zi dimineață, cu o jumătate de oră înaintea plecării expresului, au apărut acasă după lucruri. Varvara Klimovna a plâns în hohote toată noaptea; soțul ei, pentru care Ciorb era un *émigré* sărac și un *littérateur*, – fusese întotdeauna un om suspicios, blestema alegerea fiicei, cheltuiala cu vinul, poliția care n-a putut să facă nimic… Și pe urmă, când tinerii au plecat, bătrânul s-a dus să se uite la hotelul de pe străduța din spatele operei – și de-atunci, casa aceea mioapă, neagră, devenise pentru el ceva respingător și în același timp atrăgător, ca amintirea unei crime.

Până i-au adus cufărul, Ciorb s-a uitat fix la oleografia roz. Când ușa s-a închis, s-a aplecat peste cufăr și l-a deschis. Într-un colț, sub o fâșie desprinsă din tapetul de hârtie, scormonea și se rostogolea la loc un șoarece. Se răsuci pe un călcâi cu o tresărire rapidă. Beculețul gol care atârna de firul din tavan se mișcă ușor. Umbra firului alunecă pieziș pe canapeaua verde, frângându-se la margine. Chiar pe canapeaua asta dormise el atunci. Soția, culcată în pat, respira atât de regulat, ca un copil. În noaptea aceea doar îi sărutase scobitura gâtului – nimic mai mult.

Șoarecele începu din nou să mișune. Există niște sunete de-

astea mărunte mai înspăimântătoare decât canonadele. Ciorb lăsă cufărul și se învârti de vreo două ori prin cameră. Un fluture de noapte se lovi cu zgomot de bec. Trase de ușă s-o smulgă din țâțâni și ieși.

Coborând pe scară, simți cât de tare obosise, și când se trezi pe străduță, capul începu să i se învârtească din pricina albăstrelii întunecate a nopții de mai. Cotind-o pe bulevard, grăbi pasul. Piața. Călărețul de piatră. Norii negri ai grădinii publice. Acum înfloreau castanii, iar *atunci* era toamnă. Se plimbaseră mult amândoi în ajunul nunții. Ce bun era mirosul umed de pământ, ca de violete, al frunzelor veștede ce acopereau trotuarul… În zilele acelea minunate, mohorâte, cerul era alb-cețos, și în mijlocul pavajului negru ramurile se reflectau într-o băltoacă mică, semănând cu o fotografie prost developată. Între vilele cenușii, nemișcat și moale, era galbenul copacilor, iar în fața casei ei se veștejea un plop și frunzele lui aveau culoarea unui strugure străveziu. În spatele grilajului licăreau trunchiurile mestecenilor – unul într-o husă deasă de iederă – și el povestise că în Rusia nu există iederă pe mesteceni, iar ea spusese că umbra roșcată a frunzișului lor mărunt amintește de petele fine de rugină de pe lenjeria călcată. De-a lungul trotuarului stăteau stejarii și castanii; pe o scoarță neagră se întindea o verzitură de catifea; tot timpul se desprindea câte-o frunză, zbura în diagonală peste stradă, ca un peticuț de hârtie de împachetat. Ea încerca să le prindă din zbor cu o mistrie pe care o găsise lângă o grămadă de cărămizi roz acolo unde reparau strada. Ceva mai încolo, din coșul unei dube utilitare se prelingea un firicel de fum străveziu, care se lăsa într-o parte, apoi se topea printre ramuri – și un zidar care se odihnea se uita cu mâinile proptite în șolduri la domnișoara ușoară ca o frunză veștedă, care dansa cu o mistrie în mâna ridicată. Ea sărea și râdea. Ciorb, gheboșându-se ușor, păși în urma ei – și i se părea că, uite, așa cum miros frunzele veștede miroase fericirea însăși.

Acum abia recunoștea această stradă înghesuită de opulența nocturnă a castanilor. În față ardea un felinar, peste sticla lui se lăsase o ramură, și câteva frunze, pătrunse la capete de lumină, erau aproape translucide. Ciorb se apropie.

Umbra portiței cu grilajul rupt țâșni spre el de pe trotuar, înfășurându-i picioarele. În spatele gardului, la capătul fâșiei cețoase de pietriș, răsări fațada casei cunoscute. O fereastră era deschisă și luminată. În spărtura aceea chihlimbarie, slujnica desfășură larg, dintr-o mișcare, un cearșaf strălucitor. Ciorb o strigă tare și scurt. Cu o mână se ținea de portiță, și senzația de umezeală a fierului sub palmă era cea mai acută dintre toate amintirile.

Slujnica alerga deja spre el. După cum avea să-i povestească Varvarei Klimovna, mai înainte de orice a mirat-o că Ciorb a rămas tăcut pe trotuar, deși ea a deschis imediat portița. „Era fără șapcă, povestise ea, și lumina felinarului îi cădea pe frunte, și fruntea era udă de transpirație, și părul i se lipise de frunte. Am spus că domnii sunt la operă și l-am întrebat de ce e singur. Ochii îi luceau îngrozitor și parcă nu se bărbierise de mult. Dânsul a spus încet: «Transmiteți că ea este bolnavă». Eu am întrebat: «Dar unde ați tras?» Dânsul a spus: «Tot acolo» – și pe urmă: «N-are importanță. Mâine-dimineață plec». I-am spus să mai aștepte puțin, dar dânsul n-a răspuns nimic, s-a întors și a plecat.“

Așa se întorsese Ciorb chiar la izvoarele amintirilor sale. Fusese o ispită chinuitoare și dulce, care acum se apropia de sfârșit. Mai rămânea doar să petreacă o singură noapte în camera care fusese cea dintâi a căsniciei lor, iar mâine ispita va fi trecut deja și chipul ei va deveni perfect.

Și în timp ce mergea înapoi spre hotel pe bulevard, unde pe toate băncile, în întunericul albastru, ședeau siluete începătoșate, înțelese brusc că, în ciuda oboselii, îi va fi imposibil să adoarmă, singur în camera aceea cu un bec gol și cu unghere crănțănitoare. Ieși în piață și o luă încet pe strada principală – și deja știa ce trebuia făcut. Dar a căutat mult: orașul era liniștit, cast, și străduța aceea secretă unde se vindea dragoste îi era necunoscută lui Ciorb. Și abia după un ceas de rătăcire neputincioasă, de simțea cum îl frig călcâiele și îi vâjâie urechile, nimeri din întâmplare pe străduța aceea și se apropie imediat de femeia care îl chemă.

— O noapte, spuse Ciorb printre dinți.

Femeia înclină capul într-o parte, își legănă geanta și

răspunse:

— Douăzeci și cinci.

El încuviință din cap. Abia după o bună bucată de timp, privind-o din întâmplare, Ciorb observă cu indiferență că era destul de frumușică, deși foarte uzată, și că avea părul blond, până la umeri.

Ea mai fusese nu o dată cu alți bărbați în hotelul unde trăsese Ciorb, și lacheul palid cu mirosul fin, dând fuga pe scară, îi făcu prietenește cu ochiul. Cât au mers pe coridor s-a auzit cum în spatele uneia dintre uși, monoton și greu, scârțâia patul, ca și cum cineva tăia cu fierăstrăul un buștean. Și câteva uși mai încolo, dintr-o altă cameră, se auzi iar același zgomot tânguitor, și trecând pe lângă, femeia se uită peste umăr la Ciorb cu o cochetărie rece.

El o introduse în tăcere în camera lui și, imediat, abia așteptând somnul, începu să tragă de butonul gulerului. Femeia se apropie, lipindu-se de el, și întrebă cu un zâmbet:

— Și cu cadouașul cum rămâne?

Ciorb se uită la ea somnoros și distrat, pricepând cu greu despre ce era vorba.

Primind banii, ea îi aranjă frumos în geantă și, oftând ușor, se apropie din nou, scuturându-și părul:

— Să mă dezbrac?

— Da, culcă-te, bolborosi Ciorb, dimineață îți mai dau.

Ea începu să își descheie în grabă nasturii bluziței și se tot uita cu coada ochiului la Ciorb, ușor mirată de năuceala lui posomorâtă. După ce se dezbrăcă la iuțeală, neglijent, el se întinse în pat și se întoarse cu fața la perete.

„Ăsta are pesemne chichirezul lui“, se gândi confuz femeia. Își aranjă încet cămașa, după care o puse pe scaun. Ciorb dormea deja dus.

Femeia se învârti prin cameră și, văzând capacul cufărului de lângă fereastră întredeschis, se lăsă pe vine și aruncă o privire înăuntru. Clipind și întinzând cu băgare de seamă brațul gol, pipăi o rochie de damă, un ciorap, niște cârpușoare de mătase împăturite la nimereală care miroseau atât de frumos, încât o cuprinse tristețea.

Se îndreptă căscând, își scărpină un șold și, așa cum era,

goală, doar în ciorapi, se duse la fereastră și dădu storul de-o parte. Fereastra era deschisă și în abisul de catifea al străzii se vedea un colț al operei, un umăr negru al Orfeului de piatră, distinct conturat pe albăstreala nopții, și un șir de luminițe pe fațada cețoasă ce se pierdea în diagonală în amurg. Acolo, în depărtare, pe straturile semirotunde ale treptelor iluminate de la intrare, mișunau, curgând din răscroiala luminoasă a ușilor, mici siluete întunecate, și spre trepte lunecau, jucând din faruri și lucind din capotele netede, automobile. Și numai când a luat sfârșit plecarea și luminițele s-au stins, femeia a lăsat storul și, stingând lumina, s-a întins pe pat, lângă Ciorb. Adormind, se gândi că mai fusese de vreo două ori în camera asta, ținea minte tabloul roz de pe perete.

N-a dormit mai mult de o oră: a trezit-o un țipăt disperat, înfiorător. Țipătul fusese al lui Ciorb. Se trezise în toiul nopții, se întorsese pe partea cealaltă și își văzuse soția întinsă alături de el. Țipase îngrozitor, din rărunchi. Umbra albă de femeie a sărit din pat. Când, tremurând toată, a aprins lumina, Ciorb ședea pe cearșafurile răvășite, cu spatele la perete, și printre degetele răschirate ardea cu o lucire smintită un ochi. Pe urmă își descoperi încet fața și o recunoscu pe femeie. Ea, bâiguind speriată, își puse în grabă cămașa.

Și Ciorb oftă ușurat și înțelese că ispita luase sfârșit. Se mută pe canapea și, strângându-și în palme gamba păroasă, se uita cu un zâmbet indiferent la femeie. Zâmbetul acela o sperie și mai rău și, întorcându-se, ea își închise la repezeală ultima copcă, își legă șireturile la botine și dădu să-și pună pălăria.

Și în aceeași clipă, pe coridor răsunară glasuri și pași.

— Dar este cu o damă… repeta abătută vocea lacheului.

Și un glas gutural din cale-afară de iritat insista:

— Iar eu vă spun că este fiica mea.

Pașii se opriră în spatele ușii. Pe urmă se auzi o bătaie.

Atunci femeia își înhăță de pe masă geanta și deschise cu hotărâre ușa. În fața ei stătea un domn în vârstă mirat, cu un joben mat, cu o perlă pe pieptul alb al cămășii, iar de după umărul lui se uita o doamnă durdulie, plânsă, cu un voal pe păr. În spate, micul lacheu palid se ridica pe vârfuri holbând ochii și dând din mână a invitație. Femeia îi înțelese semnul și

se strecură pe coridor, pe lângă bătrânul care, cu aceeași nedumerire, întoarse capul spre ea și pe urmă păși peste prag împreună cu doamna. Ușa se închise. Femeia și lacheul rămaseră pe coridor, se uitară speriați unul la altul și, gheboșându-se, traseră cu urechea. În cameră era tăcere. Părea de necrezut, dar acolo, în spatele ușii, erau trei oameni. Nici un sunet nu se-auzea de-acolo.

— Tac, șopti lacheul și își lipi degetul de buze.

(1925)

Traducere de Adriana Liciu

Ghid prin Berlin

De dimineață am fost la grădina zoologică, iar acum intru cu prietenul meu, cu tovarășul meu nedespărțit, într-o berărie. Pe firma albastră e scris cu litere albe *LÖWENBRÄU*, și într-o parte face cu ochiul portretul unui leu care ține o halbă de bere. Mă așez și încep să îi povestesc prietenului meu despre conducte, tramvaie și alte lucruri importante.

1. CONDUCTE

În fața casei în care locuiesc se află de-a lungul trotuarului o uriașă conductă neagră, iar cu un arșin mai încolo – alta, iar dincolo – a treia și a patra: sunt intestinele de fier ale străzilor, goale încă, urmând să fie coborâte în adâncul pământului, sub asfalt. În primele zile după ce fuseseră descărcate cu vuiet din camioane, puștii se fugăreau pe ele și se târau de-a bușilea prin tunelurile astea rotunde; dar după o săptămână deja nu se mai juca nimeni, doar zăpada se lăsa pe ele. Și acum, când ies din casă în semiîntunericul opac al zorilor, pe fiecare conductă neagră se vede o dâră albă uniformă, iar pe panta interioară, chiar de lângă gura celei pe lângă care cotesc șinele, strălucirea unui tramvai încă iluminat își ia zborul asemeni unei îndepărtate străfulgerări portocalii. Astăzi, pe fâșia de zăpadă cineva scrisese cu degetul „Otto“, și m-am gândit că un nume ca ăsta, cu doi „o“ albi de o parte și de alta și cu o pereche de consoane calme la mijloc, se potrivește de minune cu zăpada

asta depusă într-un strat liniștit, cu conducta asta cu cele două guri ale ei și cu adâncu-i misterios.

2. TRAMVAIE

Tramvaiul o să dispară peste vreo douăzeci de ani, cum a dispărut deja tramvaiul cu cai. Simt la el ceva ce și-a trăit traiul, un fel de farmec vetust. Totul e ușor stângaci, instabil – și când, la o curbă prea rapidă, îi sare cârma de pe sârmă, și taxatorul, dacă nu chiar unul dintre călători, îndoindu-se peste pupă și uitându-se în sus, trage, trage de frânghie încercând să o pună în poziția necesară, îmi vine întotdeauna în minte gândul că vizitiul diligenței mai scăpa câteodată biciul, și-atunci își strunea cei patru cai și îl trimitea după bici pe flăcăul în livrea care ședea lângă el pe capră și trâmbița strident dintr-un corn mic, în timp ce, zdroncănind pe bolovani, diligența se hurducăia printr-un sat.

Taxatorul, cel care dă biletele în tramvai, are niște mâini cu totul deosebite. Ele lucrează cu aceeași iscusință ca și mâinile unui pianist, dar în loc să fie fără oase, transpirate, cu unghii moi, mâinile taxatorului sunt așa de rigide, încât atunci când, turnându-i în palmă mărunțișul, atingi întâmplător mâna aceea care pare acoperită cu o crustă uscată, aspră, simți ceva neplăcut. Sunt mâini deosebit de dibace, de conformate, în ciuda grosimii și a grosolăniei degetelor. Mă uit curios cum, apăsând biletul cu o unghie neagră, pătrată, îl perforează în două locuri, cum scotocește cu laba în desaga de piele greblând după rest, și cum, zgomotos, închide pe loc desaga, cum trage de șnurul zornăitor sau cum, dintr-o singură lovitură cu degetul mare, deschide ferestruica ușii din față, ca să dea bilete celor de pe platformă. Și în timpul ăsta vagonul se clatină, oamenii de pe interval se agață la fiecare hop de curelele care atârnă, se lasă ba în față, ba pe spate, dar lui nu îi scapă nici măcar un bănuț, nici un peticuț rupt din micul sul de bilete. Acum, în zilele de iarnă, ușița din față e acoperită în partea de jos cu un postav verde, geamurile s-au întunecat din pricina gerului, lângă stație, la marginea trotuarului stau grămadă

brazii de Crăciun, și pasagerilor le îngheață picioarele, și mâna conductorului mai îmbracă din când în când o mitenă cenușie tricotată. La capătul liniei, vagonul din față este detașat, trece pe altă linie, le ocolește pe cele rămase, revine pe la spate, și parcă e ceva din așteptarea docilă a unei femele în felul cum așteaptă cel de-al doilea vagon ca primul, masculul, azvârlind în sus o flăcăruie ușoară, trosnitoare, să ruleze din nou, să se atașeze. Și eu îmi amintesc cum la Petersburg, acum optsprezece ani, caii erau deshămați și aduși prin jurul pântecosului tramvai albastru.

Tramvaiul cu cai a dispărut, o să dispară și tramvaiul, și vreun scriitor berlinez mai excentric, în anii ’20 ai secolului XXI, dorind să descrie vremea noastră, va căuta la muzeul de istorie a tehnicii un vagon de tramvai vechi de o sută de ani, galben, grosolan, cu scaunele încovoiate bătrânește, și la muzeul de istorie a vestimentației va da de o uniformă de taxator neagră, cu nasturi strălucitori – și venind acasă, va alcătui o descriere a fostelor străzi berlineze. Atunci totul va fi prețios și plin de semnificație, fiecare lucru mărunt: și punga taxatorului, și reclama de deasupra ferestrei, și hurducăiala neobișnuită a tramvaiului, pe care strănepoții noștri, poate, și-o vor imagina – totul va fi înnobilat și justificat prin vechime.

Cred că în asta și constă sensul creației scriitoricești: să înfățișeze lucrurile simple așa cum se vor reflecta ele în oglinzile tandre ale timpurilor viitoare, să afle în ele delicatețea aceea înmiresmată pe care o vor simți abia urmașii noștri în zilele acelea îndepărtate când orice nimic din viața noastră de zi cu zi va deveni prin el însuși minunat și sărbătoresc, în zilele acelea când omul care se va fi îmbrăcat cu cel mai simplu sacouaș de astăzi va fi gata costumat pentru un bal mascat cu pretenții.

3. LUCRĂRI

Iată felul diverselor lucrări pe care le văd pe fereastra tramvaiului.

La o intersecție asfaltul e răvășit; patru muncitori bat pe

rând cu câte un baros într-un pilon; primul a lovit, al doilea lasă deja barosul să cadă cu o mișcare amplă și precisă; al doilea baros a bubuit și se ridică iarăși, iar de sus se prăbușesc, egal, unul după altul, al treilea și al patrulea. Le aud zgomotul lipsit de grabă, orologiu de fontă, patru note care se repetă.

Un brutar tânăr, cu tichie albă, trece în zbor pe o tricicletă: un om presărat cu făină are ceva angelic. Zdrăngăne o camionetă cu lădițe, în lădițe sclipesc ca smaraldul șiruri egale de sticle goale strânse de la cârciumi. O lungă zadă neagră călătorește incognito cu un car: e întinsă, creștetul îi tresare ușor, iar rădăcinile, cu pământ pe ele, înfășurate într-o rogojină deasă, formează la baza ei o enormă bombă de un galben maroniu. Un poștaș a pus un sac sub o cutie poștală de culoarea cobaltului, îl atașează la ea și, misterios, invizibil, cu un fâșâit grăbit, cutia se deșartă, iar poștașul închide cu zgomot gura pătrată a sacului îngreunat. Dar mai frumoase decât orice sunt probabil vitele tăiate, de un galben de crom cu pete roz, puse claie peste grămadă într-un camion, și insul cu șorț, cu glugă lungă de piele pe ceafă, care ia o carcasă grea în spinare și, gheboșându-se, o duce traversând trotuarul în prăvălia rumenă a măcelarului.

4. EDEN

În orice oraș mare există un fel de rai pe pământ creat de om.

Dacă bisericile ne vorbesc despre Evanghelie, grădinile zoologice ne amintesc de solemnul și duiosul început al Vechiului Testament. Păcat doar că acest rai artificial e tot numai gratii; drept este însă că, dacă nu ar fi grilajul, leul ar înghiți căprioara. Totuși acesta este, desigur, un rai, în măsura în care omul e capabil să reproducă raiul, și nu degeaba vizavi de grădina zoologică berlineză se află un mare hotel numit chiar așa: Hotel Eden.

Acum, iarna, când animalele tropicale s-au ascuns, recomand vizitarea casei amfibiilor, insectelor și peștilor. În sala semiobscură, șirurile de vitrine luminate din lateral aduc

cu ferestruicile prin care căpitanul Nemo se uita din submarinul său la ființele acvatice care unduiau printre ruinele Atlantidei. În dosul acestor vitrine, prin grote strălucitoare, lunecă, fulgeră din aripioare pești străvezii, respiră flori marine, și pe nisip stă tolănită o stea purpurie în cinci colțuri, vie. Iată, vasăzică, de unde a apărut faimoasa emblemă: chiar de pe fundul oceanului, din bezna scufundatelor Atlantide care au trăit demult tot feluritele tulburări – experimentări ale unor utopii cam prostești ce ne tot hărțuie pe noi azi.

Și, firește, este de văzut cum sunt hrănite broaștele-țestoase. Aceste vechi cupole cornoase, greoaie, au fost aduse din insulele Galapagos. De sub o cupolă de două kilograme și jumătate, lent (ca o imagine cu încetinitorul la cinematograf), cu un fel de prudență senilă, ies afară capul plat, numai crețuri, și două labe nevolnice. Și cu limba spongioasă, groasă, care te duce cumva cu gândul la un tontălău fonfăit care își varsă sleit vorba hidoasă, țestoasa, vârându-se în grămada de legume ude, le clefăie cu indolență frunzele.

Dar această cupolă pe care o are peste ea – ah, această cupolă, minunată povară seculară, uzată, de un bronz stins, a timpului...

5. BERĂRIA

— Ghidul ăsta e foarte prost, spuse posomorât nedespărțitul meu tovarăș de pahar. Pe cine interesează cum ai stat dumneata în tramvai și cum te-ai dus la acvariul din Berlin?

Berăria în care ne aflăm amândoi e formată din două încăperi, una mare, alta mai mică. În prima, la mijloc, e un biliard, prin colțuri sunt câteva mese, în fața ușii de la intrare e tejgheaua și în spatele ei, pe rafturi, sunt sticle. Pe peretele dintre geamuri atârnă de niște prăjini scurte, ca niște steaguri de hârtie, ziare și reviste. În fund e un coridor larg și acolo se vede o cămăruță îngustă cu un divan verde la perete, sub o oglindă din care se prăvălește o masă ovală acoperită cu o mușama cadrilată, așezându-se ferm în fața divanului. Camera

asta ține de mica locuință a patronului. Acolo, soția lui, o nemțoaică ofilită, cu piept plin, îi dă să mănânce supă unui copilaș bălai.

— E neinteresant, spune cu un căscat plictisit prietenul meu. Problema nu sunt tramvaiele și țestoasele, ci în general... Pe scurt, e anost. Un oraș străin anost. Iar viața în el e scumpă...

Din colțul nostru de lângă tejghea se vede bine coridorul din fund – divanul, oglinda, masa. Patroana strânge de pe masă. Copilașul, sprijinindu-se în coate, se uită atent la o revistă ilustrată din suportul inutil.

— Ce-ai văzut acolo? întreabă tovarășul meu de pahar și încet, cu un oftat, se întoarce scârțâind greoi cu scaunul.

Acolo, în fund, copilul a rămas singur pe divan. Vede de-acolo sălița în care stăm noi – insulița de catifea a biliardului, bila albă de os care nu trebuie atinsă, luciul metalic al tejghelei, doi șoferi grași la o masă, și eu cu prietenul meu la alta. El e obișnuit de mult cu toate astea, nu-l tulbură apropierea noastră, dar eu știu un lucru: orice i se va întâmpla în viață, își va aminti întotdeauna tabloul pe care îl vedea zi de zi în copilărie din cămăruța în care i se dădea să mănânce supă – își va aminti și biliardul, și clientul de ieri, fără haină, dându-și înapoi cotul ca un unghi alb și împușcând cu tacul o bilă, și fumul albăstriu al trabucelor, și vuietul vocilor, și pe tatăl lui în spatele tejghelei umplând de la robinet o halbă de bere.

— Nu pricep ce-ai văzut acolo, spune prietenul meu întorcându-se iar spre mine.

Și chiar așa ! Cum să-i explic că am tras cu ochiul la o viitoare amintire a cuiva?

(1925)
Traducere de Adriana Liciu

O poveste

Fantezia, fiorii, extazul fanteziei… Erwin le cunoștea bine. În tramvai se așeza întotdeauna pe partea cu mâna dreaptă – să fie mai aproape de trotuar. Zilnic, de două ori pe zi, în tramvaiul care îl ducea la serviciu și de la serviciu înapoi, Erwin se uita pe fereastră și își aduna un harem.

Un trotuar îl lucra dimineața, când se ducea la serviciu, pe celălalt seara, când se întorcea, și mai întâi unul, apoi celălalt era scăldate în soare, fiindcă și soarele se ducea și se întorcea. Trebuie avut în vedere că o singură dată în viață se apropiase Erwin de o femeie pe stradă, și femeia aceea îi spusese încet: „Să vă fie rușine… Plecați de-aici“. De-atunci a evitat discuțiile cu ele. În schimb, despărțit de trotuar printr-un geam, apăsându-și pe coaste servieta neagră și întinzându-și piciorul cu cracul ros, în dungi, sub scaunul din față, Erwin se uita în voie, curajos, la femeile care treceau și, deodată, își mușca buza: asta însemna o nouă captură; și o abandona imediat, și privirea lui iute, săltăreață, ca un ac de busolă, era deja în căutarea următoarei. Cum ele erau departe, ursuza lui timiditate nu afecta cu nimic deliciul de a alege. Dacă se întâmpla însă ca o femeie drăguță să se așeze în fața lui, își trăgea piciorul de sub scaunul ei, cu toate semnele unei ciude ce nu era, de altfel, potrivită cu anii săi foarte tineri, și pe urmă nu se putea hotărî s-o privească în față pe femeia aceea – îl și durea, uite-aici, în oasele frunții, deasupra sprâncenelor, din pricina timidității, parcă-i strângea capul o cască de fier și nu-l lăsa să ridice ochii ; și ce ușurare când ea se ridica și se îndrepta spre coborâre. Atunci, cu o simulată lipsă de atenție,

se întorcea, înșfăca dintr-o privire ceafa ei minunată, pulpele mătăsoase, și o anexa inexistentului harem. Și pe urmă iar curgea pe lângă fereastră trotuarul însorit, și Erwin, întinzând piciorul, întorcând spre geam nasul palid, subțire, cu o gropiță vizibilă în vârf, își alegea sclavele. Și iată ce însemnau fantezia, fiorii, extazul fanteziei.

Odată, într-o sâmbătă, într-o seară ușoară de mai, Erwin stătea într-o cafenea în aer liber și privea, prinzându-și din când în când cu un incisiv buza inferioară, la trecătorii de seară, care își omorau timpul. Cerul era rozaliu tot, și cu o lumină nepământeană ardeau în amurg felinarele, luminițele firmelor. O doamnă mai trecută, înaltă, în taior gri închis, jucând greu din șolduri, trecând printre măsuțe și negăsind nici una liberă, își puse mâna mare, într-o mănușă neagră strălucitoare, pe spătarul scaunului gol din fața lui Erwin.

— Da, vă rog, spuse Erwin cufundându-se în scaun.

De doamne din acestea bătrâioase, voinice nu se temea foarte tare.

Ea se așeză în tăcere, își puse pe masă geanta mare, semănând mai degrabă cu o valijoară dreptunghiulară neagră, și comandă cafea și o porție de tort de mere. Avea o voce plină, cam răgușită, dar plăcută.

Cerul imens, scăldat într-o pâclă rozalie, se întuneca, luminile clipeau, un tramvai scrâșni și lăcrimă cu o strălucire paradiziacă pe asfalt. Și treceau femei.

„Bine-ar fi, uite, asta“, își mușcă Erwin buza. Și apoi, după câteva minute: „Ia uite, și asta“.

— A, da, asta se poate aranja, spuse doamna cu același glas ușor stins, calm, cu care îi vorbise chelnerului.

De mirare, Erwin se ridică puțin. Doamna se uita la el fix, încheindu-și și descheindu-și încet mănușa pe mână. Ochii ei puțin retușați, ca niște pietre false luminoase, străluceau indiferent și dur, iar sub ei se umflau pungi întunecate. Mănușa scoasă lăsase la vedere o mână mare, zbârcită, cu unghii migdalate, încovoiate, foarte ascuțite.

— Nu vă fie cu mirare, izbucni în râs doamna, și pe urmă, cu un căscat surd, adăugă: Sunt diavolul, asta-i tot.

Năucit, Erwin ar fi luat asta drept o metaforă, dar doamna,

coborând vocea, continuă astfel:

— Mi se dă chiar degeaba înfățișarea unui bărbat cu coarne și cu coadă. Nu am apărut decât o singură dată sub acest chip, și zău dacă știu prin ce-a meritat chipul ăsta un succes atât de îndelungat. Eu mă nasc de trei ori în două secole. Ultima dată am fost un mic rege printr-o fundătură africană. A fost un repaus după niște întrupări de mai mare răspundere. Iar acum sunt doamna Ott, am fost căsătorită de trei ori, am dus la sinucidere câțiva tineri, am făcut un pictor renumit să copieze pentru o liră Westminster Abbey, am aprins călcâiele unui familist virtuos… De altfel, n-am să mă laud. Oricum, m-am săturat până peste cap de întruchiparea asta…

Erwin bălmăji ceva și se întinse după pălărie, care căzuse sub masă.

— Nu, stați, spuse doamna Ott înșurubând în mușt iucul emailat o țigară groasă. Vă ofer un harem. Iar dacă nu credeți încă în puterea mea… Priviți, acum traversează un domn cu ochelari de baga. Să-l lovească tramvaiul.

Erwin, clipind, se uită într-acolo. Domnul cu ochelari, ajungând la șine, își scoase din mers batista, dădu să strănute în ea și, în aceeași clipă – o străfulgerare, un bubuit, o prăbușire. Oamenii din cafenea scoaseră un „ah“, săriră în sus. Unii traversară strada în fugă. Domnul, deja fără ochelari, stătea jos pe asfalt. Îl ajutară să se ridice, el clătină din cap, își șterse palmele, apoi se uită în toate părțile vinovat.

— Am spus „să-l lovească“ – puteam să spun „să-l calce“, spuse doamna Ott. În orice caz, acesta este un exemplu.

Scoase pe nări doi colți cenușii de fum și îl fixă din nou pe Erwin.

— Mi-ați plăcut din capul locului. Timiditatea asta… Imaginația asta îndrăzneață… Aceasta este penultima mea seară. De ipostaza de femeie care îmbătrânește m-am săturat până peste cap. Și în afară de asta, atât am păcătuit zilele trecute, că e mai bine să ies cât mai degrabă din viața asta. Am de gând ca luni, în zori, să mă nasc într-un alt loc… Așadar, dragă Erwin, continuă doamna Ott atacând bucata de tort cu mere, m-am decis pentru un pic de distracție nevinovată, și iată ce vă propun: mâine, de la amiază până la miezul nopții,

puteți să marcați cu o privire femeile care vă plac și, fix la miezul nopții, eu le adun spre a vă sta cu totul la dispoziție. Ce părere aveți?

Erwin coborî privirea și spuse încet:

— Dacă toate acestea sunt adevărate, ar fi o mare fericire…

— Atunci s-a făcut, spuse doamna Ott. Dar trebuie să vă pun o condiție, continuă ea lingând crema de pe linguriță. Nu, nu e ce vă gândiți. M-am asigurat la timp de un suflet fermecător pentru viitoarea mea întrupare. Sufletul dumneavoastră nu-mi face trebuință. Condiția uitați care este: numărul aleselor dumneavoastră trebuie să fie fără soț. E ceva obligatoriu. Altfel nu vă pot aranja nimic.

Erwin tuși scurt și, aproape în șoaptă, întrebă:

— Dar… de unde voi ști eu… Bun, să zicem că am marcat, apoi ce urmează?

— Nimic, spuse doamna Ott. Sentimentul, dorința dumneavoastră sunt deja un ordin. De altfel, ca să știți că s-a făcut, că sunt de acord cu o alegere sau cu alta, vă voi da de fiecare dată un semn: zâmbetul întâmplător al femeii cu pricina sau pur și simplu un cuvânt spus în mulțime – o să-l prindeți.

— Da, și încă ceva, spuse Erwin, târșâindu-și tălpile pe sub masă. Unde o să, ei bine, unde o să aibă loc asta? Eu am o cămăruță.

— În privința asta, nu vă faceți nici o grijă, spuse doamna Ott și, scârțâind din corset, se ridică. Acum e timpul să vă duceți acasă. Nu strică să trageți un pui de somn. Vă conduc.

Și în taxiul descoperit, în curenții vântului întunecat care zburau între cerul înstelat și asfaltul sclipitor, Erwin se simți teribil de fericit. Doamna Ott stătea foarte drept, picior peste picior în unghi ascuțit, și în ochii ei duri, strălucitori licăreau luminile nocturne ale orașului.

Vântul se opri.

— Ei, iată și casa dumneavoastră, spuse ea atingând cotul lui Erwin. La revedere.

Puține sunt oare visele stârnite de o halbă de bere grasă străpunsă de un fulger de coniac? Trezindu-se în dimineața

următoare, astfel reflecta Erwin – că probabil fusese beat, că discuția cu ciudata doamnă bătrâioară de la cafenea fusese pură imaginație. Dar, treptat, amintindu-și tot felul de nimicuri ale serii trecute, înțelese că toate astea nu puteau să aibă ca explicație doar imaginația.

Ieși pe stradă cam pe la douăsprezece și jumătate. Și pentru că era duminică, și pentru că în jurul bojdeucii veceului din colț dădea într-un clocot violaceu un liliac persan, Erwin simți o remarcabilă ușurare, iar ușurarea înseamnă aproape zbor. În mijlocul scuarului, într-o mică groapă pătrată, niște copii, ridicându-și poponețele flanelate, modelau minuni de nisip. Frunzele lucioase ale teiului fremătau, inimioarele întunecate ale umbrelor lor fremătau pe pietriș, urcau în stol ușor pe pantalonii și fustele trecătorilor aflați la plimbare, se împrăștiau în fugă pe fețe și umeri, și alunecau din nou în stol pe pământ, unde, abia fremătând, așteptau trecătorul următor. Și, traversând scuarul, Erwin văzu o fată în rochie albă, care stătea pe vine și sâcâia cu două degete un cățeluș gras, mițos, cu negi pe burtă. Ea înclină capul, dezgolindu-și ceafa, modulația șirei spinării, pufușorul luminos, rotunjimea umerilor despărțiți de o adâncitură gingașă, și soarele dădu de șuvițele aurii, fierbinți din părul ei castaniu. Continuând să se joace cu cățelușul, ea se ridică de pe vine și, uitându-se în jos la el, bătu din palme – și cățelușul se rostogoli pe pământ, o zbughi într-o parte, căzu într-o rână. Erwin se așeză pe o bancă și, cu o privire fulgurantă, timidă și avidă, îi cuprinse chipul. Îl văzu atât de clar, atât de pătrunzător, cu o asemenea acuitate a percepției, încât poate că ani îndelungați de intimitate nu i-ar fi putut revela nimic nou în acele trăsături. Buzele ei palide abia tresăreau, repetând parcă toate micile, ușoarele mișcări ale cățelușului ; genele tresăreau atât de scăpărătoare, încât păreau că sunt raze fine ale ochilor ei jucăuși; dar poate că mai minunată decât orice era linia curbă a obrazului ușor din profil – linia aceea, desigur, nu se putea descrie în cuvinte. Ea o luă la fugă, făcându-i să-i sclipească picioarele netede, iar cățelușul se rostogoli după ea ca o mingiuță mițoasă. Brusc, Erwin își aminti ce putere îi fusese dată și, ținându-și răsuflarea, începu să aștepte semnul. În clipa aceea fata se

întoarse în fugă și învălui într-un zâmbet mingiuța vie care abia reușea să se țină după ea.

— Prima, spuse Erwin în gând și se ridică de pe bancă.

Scârțâind pe pietriș cu ghetele de un galben tare, aproape oranj, Erwin ieși din scuar. Privirea sa mitralia în toate părțile, dar, pentru că fata cu cățelușul îi lăsase în suflet o pată de soare, căuta în van vreun chip feminin care să-i placă. Nu trecu însă mult, și această pată de soare se extinse, căci iată, lângă stâlpul de sticlă cu orarul tramvaielor, Erwin zări două doamne tinere – surori, judecând după asemănare – care dezbăteau pe un ton ridicat traseul. Amândouă erau slăbuțe, în mătase neagră, ușor fardate, cu ochi vii.

— Trebuie să-l iei pe ăsta, chiar pe ăsta, spuse una.

— Pe amândouă, vă rog, rugă repede Erwin.

— Păi, da, cum să nu… răspunse a doua la cuvintele surorii.

Erwin coborî de pe trotuar și traversă scuarul în diagonală. Cunoștea toate locurile unde era mai elegant, unde existau mai multe posibilități.

— Trei, spuse pentru sine. Fără soț. Deci, până acum, totul este bine. Și dacă acum ar fi miezul nopții…

Balansându-și poșeta, ea cobora treptele intrării. În urma ei ieși, fumând un trabuc, un domn înalt, cu obraji albaștri de la bărbierit și cu o bărbie zdravănă, ca un călcâi. Doamna era fără pălărie, cu părul întunecat tuns băiețește acoperindu-i fruntea ca un chenar. Pe reverul jachetei avea un trandafir artificial, mare și purpuriu. Când trecu, Erwin observă în dreapta ușii o reclamă la țigări – un turc cu mustăți blonde și fes și un „DA!“, iar sub el, mai mic: „Eu fumez numai Trandafirul Orientului“.

Simțind o răcoare plăcută, se îndreptă spre un restaurant ieftin, se așeză în fund de tot, lângă telefon, se uită la cei care luau masa. Nici una dintre doamne nu îl încântă cine știe ce. „Poate asta. Nu, s-a întors, e bătrâ… Niciodată nu trebuie să judeci din spate.“

Chelnerul aduse dejunul. De telefon se apropie un bărbat cu gambetă, apelă un număr și începu să strige emoționat, ca un câine care a dat peste o urmă proaspătă de iepure. Privirea rătăcitoare a lui Erwin se târî spre tejghea și dădu acolo de o

fetișcană preocupată, care punea pe o tavă halbele de bere proaspăt spălate. Lunecă pe brațele ei goale, pe fața palidă, puțin ciupită de vărsat, dar extrem de drăguță, și se gândi: „Ce dacă – uite, și-asta“.

— Da! Da! Da! lătră emoționat bărbatul în pâlnia telefonului.

După ce mâncă, Erwin se simțea îngreunat și decise că era bine să doarmă vreun ceas. Ca să spunem adevărul, ghetele oranj îl strângeau de-i săreau ochii. Era cam înăbușitor. Nori calzi, imenși, se umflau ca niște cupole albe și se împingeau unul pe altul. Lumea de pe străzi se rărise, în schimb simțeai cum casele se umpleau de sforăitul dens de după-amiază. Erwin se urcă într-un tramvai.

Vagonul se smulse din loc și, văitându-se, o porni rapid. Erwin își întoarse spre fereastră nasul palid ce-i lucea de transpirație, încercând să prindă cu privirea chipurile feminine ce treceau iute. Plătind biletul, observă că pe stânga culoarului stătea, cu pălăria de catifea neagră întoarsă spre el, o doamnă într-o rochie ușoară, imprimată cu flori galbene ce se înlănțuiau pe un fond liliachiu semitransparent, prin care se distingea șiretul de culoare deschisă, în zigzag, al corsetului, și faptul că această doamnă era bine făcută, solidă, trezi în el dorința de a-i vedea fața. Când pălăria se înclină și începu să se întoarcă precum o corabie, el, după cum avea obiceiul, își abătu privirea, se prefăcu atent la băiețelul care stătea în fața lui, la un bătrânel cu obraji roșii care moțăia în fundul tramvaiului și, dobândind astfel un punct de sprijin, de justificare pentru continuarea cercetării – mă uit, chipurile, în toate părțile –, Erwin își mută privirea, la fel de distrat, asupra femeii. Era doamna Ott. Din pricina căldurii, pete cărămizii i se răspândiseră pe fața trecută, sprâncenele negre și dese fremătau deasupra ochilor pătrunzători, luminoși și un zâmbet îi înălța colțurile buzelor strânse.

— Bună, spuse doamna Ott cu glasul său moale, ușor răgușit. Mutați-vă aici. Așa. Acum putem să stăm de vorbă. Cum merge treaba?

— În total cinci, răspunse stânjenit Erwin.

— Perfect. Număr fără soț. V-aș sfătui să vă opriți aici. Iar la

miezul nopții... Da, se pare că încă nu v-am spus... La miezul nopții veți veni pe strada Hoffmann – știți unde este? Acolo căutați numărul treisprezece. E o mică vilă cu grădiniță. Acolo vă vor aștepta alesele dumneavoastră. Eu o să vă întâmpin la portiță, dar, bineînțeles, adăugă cu un zâmbet subtil, n-am să vă deranjez... Ați reținut adresa?

— Uitați, spuse Erwin adunându-și curajul, ce vă rog, ele să fie în aceleași rochii, și să fie de la-nceput foarte vesele, foarte drăgăstoase...

— A, se-nțelege, răspunse doamna Ott. Totul va fi exact așa cum doriți. Altfel nu merita să punem la cale toată istoria asta, nu? Dar recunoașteți, dragă Erwin, că, puțin de tot, m-ați remarcat și pe mine pentru haremul dumneavoastră, nu-i așa? Oh, nu vă fie frică, doar știu foarte bine... Glumeam numai... Trebuie să coborâți? Vă duceți acasă? Da, e bine. Cinci e număr fără soț. Mai bine țineți-vă de el. Așadar, la miezul nopții.

Erwin, fără să se uite nici într-o parte, nici în alta, se întoarse acasă, se descălță și, cu un oftat satisfăcut, se întinse pe pat. Adormi spre seară. Afară, lumina era deja uniformă; nu departe își revărsa vocea mieroasă de tenor un gramofon vecin.

— Prima, fata cu cățelușul, începu să și le amintească Erwin, e cea mai simpluță. Se pare că m-am cam grăbit. Ei, nu-i nimic. Pe urmă, cele două surori de la stâlpul de tramvai. Vesele, fardate. Cu ele o să fie o plăcere. Pe urmă a patra, cu trandafirul, cu tunsoare băiețească. Ea e chiar foarte bună. Și, în fine, fetișcana de la restaurant. Bună și ea. Dar în total sunt doar cinci – cam puțin.

Stătea întins, cu mâinile sub ceafă, și asculta tenorul din gramofon.

— Cinci... Nu, e cam puțin. Ah, doar mai sunt, de tot felul... Extraordinare...

Și, brusc, Erwin nu se mai putu stăpâni. Își aranjă în grabă costumul, își netezi părul și, agitat, ieși în stradă.

Pe la nouă mai adăugase încă două. Pe una o remarcase la o cafenea: vorbea cu însoțitorul ei într-o limbă necunoscută – poloneză sau rusă – și avea ochi cenușii, ușor depărtați, nasul fin, coroiat se încrețea când râdea, picioarele zvelte, elegante,

se vedeau până la genunchi. În timp ce Erwin o privea cu coada ochiului, ea plasă deodată în graiul ei foșnitor o frază germană – și Erwin înțelese că ăsta fusese semnul. Pe cealaltă femeie, a șaptea la socoteală, o întâlni la poarta chinezească a parcului de distracții. Avea pe ea o bluziță roșie și o fustă verde, iar gâtul gol i se umfla de râsul jucăuș. Doi tineri plini de viață, grosolani, o înhățaseră din părți, și ea se apăra cu coatele.

— Bine, mă-nvoiesc! strigă în cele din urmă.

În parcul de distracții își jucau lumina multicoloră mici felinare stratificate. Un vagonaș zbură cu un urlet în jos pe jgheabul întortocheat, pieri printre curbele unui decor medieval și plonjă în abis cu același urlet disperat. Într-o mică magazie, pe patru șei de bicicletă – roți nu aveau, doar cadru, pedale și ghidon – stăteau călare patru femei în pantaloni scurți – una roșie, una albastră, una verde, una galbenă – și lucrau toate cu picioarele goale. Deasupra lor era un cadran mare, pe care se mișcau patru ace – roșu, albastru, verde, galben – și, la început, acele acestea au mers într-un multicolor fascicul strâns, pe urmă unul înaintă, un altul îl ajunse din urmă, iar al treilea, zvâcnind din greu, le depăși pe amândouă. Alături stătea un om cu un fluier.

Erwin privi picioarele goale, puternice ale femeilor, spinările curbate mlădios, fețele aprinse cu buze strălucitoare, cu genele vopsite în albastru. Un ac își încheia deja cercul… încă un pic… încă…

„Probabil că dansează bine toate, se gândi Erwin mușcându-și buza. Mi-ar trebui toate patru.“

— Asta este! strigă omul cu fluier și femeile se îndreptară, apoi se uitară la cadran, la acul care sosise primul.

Erwin dădu pe gât o bere într-un pavilion pictat, se uită la ceas și se îndreptă încet spre ieșire.

„Ora unsprezece și unsprezece femei. E timpul să ne oprim.“

Miji ochii, imaginându-și desfătarea ce se prefigura, și se gândi mulțumit că avea pe el lenjerie curată.

„Probabil că doamna Ott a mea o să tragă cu ochiul, își spuse pufnind în râs. Ei, și ce, nu-i nimic. Ăsta are să fie, ca să

spunem așa, piperul…“

Mergea cu ochii în jos, verificând doar din când în când numele străzilor. Știa că strada Hoffmann e departe, după Kaiserdamm, dar mai era aproape o oră, putea să nu se grăbească foarte tare. Din nou, ca deunăzi, cerul era plin de stele și asfaltul strălucea ca o apă netedă, reflectând, alungând, absorbind luminile feerice ale orașului. Într-un colț, unde lumina unui cinematograf inunda trotuarul, Erwin auzi un hohot scurt de râs copilăresc și, ridicând ochii, văzu în fața lui un bătrân înalt cu smoching și o fetiță care mergea în rând cu el – o fetiță de vreo paisprezece ani, într-o rochie elegantă de culoare închisă, foarte decoltată pe piept. Pe bătrân îl cunoștea tot orașul din portrete. Era un poet de renume, o lebădă decrepită, trăind de unul singur la periferie. Pășea cu o grație greoaie, părul, de culoarea vatei murdare, îi cădea pe urechi de sub pălăria moale, o luminiță juca în mijlocul triunghiului apretat de pe piept și nasul lung, osos făcea să cadă pieziș o pată de umbră pe buzele subțiri. Și privirea lui Erwin, tremurând, trecu peste chipul fetei care mergea alături de el cu pași mărunți și repezi. Era ceva straniu în chipul ăsta, straniu alunecau ochii ei cam prea strălucitori, și dacă n-ar fi fost o fetiță – nepoata bătrânului, probabil –, te puteai gândi că avea buzele date ușor cu carmin. Mergea abia-abia legănând șoldurile, mișcând strâns picioarele, și îl întreba ceva cu glas sonor pe însoțitorul ei – iar Erwin nu comandă nimic în gând, dar simți deodată că dorința lui ascunsă a fost îndeplinită.

— Ei, desigur, desigur, răspunse insinuant bătrânul aplecându-se spre fetiță.

Trecură. Mirosea a parfum. Erwin se întoarse, apoi își continuă drumul.

„Totuși, își luă brusc seama, doisprezece e număr cu soț. Mai trebuie una, și asta până la miezul nopții…“

Îi era necaz că mai trebuia să caute, dar și plăcut că mai avea încă o posibilitate.

„Găsesc pe drum, se liniști singur. Găsesc în mod sigur…“

— Poate va fi cea mai bună dintre toate, spuse cu voce tare și începu să scruteze pătrunzător întunericul strălucitor.

Și curând simți dulcele spasm cunoscut, un frison în capul

pieptului. O văzuse doar din spate – nu-și putea explica ce anume îl tulburase atât de mult, de ce dorea cu o lăcomie atât de chinuitoare să o ajungă din urmă, să o vadă din față. Ar fi putut, firește, să-i descrie cu niște cuvinte de ocazie mersul, felul cum își mișca umerii, conturul pălăriei – dar merita? Ceva de dincolo de trăsăturile vizibile, aerul cumva aparte, freamătul eteric, asta îl atrăgea pe Erwin. Mergea repede, dar cu toate astea nu reușea să ajungă în rând cu ea ; în ochi îi licărea strălucirea umedă a reflexelor nocturne; femeia avea un mers egal și ușor, și umbra ei neagră se agită brusc când nimeri în împărăția felinarului și, agitându-se, alunecă pe zid, se plie pe un ieșind al lui, apoi dispăru la răspântie.

— Doamne Dumnezeule, dar trebuie să-i văd fața, se zbuciuma Erwin. Și timpul trece.

Pe urmă, însă, uită de timp. Urmărirea asta tăcută, stranie, pe străzi nocturne, îl ameți. Iuți pasul, ajunse din urmă femeia, o depăși cu mult, dar, din timiditate, nu îndrăzni să se uite – nu făcu decât să încetinească din nou pasul, și ea, la rândul ei, îl depăși, dar atât de repede, încât el nu reuși să distingă nimic. Mergea din nou la zece pași în urma ei și deja știa, cu toate că nu-i vedea fața, că aceasta era cea mai bună alegere a sa. Strada ardea, era întreruptă de întuneric, ardea din nou, se revărsa într-o piață neagră strălucitoare, și femeia, cu un ușor elan al tocului, păși din nou pe trotuar, cu Erwin după ea, dezorientat, dematerializat, amețit de ceața luminilor, de răcoarea nopții, de urmărire…

Și iar o ajunse din urmă, și iar, intimidându-se, nu întoarse imediat capul, și ea trecu mai departe, și el, desprinzându-se de zid, goni în urma ei, ținând pălăria în mâna stângă și dând agitat din cea dreaptă.

Ce anume îl ispitea ? Nu mersul, nu înfățișarea ei… Altceva, fermecător și autoritar, sclipirea febrilă a aerului din jurul ei : poate doar fantezia, fiorul, extazul fanteziei, sau poate acel ceva ce schimbă dintr-o mișcare divină întreaga viață a unui om. Erwin nu știa nimic, doar mergea pe trotuar, devenit parcă și el imaterial în întunericul sclipitor al nopții, și doar se uita la cea care, repede, ușor și egal, mergea în fața lui.

Și, brusc, teii primăvăratici se alăturară urmăririi –

mergeau și șușoteau, din părți, de sus, de peste tot: inimioarele negre ale umbrelor lor se împleteau la picioarele felinarelor; mireasma lor gingașă, lipicioasă, îl încuraja, îl îmboldea.

Pentru a treia oară, Erwin dădu să se apropie. Încă un pas… Încă… Acum o ajunge. Era deja foarte aproape, când ea se opri brusc lângă o portiță de fontă și zornăi o legătură de chei. Erwin, din fugă, numai că nu dădu peste ea. Ea își întoarse fața spre el și, la lumina felinarului, o recunoscu pe cea care, de dimineață, în scuarul însorit, se jucase cu cățelușul – și imediat își aminti, înțelese toată splendoarea ei, căldura, prețioasa strălucire.

Stătea și se uita la ea, zâmbind chinuit.

— Să vă fie rușine… spuse ea încet. Plecați de-aici.

Portița se deschise și se trânti cu un bubuit. Erwin rămase singur sub teii care amuțiseră. Stătu o vreme, apoi își puse pălăria și se îndepărtă încet. Făcând câțiva pași, văzu două bășici de foc : un automobil deschis, tras lângă trotuar. Se apropie și atinse umărul șoferului nemișcat.

— Spuneți-mi, ce stradă este asta? M-am rătăcit.

— Strada Hoffmann, răspunse sec șoferul.

Și atunci, o voce moale, familiară, ușor răgușită se auzi din fundul mașinii:

— Bună seara, eu sunt.

Erwin se sprijini cu o mână de marginea mașinii și răspunse apatic:

— Bună seara.

— Mă plictisesc, spuse vocea, îmi aștept aici prietenul. Trebuie să plecăm în zori. Ce mai faceți?

— Cu soț, râse Erwin, plimbându-și un deget pe ușița prăfuită.

— Știu, știu, răspunse cu nepăsare doamna Ott. A treisprezecea s-a dovedit a fi prima. Da, nu v-a ieșit afacerea.

— Păcat, spuse Erwin.

— Păcat, răspunse doamna Ott.

— De altfel, e tot una, spuse Erwin.

— Tot una, confirmă ea și căscă.

Erwin se înclină, îi sărută mănușa mare și neagră cu cinci degete răschirate înfipte în ea și, tușind, se întoarse în

întuneric. Păşea greu, îl dureau picioarele ostenite, îl deprima gândul că mâine e luni şi că o să-i fie greu să se trezească.

(1926)
Traducere de Adriana Liciu

Angoasă

Iată ce mi se întâmpla uneori: petrecând la masa de scris prima parte a nopții, când noaptea suie încă greoi la deal, și trezindu-mă din lucru exact în clipa când noaptea, ajunsă deja în vârf, e gata s-o ia la vale, să treacă în ceața diafană a zorilor, mă ridicam de pe scaun rebegit, secătuit, aprindeam lumina în dormitor și, brusc, mă vedeam în oglindă. Și era așa: cât stătusem cufundat în lucru, mă dezobișnuisem de mine și, cum se întâmplă după o despărțire, când te întâlnești cu cineva foarte cunoscut și preț de câteva minute inconștiente, senine, goale, îl vezi cu totul altfel, deși știi că răcoarea anesteziei aceleia misterioase are să treacă imediat și chipul omului la care te uiți se va însufleți din nou, se va încălzi, își va relua locul obișnuit și va redeveni cel pe care îl știi, și că acum nici un efort al voinței nu te-ar mai putea întoarce la senzația fugară de ceva străin, ei bine, exact așa mă uitam eu la imaginea mea în oglindă și nu mă recunoșteam. Și cu cât îmi priveam chipul mai fix – ochii străini care nu clipeau, luciul perilor de pe pomeți, umbra din lungul nasului –, cu cât îmi spuneam mai insistent: uite, ăsta sunt eu, cutărică, cu atât îmi devenea mai de neînțeles *de ce* tocmai acela sunt eu și cu atât îmi era mai greu să identific cu un „eu“ de neînțeles chipul reflectat în oglindă. Când am povestit, mi s-a atras pe bună dreptate atenția că în felul ăsta poți s-o iei razna. Într-adevăr, de vreo două ori, noaptea târziu, mi-am privit atât de mult imaginea în oglindă, încât mi s-a făcut frică și am stins repede lumina. Iar dimineața, în timp ce mă bărbieream, nu mi-a mai dat prin cap să mă mir de imaginea mea.

Se mai petrecea cu mine și altceva: noaptea, stând în pat, îmi aminteam brusc că sunt muritor. Atunci în sufletul meu se întâmpla ceea ce se întâmplă într-un teatru imens, când se stinge brusc lumina și în bezna care se lasă cineva scoate un țipăt, după care încep să țipe alte câteva voci deodată – stihie oarbă, zgomot sumbru de panică tot mai mare – și brusc lumina țâșnește din nou și reprezentația continuă ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Așa era și cu sufletul meu, se întâmpla ca preț de un minut să se sufoce, să zac cu fața în sus, cu ochii larg deschiși și să încerc din răsputeri să învinge angoasa, să pătrund sensul morții, să o înțeleg ca pe ceva care ține de viață fără ajutorul religiilor și filozofiilor. Pe urmă îți spui însă că moartea e încă departe, că ai tot timpul să reflectezi la ea, și știi și tu că oricum n-o să reflectezi niciodată, și din nou în întuneric, pe galera conștiinței, unde se zbuciumă gânduri calde, vii, despre fleacuri pământești dragi ție, irumpe iarăși un țipăt și amuțește brusc atunci când, în fine, întorcându-te pe o parte, începi să te gândești la altceva.

Presupun că toate astea – și nedumerirea în fața oglinzii nocturne, și presentimentul brusc, panicat, al morții – sunt senzații cunoscute multora, și dacă stărui atât asupra lor, e doar din cauză că în aceste senzații există o părticică din angoasa aceea extremă pe care mi-a fost dat s-o încerc o dată. Angoasă extremă… angoasă extraordinară… caut s-o definesc exact, dar în depozitul de cuvinte prefabricate nu găsesc nimic care să se potrivească. Degeaba încerc cuvinte, nici unul nu mi se pare potrivit.

Trăiam fericit. Aveam o prietenă. Țin minte ce chin a fost pentru mine prima noastră despărțire. Eu mai plecam cu treburi în străinătate, și cum mă întâmpina ea după aceea la gară – stătea pe peron, chiar în colivia de lumină galbenă, în snopul prăfos de soare care pătrundea prin bolta de sticlă, și-și întorcea încet fața pe măsură ce se târau ferestrele vagoanelor. Cu ea am fost întotdeauna în largul meu și liniștit. Doar o dată… Dar iată, aici simt din nou ce instrument greoi e cuvântul. Iar eu vreau să explic… E ceva atât de mărunt, atât de efemer: iată, suntem amândoi în odaia ei, eu scriu, ea, aplecând mult capul, remaiază pe lingură un ciorap de mătase,

și urechea, pe jumătate ascunsă de o șuviță luminoasă, se face roz, și lucesc înduioșător perlele micuțe din jurul gâtului, și obrazul delicat pare supt de sârguincios ce umflă buzele. Și brusc, nitam-nisam, prezența ei mă face să-mi fie frică. Mult mai frică decât atunci când, pentru o fracțiune de secundă, mintea mea nu a recunoscut-o în primul moment în gară. Frică să nu fie cu mine în cameră alt om, frică până și de această noțiune: *alt om*. Pentru mine e lesne de înțeles de ce nebunii nu-și recunosc apropiații... Dar ea își înălță capul, repede, cu toate trăsăturile feței, îmi zâmbi – și iată că din strania mea frică nu mai rămase nici urmă. Repet, asta nu s-a întâmplat decât o singură dată, și atunci mi-am zis că o fi o prostie de-a nervilor – uitasem că într-o noapte de singurătate, în fața oglinzii, îmi fusese dat să încerc ceva foarte asemănător.

Trăiam cu ea de vreo trei ani. Știu că mulți nu puteau să înțeleagă legătura noastră. Nu pricepeau prin ce reușise să mă atragă și să mă țină femeia asta simplută, dar, Doamne, cât de mult iubeam drăgălășenia ei insesizabilă, veselia, duioșia, fâlfâitul de pasăre al sufletului... Căci tocmai asta era, faptul că simplitatea ei liniștită mă ocrotea: tot ce există pe lume, ei îi era clar de la sine, ba uneori chiar aveam impresia că știe perfect ce ne așteaptă după moarte, chiar dacă n-am vorbit niciodată unul cu altul despre moarte. Cam pe la sfârșitul celui de-al treilea an am fost nevoit să plec din nou pentru o perioadă destul de lungă. În ajunul plecării mele ne-am dus, nu știu de ce, la operă. Când ea, așezată pe canapeluța zmeurie din vestibulul întunecos, misterios al lojii, și-a descălțat șoșonii gri, imenși, scoțându-și picioarele fine și mătăsoase, mi-au venit în minte fluturii aceia extrem de ușori care ies din niște coconi mari, mițoși. Și ce vesel a fost când ne-am aplecat amândoi peste abisul roz al sălii, așteptând să se ridice cortina compactă, decolorată, cu imagini pal-aurii din scene de operă. Și ea, cu cotul gol, era cât pe-aci să răstoarne de pe parapet micul binoclu sidefiu.

Și iată, când s-au așezat toți la locurile lor și orchestra, trăgând aer în piept, se pregătea să izbucnească, brusc, în imensul teatru roz s-au stins dintr-odată toate lămpițele și s-a făcut o beznă atât de compactă, încât am avut impresia că am

orbit. Și în bezna aceea, totul a început deodată să miște, să freamăte, și un fior de panică a trecut prin exclamațiile feminine, și datorită faptului că niște voci bărbătești au cerut foarte apăsat să se facă liniște, țipetele au devenit și mai agitate. M-a pufnit râsul, am început să-i spun ceva, și am simțit-o că se agață de brațul meu, mototolindu-mi în tăcere manșeta. Și când lumina a inundat din nou teatrul, am văzut-o palidă de tot, cu dinții încleștați. Am ajutat-o să iasă din lojă – ea clătina din cap, dojenindu-se cu un surâs vinovat pentru porția de spaimă copilărească pe care o trăsese – și pe urmă a izbucnit în plâns și m-a rugat s-o duc acasă. Și abia în cupeu s-a liniștit și, apăsându-și de ochii strălucitori batista făcută ghem, a început să-mi spună ce tristă era că plecam mâine și ce păcat că ne-am petrecut această ultimă seară printre străini, la operă.

Iar douăsprezece ore mai târziu, eu eram deja în vagon, mă uitam pe fereastră la cerul de iarnă, pâclos, la ochișorul învăpăiat al soarelui care nu rămânea în urma trenului, la câmpurile albe care se deschideau la nesfârșit, ca un gigantic evantai de lebădă. Și în marele oraș nerusesc în care am ajuns după o zi și o noapte mi-a fost dat să încerc extrema angoasă.

A început de la faptul că dormisem prost trei nopți la rând, iar într-a patra n-am dormit deloc. În ultimii ani mă dezobișnuisem de singurătate, și acum nopțile astea de unul singur erau pentru mine un calvar, de care n-aveam cum să scap. În prima noapte am visat-o pe ea: era mult soare și ea era așezată pe pat într-o cămășuță din dantelă și se prăpădea de râs, nu se mai putea opri. Și visul ăsta mi l-am amintit cu totul întâmplător, trecând pe lângă un magazin de lenjerie, și când mi l-am amintit, am simțit că tot ce fusese vesel în vis – dantelele ei, capul dat pe spate, râsul – acum, aievea, era îngrozitor, și nu-mi puteam explica nicicum de ce mi-era atât de neplăcut, de respingător visul acela dantelat care râdea în hohote.

Am lucrat mult și am fumat mult, și tot timpul aveam senzația că trebuie, cum se spune, să mă țin în frâu. Noaptea, în timp ce mă dezbrăcam, fluieram și fredonam dinadins, dar, brusc, ca un copil fricos, tresăream din pricina unui zgomot

ușor în spatele meu, zgomotul hainei care alunecase de pe scaun.

În a cincea zi, dis-de-dimineață, după o noapte nedormită, am ieșit să fac câțiva pași. Ceea ce voi povesti în continuare aș vrea să fie tipărit cu italice; adică nu, nu cu italice, ci cu un caracter de literă nou, nemaivăzut. Din pricină că nu dormisem noaptea, aveam în mine un soi de gol teribil de receptiv. Capul parcă mi-era de sticlă, și ușoara durere din încheieturile picioarelor parcă tot de sticlă era. Și brusc, când am ieșit pe stradă... Da, uite că acum am găsit cuvintele. Mă grăbesc să le notez până nu se tulbură. Când am ieșit pe stradă, am văzut deodată lumea așa cum este în realitate. Ne amăgim singuri că lumea nu poate exista fără noi, că ea există pentru că existăm noi, pentru că putem noi să ne-o reprezentăm. Moartea, infinitul, planetele – toate astea ne înspăimântă tocmai fiindcă se află în afara a ceea ce ne putem reprezenta. Și iată, în ziua aceea oribilă, când devastat de nesomn am ieșit pe stradă într-un oraș întâmplător și am văzut case, copaci, automobile, oameni, sufletul meu a refuzat brusc să le perceapă ca pe ceva obișnuit, omenesc. Legătura mea cu lumea s-a rupt, eram eu de sine stătător și o lume de sine stătătoare – și lumea *asta* nu avea sens. Am văzut-o așa cum este în realitate: am privit casele și ele și-au pierdut pentru mine înțelesul lor obișnuit; tot ceea ce gândim în mod obișnuit privind o casă: arhitectură, cutare stil, interior al camerelor, casă urâtă, casă confortabilă – toate astea s-au dus lunecând ca un vis și a rămas numai o aparență fără sens – cum devine numai sonoritate fără sens un cuvânt, cel mai banal, dacă îl repeți mult vrând să-l pătrunzi. Cu copacii a fost la fel, și la fel a fost și cu oamenii. Mi-am dat seama ce îngrozitor e chipul omenesc. Totul – anatomia, deosebirea de sex, noțiunea de picioare, de mâini, de îmbrăcăminte – s-a dus naibii, și în fața mea era *ceva*, nu chiar o ființă, căci ființa este tot o noțiune omenească, ci *ceva* care se mișca pe lângă mine. În zadar încercam să învinge frica, în zadar mi-am amintit cum odată, în copilărie, m-am trezit din somn și, cu ceafa lipită de perna joasă, am ridicat ochii și am văzut, somnoros cum eram, că peste zăbrelele de la căpătâi se apleca spre mine un chip

straniu, fără nas, cu mustăți mici și negre de husar chiar sub ochi, cu dinții pe frunte, și, țipând, m-am ridicat puțin, și pe loc mustățile negre s-au dovedit a fi sprâncene, iar întregul chip era al mamei mele, pe care o vedeam pentru prima dată într-un fel cu care nu eram obișnuit, de-a-ndoaselea. Am încercat și de data asta să mă ridic puțin, doar-doar și-o relua ceea ce vedeam poziția obișnuită, însă nu reușeam. Dimpotrivă, cu cât mă uitam mai fix la oameni, cu atât mi se părea mai absurdă înfățișarea lor. Cuprins de spaimă, căutam un punct de sprijin, o idee de început, o cărămidă mai solidă decât cea carteziană, pentru ca pornind de la ea să construiesc din nou lumea obișnuită, firească, simplă, pe care o știm. Se pare că stăteam pe o bancă într-un parc. Acțiunile mele nu mi le amintesc cu precizie. Asemeni cuiva care, făcând un atac de cord pe stradă, nu mai are treabă cu trecătorii, cu soarele, cu frumusețea vechii catedrale, în el existând doar dorința atotcuprinzătoare de a respira, nici eu n-aveam decât o singură dorință: să nu-mi pierd mințile. Cred că nimeni n-a văzut niciodată lumea cum am văzut-o eu în clipele acelea. O goliciune cumplită, o absurditate cumplită. Lângă mine, un câine adulmeca zăpada. Mă chinuiam să înțeleg ce-i acela „câine“ și, din pricină că-l priveam atât de fix, el s-a târât încrezător spre mine – și mi s-a făcut o asemenea scârbă, încât m-am ridicat de pe bancă și am plecat. Și atunci angoasa a atins punctul culminant. Deja nu mai luptam. Deja nu mai eram om, ci o privire goală, o privire fără țintă care se mișca într-o lume lipsită de noimă. Înfățișarea chipului omenesc trezea în mine dorința de a urla.

Dumnezeu știe cum m-am trezit din nou la intrarea hotelului meu. Și aici s-a apropiat cineva de mine și mi-a spus pe nume. Mi-a vârât în mână un peticuț împăturit. Am desfăcut fițuica aceea mașinal. Și brusc mi-a pierit toată angoasa, am uitat pe loc de ea, totul a devenit iarăși obișnuit și banal: hotelul, reflexiile schimbătoare din geamurile ușii turnante, figura cunoscută a portarului care îmi dăduse telegrama. Stăteam în picioare în mijlocul holului larg. Trecu un domn cu pipă, cu caschetă cadrilată, dădu peste mine și se scuză plin de importanță. Simțeam uimire și o durere imensă, insuportabilă, dar absolut firească, absolut omenească. Telegrama anunța că

ea era pe moarte.

Și în drum spre ea, și cât am rămas la patul ei, nici prin minte nu mi-a trecut să mă gândesc ce înseamnă ființă, ce înseamnă neființă, să mă sperii de viață și de moarte. Femeia pe care o iubeam mai mult decât orice pe lume murea. Vedeam și simțeam doar asta.

Ea nu m-a recunoscut când am dat cu genunchiul de marginea patului în care zăcea sub niște plăpumi enorme, pe niște perne enorme – micuță, cu părul dat de pe frunte, lăsând la vedere cicatricea fină de la marginea tâmplei, pe care și-o ascundea întotdeauna sub onduleul lăsat al coafurii. Nu m-a recunoscut, dar am simțit după surâsul care i-a ridicat de vreo două ori colțul micuț al buzelor, că ea, în delirul ei tăcut, în imaginea de dinaintea morții, mă vedea, așa încât în fața ei erau doi – eu însumi, nevăzut de ea, și dublul meu, nevăzut de mine. Și pe urmă am rămas singur – dublul meu a murit odată cu ea.

Moartea ei m-a salvat de la nebunie. Durerea simplă, omenească, mi-a umplut atât de mult viața, încât n-a mai fost loc pentru alte sentimente. Dar timpul merge înainte, chipul ei devine în sufletul meu tot mai perfect și tot mai fără de viață – și nimicurile trecutului, amintiri mici, vii, se sting pe nesimțite pentru mine, așa cum se sting una după alta, uneori câte două, trei odată, ba ici, ba colo, luminițele din ferestrele unei case care se culcă. Și știu că sunt osândit ca angoasa trăită o dată, frica neajutorată în fața existenței să mă cuprindă iarăși cândva, și atunci nu voi mai avea scăpare.

(1926)
Traducere de Adriana Liciu

Briciul

Nu degeaba i se spunea la regiment Briciul. Fața acestui om nu avea *en face*. Când se gândeau la el, cunoscuții nu și-l puteau reprezenta decât din profil, și acest profil era remarcabil: un nas ascuțit ca unghiul unui triunghi de desen, o bărbie zdravănă ca un cot, gene fine, lungi, cum au oamenii foarte încăpățânați și duri. Se numea Ivanov.

În această poreclă dată cândva fusese o premoniție. Nu de puține ori se întâmplă ca un om al cărui nume de familie este Stein[1] să devină un eminent mineralog. Și căpitanul Ivanov, nimerind la Berlin după o evadare epică și multe tentative serbede, se apucă exact de ceea ce sugera vechea sa poreclă – de frizerie.

Lucra la un salon mic, dar curat, unde, în afară de el, mai tundeau și bărbiereau două calfe, care îi arătau un respect vesel „căpitanului rus“; mai era și patronul – un grăsan acru care răsucea cu un duruit de argint mânerul de la sertarul casei –, și mai era și o manichiuristă străvezie, anemică, pe care părea s-o fi uscat atingerea nenumăratelor degete omenești ce se puneau, câte cinci bucăți odată, pe pernuța de catifea din fața ei.

Ivanov lucra excepțional, dar un neajuns tot exista: acela că vorbea prost nemțește. De altminteri, a înțeles repede cum trebuia procedat, și anume: să pună după o frază un *nicht* interogativ, iar după următoarea un *was* – și pe urmă iar *nicht* și așa mai departe, o dată așa, o dată așa. Și, lucru remarcabil, deși învățase să tundă abia la Berlin, avea exact deprinderile frizerilor ruși, care, după cum se știe, țăcănesc mult foarfecele

în gol – mai țăcănesc, mai ochesc, prind o șuviță, apoi alta, și iar, repede, repede, parcă din inerție, trebăluiesc înainte prin aer cu tăișurile. Colegii săi îl stimau tocmai pentru acest zgomot elegant.

Foarfeca și briciul sunt, fără putință de tăgadă, arme reci, și acest freamăt metalic continuu îi era prin ceva anume plăcut sufletului belicos al lui Ivanov. Era răzbunător din fire și destul de inteligent. Marea, nobila, măreața lui patrie fusese nenorocită de un bufon plicticos de dragul unui cuvințel roșu, și el nu putea ierta acest lucru. Sufletul îi era apăsat de la un timp, ca un arc foarte comprimat, de răzbunare.

Odată, într-o dimineață de vară caniculară, albăstrie, amândoi colegii lui Ivanov, profitând de faptul că, fiind o oră de lucru, nu erau mai deloc clienți, s-au învoit pentru un ceas, și chiar patronul, care nu mai putea de cald și clocea de mult o dorință, o dusese pe mutește în cămăruța din spate pe manichiurista palidă și gata la orice. Ivanov, rămas singur în frizeria luminoasă, se uită într-un ziar și pe urmă, fumând, ieși în prag, alb tot, și începu să se uite la trecători.

Treceau pe-alături oameni însoțiți de umbrele lor albastre ce se frângeau pe marginea trotuarului și lunecau fără frică sub roțile automobilelor care își lăsau pe asfaltul dogoritor urmele striate, precum niște piei de șarpe cu desenul lor. Și deodată, direct spre albul Ivanov, viră de pe trotuar un domn mic de statură, îndesat, într-un costum negru, cu gambetă și cu o servietă neagră sub braț. Ivanov, clipind din pricina soarelui, se dădu la o parte, făcându-i loc să intre în frizerie.

În acel moment, cel intrat se reflectă în toate oglinzile odată – din profil, din semiprofil, pe urmă cu chelia de ceară cu care se înălță pentru a-și agăța într-un cârlig pălăria neagră. Și când domnul se întoarse cu fața către oglinzile care străluceau deasupra blaturilor de marmură pe care băteau în auriu și verde flacoanele, Ivanov recunoscu instantaneu fața aceea durdulie, mobilă, cu ochișori pătrunzători și cu un neg pe aripa dreaptă a nasului.

Domnul luă loc în tăcere în fața oglinzii și, mormăind ceva, bătu cu un deget bont în obrazul neîngrijit, ceea ce însemna: un bărbierit. Ivanov, într-un fel de ceață de surprins ce era, îl

înfășură într-un prosop, bătu spuma călduță în castronașul de porțelan, începu să-i ungă domnului cu pămătuful obrajii, bărbia rotundă, porțiunea dintre buza de sus și nas, ocoli cu grijă negul, începu să fricționeze spuma cu degetul, și toate astea le făcu mecanic, atât de tare îl tulburase faptul că-i ieșise din nou în cale omul ăsta.

Acum, fața domnului era într-o masă albă de spumă afânată până la ochi, iar ochii erau mici, strălucitori, ca rotițele sclipitoare ale unui mecanism de ceas. Ivanov desfăcu briciul și, când începu să-l ascută de curea, brusc își reveni din stupefacție și simți că acest om era în puterea lui.

Și aplecându-se peste chelia de ceară, apropie lama albastră a briciului de masca de săpun și spuse foarte încet:

— Respectele mele, tovarășe. Ați venit de mult de pe plaiurile noastre? Nu, vă rog să nu mișcați, că pot să vă tai pe loc.

Rotițele sclipitoare prinseră să meargă mai repede, se uitară la profilul ascuțit al lui Ivanov, apoi se opriră.

Ivanov îndepărtă cu dosul briciului fulgii inutili de spumă și continuă:

— Te țin foarte bine minte, tovarășe... Iartă-mă, dar mi-e neplăcut să-ți rostesc numele. Țin minte cum m-ai interogat, la Harkov, acum șase ani. Îți țin minte semnătura, dragul meu... Dar, după cum vezi, sunt viu.

Și-atunci se întâmplară următoarele: ochișorii o luară la fugă și, brusc, se închiseră strâns. Omul strângea ochii precum sălbaticul acela care credea că, dacă are ochii închiși, nu e văzut.

Ivanov își trecu briciul cu delicatețe pe obrazul rece, foșnitor.

— Suntem absolut singuri, tovarășe. Înțelegi? Uite, doar să-mi alunece briciul și-ntr-o clipă o să fie sânge, mult sânge. Uite, aici bate carotida. Mult sânge, chiar foarte mult. Dar înainte de asta vreau să ai fața bărbierită ca lumea și, în plus, vreau să-ți povestesc ceva.

Cu grijă, Ivanov îi ridică vârful cărnos al nasului cu două degete și, cu aceeași delicatețe, începu să-i radă porțiunea de deasupra buzei.

— Uite care-i treaba, tovarășe: eu îmi amintesc tot, îmi amintesc perfect și vreau să-ți amintești și dumneata…

Și, cu o voce domoală, Ivanov începu să povestească în timp ce bărbierea fără grabă fața imobilă, dată pe spate. Și povestea trebuie să fi fost înfiorătoare, căci din când în când mâna i se oprea și el se apleca aproape de tot peste domnul care stătea ca mort în giulgiul alb al prosopului, întredeschizând pleoapele bulbucate.

— Asta a fost, oftă Ivanov. Uite, asta-i povestea. Dumneata ce crezi, cum se pot răscumpăra toate astea? Cu ce se poate compara o sabie ascuțită? Și mai gândește-te la un lucru: suntem absolut singuri, absolut singuri.

Cadavrelor li se rade întotdeauna barba, reluă Ivanov, mergând cu lama de jos în sus pe gâtul întins. Și condamnații la moarte sunt bărbieriți. Și acum, eu te bărbieresc. Pricepi ce-o să urmeze?

Omul ședea fără să se clintească, fără să deschidă ochii. Acum nu mai avea pe față masca de săpun, doar pe pomeți și pe la urechi mai rămăseseră urme de spumă. Această față grasă, fără ochi, crispată era atât de palidă, încât Ivanov se gândi să nu-l lovească vreo paralizie, dar când îi puse briciul cu latul pe obraz, omul tresări din tot trupul. Ochii însă nu și-i deschise.

Ivanov îi șterse la repezeală fața și îl scuipă cu talc dintr-un flacon pneumatic.

— O să dai singur socoteală, spuse calm. Eu sunt satisfăcut, poți să pleci.

Îi smulse cu o grabă scârbită prosopul de pe umeri. Omul continua să stea.

— Scoală, cretinule! strigă Ivanov ridicându-l de o mânecă.

Acela rămase încremenit, cu ochii strâns închiși, în mijlocul frizeriei. Ivanov îi îndesă gambeta pe cap, îi vârî servieta sub braț și îl întoarse spre ușă. Abia atunci omul mișcă. Fața lui cu ochii închiși licări în toate oglinzile; ca un automat, păși peste pragul ușii pe care Ivanov o ținea deschisă și, cu același mers mecanic, strângând sub brațul întins, țeapăn servieta și privind în ceața însorită a străzii cu niște ochi ca ai statuilor grecești, se duse.

(1926)
Traducere de Adriana Liciu

1. Rocă, în limba germană (n.r.).

Pasagerul

— Da… Viața e mai talentată decât noi, oftă scriitorul bătând cu capătul de carton al țigării în capacul portțigaretului. Inventează uneori niște teme… Cum să ne punem noi cu zeița asta! Operele ei sunt intraductibile, indescriptibile…

— Toate drepturile sunt rezervate autorului ; șopti zâmbind criticul, un om modest, miop, cu degete subțiri, neastâmpărate.

— Nouă nu ne rămâne decât să trișăm, continuă scriitorul, aruncând distrat chibritul în păhărelul gol al criticului. Ne rămâne să facem cu creațiile ei ce face un regizor de film cu un roman celebru. Pentru regizor e musai să nu se plictisească subretele sâmbătă seara, de-asta și schimbă romanul până ajunge de nerecunoscut, îl face bucăți, îl întoarce pe dos, scoate o mie de episoade, bagă întâmplări inventate de el, personaje noi – și totul, ca să iasă un film captivant, să meargă șnur, să osândească la început virtutea și la urmă viciul, să fie absolut firesc în convenționalismul lui și – ce-i mai important – să fie prevăzut cu un deznodământ neașteptat, dar care să rezolve totul. Exact așa facem și noi cu temele Vieții, le schimbăm în felul nostru, tinzând spre o anume armonie convențională, spre concizie artistică. Iar fadul plagiat îl dregem cu propriile scorneli. Ni se pare că Viața creează prea lăbărțat și prea șui, că geniul ei e cam neglijent, iar noi, de dragul cititorilor noștri, croim din romanele ei largi povestioarele noastre îngrijite – *ad usum delphini*. Dar îngăduiți-mi, apropo de asta, să vă fac cunoscută următoarea întâmplare.

Mergeam cu expresul, la vagonul de dormit. Pentru mine e

o plăcere să mă instalez într-o locuință de-asta nouă de voiaj – apreciez așternutul răcoros de pe pat, felinarele de gară, care, urnindu-se, trec încet prin spatele geamului negru al ferestrei. Țin minte că eram bucuros că deasupra mea, în patul de sus, nu era nimeni. M-am dezbrăcat și m-am lungit pe spate, mi-am pus mâinile sub ceafă, și pătura cazonă, ușoară, îngustă era de-a dreptul plăcută după pilotele acelea de hotel, umflate. După ce-am visat la una și alta – la vremea aceea voiam să scriu o povestire din viața îngrijitoarelor de vagoane – am stins lumina și, foarte repede, am adormit. Și acum, îngăduiți-mi să folosesc un procedeu des întâlnit în genul de povestire cum promite să fie a mea. Iată-l, acest vechi procedeu bine cunoscut dumneavoastră: „În toiul nopții m-am trezit brusc“. De fapt, ceea ce urmează o să fie ceva mai proaspăt. M-am trezit și am văzut un picior.

— Pardon? îl întrerupse criticul modest, aplecându-se în față și ridicând degetul arătător.

— Am văzut un picior, repetă scriitorul. În compartiment era lumină, iar trenul staționa într-o gară. Piciorul era bărbătesc, robust, într-o șosetă bălțată, grosolană, găurită de unghia albăstruie de la degetul mare. Se postase zdravăn pe scăriță, chiar lângă fața mea, și posesorul lui, ascuns mie de streașina patului de deasupra, tocmai se pregătea de o ultimă sforțare ca să se cațere la cucurigu. Am reușit să examinez destul de bine piciorul acela, șoseta gri cu pătrățele negre, N-ul inversat, într-o parte a jartierei mov de pe pulpa grasă. Prin tricotul izmenei lungi se ițeau dezagreabil firișoare de păr. Una peste alta, piciorul era mai mult decât dezgustător. În timp ce mă uitam așa la el, s-a încordat, a dat de vreo două ori din degetul mare agățător, în fine, s-a împins cu putere și s-a avântat în sus. De unde, de-acolo de sus, mi s-a părut că aud un geamăt, un sforăit ușor – tot sunete care mă puteau face să cred că omul se pregătea să se culce. Pe urmă lumina s-a stins și, după câteva clipe, trenul s-a pus în mișcare.

Nu știu cum să vă explic – piciorul acela mi-a dat o senzație apăsătoare. De canalie moale, bălțată. Și mă sâcâia să nu știu din tot individul decât piciorul acela rău, în timp ce corpul, fața, nici nu i le zărisem. Patul lui, care forma deasupra mea

un tavan jos, întunecat, mi se părea acum mai coborât, parcă-i simțeam greutatea. Oricum aș fi încercat să-mi imaginez înfățișarea companionului meu nocturn, îmi apărea în fața ochilor numai unghia aia mare care lucea cu sidefiul ei albăstrui prin găurica șosetei de lână. În genere, sigur, e ciudat că mă pot tulbura asemenea nimicuri – dar, pe de altă parte, nu asta și este orice scriitor, un om pe care îl tulbură nimicurile?

Cum-necum, somnul nu se lipea de mine. Am tras cu urechea – n-o sforăi misteriosul meu pasager? Mi s-a părut nu că sforăie, ci că geme. Dar, e lucru știut, zdrăngăneala roților stimulează halucinațiile nocturne ale auzului. Cu toate astea, nu puteam să scap de impresia că de-acolo, de deasupra mea, răzbat niște zgomote ciudate. Încet, m-am ridicat un pic. Zgomotele au devenit mai clare. Omul din patul de sus plângea în hohote.

— Cum ați spus? îl întrerupse criticul. Plângea în hohote? Așa, așa. Iertați-mă, n-am auzit.

Și, lăsând mâinile să cadă la loc pe genunchi și înclinând capul într-o parte, dădu ascultare mai departe povestitorului.

— Da, plângea în hohote, și era un plâns îngrozitor. Se sufoca, se auzea cum șuieră, ca și cum tocmai dăduse peste cap un litru de votcă, și după asta urmau suspine iuți, cu sughițuri, cu gura închisă, un soi de parodie sinistră de cotcodăcit – și iar inspira, și iar expira cu hohote mici, dar acum cu gura deschisă, judecând după hăhăit. Și toate astea pe fondul bălăbănit al țăcănitului de roți, de aveam senzația unei scări mișcătoare pe care urcau și coborau hohotele lui. Stăteam nemișcat și ascultam, și în timpul ăsta simțeam ce figură tâmpă am în întuneric: devine penibil, întotdeauna, când auzi cum un om străin plânge în hohote. Și peste toate, mai eram și legat fără voia mea de el, cum stăteam întinși pe două rafturi în același compartiment, în același tren care gonea fără să-i pese. Și nu se mai potolea – plânsul ăla sinistru, penibil, cu sughițuri se ținea scai de mine: și unul, și altul, eu jos, ascultând, el sus, hohotind, zburam de-a curmezișul în necuprinsul nocturn cu o viteză de optzeci de kilometri pe oră, și numai o catastrofă feroviară putea pune capăt legăturii noastre involuntare.

Pe urmă parcă a încetat, dar când s-adorm și eu, dădură iar în clocot hohotele lui, ba chiar avui impresia că printre oftaturi cu sughițuri spunea, cu o voce viscerală, din burtă, niște cuvinte. Amuți din nou, doar sforăia ușor; iar eu zăceam cu ochii închiși și-i vedeam în minte piciorul scârbos în șosetă cadrilată. Am adormit totuși, și la cinci și jumătate dimineața conductorul smulse ușa, mă trezi și, așezat pe pat, izbindu-mă cu capul în fiecare minut de marginea patului de sus, am început să mă îmbrac în grabă. Înainte să ies cu valizele pe culoar, mi-am aruncat ochii spre patul de sus, dar el era cu spatele la mine și cu pătura trasă peste cap. Pe culoar era lumină, soarele abia se ivise, umbra proaspătă și albastră a trenului alerga pe iarbă, printre tufișuri, își lua zborul arcuindu-se peste pante, se încrețea pe trunchiurile fulgurante ale mestecenilor, și un mic iaz lunguieț strălucea orbitor în mijlocul câmpiei, se îngusta încetișor, se prefăcea într-o fantă argintie și, cu o huruială rapidă, trecea în goană o căsuță, o barieră, țâșnea coada unui drum, – și iar se perindau la iuțeală, într-o palisadă cu pete, de te lua amețeala, mesteceni presărați cu soare.

În afară de mine, pe culoar mai stăteau două doamne somnoroase, fardate în grabă, și un bătrânel cu mănuși de antilopă și caschetă de voiaj. Urăsc să mă scol devreme – nici cei mai încântători zori din lume nu-mi pot înlocui ceasurile dulcelui somn de dimineață –, așa că n-am făcut decât să dau ursuz din cap când bătrânelul s-a adresat către mine: „Coborâți și dumneavoastră la...?“. Și a numit marele oraș unde trebuia să ajungem peste zece, cincisprezece minute.

Brusc, mestecenii se împrăștiară, jumătate de duzină de căscioare o luară la vale de pe deal, gata să nimerească din grabă sub tren, apoi se puse în mișcare sticlind din geamuri o imensă fabrică stacojie, o ciocolată a nu știu cui ne chemă de pe un afiș de cinci stânjeni, iarăși un corp de fabrică, geamuri, coșuri, într-un cuvânt, se petrecu tot ceea ce se petrece când te apropii de un mare oraș. Dar iată că, spre mirarea noastră, trenul frână spasmodic și se opri într-o haltă pustie, unde, după cât se părea, un expres n-avea ce să caute. M-a mirat și faptul că pe peron stăteau câțiva polițiști. Am coborât fereastra

și m-am aplecat peste ea. „Închideți fereastra“, spuse politicos unul dintre ei. Oamenii de pe culoar începură să se agite. Trecu conductorul; l-am întrebat ce s-a întâmplat. „În tren se află un criminal“, răspunse el și mă lămuri pe scurt, din mers, că în orașul prin care trecuserăm în timpul nopții se petrecuse în ajun o crimă – soțul își împușcase soția și pe amantul ei. Doamnele scoaseră un „oh“, bătrânelul clătină din cap. Pe culoar intrară doi polițiști și un detectiv rotofei cu obraji roșii, cu gambetă, care aducea a bookmaker. Mă rugară să intru la loc în compartiment. Polițiștii se postară pe culoar, iar detectivul începu să ia la rând compartimentele. I-am arătat pașaportul. El își trecu ochii roșcați peste figura mea și îmi înapoie actele. Stăteam amândoi în picioare în compartimentul strâmt; pe patul de sus zăcea nemișcat un ins suspect, învelit până peste cap. „Dumneavoastră puteți ieși“ îmi spuse detectivul și întinse mâna în sus, spre pat. „Actele dumneavoastră, vă rog.“ Individul din pătură sforăi. Eu, stând lângă ușa deschisă, îi auzii sforăitul și mi se păru că în el mai fluierau încă ecourile hohotelor nocturne. „Vă rog să vă treziți“, zise mai tare detectivul și, cu un gest profesionist, smuci de capătul păturii cenușii în dreptul grumazului celui care dormea. Acela mișcă, dar continuă să sforăie. Detectivul îl scutură de umăr. Mi-a fost nu știu cum, m-am întors și am început să privesc pe fereastra de pe culoar, dar nu vedeam nimic, ci ascultam cu toată ființa la ceea ce se petrecea în compartiment.

Și, imaginați-vă, nu am auzit absolut nimic neobișnuit. Omul din patul de sus mormăi somnoros, detectivul ceru răspicat actele, mulțumi răspicat, ieși din compartiment, intră în compartimentul următor. Asta a fost tot. Dar gândiți-vă ce admirabil ar fi ieșit totul – din punctul de vedere al scriitorului, firește –, dacă pasagerul cu hohotele și cu picioare rele s-ar fi dovedit a fi ucigașul, ce admirabil s-ar fi explicat lacrimile lui nocturne –, și, ce e mai important, toate astea s-ar fi înscris admirabil în călătoria meu nocturnă, în cadrul unei scurte povestiri. Dar, după cum se vede, ideea Autorului, ideea Vieții, a fost și în acest caz, ca întotdeauna, de o mie de ori mai admirabilă.

Scriitorul oftă și tăcu, trăgând din țigara de mult stinsă, roasă și morfolită de tot. Criticul îl privea cu ochi binevoitori.

— Recunoașteți, începu iar scriitorul, ați fost convins, din clipa în care am pomenit despre polițiștii din haltă, că pasagerul meu cu hohotele era criminalul?

— Eu vă cunosc maniera, spuse criticul, atingând cu vârful degetelor umărul interlocutorului și, cu un gest propriu lui, retrăgându-și brusc mâna… Dacă ați fi scris o povestire detectivistică, n-ați fi făcut ca răufăcătorul căutat să fie cineva pe care nu-l bănuia nici unul dintre eroi, ci tocmai cel bănuit de toată lumea din capul locului, și în felul ăsta păcăleați cititorul experimentat, obișnuit ca lucrurile să *nu* fie la mintea cocoșului. Știu că vă place să dați senzația de neprevăzut prin deznodământul cel mai banal cu putință. Dar nu vă lăsați sedus prea tare. În viață există mult hazard, dar și mult neobișnuit. Cuvântului i-a fost dat mărețul drept de a face dintr-o întâmplare ceva neobișnuit, făcând în același timp ca neobișnuitul să nu fie întâmplător. Din cazul de față, din întâmplările de față puteați să faceți o povestire cu final închis, dacă vă transformați pasagerul în ucigaș.

Scriitorul oftă din nou:

— Da, da, m-am gândit la asta. Mai puneam câteva detalii. Dădeam de înțeles că ucigașul își iubea cu pasiune soția. Că doar ai ce să inventezi. Necazul e că, cine știe, poate viața a avut în vedere cu totul altceva, ceva cu mult mai subtil, mai profund. Necazul e că n-am aflat de ce plângea în hohote pasagerul, și n-o să aflu niciodată…

— Eu sunt de partea Cuvântului, zise blajin criticul. Dumneavoastră, ca scriitor, să creați barem un deznodământ grăitor. Eroul dumneavoastră, se prea poate, plângea fiindcă își pierduse portofelul în gară. Eu am avut un cunoscut, un bărbat în toată firea, cu o înfățișare teribil de belicoasă, care plângea de-a binelea când îl durea vreo măsea. Nu, nu, mulțumesc. Nu-mi mai turnați. E de-ajuns, prea de-ajuns.

(1927)
Traducere de Adriana Liciu

Soneria

Șapte ani trecuseră de când se despărțiseră la Petersburg. Doamne, îmbulzeala din Gara Nikolaevski! Nu sta așa aproape, acum se pune în mișcare. Uite, am pornit, cu bine, draga mea… Ea mergea pe lângă tren, înaltă, uscățivă, în trenci, cu o eșarfă negru cu alb în jurul gâtului, și un curent încet o purta înapoi. Apoi el luptase, de nevoie, pe unde se nimerise. Pe urmă, într-o noapte splendidă, sub țârâitul exaltat al cosașilor, a trecut la Albi. Pe urmă, după un an, nu cu mult înainte să părăsească țara, pe abrupta și pietroasa stradă Ceainaia din Ialta, și-a întâlnit unchiul, avocat în Moscova. Cum să nu, cum să nu, avem știri – două scrisori. Se pregătește de Germania, aprobarea a și primit-o. Și tu, ia uite, ce bine arăți. Și, în cele din urmă, Rusia îi dăduse concediu – după unii, nelimitat. Rusia îl reținuse multă vreme, dar el lunecase încetișor tot mai jos, din nord în sud, și Rusia a tot încercat să îl țină – Tver, Harkov, Belgorod – cu tot felul de sătulețe atractive… dar degeaba. A mai avut ea și ceva de rezervă, încă o ispită, încă un ultim dar – Taurida, dar tot degeaba. A plecat. Și pe vapor făcuse cunoștință cu un tânăr englez, un om vesel și sportiv care pleca în Africa.

Nikolai Stepanîci a fost și în Africa, și în Italia, și, cine știe de ce, și în insulele Canare, și iar în Africa, unde a servit o vreme în Legiunea Străină. La început și-a amintit-o des, pe urmă rar, pe urmă din nou tot mai des și mai des. Al doilea soț al ei, un neamț, murise în timpul războiului. Avea la Berlin două case. Nikolai Stepanîci socotea că ea n-o să sufere de sărăcie acolo. Dar cum mai trece timpul! Fantastic, de-a dreptul… Chiar șapte

ani bătuți pe muchie?

În acești șapte ani, el devenise vânjos, grosolan, pierduse degetul arătător, învățase două limbi: italiana și engleza. Ochii i se făcuseră mai naivi și mai luminoși, fiindcă fața prinsese o pârleală uniformă, de mujic. Fuma pipă. Mersul, pe care îl avusese apăsat, ca mai toți oamenii cu picioare scurte, îi devenise surprinzător de cadențat. Un singur lucru nu se schimbase deloc la el: râsul – spiritual, cu ochii mijiți.

Mult timp n-a luat-o în serios, clătina din cap, până când, în cele din urmă, a hotărât să lase tot și s-o ia binișor spre Berlin. Întâmplarea făcuse ca la un moment dat – în Italia, parcă – să zărească pe o tarabă un ziar rusesc care apărea la Berlin. A scris acolo cu rugămintea să i se publice un anunț, că el, mă rog, caută... Nu mult după aceea a plecat mai departe, așa că n-a mai aflat nimic. Din Cairo tocmai pleca la Berlin un bătrânel, jurnalistul Grușevski. Interesați-vă dumneavoastră acolo. Poate dați de ea. Spuneți-i că sunt viu, sănătos... Dar nici de data asta n-a primit nici o veste. Iar acum venise deja momentul... O să pic pe neașteptate. Acolo, la fața locului, o să fie deja mai ușor de căutat. Tevatură cu vizele, bani nu cine știe ce... ei, dar cumva tot ajung eu.

Și a ajuns. Într-un palton galben cu nasturi mari, cu o caschetă cadrilată, scurt și lat în umeri, cu pipa între dinți și cu geamantanul în mână, ieși în piața din fața gării, surâse ironic și admiră o reclamă diamantină care rodea întunericul. Avu o noapte rea, într-o cameră ieftină, stătută, canonindu-și mintea cum să înceapă căutările. Biroul de adrese, redacția ziarului rusesc... Șapte ani. Trebuie să fi îmbătrânit tare. Ce porcărie, să aștepte atâta timp – putea să vină mai demult. Dar anii ăștia, hoinăreala asta formidabilă prin lume, senzația de libertate, libertatea la care visa din copilărie... Jack London, ce mai... Și-acum iarăși: oraș nou, plapumă dubioasă și scârțâit de tramvai. Dibui după chibrituri, începu să îndese cu ciotul degetului, cu gestul obișnuit, tutunul moale în pipă.

Când călătorești uiți numele zilelor: le iau locul orașele. De dimineață, când Nikolai Stepanîci ieși în stradă cu intenția de a se duce la poliție, văzu grilaje pe la toate magazinele. Vasăzică era duminică. Biroul de adrese, redacția s-au dus naibii (să te

ferească Dumnezeu să nimerești duminica într-un oraș străin!) Era toamnă: vânt, ochiul-boului prin scuaruri, cerul alb tot, tramvaie galbene, răgetele de trompetă ale taximetrelor hodorogite. Frisona puțin de emoție la gândul că, uite, se afla în același oraș cu ea. Contra unei monede de cincizeci de pfenigi i se dădu un pahar de porto într-o bodegă de șoferi și vinul băut pe nemâncate avu un efect plăcut. Pe străzi, ici și colo, picurau cuvinte rusești: „Te-am rugat de-atâtea ori…“ Și apoi iarăși, după câțiva trecători băștinași: „El îmi sugerează să le cumpăr, dar eu, drept să-ți spun…“ De emoție îi tot venea să râdă și trăgea mult mai repede decât de obicei din pipă. „Am zis că a trecut… și-acum a căzut și Grișa la pat…“ Tot ruși! Se gândi dacă să nu se ducă la ei, să-i întrebe cât mai politicos: „Nu cumva, întâmplător, o cunoașteți pe cutare?“. Mai mult ca sigur că în provincia asta rusească rătăcită se cunosc cu toții.

Se înserа deja și o fermecătoare lumină de culoarea mandarinei scălda în amurg etajele de sticlă ale unui imens magazin universal când Nikolai Stepanîci, trecând pe lângă o casă, văzu din întâmplare pe o fațadă, pe coloana plată, gri, de lângă ușă, o mică inscripție albă: „DOCTOR STOMATOLOG I.S. WEINER. DIN PETROGRAD“. Neașteptată, amintirea îl arse. „Acela, Doamne Dumnezeule, a și putrezit, să-mi văd de drum.“ În fereastră, chiar în fața scaunului de tortură, erau imagini în sticlă cu peisaje elvețiene… Fereastra dădea în strada Moika. „Clătește acum.“ Și doctorul Weiner, un bătrân liniștit, gras, în halat alb, cu ochelari sfredelitori, își alegea micile instrumente. Ea la el se ducea, și verii lui la fel – și chiar spuneau, când se mai ciorovăiau: „Nu cumva vrei un Weiner?“ (adică una-n dinți).

Nikolai Stepanîci stătea, gata să sune, în fața ușii, dar amintindu-și că era duminică, se gândi puțin; și totuși sună. Ceva bâzâi în încuietoare și ușa cedă. Urcă la primul etaj. Deschise o slujnică.

— Nu, domnul doctor nu primește astăzi.

— Nu mă dor dinții, ripostă Nikolai Stepanînci într-o germană săracă de tot. Doctorul Weiner este un vechi cunoscut al meu… Numele meu este Galatov, cu siguranță își va aminti…

— Îl anunț, spuse slujnica.

O clipă mai târziu, ieși în antreu un om de vârstă mijlocie într-o scurtă de casă cu brandenburguri, roșcat, cu o înfățișare uimitor de prietenoasă și, după ce se recomandă vesel, adăugă:

— Dar nu-mi amintesc de dumneavoastră, trebuie să fie o confuzie.

Nikolai Stepanîci se uită la el și se scuză:

— Da. Nici eu nu-mi amintesc de dumneavoastră. Am crezut că îl găsesc pe doctorul Weiner care stătea înainte de revoluție pe Moika. Am greșit, scuzați-mă.

— A, dar suntem rude, spuse dentistul. Suntem rude... E rudă cu mine. Eu locuiam pe Zagorodnîi.

— Noi ne tratam toți la dânsul, dădu lămuriri Nikolai Stepanînci. Și de-asta am crezut... De fapt, eu caut o doamnă, pe doamna Nellis...

Weiner își mușcă buza, privi încordat într-o parte, pe urmă reluă:

— Dați-mi voie... Dacă nu mă înșel... Cred că... Cred că o doamnă Nellis a fost la mine nu demult... O să vedem imediat cu precizie. Fiți amabil și veniți cu mine în cabinet.

În cabinet, Nikolai Stepanîci nu se uită la nimic. Nu-și lua ochii de la chelia impecabilă a lui Weiner, care se aplecase peste registrul său.

— Vedem imediat, spunea Weiner dând foile cu degetul. Vedem imediat... A, poftim – Nellis. O plombă de aur și încă ceva – nu văd ce, aici e o pată de cerneală.

— Dar numele mic și patronimicul? întrebă Nikolai Stepanîci apropiindu-se de masă, gata-gata să răstoarne scrumiera cu manșeta.

— Sunt trecute și ele. Olga Kirillovna.

— Da, exact, răsuflă ușurat Nikolai Stepanîci.

— Adresa: Plannerstrasse 59, prin Babb, plescăi Weiner și copie repede adresa pe o hârtie. A doua stradă de-aici. Vă rog. Foarte bucuros că v-am fost de folos. Este o rudă a dumneavoastră?

— E mama, spuse Nikolai Stepanîci.

Ieșind de la dentist, iuți pasul. Se mira că o găsise atât de repede, parcă i-ar fi ieșit un truc la jocul de cărți. Venind la Berlin nu se gândise nici un moment că era posibil ca ea să fi

murit de mult ori să se fi mutat în alt oraș, în altă țară – și totuși trucul reușise. Weiner se dovedise a nu fi Weiner acela – și totuși soarta găsise o soluție. Minunat oraș, minunată ploaie! (Ploaia de toamnă, din mărgeluțe, bura parcă în șoaptă, și pe străzi era întuneric.) Cum o să-l întâmpine? Cu duioșie? Ori cu tristețe? Ori cât se poate de calmă? Nu-l alintase în copilărie. N-ai voie să fugi pe-aici când cânt la pian. Pe urmă, când crescuse, avusese deseori impresia că ea nu prea avea nevoie de el. Acum încerca să-și aducă în minte imaginea chipului ei, dar gândurile se încăpățânau să nu prindă culoare, și nu izbutea nicicum să adune într-o figură vie ceea ce știa cu mintea: silueta ei îmbinată parcă nesigur, înaltă, slabă, părul negru dând să încărunțească ușor la tâmple, gura mare, palidă, trenciul vechi cu care fusese ultima oară și expresia deja bătrânească, obosită, amară care apăruse pe fața ei ofilită în anii aceia de mizerie. Numărul 51. Încă opt case.

Își dădu deodată seama că era insuportabil, aproape indecent de emoționat, chiar mai mult decât, bunăoară, în clipa când, lungit într-o rână, lac de sudoare, împingându-se în stâncă, țintea vârtejul care venea în zbor spre el – o momâie albă pe o splendoare de cal arab. Înainte să ajungă la numărul 59 se opri, scoase pipa și săculețul cauciucat de tutun, o îndesă încet, meticulos, fără să piardă nici un firicel de tutun, aduse chibritul, trase, se uită cum se umfla movilița de foc, luă lacom o gură din fumul dulceag care pișcă limba, îi dădu drumul cu grijă și, fără să se grăbească, se apropie cu pași hotărâți de casă.

Pe scară era atât de întuneric, că de vreo două ori se împiedică. Răzbind prin bezna compactă până la primul palier, hârșâi un chibrit și lumină plăcuța aurită de lângă ușă. Ciudatul nume „Babb“ fu de găsit abia mult mai sus. Flăcăruia îi arse degetele și se stinse. Fir-ar să fie, cum bate inima… Dibui prin întuneric butonul și sună. Pe urmă scoase pipa din dinți și începu să aștepte, simțind cum un zâmbet chinuitor îi sfâșie gura.

Și iată – ceva răsună în spatele ușii, o dată, încă o dată, și ușa se deschise brusc, ca suflată de vânt. În antreu era la fel de întuneric ca și pe scară, și din întunericul acela zbură spre el

un glas sonor și vesel. „Nu avem curent în toată casa, e ceva îngrozitor“ – și el recunoscu instantaneu „î“-ul acela lung, tărăgănat din „îngrozitor“, și în aceeași clipă o reconstitui după acest sunet, până în cel mai mic detaliu, pe cea care, ascunsă de întuneric, stătea în ușă.

— Așa-i, îți scoți ochii, râse el și păși spre ea.

Ea scoase așa un „ah“, că parcă ar fi lovit-o cineva cu toată puterea. El îi găsi în întuneric mâinile, umerii, și dădu peste ceva (suportul pentru umbrele, probabil).

— Nu-nu-nu, nu se poate, nu se poate… repeta ea repede-repede și se tot dădea înapoi.

— Dar stai, mamă, stai odată, zise el și iar dădu peste ceva (de data asta era ușa pe jumătate deschisă, care se trânti cu zgomot).

— Simt că-mi pierd mințile… Kolenka, Kolea…

El o săruta pe obraji, pe păr, pe unde nimerea, fără să vadă nimic în întuneric, dar recunoscând-o cu un fel de privire lăuntrică pe toată, din cap până-n picioare – și doar ceva era nou la ea (dar și acest ceva nou îi aminti brusc de străfundurile copilăriei, când cânta la pian): mirosul distins și intens de parfum, ca și cum nici n-ar fi existat anii aceia dintre, în care el devenea bărbat și ea îmbătrânea, și nu se mai parfuma, și pe urmă se ofilise atât de trist în anii aceia de mizerie, ca și cum toate astea nici nu fuseseră, și el, dintr-un surghiun îndepărtat, se trezise direct în copilărie…

— Ia uite, tu. Tu ești. Ca să vezi, tu ești… bâiguia ea lipindu-și buzele moi de el. E bine… Așa și trebuie…

— Dar chiar nu-i nicăieri nici o lumină? izbucni în râs Nikolai.

Ea împinse o ușă și spuse pe un ton agitat:

— Ba da. Hai. Am niște lumânări aprinse acolo.

— Hai, arată-te… zise el intrând în sclipirea oranj a lumânărilor și își privi lacom mama.

Părul ei era blond-blond, vopsit în nuanța paiului.

— Ei, cum e, mă recunoști? spuse ea respirând greu și adăugă zorită: Dar nu te mai uita așa la mine. Povestește, hai, povestește! Ce bronzat ești… Doamne! Dar hai, povestește odată!

Păr blond, tuns… Iar fața era fardată cu un fel de meticulozitate chinuitoare. Dar dâra udă a unei lacrimi mâncase stratul roz, genele groase de fard tremurau, pudra de pe aripile nasului devenise liliachie… Era într-o rochie albastră lucioasă, cu guler înalt. Și totul la ea era străin, și neliniștitor, și de speriat.

— Tu probabil că ai musafiri astăzi, mamă, remarcă Nikolai neștiind ce să spună și își scoase energic paltonul.

Ea se depărtă de el și se duse spre masă, unde era îngrămădit ceva care lucea, pe urmă veni iar spre el și se uită în oglindă – parcă nu știa ce să facă.

— Câți ani… Doamne! Pur și simplu, nu-mi cred ochilor. Da-da, trebuia să am musafiri. Îi contramandez. Să-i sun. Să fac ceva. Trebuie contramandat… Ah, Doamne…

Se lipi de el, mototolindu-i o manșetă.

— Dar liniștește-te, mamă, ce-i cu tine, nu se poate așa. Hai să stăm jos undeva. Spune-mi, cum o duci? Cum trăiești?…

Și, cine știe de ce, temându-se de răspunsurile la întrebările lui, începu să povestească despre el, căutând să potrivească bine cuvintele, pufăind din pipă, încercând să-și ascundă uimirea în vorbe, în fum. Reieși că ea văzuse anunțul, și că se și întâlnise cu bătrânul jurnalist, și că îi și scrisese fiului de câteva ori în Italia, la Cairo… Acum, după ce se uită de câteva ori la chipul ei schimbat de fard, la părul ei blond artificial, i se păru că nici vocea nu mai era aceeași. Și în timp ce își povestea peripețiile fără să se oprească vreo clipă, își rotea privirea prin odaia semiluminată, tremurătoare, cu un pisoi de pluș pe șemineu, cu un paravan de după care ieșea capătul din spate al patului, cu Friedrich cel Mare cântând la flaut, cu niște văzute pe o etajeră, în care săreau, ca un mercur, reflexiile flăcărilor… Rătăcind cu ochii prin cameră, văzu și ce remarcase adineauri în fugă – masa pusă pentru două persoane, sticla pântecoasă de lichior, două pahare înalte și o imensă prăjitură roz cu un cerc multicolor de lumânările de ceară încă neaprinse. „Eu, bineînțeles, am sărit imediat din cort, și ce crezi că era? Hai, ghicește!“.

Ea parcă își veni în fire și se uită speriată la el (ședea alături, pe canapea, lăsată ușor pe spate, strângându-și

tâmplele în mâini, și picioarele ei aveau un luciu necunoscut).

— Dar, mamă, tu nu asculți?

— Ba da, cum să nu – ascult, ascult…

Și, în acel moment, mai observă ceva: era ciudat de distrată, parcă asculta nu cuvintele lui, ci ceva din afară, amenințător și inevitabil… Își reluă povestirea, dar se opri din nou și întrebă:

— Prăjitura asta în cinstea cui este? E foarte apetisantă.

Mama lui zâmbi încurcată.

— A, e doar așa… Doar ți-am spus că azi am musafiri.

— Mi-a amintit teribil de Petersburg, spuse Nikolai. Și, mai ții minte, odată ai greșit, ai uitat o lumânare. Eu împlineam zece, și lumânările erau doar nouă. Mi-ai fâsâit ziua de naștere. Ce-am mai urlat. Dar aici câte sunt?

— Dar ce importanță are? strigă ea și se ridică, vrând parcă să ascundă masa. Spune-mi, mai bine, cât e ceasul? Trebuie să contramandez, să telefonez, să fac ceva.

— Șapte și un sfert, spuse Nikolai Stepanîci.

— Oh, e prea târziu! strigă ea din nou. N-are importanță! Acum nu mai are nici o importanță…

Tăcură amândoi. Ea se ridică din nou. Iar Nikolai Stepanîci încercă să-și impună s-o îmbrățișeze, să se alinte, să o întrebe: „Ascultă, mamă, dar ce-i cu tine? Spune-mi odată…“ Se uită iar la masa care strălucea și numără lumânărelele din jurul prăjiturii. Erau douăzeci și cinci. Douăzeci și cinci! Iar el avea douăzeci și opt…

— Dar nu-mi mai cerceta așa camera! zise mama. Parcă ai fi detectiv! E o cameră oribilă, vreau să mă mut, reluă ea repede și, brusc, scoase un „ah“ ușor: Stai… Ce-i asta? Tu ai bătut?

— Da, răspunse Nikolai, îmi scutur pipa. Dar ia spune-mi – bani ai? Nu-ți trebuie?

Ea începu să-și îndrepte o bentiță de pe mânecă și spuse fără să se uite la el:

— Da… Doar știi, a mai rămas câte ceva după Heinrich… Dar ar fi trebuit să te previn – am exact cât să pot trăi. Pentru numele lui Dumnezeu, nu mai bate pipa aia. Ar fi trebuit să te previn că eu… Că pe tine… Bun, înțelegi, Kolea, mi-ar fi greu să te întrețin…

— Ce spui tu acolo, mamă, exclamă Nikolai Stepanîci (și în

clipa aceea, ca soarele de după un nor, lovi din tavan lumina electrică). Ei, poftim, poți să stingi lumânările, că stăm exact ca-ntr-un cavou. Să vezi, eu am ceva bănuți pușși deoparte și, oricum, eu sunt liber ca o pasăre… Dar stai și tu jos, ce tot fugi de colo-colo?

Înaltă, slabă, lucios-albastră, ea se opri în fața lui, și acum, în plină lumină, văzu cum îmbătrânise, cum se încăpățânau să iasă prin stratul de ceară al fardului ridurile de pe obraji și de pe frunte. Și părul ăsta galben, îngrozitor!…

— M-ai luat așa de pe neașteptate, zise ea și, mușcându-și buzele, se uită drept la ceasul mic de pe o policioară. Ca din senin… Merge înainte. Nu, a stat. Azi am niște musafiri și, uite, ai venit tu… Să înnebunești, nu alta …

— Astea-s fleacuri, mamă. Or să vină, or să vadă că ți-a sosit fiul și or să se evapore la repezeală. Iar noi doi o s-o ștergem să ne isprăvim seara pe la vreun music-hall, să cinăm pe undeva… Uite, mi-amintesc că am văzut un spectacol african – ceva uluitor, ăsta, da, n-am cuvinte! Imaginează-ți vreo cincizeci de negri și ceva, așa, destul de mare, ei, să zicem, de vreo…

Soneria țârâi tare la intrarea principală. Olga Kirillovna, care se așezase pe un braț al fotoliului, tresări și se îndreptă.

— Stai, deschid eu, spuse Nikolai Stepanîci și se ridică.

Ea îl apucă de mânecă. Chipul i se crispase. Soneria încetă – cel de la ușă aștepta.

— Trebuie să fie musafirii tăi, zise Nikolai Stepanîci. Nu deschizi?

Mama dădu brusc din cap, trăgând cu urechea.

— Păi… începu Nikolai Stepanîci.

Ea îl trase de mânecă, spunându-i în șoaptă:

— Să nu cumva! Nu vreau… Să nu cumva…

Soneria sfredeli iar, de data asta insistent și iritat. Și sfredeli o groază.

— Lasă-mă, spuse Nikolai Stepanîci. E o prostie… Dacă sună, trebuie să deschizi. Ce-i frica asta?

— Nu cumva.. Auzi, nu cumva… repetă ea apucându-l febril de mâini. Te implor… Kolea, Kolea. Kolea!… Nu trebuie!

Soneria amuți din nou. Îi luă locul o bătaie puternică,

probabil cu măciulia bastonului.

Nikolai se îndreptă hotărât spre antreu. Dar mama îl prinse de umeri în pragul camerei – încerca din răsputeri să-l tragă de-acolo și șoptea întruna:

— Nu cumva… Nu cumva… Pentru numele lui Dumnezeu!

Soneria mai bubui o dată, scurt și furios.

— Treaba ta, râse Nikolai și, băgându-și mâinile în buzunare, începu să măsoare camera.

„Un coșmar, ce mai“, se gândi, și râse iar.

Soneria încetase. Era liniște deplină. Pesemne că cel care suna se săturase și plecase. Nikolai Stepanîci se apropie de masă, studie splendida prăjitură turnată în cremă strălucitoare, cele douăzeci și cinci de lumânările festive, cele două pahare înguste. Alături, pitindu-se parcă în umbra sticlei, era o cutiuță albă de carton. O luă și îi scoase capacul. Înăuntru era un portțigaret nou-nouț de argint, destul de lipsit de gust.

— Așa, spuse Nikolai Stepanîci.

Se întoarse – și abia atunci văzu că mama lui, pe jumătate prăvălită pe canapea, înfundându-și fața în pernă, era scuturată de hohote de plâns. În anii de demult o văzuse deseori plângând, dar atunci plângea cu totul altfel, stătea la masă și plângea fără să-și întoarcă fața, își sufla nasul tare și vorbea, vorbea – iar acum hohotea așa de tinerește, stătea așa, fără să-i pese… și era ceva distins în felul cum îi era răsucit spatele, cum atingea piciorul ei cu pantofiorul de catifea podeaua… Zău dacă nu puteai să crezi că plângea ca o tânără femeie blondă… Și batistuța ei, ca la carte, zăcea mototolită pe covor.

Nikolai îngăimă o înjurătură în rusește, se apropie și se așeză lângă ea pe marginea divanului. Îngăimă iar înjurătura. Mama lui, ascunzându-și fața, spuse în pernă:

— Oh, de ce n-ai venit mai demult? Măcar cu un an… Numai cu un an…

— Nu știu nici eu… spuse Nikolai Stepanîci.

— Acum s-a sfârșit tot… suspină ea, și părul blond tremura. S-a sfârșit tot. În mai o să am cincizeci de ani. Fiul adult a venit la bătrâna mamă. Și de ce-ai venit… tocmai acum… tocmai astăzi…

Nikolai Stepanîci își puse paltonul (pe care îl aruncase pur și simplu, neeuropenește, într-un colț), își scoase din buzunar cascheta și se așeză iar lângă ea.

— Mâine-dimineață o iau din loc, spuse mângâindu-și mama pe umăr, pe mătasea albastră strălucitoare. Acum vreau să plec în nord – în Norvegia, poate. Sau pe mare, să vânez balene. O să-ți scriu. Așa, peste vreun an, o să ne întâlnim iar, și-atunci, poate, o să rămân mai mult. Nu mă ține de rău – vreau să cutreier!

Ea îl luă repede în brațe, își lipi obrazul ud de obrazul lui. Pe urmă îi strânse mâna și, brusc, scoase un strigăt uluit.

— L-a retezat un glonț, râse Nikolai Stepanîci. Rămâi cu bine, scumpa mea.

Ea atinse ușor ciotul neted al degetului și îl sărută cu băgare de seamă. Pe urmă își îmbrățișă fiul și îl conduse până la ușă.

— Scrie-mi, te rog, mai des... De ce râzi? Probabil că mi s-a dus toată pudra.

Și imediat ce se închise ușa în urma lui, foșnind din rochia albastră, ea se repezi la telefon.

(1927)
Traducere de Adriana Liciu

Netrebnicul

1

Blestemata zi în care Anton Petrovici l-a cunoscut pe Berg exista numai teoretic: memoria nu-i lipise la timp eticheta calendaristică, și-acum, mai găsește dacă poți ziua aceea. În mare, asta se întâmplase iarna trecută: Berg se ridicase din neant, salutase cu o plecăciune și se lăsase din nou – dar nu în neantul dinainte, ci într-un fotoliu. Asta fusese la Kurdiumovi, iar ei locuiau pe strada Sf. Mark, naiba știe pe unde, în Moabit, parcă. Kurdiumovii așa au și rămas, niște săraci, dar el și Berg se chivernisiseră de-atunci; acum, când într-o vitrină cu lucruri bărbătești apărea o cravată multicolor-fumurie – să zicem, ca un nor la asfințit – într-o duzină de exemplare identice și, exact în aceleași nuanțe, batiste, tot într-o duzină de exemplare, Anton Petrovici cumpăra acea cravată la modă și acea batistă la modă, și în fiecare dimineață, în drum spre bancă, avea satisfacția de a întâlni aceeași cravată și aceeași batistă la doi, trei domni care, ca și el, se grăbeau la slujbă. Cu Berg avusese o vreme afaceri, Berg era necesar. Berg îi telefona de vreo cinci ori pe zi, Berg începuse să vină pe la ei, și făcea spirite, făcea spirite, Dumnezeule, ce-i mai plăcea să facă spirite. Când le-a făcut prima vizită, Tania, soția lui Anton Petrovici, a găsit că seamănă cu un englez și că e foarte amuzant. „Salut, Anton!“, urla Berg rășchirând degetele și, după obiceiul rusesc, năpustindu-se de sus, cu elan, ca un uliu la mâna lui și strângând-o cu putere. Era lat în umeri Berg, bine făcut, bine

bărbierit, și spunea singur despre el că seamănă cu un înger musculos. Într-un rând i-a arătat lui Anton Petrovici o agendă neagră, veche: foile erau acoperite cu cruciulițe și erau exact cinci sute douăzeci și trei de cruciulițe din acelea. „Timpurile lui Denikin și luarea Crimeii“, zâmbise Berg și adăugase calm: „I-am socotit, evident, numai pe cei pe care i-am omorât pe loc“. Și faptul că Berg era fost ofițer îi stârnea lui Anton Petrovici invidie, și nu-i plăcea când Berg povestea în prezența Taniei despre recunoașteri călare și atacuri de noapte. El avea picioare scurte, era rotunjor și purta un monoclu care, în timpul liber, când nu era îndesat în orbită, atârna de o bentiță neagră, iar când Anton Petrovici ședea răsturnat, îi strălucea ca un ochi bleg pe pântece. Furunculul tăiat acum doi ani îi lăsase pe obrazul drept o cicatrice, și cicatricea asta și mustața aspră, tunsă, și nasul gras, rusesc, fremătau încordat când Anton Petrovici își îndesa gemulețul sub sprânceană. „Te ostenești degeaba, spunea Berg, mai frumos nu te faci.“

În pahare, aburul ușor se topea deasupra ceaiului; un ecler unsuros de ciocolată, strivit cu linguriță, își dădea afară măruntaiele cremoase; Tania, punându-și coatele goale pe masă și sprijinindu-și bărbia pe degetele înlănțuite, privea în sus cum plutește fumul ușor al țigării ei, și Berg îi arăta că trebuie să-și tundă părul, că de când sunt lumea și pământul toate femeile și-au tuns părul, că Venus din Milo e tunsă, și Anton Petrovici protesta înfocat și temeinic, iar Tania doar strângea din umăr, scuturând cu o lovitură de unghie scrumul.

Au trecut toate astea. La sfârșitul lui iulie, într-o joi, Anton Petrovici plecă pentru o afacere la Kassel, și de-acolo îi trimise o telegramă soției, spunându-i că se întoarce vineri. Vineri se dovedi că trebuie să mai rămână cel puțin o săptămână, și îi trimise o nouă telegramă. Dar în dimineața zilei următoare afacerea căzu și Anton Petrovici, fără să-și mai anunțe soția, luă trenul înapoi spre Berlin. Ajunse pe la zece, obosit și nervos. Din stradă văzu că ferestrele dormitorului erau luminate. Plăcut lucru, să fie soția acasă. Urcă la etajul cinci, întoarse ca de obicei de trei ori cheia în broască și intră. Trecând prin hol, auzi din baie zgomotul monoton al apei curgând. „Tanka face baie“, se gândi cu dragoste Anton

Petrovici și trecu în dormitor. În dormitor, în fața oglinzii, stătea Berg și își înnoda cravata.

Anton Petrovici își lăsă mașinal valijoara pe podea, fără să-și ia ochii de la Berg, care, aplecându-și ușor fața impasibilă, își lansă paleta pestriță a cravatei și o trecu prin nod.

— Principalul e să nu te ambalezi, spuse Berg strângând cu grijă nodul, te rog, nu te ambala. Păstrează-ți calmul.

Ce să facă? Mai repede… Simți un tremur în picioare. Picioare deja nu mai avea, avea doar un tremur rece, o durere surdă. Mai repede… Începu să-și scoată o mănușă de pe mână. Mănușile erau noi și stăteau fest. Își smuci capul și nici nu-și dădu seama când bolborosi:

— Pleacă imediat de-aici. Câtă nerușinare. Pleacă de-aici…

— Plec, Anton, plec, spuse Berg și, cu o mișcare amplă și calmă a umerilor, își puse sacoul.

„Dacă dau, dă și el“ – se gândi repede Anton Petrovici. Cu o ultimă smucitură își scoase mănușa și o aruncă neîndemânatic în Berg. Mănușa nimeri în perete și căzu în carafa cu apă.

— La fix, spuse Berg.

Își luă pălăria, bastonul și se îndreptă pe lângă Anton Petrovici spre ușă.

— Va trebui totuși să-mi dai drumul, se întoarse din mers, ușa de jos e încuiată.

Anton Petrovici, abia înțelegând ce face, se luă după el. Când începură să coboare pe scară, Berg, care mergea înainte, începu deodată să râdă.

— Scuză-mă, spuse fără să se uite înapoi, dar e teribil de caraghios: dat afară cu tot dichisul.

După câteva trepte pufni din nou în râs și o luă mai repede. Anton Petrovici iuți și el pasul. Graba asta e o nerușinare. Berg o face dinadins, să-l oblige pe el să coboare scara în salturi. Ce chin… Etajul trei… doi… Nu se mai termină scara asta? Berg luă dintr-o mișcare ultimele trepte și, ciocănind în pardoseală cu bastonul, îl aștepta pe Anton Petrovici. Anton Petrovici respira greu, nu putea să nimerească broasca, mâinile îi tremurau. În fine, ușa se deschise.

— Nu-mi purta pică, spuse Berg, stând deja pe trotuar, pune-te în locul meu…

Anton Petrovici trânti ușa. De la bun început simțise cum creștea în el nevoia să trântească o ușă. Bubuitul îi răsună în urechi. Abia acum, urcând scara, observă că avea fața udă de lacrimi și, cum lacrimile erau de nestăvilit, trebuia să se grăbească. Urcă în fugă până sus și, trecând prin hol, auzi din nou zgomotul apei. Împreună cu zgomotul ăsta răzbătea vocea Taniei. Cânta în baie, tare. Nu știa încă nimic. Anton Petrovici răsuflă și se întoarse în dormitor. Amândouă paturile erau desfăcute și pe cel al soției se vedea cămașa de noapte roz, iar pe canapea își pusese rochia de seară și ciorapii de mătase – evident, se pregătea să se ducă să danseze cu Berg. Anton Petrovici scoase din buzunărașul de la piept un stilou splendid. „Nu pot să te văd. Dacă te văd, nu răspund de mine.“ Scria în picioare, îndoindu-se incomod peste masa de toaletă. O lacrimă mare făcu monoclul opac… literele dansau… „Te rog, pleacă. Îți las deocamdată o sută de mărci. O să vorbesc mâine cu Natașa. Dormi la noapte la ea sau la hotel, numai, te rog, nu mai rămâne aici.“ Termină de scris și sprijini hârtia de oglindă, la vedere. Alături puse o bancnotă de o sută de mărci. Și din nou, trecând prin hol, auzi vocea soției. Cânta când făcea baie – vocea ei avea ceva țigănesc, vocea ei dragă, fericirea, o seară de vară, ghitara… Ea cântă, mijind ochii, pe o pernă în mijlocul camerei… și Anton Petrovici este de ieri logodnicul ei, fericire, seară de vară, un fluture de noapte pe tavan, te iubesc la nesfârșit, pentru tine mi-aș da sufletul…

— Câtă nerușinare! Câtă nerușinare! repeta întruna mergând pe stradă.

Era foarte cald și plin de stele. Nu conta încotro merge. Acum, probabil că ea a ieșit deja din baie și a priceput totul. Pe Anton Petrovici îl trecu un fior: mănușa. Plutește în carafă ca un ghemotoc maro, mănușă nouă-nouță. Porni mai repede și, din mers, strigă, așa încât un trecător tresări. Zărind vag niște plopi imenși și o piață, se gândi: pe-aici pe undeva stă Mitiușin. Anton Petrovici îl sună dintr-o cârciumă, care îl încercui ca un vis, și se desprinse, îndepărtându-se, precum lumina din spate a unui tren. Ușa i-o deschise Mitiușin, dar cum era cherchelit bine de tot, la început nu băgă de seamă cât de desfigurat arăta. În cămăruța înțesată se afla un domn pe care Anton

Petrovici nu-l cunoștea, iar pe divan, cu spatele la masă, era culcată o doamnă brunetă într-o rochie roșie și, după toate aparențele, dormea. Pe masă luceau niște sticle. Anton Petrovici nimerise la o onomastică, dar nu pricepea defel a cui era onomastica aceea – a lui Mitiușin, a doamnei care dormea sau a domnului necunoscut, care se dovedi a fi un neamț de origine rusă cu un nume de familie ciudat, Gnushke. Mitiușin, cu fața neobișnuit de roz lucindu-i, i-l prezentă pe Gnushke și, dând din cap spre spatele plin al doamnei care dormea, zise în aer:

— Dați-mi voie, Anna Nikanorovna, să vi-l prezint pe marele meu prieten.

Doamna nici nu se clinti, ceea ce, de altminteri, nu-l miră deloc pe Mitiușin, ca și cum nici nu se aștepta să se trezească. În general, toate astea erau ușor absurde, ca într-un vis: sticla de votcă goală cu un trandafir înfipt în gât, tabla cu o partidă de șah începută, doamna care dormea, Mitiușin beat, Gnushke beat, dar cât se poate de potolit…

— Bea, zise Mitiușin și, brusc, ridică sprâncenele. Ce-i cu tine, Anton Petrovici? Ai o mutră, parcă-i de cretă.

— Da, beți, spuse cu o seriozitate cam neroadă Gnushke, un individ cu o față lungă, cu guler înalt, semănând cu un baset negru.

Anton Petrovici dădu peste cap o jumătate de cană de votcă și se așeză.

— Acum povestește ce s-a întâmplat, spuse Mitiușin. Nu te jena de Heinrich, e cel mai cinstit om de pe pământ. E mutarea mea, Heinrich, și știi ce, dacă îmi înhați nebunul, îți dau mat din trei mutări. Hai, dă-i drumul, Anton Petrovici.

— Asta vedem noi îndată, spuse Gnushke aranjându-și manșeta. Ai uitat de pionul de la haș cinci.

— Haș cinci ești tu, spuse Mitiușin. Anton Petrovici are să ne povestească imediat.

De la votcă, prinse să se clatine totul în jur: tabla de șah se cățăra cătinel pe sticle, sticlele o luară cu masă cu tot spre divan, divanul cu doamna adormită o luă spre fereastră, fereastra porni și ea undeva. Și blestemata asta de mișcare era legată cumva de Berg, și chestia asta trebuia s-o curme, să

isprăvească cu această nerușinare, să strivească, să sfâșie, să ucidă.

— Am venit la tine ca să-mi fii martorul meu, începu Anton Petrovici și avu o vagă senzație că în cuvintele lui era ceva agramat, dar nu fu în stare să se corecteze.

— Înțeleg, spuse Mitiușin, trăgând cu ochiul la tabla de șah peste care se lăsa, mișcând din degete, mâna lui Gnushke.

— Nu, ascultă-mă pe mine, exclamă cu duioșie Anton Petrovici, nu, ascultă aici! Nu mai bem. Serios, serios de tot.

Mitiușin își pironi asupra lui ochii albaștri strălucitori.

— Dă-l încolo de șah, Heinrich, zise fără să se uite la Gnushke, e o discuție serioasă aici.

— Mă pregătesc să mă bat, spuse în șoaptă Anton Petrovici, încercând să rețină cu privirea masa care tot plutea, tot plutea încotrova. Vreau să omor un individ. Se numește Berg, l-ai întâlnit și tu, parcă, la mine. Nu mai explic din ce cauză…

— Unui martor poți, zise Mitiușin.

— Iertați-mă că intervin, grăi deodată Gnushke și ridică degetul arătător. Amintiți-vă ce stă scris: să nu ucizi!

— Individul ăsta se numește Berg, spuse Anton Petrovici. Tu, pare-se, îl cunoști. Și uite, am nevoie de doi martori.

— Duel, spuse Gnushke.

Mitiușin îl împinse cu cotul:

— Nu întrerupe, Heinrich.

— Asta-i tot, încheie în șoaptă Anton Petrovici și, coborând privirea, trase ușor de bentița monoclului.

Tăcere. Doamna sforăia monoton pe divan. Din stradă se auzi claxonul unei mașini.

— Eu sunt beat, și Heinrich e beat, bălmăji Mitiușin, dar, după cât se vede, s-a întâmplat ceva serios. Își mușcă oscioarele de la o mână și se uită la Gnushke. Tu ce crezi, Heinrich?

Gnushke oftă.

— Uite, mâine mergeți amândoi la el, reluă Anton Petrovici. Ca să stabiliți locul și-așa mai departe. El nu mi-a dat cartea lui de vizită. După lege, trebuia să-mi dea cartea lui de vizită. I-am aruncat mănușa.

— Dumneavoastră procedați ca o persoană nobilă și

curajoasă, se însufleți brusc Gnushke. Printr-o stranie coincidență, eu sunt întru câtva în temă cu treaba asta. Un văr de-al meu a fost omorât și el în duel.

„De ce – și el? se gândi abătut Anton Petrovici. N-o fi o prevestire?“

Mitiușin luă o înghițitură din cană și spuse plin de însuflețire:

— Ca prieten, nu pot să te refuz. Dimineață ne ducem la domnul Berg.

— În ceea ce privește legile germane, zise Gnushke, dacă îl omorâți dumneavoastră, vă bagă pentru câțiva ani la închisoare; dacă însă sunteți omorât, nu vă fac nimic.

— Am ținut cont de toate astea, încuviință din cap Anton Petrovici.

Și pe urmă își făcu din nou apariția stiloul splendid, strălucitorul toc negru cu peniță fină de aur, care în timpuri obișnuite aluneca pe hârtie de parcă era de catifea, dar acum mâna lui Anton Petrovici tremura, acum, ca o punte se mișca masa... Pe o foaie de hârtie pentru scrisori, dată de Mitiușin, Anton Petrovici îi scrise lui Berg un bilet, îl făcu de trei ori ticălos și încheie cu o frază neputincioasă: „Unul din noi trebuie să piară“.

Și pe urmă izbucni în hohote de plâns, și Gnushke, țâțâind din limbă, îi șterse fața cu o batistă mare în carouri roșii, și Mitiușin arătă spre tabla de șah, repetând cu tâlc:

— Uite, o să-l termini ca pe regele ăsta, mat din trei mișcări, și cu asta basta.

Și Anton Petrovici plângea cu suspine, ferindu-se moale de mâinile prietenoase ale lui Gnushke și repetând cu o intonație copilărească:

— O iubeam așa de mult, așa de mult.

Și se crăpă de ziuă.

— Deci la ora nouă sunteți la el, spuse Anton Petrovici și se sculă de pe scaun clătinându-se.

— Peste cinci ore suntem la el, răspunse ca un ecou Gnushke.

— Avem timp să tragem un pui de somn, spuse Mitiușin.

Anton Petrovici își netezi pălăria pe care stătuse tot timpul,

îi luă lui Mitiușin o mână, o ținu, o ridică și, cine știe de ce, și-o apăsă de obraz.

— Ei, ce-i cu tine, ce-i cu tine, bâigui Mitiușin și, ca mai înainte, se adresă doamnei care dormea: Prietenul nostru pleacă, Anna Nikanorovna.

De astă dată ea se mișcă ușor, tresări somnoroasă, se întoarse greoi. Avea o față plină, șifonată, cu ochi sașii încondeiați peste măsură.

— Voi, domnilor, ați face bine să nu mai beți, spuse ea calm și se întoarse iar cu fața la perete.

Anton Petrovici găsi la colț un taxi somnoros, care îl purtă ca o nălucă prin pustiul orașului ce se lumina și adormi la ușa lui. În hol dădu peste fata în casă, Elspeth: căscând gura, se uită la el cu o căutătură urâtă, dădu să spună ceva, dar se răzgândi și, lipăind cu pantofii de noapte, ieși pe culoar.

— Stai, spuse Anton Petrovici. Soția mea a plecat?

— Este o rușine, spuse cu un aer grav fata, asta-i o casă de nebuni. Să târăști cuferele în toiul nopții, să răstorni totul cu dosu-n sus.

— Eu te-ntreb, a plecat soția mea? țipă cu o voce pițigăiată Anton Petrovici.

— A plecat, răspunse ursuz Elspeth.

Anton Petrovici trecu în salon. Decise să doarmă acolo. În dormitor, desigur, nici nu încăpea vorbă. Aprinse lumina, se întinse pe divan și se acoperi cu paltonul. Ceva îl deranja la încheietura mâinii stângi. A, bineînțeles, ceasul. Îl scoase, îl întoarse și în timpul acesta se gândea: „Mai mare mirarea, tipul ăsta își păstrează perfect sângele rece. Nu uită nici măcar să-și întoarcă ceasul. Asta-i bine“. Și deodată, cum încă era beat, începură să-l legene ritmic valuri imense, cădea, se-nălța, cădea, se-nălța, și simți o greață puternică. Se ridică puțin… scrumiera mare de aramă… mai repede… Și sufletul din el și-l dădu afară, de-l înțepau măruntaiele… și totul pe-alături, pe-alături. Adormi instantaneu: un picior în gheatră neagră atârna de pe divan și lumina (pe care uitase cu desăvârșire s-o stingă) îi scălda într-un luciu palid fruntea transpirată.

Mitiușin era un scandalagiu și un bețiv. Dracu' știe ce mai putea să facă – așa, hodoronc-tronc. Unul care nu știe ce-i aia frică. Și își aduse aminte ce se povestea despre un prieten de-al lui, că acela, ca să facă în necaz departamentului poștelor, arunca bețe aprinse de chibrit în cutiile poștale. Și spuseseră că prietenul acela avea un nume oribil de familie. Dar, de fapt, Anton Petrovici nu se dusese la Mitiușin decât așa, într-o doară, să stea puțin liniștit, poate chiar să doarmă la el, că acasă era prea respingător. Și nici una, nici două... Nu, bineînțeles, cu Berg asta trebuie să facă, să-l ucidă, dar mai întâi trebuie chibzuit bine-bine totul și, dacă o fi să aleagă martori, atunci, în orice caz, să fie niște oameni cum se cuvine. În general, a ieșit urât. Totul a ieșit urât. Începând cu mănușa și terminând cu scrumiera. Dar acum, bineînțeles, nu mai e nimic de făcut, trebuie să bea paharul ăsta până la fund....

Începu să cotrobăie pe sub divan, unde se rostogolise ceasul. Unsprezece. Mitiușin și Gnushke au fost deja la Berg. Deodată, un gând plăcut se strecură printre celelalte, împrăștiindu-le, apoi pieri din nou. Ce-a fost asta? Aha, desigur! Păi, aseară ei erau beți, și el tot beat era. Or fi dormit ce-or fi dormit și pe urmă și-or fi venit în fire, și-or fi zis: aiurea, a vorbit gura fără el la beție. Dar gândul plăcut lunecă și dispăru. N-are importanță, treaba era pornită, va trebui să le repete cele spuse ieri. Curios totuși că n-au apărut până acum. Duel. Sună strașnic: duel. Am un duel. Mă bat în duel. Duelare. Duel. „Duel" e mai bine. Se ridică, observă că pantalonii de pe el sunt îngrozitor de șifonați. Scrumiera fusese luată. Bineînțeles, Elspeth intrase în timp ce dormea. Ce penibil. Trebuie să se ducă să vadă ce e prin dormitor. De soție a uitat, trebuie să uite. Nu e nici o soție. N-a fost niciodată nici o soție. Toate astea au trecut. Anton Petrovici oftă adânc și deschise ușa dormitorului. Într-un colț stătea fata și îndesa o hârtie de ziar mototolită în coșul de gunoi.

— Adu-mi, te rog, cafeaua, zise el și se îndreptă spre masa de toaletă.

Pe ea era un plic: numele lui, scrisul Taniei. Alături stăteau

peria lui, pieptănului, pământuful de ras, afurisita aia de mănușă scârboasă. Anton Petrovici deschise plicul. Suta de mărci, asta era tot. Învârti bancnota în mâini, neștiind ce să facă cu ea.

— Elspeth…

Fata intră, uitându-se bănuitor la el.

— Uite, ia. Te-am necăjit atâta azi-noapte, și cu toate neplăcerile alea care au fost pe urmă… Așa că ia-i.

— O sută de mărci? șopti fata și, brusc, deveni stacojie. Dumnezeu știe ce i-a trecut prin cap, că dădu cu coșul de pământ și țipă: A, nu! Eu nu pot fi cumpărată, eu sunt fată cinstită. Așteptați numai, toată lumea o să afle că ați vrut să mă cumpărați. A, nu! Într-așa o casă de nebuni…

Și ieși trântind ușa.

— Ce-o fi apucat-o? Doamne sfinte, ce-o fi apucat-o? bâigui năuc Anton Petrovici și, făcând repede un pas mare către ușă, începu să urle în urma fetei: Afară de-aici, în clipa asta să te cari din această casă!

„E al treilea om pe care-l dau afară, se gândi, tremurând din tot corpul. Și-acum nu mai are cine să-mi mai dea cafeaua.“

După aceea se spălă pe îndelete, își schimbă hainele, stătu îndelung în cafeneaua de peste drum, uitându-se pe fereastră după Mitiușin și Gnushke. Avea o groază de treburi în oraș, dar nu se putea ocupa de treburi. Duel. Frumos cuvânt.

Pe la patru trecu pe la el Natașa, sora Taniei. Abia putea vorbi, atât era de dată peste cap, și Anton Petrovici umbla de colo-colo și mângâia mobila. Tania a venit azi-noapte la ea într-o stare de speriat. Într-o stare inimaginabilă. Lui Anton Petrovici i se păru deodată curios că el și Natașa se tutuiesc. Doar acum nu mai este însurat cu sora ei.

— Îi voi da atât și-atât, spunea el, străduindu-se să nu i se frângă glasul.

— Problema nu sunt banii, răspunse Natașa stând în fotoliu și bâțâind piciorul în ciorap lucios. Problema e că toate astea sunt ceva îngrozitor. Sunt un iad, ce mai.

— Mulțumesc că ai venit, mai vorbim noi cumva, dar acum sunt foarte ocupat, spuse Anton Petrovici. Conducând-o până la ușă, îi scăpă (cel puțin așa i se păru, că „i-a scăpat“): Mă duelez

cu el.

Buzele Natașei începură să tremure, îl sărută repede pe obraz și ieși. Curios că n-a început să-l roage să nu se dueleze. În zilele noastre nu se mai duelează nimeni. Avea același parfum ca… Ca cine? Nu, nu, el n-a fost niciodată însurat.

Iar după o vreme, să fi fost vreo șapte, apărură Mitiușin și Gnushke. Erau abătuți. Gnushke se înclină rezervat și îi întinse un plic sigilat, cu aspect oficial. „Am primit mesajul tău cât se poate de prostesc și de grosolan…“ Lui Anton Petrovici îi căzu monoclul, apoi îl îndesă din nou. „Mi-e foarte milă de tine, dar de vreme ce ai adoptat tonul ăsta, nu pot să nu accept provocarea. Martorii tăi sunt de calitate destul de proastă. *Berg*.“

Anton Petrovici simți că i se usucă gura într-un chip neplăcut – și iar tremurul ăsta tâmpit în picioare…

— Ah, dar stați jos, spuse el și se așeză primul.

Gnushke se afundă în fotoliu, își luă seama și se așeză doar pe margine.

— E un domn mai mult decât impertinent, spuse Mitiușin cu înflăcărare. Închipuie-ți, a râs tot timpul, puțin a lipsit să nu-i dau una peste bot.

Gnushke tuși și spuse:

— Un lucru pot să vă sfătuiesc: țintiți bine, fiindcă el o să țintească bine.

În fața ochilor lui Anton Petrovici se ivi agenda plină cu cruciulițe și, pe lângă asta, o siluetă de carton care îi smulge altei siluete de carton o măsea.

— E un individ periculos, spuse Gnushke și se lăsă pe spate în fotoliu, se afundă, apoi se așeză iar pe margine.

— Cine dă raportul, Heinrich, tu sau eu? întrebă Mitiușin rumegând o țigară și hărțuind cu degetul mare rotița brichetei.

— Mai bine tu, zise Gnushke.

— Am avut o zi agitată rău, începu Mitiușin holbându-și ochii albaștri la Anton Petrovici. Fix la opt și jumătate, împreună cu Heinrich, care era încă beat criță…

— Protestez, zise Gnushke.

— …ne-am dus la domnul Berg. El își bea cafeaua. Noi – zbang! – îi vârâm scrisorica ta. Pe care a citit-o. Și ce-a făcut el

atunci, Heinrich? Da, a pufnit în râs. Noi am așteptat până ce-a terminat de rânjit, și Heinrich a întrebat ce planuri are.

— Nu, nu planuri, ci cum intenționează să reacționeze, îl corectă Gnushke.

— ...să reacționeze. La asta, domnul Berg a răspuns că el este de acord să se bată și că alege pistolul. Mai departe, condițiile sunt așa: douăzeci de pași, nici un fel de barieră și se trage simplu, la comandă: un, doi, trei. Apoi... Ce mai e, Heinrich?

— Dacă nu se pot procura pistoale de duel, se trage cu browninguri, spuse Gnushke.

— Cu browninguri. După ce-am lămurit asta, l-am întrebat pe domnul Berg cum să luăm contact cu martorii lui. El a ieșit să dea un telefon. Pe urmă a scris, uite, scrisoarea asta. În vremea asta făcea întruna spirite. Pe urmă a fost așa: ne-am dus la o cafenea să ne întâlnim cu domnii lui. I-am cumpărat lui Gnushke o garoafă la butonieră. După garoafă ne-au și recunoscut. Ne-am prezentat, ce mai, într-un cuvânt, totul a fost ca la carte. Îi cheamă Malinin și Burenin.

— Nu-i chiar exact, interveni Gnushke. Burenin și colonelul Magherovski.

— Asta n-are importanță, spuse Mitiușin și continuă. Aici începe epopeea. Ne-am dus cu acești domni în afara orașului să căutăm un loc. Știi Weissdorf – asta e după Wannsee. Exact. Ne-am plimbat ce ne-am plimbat pe-acolo prin pădure și am găsit un luminiș, unde, după cât se pare, domnii aceștia făcuseră acum câteva zile un picnicioc cu doamnele dânșilor. Luminișul nu-i mare, și-n jur e numai pădure. Într-un cuvânt, locul este ideal. Uită-te ce ghete am – complet albe de praf.

— Și eu la fel, spuse Gnushke. În genere, plimbarea a fost obositoare.

— Azi e cald, spuse Mitiușin. Mai cald ca ieri.

— Mult mai cald, spuse Gnushke.

Mitiușin începu, cu extremă grijă, să strivească țigara în scrumieră. Tăcere. Lui Anton Petrovici inima îi bătea în esofag. Încercă să o înghită, dar ea începu să bată și mai tare. Dar când e duelul? Mâine? De ce nu spun? Poate poimâine? Mai bine ar fi poimâine...

Mitiușin și Gnushke schimbară o privire și se ridicară.

— Mâine la șase și jumătate suntem la tine, spuse Mitiușin. N-avem de ce să ne ducem mai devreme. Oricum, nu-i nici măcar un câine pe-acolo.

Anton Petrovici se ridică și el. Ce să facă? Să le mulțumească?

— Ei, bine, vă mulțumesc, domnilor… Mulțumesc, domnilor… Vasăzică, totul este pus la punct. Așa, vasăzică.

Aceia se înclinară.

— Mai avem de găsit un doctor și pistoalele, spuse Gnushke.

În hol, Anton Petrovici îl luă pe Mitiușin de cot și începu să bălmăjească:

— Groaznic, știi, stupid… dar problema e că eu, ca să spun așa, nu știu să trag. Adică știu, dar foarte prost…

Mitiușin își drese glasul.

— Mda. Ghinion. Dacă nu era duminică, puteai să iei o lecție. Ghinion.

— Colonelul Magherovski dă lecții particulare de tragere, interveni Gnushke.

— Da, spuse Mitiușin, ești deștept foc. Dar totuși, ce ne facem, Anton Petrovici? Știi ce – novicii au noroc. Te bizui pe bunul Dumnezeu și apeși pe trăgaci.

Plecară. Se înserase. Nimeni care să coboare storul. În bufet erau, parcă, niște brânză și pâine de graham. Pustiu prin camere și totul în neclintire – ca și cum ar fi fost momentul ca tot mobilierul să respire, să se miște, iar acum încremenise. Dentistul de carton cu față rapace se aplecase peste pacientul înnebunit: asta abia fusese, într-o seară albastră cu artificii multicolore, la Luna Park. Berg țintise îndelung, carabina cu aer pocnise și glonțul mic, nimerind la țintă, eliberase un arc, iar dentistul de carton scosese o măsea enormă cu patru rădăcini. Tania bătuse din palme, Anton Petrovici zâmbise, Berg trăsese din nou și odată cu pocnetul se învârtiseră discurile de carton, zburaseră în toate părțile țevile devenite așchii, pierise bila care dansa pe jetul fin al artezienei. Groaznic… Și mai groaznic decât orice era că Tania spusese atunci, în glumă: „N-ar fi tocmai plăcut să se bată cineva în duel cu dumneavoastră“. Duelul ăsta avea să fie fără barieră.

Anton Petrovici era ferm convins că bariera e un gard – din scânduri, poate – după care stă duelistul și trage. Iar acum n-avea să fie barieră – nici un fel de protecție. Douăzeci de pași. Anton Petrovici, socotind pașii, se duse de la ușă până la fereastră. Unsprezece. Își îndesă monoclul și aprecie din ochi distanța: două camere ca asta, deloc mari. Ah, dacă ar reuși din prima, să-l pună pe Berg jos din primul foc. Dar el nici nu știe să ochească. N-are cum să nu rateze. Uite, să zicem, cuțitul de tăiat hârtie. Sau nu, să luăm mai bine acest prespapier. Trebuie ținut așa și ochit. Dar poate că așa, chiar lângă față, uite-așa, parcă se vede mai bine. Și în clipa aceea, ținând în față prespapierul care reprezenta un papagal și plimbându-l încoace și încolo, în clipa aceea, Anton Petrovici înțelese că va fi ucis.

Pe la zece hotărî să se culce. Dar dormitorul era tabu. Cu mare greutate găsi în comodă un așternut curat, schimbă fața de pernă și acoperi cu cearșaful divanul de piele din salon. Dezbrăcându-se, se gândi: „Mă culc pentru ultima oară în viață“. „Prostii!“, piui nevolnic o mică parte a sufletului lui Anton Petrovici, acea parte a sufletului său care îl făcuse să arunce mănușa, să trântească ușa, să-l facă pe Berg ticălos.

— Prostii! spuse cu glasul pițigăiat Anton Petrovici și își luă seama: Nu-i bine să vorbești așa. Dacă mă gândesc că n-o să mi se întâmple nimic, o să mi se întâmple ce e mai rău. În viață totul se întâmplă întotdeauna invers. Ar fi bine să citesc ceva în timpul nopții – pentru ultima oară.

„Uite, iar, gemu el în gând. De ce ultima oară? Am o stare oribilă. Trebuie să mă țin în frâu. Ah, dac-aș avea vreun semn. Cărțile.“

Pe măsuța de lângă divan era un pachet de cărți. Anton Petrovici o luă pe cea de deasupra: trei de tobă. Ce-nseamnă trei de tobă? Nu știe. Mai departe extrase în ordine: damă de tobă, opt de treflă, as de pică. A! Uite, asta nu-i bine. As de pică – ăsta parcă înseamnă moarte. Dar, de fapt, astea-s prostii, prostii superstițioase… Miezul nopții. Unu fără cinci. Mâine e deja astăzi. Astăzi am duel.

Încercă iar și iar să se liniștească. Dar se întâmplau niște lucruri ciudate: cartea pe care o ținea în mână se numea

Muntele vrăjit, iar munte în germană e *Berg*; hotărî că, dacă numără până la trei și la trei trece tramvaiul, va fi omorât – și așa se și întâmplă: trecu tramvaiul. Și atunci Anton Petrovici făcu cel mai nenorocit lucru pe care îl putea face un om în situația lui: hotărî să-și clarifice ce înseamnă moartea. După un minut de atare reflecție, totul își pierdu sensul. Îi venea greu să respire. Se sculă, umblă prin cameră, se uită pe geam la cerul nopții, curat, înspăimântător. „Trebuie să scriu un testament", se gândi Anton Petrovici. Dar să scrie un testament însemna, ca să spunem așa, să se joace cu focul; asta însemna ca, mintal, să-și pună cruce.

— Cel mai bine ar fi să trag un somn bun, spuse el tare.

Dar numai ce își coborî pleoapele, că îi și apăru înainte chipul vesel, malițios al lui Berg, și miji un ochi. Atunci aprinse din nou lumina, încercă să citească, fumă, deși nu era fumător. Câteva fracțiuni de secundă își amintea nimicuri din viața trecută – un pistol mic de jucărie, o potecă în parc sau ceva de soiul ăsta – și imediat își oprea amintirile, gândindu-se: muribunzii își amintesc întotdeauna nimicuri din viața trăită. Nu trebuie să fac asta. Și atunci îl sperie reversul: observă că la Tania nu se gândea, că era rece ca și cum ar fi luat un narcotic, că nu simțea nicicum absența ei. Și gândul se ivi de la sine: „Inconștient, eu mi-am luat deja adio de la viață, totul mi-e acum indiferent, de vreme ce o să fiu ucis..." Și noaptea era deja pe trecute.

Pe la patru se duse târșâindu-și picioarele în sufragerie și bău un pahar de apă gazoasă. Trecând pe lângă oglindă, își privi pijamaua vărgată, părul zburlit, îngrășat. „O să arăt hidos, penibil... se gândi. Dar cum să apuc să dorm, cum să fac să adorm?"

Se înfășură în pled, căci își dădu seama că îi clănțăneau dinții, și se așeză pe fotoliu în mijlocul camerei tulburi ce pălea încet. Cam cum or să fie toate astea? Trebuie să se îmbrace cu ceva sobru, dar elegant. Poate cu smochingul? Nu, ar fi o tâmpenie. Atunci, costumul negru... și, poate, o cravată neagră. Costumul negru e nou-nouț. Dar dacă o să existe o rană – să zicem, o rană la umăr. Costumul va fi compromis... Sânge, o găurică – or să mai taie din mânecă. Aiureli, n-o să fie nimic.

Trebuie să-și pună costumul negru nou. Și când o să înceapă duelul, o să-și ridice gulerul de la haină, parcă așa se face – ca să nu se vadă albul cămășii, oare, sau, pur și simplu, pentru că dimineața-i umed ? Așa era într-un film. Pe urmă va trebui să-și păstreze un sânge rece perfect, să le vorbească tuturor politicos și calm. Mulțumesc, eu am tras deja. Acum e rândul dumneavoastră. Dacă nu scoateți țigara din gură, eu nu trag. Sunt gata să continui. Mulțumesc, am tras deja. „Mulțumesc, am râs deja“ – era un banc. Aiureli, asta-i altceva. Vasăzică, totuși, cum o să fie? Se vor duce – el, Mitiușin și Gnushke – cu o mașină, vor lăsa mașina pe șosea, vor intra în pădure. Acolo, probabil, îi vor aștepta deja Berg și martorii lui. Uite, aici nu se știe – trebuie să mă înclin sau nu? Poate ar da bine ca, așa, rezervat, să-mi ridic puțin pălăria. Pe urmă, probabil, vor măsura pașii și vor încărca pistoalele – ca în *Evgheni Oneghin*. El ce-o să facă în timpul ăsta? Da, desigur, își va pune un picior pe undeva pe un ciot, și așa, degajat, va aștepta. Dar dacă Berg va face la fel – își va așeza piciorul pe un ciot? Berg e-n stare de așa ceva… Să-l imite. Și iar o să fie o nerușinare. Aș mai putea să mă reazem de un trunchi sau pur și simplu să mă așez pe iarbă. Ei, o să vedem acolo. Cumva demn și nepăsător. Acum, mai departe: vor sta amândoi pe locurile indicate. Atunci își va ridica gulerul. Pistolul îl va lua așa. Martorii vor începe să calculeze. Și atunci, deodată, se va produce ceea ce este mai îngrozitor, mai sălbatic, ceea ce este de neînchipuit, chiar dacă te gândești o noapte întreagă, chiar dacă trăiești o sută de ani… Ce senzație ai când glonțul nimerește în inimă sau în frunte? Durere? Greață? Sau, simplu – poc! – și beznă totală! Dar dacă va fi o rană urâtă – în ochi, în stomac? Nu, Berg îl va omorî pe loc. Aici, bineînțeles, sunt socotiți numai cei pe care i-am omorât pe loc. Încă o cruciuliță în agendă. Inimaginabil…

În sufragerie ceasul sună de cinci ori. Anton Petrovici, cu o imensă greutate, tremurând și înfășurându-se în pledul cadrilat, se ridică – și căzu iar pe gânduri, și deodată bătu din picior, cum a bătut Ludovic când i s-a spus că este timpul să meargă la eșafod. Nu-i nimic de făcut. Execuția e inevitabilă. Trebuie să meargă să se spele, să se îmbrace. Lenjerie curată și costumul negru nou. Și, punându-și butonii și manșetele la

cămașă, Anton Petrovici se gândi că, uite, peste două, trei ore cămașa asta va fi numai sânge, și uite-aici va fi o găurică. Își mângâie firele lucioase de păr care coborau cu o cărăruie pe pieptul cald și i se făcu atât de frică, încât își acoperi ochii cu palma. Acum totul se mișca în el cu un soi de independență patetică: inima pulsa, plămânii se umflau, sângele alerga, intestinele se scurtau – și pe această ființă interioară fără apărare, moale, care trăia atât de orbește, atât de încrezător, pe această gingașă ființă anatomică el o duce la abator... La abator! Icni pătrunzând în întunericul alb, rece al cămășii – și pe urmă încercă deja să nu se mai gândească la nimic, alese șosetele, cravata, își curăță fără îndemânare ghetele cu un petic de antilopă. Căutând o batistă curată, dădu de un bețigaș de fard. Și privindu-și în oglindă fața palidă, înfiorătoare, își trecu cu băgare de seamă bețigașul acela peste obraz. Ce-a ieșit la început a fost și mai rău. Își linse degetul, își șterse obrazul, regretă că nu s-a uitat niciodată bine cum se fardează doamnele. Pe obraji apăru o ușoară tentă cărămizie – i se păru că așa e bine...

— Ei, iată-mă gata, spuse adresându-se oglinzii și căscă dureros: oglinda se dizolvă în lacrimi.

Mișcând iute mâinile, se parfumă, puse în buzunare actele, batista, cheile, stiloul, după care își atârnă monoclul. Păcat că nu are niște mănuși bune. Ca perechea aia nouă-nouță, dar stânga a rămas văduvă. Se așeză în salon, la masa de scris, își puse coatele pe masă și începu să aștepte, uitându-se când la fereastră, când la ceasul în montură pliabilă din piele.

Și era o dimineață splendidă. În teiul înalt, sub fereastră, vrăbiile își ieșiseră din minți. O umbră albastră catifelată acoperea cu totul strada, iar acoperișurile se aprindeau din loc în loc ca argintul. Lui Anton Petrovici îi era frig și îl durea cumplit capul. Bine-ar fi să bea un coniac. Nu exista coniac în casă. Casa e deja nelocuită, stăpânul pleacă pe vecie. Eh, prostii. Avem nevoie de calm. Acum-acum va zbârnâi soneria la intrarea principală. Trebuie să fie perfect calm. Uite, acuși se-aude soneria. Au întârziat deja trei minute. Poate nu mai vin? Așa o dimineață splendidă de vară... Da, n-or să vină. Asta-i bine. O să mai aștepte o jumătate de oră, după care o să se

trântească să tragă un pui de somn. Anton Petrovici căscă larg gura, se pregăti să înăbușe un întreg cocoloș de căscat, care îi pârâi în urechi, i se ridică în cerul gurii, și în clipa aceea se auzi soneria. Anton Petrovici se duse în hol, descuie ușa, și Mitiușin și Gnushke pășiră peste prag.

— E timpul să mergem, spuse Mitiușin uitându-se fix la Anton Petrovici.

Era în veșnicul lui costum fistic, iar Gnushke se îmbrăcase în redingotă.

— Da, sunt gata, spuse Anton Petrovici, îndată…

Îi lăsă în picioare în hol, se repezi în dormitor și, ca să câștige timp, începu să se spele pe mâini, repetându-și întruna: „Ce-i asta, Doamne, ce-o mai fi și asta?“. Acum nici cinci minute exista speranța că avea să se-ntâmple un cutremur, că Berg o să moară de un atac de cord, că soarta o să intervină, să pună stavilă, să-l salveze.

— Anton Petrovici, grăbește-te, strigă Mitiușin din hol.

El se șterse repede pe mâini și ieși la ei.

— Da-da, sunt gata, haidem.

— Trebuie să mergem cu trenul, spuse Mitiușin când ieșiră pe stradă. Că n-o să ne ducem cu taxiul în pădure, ba încă și cu noaptea-n cap – poate da de bănuit, șoferul o să toarne. Anton Petrovici, te rog, nu-ți fie frică.

— Nu mi-e frică, ce prostii, răspunse Anton Petrovici și zâmbi neajutorat.

Gnushke, care până atunci tăcuse tot timpul, își suflă zgomotos nasul și spuse aferat:

— Doctorul va fi adus de adversarul nostru. Iar pistoale de duel n-am găsit. În schimb, am procurat două browninguri identice.

În taxiul care trebuia să-i ducă la gară se așezară astfel: Anton Petrovici și Mitiușin în spate, Gnushke pe scăunelul din față, cu picioarele strânse. Pe Anton Petrovici îl dădea gata un căscat nervos. Pesemne că se răzbuna pe el căscatul acela pe care îl înăbușise. Uite, iară – până la lacrimi. Mitiușin și Gnushke erau foarte serioși, dar, în același timp, păreau extrem de mulțumiți de ei.

— Și-am dormit strașnic, spuse deodată Anton Petrovici,

strângându-și dinții și căscând numai cu nările. Se gândea ce să mai spună – ceva degajat, nepăsător… E deja multă lume pe stradă, după care adăugă: Cu toate că-i încă așa devreme.

Mitiușin și Gnushke tăceau. Un nou căscat. Dumnezeule…

La gară ajunseră repede, Anton Petrovici avu impresia că nu mai mersese niciodată așa de repede. Gnushke cumpără biletele și, ținându-le în evantai, o luă înainte. Deodată îi aruncă o privire lui Mitiușin și tuși semnificativ. Lângă o gheretă care vindea țigări și bere stătea Berg. Scotea niște mărunțiș din buzunarul pantalonilor, băgând mâna stângă adânc în buzunar, iar cu mâna dreaptă ținea buzunarul, cum fac englezii. Alese o monedă din palmă și, dându-i-o vânzătoarei, spuse ceva care o făcu să râdă. Berg izbucni și el în râs. Stătea cu picioarele ușor depărtate, legănându-se de pe călcâie pe vârfuri. Era într-un costum de flanel gri.

— S-o luăm așa, spuse Mitiușin, e penibil să trecem pe lângă.

Pe Anton Petrovici îl apucă un soi de amorțeală. Fără să știe nici el cum, urcă în vagon, se așeză la fereastră, își scoase pălăria, și-o puse din nou. Abia când trenul se smuci și se puse în mișcare își reveni – și în clipa următoare îl cuprinse senzația aceea pe care o ai în vis, când, trecând ca vântul prin trenul unui ușor coșmar, observi deodată că ai plecat numai cu partea de jos a lenjeriei de corp.

— S-au așezat în vagonul următor, spuse Mitiușin și scoase portțigaretul. Dar ce-ai de tot caști, Anton Petrovici? Că mi-e și groază să mă uit la tine.

— Așa fac întotdeauna dimineața, răspunse mașinal Anton Petrovici.

Pini, pini, pini. O pantă nisipoasă. Iarăși pini. Așa o dimineață splendidă…

— Nu-ți stă bine în redingotă, Heinrich, începu iar Mitiușin. Ți-o spun deschis: nu-ți stă.

— Asta e treaba mea, spuse Gnushke.

Splendizi pini. Și uite, scânteiază o apă. Iar pădure. Ce păcat, ce slăbiciune… Numai să nu caște iar, că-l dor și fălcile. Dacă te ții, îți dau lacrimile. Stătea cu fața întoarsă spre fereastră și asculta cum băteau roțile: a-ba-tor, a-ba-tor…

— Uitați ce vă sfătuiesc eu, i se adresă deodată Gnushke. Trageți imediat. De țintit vă sfătuiesc să țintiți în centrul siluetei lui – șansele sunt mai mari.

— Totul e chestie de noroc, spuse Mitiușin. Nimerești – bine, nu nimerești – nu-i nimic, și el poate să dea greș. Adevăratul duel, la drept vorbind, începe după primul schimb. Abia atunci vine, ca să spunem așa, partea interesantă.

Stație. Se puseră din nou în mișcare. Pentru ce-l chinuiesc astfel? E de neconceput să mori azi. Absolut de neconceput. Ce-ar fi să leșine? Trebuie să fii un bun actor… Ce să facă? Ce e de făcut? O dimineață așa splendidă…

— Anton Petrovici, iartă-mă că te întreb, spuse Mitiușin, dar e important. Nu ai nimic să ne predai? Hârtii, adică? Scrisori, poate, testamente. Așa se face întotdeauna.

Anton Petrovici clătină din cap.

— Nu-i bine, spuse Mitiușin. Câte nu se pot întâmpla. Uite, eu și Heinrich suntem deja pregătiți să stăm niscaiva vreme la pușcărie. Tu ai treburile în ordine?

Anton Petrovici încuviință din cap. De vorbit nu mai putea. Singura modalitate de a se abține să nu țipe era să se uite la pinii care treceau cu iuțeală.

— Acum trebuie să coborâm, spuse Gnushke și se ridică.

Mitiușin se ridică și el. Anton Petrovici, strângând din dinți, se săltă pe jumătate, dar smucitura trenului îl făcu să se așeze la loc.

— Să ieșim, spuse Mitiușin și întoarse mânerul ușii.

Abia atunci reuși Anton Petrovici să se desprindă de pe banchetă. Înfigându-și în orbită monoclul, coborî cu băgare de seamă pe peron. Soare, vreme caldă….

— Ei merg în spate, spuse Gnushke.

Anton Petrovici se îndoi puțin, ca și cum ceva îi apăsa spinarea. Nu, e cu neputință, trebuie să se trezească.

Lăsând gara în urmă, merseră pe șosea pe lângă niște case miniaturale din cărămidă, cu petunii la ferestre. La colțul pe care îl făcea șoseaua cu drumul alb, lin, ce ducea în pădure, era o bodegă. Anton Petrovici se opri brusc.

— Mi-e îngrozitor de sete, spuse înăbușit. Aș bea ceva.

— Da, nu strică, spuse tărăgănat Mitiușin.

Gnushke se uită înapoi și spuse:

— Ei au cotit deja în pădure.

— Avem timp, spuse Mitiușin.

Intrară toți trei în bodegă. O femeie grasă ștergea tejgheaua cu o cârpă. Se uită posomorâtă la ei și le turnă trei halbe de bere.

Anton Petrovici înghiți, păru că s-a înecat ușor, apoi spuse:

— Așteptați-mă o clipă. Vin imediat.

— Numai grăbește-te, spuse Mitiușin punând halba la loc pe tejghea.

Anton Petrovici o luă pe coridor, încotro ținteа săgeata, trecu rapid pe lângă toaletă, pe lângă bucătărie, tresări din pricina unei pisici care i se strecură printre picioare, iuți pasul, ajunse la capătul coridorului, împinse ușa și îi țâșni în față soarele. Se pomeni într-o curticică verde unde se plimbau niște găini și pe un buștean ședea un băiat într-un costum de baie decolorat. Anton Petrovici o șterse repede pe lângă el, pe lângă niște tufe de boz, coborî în goană câteva trepte de lemn, nimeri iar în niște tufișuri și deodată alunecă, fiindcă terenul era povârnit. Tufișurile îl șfichiuiau peste față, le dădea fără îndemânare la o parte, plonjă, alunecă – panta, acoperită cu bozul des, cobora tot mai abrupt. În cele din urmă, avântul îi deveni de nestăvilit. O luă la vale cu picioarele crăcănate, încordate, lovindu-se de ramurile mlădioase. Pe urmă îmbrățișă în viteză trunchiul unui copac și începu să înainteze pieziș. Tufele se răriră. În față era un gard înalt. În gard găsi imediat o spărtură, foșni o vreme prin trifoi și se trezi într-o pădurice de pini, unde între trunchiuri erau atârnate rufe împestrițate de umbre și se găseau niște construcții din scânduri. Trecu la fel de hotărât și prin pădurice și observă că aluneca iar pe un povârniș. În față, între copaci, strălucea o apă. Se împiedică, puțin lipsi să nu cadă, văzu la dreapta o cărare și o apucă pe ea. Cărarea îl duse la un lac.

Ars de soare, de culoarea calcanului afumat, un pescar bătrân cu pălărie de pai îi arătă drumul spre stația Wannsee. Drumul îl duse mai întâi de-a lungul lacului, apoi coti în pădure, și vreo două ore rătăci printre copaci, până ieși, în fine, la calea ferată. Ajunse cu chiu, cu vai până la stația cea

mai apropiată, și chiar atunci veni trenul. Urcă precaut în tren, se înghesui între doi călători, care îl priviră nu fără mirare pe acest individ ciudat, parcă fardat, parcă plin de praf, care sâcâia panglica unui monoclu.

Și abia la Berlin, într-o piață, se opri: avu cel puțin senzația că fugise fără oprire până în clipa aceea și că abia acum se oprise, își trăsese sufletul, se uitase în jur. Alături, o florăreasă bătrână cu un imens piept lânos vindea garoafe. Un om într-o platoșă de ziare striga numele unei fițuici berlineze. Un lustragiu se uită servil la Anton Petrovici. Și, oftând ușurat, Anton Petrovici își lăsă hotărât un picior pe suport, iar lustragiul începu de îndată să lucreze repede-repede cu coatele.

„Totul este, bineînțeles, îngrozitor, se gândea el uitându-se cum se aprinde treptat vârful ghetei. Dar sunt viu și, deocamdată, ăsta-i principalul.“ Probabil că Mitiușin și Gnushke stau de pază acasă, așa că mai trebuie așteptat. În nici un caz nu trebuie să-i întâlnească. O să treacă după lucruri la noapte. Va trebui, tot în noaptea asta, să părăsească Berlinul. Se mai gândește el cum să facă…

— Vă salut, Anton Petrovici, răsună o voce moale chiar deasupra urechii lui.

Tresări atât de tare, că îi alunecă piciorul de pe suport. A, nimic, alarmă falsă. Era un oarecare Leontiev, un individ pe care îl întâlnise de vreo trei, patru ori, jurnalist, pare-se, sau ceva în genul ăsta. Un tip limbut, dar inofensiv. Se spunea că nevastă-sa îl înșală cu cine se nimerește.

— Vă plimbați? întrebă Leontiev strângându-i melancolic mâna.

— Da. Nu, am niște treburi, răspunse Anton Petrovici și se gândi: dacă nu salută și nu pleacă imediat, va fi de groază.

Leontiev se uită într-o parte, pe urmă în cealaltă, și se lumină ca și cum ar fi făcut o descoperire fericită :

— Splendidă vreme!

În general, însă, era un pesimist și, ca orice pesimist, era lipsit până la ridicol de spirit de observație. Avea fața prost bărbierită, gălbejită, lungă, și el tot era cumva neplăcut, jigărit și abătut, de parcă natura avusese o durere de măsele când îl

crease.

Lustragiul strânse periile, lovindu-le voinicește. Anton Petrovici își privi ghetele care se înveseliseră.

— În ce parte mergeți? întrebă Leontiev.

— Dar dumneavoastră? întrebă Anton Petrovici.

— A, mie mi-e egal. Acum sunt liber. Pot să vă conduc puțin. Tuși și adăugă insinuant: Firește, dacă îmi permiteți.

— Vai, se poate, vă rog, mormăi Anton Petrovici.

Ca scaiul. Trebuie s-o ia pe alte străzi. Că altfel, s-ar putea să întâlnească și alți cunoscuți. Numai să nu dea peste cei doi. Pentru numele lui Dumnezeu.

— Ei, și ce mai faceți? întrebă Leontiev.

Făcea parte din soiul acela de oameni care te întreabă ce mai faci numai ca să-ți spună cu de-amănuntul ce fac ei.

— Hm. Așa… Nimic, bălmăji Anton Petrovici. „Dar pe urmă, bineînțeles, tot află el. Doamne, ce idioțenie.“ Eu trebuie s-o iau la dreapta, spuse tare și se întoarse brusc.

Leontiev, zâmbind trist gândurilor sale, intră cu picioarele lui lungi în el și, clătinându-se, se dădu la o parte.

— La dreapta, atunci la dreapta, mie mi-e totuna.

„Ce-i de făcut? se gândea Anton Petrovici. Doar n-o să mă plimb așa împreună cu el. Am atâtea de chibzuit, de hotărât… Și am obosit groaznic, mă dor bătăturile.“

Dar Leontiev deja povestea. Povestea pe larg. Povestea cât plătește el pentru cameră, ce greu îi este să plătească, ce greu este în general să trăiești, ce rar se întâmplă să dai de o proprietăreasă bună, că ei au o proprietăreasă așa și pe dincolo.

— Soția mea, Anna Nikanorovna, nu se are bine cu ea, spuse Leontiev și pufni insinuant în râs.

Mergeau pe o stradă complet necunoscută, pe care doi muncitori nădușiți, unul cu pieptul tatuat, reparau caldarâmul. Anton Petrovici își șterse fruntea cu batista și spuse:

— Eu am o treabă pe-aici, pe-aproape. Sunt așteptat. O întâlnire de afaceri.

— Dar vă conduc, zâmbi trist Leontiev.

Anton Petrovici cuprinse strada cu o privire disperată. O firmă: hotel. Un hotel nenorocit. O casă netedă, înnegrită.

— Aici este, spuse Anton Petrovici. Da, în hotelul ăsta. Întâlnirea de afaceri.

Leontiev își scoase o mănușă ruptă și îi strânse moale mâna.

— Dar știți ce, poate vă aștept puțin. Nu stați mult, nu?

— Ba da, mult, spuse Anton Petrovici.

— Păcat. Că voiam să mai discut ceva cu dumneavoastră, să vă cer un sfat. Ei, atunci toate bune. În orice caz, mă mai învârt pe-aici. Poate scăpați mai repede.

Anton Petrovici intră în hotel. N-avea încotro. Era pustiu și cam întuneric. De după tejghea răsări o persoană ciufulită și îl întrebă ce dorește.

— O cameră, spuse încet Anton Petrovici.

Persoana se gândi, se scărpină după ureche și ceru un acont. Anton Petrovici îi dădu zece mărci. O cameristă roșcată, dând repede din fund, îl conduse pe un coridor lung, apoi descuie o ușă. Intră, oftă din rărunchi și se așeză într-un fotoliu scund de pluș. Era singur. Mobila, patul, lavoarul se treziră, se uitară la el pe sub sprâncene și ațipiră la loc. În camera aceea somnoroasă de hotel, care nu atrăgea prin nimic luarea-aminte, Anton Petrovici era, în sfârșit, singur.

Și, gheboșându-se, acoperindu-și ochii cu palma, căzu pe gânduri și prin față îi trecu în goană ceva verde, galben, puștiul de pe buștean, pescarul, Leontiev, Berg, Tania. Și gândindu-se la Tania, gemu și se gheboșă mai tare. Glasul ei, glasul ei drag. Ușoară, cu privirea zglobie, sărea pe divan și deodată strângea picioarele sub ea, și fusta se umfla în jurul ei ca o cupolă de mătase, apoi cădea iar. Sau stătea la masă, atât de nemișcată, abia clipea din când în când și, ridicând fața, dădea drumul fumului de țigară. De necrezut… De ce-ai mințit? Că ai mințit. Ce-am să fac fără tine? Tanka!… Înțelegi, ai mințit. Bucuria mea – de ce? De ce? Tanka!

Și gemând și trosnindu-și degetele, începu să umble prin cameră, lovindu-se de mobilă, fără să-și dea seama că se lovește. Se opri din întâmplare la fereastră și se uită pe stradă. La început strada nu se văzu, din pricina ceții din ochi, dar ceața se risipi. Apărură strada, o dubă, o bicicletă, o bătrână care părăsea cu grijă trotuarul. Și pe trotuar mergea agale

Leontiev, citind în mers un ziar; trecu, dădu colțul. Și, cine știe de ce, la vederea lui Leontiev, Anton Petrovici conștientiză toată disperarea – da, exact, disperarea, ăsta era cuvântul – toată disperarea situației sale. Nu mai departe decât ieri era încă un om foarte la locul lui, respectat de prieteni, de cunoscuți, de colegii de serviciu. Serviciu! S-a zis cu el! Acum s-a schimbat totul: a luat-o la vale pe o pantă alunecoasă – și acum e jos.

— Dar cum se poate? Trebuie să hotărăsc într-un fel, spuse cu un glas pițigăiat Anton Petrovici.

Poate există o ieșire? E prea de-ajuns cât l-au chinuit. Da, trebuie să se hotărască. Privirea suspicioasă a persoanei ciufulite. Ce să-i spună? Păi, da, clar: mă duc după lucruri, au rămas la gară. Așa. Cu acest hotel și-a încheiat socotelile pe veci. Strada, slavă Domnului, e liberă – Leontiev mai așteptase puțin și plecase. Cum ajung la cea mai apropiată stație de tramvai? A, mergeți drept înainte și ajungeți la cea mai apropiată stație de tramvai. Nu, mai bine o mașină. Am plecat. Străzile devin din nou cunoscute. Calm, perfect calm, coborî din mașină. Era acasă. Cinci etaje. Calm, perfect calm, intră în hol. Oricum, e sinistru. Deschise repede ușa la salon. Oh, să rămâi cu gura căscată.

În salon, la masa rotundă, stăteau Mitiușin, Gnushke… Tania. Pe masă – sticle, cești. Mitiușin, ud și roz tot, cu ochii lucind, beat criță. Gnushke, beat și el, zâmbea și își freca mâinile. Tania, stând jos, își puse coatele pe masă, îl fixă cu privirea…

Mitiușin scoase un „ah“, se repezi la el, îl apucă de braț :

— În fine, ai apărut! Și în șoaptă, făcându-i șiret cu ochiul: Pezevenghi ce-mi ești.

Anton Petrovici se așeză, bău o votcă. Mitiușin și Gnushke se uitau la el șiret, dar binevoitor. Tania spuse:

— Ți-o fi foame. Îți aduc un sendviș. Da, un sendviș mare cu șuncă, cu o fâșie de grăsime care să dea pe-afară.

Și iată, nici nu ieși bine, că Mitiușin și Gnushke se aruncară spre el și începură să vorbească întrerupându-se unul pe altul:

— Hai, c-ai avut noroc, Anton Petrovici! Închipuie-ți – domnului Berg i-a fost și lui frică. Adică nu că i-a fost și lui

frică, ci pur și simplu: i-a fost frică. În timp ce te așteptam pe tine la cârciumă, au intrat martorii lui și ne-au anunțat că Berg s-a răzgândit. Neobrăzații ăștia lați în umeri sunt întotdeauna lași. Vă rugăm, domnilor, să ne scuzați că am acceptat să fim martorii acestui ticălos. Ca să vezi ce noroc ai avut, Anton Petrovici! Deci totul e mort și-ngropat. Iar tu ai ieșit onorabil, pe când el e dezonorat pentru vecie. Și principalul e că soția ta, aflând despre asta, l-a lăsat imediat pe Berg și s-a întors la tine. Iar tu trebuie s-o ierți.

Anton Petrovici, zâmbind larg, se ridică, apoi începu să se joace cu panglica monoclului. Și, încet, zâmbetul pieri. Asemenea lucruri nu există în viața reală.

Se uită la fotoliul de pluș, la patul dolofan, la lavoar, și camera aceea jalnică din hotelul acela jalnic i se păru a fi camera în care avea să trăiască de-acum înainte. Așezându-se pe pat, își scoase ghetele, își mișcă ușurat degetele de la picioare, observă că e ros la un călcâi și că șoseta stângă e ruptă. Pe urmă sună, comandă un sendviș cu șuncă. Și când camerista îi puse pe masă farfuria, încremeni ; însă imediat ce se închise ușa, înșfăcă pâinea cu amândouă mâinile, fornăi, își mânji pe dată degetele și bărbia cu grăsime și începu să mestece lacom.

(1927)
Traducere de Adriana Liciu

Povestea de Crăciun

Se așternu tăcerea. Anton Golîi, luminat necruțător de lampă, tânăr, gras la față, cu o cazacă sub haina neagră, plecându-și încordat privirea, începu să-și strângă filele manuscrisului, pe care în timpul lecturii le dăduse deoparte cum se nimerise. Mentorul lui, critic la *Krasnaia Iava* („Realitatea Roșie“), se uita în jos bătându-se peste buzunare în căutarea chibriturilor. Scriitorul Novodvorțev tăcea și el, dar cu o altfel de tăcere – venerabilă. Cu un pince-nez mare, cu o frunte extrem de lată, cu două șuvițe din părul rar de culoare închisă întinse peste chelie și cărunt pe la tâmplele tunse scurt, stătea cu ochii întredeschiși, ca și cum continua să asculte, cu picioarele grase încrucișate, cu o mână presată între genunchiul unui picior și osciorul de la genunchiul celuilalt. Nu era prima dată când îi aduceau, uite, autori din ăștia plini de zel, căpoși, din rândul țăranilor. Și nu era prima dată când prin povestirile lor lipsite de experiență licărea câte un reflex – neremarcat până acum de critică – al creației lui de la douăzeci și cinci de ani; fiindcă în povestirea lui Golîi se repeta stângaci un subiect de-al lui, subiectul povestirii *Limita*, scrisă cu emoție și cu speranță și publicată anul trecut fără să adauge nimic gloriei lui trainice, dar palide.

Criticul își aprinse o țigară. Golîi, fără să ridice privirea, vârî manuscrisul în servietă, dar gazda continuă să tacă, nu pentru că nu ar fi știut cum să aprecieze povestirea, ci pentru că aștepta, timid și melancolic, să spună criticul cuvintele pe care îi venea greu să le spună el: că, mă rog, tema e luată de la Novodvorțev, că Novodvorțev a inspirat figura aceasta de

muncitor tăcut, devotat în chipul cel mai dezinteresat cauzei sale și care nu prin cultură și educație, ci printr-o anume forță dinlăuntrul său, calmă, repurtează o victorie psihologică asupra intelectualului înverșunat. Dar criticul, gheboșându-se pe marginea canapelei ca o pasăre mare, tristă, tăcea fără speranță.

Atunci Novodvorțev, lămurindu-se că n-avea să audă nici de-acum înainte cuvintele așteptate și străduindu-se să se concentreze asupra gândului că totuși lui, și nu lui Neverov îi aduseseră spre apreciere un scriitor începător, își schimbă poziția picioarelor, își vârî mâna cealaltă între ele și, spunând preocupat „Așșa“ și uitându-se la o venă care se umflase pe fruntea lui Golîi, începu să vorbească încet și monoton. Spuse că povestirea este bine făcută, că se simte puterea colectivului în locul acela unde mujicii încep să construiască pe banii lor o școală, că în redarea iubirii lui Piotr pentru Anita sunt niște stângăcii stilistice, dar se aude chemarea primăverii, chemarea unei dorințe trupești sănătoase – și, tot timpul cât a vorbit, și-a amintit întruna, cine știe de ce, că nu demult îi trimisese aceluiași critic o scrisoare în care îi amintea că în ianuarie avea să împlinească douăzeci și cinci de ani de activitate scriitoricească, dar că roagă insistent să nu se organizeze nici un fel de festivitate, întrucât vor mai urma ani de muncă intensă pentru Uniune…

— Dar, iată, intelectualul nu ne-a reușit, spuse el. Nu se simte o menire autentică…

Dar criticul tăcea. Era un ins roșcat, hodorogit, costeliv, care suferea, după câte se zvonea, de tuberculoză, dar care probabil că era, de fapt, sănătos ca un bivol. Răspunsese, tot printr-o scrisoare, că este de acord cu această hotărâre, și cu asta chestiunea luase sfârșit. Probabil că în chip de misterioasă compensație îl adusese pe Golîi… Și Novodvorțev se simți deodată așa de trist – nu jignit, ci pur și simplu trist –, încât tăcu brusc și începu să-și șteargă lentilele cu batista, și se vedea că privirea lui era binevoitoare.

Criticul se ridică.

— Dar mai stați, e devreme încă… spuse Novodvorțev, dar se ridică și el.

Anton Golîi tuși și își strânse servieta la șold.

— Din el va ieși un scriitor, spuse indiferent criticul rătăcind prin cameră și împunse aerul cu țigara stinsă.

Fredonând cu jumătate de glas printre dinți, cu un sunet hârșâit, se aplecă peste masa de scris, apoi zăbovi puțin lângă raftul pe care trainicul *Capital* sălășluia între un Leonid Andreev jerpelit și o carte anonimă fără copertă; în fine, cu același mers gârbovit se apropie de fereastră și trase storul albastru.

— Treceți, treceți, îi spuse Novodvorțev lui Anton Golîi, care se înclină smucit și pe urmă își îndreptă umerii cu bravură. Și aduceți când mai scrieți ceva.

— S-a depus zăpadă cu toptanul, zise criticul coborând storul. Apropo, azi e Ajunul Crăciunului.

Începu să își caute fără tragere de inimă paltonul și șapca.

— Altădată, în ziua asta, confrații dumneavoastră storceau de zor la textulețe de Crăciun…

— Mie nu mi s-a întâmplat, spuse Novodvorțev.

Criticul râse ironic.

— Păcat. Chiar, ar trebui să scrieți o povestire de Crăciun. Una în stil nou.

Anton Golîi tuși în pumn.

— Păi la noi… începu el cu o voce răgușită de bas și își drese iar gâtul.

— Vorbesc serios, continuă criticul lunecând în palton. Se poate aduce foarte bine din condei. Mulțumesc. Gata.

— Păi la noi, zise Anton Golîi, a fost un caz așa. Un învățător. I-a venit lui ideea, brad de sărbători la copii. Să-l facă el. Și a agățat-o sus. Steaua roșie.

— Nu, asta nu merge deloc, zise criticul. Iese cam ostentativ într-o povestioară. Poți s-o faci mai cu cap. Lupta între două lumi. Totul pe fondul zăpezii.

— Cu simbolurile, în general, trebuie umblat mai cu luare aminte, spuse posomorât Novodvorțev. Uite, eu am un vecin, un om mai mult decât cumsecade. Și cu toate astea se exprimă așa: „Golgota proletariatului…“

După ce oaspeții plecară, se așeză la masa de scris și își rezemă o ureche în mâna albă, grasă. Lângă călimară era ceva

ca un pahar pătrat cu trei accesorii înfipte în pulpa albastră de sticlă. Obiectul ăsta avea vreo cincisprezece, douăzeci de ani, trecuse prin toate furtunile, se clătinaseră lumi în preajma lui, dar nici o aşchie de sticlă nu se pierduse. Alese un toc, îşi trase mai aproape coala de hârtie, mai puse câteva coli sub ea, să scrie pe moale…

— Dar despre ce? spuse Novodvorţev cu voce tare, împinse cu un şold scaunul şi începu să umble prin cameră.

Urechea stângă îi ţiuia insuportabil.

„Dobitocul ăla special a spus“, se gândi el şi, refăcând parcă la rândul lui recentul traseu al criticului prin cameră, se duse spre fereastră.

„Mă sfătuieşte… Ton persiflant… Crede probabil că originalitatea mea s-a dus… Uite, chiar să trântesc o povestire de Crăciun… Şi să vezi cum o să-şi mai amintească pe urmă, chiar dumnealui, în presă: Trec pe la dânsul într-un rând, şi aşa, într-o doară, îi spun: De ce n-ai înfăţişa dumneata, Dmitri Dmitrievici, lupta vechiului cu noul pe fondul zăpezii, în ghilimele, de Crăciun. Să duci până la capăt linia pe care ai trasat-o în *Limita* – ţi-aminteşti visul lui Tumanov? Uite, linia asta… În noaptea aceea s-a născut opera care…“

Fereastra dădea în curte. Luna nu se vedea… Nu, totuşi, uite-acolo, e o strălucire după coşul acela întunecat. În curte, lemnele stivuite erau acoperite cu un covor luminos de zăpadă. Într-un geam ardea capacul verde al unei lămpi – cineva lucra la masă; ca nişte mărgele luceau bilele abacului. De pe marginea acoperişului căzură deodată, fără nici un zgomot, câţiva vălătuci de zăpadă. Şi din nou, amorţeală.

Simţea golul acela care parcă îl furnica şi care îi însoţea întotdeauna dorinţa de a scrie. În golul ăsta se înfiripa ceva, creştea. Crăciun, ceva nou, deosebit. Vechea zăpadă, aceeaşi, şi un conflict nou…

Auzi dincolo de perete un zgomot prudent de paşi. Se întorsese acasă vecinul, modest, politicos – comunist până în măduva oaselor. Cu o nespusă senzaţie de încântare, de dulce aşteptare, Novodvorţev se aşeză iar la masă. Starea de spirit, coloritul operei care se cocea existau deja. Mai rămânea doar să creeze scheletul, subiectul. Bradul – iată care trebuie să fie

punctul de plecare. Se gândi că, probabil, prin unele case, foștii condamnați, speriați, plini de ură (îi vedea atât de clar în minte…) împodobesc cu hârtiuțe un brad tăiat pe furiș din pădure. Acum nu mai aveai de unde să cumperi strălucirea aceea amăgitoare, brazii nu mai erau doborâți sub umbra catedralei Sfântul Isaac…

O bătaie moale, parcă înfășurată în cârpă. Ușa se deschise de-un deget.

— V-aș ruga, o peniță. Ar fi mai bine una tocită, dacă aveți…

Novodvorțev îi dădu.

— Mulțam frumos, spuse vecinul și închise fără zgomot ușa.

Această întrerupere insignifiantă cam subție imaginea care se cocea deja. Își aminti că, în *Limita*, Tumanov tânjea după fastul fostelor sărbători. E prost dacă nu iese decât o repetare. Neavenită, mai scăpără o amintire. Nu demult, într-o seară, o cuconiță îi spusese soțului ei: „Ai foarte mult din Tumanov“. Câteva zile fusese fericit. Dar după aceea făcuse cunoștință cu această cuconiță și reieșise că Tumanov era logodnicul surorii ei. Și nu era prima dezamăgire. Un critic îi spusese că scrie un articol despre „tumanovism“. Era ceva infinit de măgulitor în acest cuvânt care începea cu literă mică. Dar criticul plecase în Caucaz să studieze poeții gruzini. Mai era totuși și câte ceva plăcut. Bunăoară, o listă de felul următor: Gorki, Novodvorțev, Cirikov[1]…

În autobiografia anexată la operele complete (șase volume, cu portret) descrisese cu câtă greutate reușise el, fiul unor părinți simpli, să răzbată. De fapt, avusese o tinerețe fericită. O fire din asta, curajoasă, încredere, succese. Acum douăzeci și cinci de ani îi apăruse, tot într-o revistă groasă, prima povestire. Îl plăcuse Korolenko[2]. Fusese și arestat de câteva ori. Din cauza lui fusese suprimată o revistă. Acum speranțele lui civice se realizaseră. Printre cei noi, tineri, se simțea liber, în largul lui. Noua viață îi mergea la suflet. Șase volume. Numele lui e cunoscut. Dar e o glorie palidă, palidă…

Lunecă înapoi, la imaginea bradului – și brusc, din senin, își aminti salonul unei case de negustor, și o carte mare cu articole și versuri, cu muchia foilor aurită (în beneficiul celor ce sufereau de foame), care avea o oarecare legătură cu

această casă, și bradul din salon, și femeia pe care o iubea atunci, și cum toate luminițele bradului s-au reflectat cu un tremur cristalin în ochii ei larg deschiși când a desprins de pe o creangă de sus o mandarină. Asta fusese acum douăzeci de ani, dacă nu și mai mult. Cum se mai întipăresc în memorie unele nimicuri…

Părăsi cu părere de rău această amintire și iar, ca întotdeauna, își imagină brazii sărăcăcioși care or fi pesemne împodobiți acum… Din asta n-o să faci o povestire, dar, de fapt, se poate broda… Emigranți plângând în jurul bradului și-au pus pe ei uniformele care miros a naftalină, privesc bradul și plâng. Undeva la Paris. Bătrânul general, decupând un înger din carton aurit, își amintește cum bătea el peste dinți… Se gândea la un general pe care chiar îl cunoscuse și care acum chiar era în străinătate – și nu și-l putea închipui nicicum plângând îngenuncheat în fața bradului….

— Dar sunt pe drumul cel bun, spuse cu voce tare Novodvorțev, urmărind impacientat o idee care-i scăpase.

Și începu să vadă ca prin vis ceva nou, neașteptat. Un oraș european, oameni îndestulați îmbrăcați în blănuri. O vitrină luminată. În spatele geamului, un brad imens. Împodobit la bază în șunci; iar pe ramuri – fructe exotice. Simbol al bunăstării. Iar în fața vitrinei, pe trotuarul înghețat…

Și, cu o emoție triumfătoare, simțind că a găsit ceea ce trebuie, ceva unic, că va scrie ceva admirabil, va înfățișa, ca nimeni altul, ciocnirea a două clase, a două lumi, începu să scrie. Scrise despre bradul trupeș din vitrina luminată cu nerușinare și despre un muncitor flămând, jertfă a lock-outului, care se uită la brad cu o privire aspră și grea.

„Sfidătorul brad, scrise Novodvorțev, era scăldat în toate luminile curcubeului.“

(1928)
Traducere de Adriana Liciu

1. Evgheni Cirikov (1864-1923) – scriitor realist rus.
2. Vladimir Galaktionovici Korolenko (1853-1921) – scriitor și jurnalist rus, apărător al drepturilor omului, exilat în Siberia ca opozant al regimului țarist; după revoluția din octombrie a criticat regimul sovietic.

Elf-Cartof

1

Dar, de fapt, numele său era Frederic Dobson. Prietenului său, iluzionistul, îi povestise despre sine astfel:

„Cine nu-l cunoștea la Bristol pe Dobson, croitorul de haine pentru copii? Eu sunt fiul lui. Mă mândresc cu asta doar din încăpățânare. Trebuie să vă spun că taică-meu bea ca o balenă bătrână. Odată, nu cu mult înainte să mă nasc eu, el, îmbibat cu gin, i-a vârât maică-mii în pat o figură din aceea de ceară, știți de care – bluză de marinar, față de heruvim și primii pantaloni lungi. Biata de ea n-a avortat monstrul... Nu trebuie să vă mai spun că eu știu toate astea din auzite – dar, dacă nu m-or fi mințit oamenii aceia de treabă, iată, pare-se, cauza secretă a faptului că eu...“

Și Fred Dobson, trist și blând, își depărtase pălmuțele una de alta. Iluzionistul, cu obișnuitul său zâmbet visător, se aplecase, îl luase pe Fred în brațe și, oftând, îl pusese sus pe dulap, unde Elf-Cartof, făcându-se resemnat ghem, începuse să strănute și să se smiorcăie încetișor.

Avea douăzeci de ani, cântărea cam zece kilograme, iar înălțimea lui depășea cu numai câțiva centimetri înălțimea renumitului pitic elvețian Zimmermann, poreclit „Prințul Balthazar“. Asemeni colegului Zimmermann, Fred era foarte bine făcut și, de n-ar fi fost ridurile de pe fruntea bombată și din jurul ochilor mijiți, dar și, în general, aerul acela cam sinistru de încordare, de parcă s-ar fi ținut tare să nu crească, piticul ar fi semănat perfect cu un băiat cuminte de opt ani.

Părul de culoarea paiului umed era lins și despărțit de firul regulat al cărării, care mergea drept pe mijlocul capului, pentru a cădea la o șireată înțelegere cu creștetul. Fred avea pasul ușor, se purta degajat și dansa destul de bine, dar primul manager care s-a ocupat de el, prețuindu-i din ochi nasul gras, moștenit de pitic de la pletoricul și strengarul său tată, a considerat necesar să dea o mai mare greutate noțiunii de „elf“ printr-un epitet caraghios.

Prin simpla sa înfățișare, Elf-Cartof stârnea un uragan de aplauze și râsete în întreaga Anglie, iar mai apoi și în principalele orașe de pe continent. Spre deosebire de alți pitici, el era blajin, prietenos din fire. Se atașase foarte de poneiul acela miniatural, Fulg de Nea, pe care mersese într-un sârguincios trap mărunt în arena unui circ olandez, iar la Viena cucerise inima unui gigant prost și trist, de fel din Omsk, prin faptul că la prima întâlnire se întinsese spre el și îl rugase copilărește:

— Vreau în brațe.

De obicei nu-și făcea numărul singur. Astfel, la Viena, piticul apărea împreună cu gigantul, mergea cu pași mărunți și repezi în jurul lui, îmbrăcat îngrijit, cu pantaloni în dungi și cu un sacouaș șmecher, cu un sul mare de note muzicale sub braț. Îi dădea gigantului ghitara. Acela stătea ca o păpușă uriașă și lua instrumentul cu o mișcare mecanică. Redingota lungă, care părea tăiată din lemn negru, tocurile înalte, clacul prins în reflexe rectilinii făceau și mai mare statura solidului siberian de o sută șaptezeci și cinci de kilograme. Împingându-și înainte falca puternică, acesta bătea cu un deget în coarde. În antracte se plângea, ca o femeie, de amețeli. Fred îl îndrăgise foarte mult și chiar a lăcrimat puțin la despărțire, căci se obișnuia repede cu oamenii. Viața lui mergea în cerc, măsurat și monoton, ca un cal de circ. Odată, în întunericul din culise, a dat peste o găleată cu vopsea de zugrăvit și, grămadă, a căzut moale în ea. După aceea și-a amintit mult timp de asta, ca de ceva neobișnuit.

Așa a colindat piticul mare parte din Europa, și își punea bani deoparte, și cânta sopran cu discantul de argint al unui eunuc, și în teatrele nemțești publicul mânca sendvișuri și nuci

glasate, iar în cele spaniole violete zaharisite și nuci pe băț. Lumea rămânea invizibilă pentru el. În memoria lui rămâneau numai același hău fără față, care râdea de el, iar pe urmă, după spectacol, ecoul ușor, visător al nopții răcoroase, care pare atât de albastră când ieși din teatru.

Întorcându-se la Londra, a găsit un partener nou – un prestidigitator pe nume Shock. Shock avea o voce cântată, mâini fine, palide, parcă imateriale, și un ic de păr șaten care îi cădea pe o sprânceană. Aducea mai degrabă a poet decât a iluzionist, iar scamatoriile și le prezenta cu un soi de tristețe duioasă și lină, fără trăncăneala aferată proprie profesiunii sale. Elf-Cartof îl seconda caraghios, iar la sfârșit, cu o exclamație bucuroasă, uguită, apărea la galerie, deși cu un minut mai devreme văzuseră cu toții cum iluzionistul îl închisese în cutia neagră care stătea în mijlocul scenei.

Toate astea se întâmplau în unul dintre acele teatre londoneze unde apar și acrobați ce zboară în freamătul șuierător al trapezului, și un tenor străin (lipsit de noroc în patria lui) cu cântece populare, și un ventriloc în uniformă de marină, și bicicliști, și nelipsitul clovn excentric cu un joben minuscul și o jiletcă până la pământ.

2

În ultimul timp, Fred începuse să se cam posomorască și strănuta întruna, fără zgomot și trist, ca un cățel japonez. Neîncercat cu lunile de dorința pentru o femeie, piticul cel cast era copleșit din când în când de niște sfredelitoare accese de dor însingurat de dragoste, care treceau la fel de brusc cum izbucneau, și iar nu observa pentru o vreme nici umerii goi al căror alb se zărea în spatele barierei de catifea a lojilor, nici pe micuțele acrobate, nici pe dansatoarea spaniolă ale cărei coapse se dezgoleau pentru o clipă când, printr-o iute răsucire, țâșnea puful oranj al volanelor cârlionțate de dedesubt.

— O pitică ți-ar trebui, spuse gânditor Shock, scoțând cu obișnuitul bobârnac moneda de argint din urechea piticului, care se feri cu mânuța îndoită, ca și cum ar fi alungat o muscă.

Și în noaptea aceea când, după ce și-a făcut numărul, Fred, în paltonaș și cu gambetă, strănutând și smiorcăindu-se, mergea cu pași mărunți și repezi pe coridorul slab luminat din spatele culiselor, o ușă ce se deschise de-un deget împroșcă o lumină veselă, și-l strigară două voci. Erau Zita și Arabella, surorile acrobate, amândouă pe jumătate dezbrăcate, oacheșe, cu păr negru și ochi albaștri prelungi. În cameră – pestrița și emoționanta harababură de teatru, miros de parfum. Pe măsuța de sub oglindă zăceau pămătufuri, piepteni, un flacon fațetat cu pară de cauciuc, agrafe într-o cutie de ciocolată, bețigașe de fard de un purpuriu vulgar.

Surorile îl asurziră instantaneu pe pitic cu gânguritul lor. Îl gâdilau și-l strângeau, iar Fred, bosumflat și congestionat tot, se uita pe sub sprâncene și, ca un balon, se rostogolea între brațele iuți, dezgolite, care-l ațâțau. Și când Arabella, jucându-se, îl trase spre ea și căzu pe canapea, Fred simți că-și iese din minți și începu să se zvârcolească și să fornăie, agățându-i-se de gât. Dându-l la o parte, ea ridică un braț gol, el își luă avânt, alunecă, își lipi buzele de subsuoara rasă, de scobitura fierbinte care înțepa ușor. Cealaltă, Zita, prăpădindu-se de râs, încerca să-l tragă de un picior; în clipa aceea, odată cu un ciocănit, ușa se dădu de perete și, într-un tricou alb ca marmura, intră franțuzul, partenerul acrobatelor. În tăcere și fără răutate, îl înșfăcă pe pitic de guler – se auzi doar aripioara apretată sărind cu un pocnet din buton –, îl ridică în aer și, ca pe o maimuță, îl aruncă afară din cameră. Ușa se trânti. Iluzionistul, care rătăcea pe coridor, apucă să zărească strălucirea albă a brațului vânjos și mica siluetă neagră care-și strângea lăbuțele în zbor.

Fred se lovise dureros și acum zăcea nemișcat. Cunoștința nu și-o pierduse, numai că se înmuiase cumva tot, se uita într-un punct și clănțănea mărunt din dinți.

— Nu-i bine, frate, oftă iluzionistul ridicându-l de pe jos și pipăind cu degetele lui transparente fruntea rotundă a piticului. Ți-am spus – nu te băga. Na, c-ai pățit-o. O pitică ți-ar trebui…

Fred tăcea holbând ochii.

— Ai să dormi la mine noaptea asta, hotărî Shock și,

ducându-l pe Elf-Cartof în brațe, se îndreptă spre ieșire.

3

Exista și o doamnă Shock.

Era o femeie de o vârstă incertă, cu ochi întunecați și gălbui în jurul irisului. Slăbiciunea ei, nuanța pergamentoasă a pielii, părul negru uscat, obiceiul de a sufla pe nări fumul de țigară, neglijența studiată a rochiei și a pieptănăturii, toate astea nu atrăgeau bărbații, dar, probabil, îi plăceau scamatorului, deși, de fapt, nu părea să-și observe soția, veșnic preocupat de invențiile sale secrete, schimbător, artificial, gândindu-se la ceva de-al lui când vorbea despre fleacuri, atent și ager când părea cufundat în vise astrologice. Nora era întotdeauna cu ochii în patru, fiindcă el nu putea lăsa să-i scape nici un prilej de-a pune la cale un truc – mic, inutil, dar de o ingeniozitate rafinată. Astfel, odată, când erau la masă, a mirat-o lăcomia lui neobișnuită: clefăia și-i lăsa gura apă, sugea oasele, își umplea cu vârf farfurie după farfurie, iar apoi a plecat aruncându-i o privire tristă – pentru ca puțin mai târziu, fata în casă, chicotind în antreu, să-i aducă la cunoștință că domnul Shock nu s-a atins de mâncare și că toată masa lui de prânz a rămas în trei cratițe noi sub masă.

Ea era fiica unui artist onorabil, care picta numai cai, câini pătați și vânători în fracuri roșii, și înainte de căsătorie locuia în Chelsea, admira apusurile fumegânde de pe Tamisa, desena, frecventa întâlnirile absurde la care se ducea boema londoneză – și acolo au remarcat-o ochii fantomatici ai unui individ slab, liniștit, care vorbea puțin și pe care nu-l cunoștea încă nimeni. Se bănuia că era poet liric. Ea a făcut o pasiune pentru el. Poetul s-a logodit distrat cu ea, dar chiar în prima zi după nuntă a anunțat-o cu un zâmbet trist că nu se pricepe să scrie versuri și, tot atunci, în timpul discuției, a transformat vechiul deșteptător într-un cronometru nichelat, iar cronometrul într-un ceas minuscul de aur, pe care Nora l-a și purtat de-atunci pe încheietura mâinii. Ea a înțeles că iluzionistul Shock era totuși un poet în felul lui, numai că nu s-

a putut deprinde niciodată cu faptul că, în orice clipă, în orice împrejurare de viață, el își manifesta arta. E greu să fii fericită când soțul tău e un miraj, o scamatorie ambulantă, o înșelare a tuturor celor cinci simțuri.

4

Ea bătea distrat cu unghia în sticla unui borcan în care câțiva peștișori aurii, ca tăiați dintr-o coajă de portocală, respirară și străfulgerară cu aripioarele când ușa se deschise fără zgomot și în prag apăru Shock – cu clacul pe-o ureche, șuvița castanie peste sprânceană –, ținând în brațe un trupușor chircit.

— L-am adus, spuse cu un oftat iluzionistul.

Nora se gândi repede: un copilaș... găsit... l-a luat... Ochii ei întunecați se umeziră.

— Trebuie să-l adoptăm, spuse liniștit Shock, încremenind în ușă.

Trupușorul învie deodată, începu să murmure, prinse să zgârie sfios pieptul apretat al iluzionistului. Nora aruncă o privire botinelor în ghetre de antilopă, gambetei...

— Pe mine nu mă duci așa ușor, spuse ea, pufnind pe nas.

Iluzionistul îi aruncă o privire de reproș; apoi îl depuse pe Fred pe sofaua de pluș și îl acoperi cu pledul.

— L-a scărmănat nițeluș un acrobat, explică Shock și nu putu să nu adauge: L-a apucat ca pe o halteră. Chiar de burtică.

Și Nora, bună la inimă ca multe femei fără copii, simți o milă atât de neobișnuită, că numai că n-o podidi plânsul. Prinse să-l dădăcească pe pitic, îl hrăni, îi dădu niște porto, îi șterse cu spirt aromat fruntea, tâmplele, scobiturile copilărești din spatele urechilor.

A doua zi, Fred se trezi dis-de-dimineață, umblă puțin prin camera necunoscută, vorbi cu peștișorii aurii și pe urmă, strănutând încet, se așeză, ca un puști, pe pervazul lat.

Ceața splendidă, care se topea, scălda acoperișurile cenușii. Undeva, în depărtare, se deschise fereastra unui pod și geamul prinse strălucirea soarelui. Proaspăt și duios cântă goarna unui

automobil.

Fred se gândea la ziua trecută. Se amestecau în chip straniu glasurile acrobatelor și atingerile mâinilor reci, parfumate, ale doamnei Shock. La început l-au jignit, pe urmă l-au mângâiat, iar el era un pitic foarte afectuos, foarte pasional. Visă că odată o va salva pe Nora de un individ puternic și grosolan, în genul franțuzului cu tricou alb. Și-o aminti în chip neavenit pe pitica de cincisprezece ani cu care avusese un număr la un moment dat. Pitica avea mirosul fin, era bolnavă și arțăgoasă foc. Fusese prezentată publicului drept logodnica lui, și Fred, tresărind din pricina repulsiei, a trebuit să danseze cu ea un tango la sentiment.

Din nou cântă și trecu în zbor o goarnă. Ceața de deasupra diafanului pustiu londonez se umplu de soare.

Către ora opt, locuința se trezi la viață: iluzionistul, zâmbind distrat, plecă de-acasă, nu se știe unde; în sufragerie mirosea apetisant slănina prăjită, pusă în felioare transparente sub bășicuțele fierbinți ale jumărilor de ouă. Pieptănată neglijent, într-un halat din brocart brodat cu floarea-soarelui, își făcu apariția doamna Shock.

După micul dejun, ea îl tratâ pe Fred cu o țigară aromată, cu capătul îmbrăcat într-o petală stacojie, și, închizând pe jumătate ochii, îl puse să-i povestească despre viața lui. În astfel de cazuri, glăsciorul lui Fred devenea ceva mai profund: vorbea rar, alegând cu grijă cuvintele, și această neașteptată gravitate a stilului, în mod curios, îl prindea. Înclinând capul, concentrat și mlădios, ședea într-o rână la picioarele Norei, care era pe jumătate tolănită pe sofaua de pluș, cu coatele ascuțite ale brațelor frânte dezgolite. Piticul, după ce și le spuse pe ale lui, tăcu, dar tot își mai întoarse încolo și încoace pălmuța, ca și cum continua să vorbească în surdină. Sacouașul lui negru, fața înclinată, năsucul cărnos, părul galben și cărarea din creștet o înduioșau în chip nelămurit pe Nora. Privindu-l printre gene, încerca să-și imagineze că acolo ședea nu un pitic, ci inexistentul ei fiu, și că povestește cum este năpăstuit la școală. Întinzând o mână, Nora îl mângâie ușor pe cap, și în aceeași clipă, printr-o inexplicabilă asociație de idei, i se năzări altceva, răzbunător și ciudat.

Simțindu-i pe păr degetele mișcătoare, piticul înțepeni și începu deodată, în tăcere și repede, să-și lingă buzele. Uitându-se pieziș, nu-și putea desprinde privirea de la pomponul de culoarea smaraldului de pe papucul doamnei Shock.

Și brusc, în chip absurd și îmbătător, totul se puse în mișcare.

5

În acea zi însorită și albăstrie de august, Londra era deosebit de frumoasă. Cerul sărbătoresc, diafan se reflecta în benzile netede de asfalt, lacul roșu al cutiilor poștale se învăpăia pe la colțuri, prin verdele de goblen al parcului pătrundeau luciul și fâșâitul automobilelor – întregul oraș scânteia, respira căldura toropitoare, și numai jos, pe peroanele căilor subterane, era răcoare.

Fiecare zi din an este dăruită unui singur om — celui mai fericit; toți ceilalți oameni se bucură de ziua acestuia, desfătați de soare sau supărați pe ploaie, fără să știe însă niciodată cui îi aparține de drept ziua, iar faptul că ei nu știu îi face plăcere norocosului și îl amuză. Omul nu poate să prevadă ce zi anume îi va reveni, ce fleac îi va rămâne veșnic în memorie – niște vălurele de lumină pe zidul din lungul unei ape sau o frunză de arțar rotindu-se –, și deseori se întâmplă să-și găsească ziua printre cele deja trecute, abia când foicica de calendar cu cifra uitată e deja de mult ruptă, și mototolită, și aruncată sub masă.

Lui Fred Dobson, piticul în ghetre gri-șobolan, Domnul-Dumnezeu i-a dăruit ziua aceea veselă de august, care începuse cu un claxon suav și cu străfulgerarea unui geam ce se deschidea. Copiii, întorcându-se de la plimbare, povesteau părinților, înecându-se și minunându-se, că au văzut un pitic cu gambetă, pantaloni în dungi și cu o pereche de mănuși galbene în mâini.

Luându-și un fierbinte la revedere de la Nora, care aștepta musafiri, Elf-Cartof ieși pe strada netedă, largă, scăldată în soare, și înțelese pe dată că întregul oraș a fost creat numai pentru el. Un șofer vesel întoarse cu o lovitură sonoră semnul

de metal al taxiului, strada începu să curgă pe lângă el, și Fred aluneca întruna de pe bancheta de piele și râdea tot timpul, gângurea de unul singur.

Coborî la intrarea în Hyde Park și, fără să observe privirile curioase, o luă cu pași mărunți și repezi de-a lungul scaunelor pliante verzi, de-a lungul lacului, de-a lungul tufelor imense de rododendron, întunecate de umbra ulmilor și-a teilor, pe smalțul ierbii fragede, strălucitoare și egale ca un postav de biliard. Pe-alături treceau în zbor călăreți, săltând ușor, scârțâind din pielea galbenă a jambierelor, se agitau boturile fine ale cailor zornăind zăbalele, și mașini negre scumpe, fulgerând orbitor din spițe, rulau discret pe bogata dantelă a umbrelor liliachii.

Piticul mergea, inhalând mirosul cald de benzină, mirosul frunzișului ce părea deja putred de abundenta sevă verde, și învârtea bastonașul, își umfla buzele, pregătindu-se parcă să fluiere – o asemenea senzație de libertate și de ușurință îl încerca. Nora îl condusese cu o tandrețe atât de zorită, atât de tulburată râsese – se temea, probabil, că bătrânul ei tată, care apărea întotdeauna la ora prânzului, va începe să bănuiască ceva, găsind la ea un domn necunoscut.

În ziua aceea a fost văzut pretutindeni – și în parc, unde o doică rumenă cu bonetă apretată, care împingea un cărucior de copil, l-a invitat cine știe de ce să-l plimbe, și în sălile de la British Museum, și pe scara vie care se târa încet din adâncurile subterane, pline de vuiet, de adieri electrice și reclame elegante, și în magazinul luxos unde se vând batiste bărbătești, și pe coama unui autobuz, pe care l-au ajutat să se urce mâinile binevoitoare ale cuiva.

Iar apoi obosi, năucit de mișcare și de strălucire, și începură să-l agaseze râsetele din priviri. Și trebuia să priceapă ce însemna senzația aceea atotcuprinzătoare de libertate, de mândrie, de fericire, care nu-l părăsea.

Când, făcându-i-se foame, Fred intră în micul restaurant familiar, unde se adunau artiști de tot felul și unde prezența lui nu mira pe nimeni, înțelese, uitându-se la clienți, la bătrânul clovn plicticos, deja beat, la dușmanul său, franțuzul, care îi făcu prietenos semn cu capul, înțelese cât se poate de limpede

că nu avea să mai iasă niciodată pe scenă.

În restaurant continua să fie cam întuneric, cum era peste zi. Clovnul plicticos, semănând cu un bancher falit, și un acrobat ciudat de stângaci îmbrăcat în sacou jucau în tăcere domino. Dansatoarea spaniolă, cu o pălărie imensă care-i arunca o umbră albastră pe ochi, stătea singură la măsuța din colț, picior peste picior. Mai erau vreo șapte, opt persoane, necunoscute lui Fred; le examină fețele ofilite de atâția ani de machiaj în timp ce chelnerul punea o pernă sub el, schimba fața de masă, așeza cu pricepere tacâmul.

Și brusc, ceva mai departe, în semiobscuritatea restaurantului, Fred recunoscu profilul fin al iluzionistului, care discuta liniștit cu un domn gras, bătrân, genul tipic de american. Fred nu numai că nu se așteptase să-l întâlnească pe iluzionist, care nu frecventa niciodată cârciumile, dar și uitase, în general, că există. Acum i se făcu atât de milă de bietul Shock, încât mai întâi hotărî să-i ascundă totul; dar se gândi că, oricum, Nora nu știe să înșele și, probabil, chiar azi își va anunța soțul („M-am îndrăgostit de Fred Dobson, te părăsesc…“) – și doar o să fie o discuție neplăcută, dificilă, de-asta se și cade să-i ușureze situația, căci el este cavalerul ei, el se mândrește cu dragostea ei și, oricât de rău i-ar părea de Shock, va trebui să-l amărască.

Între timp, chelnerul aduse porția de plăcintă cu rinichi și o sticlă de bere de ghimbir. Apoi aprinse lumina. Ici și colo, deasupra catifelei prăfoase, se aprinseră flori de sticlă, și piticul văzu de departe cum o strălucire aurie străbate șuvița castanie de pe fruntea iluzionistului și cum delicatele lui degete transparente trec din lumină în umbră. Interlocutorul lui se ridică, aranjându-și curelușa de piele sub haină și zâmbindu-i ademenitor lui Shock, care îl conduse până la garderobă. Grasul își îndesă pălăria cu boruri largi, strânse mâna ușoară a iluzionistului și, tot trăgându-și pantalonii, ieși din restaurant. Pentru o clipă, sclipi o fâșie din ziua care se stingea, și lămpițele din restaurant deveniră mai galbene. Ușa se trânti cu un bufnet.

— Shock! strigă Elf-Cartof, împletindu-și piciorușele sub masă.

Shock se apropie. Din mers, scoase gânditor din buzunarul lateral un trabuc aprins, trase, dădu drumul unui rotocol de fum și vârî trabucul la loc. Cum făcea asta, nu se știe.

— Shock, spuse piticul, căruia de la berea de ghimbir i se înroșise nasul, trebuie să stăm de vorbă. E ceva foarte important.

Iluzionistul se așeză alături și se rezemă pe coate.

— Nu te doare capul? întrebă el indiferent.

Fred își șterse buzele cu șervetul; nu știa deloc cum să înceapă ca să nu-și rănească prea tare prietenul.

— Astă-seară apar cu tine pentru ultima dată, spuse iluzionistul. Americanul mă ia cu el. Se pare că o să iasă ceva nu tocmai rău.

— Ascultă, Shock, și piticul, fărâmițând pâinea, începu să-și aleagă cu greutate cuvintele. Uite... Curaj, Shock. O iubesc pe soția dumitale. Astăzi, când ai plecat, eu și ea... noi... ea...

— Doar că am rău de mare, zise gânditor iluzionistul, iar până la Boston faci o săptămână... Am fost cândva cu vaporul, în India. După aceea m-am simțit, știi, ca un picior, când amorțește.

Fred, făcându-se roșu tot, își șterse pumnișorul de fața de masă. Iluzionistul râse liniștit de propriile gânduri, apoi întrebă:

— Dar ce voiai să-mi spui, micul meu prieten?

Piticul se uită în ochii lui fantomatici și începu să dea din cap fâstâcit.

— Nu, nu... Nimic... Cu dumneata nu se poate vorbi.

Shock întinse un braț, vrând probabil să extragă moneda din urechea piticului, dar, pentru prima dată după mulți ani de magii, moneda căzu inoportun, apucată prea slab de mușchii palmei. Iluzionistul o prinse, după care se ridică.

— N-am să mănânc aici, spuse examinând curios creștetul piticului, nu-mi place locul ăsta.

Fred, bosumflat și tăcut, mânca un măr copt. Iluzionistul plecă pe neobservate. În restaurant era pustiu. Lasciva dansatoare spaniolă cu pălărie mare fusese luată de un tânăr timid cu ochi albaștri, îmbrăcat splendid.

— Dacă nu vrea să audă, nici nu trebuie, se gândi Fred

oftând ușurat și hotărând pentru sine că, la urma urmelor, Nora avea să explice mai bine.

Pe urmă ceru niște hârtie și începu să-i scrie Norei o scrisoare. Se termina așa: „Acum înțelegeți că nu pot continua viața dinainte. Cum v-ați simți știind că în fiecare seară o turmă omenească râde în hohote de alesul dumneavoastră? Chiar mâine plec, rup angajamentul. Vă voi scrie din nou, imediat ce voi găsi acel colțișor liniștit unde, după divorțul dumneavoastră, ne vom iubi unul pe altul, Nora mea“.

Astfel se încheie ziua cea grăbită, dăruită piticului cu ghetre gri-șobolan.

6

Londra se însera cu precauție. Zgomotele străzii se contopeau într-un vuiet muzical liniștit, ca și cum cineva, încetând să cânte, mai apăsa încă pedala. Frunzele negre ale teilor din parc se detașau pe cerul transparent, asemeni unor desene din așii de pică. Din când în când, la cotul unei străzi sau între două turnuri lugubre apărea, ca o viziune, pojarul asfințitului. La ferestre fâșâiau storurile, alunecând cu bufnete moi.

Iluzionistul trecea întotdeauna pe acasă să-și ia dejunul și să-și schimbe hainele cu fracul de scenă, pentru ca apoi să plece imediat la teatru. Nora îl aștepta în seara aceea cu o nerăbdare curioasă, fremătând de o veselie răutăcioasă. Se bucura că acum avea și ea secretul ei. De pitic nu voia să-și amintească. Piticul era un viermișor neplăcut.

Încuietoarea ușii de la intrare își făcu auzit declicul delicat. Cum se întâmplă deseori când știi că ai înșelat un om, chipul iluzionistului i se păru nou, aproape străin. Salutând-o din cap, își coborî cumva jenat și trist genele; tăcând, se așeză în fața ei la masă. Nora aruncă o privire sacoului gri, ușor, în care i se păru și mai slab, și mai evaziv, iar ochii începură să-i joace de un triumf cald și un neastâmpăr rău îi tremură în colțul gurii.

Întrebă, savurând indiferența tonului:

— Ce mai face piticul tău? Credeam că-l aduci.

— Nu l-am văzut azi, răspunse Shock începând să mănânce.

Brusc, își aduse aminte: scoase un flacon și, desfăcându-i cu grijă dopul, care ieși cu un scârțâit, îl aplecă deasupra paharului cu vin.

Nora se gândi cu iritare că acum avea să urmeze o scamatorie, vinul va deveni albastru strălucitor sau transparent, ca apa, dar culoarea vinului nu se schimbă. Shock, prinzându-i privirea, schiță un zâmbet vag.

— Pentru digestie… Niște picături, explică el.

O undă de îngândurare îi trecu peste chip.

— Minți, ca întotdeauna, spuse Nora. Ai un stomac excelent.

Iluzionistul râse ușor. Apoi tuși preocupat și secă dintr-o înghițitură paharul.

— Dar mănâncă, spuse Nora. Se răcește.

Se gândea cu o bucurie răutăcioasă: „Ah, dacă ai ști! Niciodată n-ai să afli. În asta e acum puterea mea“.

Iluzionistul mânca în tăcere. Deodată se crispă, împinse farfuria și începu să vorbească. Ca de obicei, nu se uita direct la soția lui, ci o idee mai sus decât ea, și vocea îi era melodioasă și moale. Povesti că astăzi mersese la rege, la Windsor, unde fusese invitat ca să-i distreze pe micii duci cu vestoane de catifea și gulere de dantelă. Povestea plastic și ușor, imitând persoanele văzute, și râdea pe alocuri, înclinând ușor capul într-o parte.

— Am scos un stol de porumbei albi din clac, povestea el.

„Și piticul avea mânuțele transpirate, iar tu minți tot timpul“, interveni în gând Nora.

— …Și știi, porumbeii aceia au început să zboare singuri în jurul reginei. Ea i-a alungat cu mâna și a zâmbit din politețe.

Iluzionistul de ridică, se clătină, se rezemă ușor cu două degete de marginea mesei și spuse, parcă încheindu-și povestirea:

— Nu mi-e bine, Nora. Am băut otravă. Nu trebuia să mă înșeli.

Gâtul i se umflă și, apăsându-și batista de buze, ieși din cameră.

Nora sări de pe scaun, trântind cu chihlimbarele colierului lung cuțitul de argint de pe farfurie.

„Special face totul, se gândi cu răutate. Vrea să mă sperie, să mă chinuie. Nu, băiete, nu ține. Vei vedea!“

Îi era necaz că Shock îi ghicise așa de ușor secretul, dar cel puțin acum va avea un motiv să-i spună tot, să strige că îl urăște, că îl disprețuiește cu furie, că el nu e om, ci o stafie de cauciuc, că ea nu mai are putere să stea cu el, că…

Iluzionistul era așezat pe pat, chircindu-se și strângând chinuit din dinți, dar încercă să surâdă când Nora dădu buzna în dormitor.

— Că te și cred, te și cred, se înneca ea. Nu mai merge, s-a terminat. Și eu știu să înșel. Mă dezgușți, ah, ești ridicol cu scamatoriile tale nereușite!

Shock, continuând să zâmbească pierdut, încercă să se ridice de pe pat și își târșâi o talpă pe covor. Nora tăcu, gândindu-se că era înjositor să mai țipe.

— Nu trebuie… Dacă… iartă-mă… suflă anevoie Shock.

O venă i se umfla pe frunte. Se chirci și mai tare, începu să horcăie, șuvița transpirată de păr i se scutura, și batista, pe care o apăsa spasmodic de gură, se îmbibă de un sânge negru.

— Încetează să faci pe nebunul, bătu din picior Nora.

El se îndreptă, palid ca ceara, și zvârli batista într-un colț.

— Stai, Nora… Tu nu-nțelegi… Asta e ultima mea scamatorie… N-o să mai…

Fața lucioasă, îngrozitoare i se schimonosi din nou. Începu să se clatine, se lăsă pe pat, dădu capul pe spate.

Nora se apropie, se uită, încruntă sprâncenele. Shock zăcea cu ochii închiși, scrâșnind din dinții încleștați. Când se aplecă deasupra lui, genele îi tresăriră și se uită ca prin ceață, nerecunoscându-și parcă soția, și brusc o recunoscu, iar în ochi îi licări o rază umedă de duioșie și suferință.

Și în clipa aceea, Nora înțelese că îl iubea mai mult decât orice pe lume, și spaima și mila o cuprinseră ca un vârtej. Începu să se învârtească prin cameră, turnă fără motiv apă într-un pahar, îl lăsă pe lavoar, se repezi din nou la soțul ei, care se ridicase puțin și, apăsându-și de buze un capăt al cearșafului, tresărea, scotea doar un „uh-uh“, holbând ochii care nu mai vedeau, încețoșați deja de moarte. Atunci, plesnindu-și mâinile, ea se repezi în camera alăturată, unde

era telefonul, smuci pâlnia, greși numărul, sună din nou, respirând chinuit și lovind cu pumnul în măsuță, și când, în sfârșit, se auzi vocea doctorului, strigă că soțul ei s-a otrăvit, că moare, hohotea de plâns în telefon și, agățându-l strâmb, se repezi înapoi în dormitor.

Iluzionistul, cu fața senină și netedă, în vestă albă și pantaloni negri impecabili, stătea în fața toaletei și, depărtând coatele, își înnoda cu grijă cravata. Văzând-o în oglindă pe Nora, îi zâmbi distrat fără să se întoarcă și, fluierând încetișor, continuă să frământe cu degetele sale transparente colțurile negre de mătase.

7

Orășelul Drowse, din nordul Angliei, părea așa, somnolent, ca și cum îl uitase cineva în mijlocul câmpiilor plate, cețoase, unde și adormise pe vecie. Existau o poștă, un magazin de biciclete, două, trei tutungerii cu firme în roșu și albastru, o veche biserică cenușie înconjurată de plăci de mormânt, deasupra cărora se întindea umbra unui castan imens, și de-a lungul unicei străzi se înșirau garduri verzi, grădinițe, case joase din cărămidă, îmbrăcate oblic în iederă. Una dintre aceste căsuțe a fost închiriată unui oarecare F. Dobson, pe care, în afară de doctor, nu-l văzuse nimeni la față, iar doctorului nu-i plăcea să pălăvrăgească. Domnul Dobson, după cât se vedea, nu ieșea niciodată din casă, iar menajera lui, o femeie grasă, severă, care mai înainte lucrase la un azil de alienați mintal, răspundea la întrebările întâmplătoare ale vecinilor că domnul Dobson este un bătrân paralitic condamnat să trăiască în semiîntuneric și în liniște. Oamenii au uitat de el în același an în care a venit la Drowse: devenise cumva insesizabil, dar acceptat de toți pe bună-credință, ca episcopul acela anonim al cărui chip de piatră stătea de atâta amar de vreme în nișa de deasupra ușii bisericii. După cât se pare, misteriosul bătrân avea un nepot – un băiat liniștit, blond, care ieșea uneori pe înserat, cu pași mărunți și timizi, din casa domnului Dobson. Asta se întâmpla, de altfel, atât de rar, încât nimeni nu putea

spune cu certitudine dacă era același băiat sau altul, iar crepusculul era înceţoşat, albastru, estompând toate trăsăturile. Aşa încât locuitorii orăşelului, somnolenţi, lipsiţi de curiozitate, treceau în totalitate cu vederea faptul că presupusul nepot al presupusului paralitic nu creştea cu anii, şi că părul lui lung de in nu era altceva decât o mică perucă excelent lucrată. Căci Elf-Cartof începuse să chelească încă din primul an al noii sale vieţi şi, în scurt timp, capul îi devenise atât de neted şi de lucios, încât severei Anna, menajera sa, îi venea uneori să cuprindă cu palma netezimea aceea caraghioasă. În rest, nu se prea schimbase: poate numai burticica să i se fi îngreunat, şi nişte firişoare purpurii străbăteau nasul cărnos, devenit mai închis la culoare, pe care îl pudra când se deghiza în puşti. În afară de asta, şi Anna, şi doctorul ştiau că acele crize de inimă de care suferea piticul nu se vor sfârşi cu bine.

Trăia paşnic şi neobservat, în cele trei camere ale sale, lua de la bibliotecă trei, patru cărţi pe săptămână – tot mai multe romane –, îşi procurase o pisică neagră cu ochi galbeni, căci se temea de moarte de şoareci, care seara crănţăneau mărunt, ca şi cum ar fi dat de-a rostogolul nişte lemnişoare în colţul din spatele şifonierului; mânca mult şi dulce – uneori chiar sărea în toiul nopţii şi, mergând înfrigurat cu paşi mărunţi şi repezi pe podeaua rece, mic şi sinistru în cămaşa lui lungă, se căţăra ca un copilaş pe bufet după biscuiţii cu ciocolată. Şi tot mai rar îşi aducea aminte de dragostea lui şi de primele zile, groaznice, petrecute de el la Drowse.

De altfel, în birou, printre afişe subţiri împăturite frumos, mai păstra încă o hârtie de scrisori de culoarea pielii, cu un dragon în filigran, acoperită cu un scris ilizibil, colţuros. Iată ce se afla pe această foaie: „Dragă domnule Dobson. Am primit şi a doua scrisoare a dumneavoastră, prin care mă chemaţi să vin la Drowse. Mă tem că totul a fost o groaznică neînţelegere. Încercaţi să mă iertaţi şi să mă uitaţi. Mâine plec cu soţul meu în America şi probabil nu ne vom întoarce prea curând. Nu ştiu ce să vă mai scriu, sărmanul meu Fred“.

Atunci şi avusese prima criză de inimă. O mică scânteie de uimire rămăsese de-atunci în ochii lui. Şi timp de mai multe

zile a umblat prin casă înghițindu-și lacrimile și agitându-și în dreptul feței mânuța care tremura.

Iar pe urmă Fred începuse să uite, să îndrăgească confortul, necunoscut lui până atunci, peliculele albastre ale flăcărilor deasupra cărbunilor din șemineu, vazele mici prăfuite de pe etajerele semirotunde, gravura dintre ferestre: un Saint Bernard cu butoiaș la zgardă și un drumeț sleit pe o stâncă neagră. Rareori își amintea viața lui de până atunci. Doar în vis i se părea câteodată că cerul înstelat se umplea de vibrația instabilă a trapezelor, după care îl trânteau cu zgomot în cutia neagră, auzea prin pereții subțiri glasul indiferent al lui Shock și nu putea găsi trapa din podea, se sufoca în întunericul lipicios, iar glasul iluzionistului devenea tot mai trist, se îndepărta, se topea, și Fred se trezea gemând în patul lui imens din dormitorul liniștit și întunecos, în care mirosea ușor a lavandă, și mult timp se uita, sufocându-se și apăsându-și pumnișorul de inima care se poticnea, la pata palidă a perdelei de la fereastră.

Și, odată cu anii, tot mai slab și mai slab suspina în el dorul după dragostea de femeie, ca și cum Nora extrăsese într-o clipă din el tot jarul care îl chinuise cândva. Au fost, ce-i drept, unele zile, unele seri tulburi de primăvară, când piticul, îmbrăcând rușinat pantalonii scurți și acoperindu-și chelia cu mica perucă blondă, ieșea din casă în întunericul crepuscular și, ținând cu pași repezi și mărunți cărarea din lungul câmpurilor, încremenea deodată și privea, tânjind, la vreo pereche neclară de îndrăgostiți înlănțuiți lângă un gard, sub pavăza unui rug de mure în floare. Iar pe urmă trecuse și asta, și încetase cu totul să mai vadă oameni. Doar din când în când trecea doctorul, cărunt, cu ochi negri pătrunzători, și, așezat în fața lui Fred la tabla de șah, cerceta cu interes și încântare mânuțele moi, fața de buldog a piticului care, chibzuind o mutare, își încrețea fruntea ieșită în afară.

Trecuseră opt ani. Era într-o duminică dimineață. Pe masă, acoperită cu un capac în formă de cap de papagal, îl aștepta pe Fred cana cu cacao. În fereastră se revărsa verdele însorit al merilor. Trupeșa Anna ștergea praful de pe capacul micii pianole la care piticul cânta uneori valsuri șovăielnice; pe borcanul cu dulceață de portocale se așezau muște și își frecau piciorușele din față.

Fred intră, încă somnoros, cu papuci cadrilați pe piciorul gol și hălățel negru cu brandenburguri galbene. Se așeză la masă, mijind ochii din pricina luminii puternice și mângâindu-și cu o mână chelia. Anna plecă la biserică. Fred trase spre el foicica ilustrată a ziarului de duminică, examină îndelung, ba strângând, ba umflându-și buzele, niște cățeluși premiați, o balerină rusoaică înclinată într-o sfârșeală de lebădă, clacul și fața botoasă a unui finanțist care trăsese pe toată lumea pe sfoară. Sub masă, pisica, încovoindu-și spinarea, i se freca de glezna goală. Își termină de băut cana de cacao și se sculă căscând; noaptea îi fusese rău de tot, niciodată nu-l mai chinuise așa inima, și acum îi era lene să se îmbrace, iar picioarele i se răciseră în chip neplăcut. Se mută în fotoliul de lângă fereastră, se încovrigă și stătu așa, fără să se gândească la nimic, și alături se întinse mâța, căscând botișorul roz.

În antreu țârâi soneria.

„Doctorul“, se gândi Fred cu indiferență și, amintindu-și că Anna era la biserică, se duse să deschidă.

Pe ușă țâșni soarele. În prag stătea o doamnă înaltă, îmbrăcată în negru. Fred sări înapoi, bălmăji ceva și, strângându-și halatul, o zbughi în casă. În fugă își pierdu un papuc, pe care nu izbuti să-l culeagă – trebuia să se ascundă mai repede, nu cumva să observe că era pitic. Respirând întretăiat, se opri în mijlocul salonului. Ah, ar fi trebuit, pur și simplu, să trântească ușa de la intrare! Și cine putea să vină la el? Trebuie să fi fost o greșeală.

Și deodată auzi clar zgomot de pași care se apropiau. Se năpusti din salon în dormitor, vru să se încuie, dar nu era cheie. Pe covorul din salon rămăsese celălalt papuc.

— Îngrozitor, își trase Fred sufletul și ciuli urechile.

Pașii intrară în salon. Atunci, cu un geamăt ușor, piticul fugi

spre șifonier – să se-ascundă!

O voce, în mod sigur cunoscută, îl strigă pe nume, și ușa se deschise.

— Fred, de ce ți-e frică de mine?

Piticul, desculț, cu chelia transpirată, în hălățelul lui negru, încremeni lângă șifonier, ținându-se încă de inelul încuietorii. Îi veniră în minte, viu de tot, peștișorii oranj din borcanul de sticlă.

Ea îmbătrânise dureros în anii ăștia. Sub ochi avea umbre oliv iar perișorii negri de deasupra buzei de sus erau mai vizibili decât oricând. Și de la pălăria ei neagră, de la cutele severe ale rochiei negre adia ceva prăfuit și trist.

— N-aș fi crezut vreodată… începu rar Fred, privind-o pe sub sprâncene.

Nora îl luă de umeri, îl întoarse către lumină și începu să-i cerceteze cu ochi lacomi și triști trăsăturile. Piticul clipea jenat, dându-se de ceasul morții că era fără perucă și mirându-se de emoția Norei. Încetase de atâta vreme să se gândească la ea, încât acum, în afară de tristețe și mirare, nu simțea nimic. Nora închise ochii, ținându-l încă de umeri pe pitic, și pe urmă, împingându-l ușor, se întoarse spre fereastră.

Fred tuși:

— V-am pierdut cu totul din vedere. Spuneți-mi, ce mai face Shock?

— Scamatorii, răspunse absent Nora. Abia de curând ne-am întors la Londra.

Fără să-și scoată pălăria, se așeză în fotoliul de lângă fereastră, continuând să se uite cu o intensitate ciudată la Fred.

— Vasăzică, Shock… începu grăbit piticul, stingherit de privirea ei.

— E mereu același, spuse Nora și, fără să-și desprindă de la el privirea strălucitoare, începu să tragă și să cocoloșească mănușile de un negru lucios, albe pe dinăuntru.

„Nu cumva iar…“ se gândi sacadat piticul. Îi trecură prin minte borcanul cu peștișori, mirosul de colonie, pompoanele de culoarea smaraldului de pe papucii ei.

Nora se ridică. Mănușile, două ghemotoace negre, se rostogoliră pe jos.

— Grădina e micuță, dar are meri, spuse Fred, și tot nu pricepea: „E cu putință ca eu cândva… E galbenă de-a binelea. Cu mustăți. Și de ce-o fi tăcând întruna?“. Dar eu nu ies decât rar, spuse el legănându-se ușor pe scaun și frecându-și genunchii mici.

— Fred, spuse Nora, știi de ce-am venit la dumneata?

Se apropie de el. Fred alunecă de pe scaun cu un surâs vinovat, dând să se ferească.

Atunci ea spuse foarte încet:

— Am avut un fiu de la dumneata…

Piticul încremeni, fixând ferestruica minusculă ce ardea pe ceașca albastră. Un zâmbet uimit, sfios începu să-i joace în colțul buzelor, apoi se întinse și o îmbujorare liliachie îi lumină obrajii.

Și într-o clipă înțelese tot, tot sensul vieții, al dorului său îndelung, al petei de lumină de pe ceașcă.

Ridică încet ochii. Nora stătea strâmb pe scaun și plângea cu sughițuri. Ca o lacrimă strălucea gămălia de sticlă a acului ei de pălărie. Pisica torcea duios și se freca de picioarele ei.

Piticul se aruncă dintr-un salt spre ea, amintindu-și un roman citit de curând.

— Dar nu vă fie teamă, spuse, nu vă fie teamă, nu vi-l iau. Sunt atât de fericit.

Ea se uită la el prin ceața lacrimilor. Voia să explice ceva, se înecă, văzu lumina duioasă și bucuroasă care radia din toată ființa piticului, și nu mai explică nimic.

Se ridică, luând în grabă de pe jos ghemotoacele negre, lipicioase ale mănușilor.

— Ei, acum știi… Nu mai e nevoie de nimic… O să plec.

Un gând subit îl sfredeli pe Fred. Tremurului de fericire i se adăugă o rușine pătrunzătoare. Întrebă, hărțuind brandenburgurile halatului:

— Și cum este? Nu e…

— Nu, nu, e mare, ca toți băieții, spuse repede Nora și izbucni din nou în plâns.

Fred își plecă genele.

— Aș vrea să-l văd. Dar imediat își luă seama bucuros. O, înțeleg, el nu trebuie să știe că eu sunt așa. Dar poate că

aranjați…

— Da, neapărat, neapărat, spuse grăbit, aproape sec Nora, îndreptându-se spre ușă. Aranjăm noi cumva… Dar trebuie să plec… Trenul… Am de mers douăzeci de minute până la gară.

Întorcându-se în ușă, își pironi pentru ultima dată ochii, greu și lacom, pe chipul lui Fred. Soarele tremura pe chelia lui; urechile roz erau transparente. El, de uimire și de fericire, nu înțelegea nimic. Și când ea plecă, Fred rămase încă multă vreme în mijlocul camerei, temându-se să nu i se reverse inima din pricina vreunei mișcări nesocotite. Încerca să și-l imagineze pe fiul său și nu se putea vedea decât pe el îmbrăcat în școlar, cu peruca blondă. Îi transfera cumva fiului înfățișarea sa, încetând să se mai simtă pitic.

Se văzu intrând în casă, întâlnindu-l pe fiul lui, mângâindu-i cu o nemaipomenită mândrie părul blond… Și pe urmă, împreună cu el și cu Nora – proasta de ea, ce se mai speriase că-i va lua băiatul! –, va ieși pe stradă, și pe stradă…

Fred se bătu peste coapse. Uitase s-o întrebe pe Nora de adresă.

Și atunci începu ceva nebunesc, absurd. Se repezi în dormitor, începu să se îmbrace într-o grabă turbată; își puse tot ce avea el mai bun, o cămașă scrobită, pantalonul în dungi, un sacou făcut cândva la Paris – și zâmbea întruna, și își rupse unghiile în fantele unor cutii îndesate, și de două ori trebui să se așeze, așa i se umfla și îi bătea inima, și iar sări prin cameră, căută gambeta pe care n-o mai purtase de atâta timp, și, în sfârșit, privindu-se în treacăt în oglindă, unde apăru un trupeș domn în vârstă, îmbrăcat sever și elegant, Fred coborî în fugă treptele verandei, cuprins deja de un nou gând orbitor: să se ducă împreună cu Nora la Londra – reușește el s-o ajungă din urmă – și chiar diseară să-și vadă fiul.

Drumul larg, prăfuit ducea direct la gară. Era pustiul duminical, dar, întâmplător, de după colț ieși un băiat cu o crosă de crichet în mână. El l-a și zărit primul pe pitic. Își trase una peste chipiul colorat uitându-se la spinarea ce se îndepărta, la micile ghetre gri-șobolan.

Și brusc, Dumnezeu știe de unde, apărură și alți băieți care, căscând gurile, începură să fugă tiptil după pitic. El mergea tot

mai repede, uitându-se la ceasul de aur, râzând din când în când și agitându-se. Din cauza soarelui îi era puțin greață. Iar puștii se tot adunau și rarii trecători se opreau mirați – undeva se vărsă răsunător un orologiu, somnolentul orășel se animă și izbucni deodată într-un râs nestăpânit, înăbușit vreme îndelungată.

Neputând să-și stăpânească nerăbdarea, Elf-Cartof o luă la fugă. Unul dintre băieți se strecură iute înaintea lui și îl privi în față; altul strigă ceva grosolan, cu o voce guturală. Fred, strâmbându-se din pricina prafului, fugea; și deodată i se păru că băieții care se țineau în ceată după el sunt cu toții fiii lui, veseli, îmbujorați, bine făcuți, și începu să zâmbească pierdut, și tot fugea, gâfâind, străduindu-se să uite de inima care îi spărgea pieptul cu icnete arzătoare.

Un biciclist pe roți sclipitoare mergea în rând cu el, își apăsa un pumn pe gură, în chip de megafon, și îl încuraja, cum se face la concursuri. În praguri ieșiseră femei mijindu-și ochii din pricina soarelui și râdeau tare, arătându-și una alteia piticul care fugea. Se treziră toți câinii din orășel; enoriașii din biserica sufocantă ciuliră fără să vrea urechile la lătrături, la îndemnurile asmuțite. Și mulțimea care alerga împrejurul piticului devenea tot mai deasă. Credeau că toate astea erau vreo glumă strașnică, vreo reclamă de circ, vreo filmare…

Fred începu să se poticnească, urechile îi vâjâiau, butonul gulerului îl împungea în gât, nu mai putea respira. Gemetele de râs, strigătele, tropăiala îl asurzeau. Dar iată că prin ceața transpirației văzu înaintea lui o rochie neagră. Nora mergea încet de-a lungul zidului de cărămidă prin șuvoaiele de soare. Și iată, se întoarse, se opri. Piticul alergă până la ea și i se agăță de cutele fustei…

Cu un surâs de fericire se uită la ea de jos în sus, încercă să spună ceva și în aceeași clipă, ridicând mirat sprâncenele, alunecă pe trotuar. În jur mulțimea respira zgomotos. Cineva, dându-și seama că toate astea nu erau o glumă, se aplecă peste pitic și fluieră încet, scoțându-i chipiul. Nora se uita absentă la trupul minuscul al lui Fred, semănând cu ghemotocul negru al mănușii. O împinseră. Cineva o luă de cot.

— Lăsați-mă, spuse moale Nora, nu știu nimic… Acum

câteva zile mi-a murit fiul...

(1929)
Traducere de Adriana Liciu

Pilgram

Strada, după ce ademenea într-o parte numărul unui tramvai, pornea din colțul bulevardului aglomerat, o ținea mult și bine prin întuneric, fără o vitrină, fără o bucurie, și, hotărându-se parcă să trăiască altfel, își schimba numele după scuarul rotund pe care tramvaiul îl ocolea scrâșnind a dezaprobare; ceva mai încolo începea să prindă viață; pe partea dreaptă se iveau o tarabă de fructe cu piramide de portocale luminate strălucitor, o tutungerie cu silueta unui turc cu turban, o mezelărie plină cu șiruri maronii de cârnați grași, o farmacie, un magazin cu chimicale și, parcă din senin, un magazin de fluturi. Noaptea, mai ales în nopțile ploioase, când asfaltul avea o peliculă cu lustru ca de focă, rar se întâmpla să nu se oprească cineva pentru o clipă în fața acestui simbol al vremii frumoase. Fluturii expuși la vedere erau imenși, sclipitori. Trecătorul își spunea în gând: „Ce culori, de necrezut!“ și își vedea de drum. Fluturii mai zăboveau o vreme în mintea lui. Aripi cu ochi mari mirați, aripi azurii, aripi negre cu o scânteie de smarald pluteau în fața sa, până când venea momentul să-și mute atenția la tramvaiul care se apropia de stație. Și îi mai rămânea câte ceva în memorie: un glob, niște instrumente și un craniu pe un piedestal de cărți groase.

Pe urmă veneau iar magazine obișnuite – o galanterie, un depozit de cărbuni, o brutărie –, iar în colț era o bodegă. Patronul, un ins slăbănog cu pielea flască strivită între colțurile gulerului, se pricepea strașnic nu numai să toarne în păhărele coniacul ieftin dintr-o sticlă cu cioc, ci să și întoarcă vorba cu haz. La masa rotundă de lângă fereastră, aproape

seară de seară, vânzătorul de fructe, brutarul, electricianul și vărul patronului jucau cărți cu mare patimă: cel care lua miza comanda pe loc patru beri, așa că, până la urmă, nimeni nu se îmbogățea cine știe ce. Sâmbăta, la masa vecină se așeza un ins rozaliu, masiv, cu mustața căruntă tunsă inegal, comanda un rom, își îndesa pipa și, cu ochi indiferenți, lăcrimoși, dreptul ceva mai deschis decât stângul, privea la jucători. Când intra, ei îl salutau fără să-și ridice privirea din cărți. Electricianul își scuipa un deget și împărțea cărțile. „Una, două și trei“, dădea sentința brutarul, ridicând carte după carte și dând cu fiecare de masă plin de elan. După care își făcea apariția un nou rând de bere.

Uneori, câte unul îi mai adresa o vorbă insului masiv, îl întreba cum îi mai merge prăvălioara; acela nu se grăbea cu răspunsul și de multe ori nici nu răspundea. Dacă trecea pe-aproape fiica patronului, o fată zdravănă în rochie cadrilată de lână, el căuta să-i ardă una peste șoldul abil, fără să-și schimbe cu nimic expresia ursuză, doar înroșindu-se ușor. Hâtrul de patron îi spunea „domnule profesor“, se mai așeza câte-o clipă la masa lui și zicea: „Ei, cum o mai duce domnul profesor?“, și acela, pufăind din pipă, se uita îndelung la el până să răspundă, și pe urmă, scoțând de sub mustiuc buza udă în formă de luntrișoară – ca un elefant gata să aspire ce duce în trompă –, spunea ceva grosolan și fără nici un haz, iar patronul dădea o replică isteață și atunci oamenii de-alături, uitându-se în cărți, hohoteau de se cutremurau.

Avea pe el un costum gri larg, cu vesta mult prea mare, și când cucul părăsea pentru o clipă adâncurile ceasului bodegii, el, cu un gest domol, strâmbându-se din pricina fumului, scotea din buzunarul vestei un ceas de argint și se uita la el ținând palma ușor depărtată. Fix la miezul nopții, dădea cu pipa de scrumieră, plătea și, întinzând o mână fără oase mai întâi patronului, apoi fiicei acestuia și celor patru jucători, pleca fără o vorbă.

Mergea pe trotuar șchiopătând ușor, mișcând anevoie picioarele prea slabe și nevolnice pentru trupul lui greu și, trecând pe lângă vitrina dughenei lui, cotea pe sub arcadă și intra în curte, unde pe peretele din dreapta era ușa cu o tăbliță

de alamă fixată la mijloc: PILGRAM. Locuința era mică, întunecoasă, cu ferestrele dând mohorâte spre curte; ziua se putea ieși în stradă prin prăvălie, unde ducea – direct din salonul îngust cu o canapea brun-zmeurie și o mașină veche de cusut împodobită cu incrustații – un coridor întunecos plin cu vechituri. Sâmbăta noaptea, când Pilgram intra la el în dormitor, unde deasupra patului lat erau câteva fotografii obosite ale aceleiași corăbii, de obicei Eleonora dormea deja. El mormăia ceva pe sub nas, șchiopăta până într-un loc întunecos cu lumânarea aprinsă, venea înapoi, încuia zgomotos ușa, gâfâia scoțându-și cizmele și pe urmă stătea mult pe marginea patului, iar soția, trezindu-se, începea să geamă în pernă, propunându-i să-l ajute să se dezbrace, și atunci el, mârâind amenințător, îi poruncea să se potolească și repeta cuvântul „liniște“ de câteva ori la rând, din ce în ce mai furios. După atac, când era să moară sufocat și multă vreme n-a putut vorbi – atac care i se întâmplase anul trecut, chiar când își scotea cizmele –, lui Pilgram nu-i mai venea să se culce, o făcea cu teamă, și pe urmă, întins deja sub pilotă, lângă soție, îl apuca turbarea dacă alături, în bucătărie, picura robinetul. Își trezea nevasta și ea își târșâia picioarele la bucătărie – mărunțică, în cămașa de noapte mohorâtă, cu pulpele voinice păroase, cu fața mică lucind de căldura pilotei. Erau căsătoriți de mai bine de un sfert de veac și n-aveau copii. Pilgram n-a vrut niciodată, copiii n-ar fi fost decât încă o piedică în calea împlinirii visului aceluia arzător, statornic, epuizant și euforic, de care era bolnav de când se știa.

Dormea întotdeauna pe spate, cu scufia de noapte trasă bine pe frunte – era un somn ca la carte, somnul zdravăn și zgomotos al proprietarului de prăvălie, al bunului locuitor de burg, și, uitându-te la el, ai fi zis că un somn care arăta atât de la locul lui era lipsit cu totul de năluciri. În realitate însă, acest om grosolan, greoi, de patruzeci și cinci de ani, care se hrănea cu salam de mazăre și cu cartofi fierți, care credea împăcat ce-i spunea ziarul lui, izbutind să ignore tot ce nu era legat de unica și absurda lui pasiune, avea – fără știrea soției și a vecinilor – niște vise ieșite din comun. Duminica se scula târziu, bea mai multe cești de cafea, pe urmă ieșea să se plimbe

cu soția – plimbare înceată, tăcută, de care Eleonora se bucura dinainte cu sârg toată săptămâna. În zilele de lucru însă, deschidea prăvălia cât se poate de devreme, contând pe copiii care treceau pe-acolo în drum spre școală, căci în ultima vreme ținea pe lângă marfa de bază și ceva rechizite. Se-ntâmpla ca vreun puști să se târască alene spre școală, bălăbănindu-și ghiozdanul și căscând în mers – pe lângă tutungerie, unde în cutiuțele de țigări de anumite mărci există mici poze colorate pe care e foarte avantajos să le strângi, pe lângă mezelăria care-i aducea aminte că mâncase prea devreme sendvișul, pe lângă farmacie, pe lângă chimicale – și, amintindu-și că trebuie să cumpere o radieră, intra în magazinul următor. Pilgram mormăia scoțând buza de jos de sub mușțiucul pipei și, după ce dădea repede să caute cu mișcări moi, scotea pe tejghea o cutie de carton desfăcută, apoi se uita absent în fața lui, lansând firișoare dese de fum ieftin. Băiatul pipăia radierele palide, curate, nu găsea din cele dragi lui și pleca fără să cumpere nimic. Marfa de bază a magazinului rămânea neobservată – câți copii n-au trecut așa, se gândea cu amărăciune Pilgram și-și amintea frânturi din propria copilărie. Răposatul lui tată – marinar, o haimana, un pezevenghi – se însurase, aproape de bătrânețe deja, cu o olandeză galbenă cu ochi luminoși, pe care a adus-o din Borneo, și, punând capăt peregrinărilor, deschisese o dugheană cu lucruri exotice. Soția i-a murit la scurt timp, fiul a mers la școală și pe urmă a început să ajute la prăvălie. Acum nu-și mai amintea exact cum și când începuseră să apară acolo cutii cu fluturi, dar își amintea că iubise fluturii de când se știa. Încetul cu încetul, fluturii au început să ia locul căluților de mare uscați, colibrilor împăiați, talismanelor sălbatice, evantaielor cu dragoni și al altor flecuștețe prăfuite. Când tatăl a murit, fluturii au pus definitiv stăpânire pe magazin și, deși își trăiseră de mult traiul, mai rămăseseră ici-colo niște pantofi de brocart, un bumerang, un colier de corali; pe urmă au dispărut și rămășițele acelea, fluturii domneau absolut, și abia de foarte curând le venise și lor rândul să cedeze și trebuiseră făcute concesii, își făcuseră apariția manuale școlare, la care s-a trecut cu ocazia unei cutioare de sticlă conținând biografia

concretă a unui vierme de mătase. Negoțul mergea din ce în ce mai prost. Manuale școlare, iar dintre fluturi, tot ce putea fi pe gustul micului-burghez – speciile cele mai mari și mai atractive, și aripile strălucitoare puse pe ipsos, în mici rame din baghetă, podoabă pentru cameră, iar nu mândrie a savantului – era expus în vitrină, în timp ce în prăvălia impregnată de mirosul de migdal al globului erau păstrate colecțiile cele mai de preț, totul pus în fel de fel de casete, cutii de carton, cutii de țigări de foi așternute cu turbă, ticsite toate – cutiile de sticlă stăteau în lung pe rafturi, de-a latul pe tejghea sau erau puse în niște dulapuri înalte, întunecoase – și toate erau pline cu șiruri egale de fluturi de o prospețime impecabilă, impecabil aranjați. Uneori apărea și câte ceva viu: crisalide maronii, greoaie, cu mici brazde adunate simetric pe pieptuț, prezentând, parcă ambalate, rudimente de aripi, de lăbuțe, de mustăți cu o trompă micuță între ele și cu o burticică țuguiată, segmentată, care odată prindea să se curbeze spasmodic în dreapta și-n stânga, dacă mișcai o crisalidă de-aceea. Stăteau pe mușchi și nu costau mult, și cu timpul din ele se dezghioca, zbârcit, un fluture care creștea ca prin minune. Iar uneori apăreau la vânzare și alte făpturi întâmplătoare – broscuțe-țestoase cu aspect de giuvaier sau o duzină de șopârle originare din Mallorca, reci, negre, cu pântecele albastru, pe care Pilgram le hrănea cu larve de făină drept friptură și cu boabe de struguri ca desert.

Trăise toată viața în Prusia, toată viața, nu ieșise o dată. Fusese un entomolog excelent, vienezul Rebel dăduse numele lui unui fluture rar, dar și el descoperise, descrisese câte ceva. În cutiile lui erau toate țările lumii, el însă nu fusese nicăieri, și doar uneori, duminica, vara, pleca în afara orașului, în plicticoasele împrejurimi nisipoase, cu pini ale Berlinului, își amintea copilăria, capturile care păreau atunci extraordinare, și se uita cu tristețe la fluturi, tot din speciile pe care le cunoștea de mult, și care corespundeau temeinic, fără speranță peisajului – sau descoperea în câte un lăstăriș de salcie o omidă mare, verde-albăstruie, aspră la pipăit, cu un corn de porțelan pe fund. O ținea, încremenită, în palmă, își amintea cum o descoperise în copilărie – înmărmurirea, verdictele

entuziasmului – și, ca pe-un obiect, o punea la loc pe o rămurică. Da, toată viața și-o trăise în țară și, deși de vreo două, trei ori i se ivise prilejul să înceapă o treabă mai profitabilă – să facă negoț cu postav –, s-a ținut din răsputeri de dugheana lui, ca singura legătură între el, searbăda lui viață berlineză și năluca unei fericiri copleșitoare: fericirea ca lui însuși uite, cu mâinile astea, cu săculețul ăsta luminos de muselină întins pe un cerc – lui să-i fie dat să prindă cei mai rari fluturi din țări îndepărtate, să le vadă cu propriii lui ochi zborul, să miște brusc plasa stând până la brâu în iarbă, să simtă bătaia năvalnică prin muselină. Banii pentru această fericire îi strângea precum un om care își pune căușul palmei sub o neprețuită apă ce picură cu zgârcenie și, cum se adună cât de cât acolo, îl scapă și se varsă tot și trebuie s-o ia de la capăt. Se însurase punându-și mari speranțe în dotă, dar socrul murise după o săptămână, lăsând drept moștenire numai datorii. Pe urmă, în ajunul războiului, după o muncă îndârjită, avea totul pregătit pentru plecare – își făcuse rost până și de o cască tropicală; când însă s-a dus totul de râpă, s-a mai mângâiat o vreme cu speranța că barem va nimeri undeva – cum nimerea înainte vreme prin Orient sau prin vreo colonie câte un tânăr locotenent care, plictisit de moarte de campanii, se apuca să colecționeze fluturi și gâze, ca pe urmă să rămână întreaga viață cu pasiunea lui. Nevolnic, puhav, bolnav, fusese lăsat în spatele frontului, și lepidoptere de pe alte meleaguri n-a văzut. Dar lucrul cel mai cumplit – care se întâmplă numai în coșmaruri – s-a petrecut la câțiva ani după război: suma de bani pe care o strânsese cu chiu, cu vai din nou, pe care o avea în mână, această posibilitate închegată, absolut reală de fericire s-a prefăcut brusc în niște hârtiuțe absurde. N-a lipsit mult să se prăpădească, nu-și revenise nici acum…

Cumpărătorii, comparativ, nu erau rari, dar cumpărau doar fleacuri, se caliceau, se plângeau de sărăcie. În anii din urmă, ca să nu se agite prea tare, evita să frecventeze clubul entomologilor, al cărui membru era de mult. Uneori mai trecea pe la el câte un coleg, și Pilgram turba când acela, admirând vreun fluture prețios, îi povestea unde și în ce împrejurări îl prinsese el; Pilgram avea impresia că povestitorul era absolut

indiferent, sătul de călătorii îndepărtate, și că pesemne nu simțea nimic când dimineața, în ziua sosirii, ieșea cu plasa în stepă. În magazin mirosea vag a migdale, cutiile peste care el și cunoscutul lui se aplecau încet ocupau treptat toată tejgheaua, iar pipa suptă între buzele lui Pilgram scotea un piuit trist. Gânditor, se uita la rândurile strânse de fluturi mici, absolut identici pentru profani, și uneori, tăcând, bătea cu degetul gros în geam arătând o raritate sau, smiorcăind sfâșietor din pipă, ridica o cutie spre lumină, o lăsa la loc pe tejghea și, înfigând unghiile sub muchiile incastrate ale capacului, îl clintea din loc împingându-l ușor și îl scotea lin. „Da, e o femelă“, spunea colegul aplecându-se și el peste cutia deschisă. Pilgram, bolborosind, prindea cu două degete căpșorul acului negru cu care era răstignită minuscula ființă catifelată și se uita îndelung la aripi, la corpul mic, îl întorcea, se uita cu de-amănuntul și, expirând odată cu fumul denumirea latinească, înfigea fluturele la loc. Mișcările îi erau parcă neglijente, dar era neglijența fără greș, specială, a chirurgului experimentat. Fluturele fragil, ale cărui mustăți uscate s-ar fi rupt la cea mai ușoară scuturare – sau cel puțin așa părea – și care putea foarte bine să scape când îl întorcea ținându-l în ac, fluturele acesta care costa mult, acest poate unic exemplar, Pilgram îl lua atât de firesc, de parcă degetele sale și acul erau niște piese complementare într-o mașinărie absolut sigură. Se mai întâmpla însă ca o cutie deschisă, atinsă de manșeta colegului atras de ceva, s-o ia la vale de pe tejghea; Pilgram, observând, o oprea la timp și abia peste câteva minute, ocupându-se de o alta, scotea un geamăt de suferință.

După o vreme, ridicându-și pălăria de pe jos, colegul pleca, dar Pilgram, bolborosind, își mai făcea încă mult timp de lucru cu cutiile, mai descoperind câte ceva. Imensele cunoștințe din domeniul lepidopterelor îl apăsau, îl stârneau, căutau o ieșire. Orice țară străină era pentru el exclusiv patria cutărui sau cutărui fluture – și dorul care-l încerca atunci putea fi comparat doar cu dorul de patrie. Lumea o cunoștea absolut în felul lui, într-o secțiune specială, extraordinar de precisă și inaccesibilă altora. Dacă ar fi vizitat cine știe ce loc ridicat în slăvi, Pilgram ar fi observat numai ce ținea de captura lui, ceea

ce servea drept cadru natural pentru ea – și de Erehteion și-ar fi amintit numai dacă de pe frunza unui măslin crescut în adâncul unui templu și-ar fi luat zborul și ar fi fost prinsă de plasa șuierătoare o raritate grecească pe care numai el, specialistul, o putea prețui. Imaginea geografică a lumii, ghidul cel mai detaliat (din care tripourile și bisericile vechi lipseau) el și le alcătuise, fără să-și dea seama, din tot ce găsise în lucrările entomologice, în reviste și cărți savante – și citise fantastic de multe și avea o memorie excelentă. Digne din sudul Franței, Ragusa[1] din Dalmația, Sarepta[2] de pe Volga – locuri renumite, dragi oricărui entomolog, unde oameni ciudați, veniți de departe prindeau niște spurcăciuni mici, spre mirarea și spaima aborigenilor, locurile acestea, vestite pentru fauna lor, Pilgram le vedea atât de clar, ca și cum ar fi fost el însuși acolo, ca și cum el însuși îl speriase la o oră târzie pe patronul unui hotel de două parale tropăind și săltând prin camera pe a cărei fereastră deschisă, din noaptea generoasă, neagră, zburase înăuntru și se rotise năvalnic, izbindu-se de tavan, un fluture cenușiu. Vizitase Tenerifele, împrejurimile Orotavei, unde în micile râpe înflorite ce crestează pantele joase ale munților, năpădite de castan și dafin, zboară o varietate neobișnuită de fluture de varză, și insula cealaltă – veche dragoste a vânătorilor –, unde pe coasta cu calea ferată, lângă Vizzavona, și mai sus, în pădurile de pin, se găsește negriciosul, îndesatul mahon corsican. Vizitase și nordul – mlaștinile Laponiei, cu mușchi, lichen și salcie pitică, ținut polar bogat în fluturi mițoși –, și înaltele pășuni alpine, cu pietre plate ici și colo prin iarba năpârlită, alunecoasă, veche – și probabil că nu există desfătare mai mare decât să ridici o piatră din aceea, sub care sunt și furnici, și un scarabeu albastru, și o somnoroasă falenă grăsulie căreia poate nu i-a dat încă nimeni un nume; și tot acolo, în munți, a văzut apolo cu ochi roșii, semitransparenți, purtați de vânt peste drumul de munte ce merge de-a lungul stâncii abrupte, despărțit printr-un parapet lat de piatră de prăpastia unde se zărește albul vijelios al apei. În grădinile italiene, într-o seară de vară, pietrișul scârțâia misterios sub picior, iar Pilgram s-a uitat îndelung prin întunericul abia înfiripat la o tufă înflorită, și

iată că apăru, Dumnezeu știe de unde, bâzâind pe o notă joasă, un bețiv de oleandru, trecu din floricică-n floricică, oprindu-se în aer în fața unei corole și fâlfâind atât de repede în loc, încât se vedea doar o aureolă fantomatică în jurul corpului în formă de torpilă. Știa dealurile cu iarbă-neagră din împrejurimile Madridului, văile Andaluziei, stâncile și soarele, munții mari, roditorul și împăduritul Albarracin, unde l-a dus pe un drum în spirală un autobuz mic. S-a dus și în Orient, în încântătorul ținut Assur, și departe în sud, în Algeria, în pădurile de cedri, și peste nisipuri, într-o oază udată de un izvor fierbinte, unde pustiul din jur e dur și compact, plină de micsandre mărunte și de irișI lila.

Ocupându-se cu precădere de fauna palearctică, îi venea greu să-și imagineze tropicele – și încercarea de a pătrunde acolo cu gândul făcea să-i bată inima și-i dădea o senzație aproape de nesuportat, dulce, amețitoare. Prindea fluturi amazonieni de safir, atât de sclipitori, încât aripile lor largi lăsau pe mână ori pe hârtie un reflex albastru. În Congo, pe pământul gras, negru stăteau strâns, cu aripile adunate, fluturi galbeni și portocalii, înfipți parcă în glod, și își luau zborul într-un nor luminos la apropierea lui, apoi se lăsau iar în același loc. Și în Sumatra, într-o grădină, în mijlocul junglei, portocalii în floare atrăgeau unul dintre cei mai mari zori de zi, cu aripi splendide de tul, cu burticica pătată curbată, groasă de un deget.

„Da, da, da“, mormăia ținând în față, ca pe un tablou, prețioasa cutie. Clincănea clopoțelul deasupra ușii, intra o femeie cu umbrela udă, cu o plasă de provizii, și el, încet, ca pe balamale, se întorcea cu spatele la ea, punând cutia într-un dulap. Și iată că într-o zi, într-o cenușie și umedă zi de aprilie, când se lăsase pradă viselor, clopoțelul s-a smucit brusc și, împreună cu mirosul ploii, a intrat Eleonora și a început să umble aferată cu pași mici și iuți prin camere. Pilgram simți clar că n-avea să plece niciodată nicăieri, se gândi că în curând face cincizeci de ani, că e dator pe la toți vecinii, că n-are cu ce să plătească impozitul, și i se păru o bazaconie, o aiureală imposibilă, ca acum, uite în această clipă, un fluture sudic să se depună pe o așchie de bazalt și să respire mișcându-și ușurel

aripile.

Era deja mai bine de un an de când se găsea la el, dată în consignație de văduva unui colecționar cu care avusese de-a face mai demult — o colecție splendidă, foarte reprezentativă, de mici varietăți sticloase dintr-o specie superbă, care imita țânțarii, viespile, ihneumonii. Văduvei îi spusese pe loc că mai mult de șaptezeci și cinci de mărci nu va lua pe ea, el însă știa perfect că valoarea colecției era de câteva mii și că un amator căruia i-ar lăsa-o la vreo două mii ar socoti-o un chilipir. Amatorul nu se ivea însă, răspunsurile scrisorilor trimise la vreo trei, patru colecționari cunoscuți erau evazive, așa că Pilgram încuiase dulapul cu colecția și încetase să se mai gândească la ea. Și iată, în aprilie, tocmai în zilele acelea când căzuse în deznădejde și delăsare, mârâia la soție, bea, mânca mult și avea amețeli, apăru la magazin un domn îmbrăcat foarte la modă și, alergând cu privirea prin prăvălie, ceru un timbru poștal de opt pfenigi. Pilgram vârî monedele cu care a plătit în pușculița de lut ce stătea pe un raft și își aținti ochii în gol, trăgând din pipă. Domnul însă, cu o expresie distrată, aruncă o privire spre cutiile cu fluturi și, arătând cu capul în direcția unuia de culoarea smaraldului, cu multe codițe, spuse că este foarte frumos. Pilgram mormăi ceva de Madagascar și ieși de după tejghea.

— Dar ăștia nu cumva sunt tot fluturi? întrebă domnul arătând cu degetul spre altă cutie.

Pilgram scosese între timp fluturele de smarald cu codițe și, rotindu-l într-o parte și-n alta, se uita la eticheta înfiptă cu acul chiar sub pieptuț. Domnul repetă întrebarea, Pilgram se uită în direcția degetului său, bolborosi că are o întreagă colecție din ăștia – cinci mii de exemplare – și, înfigând fluturele la loc, închise cutia.

— Aduc cu țânțarii, zise domnul.

Pilgram își scărpină ușor bărbia nerasă și, după ce se gândi puțin, se duse în adâncul prăvăliei. Se întoarse cu o cutie, pe care, bombănind, o puse pe tejghea. Domnul începu să se uite la fluturii sticloși cu trupșoare colorate. Pilgram arătă cu coada pipei un șir și în aceeași clipă domnul rosti „polaris“, dându-se de gol. Pilgram mai aduse o cutie, pe urmă a treia, a patra, și

treptat nu mai avu nici o îndoială că domnul știa perfect de existența acestei colecții, că anume pentru ea și venise, și când în sfârșit fu rostită absent și întrebarea: „Și cât costă asta cu totul, probabil nu mult?“. Pilgram ridică din umeri și zâmbi ironic. A doua zi domnul apăru iar și ieși la iveală că Pilgram îi scrisese, că numele lui era Sommer, da-da, renumitul Sommer… Și atunci înțelese că avea să facă afacerea.

Ultima dată când câștigase dintr-un foc o sumă mare fusese în ajunul inflației, când reușise să vândă tot un dulap cu o anumită specie – ale cărei varietăți, pufoase, cu aripile posterioare strălucitoare, primiseră nume legate de dragoste: Aleasa, Logodnica, Soția, Adulterina[3]… Și acum, tocmindu-se delicat cu Sommer, simțea o emoție, o greutate în tâmple, pete negre îi pluteau pe dinaintea ochilor – și presimțirea fericirii, presimțirea plecării erau aproape de nesuportat. Știa perfect că e o nebunie, știa că își lasă soția pe drumuri, cu datorii, cu magazinul pe care nici să-l vândă nu putea, știa că cele două, trei mii pe care avea să le ia pe colecție îi vor permite să călătorească cel mult un an – și totuși acceptă, ca omul care simte că mâine va fi bătrân și că fericirea, care trimisese după el, n-avea să-și mai repete niciodată invitația.

Când, în sfârșit, Sommer spuse că în trei zile va da răspunsul definitiv, Pilgram fu sigur că visul, iată, acum-acum avea să spargă crisalida. Cerceta îndelung harta atârnată pe peretele prăvăliei, alegea un itinerar, socotea în ce lună era de găsit o specie sau alta, unde să se ducă la primăvară și unde la vară – și deodată văzu ceva verde, orbitor, și se lăsă greoi pe un taburet. Sosi cea de-a treia zi, când Sommer trebuia să apară la unsprezece fix, și Pilgram îl așteptă în zadar până seara târziu, iar apoi, trăgând un picior, roșu la față, cu gura strâmbă, se duse la el în dormitor și se întinse pe patul care scârțâia. Refuză cina și multă vreme, cu ochii închiși, își bombăni soția, crezând că stă în picioare lângă pat, dar pe urmă, ascultând atent, auzi cum plânge încet în bucătărie, și îi veni în gând că bine-ar fi să ia toporul și să dea cu el după ea în beznă. Dimineață nu se sculă și Eleonora stătu la tejghea în locul lui, vându o cutie de acuarele și o pereche de fluturi ieftini. Și după încă o zi, când amintirea cumpărătorului

ajunsese deja cu totul iluzorie, de parcă era ceva care se întâmplase de mult de tot sau care nici nu se întâmplase, ci se aciua doar așa, din întâmplare, în mintea lui, deodată, dis-de-dimineață, intră în prăvălie Sommer.

— Bun, Dumnezeu cu mila, zise, aduceți-mi chiar acum…

Și când, scoțând plicul, fosni hârtiile de o mie, pe Pilgram îl podidi sângele pe nas.

Căratul dulapului și o vizită la văduva credulă, căreia, călcându-și pe inimă, i-a dat cincizeci de mărci, au fost ultimele lui treburi berlineze. Cumpărarea biletului sub forma unui carnețel cu file divers colorate, detașabile, ținea deja de fluturi. Eleonora nu observase nimic, zâmbea, era fericită, simțind că el câștigase frumos, dar temându-se să întrebe cât anume. Era o vreme splendidă, Pilgram nu ridicase o dată tonul toată ziua, iar seara trecu pe la ei doamna Vanger, proprietăreasa spălătoriei, să le aducă aminte că mâine este nunta fiicei ei. În dimineața zilei următoare, Eleonora mai călcă, mai curăță câte ceva și examină temeinic redingota soțului. Ea își făcuse socoteala să plece pe la cinci, iar soțul să vină ceva mai târziu, după ce închidea magazinul. Când el, uitându-se cu nedumerire la ea, refuză să meargă, ea nu se miră, căci se obișnuise de mult cu dezamăgirile de tot soiul.

— Șampanie, zise ea, stând deja în ușă.

Soțul, trebăluind în fundul prăvăliei cu cutiile, nu răspunse nimic, iar ea își privi gânditoare mâinile în mănuși curate și ieși. Pilgram puse în ordine colecțiile cele mai valoroase, străduindu-se să facă totul ca lumea, deși era teribil de agitat, și, uitându-se la ceas, văzu că era timpul să-și facă bagajele: acceleratul de Köln pleca la opt și douăzeci. Închise prăvălia, aduse târâș vechiul geamantan cadrilat care fusese al tatălui său și, înainte de orice, puse articolele pentru vânătoare – plasa pliabilă, eprubetele cu cianură de potasiu în ghips, cutiuțele de celuloid, lanterna pentru vânătoare de noapte în pădure și câteva cutii cu ace, deși în general prefera să nu întindă capturile, ci să le țină strânse în pliculețe, cum se face întotdeauna în timpul călătoriilor. După ce le puse pe toate, duse geamantanul în dormitor și începu să se gândească ce haine să ia. Cât mai multe șosete și flanele de corp groase, –

restul n-avea importanță. După ce căută prin comode, puse și câteva obiecte pe care să le poată vinde în caz de forță majoră – de pildă, un suport de pahar din argint și o medalie de bronz într-o cutie de catifea, rămasă de la socru. Apoi se schimbă din cap până-n picioare, își vârî pipa în buzunar, se uită a zecea oară la ceas și hotărî că era timpul să se pregătească de gară.

— Eleonora, strigă tare, îmbrăcând paltonul. Ea nu răspunse, el se uită în bucătărie, însă nu era acolo, și își aminti vag de o nuntă. Atunci luă un petic de hârtie și scrise cu creionul câteva cuvinte pentru ea. Lăsă bilețelul și cheile la vedere și, simțind fiori din pricina emoției și un gol susurând în stomac, mai verifică pentru ultima oară dacă erau toți banii în portofel.

— E timpul, spuse Pilgram, e timpul, și, apucând geamantanul, se îndreptă, simțindu-și picioarele ca de vată, spre ușă. Dar, ca omul care pleacă pentru prima dată la un drum lung, își tot chinuia mintea ca nu cumva să nu fi luat ceva, să nu fi făcut ceva – și brusc își dădu seama că n-avea deloc bani mărunți; amintindu-și de pușculiță, se duse în prăvălie, gemând de greu ce era geamantanul. În semiîntunericul prăvăliei îl înconjurară din toate părțile fluturi înăbușitori, iar lui Pilgram i se păru că era ceva pur și simplu îngrozitor în fericirea lui – fericirea asta uimitoare se prăvălea ca un munte greu – și, uitându-se în ochii splendizi, care știau ceva și cu care îl priveau aripi fără de număr, scutură din cap și, străduindu-se să nu se lase strivit de fericire, își scoase pălăria, își șterse fruntea și, văzând pușculița, se întinse repede după ea. Pușculița îi sări din mână și se sparse de podea; monedele se împrăștiară, iar Pilgram se aplecă să le adune.

Veni noaptea, astrul strălucitor luneca fără urmă de fricțiune printre nori și Eleonora, întorcându-se acasă după miezul nopții de la ospățul de nuntă, nițeluș ametită de vin, de glumițele tari, de scânteierea serviciului de masă dăruit tinereilor, mergea fără grabă și-și amintea cu o duioșie sfâșietoare ba rochia miresei, ba ziua îndepărtată a propriei nunți, și i se părea că, să fi fost viața un pic mai ieftină, s-ar fi aranjat bine pe lume, și-ar fi putut cumpăra o cană zmeurie la ceștile de lapte zmeurii. Vuietul vinului în tâmple, noaptea

caldă cu luna alergând și gândurile de tot felul care căutau să se întoarcă în așa fel încât să-și arate fața atractivă, toate astea îi dădeau o senzație confuză de veselie; și când intră pe poartă și deschise ușa, Eleonora se gândi că totuși e o mare fericire să ai o locuință, fie și înghesuită și întunecoasă ca a ei. Zâmbind, aprinse lumina în dormitor și imediat văzu toate sertarele deschise, lucrurile aruncate care-ncotro, dar abia apucă să se gândească la o tâlhărie, că zări pe masă cheile și biletul rezemat de deșteptător. Biletul era foarte scurt: „Am plecat în Spania. De cutiile cu algerieni să nu te atingi. Hrănește șopârlele“.

În bucătărie picura robinetul. Deschise ochii, ridică geanta și se așeză din nou pe pat, ținând mâinile pe genunchi, ca la fotograf. Din când în când, îi trecea vag prin minte gândul că trebuie să facă ceva, să scoale vecinii, să ceară un sfat, să plece, poate, în urmărirea lui… Cineva se ridică, trecu prin cameră, deschise fereastra, o închise la loc, și ea se uita cu indiferență, nepricepând că ea era aceea care făcea asta. În bucătărie picura robinetul; ciulind urechea la plescăitul apei, se îngrozi că e singură, că nu e un bărbat în casă… Gândul că soțul ei chiar plecase nu-și găsea loc în creierul ei, i se tot părea că acum-acum avea să intre, să înceapă să geamă chinuit scoțându-și cizmele, s-o facă de două parale, să se înfurie pe robinet. Începu să clatine din cap și, îndreptându-se anevoie, să suspine încetișor. Se întâmplase ceva de necrezut, ireparabil – omul pe care-l iubea pentru grosolănia lui viguroasă, pentru firea lui pozitivă, pentru îndârjirea tăcută cu care muncea, o părăsise, luase banii, plecase Dumnezeu știe unde. Ar fi vrut să țipe, să fugă la poliție, să arate actul de căsătorie, să ceară, să implore – dar continua să stea nemișcată, ciufulită, cu mănușile ei de culoare deschisă.

Da, Pilgram plecase departe. A vizitat, probabil, și Granada, și Murcia și Albarracin, probabil că a văzut cum în jurul felinarelor înalte, orbitor de albe de pe un bulevard din Sevilla se rotesc fluturi palizi de noapte; probabil că a ajuns și în Congo, și în Surinam, și a văzut toți fluturii aceia pe care visa să-i vadă – negri-catifelați cu pete purpurii între nervurile tari, fluturi bleumarin, și fluturi sidefii, micuți, cu mustăți, ca niște

pene negre. Și, într-un fel, n-are nici o importanță că dimineață, intrând în magazin, Eleonora a văzut geamantanul, și pe urmă și-a văzut soțul așezat pe podea, între monedele împrăștiate, cu spatele la tejghea, cu fața strâmbă, vânătă, mort de mult.

(1930)
Traducere de Adriana Liciu

1. Vechea denumire a orașului Dubrovnik.
2. Colonie germană în gubernia Saratov.
3. Traducerile denumirilor latinești ale unor fluturi din specia *Catocala.*

Un tip isteț

Valiza ne este decorată meticulos cu etichete colorate – Nürnberg, Stuttgart, Köln (și chiar Lido, dar ăsta e un fals); avem fața oacheșă, cu vinișoare purpurii, mustață neagră, tunsă, și nări păroase; dezlegăm, fornăind, cuvinte încrucișate. În compartimentul de clasa a treia suntem singuri și din această cauză ne plictisim.

Diseară târziu ajungem într-un orășel voluptuos. Libertate de acțiune! Aromă de călătorii comerciale. Un fir de păr auriu pe mâneca sacoului! O, femeie, numele tău este Odor… Așa îi spuneam noi mamei, iar pe urmă – Katenkăi. Psihanaliză: toți suntem niște Oedipi. În călătoria de data trecută, Katia fusese înșelată de trei ori. Și asta ne costase vreo treizeci de mărci. De ce-or fi ele întotdeauna mohorâte în orașul în care locuiești, iar într-unul necunoscut – mai frumoase decât anticele hetaire? Dar cu atât mai dulce e eleganța unei întâlniri ocazionale: profilul dumneavoastră mi-o amintește pe aceea din cauza căreia, cândva… O noapte, una singură, după care ne vedem fiecare de drum, precum corăbiile… O ocazie în plus: ea se dovedește a fi rusoaică. Îngăduiți-mi să mă prezint: Konstantin… Așa, poate, fără numele de familie – ori poate cu unul inventat? Sumarokov. Da, suntem rude.

Nu știm nici un vestit general turc și habar nu avem care este numele părintelui aviației ori a vreunui rozător american – și nici să te uiți pe geam nu-i prea amuzant. Câmp. Drum. Sfinte Sisoe. Căsuță și grădină de zarzavat. O săteancă, nu-i rea, tânără.

Katenka e genul de soție faină. Lipsită de pasiuni, gătește

minunat, își spală în fiecare dimineață brațele până la umeri și nu strălucește de deșteptăciune: de-asta nici nu e geloasă. Având în vedere că bazinul îi este cât trebuie de lat, e destul de ciudat că s-a născut mort și al doilea prunc. Grele timpuri. Tot la deal. Marasm absolut, până să convingi te trec apele de douăzeci de ori, iar din comisioane storci te miri ce. Doamne, ce m-aș mai juca nițeluș, într-o cameră de hotel luminată feeric, cu un drăcușor grațios, auriu... Oglinzi, orgie, două șnapsuri. Încă cinci ore bătute. Se zice că mersul pe calea ferată te dispune la așa ceva. Eu, unul, sunt dispus la maximum. Că, oricum ai da-o, principalul în viață e romantismul, unul sănătos. Nu pot să mă gândesc la negoț până nu-mi văd de interesele mele romantice. Planul este următorul: mai întâi – la cafeneaua despre care spunea Lange. Dacă acolo nu-i rost...

Barieră, depozite de mărfuri, gară mare. Călătorul nostru lăsă în jos cadrul ferestrei și se rezemă pe el, depărtând coatele. De partea cealaltă a peronului fumegau vagoanele unui expres. Sub cupola gării zburau derutați niște porumbei. Crenvurști strigați pe voci stridente, bere – pe tonuri de bariton. O domnișoară în pulover alb, ba strângându-și brațele goale la spate (și legănându-se, și dându-și la spate cu geanta peste fustă), ba încrucișându-le peste piept (și apăsându-și un picior peste celălalt), ba, în fine, ținând geanta la subsuoară și vârându-și cu un trosnet fin degetele neastâmpărate în cingătoarea neagră strălucitoare, stătea, vorbea, râdea și își atingea în semn de rămas-bun interlocutorul, și iar se răsucea pe loc, bronzată, cu urechile descoperite și purtând o încântătoare zgârietură pe pielea de turtă dulce a antebrațului. Să nu ne uităm; dar de ce nu, ia s-o fixăm. În razele privirii intense, ea începe să se topească și să devină ușor difuză. Prin ea trece acum tot ce-i în spate – o pubelă, o reclamă, o bancă. Dar aici, din păcate, cristalinul fu nevoit să revină la starea normală; totul se urni, un bărbat sări în vagonul vecin, trenul se puse în mișcare, ea scoase din geantă o batistă. Când, ținându-se deja după tren, ea ajunse în dreptul ferestrei, Konstantin, Kostea, Kostenka își sărută de trei ori cu mare savoare palma și zâmbi larg – dar ea nu observă nici asta:

fluturând ritmic batista, se îndepărta în zbor.

Ridicând cadrul ferestrei și întorcându-se, constată cu plăcută uimire că în timpul îndeletnicirilor lui hipnotice compartimentul reușise să se umple. Trei bărbați cu ziare, iar în colț, pe diagonală, o doamnă brunetă pudrată, cu beretă și fulgarin lucios, semitransparent ca o gelatină, rezistent poate la ploaie, dar nu și la privire. Glume decente și ochiometru la fix – iată deviza noastră.

Peste vreo zece minute, discuta deja cu bătrânul pedant care stătea în fața lui – tema de deschidere trecuse pe lângă fereastră în chipul unui coș de fabrică ; pe urmă s-au spus câteva cifre și amândoi și-au exprimat părerea, luându-le într-o mâhnită derâdere, despre timpurile care veniseră, iar doamna palidă puse pe raftul de sus un buchet vlăguit de nu-mă-uita și, scoțând din valiză o revistă, se cufundă într-o lectură transparentă, penetrată de glasul nostru mângâietor, de tonul nostru serios. Interveni în discuție cel de-al doilea bărbat, un grăsan fermecător cu pantaloni cadrilați vârâți în ciorapi verzi, și începu să vorbească despre creșterea porcilor. Ce semn bun: ea e în cadru oriunde te uiți. Al treilea, un ciufut insolent, se ascundea în spatele unui ziar. La gara următoare, crescătorul de porci și bătrânul ieșiră, ciufutul o luă spre vagonul-restaurant, iar doamna se mută la fereastră.

S-o luăm pe articole. Expresie îndoliată a ochilor, buze răsfrânte. Picioare a-ntâia, mătase artificială. Ce-ar fi mai bine: experiența interesantei brunete de treizeci de ani sau prospețimea naivă a unei zvăpăiate aurii? Azi, mai bine prima, iar mâine mai vedem noi. Mai departe: prin gelatina fulgarinului se întrevede un trup gol splendid, precum o naiadă prin apa galbenă a Rinului. Ridicându-se febril, ea își scoase fulgarinul, dar sub el se dovedi a fi o rochie bej cu guleraș rotund de pichet. Îndreaptă-l. Așa.

— E o vreme de mai, spuse afabil Konstantin, și aici încă se dă căldură.

Ea ridică o sprânceană și răspunse:

— Da, e cald, sunt moartă de obosită. Mi s-a terminat contractul, acum mă duc acasă. Mi-au făcut cinste cu toții, bufetul gării e de mâna-ntâi, m-am cam întrecut cu băutura,

dar eu nu mă-mbăt niciodată, doar că simt o greutate la stomac. Am ajuns să nu mă mai descurc, primesc mai mult flori decât bani, și-acum sunt bucuroasă că o să mă odihnesc, că peste o lună am un contract nou, iar de amânat ceva, nici vorbă, e imposibil. Burtosul ăsta de-a ieșit acum s-a comportat necuviincios. Cum se uita la mine! Am impresia că am mers o groază, și vreau teribil să mă întorc mai repede în micul meu apartament plăcut, cât mai departe de toată harababura, de trăncăneala, de aiureala asta.

— Îngăduiți-mi să vă ofer, spuse Kostea, o circumstanță atenuantă.

Scoase de sub el pernuța pneumatică dreptunghiulară îmbrăcată în satin pestriț pe care și-o punea întotdeauna în timpul călătoriilor sale hemoroidale, plate, dure.

— Și dumneavoastră?

— Ne descurcăm noi, ne descurcăm noi. Vă rog să vă ridicați puțin. Pardon. Acum așezați-vă. Nu-i moale? Partea aceasta este deosebit de sensibilă la drum.

— Vă mulțumesc, spuse ea. Nu toți bărbații sunt așa de atenți. Am slăbit rău în ultima lună. Ce bine: exact ca la clasa a doua.

— La noi, doamnă, galanteria este o caracteristică înnăscută. Da, sunt străin. Rus. Iată un exemplu: tatăl meu se plimba pe moșia lui cu un vechi prieten, un cunoscut general, și din întâmplare le-a ieșit în cale o țărancă – o bătrână din aceea cu o legătură de lemne –, și tatăl meu și-a scos pălăria, iar generalul s-a mirat; atunci tatăl meu a spus: „Dorește oare Înălțimea Voastră ca o simplă țărancă să fie mai politicoasă decât un nobil?“.

— Cunosc un rus, probabil că ați auzit și dumneavoastră – stați, cum îi zice? Baretski… Baratski… Din Varșovia, acum are un magazin farmaceutic la Chemnitz… Baratski… Baretski… Îl cunoașteți, nu?

— Nu. Rusia e mare. Moșia noastră, bunăoară, era cât Saxonia voastră. Și totul e pierdut, totul a fost pârjolit. Văpăile s-au văzut de la șaptezeci de kilometri. Pe părinții mei i-au sfâșiat sub privirile mele… Pe mine m-a salvat un servitor credincios, veteran din campania turcă…

— Îngrozitor, spuse ea, îngrozitor.

— Da, dar așa ceva te călește. Am fugit, deghizat în țărăncuță. Ieșise din mine în anii aceia o fătucă de mai mare dragul. Se dădeau soldații la mine… Mai ales un nemernic… S-a și întâmplat, de altfel, o istorie de tot hazul.

Îi povesti istoria.

— Pfui, făcu ea cu un zâmbet.

— Ei, iar pe urmă, anii de pribegie, îndeletniciri de tot felul. Știți, am lustruit și ghete, iar în vis vedeam colțul acela de grădină unde bătrânul majordom a îngropat la lumina unei făclii bijuteriile noastre de familie… era, țin minte, o sabie bătută cu briliante….

— Mă-ntorc imediat, spuse doamna.

Întorcându-se, se reașeză pe pernuța care nu apucase să se răcească și își încrucișă moale picioarele.

— În afară de asta, două rubine uite-atât, acțiuni într-o casetă de aur, epoleții tatălui meu, un șirag de perle negre…

— Da, multă lume e ruinată acum – remarcă ea cu un oftat și continuă, ridicând, ca adineauri, o sprânceană:

Și eu am avut multe de suferit… M-am căsătorit devreme, a fost o căsnicie îngrozitoare, așa că mi-am zis – basta! O să trăiesc așa cum vreau eu… Sunt certată cu părinții, uite, de mai bine de-un an, că bătrânii nu-i înțeleg pe tineri, și mi-e foarte greu, mi se-ntâmplă să trec pe lângă casa lor și să visez că intru, iar soțul meu de-al doilea, slavă ție Doamne, e-n Argentina acum, îmi scrie așa niște scrisori splendide, dar nu mă mai întorc la el în vecii vecilor. A mai fost un tip – director de fabrică, solid de tot, mă adora, voia să avem un copil. Soția lui era și ea o bunătate de femeie, inimoasă – ea e mult mai în vârstă decât el –, eram toți așa uniți, vara ne plimbam cu barca, dar pe urmă ei s-au mutat la Frankfurt. Sau, uite, actorii – sunt oameni veseli, minunați, și toți se poartă, așa, camaraderește, nu se năpustesc asupra ta, așa, chiar de la-nceput, de la-nceput, de la-nceput….

Iar în timpul ăsta Kostea se gândea: știm noi cum e cu părinții și cu directorii ăștia. Numai minciuni. Dar nu-i rea deloc. Sâni ca doi purceluși, șolduri înguste. E clar că trage la măsea. Să comandăm, poate, niște bere.

— Ei, dar pe urmă am avut noroc, am făcut avere. Am avut patru case la Berlin. Dar omul în care mi-am pus încrederea, prietenul meu, tovarășul meu, m-a tras pe sfoară…Mi-e greu până și să-mi aduc aminte. Am fost ruinat, dar nu m-am pierdut cu firea, și acum din nou, slavă Domnului, cu toată criza… Apropo, chiar să vă arăt ceva, doamnă…

În valiza cu etichete elegante se aflau (printre alte obiecte de vânzare) mostre ale celor mai la modă oglinjoare de damă (pentru genți). Oglinjoare nici rotunde, nici dreptunghiulare, ci fanteziste, în formă, să zicem, de floricică, de fluture, de inimă. Fu adusă berea. Ea studia oglinjoarele și se privea în ele; pete de lumină țintеau pereții. Berea o bău dintr-o sorbitură, ca un soldat, și își șterse spuma de pe buzele oranj cu dosul palmei. Kostenka aranjă cu drag mostrele în valiză și o puse la loc pe etajeră. Bun, să începem.

— Știți, mă uit la dumneavoastră, și tot am impresia că ne-am mai întâlnit cândva. Semănați până la absurd cu o doamnă, care a murit de ftizie și din a cărei cauză n-a lipsit mult să mă împușc. Da, noi, rușii, suntem niște ciudățenii sentimentale, dar, credeți-mă, noi știm să iubim cu o pasiune de Rasputin și cu o naivitate de copil. Dumneavoastră sunteți singură, și eu sunt singur. Dumneavoastră sunteți liberă, și eu sunt liber. Cine ne poate interzice să petrecem în doi câteva ceasuri plăcute într-un loc retras?

Ea tăcea ispititor. Se așeză lângă ea. Zâmbind șăgalnic și holbând ochii, bătându-și genunchii și frecându-și palmele, se uita la profilul ei.

— Dumneavoastră unde mergeți? întrebă ea.

Kostenka îi spuse.

— Iar eu cobor la…

Numi un oraș vestit prin producția sa de brânză.

— Și ce-are a face, vin cu dumneavoastră și mâine plec mai departe. Nu îndrăznesc să spun nimic, domniță, dar am toate temeiurile să cred că nici dumneavoastră, nici eu nu vom regreta.

Zâmbet, sprânceană.

— Păi, nu-mi știți încă nici numele.

— Oh, nu trebuie, nu trebuie… La ce ne trebuie nume?

— Totuși, spuse ea și îi întinse o carte de vizită fragilă.

Sonja Bergmann.

— Iar eu sunt Kostea, simplu – Kostea și-atât. Așa să-mi spui, bine?

Minunată femeie. Plină de nerv, suplă, interesantă femeie. Într-o jumătate de oră ajungem. Trăiască viața, fericirea, sângele din vine! O lungă noapte de desfătări cu două tăișuri! Colecție completă de dezmierdări. Hercule amorezat!

Reveni de la vagonul-restaurant pasagerul numit de noi ciufut, așa încât trebui să-și întrerupă demersurile. Ea scoase câteva fotografii de amator și începu să-i arate: uite, asta-i prietena mea, iar ăsta e un băiat foarte drăguț – fratele lui lucrează la radiodifuziune. Uite, aici am ieșit groaznic. Ăsta-i piciorul meu. Dar aici mă recunoașteți, mi-am pus gambetă și ochelari. Nostim, nu?

Ne-apropiem. Pernuța fu restituită cu recunoștință. Kostea dădu drumul aerului din ea și o împături. Trenul începu să frâneze.

— Ei, la revedere, spuse doamna.

El extrase energic și vesel amândouă valizele – pe-a ei, mică, de fibră, și pe-a lui, mai nobilă. Gara era străpunsă de trei raze prăfoase de soare. Ciufutul care moțăia și buchetul de nu-mă-uita uitat plecară mai departe.

— Ești nebun, spuse ea râzând.

Valiza lui și-o dădu spre păstrare, dar mai întâi își scoase din ea papucii plați pentru noapte. În fața gării staționa un singur taxi.

— Atunci, unde? La restaurant? întrebă doamna .

— Aranjăm cina la dumneata, zise nerăbdător Kostea. O să iasă mult mai intim. Mergem direct. E mai bine așa. Cred că-mi schimbă cincizeci de mărci, nu? Am numai mari. Nu, de fapt, am și mărunte. Adresa, spune adresa.

În mașină mirosea a gaz lampant. N-o să ne stricăm plăcerea cu atingeri superficiale. O mai fi mult? Ce oraș liniștit. Oare mai e mult? Devine insuportabil. Firma asta o știu. Am ajuns, pare-se.

Se opriseră lângă o casă veche, neagră, cu obloane verzi. Pe al patrulea palier ea se opri și spuse:

— Dar dacă la mine nu se poate? De unde știi că te las la mine? Ce-i asta pe buza dumitale?

— O bubă, zise Kostea, o bubă. Ei, haide, deschide. Vom uita de tot ce e pe lume. Mai repede. Descuie ușa.

Intrară. Antreu cu un dulap mare, bucătărie și un dormitor mic.

— Nu, așteaptă. Mie mi-e foame. Mai întâi o să cinăm. Dă-mi alea cincizeci de mărci, le și schimb cu ocazia asta.

— Numai, pentru numele lui Dumnezeu, mai repede, spuse Kostea scormonind în portofel. De schimbat nu-i nevoie, uite, taman bine, am una de zece.

— Ce să cumpăr? întrebă ea.

— A, tot ce vrei. Numai, te rog, grăbește-te.

Ea plecă, răsucind cheia în toate încuietorile. Precauție. Dar cu ce să te pricopsești de-aici? Cu nimic. În mijlocul bucătăriei zace pe spate, întinzându-și piciorușele cafenii, un gândac mort. Deasupra patului de lemn acoperit cu dantelă e bătută pe peretele pătat fotografia unui bărbat frezat cu obraji dolofani. Kostea se așează pe singurul scaun, își schimbă zorit ghetele roșii cu papucii aduși. Pe urmă, în grabă, își dădu jos sacoul, desfăcu bretelele liliachii și scoase gulerul apretat. Trecând repede în bucătărie, se spălă pe mâini la robinet (toaletă nu era) și își privi buza în oglindă. Deodată se auzi soneria.

Se duse tiptil cu pași mărunți și iuți la ușă, se uită pe vizor, dar nu văzu nimic. Cel de după perete sună din nou și se auzi zbârnâind inelul de aramă. N-ai decât, nu dăm drumul. Ușa e încuiată și cheie nu-i.

— Cine-i acolo? întrebă insinuant Kostea.

O voce bărbătească dogită se interesă:

— Spuneți-mi, vă rog, doamna Bergmann s-a întors?

— Încă nu, răspunse Kostea, dar ce este?

— O nenorocire, spuse vocea și amuți în așteptare.

Kostea așteptă și el.

Vocea continuă:

— Nu știți când se întoarce? Mi s-a spus că trebuie să se întoarcă astăzi. Sunteți cumva domnul Seidler?

— Dar despre ce este vorba? Îi transmit eu.

Vocea se drese și vorbi, exact ca la telefon:

— Aici este Franz Loschmidt. Vă rog să-i transmiteți... Se întrerupse și întrebă șovăielnic: Poate îmi dați drumul?

— Lăsați, lăsați, se grăbi Kostea, îi transmit eu totul. Deci despre ce este vorba?

— Transmiteți-i, vă rog, că tatăl dumneaei este pe moarte, nu mai apucă dimineața, a suferit un atac la magazin. Așa că să vină imediat. Când credeți că se întoarce?

— Repede, răspunse Kostea, repede. Îi voi transmite. La revedere.

Scara scârțâi și se liniști. Kostea se repezi la fereastră. Un tânăr deșirat, în trenci, cu un cap mic, vânăt, traversă strada și dispăru la stânga, după colț. După vreo cinci minute, din dreapta apăru și ea, cu o plasă plină ochi cu pachete.

Cheia scrâșni în încuietoarea de sus, apoi în cea de jos.

— Uf, zise ea intrând, am cumpărat de toate.

— După, după, spuse Kostea, mâncăm după. Hai în dormitor. Lasă-le pe toate. Te implor.

— Vreau să mănânc, răspunse ea tărăgănat și, dându-i peste mâini, trecu în bucătărie.

El o luă după ea.

— Friptură de vită, spuse ea. Pâine albă. Unt. Faimoasa noastră brânză. Cafea. O sticlă de coniac de jumătate. Ah, Doamne, chiar nu poți s-aștepți? Termină, asta-i lipsă de cuviință.

Kostea o lipi totuși de masă, ea începu deodată să râdă a neputință, unghiile i se agățară în tricotul de mătase verde și totul se petrecu absolut nereușit, incomod și prematur.

— Pfui! rosti ea cu un zâmbet.

Nu, n-a meritat. Mulțumim frumos pentru această plăcere. O risipă. Nu mai sunt în floarea vârstei. Una peste alta, dezgustător. Nasul transpirat, mutra ofilită. Să se fi spălat pe mâini înainte să umble cu mâncarea. Ce ai pe buză? Neobrăzare. Rămâne de văzut cine de la cine. Ei, n-ai ce-i face.

— Dar un trabuc mi-ai cumpărat? întrebă el.

Ea scotea furculițele din bufet și nu auzi.

— Unde-i trabucul?

— Oh, n-am știut că fumezi. Vrei să dau o fugă?

— Lasă, mă duc eu, spuse el posac și, trecând în dormitor,

se încălță și se îmbrăcă la repezeală.

Prin ușa deschisă se vedea cum ea, mișcându-se urât, pune masa.

— Tutungeria e imediat la dreapta, cântă ea și puse cu grijă pe o farfurie feliile rozalii, reci de friptură de vită, de care nu mai avusese parte, ia să vedem, deja de mai bine de-un an.

— Cumpăr și prăjituri, spuse el și ieși.

„Și frișcă, și o jumătate de ananas, și bomboane cu lichior“, adăugă în gând.

Trezindu-se în stradă se uită în sus, la fereastra ei (pare-se, aia cu cactuși – sau următoarea?) și pe urmă o luă la dreapta, ocoli un camion cu mobilă, puțin lipsi să nimerească sub roata unui biciclist și îi arătă pumnul. Mai departe era un scuar, un monument. Coti și văzu chiar în adâncul străzii, pe fondul unui nor de furtună, în lumina strălucitoare a asfințitului, turla de cărămidă a unei biserici, pe lângă care își aminti că trecuseră. De-acolo până la gară nu părea să mai fie mult. Trenul care-i trebuia lui pleca peste un sfert de oră, măcar aici a avut noroc. Valiza – treizeci de pfenigi, taxiul – vreo patruzeci de mărci, ei – zece (se puteau și cinci), ce-a mai fost? Da, berea din tren, cincizeci și cinci. Total: paisprezece mărci și nouăzeci și cinci de pfennigi. Destul de prost. Cât privește ce s-a întâmplat, mai devreme sau mai târziu, află ea. A scutit-o de momentele grele de la patul morții. Să-i trimită totuși de-aici un bilețel? Dar am uitat numărul casei. Ba nu, mi-l amintesc: 27. Dar, oricum, se poate presupune că am uitat – nimeni nu e obligat să aibă o asemenea memorie. Îmi imaginez ce scandal ar fi fost dacă îi spuneam imediat după. O scoabă bătrână. Nu, nouă ne plac numai blondușele micuțe: de ținut minte o dată pentru totdeauna.

Trenul e ticsit, e cald. Nu prea suntem în apele noastre, parc-am vrea să mâncăm, parc-am vrea să dormim. Dar după ce o să mâncăm și o să dormim bine, viața va fi din nou frumoasă și vor cânta instrumentele americane în vesela cafenea de care spunea Lange. Iar pe urmă, peste câțiva ani, vom muri.

(1930)

Traducere de Adriana Liciu

Obidă

Lui Ivan Alexeevici Bunin

Petea stătea pe capră lângă vizitiu (nu că i-ar fi plăcut în mod deosebit să stea pe capră, dar vizitiul și servitorii credeau că-i place teribil, iar Petea nu voia să-i jignească – așa că iată-l stând acolo, un băiat galben la față, cu ochi cenușii, îmbrăcat cu o bluză elegantă de marinar). Perechea de cai negri ca pana corbului, bine hrăniți, cu crupele grase lucioase și având ceva ciudat de feminin în coamele lungi, plesnind solemn din cozi, alerga la trap, și era chinuitor să vezi cum, în ciuda cozilor care se mișcau întruna și a urechilor gingașe care tresăreau, precum și a mirosului intens de păcură al unsorii contra muștelor, bărzăunul fără luciu sau tăunul cu ochi sclipitori, bulbucați se lipea de lâna mătăsoasă.

Vizitiul Stepan, un om în vârstă, posomorât, cu o vestă peste cămașa zmeurie, avea țăcălia cănită și grumazul maro numai încrețituri fine de tot. Lui Petea îi era jenă să tacă, așa cum stătea lângă el; din pricina asta se uita țintă la hamuri, la oiște, inventând o întrebare care să vădească o mare curiozitate ori o observație competentă. Din când în când, ba unui cal, ba celuilalt i se ridica puțin rădăcina încordată a cozii, sub ea se umfla un bulb negricios care storcea un bulgăre auriu, încă unul și încă unul, și pe urmă cutele pielii negricioase se strângeau, iar coada ca pana corbului se lăsa la loc.

În trăsură stătea, picior peste picior, sora lui Petea, o

doamnă brunetă, tânără (nu avea decât nouăsprezece ani, dar reușise deja să divorțeze), într-o rochie pastel, cu ghetuțe albe, înalte, cu șiret, cu ciorapi trei sferturi negri, lucioși și cu o pălărie cu boruri largi, care îi arunca pe față o umbră dantelată. Era prost dispusă încă de dimineață, și când Petea se întoarse spre ea a doua oară, îl ținti cu vârful umbreluței colorate și spuse:

— Nu te mai întoarce, te rog!

La început merseră prin pădure. Norii splendizi care lunecau pe azur nu făceau decât să dea și mai multă strălucire și vioiciune zilei de vară. Dacă te uitai de jos la vârfurile mestecenilor, îți venea în minte un ciorchine translucid, impregnat de lumină. De-o parte și de alta a șoselei, tufele de zmeură sălbatică își îndreptau spre drumul încins dosul palid al frunzelor. Adâncul pădurii era împestrițat de soare și umbră, că nici nu distingeai trunchiurile de spațiile dintre ele. Ici și colo țâșnea ca un smarald paradiziac mușchiul; aproape atingând roțile, treceau în goană ferigi zdrențuite.

Din față apăru în fugă un car mare cu fân – un munte verzuliu cu umbre tremurătoare. Stepan struni caii, muntele se lăsă într-o parte, trăsura în cealaltă, abia trecură unul pe lângă altul pe drumul forestier îngust, și adie o mireasmă intensă de câmp, se auzi scârțâitul trudit al roților carului, licăriră în fața ochilor sipicile și romanițele ofilite din fân, dar iată că Stepan plescăi din limbă, trase zdravăn de hățuri și carul rămase în urmă. Iar peste puțin, pădurea se dădu la o parte, trăsura coti pe șosea și pe lângă ea treceau câmpuri cosite – țârâit de cosași în șanțuri, vuiet de stâlpi de telegraf. Acuși avea să fie satul Voskresenskoe, iar câteva minute mai târziu – sfârșitul.

„Să mă prefac că sunt bolnav? Să cad de pe capră?“, se gândea posomorât Petea când se făcură văzute primele izbe.

Pantalonașii albi, strâmți, îl tăiau la încheieturile picioarelor, ghetuțele galbene îl strângeau rău, iar în stomac avea o senzație neplăcută. Îl aștepta o zi chinuitoare, respingătoare, dar inevitabilă.

Mergeau deja prin sat și de undeva, de după izbe și garduri, un ecou de lemn răspundea plescăitului armonios al copitelor. Niște puștani jucau *gorodki*[1] la marginea drumului cu iarbă

încolțită, iar popicele zburau cu zgomot. Se iviră globurile argintii și sperietoarea de ulii din grădina negustorului local. Un câine țâșni în tăcere de după poartă, sări peste șanț și numai când ajunse din urmă trăsura se puse pe lătrat. Călare, mergea la trap mărunt pe un căluț murg, mițos, de țară, desfăcând larg coatele și zgâlțâindu-se tot, un mujic cu o cămașă umflată de vânt și ruptă la umăr.

În capătul satului, pe o colină, printre tei deși era o biserică roșie, iar în rând cu ea – un mic cavou de piatră albă, aducând ca formă cu o pască. Se deschise vederea spre râu – apa era verde, căptușită parcă pe alocuri cu brocart. Într-o parte a șoselei care mergea la vale stătea ghemuită, lipită de pământ, o fierărie pe al cărei zid cineva scrisese îngrijit cu litere de cretă: „Trăiască Serbia!“. Bătaia copitelor deveni brusc răsunătoare, elastică: treceau pe pod. Un bătrân desculț, rezemat pe parapet, dădea la pește; la picioarele lui lucea o cutie de tablă. Bătaia copitelor se înmuie iar; podul, pescarul și cotul râului rămaseră iremediabil în urmă.

Trăsura mergea acum pe un drum pufos, prăfos, plantat cu mesteceni viguroși. Acum, uite-acum apare de după parc bolta verde – conacul Kozlovilor. Petea știa din experiență cât de penibil și de respingător avea să fie totul, și și-ar fi dat bucuros bicicleta nouă, *Swift*, și pe deasupra – oare ce? – arcul de oțel, să zicem, și pistolul cu dopuri, și o rezervă întreagă de dopuri pline cu pulbere – numai să fi fost acum la zece verste de-aici, la el la vilă, să petreacă acolo ziua de vară, ca întotdeauna, cu jocuri minunate.

Din parc mirosi a umezeală de ciuperci, a întuneric de cetină, iar pe urmă se ivi colțul casei, cu nisipul mărunt de cărămidă din fața intrării de piatră.

— Copiii sunt în grădină, spuse Anna Feodorovna (Kozlova) când Petea cu sora lui, trecând prin camerele răcoroase, unde mirosea a garoafe, ieșiră pe verandă.

Acolo stăteau vreo zece adulți; Petea se înclină în fața fiecăruia, străduindu-se să nu sărute din greșeală și mâna bărbaților, cum se întâmplase odată. Sora își ținea palma pe creștetul lui, ceea ce nu făcea niciodată acasă. Apoi ea se așeză

într-un fotoliu împletit și deveni neobișnuit de veselă. Vorbeau toți deodată. Anna Feodorovna îl luă pe Petea de mână, coborî cu el treptele printre hârdaie verzi de dafin și leandru și arătă misterioasă cu degetul spre grădină.

— Acolo sunt, zise ea, du-te la ei.

După care se întoarse la oaspeți. Petea rămase singur pe ultima treaptă.

Începea mizerabil. Trebuia să traverseze terasa roșie a grădinii, să meargă uite-acolo, pe alee, unde printre petele de soare săreau glasuri și era totul foarte pestriț. Trebuia să străbată acest drum singur, să se apropie, să se apropie la nesfârșit, să intre treptat în câmpul vizual al unei puzderii de ochi.

Sărbătoritul era Volodea Kozlov, un băiat ironic, vioi, de vârsta lui Petea. Volodea avea un frate, Kostea, și două surori, Baby și Leolea. De la moșia vecină veniseră cu o caretă cei doi mici Korff cu sora lor, Tania, o fetiță drăgălașă cu pielea străvezie, cu umbre albastre sub ochi și cu o coadă neagră, prinsă cu o fundă albă deasupra grumazului subțire. În afară de ei mai erau trei gimnaziști și Vasea Tucikov, cel de treisprezece ani, bronzat, chipeș, robust. Jocurile le conducea un student, Iakov Semionovici, educatorul lui Volodea și Kostea, un tânăr pieptos, durduliu, cu o *kosovorotka*[2] albă, ras în cap și cu un pince-nez fără ramă pe nasul clasic, total nelalocul lui pe fața lui plină ca un ou. Când, în sfârșit, se apropie și Petea, Iakov Semionovici și copiii aruncau cu sulița într-o țintă mare de fân divers colorată, fixată de trunchiul unui brad.

Ultima oară, Petea fusese la Kozlovi la Petersburg, de Paște, și atunci le fuseseră arătate niște imagini cețoase: Iakov Semionovici citea tare *Mțâri*[3], iar un alt student manevra o lanternă magică. Pe un cearșaf ud, într-un cerc de lumină, apărea (venind într-o fugă spasmodică și apoi oprindu-se) o imagine colorată, de pildă, Mțâri și un ghepard care sare la el. Iakov Semionovici, întrerupându-se pentru o clipă din citit, l-a arătat cu un băț pe Mțâri și pe urmă a arătat ghepardul: în acel moment, bățul a căpătat culoarea imaginii și pe urmă, când el a dat bățul la o parte, culorile au alunecat. Fiecare imagine

rămânea îndelung pe cearșaf, fiindcă la *Mțâri* nu erau cu totul decât zece imagini. Din când în când, Vasea Tucikov ridica mâna în întuneric, o întindea până la rază și pe pânză apăreau niște degete rășchirate. În vreo două rânduri, studentul de la lanternă nu a introdus bine diapozitivul, imaginea a ieșit cu picioarele în sus și Tucikov a început să râdă în hohote, dar Petea s-a înroșit, chinuit de rușine pentru student – și, în general, el se străduia să pară grozav de interesat. Tot atunci o cunoscuse pe Tanecika Korff, și de-atunci se gândea des la ea, își imagina cum o salva de tâlhari, cum îi dădea o mână de ajutor și cum Vasea (care avea acasă, din câte auzise, un revolver adevărat, cu mâner de sidef) îi admira curajul plin de devotament.

Acum, desfăcând picioarele bronzate, lăsând neglijent mâna pe cingătoarea din pânză de in cu lănțișor și portofel de piele, Vasea ochi ținta cu sulița ușoară – iată-l clătinându-se, iată-l nimerind chiar în mijloc, și Iakov Semionovici spuse tare: „Bravo“. Petea scoase cu grijă sulița, se depărtă fără grabă, ținti liniștit și nimeri tot în mijloc; ceea ce, de altfel, nu observă nimeni, căci jocul se terminase și toți erau deja ocupați cu altceva: târau și puneau în mijlocul aleii ceva ca un blidar, cu niște goluri mici și rotunde în partea de sus și cu o broască grasă de metal, cu gura larg căscată. Trebuia nimerit cu un *piatak*[4] de plumb fie în unul dintre goluri, fie în gura broaștei. Golurile erau punctate diferit, dar dacă nimereai în gura broaștei aveai cinci sute de puncte. Aruncau pe rând, fiecare de câteva ori. Jocul era destul de plicticos și, până să le vină rândul, unii dintre copii căutau afine pe sub copaci. Boabele erau mari, de un albastru mat, și prindeau un luciu liliachiu dacă le atingeai cu degetele mânjite. Petea, lăsându-se pe vine și murmurând blajin, aduna afinele în căușul palmei și pe urmă le vâra în gură pe toate odată: așa erau deosebit de gustoase. Uneori mai nimerea în gură odată cu boabele și câte o frunzuliță aspră. Vasea Tucikov găsi o omidă micuță cu smocuri multicolore de perișori de-a lungul spinării (cam ca la peria de dinți) și o înghiți liniștit, spre încântarea generală. În parc se auzea o ciocănitoare, iar deasupra ierbii zumzăiau bondari greoi și se strecurau în corolele plecate ale nobilelor

campanule. Din alee răzbătu zgomot de monede aruncate, și vocea puternică, râraită a lui Iakov Semionovici sfătui pe cineva să țintească mai bine. În rând cu Petea se ciucise Tania și, cu o expresie teribil de concentrată pe fața palidă, desfăcând pe jumătate buzele violete strălucitoare, scotocea într-o tufă mică. Petea, care strânsese boabele în mână, îi oferi în tăcere tot căușul, ea primi cu bunăvoință și Petea se apucă să-i mai adune o porție. Dar tocmai atunci veni rândul ei să arunce *piatak*-ul și ea o zbughi pe alee, ridicând cât de sus putea picioarele subțiri în ciorapi albi.

Jocul cu broasca începuse să-i plictisească pe toți, unul lăsă să-i treacă rândul, alții aruncau cum se nimerea, iar Vasea Tucikov aruncă în broască o piatră, și toți, în afară de Iakov Semionovici și de Petea, începură să râdă. Volodea, sărbătoritul, începu să ceară să joace „bâtacul“. Frații Korff i se alăturară, iar Tania sări într-un picior bătând din palme.

— Nu se poate, copii, nu se poate, spuse Iakov Semionovici. Peste vreo jumătate de oră mergem cu toții la picnic, și dacă o să fiți înfierbântați, nu-i exclus să răciți.

— Haideți, vă rugăm, vă rugăm! începură toți lungind cuvintele.

— Vă rugăm, repetă încet după ceilalți Petea, hotărând să facă în așa fel, încât să se ascundă împreună cu Vasea sau Tania.

— Se cuvine să îndeplinim cererea generală, spuse Iakov Semionovici, căruia îi plăcea să vorbească rotunjind cuvintele. Dar unde-i instrumentul necesar?

Volodea se repezi spre răzoarele de flori.

Petea se apropie de banca verde a leagănului, pe care ședeau Tania, Leolea și Vasea; cel din urmă sălta și făcea vânt cu piciorul, așa încât scândura, gemând, se smucea, și fetițele țipau și își țineau echilibrul cu brațele.

— Cad, cad! strigă Tania și sări împreună cu Leolea pe iarbă.

— Mai vreți afine? se oferi Petea.

Ea clătină din cap, apoi se aplecă spre Leolea și, adresându-i-se lui Petea, spuse:

— Eu și cu Leolea am hotărât să nu mai vorbim cu tine.

— De ce ? bâigui Petea înroșindu-se puternic.

— Fiindcă ești un mofturos, răspunse ea și, întorcându-se, sări în leagăn.

Petea se prefăcu absorbit de cercetarea mușuroiului de cârtiță, negru și încrețit, de la marginea aleii.

Între timp, Volodea adusese gâfâind un băț verde, ascuțit, dintre cele care sprijineau bujorii și daliile pe starturile cu flori. Începură parlamentările, cine să fie cel cu bâtacul.

— Într-o călimară, începu pe un ton hazliu, de povestitor, Iakov Semionovici, împungând la fiecare cuvânt cu degetul, este o (Iakov Semionovici se opri și strănută tare) cerneală. Ce (continuă el îndreptându-și pince-nez-ul) culoare are (silabele se răresc în mod vizibil) că-li-ma-ra-mea?

„Mea“ căzu pe Petea. Dar atunci toți ceilalți îl înconjurară pe Iakov Semionovici, rugându-l să fie el cel care caută. Răsunară strigăte:

— Vă rugăm, o să fie mult mai interesant.

— Bine-atunci. Fie, răspunse el și nici măcar nu se uită la Petea.

În locul unde aleea dădea spre terasa din grădină era o băncuță albă, jupuită pe alocuri, cu spătarul în zăbrele, tot alb și tot jupuit pe alocuri. Pe această bancă se așeză, ținând în mână bâtacul, Iakov Semionovici ; își gheboșă spinarea grasă, strânse bine ochii și începu să numere tare până la o sută, dându-le timp să se ascundă. Vasia și Tania, ca și cum ar fi fost înțeleși, o zbughiră spre fundul parcului, unul dintre gimnaziști stătea după un tei, la trei pași de bancă, iar Petea, uitându-se trist la umbrele pestrițe ale parcului, se întoarse și o luă în partea cealaltă, spre casă, hotărând să se așeze pe verandă – nu pe aceea, firește, unde adulții beau ceai și unde cânta italienește un gramofon cu pâlnie strălucitoare, ci pe cealaltă, laterală. Veranda, din fericire, era goală. Sub geamurile colorate, care aruncau pe ele reflexe multicolore, erau lavițe moi, îmbrăcate în pânză albăstrie cu trandafirași. Mai erau acolo un balansoar vienez, o strachină bine linsă pusă pe jos și o masă rotundă, acoperită cu o mușama cadrilată. Pe masă nu era nimic, doar ochelarii bătrânești,

însinguraţi, ai cuiva.

Petea se apropie târâș de geamlâcul multicolor și încremeni lângă pervazul alb. În depărtare, pe banca roz se vedea, roz și el, Iakov Semionovici, gheboșat și nemișcat sub frunzișul mărunt, negru-rubiniu. Planul lui Petea era simplu: când o să ajungă la o sută, Iakov Semionovici o să bată cu bâtacul, o să-l pună pe bancă și o s-o ia în direcția tufișurilor din parc, locul cel mai probabil pentru pândă – și atunci, el avea să se repeadă de pe verandă la bancă, la bâtac. Se scurse o jumătate de minut. Iakov Semionovici, albastru, stătea gheboșat sub frunzișul negru-albăstrui și bătea cu vârful ghetei în nisipul argintiu, în ritmul numărătorii. Ce vesel ar fi fost să aștepte așa și să se uite prin geamurile de tot felul, dacă Tania... De ce? Ce-am făcut ca să spună asta?

Cele mai puține erau geamurile albe, simple. Uite o codobatură, pășește mărunt, colo pe nisip. Prin colțurile cadrelor romboidale ale geamurilor erau pânze de păianjen. Pe pervaz zăcea o muscă moartă. Iakov Semionovici, acum galben aprins, se ridică de pe banca aurie și bătu în ea cu bâtacul. În clipa aceea, ușa de la verandă se deschise și din semiobscuritatea camerei apăru mai întâi un șoricar roșcat, gras, și pe urmă o bătrânică tunsă, căruntă, într-o rochie neagră strânsă cu o cingătoare, cu o broșă mare în formă de trifoi pe piept și cu lănțișorul ceasului în jurul gâtului, dar ceasul era după cingătoare. Câinele, leneș de-a binelea, coborî pe furiș treptele în grădină, iar bătrânica, apropiindu-se de masă, apucă supărată ochelarii după care venise. Brusc, dădu cu ochii de Petea, care lunecase binișor în jos.

— Priate – *qui?* Priate – *qui*?[5] spuse ea (cu accentul acela caraghios cu care se exprimă în rusește franțuzoaicele bătrâne care au trăit la noi patruzeci de ani). *Toute n'est* karoș[6] continuă ea uitându-se cu duioșie la fața fâstâcită, rugătoare a lui Petea. Acum arăt ție loc bun.

Iakov Semionovici, ca de smarald, stătea cu mâinile în șolduri pe nisipul verde pal și se uita în toate părțile deodată. Petea, temându-se de vocea stridentă și agitată a bătrânei, dar temându-se și mai rău să n-o jignească refuzând-o, se grăbi s-o urmeze, însă în același timp simți că avea să iasă o aiureală

îngrozitoare. Ea mergea, ținându-l strâns de mână, prin camerele răcoroase; un pian alb, garoafe și hortensii, o masă de joc albastră, o tricicletă, un rățoi masiv de lemn, niște coarne de cerb, dulapuri cu cărți – toate astea săreau alandala de prin colțuri, și Petea își închipui îngrozit că bătrâna o să-l ducă departe, în cealaltă aripă a casei, și cum să-i explice, fără s-o dezamăgească, că jocul pe care îl juca el e mai degrabă o pândă decât un joc de-a v-ați ascunselea, că el trebuia să prindă momentul când Iakov Semionovici se va depărta destul de mult de bâtac, pentru ca el să aibă timp să fugă până acolo și să bată? Ea îl purtă prin cinci, șase camere, pe urmă printr-un coridor, după care sus pe o scară și apoi printr-o odaie luminoasă unde, pe un cufăr, lângă fereastră, ședea o femeie rumenă și împletea cu andrelele; femeia ridică ochii, zâmbi și, coborând iar genele, își văzu mai departe de împletit. Bătrâna îl duse în camera de-alături: acolo erau un divan îmbrăcat în piele și o colivie goală. Între un dulap brun-roșcat pentru lenjerie, imens, și o sobă din teracotă era un fel de nișă întunecoasă.

— Votte[7], spuse bătrâna și, înghiontindu-l ușor într-acolo, se duse în odaia de-alături, unde reluă o discuție care n-avea nimic de-a face cu Petea, și interlocutoarea, cea cu andrelele, exclama la răstimpuri cu mirare:

— Ei, poftim!

Petea stătea în cotlonul lui (la început în genunchi, ca și cum chiar se ascundea, dar apoi se ridică) și se uita de-acolo la peretele cu spirale de un azuriu nepământesc, la fereastra prin care sclipea vârful unui plop. Egal și răgușit bătea ceasul, și asta, cine știe de ce, îi amintea de tot felul de lucruri plicticoase și triste.

Se scurse foarte mult timp. Brusc, discuția de-alături începu să se estompeze încet și se stinse în depărtare. Liniște. Petea se strecură afară.

Coborând pe scară, fugi pe vârfuri prin camere (dulapurile, coarnele, tricicleta, masa albastră, pianul) și iată, în fund țâșni o fâșie colorată de soare — ușa deschisă spre verandă. Petea, furișându-se, se strecură spre geamlâc și îl alese pe cel alb. Pe bancă era bâtacul verde. Iakov Smionovici nu se vedea;

pesemne se dusese pe după brazii aceia.

Petea, zâmbind, frământându-se, sări în grădină și se repezi cât îl țineau picioarele spre bancă. Încă fugea când observă că în jur domnea o ciudată detașare. Totuși, fără să reducă din viteză, atinse banca și bătu de trei ori cu bâtacul. În van. Nu era nimeni în jur. Fremătau petele de soare. Pe brațul băncii se târa o buburuză, scoțând neglijent de sub mica ei cupolă cu picățele vârfulețele străvezii ale aripilor strânse cum s-a nimerit.

Petea așteptă câteva minute uitându-se pe sub sprâncene și deodată înțelese că l-au uitat, jocul se sfârșise de mult și nimeni nu-și dăduse seama că mai era cineva negăsit, care se ascundea; uitaseră și plecaseră la picnic. Doar picnicul era o promisiune cât de cât plăcută a acestei zile – era plăcut că adulții nu aveau să vină, era plăcut să te gândești la cartofii copți, la plăcintele cu afine, la ceaiul rece în sticle. De picnic îl lipsiseră, dar cu asta se putea împăca. Important era altceva.

Petea înghiți în sec și se îndreptă nesigur spre casă agitând bâtacul verde și străduindu-se să-și rețină lacrimile. Pe verandă se jucau cărți – răzbătea râsul surorii lui, un râs neplăcut. Ocoli casa pe partea cealaltă, gândind vag că pe undeva pe-acolo trebuie să fie iazul, și poate să lase pe mal batista cu monogramă și fluierul cu șnur alb, iar el să plece pe neobservate acasă... Deodată, dând colțul casei spre hidrofor, auzi zvonul familiar de glasuri. Erau acolo toți, Iakov Semionovici, Vasea, Tania și toți ceilalți; stăteau în jurul unui mujic care venise să le arate un pui de bufniță prins chiar atunci. Puiul de bufniță, grăsuț, bălțat, cu ochii mijiți, își rotea capul sau mai degrabă nu capul, ci fețișoara lui cu ochelari, căci nu-ți puteai da seama unde începea capul și unde se termina corpul.

Petea se apropie. Vasea Tucikov se uită înapoi și, adresându-i-se Taniei, spuse chicotind:

— Uite, vine și mofturosul.

(1931)

Traducere de Adriana Liciu

1. Joc tradițional rusesc, asemănător cu bowlingul (n. r.).
2. Cămașă bărbătească, cu gulerul încheiat într-o parte.
3. Poem de Mihail Iurievici Lermontov.
4. Monedă de cinci copeici.
5. Distorsionare a cuvântului rusesc *priatki* – „de-a v-ați ascunselea“.
6. Pronunție stâlcită a cuvântului rusesec *horoșo* – „bine“.
7. Pronunție franțuzească a cuvântului rusesc *vot* – „iată“.

Vizită la muzeu

Acum câțiva ani, un prieten de la Paris, om cu ciudățenii, ca să nu spun mai mult, aflând că mă pregăteam să petrec două, trei zile lângă Montisert, m-a rugat să trec pe la muzeul local, unde, după informațiile lui, trebuia să se afle un portret al bunicului său, semnat Leroy. Zâmbind și desfăcând brațele a nedumerire, mi-a împărtășit o poveste destul de pâcloasă pe care, sincer să fiu, am ascultat-o neatent, în parte pentru că nu-mi place să fiu sâcâit cu treburile altora, dar mai ales fiindcă m-am îndoit întotdeauna de capacitatea prietenului meu de a se opri dincoace de fantezie. Reieșea cam așa: după moartea bunicului, căruia îi sosise ceasul în casa din Petersburg în timpul războiului ruso-japonez, lucrurile din apartamentul său de la Paris fuseseră vândute la licitație, astfel încât, după niște peregrinări neclare, portretul fusese achiziționat de muzeul orașului în care s-a născut pictorul Leroy. Prietenul meu ar fi vrut să știe dacă portretul se afla într-adevăr acolo și, în cazul că se afla, dacă putea să-l răscumpere; și în cazul că putea, la ce preț. La întrebarea mea, de ce nu lua legătura cu muzeul în scris, mi-a răspuns că scrisese acolo de câteva ori, dar nu obținuse nici un răspuns.

Am hotărât în sinea mea să nu îndeplinesc rugămintea: să pretextez o boală sau o schimbare de traseu. Orice punct de atracție, fie el muzeu sau clădire veche, îmi face greață, dar în afară de asta, însărcinarea pe care mi-o dăduse simpaticul specimen mi se părea, hotărât lucru, absurdă. S-a întâmplat că însă, rătăcind în căutarea unei prăvălii cu hârtie de scris pe

străzile moarte din Montisert și blestemând vârful aceleiași catedrale cu gât lung care răsărea în fiecare deschidere, oriunde te întorceai, m-a prins o ploaie zdravănă, care a și început să grăbească desfrunzirea arțarilor: sudicul octombrie era pe ducă. M-am repezit sub o copertină și m-am trezit pe treptele muzeului.

Era o casă nu prea mare, compusă din pietre pestrițe, cu coloane, cu o inscripție aurită deasupra frescelor frontonului și cu câte o bancă de piatră pe labe de leu de-o parte și de alta a ușii de bronz. O jumătate a ușii era deschisă și în spate părea întuneric, în comparație cu sclipirea ploii torențiale. Am stat ce-am stat pe trepte, care, chit că acoperișul ieșea în afară, au început să se acopere cu picățele, iar pe urmă, văzând că ploaia avea să țină, m-am decis, neavând ce face, să intru. Numai ce-am pășit pe dalele netede, sonore ale vestibulului, că într-un colț îndepărtat bufni un taburet și în întâmpinarea mea se ridică, dând deoparte un ziar și uitându-se la mine pe deasupra ochelarilor, paznicul muzeului – un invalid banal cu o mânecă goală. Plătind un franc și încercând să nu mă uit la niște statui care ședeau la intrare (la fel de convenționale și de fără importanță ca primul număr dintr-un program de circ), am intrat într-o sală.

Totul era după tipic: lumină cenușie, somn al materiei, dezobiectivare a obiectelor; un dulap cu monede șterse, culcate pe mici dâmburi de catifea, iar deasupra dulapului, două cucuvele – una numită în traducere literală „Cneaz mare“, cealaltă „Cneaz mediu“; minerale merituoase odihneau în sicrie deschise din carton prăfos; fotografia unui domn mirat cu barbișon atârna deasupra unei colecții de bile negre, ciudate, de diverse mărimi, care ocupa locul de onoare sub o vitrină înclinată: semănau foarte bine cu bălegarul când dă să înghețe și, fără să vreau, am rămas îndelung pe gânduri deasupra lor, căci nu le puteam ghici nicicum natura, compoziția și destinația. Paznicul, care se ținea după mine cu pași mărunți de molton, rămânând totuși la o modestă distanță în urma mea, acum se apropie, o mână ținând-o la spate, iar fantoma celeilalte în buzunar, și înghițind întruna, dacă era să judec după mărul lui Adam.

— Ce sunt astea? am întrebat referitor la bile.

— Știința nu cunoaște încă, răspunse el, în mod sigur ciuntind fraza. Au fost găsite, continuă pe același ton fals, în anul 1895 de către consilierul municipal Louis Pradier, Cavaler al Ordinului Legiunii de Onoare, și arătă cu un deget tremurător fotografia.

— Bine, spusei eu, dar cine și de ce a hotărât că sunt demne de un loc în muzeu?

— Iar acum îndreptați-vă atenția spre acest craniu! strigă vioi bătrânul, în mod evident schimbând subiectul discuției.

— E interesant totuși de știut din ce sunt făcute, îl întrerupsei eu.

— Știința... începu el iar, dar își curmă vorba și își privi nemulțumit degetele pe care se luase praful de pe geam.

Am mai examinat o vază chinezească, adusă probabil de vreun ofițer de marină, un grup de fosile poroase, un vierme palid în spirt tulbure, un plan roșu-verde al Montisertului din secolul XVII și o tripletă de scule ruginite, legate cu o panglică de doliu: lopată, săpăligă, cazma. „De săpat trecutul“, m-am gândit distrat, dar nu m-am mai adresat pentru explicație pazniculuiui, care, navigând printre vitrine, se ținea silențios și sfios după mine. După prima sală era alta, după cât se părea, ultima, și acolo, în mijloc, stătea precum o cadă murdară un sarcofag mare, iar pe pereți erau atârnate tablouri.

Observând imediat un portret de bărbat între două peisaje infame (cu vaci și cu „atmosferă“), m-am apropiat și am fost oarecum zguduit descoperind chiar acel lucru a cărui existență mi se păruse până atunci fantasmagoria ocazională a unei minți rătăcite. Bărbatul pictat foarte prost în ulei, în redingotă, cu favoriți, cu pince-nez mare cu șnur, aducea cu Offenbach, dar, cu tot convenționalismul ordinar al lucrării, se putea distinge în trăsăturile lui un fel de orizont de asemănare cu prietenul meu. Într-un colțișor se distingea pe fondul negru semnătura cu carmin, „Leroy“, la fel de lipsită de talent ca și lucrarea.

Am simțit lângă umăr o răsuflare cu iz de oțet și, întorcându-mă, am văzut ochii amabili ai paznicului.

— Spuneți-mi, am întrebat, dacă, să zicem, cineva ar vrea să

cumpere tabloul acesta sau un altul – cui ar trebui să se adreseze?

— Comorile muzeului sunt onoarea orașului, răspunse bătrânul, iar onoarea nu se vinde.

M-am grăbit să fiu de acord, temându-mă de elocința lui, dar am cerut totuși adresa custodelui muzeului. El încercă să-mi capteze atenția cu povestea sarcofagului –, însă eu o țineam pe-a mea. În cele din urmă, bătrânul numi un oarecare *monsieur* Godard și îmi explică unde era de găsit.

Sincer să fiu, mi-a plăcut că portretul exista. E vesel când asiști la împlinirea unui vis, fie și a unuia care nu-i al tău. Am hotărât să duc neîntârziat treaba la bun sfârșit, iar eu, dacă mă prinde ceva, sunt de neoprit. Ieșind cu pas grăbit și sonor din muzeu, am văzut că ploaia încetase, pe cer se răspândea albastrul, o femeie cu ciorapi stropiți mergea pe o bicicletă argintie și doar pe munții din jur mai fumegau norii. Catedrala se jucă din nou cu mine de-a v-ați ascunselea, dar am păcălit-o. Cât pe-aci să nimeresc sub cauciucurile turbate ale unui autocar roșu, ticsit cu tineri care cântau, am traversat șoseaua asfaltată și, un minut mai târziu, sunam la portița lui *monsieur* Godard. Care se dovedi a fi un om în vârstă, slăbuț, cu guler înalt, cu plastron, cu perlă în nodul cravatei, cu o față foarte asemănătoare cu a unui ogar alb – ba, mai mult, exact ca un câine a și lins timbrul pe care îl lipea pe un plic când am intrat în camera lui mică, dar bogat mobilată, cu o călimară din malahit pe masa de scris și cu o vază ciudat de cunoscută pe șemineu. Două florete erau încrucișate deasupra oglinzii în care se reflecta ceafa lui căruntă, îngustă, și câteva fotografii ale unei nave de război întrerupeau într-un mod plăcut flora albastră a tapetului.

— Cu ce vă pot fi de folos? întrebă el aruncând scrisoarea sigilată în coșul de gunoi: gestul mi s-a părut neobișnuit, dar nu am considerat necesar să mă amestec.

I-am expus în câteva cuvinte motivul prezenței mele și chiar am menționat apreciabila sumă de care prietenul meu era gata să se despartă, deși, ce-i drept, el mă rugase să n-o menționez, ci să aștept condițiile muzeului.

— Toate astea sunt foarte drăguțe, spuse *monsieur* Godard,

numai că dumneavoastră comiteți o eroare: în muzeul nostru nu există un astfel de tablou.

— Cum nu? am exclamat. Dar chiar adineauri l-am văzut! Gustave Leroy, un portret al unui nobil rus.

— O pânză a lui Leroy există, într-adevăr, la noi, spuse *monsieur* Godard răsfoind un caiet îmbrăcat în mușama și oprindu-și unghia lungă și neagră pe rândul găsit. Dar nu e portret, ci un motiv rural: *Întoarcerea cirezii*.

Am repetat că văzusem tabloul cu ochii mei acum cinci minute și că nici o forță nu mă va face să mă îndoiesc.

— De acord, spuse *monsieur* Godard, dar nici eu nu sunt nebun. Sunt custodele muzeului nostru, iată, curând se vor fi făcut deja douăzeci de ani, și știu acest catalog ca pe rugăciunea către Sfânta Fecioară. Aici stă scris *Întoarcerea cirezii*, înseamnă că cireada se întoarce, iar dacă bunicul prietenului dumneavoastră nu e înfățișat în chip de păstor, eu nu pot admite că portretul său există la noi.

— E în redingotă, strigai, vă jur că e în redingotă!

— Dar, în general, întrebă *monsieur* Godard bănuitor, v-a plăcut muzeul nostru? Sarcofagul l-ați apreciat?

— Uitați, și se pare că era deja o vibrație în glasul meu, faceți-mi un serviciu, să mergem chiar în clipa asta acolo și să ne înțelegem în felul următor: dacă portretul e atârnat în muzeu, mi-l vindeți.

— Și dacă nu e? se arătă curios *monsieur* Godard.

— Atunci vă plătesc eu aceeași sumă.

— Bine, spuse el. Uitați, luați creionul și cu roșu, cu capătul roșu, scrieți-mi acest lucru.

Mânios, i-am îndeplinit cererea. Citindu-mi iscălitura, s-a plâns de dificultatea de a pronunța numele rusești, s-a semnat și el dedesubt și, împăturind repede fițuica, a vârât-o în buzunărașul vestei.

— Să mergem, a spus lărgindu-și o manșetă.

În drum a dat pe la o prăvălie și a cumpărat o jumătate de kilogram de acadele lipicioase cu care a început să mă îmbie insistent, iar când am refuzat răspicat a încercat să-mi deșerte vreo două în mână – eu mi-am tras-o, câteva acadele au căzut pe trotuar, el le-a adunat și m-a ajuns din urmă la trap. Când

ne-am apropiat de muzeu, am văzut că în fața lui staționa gol autocarul roșu.

— Aha, spuse *monsieur* Godard cu o voce mulțumită, văd că astăzi avem mulți vizitatori.

Își scoase pălăria și, ținând-o în față, urcă ceremonios treptele.

În muzeu era cum nu se poate mai rău. Răzbăteau dinăuntru exclamații bahice, un râs de bravadă și, vag, chiar larma unei încăierări. Am intrat în prima sală; acolo, bătrânelul paznic oprea doi blasfematori cu niște embleme sărbătorești la butonieră și, în general, foarte rumeni și energici, care voiau cu tot dinadinsul să extragă de sub geam galoanele negre ale consilierului municipal. Alți flăcăi din aceeași corporație sătesc-sportivă făceau bășcălie în gura mare, care pe seama viermelui în spirt, care pe seama craniului. Un glumeț se extazia în fața conductelor încălzirii cu abur, luându-le, chipurile, drept exponate; un altul țintea o cucuvea cu pumnul și cu un deget întins, în chip de pistol. În total, erau vreo treizeci de inși, așa că se lăsase cu îmbulzeală și cu zgomot îndesat de pași și de strigăte.

Monsieur Godard bătu din palme și arătă un afiș cu inscripția: „Vizitatorii muzeului trebuie să fie îmbrăcați cuviincios“. Pe urmă își croi drum – și eu după el – în cea de-a doua sală. Întreaga societate se buluci imediat acolo. Îl împinsei ușor pe Godard spre portret și el încremeni în fața lui, scoțând pieptul în afară, pe urmă se dădu o idee înapoi, ca și cum l-ar fi admirat, și, cu tocul lui de damă, călcă pe piciorul cuiva.

— Splendid tablou, exclamă absolut sincer, ce mai, n-o să ne ținem de chichițe. Ați avut dreptate, iar în catalog trebuie să fie o greșeală.

Spunând asta, scoase cu degete distrate contractul nostru și îl rupse în bucățele care, precum fulgii de nea, prinseră să cadă într-o scuipătoare masivă.

— Cine-i maimuța asta bătrână? întrebă referitor la portret un ins cu maiou vărgat și, cum bunicul prietenului meu era înfățișat cu un trabuc în mână, un alt glumeț scoase o țigară și se pregăti să fumeze lângă portret.

— Haideți să ne înțelegem asupra prețului, spusei eu. Și în orice caz, să plecăm de-aici.

— Faceți loc, domnilor, strigă *monsieur* Godard, îndepărtând curioșii. În capătul sălii era un culoar pe care nu-l observasem înainte; ne croirăm drum într-acolo. Eu nu pot să decid nimic, spuse *monsieur* Godard strigând ca să acopere zgomotul. O decizie este bună numai atunci când este susținută de lege. Trebuie să mă sfătuiesc mai întâi cu primarul, care tocmai a murit și încă n-a fost ales. Cred că de cumpărat portretul nu veți reuși, dar eu țin să vă mai arăt și alte comori ale noastre.

Ne trezirăm într-o sală de dimensiuni ceva mai mari. Acolo, pe o masă lungă, sub sticlă, erau deschise cărți răscoapte, groase, cu pete galbene pe filele grosolane. De-a lungul pereților stăteau păpuși militare în botfori cu manșoane.

— Haideți să discutăm, începui eu să-l implor pe *monsieur* Godard, încercând să-i orientez piruetele spre sofaua de pluș dintr-un colț.

Dar mă împiedica paznicul. Scuturând din singura mână, ne ajunsese din urmă însoțit de vesela herghelie de tineri, dintre care unul își pusese pe cap o cască de aramă cu o pată rembrandtiană de lumină.

— Dați-o jos, dați-o jos! strigă *monsieur* Godard și un brânci din partea cuiva o făcu să zboare cu zgomot de pe capul derbedeului.

— Mai departe, spuse *monsieur* Godard ținându-mă de mânecă, și ne trezirăm în secția de sculptură antică.

Preț de un minut am rătăcit printre niște picioare uriașe din marmură și de vreo două ori am dat ocol în mare viteză unui genunchi gigantic, până să-l zăresc din nou pe *monsieur* Godard, care mă căuta în spatele călcâiului alb al gigantei de-alături. În acel moment, un individ cu gambetă care se cățărase, după cât se pare, pe ea, pică brusc de la mare înălțime pe pardoseala de piatră. Dădu să-l ridice un tovarăș, dar erau chercheliți amândoi, așa că *monsieur* Godard, fluturând dintr-o mână în direcția lor, zbură în încăperea următoare, unde luceau pânze orientale, niște ogari goneau pe covoare azurii și pe o piele de tigru zăceau un arc și o tolbă.

Dar, ciudat lucru, din cauza vastității și a culorilor de tot felul, totul îmi părea apăsător, tulbure – și poate pentru că noii vizitatori treceau toți în goană pe-alături sau pentru că voiam să ies cât mai repede din muzeul care se lungea inutil, ca să duc la bun sfârșit în liniște, liber, discuția de afaceri cu *monsieur* Godard, m-a cuprins un fel de panică. Între timp, ne mai deplasaserăm într-o sală care era absolut imensă, judecând după faptul că încăpuse în ea tot scheletul unei balene, semănând cu un schelet de fregată, iar mai departe se deschideau alte și alte săli, luceau pieziș pânzele unor tablouri mari pline cu nori de furtună, printre care pluteau în odăjdii albastre și roz idoli diafani ai picturii religioase; și toate astea s-au dizolvat brusc în faldurile cețoase ale draperiilor și în acvariile luminate se fâțâiau pești cu trene străvezii. Urcând în grabă scările, de sus, de la galerie văzurăm o mulțime de oameni argintii cu umbrele, care examinau un imens model al universului.

În fine, într-o încăpere mohorâtă, dar splendidă, dedicată istoriei mașinilor cu abur, am reușit să-mi opresc pentru o clipă nepăsătoarea călăuză.

— De-ajuns, am strigat, plec. O să vorbim mâine…

El nu mai era. M-am întors, am văzut la câțiva centimetri de mine roțile înalte ale unei locomotive asudate și m-am chinuit mult ca să găsesc printre machete de gări drumul înapoi… Ce ciudat ardeau în întuneric luminile lila de semnalizare, în spatele evantaiului de șine ude, cum se strângea biata mea inimă… Brusc, se schimbă din nou totul: în fața mea se întindea un culoar nesfârșit de lung, unde era o mulțime de dulapuri de birou și de oameni care se grăbeau imperceptibil, și năpustindu-mă într-o parte, m-am trezit printre mii de instrumente muzicale – într-un perete de oglindă se reflecta o anfiladă de piane cu coadă, iar la mijloc era un bazin cu un Orfeu de bronz pe un bloc de piatră verde. Tema apei nu se sfârșea aici, căci, aruncându-mă înapoi, am nimerit în secția de fântâni arteziene, pâraie, helești, și nu era ușor de mers pe marginea lor sinuoasă și lunecoasă.

Din când în când, ba într-o parte, ba în cealaltă, scări de piatră cu bălțoace pe trepte, care mă înfricoșau într-un fel

straniu, duceau în prăpăstii cețoase, de unde răzbăteau fluierături, zdrăngăneală de veselă, țăcănit de mașini de scris, bătăi de ciocan și multe alte zgomote, ca și cum acolo ar fi fost niște săli de expoziție care deja se închideau sau la care încă se mai lucra. Pe urmă m-am pomenit în întuneric, unde m-am împiedicat de o mobilă misterioasă, până când, zărind o luminiță roșie, am ieșit pe o platformă care zăngănea sub mine... Iar după ea se deschise deodată un salon în stil empire, mobilat cu gust, luminos, dar nici țipenie, nici țipenie... Îmi era deja nespus de frică, dar de fiecare dată, imediat ce mă răsuceam și încercam să mă întorc pe culoarele prin care mai trecusem, mă trezeam într-un loc pe care nu-l văzusem încă – o grădină de iarnă cu hortensii și cu geamuri sparte, în spatele cărora se vedea o noapte artificială, sau un laborator pustiu, cu alambicuri prăfuite pe mese. În sfârșit, dădui buzna într-o încăpere unde erau niște cuiere încărcate monstruos cu paltoane negre și șube de astrahan; acolo, în adâncul din spatele ușii, răsunară deodată aplauze, dar când am deschis larg ușa nu era nici un teatru, ci doar o pâclă moale, o ceață contrafăcută de minune, cu pete absolut convingătoare de felinare stradale. Mai mult decât convingătoare! M-am mișcat într-acolo și, dintr-odată, o senzație îmbucurătoare și indubitabilă de realitate a înlocuit, în sfârșit, toată parșivenia aceea ireală în care mă zvârcolisem pân-acum o clipă. Piatra de sub picioarele mele era un trotuar adevărat, acoperit cu o zăpadă cu miros minunat, abia așternută, pe care rarii trecători reușiseră deja să lase urme proaspete, negre. Inițial, liniștea și umezeala de zăpadă a nopții, care îmi erau cumva uimitor de cunoscute, mi-au făcut plăcere după febrilele mele rătăciri. Am început să-mi închipui încrezător unde ieșisem de fapt și de ce era zăpadă, și ce felinare erau acelea care scânteiau peste măsură dar tulbure, ici-colo, în întunericul maro. M-am uitat în jur și, aplecându-mă, chiar am atins o bornă de piatră... Pe urmă m-am uitat la palma mea plină cu o răceală granulată, udă, de parc-aș fi crezut că aveam să citesc în ea o explicație. Am simțit cât de ușor, cât de naiv sunt îmbrăcat, dar conștiința clară a faptului că ieșisem din hățișurile muzeului în libertate, din nou în viața adevărată,

conștiința asta era încă atât de puternică, încât în primele două, trei minute n-am simțit nici mirare, nici frică. Continuându-mi inspectarea înceată, m-am uitat la casa lângă care stăteam – și pe loc mi-au atras atenția treptele metalice cu balustrade, care coborau prin zăpadă la subsol. Am simțit o înțepătură în inimă și cu o curiozitate deja nouă, neliniștită, m-am uitat la caldarâm, la acoperământul lui alb pe care se întindeau linii negre, la cerul brun-cenușiu pe care eșua când și când o lumină stranie și la parapetul gros care era ceva mai încolo: după el se simțea o surpătură, scârțâia și gâlgâia ceva, iar mai departe, într-o adâncitură a beznei, se întindea un lanț de lumini mițoase. Scârțâind cu pantofii uzi prin zăpadă, am făcut câțiva pași, uitându-mă întruna la casa întunecată din dreapta: la o singură fereastră ardea în tihnă o lampă sub un capac verde de sticlă. Iată, porțile de lemn închise… Acolo sunt, probabil, obloanele unei prăvălii adormite… Și, la lumina felinarului a cărui formă îmi striga deja de mult imposibila lui veste, am deslușit capătul inscripției: „…*inka sapog*“[1]. Dar nu zăpada, nu zăpada șterse semnul tare[2].

— Nu, acuși mă trezesc, am rostit cu voce tare și, tremurând, cu înțepături în inimă, m-am întors, am plecat, m-am oprit iar – și undeva răsuna, îndepărtându-se, o bătaie moale, lenevă și egală de copite, și zăpada stătea ca o tichie pe borna puțin strâmbă, și prindea deja vag să se albească și stiva de lemne de după gard, și știam de acum iremediabil unde mă aflu. Vai! Asta nu era Rusia din memoria mea, ci cea adevărată, de astăzi, impusă mie, înrobită fără speranță și iubită de mine fără speranță. O semifantomă într-un costum ușor, străin, stătea pe zăpada indiferentă, într-o noapte de octombrie, undeva pe Moika sau Fontanka, dar poate și pe Canalul Obvodnîi – și ar fi trebuit să fac ceva, să merg undeva, să fug, să-mi apăr cu sălbăticie fragila viață clandestină. O, cât de des mi se întâmplase deja să simt ceva asemănător, dar acum era realitate, era real totul – și aerul parcă cernut cu zăpadă, și canalul care nu înghețase încă, și viviera, și pătratul deosebit al ferestrelor întunecate și galbene. Din ceață îmi ieși în întâmpinare un om cu o cușmă, cu servietă sub braț, și îmi aruncă o privire mirată, iar pe urmă, după ce trecu, se mai

întoarse o dată. Am așteptat până a dispărut din vedere și atunci am început să scot teribil de repede tot ce aveam prin buzunare, și să rup, să arunc în zăpadă, să bătătoresc – hârtii, o scrisoare de la sora mea din Paris, cinci sute de franci, batista, țigările, dar ca să mă descotorosesc complet de toți solzii de emigrant ar fi trebuit să jupoi de pe mine și să distrug haine, lenjerie de corp, încălțăminte, tot – să rămân ideal de gol; și deși tremuram și-așa de dor și de frig, am făcut ce-am putut.

Dar gata. N-am să mă apuc să povestesc nici cum am fost reținut, nici despre încercările prin care aveam să mai trec. E suficient să spun că mi-au trebuit neînchipuit de multă răbdare și eforturi ca să trec înapoi granița și că de-atunci m-am jurat să îndeplinesc însărcinările date de sminteala altuia.

(1939)
Traducere de Adriana Liciu

1. *Pocinka sapog* (în rusă în orig.) – „cizmărie“.
2. Semn al alfabetului rusesc, existent în ortografia veche a cuvântului respectiv, dar dispărut din el în ortografia nouă, de după Revoluție.

Un om ocupat

Cel ce se ocupă mult cu propriul suflet are deseori prilejul să asiste la un fenomen trist, dar interesant, și anume cum moare brusc o amintire fără importanță, chemată de un motiv întâmplător din modestul azil îndepărtat unde-și ducea traiul obscur. Clipește, are încă puls și mai reflectă lumina, dar în secunda următoare, chiar sub ochii dumneavoastră, suspinând o ultimă dată, își întinde picioruşele, neputând să suporte prea grabnica trecere la lumina dură a prezentului. Din clipa aceea nu mai dispuneți decât de o imagine a ei, de un scurt rezumat, lipsit, vai, de fermecătoarea putere de convingere a originalului. Când și-a amintit un vis din adolescență cu o prorocire laconică, delicatul și de moarte temătorul Graf It nu mai simțea deja de mult nici o legătură de sânge cu amintirea aceea, căci, încă de la una dintre primele chemări, ea se scofâlcise și murise – iar ceea ce își amintea el acum era doar o amintire despre amintire. Când a fost asta? „Habar n-am“, răspunse Graf, dând la o parte o ulcică de sticlă cu urme de iaurt și rezemându-se cu coatele pe masă. Când a fost asta – așa, cu aproximație? Demult. Trebuie să fi fost cam între zece și cincisprezece ani: pe vremea aceea se gândea mult la moarte – mai ales noaptea.

Acum, iată-l, un bărbat la treizeci și doi de ani, mărunt, dar lat în umeri, cu urechile străvezii depărtate de cap, cvasiactor, cvasiliterat, publicând prin gazete străine poezioare umoristice, sub un pseudonim nu foarte spiritual (amintind în chip neplăcut de nemuritorul Caran d’Ache[1]). Iată-l. Chipul i se compune din ochelarii întunecați cu o pată oarbă de lumină, în

ramă de baga, și negul mătăsos de pe obraz. Chelește, și prin părul drept, alburiu, pieptănat peste cap, transpare țeasta ca un năbuc roz.

La ce se gândea adineauri? Ce amintire era aceea sub care tot săpa? Amintirea unui vis. Avertizarea pe care o primise în visul acela. O prevestire care până acum nu-i stânjenise câtuși de puțin viața, dar care acum, odată cu inevitabila apropiere a sorocului fixat, începuse să răsune tot mai tare și mai stăruitor.

— Să mă stăpânesc, rosti Graf într-un recitativ isteric și, tușind, se ridică și se duse la fereastră.

Tot mai tare și mai stăruitor. Numărul 33 visat cândva i se vâra în suflet, se agăța cu gheruțe încovoiate, ca de liliac, și poftim, mai scapă dacă poți de micoza asta sufletească. Tradiția spune că Iisus Hristos a trăit până la treizeci și trei de ani – și poate (se gândi Graf încremenind lângă crucea cercevelei), poate că visul acela de demult chiar așa și spusese: „Vei muri la vârsta lui Hristos“, după care s-au luminat pe ecran spinii a doi 3 imenși.

Deschise larg fereastra. Pe stradă era mai lumină decât în cameră, dar deja se aprindeau felinarele. Cerul se acoperise cu nori plați, și doar la apus, în spărtura dintre casele cu o tușă de ocru, se întindea o gingașă fâșie strălucitoare. Ceva mai încolo opri un automobil cu ochi arzători, înfigându-și în asfaltul de un gri apos colții portocalii. Un măcelar blond stătea în pragul prăvăliei sale și se uita la cer.

Cum sari pe pietre peste pârâu, așa sări și gândul lui Graf de la măcelar la o vită tăiată și jupuită, și apoi la: cineva care îi povestise cândva că altcineva, undeva (la morgă? la un muzeu? într-o sală de disecții?), alinta un cadavru (ori un schelet?) spunându-i „drăgălașule“. E după colț, drăgălașul ăsta. N-aveți nici o grijă, drăgălașul nu trișează.

— Să luăm la rând posibilitățile, spuse cu un zâmbet ironic Graf, trăgând cu ochiul de la etajul cinci la spinii de fontă ai grilajului. Prima – cea mai supărătoare: visez un atac sau un incendiu, sar din pat, mă reped la fereastră și, crezând – din prostia visului – că locuiesc jos, mă arunc în gol. A doua: tot în vis, îmi înghit limba, se-ntâmplă, limba mi se dă convulsiv peste cap, înghit, mă sufoc. A treia: să zicem, rătăcesc pe

străzi… Sau într-o bătaie sau în pribegie, în valuri. Sau valea din apropiere… Am pus mai întâi, vezi bine, bătaia. Deci am presimțit. Nu degeaba sunt eu superstițios. Ce mă fac? Singurătate.

Se căsătorise în 1924, la Riga, unde nimerise de la Pskov cu o trupă amărâtă de teatru – el se producea cu niște cuplete și când își scotea ochelarii să-și mai învioreze cu fard chipul mort, ochii i se dovedeau a fi de un albastru tulbure. Soția era o femeie solidă, sănătoasă, cu un păr negru tuns scurt, cu ten aprins și cu ceafa groasă țepoasă; tatăl ei făcea comerț cu mobilă. Curând, Graf observă că e proastă și necioplită, că are picioarele strâmbe, că la două vorbe rusești folosește zece nemțești. Își dădu seama că trebuie să se despartă de ea, dar trăgea de timp, regretând-o visător – asta a durat până în 1926, când l-a înșelat cu patronul unui magazin alimentar de pe strada Lachplesis. Graf se mută la Berlin, unde primise o ofertă din partea unei firme de peliculă (dar care a ars în scurt timp), începu să trăiască modest, singur și fără nici un căpătâi, stătea cu orele prin câte-o cafenea sau berărie ieftină, unde compunea poezia de serviciu. Iată canavaua vieții lui – halal viață, meschină, ștearsă, un emigrant rus de mâna a treia. Dar, după cum se știe, conștiința nu e nicidecum determinată de trai: atât în zilele când îi mergea relativ bine, cât și în zilele când nu mai avea ce pune pe el și răbda de foame, până în anul fatal prorocit de vis, Graf a trăit, în felul lui, fericit. Era, în sensul deplin al cuvântului, „un om ocupat“, fiindcă obiectul preocupărilor sale era propriul suflet – iar acesta este unul din cazurile când nu ai cu adevărat nici o clipă de răgaz, nu că el ar fi avut nevoie. E vorba de golurile de aer ale vieții, de palpitații, de regret, de incursiunile trecutului – mirosea a ceva, își amintea de ceva – dar ce? Ce? Și de ce nu observă nimeni că pe cea mai anostă dintre străzi casele se deosebesc toate una de alta; și cât sunt de pline, și casele, și obiectele, de ornamente ce par total lipsite de valoare, dar care au de fapt o frumusețe sacrificată? S-o spunem deschis: sunt oameni care și-au amorțit atât de tare sufletul, încât nici nu-l mai simt. Alții, în schimb, înzestrați cu principii, cu idealuri, sunt munciți din greu de chestiunile credinței și moralității; la ei, însă, arta

simțirii este artă aplicată. Și ei sunt tot oameni ocupați: conștiințe minere, ei, ca să folosim o expresie uzuală, „sapă în sine“, pătrunzând adânc cu haveza conștiinței și rămânând buimăciți de praful negru al păcatelor, slăbiciunilor, greșelilor. Graf nu se număra printre ei: păcate deosebite n-avea, principii așijderea. El se ocupa cu sine, așa cum unii se ocupă cu pictura sau cu strângerea de colecții, sau cu punerea la punct a unui manuscris doldora de cratime încâlcite, intercalări, desene pe margini, ștersături pline de temperament care par să ardă punțile dintre personaje – punți pe care e atât de amuzant să le reconstitui.

În ocupațiile lui intervenise ceva străin – asta se ivise brusc și chinuitor –, ce era de făcut? După ce stătu puțin la fereastră (tot căutând să-și reprime gândul stupid, de neluat în seamă, dar irepresibil, că zilele astea – pe nouăsprezece iunie – avea să atingă vârsta indicată de visul din adolescență), Graf își părăsi încet camera în care începea să se lase întunericul și în care toate lucrurile, luate ușor pe sus de valul amurgului, nu mai stăteau, ci pluteau, ca mobila când e inundație. Pe stradă mai era totuși lumină și, într-un fel, îți dădea o strângere de inimă gingășia luminilor aprinse devreme. Graf observă imediat că în jur se petrecea ceva, se întindea o ciudată agitație, oamenii se adunau pe la intersecții, făceau stângaci niște semne enigmatice, treceau pe partea cealaltă și, din nou, arătând în depărtare, încremeneau într-o misterioasă înțepeneală. În fumul amurgului se pierdeau substantivele, rămâneau doar verbe – nu chiar verbe, ci niște forme arhaice ale lor. Asta putea să însemne multe: bunăoară – sfârșitul lumii. Brusc, înghețând în tot corpul, înțelese: iată, acolo, în deschiderea adâncă dintre case, pe un fond de aur strălucitor, sub un prelung nor cenușiu, jos, departe și foarte lent, trecea plutind, tot cenușiu, tot prelung, un dirijabil. Frumusețea stupefiantă, din alte timpuri a mișcării lui, asociată cu frumusețea de nesuportat a serii, a cerului, a luminilor portocalii, a siluetelor omenești albastre, umplu până la refuz sufletul lui Graf. Simțea (exact acesta era semnul) că, într-adevăr, acum avea să ajungă la limita fixată vieții lui – că nu se putea altfel: colaboratorul nostru, oamenii care l-au cunoscut îndeaproape

pe răposat, umorul proaspăt, mormântul proaspăt… Și ceva chiar de neînchipuit: în jurul necrologului avea să strălucească o indiferentă natură gazetărească – brusturi în foileton, măghiran de cronică…

Într-o noapte calmă de vară împlini treizeci și trei de ani. Ședea în camera lui, clipind, fără ochelari, în izmene de pușcăriaș, și sărbătorea de unul singur nedorita aniversare. Musafiri nu poftise, temându-se de acele întâmplări (o oglinjoară spartă, o discuție despre caracterul trecător al vieții) pe care o memorie străină le-ar ridica după aceea, fără doar și poate, la rangul de prevestiri ori presentimente. Oprește-te, oprește-te, clipă – nu ești tu deosebit de frumoasă, dar oprește-te totuși, căci iată o personalitate irepetabilă într-un mediu irepetabil –, cărți făcute ferfeniță doborâte pe rafturi, o ulcică de sticlă pentru iaurtul care prelungește viața, o sârmă lânoasă pentru curățarea pipei, un album gros de culoarea cenușii, în care Graf lipea tot, începând cu propriile versuri decupate din gazete și terminând cu un bilețel rusesc de tramvai – iată, această combinație de obiecte îl înconjoară pe Graf It (pseudonim inventat demult, într-o noapte ploioasă, în așteptarea unui bac), un omuleț cu urechi mari, îndesat, care șade pe marginea patului cu șoseta violetă găurită, tocmai descălțată, în mână.

Începu să se teamă de orice – de lift, de curent, de schele, de circulația de pe stradă, de demonstranți, de foișorul mobil pentru repararea cablurilor, de imensul rezervor de gaz, care putea exploda tocmai când trecea el pe-acolo în drum spre poștă, unde și-acolo putea să înceapă să tragă vreun tâlhar care nu știe ce-i frica, purtând o mască lucrată de mână. Simțea întreaga stupiditate a stării lui, dar nu era capabil să se învingă. Degeaba încerca să își distragă atenția, să se gândească la altceva: în spatele oricărui gând fugar stătea obsedant, precum lacheul în spatele trăsurii, drăgălașul. Între timp, versurile pe care continua să le furnizeze sârguincios gazetelor deveneau tot mai jucăușe și mai simple (să nu descopere cineva antedatat în ele presentimentul apropiatului sfârșit), și versurile astea țepene, ușoare, al căror ritm te ducea cu gândul la mișcarea unui mic obiect de răchită, ursul și

mujicul, și în care „mălin“ rima cu „Stalin“,tocmai versurile, și nu altceva, se dovediră partea cea mai bună și mai substanțială a vieții lui.

Așadar, nu este interzis să crezi în nemurirea sufletului, dar există o întrebare teribilă și, pare-se, nepusă încă de nimeni (cugeta Graf stând la berărie): nu cumva trecerea sufletului în viața de apoi este însoțită de aceleași piedici și vicisitudini neprevăzute care-l pândesc pe om la venirea pe lume? N-o contribui la succesul acestei treceri luarea din timpul vieții a unor măsuri psihice sau chiar fizice? Dar care anume? Cum să ghicești cu ce să te dotezi, ce să pui deoparte, ce să eviți? Oare n-o fi religia (cugeta Graf stând în tot mai întunecata și mai goala berărie în care scaunele, căscând, se culcau deja pe mese), religia care atârnă icoane pe pereții vieții, n-o fi oare tocmai ea o astfel de încercare de a crea o atmosferă prielnică – tot așa cum, după părerea unor doctori, pozele cu bebeluși drăguți și dolofani care împodobesc dormitorul gravidei au o influență excelentă asupra fătului? Dar chiar dacă s-au luat măsurile necesare, chiar dacă se știe de ce X (care s-a hrănit cu asta și-asta – lapte, muzică și câte și mai câte) a trecut cu bine în viața de apoi, iar Y (care s-a hrănit doar cu o idee mai altfel) a încurcat-o și a murit, n-or mai exista și alte situații care să poată interveni taman în momentul trecerii, care să dăuneze, să deranjeze – că doar și fiarele, și cei mai simpli, oameni, se trag la o parte când li se apropie ceasul: nu deranjați, nu deranjați anevoiosul, periculosul travaliu, lăsați-mă să închei în liniște cu sufletul meu nemuritor…

Toate astea îl deprimau pe Graf, dar și mai infam, și mai cumplit era gândul că nu există viață viitoare, că viața omului plesnește la fel de iremediabil ca bășicuțele care se zbenguie și dispar în ciubărul vijelios de sub gura jgheabului – Graf le privea de pe veranda unei cafenele din afara orașului –, ploua cu găleata, treaba ajunsese în toamnă, trecuseră deja patru luni din ziua când intrase în vârsta fatală, moartea putea să apară din minut în minut – și erau extrem de riscante excursiile astea prin posomorâtele împrejurimi cu conifere ale Berlinului. „Dar dacă, cugeta Graf, nu există viață de apoi, atunci cade tot restul, tot ce e legat de noțiunea de caracter de

sine-stătător al sufletului, cade posibilitatea prevestirilor și presentimentelor; păi da, să fim materialiști – drept urmare: eu, un om sănătos și cu o ereditate sănătoasă, voi trăi, după toate probabilitățile, încă o jumătate de secol – și n-ai de ce să cedezi unor fantasmagorii nevrotice, toate astea nu sunt decât consecința dezorientării vremelnice a clasei mele – doar omul e nemuritor, de vreme ce clasa lui e nemuritoare –, iar măreața clasă burgheză (continuă el cu glas tare, însuflețindu-se într-un mod neplăcut), măreața și puternica noastră clasă va birui hidra proletară, haideți dară să ne urcăm și noi, stăpâni de iobagi, băcani și-ai lor credincioși trubaduri, pe o platformă de clasă (mai cu viață), hai, burghezi din toate țările – nu, mai bine amfibrah – burjui din toate țările… și popoarele, înainte, colectiv de țiței (sau de aur?), jos monștrii proletari… dar în ritm – gerunziu (învingând? acaparând?) –, pe urmă încă două strofe și iar: burjui din toate țările și popoarele, trăiasc-al nostru capital, pam-pampam-pam… (motoarele? tractoarele?), burjuiski internațional. Iese spiritual? O fi având haz?

Veni iarna. Graf împrumută câteva zeci de mărci de la un vecin și le folosi ca să se hrănească bine, căci n-avea de gând să facă sorții nici un fel de favoare. Vecinul acela ciudat, care îi oferise singur (singur!) sprijinul financiar, se mutase aici nu demult, închiriase cele mai bune două camere din apartament și se numea Ivan Ivanovici Engel – un domn așa, plinuț și cu cârlionți cărunți, cam ca un compozitor ori un maestru de șah, dar care era în realitate reprezentantul unei firme străine, foarte străine, extrem-orientale, poate. Întâlnindu-se cu Graf pe coridor, zâmbea cu simpatie și sfială, și Graf explica asta prin faptul că vecinul, fiind pesemne un individ din sfera comerțului, lipsit de inteligență, departe de literatură și alte stațiuni balneare montane ale spiritului uman, nutrea fără să vrea față de el, visătorul, un delicios respect. În general însă, Graf avea mult prea multă treabă ca să se ocupe de vecin, dar profita distrat de bunătatea lui în momentele insuportabilei lipse nocturne de țigări când, de pildă, se ciocnea de Ivan Ivanovici pe coridor și primea un trabuc – dar de împrietenit nu s-a împrietenit cu el, nu îl primea în camera lui (cu excepția cazului când s-a ars becul, iar proprietăreasa se nimerise la

cinematograf și vecinul a adus o pară de sticlă nouă-nouță și a înșurubat-o delicat).

De Crăciun, Graf s-a dus la niște prieteni, la brad, și în timpul conversației pestrițe se gândea deznădăjduit că vede un brad pentru ultima oară. Într-un rând, într-o noapte strălucitoare de februarie, nu-și mai putea lua ochii de la bolta cerească și brusc a simțit că nu mai poate suporta povara și apăsarea conștiinței sale omenești, a acestui lux absurd, sinistru. I s-a tăiat în mod respingător respirația și imensul cer înstelat s-a urnit și a luat-o din loc. Graf a plecat de la fereastră și, ținându-se de inimă, a ieșit anevoie pe culoar și a bătut la vecin. Ivan Ivanovici, cu un zâmbet blajin și cu un ușor accent german, i-a dat valeriană: din întâmplare, atunci când a intrat Graf, Ivan Ivanovici, stând în picioare în mijlocul dormitorului, tocmai o picura într-un păhărel – probabil pentru el însuși – și, ținând păhărelul în mâna dreaptă și ridicând-o mult pe cea stângă cu sticluța galben închis, mișca din buze în tăcere – doisprezece, treisprezece, paisprezece – și pe urmă mai repede, făcând parcă pași mărunți – cinșpeșaișpeșapteșpe – și din nou –, rar. Halat de culoarea canarului, pince-nez pe vârfulețul nasului atent.

Și după încă o vreme veni primăvara, și pe scară mirosea a chit. În casa de peste drum muri cineva și la ușă stătea o mașină funerară neagră, semănând cumva cu un pian. Noaptea, pe Graf îl sâcâiau vise pline de tâlc. În toate vedea câte un semn, cea mai măruntă coincidență îl îngrozea. Jocul hazardului e logica sorții: într-adevăr, cum să nu crezi în soartă, în infailibilitatea șoaptei ei, în obstinația cu care își urmărește ținta, când tot timpul îi transpare șablonul prin scrisul vieții?

Cu cât dai mai multă atenție coincidențelor, cu atât apar mai des. Ajunse până acolo încât, aruncând o bucată de ziar din care, amator de greșeli fiind, decupase un pătrățel cu rândul „după o lungă și îndelungată suferință“, Graf văzu peste câteva zile aceeași pagină, cu ferestruica ei tăiată cu grijă, în mâinile precupeței care îi înfășura în ea o căpățână de varză. A luat supus pachetul și s-a întors acasă într-o stare de deprimare, iar seara, de după acoperișurile îndepărtate care

înghițeau primele stele, s-a umflat un nor tulbure, malign, și brusc s-a făcut la fel de sufocant și de apăsător ca atunci când urci pe scară cu un cufăr cu ferecături în spinare – și iată, pe neașteptate, cerul își pierdu echilibrul și cufărul acela enorm bubui pe scară-n jos. Graf închise degrabă fereastra și trase storurile: curentul și lumina electrică atrag trăsnetul. Uite, a și luminat storurile –și, determinând printr-o metodă domestică la ce depărtare căzuse, se apucă să calculeze –, tunetul a bubuit când am ajuns cu numărătoarea la șase, șase, asta înseamnă șase verste… Furtuna se înteți. Furtunile uscate sunt cele mai îngrozitoare. Prin geamuri trecu un vuiet. Graf se culcă în pat, dar brusc avu atât de clar imaginea unui trăsnet care cădea chiar în clipa aceea pe acoperiș și trecea prin toate caturile, pe el transformându-l în trecere într-un negru chircit spasmodic, încât, cu inima bătând, sări (fereastra ardea în vâlvătăi, crucea neagră a cercevelei luneca pe perete) și, zdroncănind prin întuneric, apucă ligheanul gol de faianță de pe lavoar, îl puse pe jos, se instală în el stând în picioare și rămase așa, tresăltând și scârțâind cu degetele picioarelor goale pe faianță o bună bucată din noapte, până se potoliră tunetele.

În timpul acestei furtuni de mai, Graf ajunse până la cele mai umilitoare adâncimi ale lașității transcendentale, iar în ziua următoare se produse un reviriment. Graf privi cerul albastru strălucitor, vesel, desenele arborescente ale umezelii întunecate de-a curmezișul asfaltului deja uscat, și brusc realiză că până la nouăsprezece iunie mai era doar o lună. Pe nouăsprezece iunie (pe stil nou) va împlini treizeci și patru de ani. Limanul dorit… O să reușească să înoate până la el? Va rezista până atunci?

Își făcu loc o speranță de salvare. Prinse curaj, hotărând să ia câteva măsuri excepționale pentru a-și apăra viața de pretențiile sorții. Încetă să mai iasă pe stradă. Nu se mai bărbieri. Se pretinse bolnav, de mâncare îi cumpăra proprietăreasa, iar vecinul îi trimitea prin ea ba o portocală, ba un ziar, ba un praf laxativ într-un pliculeț cochet. Fuma puțin, dormea mult, se hrănea cu măsură, dezlega cuvinte încrucișate, respira pe nas și noaptea întindea pe covorașul de lângă pat un prosop ud, ca să-l trezească imediat cu răceala lui,

dacă, în vreo transă somnambulică, trupului său i se năzărea să iasă de sub supravegherea rațiunii.

Va rezista până atunci…? Întâi iunie. Doi. Trei. Pe zece, vecinul se interesă prin ușă de sănătatea lui. Unsprezece. Doisprezece. Treisprezece. Precum celebrul alergător finlandez[2] care și-a aruncat înaintea ultimului tur ceasul nichelat pe care își calcula energica fugă ritmică, Graf, văzându-și țelul aproape, schimbă brusc modul de acțiune. Își rase bărbuța de paie, se îmbăie și invită niște musafiri pe nouăsprezece.

Nu cedă ispitei de a-și sărbători venirea pe lume cu o zi mai devreme, cum îi propunea cu șiretenie un calcul suspect. În schimb, îi scrise mamei sale la Smolensk, rugând-o să-i comunice ora exactă a venirii lui pe lume; răspunsul ei a fost însă evaziv:

— A fost noaptea. Țin minte că m-am chinuit groaznic.

Veni și nouăsprezece. Încă de dimineață, după perete umbla agitat vecinul și dădea fuga în antreu când suna la ușă. Graf nu-l invitase – la urma urmelor, abia dacă se cunoșteau –, în schimb o invitase pe proprietăreasă – căci în firea lui Graf se combinau într-un mod bizar aiureala și interesul. Spre seară ieși, cumpără votcă, plăcinte cu carne, scrumbii, pâine. Când se întoarse traversând în diagonală, abia ținând cumpărăturile recalcitrante, Ivan Ivanovici, luminat de soarele galben, îl privea din balcon.

Pe la opt, tocmai când Graf, trebăluind încă pe masă cu pregătirile, își scoase capul pe fereastră, se petrecură următoarele: în colț, unde era o cârciumă, se strânsese un pâlc de oameni, răzbăteau strigăte puternice, înverșunate, și deodată – pocnet de împușcături. Graf avu impresia că un glonț rătăcit îi cântă chiar pe lângă față, că nu lipsise mult să-i spargă ochelarii, și, scoțând un „oh“, își trase capul înapoi. Din antreu se auzi soneria. Graf, tremurând, deschise ușa și, în aceeași clipă, sări în halatul lui de canar Ivan Ivanovici. Telegrama așteptată. Ivan Ivanovici o desfăcu lacom și zâmbi bucuros.

Was dort für Skandale?[3] i se adresă Graf curierului special, dar acela nu înțelese și, când Graf se uită din nou (cu mare

precauție) pe fereastră, în fața cârciumii era deja pustiu, se potolise totul, portarii stăteau la intrările lor, o slujnică cu pulpele goale plimba agale un pudel rozaliu.

Pe la nouă se adunară musafirii – trei ruși și proprietăreasa nemțoaică. Ea aduse păhărele de lichior și o plăcintă producție proprie. Avea pomeți proeminenți, era ciupită de vărsat, cu pistrui pe gât, cu o perucă de soacră dintr-o farsă, cu o rochie lila zgomotoasă. Posomorâții prieteni ai lui Graf – toți oameni greoi, în vârstă, cu diferite beteșuguri a căror relatare îl consola ciudat pe Graf – o îmbătară rapid pe proprietăreasă, dar îi lovi și pe ei buimăceala. Conversația se purta, firește, în rusă, proprietăreasa nu pricepea o iotă, dar râdea în hohote, își juca în van ochii prost machiați și povestea de-ale ei, dar n-o asculta nimeni. Graf se uita la ceas și își pipăia pulsul pe sub masă. Către miezul nopții votca secă și proprietăreasa, clătinându-se pe picioare și prăpădindu-se de râs, aduse o sticlă de coniac.

— Păi, să bem, hoașcă bătrână, i se adresă rece unul dintre musafiri și ea, cu o încredere feciorelnică, ciocni cu el și pe urmă se întinse spre altul, dar acela îi făcu vânt cu un gest neinteresat.

În zori Graf le dădu drumul musafirilor. În antreu, pe măsuță, zăcea desfăcută telegrama care-l bucurase atât de mult pe vecin în ajun. Graf o citi distrat: „*SOGLASSEN PRODLENIE*“[4], apoi se întoarse la el în cameră, mai strânse câte ceva și, căscând, cu o senzație ciudată de plictiseală, de parcă viața îi fusese calculată exact pentru durata prorocită și acum trebuia trasată cumva din nou, se așeză în fotoliu, răsfoi neavând ce face o cărțulie jerpelită – o culegere de anecdote, editată la Riga. Cu ce se ocupă fiica dumneavoastră? E sadică. Poftim? Cântă în grădini[5]. Fără să prindă de veste, ațipi și visă că Ivan Ivanovici Engel cânta într-o grădină dând lin din niște aripi cârlionțate de un galben tare – și când Graf se trezi, un minunat soare de vară aprindea mici curcubeie în păhărelele plate ale proprietăresei, și totul era cumva blând, luminos și enigmatic – ca și cum el nu pricepuse ceva, nu chibzuise bine și acum era deja târziu, începea o altă viață – tot ce fusese înainte pieri și muri de-a binelea amintirea fără importanță chemată

din întâmplare din modestul azil îndepărtat unde își ducea traiul obscur.

(1931)
Traducere de Adriana Liciu

1. Caran d'Ache (Emmanuel Poiré) (1859-1909) – desenator umorist francez, născut la Moscova. În rusă, *karandash* înseamnă „creion".
2. Multiplul campion olimpic Paavo Johannes Nurmi (1897-1973).
3. Ce scandal e acolo? (în germ. în orig.).
4. De acord prelungire. În text, cele două cuvinte rusești sunt scrise cu caractere latine.
5. *Sad* (rusă) – „grădină".

Terra Incognita

Zgomotul cataractei devenea tot mai surd, tot mai surd, până ce, în fine, a amuțit, și iată că înaintam tot mai mult într-o zonă sălbatică, împădurită, necercetată încă de nimeni, mergeam, mergeam de mult – în față Gregson și cu mine, după noi, în șir indian, opt cărăuși băștinași, iar la urmă de tot, Cook, văicărindu-se, vociferând la fiecare palmă de pământ. Știam că Gregson îl recrutase la sfatul unui vânător pe care-l cunoștea: Cook îl asigurase că era gata la orice, numai să nu se mai chinuie prin Zonraki, unde o jumătate din an se prepară *von-gho*, iar în cealaltă jumătate se bea *von-gho*, dar rămăsese neclar – ori începusem deja să uit multe de când mergeam și tot mergeam – cine era Cook ăsta (pesemne un marinar fugit).

Gregson mergea în rând cu mine, vânjos, deșirat, cu genunchii ciolănoși goi. Ținea, ca pe un stindard, o plasă verde cu prăjină lungă. Cărăușii, adunați tot de prin Zonraki, niște badonieni voinici, maronii și lucioși, cu coame dese, cu o zugrăveală de cobalt între ochi, mergeau cu pas egal și ușor. În urma tuturor, roșcovan și buhăit, cu o buză atârnând moale, se târa Cook, cu mâinile în buzunare, fără nici o povară. Mi-am amintit vag că la începutul expediției sporovăia tot timpul și făcea glume sumbre, cum avea obiceiul, un amestec de impertinență și slugărnicie, aducând a bufonerie shakespeariană, dar curând se lăsase păgubaș, se posomorâse, încetase să-și mai îndeplinească obligațiile, din care făcea parte, printre altele, tălmăcitul, fiindcă Gregson nu înțelegea încă bine graiul badonian.

O căldură languroasă, căldură de catifea. Sidefii, ca niște

ciorchini din balonașe de săpun, miroseau înăbușitor inflorescențele de *Vallieria mirifica*, aruncate peste albia îngustă, secată, pe care înaintam noi fâșâind. Ramuri de arbori purpurii, ramuri de limia cu frunze negre se împleteau deasupra capetelor noastre, formând un tunel străpuns ici și colo de câte o rază pâcloasă; deasupra, în hățișul vegetal, printre cârlionți ce atârnau stălucitori și vălătuci ciudați, întunecați, chițăiau și horcăiau maimuțe complet albe și licărea, ca un foc bengal, o pasăre-cometă țipând cu un glăscior strident. Mi-am zis că aveam capul așa de greu de-atâta mers și din pricina căldurii, a amestecăturii de culori și a larmei pădurii, în taină însă știam că mă îmbolnăvisem, ghiceam că era febra locului, dar am hotărât să-mi ascund starea de Gregson, și îmi luasem o înfățișare vioaie, chiar veselă, când s-a produs nenorocirea.

— E vina mea, a zis Gregson, nu trebuia să mă-ncurc cu el.

Eram singuri acum. Cook și toți cei opt băștinași – cu cortul, barca pliabilă, proviziile, colecțiile – ne abandonaseră, ascunzându-se fără zgomot cât zăboviserăm noi prin lăstărișuri, unde capturaserăm cele mai superbe insecte. Am încercat, parcă, să-i ajungem din urmă pe fugari – nu-mi amintesc bine, în orice caz, n-am reușit. Trebuia să hotărâm dacă să ne întoarcem în Zonraki sau să continuăm traseul pe care ni-l propuseserăm printr-o altă zonă necunoscută, spre colinele Gurano. Necunoscutul a prevalat. Am mers înainte – eu tremurând deja tot, asurzit de chinină, dar adunând totuși plante fără nume, și Gregson, înțelegând perfect pericolul situației noastre și totuși prinzând cu lăcomia de dinainte fluturi și muște.

Și iată, nu reușiserăm să facem nici o jumătate de milă, că ne ajunse din urmă Cook, horcăind și sufocându-se. Cămașa de pe el era sfâșiată și, pare-se, și-o sfâșiase singur, cu intenție. Gregson a scos fără o vorbă revolverul, pregătindu-se să-l împuște pe nemernic, dar acela, căzându-i la picioare și apărându-și cu amândouă brațele moalele capului, începu să se jure că băștinașii îl luaseră cu de-a sila și că au vrut să-l mănânce; aiurea, badonienii nu sunt canibali. Cred că nu-i fusese greu să-i instige, proști și temători cum erau, să

întrerupă dubioasa călătorie, dar nu-și dăduse seama că n-o să fie în stare să se țină după pasul lor zdravăn și, rămânând fără speranță în urmă, făcuse cale întoarsă. Din pricina lui erau pierdute colecții neprețuite. Trebuia omorât. Dar Gregson ascunse revolverul și pornirăm mai departe, iar după noi, respirând greu și poticnindu-se, Cook.

Pădurea se mai rărise. Eram chinuit de halucinații bizare. Priveam trunchiurile stranii de copaci, unele încolăcite de șerpi groși de culoarea pielii, și deodată, parcă printre degete, mi-a apărut între trunchiuri oglinda cu reflexe întunecate a unui șifonier pe jumătate deschis, dar m-am scuturat, m-am uitat cu o privire atentă și s-a dovedit că sclipea înșelător o tufă de akrean – o plantă cârlionțată cu boabe mari, ca niște prune grase uscate. După o vreme, copacii s-au dat cu totul în lături și cerul ne-a răsărit în față ca un compact zid albastru. Ne-am trezit în vârful unui povârniș abrupt. Jos fumega, întunecată și pâcloasă, o mlaștină imensă, iar dincolo de ea, departe, se vedea un lanț tremurător de dealuri vag liliachii.

— Jur pe Dumnezeu, trebuie să ne întoarcem! zise Cook cu vocea înecată de plâns. Pe Dumnezeul meu, o să ne prăpădim prin smârcurile astea, am acasă șapte fiice și câinele. Să ne-ntoarcem, știm drumul înapoi…

Își frângea mâinile, pe fața lui grasă cu triunghiurile roșcate ale sprâncenelor se rostogolea sudoarea.

— Înapoi, înapoi, repeta. Ați prins destul muște. Să ne-ntoarcem!

Gregson și cu mine începurăm să coborâm povârnișul stâncos. Cook rămase, chipurile, în vârf, o mică siluetă albă pe fondul monstruos de verde al pădurii, dar deodată dădu din mâini, strigă și începu să coboare împiedicat în urma noastră.

Panta parcă se ascuțise, formând o coamă de piatră care înainta ca un promontoriu prelung printre aburii mlaștinii. Cerul de amiază, eliberat acum de perdelele de frunze, apăsa deasupra noastră ca o beznă orbitoare – da, o beznă orbitoare, altfel nu-i poți spune. M-am străduit să nu ridic ochii, dar pe cerul ăsta, chiar la marginea câmpului meu vizual, pluteau ținându-se după mine fantome alburii de tencuială, arcuri și rozete ornamentale, ca acelea cu care se împodobesc

plafoanele în Europa ; însă cum mă uitam fix la ele, dispăreau, căzând instantaneu undeva, și din nou bubuia, cu azurul lui egal și compact, cerul tropical. Am mai mers un timp pe promontoriul de piatră, dar el se tot îngusta, ne trăda. În jur creșteau trestii de aur, ca un milion de săbii trase din teacă, scânteind în soare. Ici și colo se învăpăiau mici lacuri prelungi, deasupra cărora atârnau ca niște norișori întunecați roiuri de gâze. Iată, precum o buză pufoasă, răsfrântă, parcă pătată cu gălbenuș de ou, se întindea spre mine o floare mare de mlaștină, înrudită cu orhideea. Gregson mișcă brusc plasa, se prăvăli pe un șold în clisa de brocart și un fluture imens, bătând din aripa de atlaz, se îndepărtă de el plutind peste trestii într-acolo unde, în sclipirea exalațiilor palide, părea că atârnă în falduri cețoase perdeaua unei ferestre. Nu trebuie, nu trebuie – mi-am întors privirea, am mers mai departe după Gregson, când pe piatră, când pe pământul ce șuiera și plescăia. Mă lua cu frig, în ciuda căldurii de seră. Presimțeam că de îndată aveau să mă lase puterile, că desenele și protuberanțele delirante care se vedeau prin cer și prin trestiile aurii aveau să-mi ia pe loc în stăpânire conștiința, cu totul. Din când în când mi se părea că Gregson și Cook devin transparenți și că prin ei se văd tapete de hârtie cu model de trestii repetat la nesfârșit. M-am învins pe mine însumi, am holbat ochii și am mers mai departe. Cook se târa deja în patru labe, striga și i se agăța lui Gregson de picioare, dar acesta se scutura și își continua drumul. M-am uitat la Gregson, la profilul lui încăpățânat, și am simțit cu groază că uit cine e Gregson și de ce sunt împreună cu el.

Între timp, ne prăbușeam tot mai des, tot mai adânc, smârcurile ne absorbeau, nu se mai săturau, noi ne zvârcoleam și ne târam afară. Cook căzu și se întinse pe jos, mușcat de insecte, tumefiat, ud tot – și, Dumnezeule, cum mai schelălăia când au început să ne ajungă din urmă, stânjen după stânjen, strângându-se și zburând elastic, stoluri scârboase de șerpișori hidrofili de un verde strălucitor, atrași de transpirația noastră. Pe mine însă mă îngrozea mult mai tare altceva: la stânga mea – mereu, cine știe de ce, la stânga – se ridica din când în când din mlaștină, înclinându-se printre

trestiile repetitive, un fel de simulacru de fotoliu mare, dar în realitate era o amfibie cenușie, greoaie, ciudată, a cărei denumire Gregson a refuzat să mi-o spună.

— Popas, zise el pe neașteptate, popas.

Răzbiserăm ca prin minune pe o insuliță plată de piatră, înconjurată din toate părțile de vegetația de mlaștină. Gregson își scoase rucsacul și ne dădu niște turtițe autohtone care miroseau a ipecacuana și o duzină de fructe de akrean. Cât îmi doream să beau, ce puțin era sucul sărăcăcios, vâscos de akrean…

— Ia uite, ciudat, zise către mine Gregson, dar nu în engleză, ci într-o altă limbă, să nu înțeleagă Cook. Noi trebuia să ne facem drum spre coline, dar, ciudat, să nu fi fost vreun miraj colinele – uite, nu se mai văd.

M-am ridicat puțin de pe pernă, m-am sprijinit în cot pe suprafața moale a pietrei – da, într-adevăr, nu mai erau coline, aburul tremura deasupra mlaștinii… Și iată, totul în jur începu din nou să capete într-un chip ambiguu transparență. M-am lăsat pe spate și i-am spus încet lui Gregson:

— Tu nu vezi, probabil, că ceva caută întruna să apară…

— Ce tot spui? întrebă Gregson.

Mi-am dat seama la timp că spun prostii și am tăcut. Capul mi se învârtea, în urechi aveam un zumzăit. Gregson, lăsându-se într-un genunchi, scotoci în rucsac, dar medicamentele nu erau acolo, iar rezerva mea se dusese toată. Cook ședea în tăcere, scurmând ursuz piatra. Mâneca ruptă a cămășii, atârnând, îi dezgolea omoplatul și tatuajul ciudat de pe piele: un pahar fațetat cu o linguriță strălucitoare, foarte bine executat.

— Vallière e bolnav, la tine trebuie să fie tabletele, i se adresă Gregson.

Eu, ce-i drept, nu auzeam cuvintele, dar ghiceam sensul general al discuțiilor, care deveneau absurde și cumva sferice când luam aminte la ele.

Cook se întoarse încet și tatuajul de sticlă îi alunecă de pe piele într-o parte, rămase un timp suspendat în aer și începu să plutească, să plutească, și privirea mea speriată îl ajunse din urmă, dar el se amestecă imediat cu aburul mlaștinii și doar

scânteia ușor imediat ce mă întorceam.

— Are ce merită, bălmăji Cook. Las' că… Și dumneata, și eu… las'…

În minutele din urmă, adică, probabil, de când ne instalaserăm pe insulița de piatră, el se mărise cumva, se umflase, apăruse ceva batjocoritor și periculos în el. Gregson își scoase casca, își șterse cu batista murdară fruntea – portocalie deasupra sprâncenelor, iar mai sus albă –, își puse casca la loc, se aplecă spre mine și spuse:

— Ridică-te, te rog (sau cam așa ceva). O să-ncercăm să mergem mai departe. Exalațiile le ascund, dar sunt acolo… Sunt convins că am trecut deja de jumătate din mlaștină. (Toate astea sunt aproximative.)

— Criminal, zise Cook cu jumătate de gură. Tatuajul era iar pe omoplatul lui – de altfel, nu tot paharul, ci doar o parte, cealaltă nu încăpuse și, reflectând lumina, tremura în gol. Criminal, repetă cu satisfacție și își ridică ochii injectați. Am spus că aici ne înfundăm. Câinele negru mănâncă hoituri. Mi-re-fa-sol.

— E un bufon, i-am spus încet lui Gregson, bufon shakespearian.

— Șu-șu-șu, îmi răspunse Gregson, șu-șu, șo-șo-șo. Auzi, continuă el strigându-mi în ureche, trebuie să te ridici. Trebuie să mergem mai departe…

Piatra era albă și moale, ca un pat. M-am ridicat puțin, dar am căzut imediat la loc pe pernă.

— Trebuie să-l ducem noi, a spus Gregson cu un glas îndepărtat. Ajută-mă…

— Ei, aș, nici gând, răspunse Cook (sau așa mi s-a părut mie), nici gând. Propun să profităm de carnea lui până nu se usucă. Fa-sol-mi-re.

— S-a îmbolnăvit, s-a îmbolnăvit și el, am strigat eu. Ești aici cu doi nebuni. Pleacă singur. Ai s-ajungi, pleacă…

— Din partea noastră, poate să plece, zise Cook.

Între timp, vedeniile delirului, profitând de zăpăceala generală, își ocupară încet și sigur locurile. Pe cer se întindeau și se încrucișau liniile unui tavan de ceață. Din mlaștină se ridica, împins parcă de jos, un fotoliu mare. Niște păsări

strălucitoare zburară în pâcla mlaștinii și, lăsându-se jos, se transformară pe loc: cea de colo, în picior de pat, asta – în carafă. Adunându-mi întreaga voință, gonii cu o privire fixă bazaconiile astea periculoase. Deasupra trestiilor zburau păsări adevărate cu lungi cozi de foc. În aer persista un zumzăit de insecte. Gregson alungă cu mâna o muscă pestriță și, imediat, încercă să-i stabilească specia. În cele din urmă nu se mai abținu și o prinse cu plasa. Mișcările i se schimbară în chip ciudat, parcă le amestecase cineva, îl vedeam simultan în mai multe ipostaze, se scotea pe el din el, ca și cum ar fi fost format din mai mulți Gregsoni de sticlă ale căror contururi nu se suprapuneau – dar iată că se comprimă la loc, se ridică hotărât și îl scutură pe Cook de umăr.

— O să mă ajuți să-l duc, zise răspicat Gregson. Dacă nu erai un trădător, n-am fi fost în situația asta.

Cook tăcea, congestionându-se încet.

— Uite ce e, Cook, o să iasă urât, spuse Gregson. Îți spun pentru ultima oară…

Și atunci se petrecu ceea ce se cocea de mult. Cook, ca un taur, intră cu capul în stomacul lui Gregson, amândoi căzură, Gregson reuși să scoată revolverul, dar Cook izbuti să i-l smulgă din mâini, și atunci se îmbrățișară și începură să se rostogolească înlănțuiți, respirând asurzitor. Eu mă uitam neputincios la ei. Spinarea lată a lui Cook se încorda, vertebrele i se vedeau prin cămașă și deodată, în locul spinării se făcu văzut un picior, tot al lui, cu o venă albastră în lungul genunchiului roșcovan, și de sus se lăsă cu toată greutatea Gregson, casca îi zbură și se rostogoli, legănându-se ca jumătatea unui imens ou de carton. De undeva, din labirinturile de trupuri, se agitară degetele lui Cook, în ele era încleștat un cuțit ruginit, dar ascuțit, cuțitul intră în spinarea lui Gregson ca în lut, dar Gregson doar icni, și amândoi se răsturnară de câteva ori, iar când apăru din nou spinarea prietenului meu, din ea ieșeau mânerul și jumătatea de sus a lamei, dar el apucă gâtul gras al lui Cook și apăsă cu un trosnet și lui Cook i se suciră picioarele… Ultima oară se rostogoliră cu o rotație completă și deja nu se mai vedea decât un sfert din lamă – nu, o cincime, nu, nici măcar atât nu se mai vedea:

intrase până la plăsele. Gregson încremeni, apăsându-se peste Cook, care se liniști și el.

Mă uitam și mă gândeam, cine știe de ce (ceața bolnăvicioasă a senzațiilor...), că toate astea sunt un joc inofensiv, că acuși aveau să se ridice amândoi și, după ce-și vor trage sufletul, mă vor purta pașnic prin mlaștină spre culmile albastre și răcoroase, într-un loc umbros, unde va susura apa. Dar brusc, în această ultimă fază a bolii mele mortale – căci știam că peste câteva minute voi muri –, așadar, iată, în aceste ultime minute m-am luminat complet : am înțeles că tot ce se petrecea în jurul meu nu era nicidecum un joc al imaginației înfierbântate, nicidecum un văl al delirului prin care pătrundea, prin nedorite străfulgerări, ceea ce părea a fi viața reală dintr-o îndepărtată capitală europeană – tapete, fotoliu, pahar cu limonadă –, am înțeles că agasanta cameră era un fals, fiindcă tot ceea ce este după moarte este, în cel mai bun caz, un fals, un simulacru de viață lipit în grabă, camere mobilate ale inexistenței. Am înțeles că realitatea, iată, asta era: acest minunat și sinistru cer tropical, săbiile astea strălucitoare ale trestiilor, aburul ăsta de deasupra lor și florile cu buze groase, care se agățau de insulița plată, pe care, în rând cu mine, zăceau două cadavre înlănțuite. Și înțelegând asta, am găsit în mine puterea să mă târăsc până la ele, să scot cuțitul din spinarea lui Gregson, conducătorul meu, tovarășul meu. Era mort, mort de-a binelea, și toate borcănașele din buzunarele lui erau sparte, zdrobite. Mort era și Cook, din gura lui ieșea o limbă albastră ca cerneala. Am desfăcut degetele lui Gregson, pe urmă, scăldat în sudoare, i-am întors trupul – buzele erau întredeschise și însângerate, fața, care arăta deja țeapănă, părea prost bărbierită, albul albastru al ochilor se străvedea prin pleoape. Pentru ultima oară vedeam toate astea clar, cu propriii ochi, cu pecetea autenticului peste tot, vedeam genunchii lor zdreliți, muștele colorate care se agitau deasupra lor, femelele acestor muște probând deja depunerea ouălor. Manevrându-mi anevoie mâinile vlăguite, am scos din buzunărașul de la piept al cămășii mele carnetul gros de notițe – dar imediat mă cuprinse slăbiciunea, m-am așezat, îmi cădea capul... Și cu toate astea, am învins ceața aceea nerăbdătoare a

morții și m-am uitat în jur. Azur, dogoare, singurătate – și cât de rău îmi părea de Gregson, care nu avea să se mai întoarcă niciodată acasă, și chiar mi-au venit în minte soția lui și bătrânica bucătăreasă, și papagalii, și încă multe... Și pe urmă m-am gândit la descoperirile noastre, comori neprețuite, plante și făpturi rare care nu fuseseră încă descrise, cărora nu noi aveam să le dăm nume. Eram singur. Tot mai pâclos luceau trestiile, tot mai palid ardea cerul. Am urmărit cu privirea un gândăcel încântător care se târa pe piatră, dar deja nu mai aveam putere să-l prind. Totul se ștergea în jur, lăsând la vedere decorul morții – o mobilă verosimilă și patru pereți. Ultima mea mișcare a fost să deschid carnetul ud de transpirație – trebuia să notez neapărat ceva –, dar vai, mi-a alunecat din mâini, am dibuit după el pe pled, însă deja nu mai era.

(1931)
Traducere de Adriana Liciu

Întâlnirea

Lev avea un frate, Serafim. Serafim era mai mare și mai gras decât el – de altminteri, e foarte posibil ca în acești nouă ani, nu, dați-mi voie, zece, Dumnezeule mare, sunt mai bine de zece ani, să fi slăbit, cine știe – se va ști peste câteva minute. Lev plecase, Serafim rămăsese; și una, și alta s-au petrecut absolut la întâmplare – ba chiar, dacă vreți, mai degrabă Lev era de stânga. Serafim însă, care tocmai terminase Politehnica, nu se gândea la nimic altceva decât la domeniul său, se temea de curenții politici. Ciudat, ciudat, ciudat – peste câteva minute avea să intre. Să se îmbrățișeze? Câți ani, câte ierni? Speț[1]. Oh, cuvintele alea cu coada mâncată, exact ca niște capete de pește cu șira spinării… speț.

De dimineață sunase telefonul, o voce străină de femeie îi comunicase în germană: a sosit, ar vrea să treacă astă-seară, mâine pleacă. O surpriză, deși Lev știa deja că fratele lui e la Berlin. Lev avea un cunoscut, care avea un cunoscut, care avea la rândul lui un cunoscut care lucra la reprezentanța comercială. E în delegație, achiziționează ceva. E în partid? De mai bine zece ani.

În toți anii aceia nu luaseră legătura unul cu altul, Lev nu știa absolut nimic despre Serafim. De vreo două ori, numele lui Serafim îl curentase dintr-un ziar sovietic cenușiu ca o perdea de fum, pe care Lev îl frunzărea la bibliotecă. „Și întrucât, scria Serafim, premisa de bază a industrializării este consolidarea elementelor socialiste în întregul nostru sistem economic, se evidențiază, ca sarcină curentă deosebit de esențială și de prim

ordin, transformarea radicală a satului.“

Lev, care terminase cu o întârziere scuzabilă universitatea din Praga (disertație despre curentele slavofile în literatura rusă), își căuta acum norocul la Berlin și tot nu putea decide în ce consta el, acest noroc – în negoțul cu tot soiul de nimicuri, cum îl sfătuia Leșceev, sau într-o activitate tipografică, cum propunea Fuchs. Apropo, Leșceev și Fuchs, împreună cu soțiile, se pregăteau să-l viziteze tocmai în seara aceea, era Crăciunul rusesc, Lev cumpărase cu ultimii bani un brăduț de ocazie de nici jumătate de metru, cinci lumânările zmeurii, o jumătate de kilogram de pesmeți dulci, o jumătate de kilogram de caramele. Musafirii promiseseră să aibă ei grijă de votcă și de vin. Dar imediat ce primise conspirativa și incredibila comunicare despre dorința fratelui său de a-l vedea, Lev se grăbise să-și contramandeze musafirii. Leșceevii nu erau acasă, așa că le-a transmis prin servitoare: ceva neprevăzut.

Discuția cu fratele, față-n față, între patru ochi, avea să fie și-așa destul de penibilă, dar să mai fie acolo și… „E fratele meu din Rusia.“ „Îmi pare bine. Ei, și cum e, mai au mult până crapă?“ „Adică cine? Nu v-am înțeles.“ Leșceev e teribil de pătimaș și de intolerant… Nu-nu, se contramandează.

Acum, aproape de ora opt seara, umbla prin odaia lui săracă, dar curată, lovindu-se ba de masă, ba de bara albă a patului sărac – un domn sărac, dar curat, într-un costum negru cu luciu, cu guler răsfrânt, o idee cam larg. Nu demult se despărțise de soție, care îl înșelase absolut pe neașteptate – și cu cine, cu cine… cu un individ vulgar, o nulitate… Îi și luă de-acolo portretul, altfel o să trebuiască să răspundă la întrebările fratelui („Cine e?“ „Fosta mea soție“ „Cum adică – fosta?“) Strânse și bradul, îl scoase, cu permisiunea proprietăresei, pe balconul de serviciu; mai știi, i-ar putea lua în râs sentimentalismul de emigrant. N-a avut ce face când l-a cumpărat. Tradiția. Musafiri, luminițe. Stingeți lumina, să strălucească doar el. Ochii jucăuș-lucitori ai doamnei Leșceeva.

Dar despre ce să discute cu el? Să-i povestească în treacăt, cu nepăsare, despre peripețiile din sudul Rusiei, din timpul Războiului Civil? Să se plângă glumind despre sărăcia (insuportabilă, sufocantă) de-acum? Să facă pe omul cu vederi

largi, care se situează deasupra urii de emigrant, pe omul care înțelege… ce-nțelege? Că Serafim poate să prefere în locul sărăciei mele, curățeniei mele, o colaborare activă… cu cine, cu cine! Sau dimpotrivă, să atace, să facă de două parale, să conteste, ba nu – să ridiculizeze caustic: Termenul „cincinal“ îmi sugerează prin ceva o herghelie.

Îl văzu în minte pe Serafim, umerii lui cărnoși, ușor lăsați, galoșii imenși, băltoacele din grădina din fața vilei, moartea părinților, începutul revoluției… Niciodată nu fuseseră ei prea legați – încă din gimnaziu avusese fiecare prietenii lui, profesorii lui… În vara lui 1917, Serafim legase o poveste destul de urâtă cu o vecină de vilă, soția unui avocat. Strigătele sălbatice ale avocatului, cu luat la palme, femeia trecută de tinerețe, ciufulită, cu chip de mâță, fugind pe alee, și undeva, în planul din spate, zgomotul unui geam spart. Odată, pe când se scălda în râu, Serafim a fost cât pe ce să se înece… Iată cele mai clare amintiri despre el – mai nimic. Ți se pare că ai în minte un om cât se poate de viu, în cele mai mici amănunte, dar când te gândești la el, iese ceva așa de stupid, așa de împuținat, atât de fărâmițat – o fațadă falsă, niște făcături găunoase ale memoriei. Dar, cum-necum, era fratele lui bun. Mânca mult. Era pedant. Ce altceva. Într-o seară, la masă, la ceai…

Bătu de opt. Lev se uită nervos pe fereastră. Burnița, iar prin ceață înota lumina felinarelor. De-a lungul trotuarului, albe, rămășițele zăpezii ude. Un Crăciun cald. În fața balconului atârnau, fâlfâind indolent în întuneric, panglici palide de hârtie, rămase de la Anul Nou nemțesc. Țârâitul brusc al soneriei de la intrarea principală a fost ca o explozie electrică în plex.

Mai voinic, mai gras decât înainte. Părea să respire teribil de greu. Îl luă pe Lev de mână. Tăceau amândoi cu același zâmbet larg. Palton vătuit, rusesc, cu guler mic de astrahan, încheiat cu o copcă, pălărie gri străină.

— Uite, aici, spuse Lev. Scoate-l. Dă-mi-l, îl pun aici. Ai nimerit ușor?

— Cu metroul, spuse Serafim suflând greu. Ei, ei, deci așa…

Oftând exagerat a ușurare, se așeză în fotoliu.

— Îndată facem un ceai, spuse aferat Lev, forfotind cu

lampa de spirt pe lavoar.

— Ce vreme, spuse Serafim, frecându-și mâinile. De fapt, nu-i frig afară.

Spirtul fu introdus în balonul de cupru; dacă învârtești șurubul de presiune, spirtul intră în jghebulețul negru. Trebuie să-l slăbești puțin, puțin de tot, să întorci șurubul la loc și să apropii chibritul. Se aprinse o flacără plăpândă, gălbuie, pluti în jghebuleț, muri încet, și atunci mai trebui deschisă încă o dată supapa și, cu zgomot – sub suportul de fontă, pe care stătea ca o victimă ceainicul înalt de tinichea cu un neg într-o parte –, țâșni o flacără, care era deja cu totul altfel, de un albastru mat, ca o coroană zimțată albastră. Cum și de ce se produceau toate acestea, Lev nu știa, dar nici nu-l interesa. El urma orbește instrucțiunile proprietăresei. La început, Serafim s-a uitat peste umăr la toată tevatura cu lampa de spirt, fiindcă atât îi îngăduia trupul corpolent, dar pe urmă se ridică, se apropie și o vreme vorbiră despre mașinuța aceea; Serafim îi explică principiul și învârti încetișor șurubul.

— Ei, și cum o duci? întrebă, cufundându-se din nou în fotoliul strâmt.

— Uite, cum vezi, răspunse Lev. Acuși e gata ceaiul. Dacă ți-e foame, am niște salam.

Serafim refuză, își suflă temeinic nasul și începu să vorbească despre Berlin.

— Au întrecut America, spuse el. Ce trafic pe străzi. Orașul s-a schimbat formidabil. Eu, știi, am mai fost aici în 1924.

— Pe-atunci stăteam la Praga, spuse Lev.

— Deci așa, spuse Serafim.

Tăcere. Amândoi se uitau la ceainic, așteptând parcă o minune de la el.

— Acuși începe să fiarbă, spuse Lev. Până una-alta, ia din caramelele astea.

Serafim luă și obrazul stâng i se puse în mișcare. Lev tot nu se hotăra să se așeze: asta ar fi însemnat să se instaleze la discuție; prefera să stea în picioare sau să umble fără rost între pat și masă. Pe covorul incolor erau împrăștiate câteva ace de brad. Brusc, anemicul șuier amuți.

— S-a stins neamțul, spuse Serafim.

— Acum îl facem, dădu fuga Lev, acum îl facem.

Dar în sticlă nu mai era spirt.

— Ce belea… Las', că cer la proprietăreasă.

Ieși pe coridor, luând-o spre apartamentul proprietăresei. Ce tâmpenie. Doar știa că trebuie cumpărat… I-ar fi dat pe datorie. A uitat. Bătu la ușă. Nimeni. Zero atenție, o jumătate de kilogram de dispreț. De ce i-o fi venit în minte vorba asta din școală? Mai bătu o dată. Tot întuneric. E plecată. O luă spre bucătărie. Bucătăria era încuiată, cu precauție.

Lev stătu o clipă pe coridorul întunecat, gândindu-se nu atât la spirt, cât la ușurarea de a fi singur un minut și la chinul de a se întoarce în camera încordată unde, îndesat bine, stătea un om străin. Despre ce să vorbească? Articolul legat de Faraday din numărul vechi al revistei germane. Nu, nu merge. Când se întoarse, Serafim era lângă etajeră și se uita la cărțile jerpelite, soioase.

— Poftim, ce poveste, spuse Lev. E de-a dreptul jenant. Scuză-mă, pentru Dumnezeu. Poate…

(Poate o fi apa aproape fiartă. Nu. E abia călâie.)

— Fii serios, spuse Serafim. Sincer să fiu, nici nu mă dau în vânt după ceai. Și tu, citești mult?

(Să coboare la cârciumă după bere? N-are de-ajuns, n-or să-i dea. Naiba știe pe ce-a cheltuit, pe caramele, pe brad.)

— Da, citesc, zise el tare. Ah, ce penibil, ce penibil. Dacă era proprietăreasa…

— Lasă, spuse Serafim. Ne lipsim. Vasăzică, așa stau lucrurile. Da. Și în general cum e? Cum stai cu sănătatea? Ești sănătos? Că ăsta e principalul. Eu, ca să-ți spun, nu prea citesc, continuă el uitându-se cu coada ochiului la etajeră. N-am când. Zilele trecute, în tren, mi-a căzut în mână…

De pe coridor se auzi telefonul.

— Scuză-mă, spuse Lev. Ia și mănâncă, uite-aici, pesmeți, caramele. Vin imediat.

Ieși în grabă.

— Dar ce-i cu dumneata, domnule? spuse în telefon vocea lui Leșceev. Nu zău, asta ce mai e? Ce s-a-ntâmplat? Ești bolnav? Ce? N-aud. Mai tare.

— Ceva neprevăzut, răspunse Lev. Doar am transmis.

— Ai transmis, ai transmis. Dă-o încolo, zău. E sărbătoare, vinul e cumpărat, nevastă-mea ți-a pregătit un cadou.

— Nu pot, spuse Lev. Și eu, chiar foarte mult aș…

— Ia uite, ce specimen! Ascultă, rezolvă-ți acolo treaba, și venim la dumneata. Soții Fuchs sunt și ei aici. Sau, știi, și mai bine, hai la noi. A? Olea, taci, n-aud. Ce spui?

— Nu pot, am… Ce mai, sunt ocupat.

Leșceev trase o înjurătură.

— La revedere, spuse stânjenit Lev în receptorul deja mort.

Acum Serafim examina nu cărțile, ci tabloul de pe perete.

— Probleme. Un pisălog, spuse Lev strâmbându-se. Iartă-mă, te rog.

— Ai multă treabă? întrebă Serafim fără să-și ia ochii de la oleografia care înfățișa o femeie în roșu cu un pudel negru ca funinginea.

— Da, îmi câștig existența, scriu articole, fac diverse lucruri, răspunse evaziv Lev. Dar tu – să-nțeleg că n-ai venit pentru mult timp, nu?

— Mâine, probabil, plec. Nici acum, la tine, n-o să stau mult. Astăzi mai trebuie să…

— Stai jos, ce tot spui…

Serafim se așeză. Tăcură din nou. Amândoi ar fi vrut să bea ceva.

— Cât privește cărțile, spuse Serafim. Ba e una, ba e alta. Nu e timp. Uite, în tren… întâmplător, mi-a căzut în mână… Neavând ce face, am citit. Un roman. O prostie, bineînțeles, dar destul de captivantă, despre un incest. Ei bine…

Povesti de-a fir a păr conținutul. Lev încuviința din cap, se uita la costumul lui gri, trainic, la obrajii mari și netezi, se uita și se gândea: „Chiar era nevoie ca după zece ani să-mi reîntâlnesc fratele doar ca să discutăm despre cea mai trivială carte a lui Leonard Frank? Pe el nu-l interesează deloc să vorbească despre asta, iar pe mine nu mă interesează deloc să ascult. Ce voiam eu să zic? Chinuitoare seară.

— Mi-amintesc, am citit-o. Da, e o temă la modă. Mănâncă niște caramele. Mi-e așa de jenă cu ceaiul. Spui că Berlinul s-a schimbat foarte mult.

(Nu asta. Despre asta au vorbit deja.)

— Americanizarea, răspunse Serafim. Traficul. Casele sunt remarcabile.

Pauză.

— Voiam să te întreb, spuse febril Lev. Nu e chiar domeniul tău, dar uite, în revista asta… N-am înțeles tot. Uite asta, de pildă. Experiențele astea ale lui.

Serafim luă revista și începu să explice.

— Ce e așa complicat? Înainte de a se forma un câmp magnetic – știi ce-i un câmp magnetic? – ei bine, înainte de formarea lui există ceea ce se numește un câmp electric. Liniile lui de forță sunt dispuse în planuri care trec printr-un vibrator. Reține că, potrivit învățăturii lui Faraday, o linie magnetică este reprezentată printr-un inel închis. În timp ce linia electrică este întotdeauna deschisă. Dă-mi un creion – lasă, că am, mulțumesc, mulțumesc, am.

Îi explică timp îndelungat, schiță ceva, în timp ce Lev dădea smerit din cap. Vorbi despre Young, despre Maxwell, despre Hertz. O adevărată prelegere. Pe urmă ceru un pahar cu apă.

— Dar, știi, e deja timpul să plec, spuse lingându-și buzele și punând paharul la loc pe masă. E timpul. Scoase de undeva din pântece un ceas gros. Da, e timpul.

— Ce tot spui, mai stai puțin, bâigui Lev, dar Serafim clătină din cap și se ridică trăgându-și în jos vesta.

Privirea i se pironi din nou pe oleografie: o femeie în roșu și un pudel negru.

— Tu ți-amintești cum îl chema? spuse, zâmbind sincer pentru prima dată în seara aceea.

— Pe cine? întrebă Lev.

— Ții minte? Tihotski venea la noi la vilă cu un pudel. Cum îl chema?

— Stai, spuse Lev. Stai. Da, într-adevăr… Îmi amintesc imediat.

— Unul negru, spuse Serafim. Seamănă mult. Unde mi-ai pus tu paltonul… A, uite. Gata.

— Mi-a ieșit și mie din minte, spuse Lev. Chiar, cum îl chema?

— Ei, dă-l naibii. Am plecat. Ei… Mă bucur mult că te-am văzut…

Cu ușurință, în ciuda masivității sale, își puse paltonul.

— Te conduc, spuse Lev aducându-și trenciul uzat.

În mod stupid, tușiră amândoi odată. Pe urmă, tăcând, coborâră și ieșiră în stradă. Burnița.

— Iau metroul. Dar cum îl chema, totuși? Negru, cu pompoane pe labe. Ia te uită, chiar mă mir… Și memoria mea…

— Cu „T“ replică Lev, asta-mi amintesc perfect. Era cu „T“.

Trecură în diagonală pe partea cealaltă a străzii.

— Ce vreme umedă, spuse Serafim. Măi, măi, măi… Chiar să nu ne amintim? Cu „T“ spui?

Dădură colțul. Felinar. Băltoacă. Clădirea întunecată a poștei. Lângă automatul de timbre stătea, ca întotdeauna, bătrâna cerșetoare. Întinse mâna, în care ținea două cutii de chibrituri. Raza felinarului alunecă pe fața ei suptă, iar sub nări îi tremură o picătură luminoasă.

— De-a dreptul jenant, exclamă Serafim. Știu că-l am într-o cămăruță a creierului, dar nu-mi vine și pace.

— Cum îl chema, cum îl chema, reluă Lev. E chiar absurd să nu putem… Ții minte, o dată s-a pierdut, un ceas întreg a stat Tihotski în pădure și a strigat după el. Începe cu „T“, asta-i sigur.

Ajunseră la scuar. Dincolo de el, pe un geam albastru ardea o potcoavă de perle – blazonul metroului. Treptele de piatră care duc în adânc.

— Asta e, ce să-i faci, spuse Serafim. Rămâi sănătos. Ne mai întâlnim noi cumva.

— Ceva gen Tușkana… Toșka… Tașka… spuse Lev. Nu, nu pot. Nu-i nici o speranță. Fii și tu sănătos. Toate bune.

Serafim își flutură mâna cu degetele răsfirate, spinarea lui lată se cocoșă și pieri în adânc. Lev o luă încet înapoi, prin scuar, pe lângă poștă, pe lângă cerșetoare… Brusc, se opri. În memorie, într-un punct al memoriei se contura o ușoară mișcare, ca și cum ceva mic de tot se trezise și începuse să freamăte. Cuvântul era încă invizibil, dar umbra i se întindea deja, de după colț, parcă, și-i venea să calce pe umbra asta, să n-o lase să se retragă la loc. Vai, nu izbuti. Dispăru cu totul ; dar, în clipa aceea, cum creierul încetase să se încordeze, din nou, și deja mai clar, vibră ceva și, ca un șoricel care iese dintr-

o crăpătură când e liniște în cameră, se ivi, ușor, tăcut și misterios, micul corp viu… „Dă laba, Șutik.“ Șutik! Ce simplu. Șutik…

Se uită fără să vrea înapoi, se gândi că Serafim, stând în vagonul subteran, și-a amintit poate și el. Jalnică întâlnire.

Lev oftă, se uită la ceas și, văzând că încă nu-i târziu, se hotărî s-o pornească spre casa unde stăteau Leșceevii. Ia, să-și bată palmele una de alta, poate s-or mai încălzi.

(1931)

Traducere de Adriana Liciu

1. Prescurtare de la *spetzialist* (în rusă în orig.) – „specialist“.

Gură la gură

Viorile mai plângeau încă, interpretând parcă un imn închinat pasiunii și iubirii, dar Irina și foarte emoționatul Dolinin se îndreptau deja spre ieșirea din teatru. Îi atrăgea noaptea de primăvară, îi atrăgea misterul ce se ridica încordat între ei. Inimile le tremurau la unison.

— Dați-mi numărul dumneavoastră de telefon, spuse Dolinin (șters).

— Permiteți-mi să vă aduc pălăria și mantoul (șters).

— Permiteți-mi, spuse Dolinin, să vă aduc lucrurile (între „să vă aduc“ și „lucrurile“ fusese inserat „și să-mi aduc“).

Dolinin se apropie de garderobă și, prezentând bonurile (corectat: „amândouă bonurile“)…

Aici, Ilia Borisovici căzu pe gânduri. Nu merge, nu merge să zăbovească la garderobă. Abia avusese loc elanul extatic, izbucnirea pasiunii între vârstnicul, însinguratul Dolinin și întâmplătoarea sa vecină de lojă, o fată în negru; deciseseră să fugă din sala de teatru, cât mai departe de tunici și decolteuri. În fața autorului se ivi vag o grădină, Kupeceski sau Țarski, salcâmi, râpe, o noapte înstelată. Autorul ardea de nerăbdare să irumpă împreună cu eroina în această noapte înstelată. Dar mai aveau de primit hainele, iar asta strica efectul. Ilia Borisovici reciti cele scrise, își umflă obrajii, își pironi privirea pe sfera de cristal a prespapierului și, după ce reflectă puțin, decise să sacrifice efectul de dragul autenticului. Ceea ce se dovedi a nu fi ușor. Talentul său era pur liric, reda natura și trăirile cu o ușurință uimitoare, în schimb nu se descurca prea bine cu detaliile vieții de zi cu zi, cum ar fi deschisul și închisul

ușilor sau strângerile de mână când în cameră sunt mai multe personaje și unul sau două se salută cu mai multe. De asemenea, Ilia Borisovici avea de furcă întruna cu pronumele, de exemplu cu „ea“, care dădea să înlocuiască nu numai eroina, ci și poșețica sau vreo cușetă, și, ca să nu repete numele propriu, trebuia să spună „ tânăra“, ori „interlocutoarea lui“, deși nu avea loc nici o discuție. Scrisul era pentru Ilia Borisovici o luptă inegală cu obiectele de primă necesitate: obiectele de lux i se păreau mult mai maleabile, dar, de fapt, și ele se puneau deseori pe picioarele de dinapoi, se înțepeneau, nu permiteau mișcărilor să fie degajate. Și acum, isprăvind cu chiu, cu vai tevatura cu garderoba și pregătindu-se să-l înzestreze pe erou cu un baston, Ilia Borisovici se bucură sincer de strălucirea măciuliei masive a acestuia și, vai, nu presimți ce avea să-i impună dragul ăsta de baston, cât avea să-l mai chinuiască cerându-se pomenit atunci când Dolinin, simțind în brațe trupul tânăr, mlădios al Irinei, avea să îl treacă peste un pârâiaș primăvăratic.

Dolinin era, pur și simplu, „în vârstă“; Ilia Borisovici mergea pe cel de-al cincizeci și cincilea an. Dolinin era „colosal de bogat“ – fără vreo explicație clară a surselor de venit; Ilia Borisovici, director la o firmă specializată în construcții de săli de baie, care, e momentul să spunem, primise în acel an o comandă pentru finisarea cu cărămidă smălțuită a zidurilor de peșteră ale câtorva stații de metrou, era fără doar și poate un om cu situație. Dolinin trăise în Rusia, probabil în sudul Rusiei, și o cunoscuse pe Irina cu mult înainte de ultimul război. Ilia Borisovici locuia la Berlin, unde emigrase, împreună cu soția și fiul, în 1920. Stagiul său literar avea vechime, dar nu era prea consistent: un necrolog în *Iujnîi Vestnik* pentru un negustor liberal local (1910), două poeme în proză (august 1914 și martie 1917), tot acolo, și o cărțulie conținând același necrolog și aceleași două poeme în proză – o cărțulie frumușică, apărută în toiul Războiului Civil. În fine, fiind deja la Berlin, Ilia Borisovici scrisese un mic studiu, „Călători pe mare și pe uscat“, și îl tipărise într-o revistă rusească ce apărea modest la Chicago; numai că, cine știe cum, n-a trecut mult și revista s-a evaporat, iar celelalte periodice nu returnau manuscrisele

respinse și nici nu explicau motivele. Au urmat doi ani de acalmie literară: boala și moartea soției, inflația, o mie de treburi. Fiul a terminat gimnaziul la Berlin și a intrat la facultate la Freiburg. Și iată, în 1925, odată cu începutul senectuții, prosperul și solitarul Ilia Borisovici simți o asemenea mâncărime scriitoricească, o asemenea sete – o, nu, nu de glorie, ci doar de căldură și de atenție din partea publicului cititor –, încât decise să nu se mai înfrâneze, să scrie un roman și să îl publice pe spezele sale.

Cam la vremea când eroul, tristul și multîncercatul Dolinin auzea chemarea unei vieți noi și, izbutind cu chiu, cu vai să nu se împotmolească pe veci la garderobă, pleca împreună cu tânăra în noaptea primăvăratică, fu găsit și titlul romanului, și anume *Gură la gură*. Dolinin o instală pe Irina în apartamentul lui, dar încă nu era nimic între ei – el dorea ca ea să vină singură în patul lui și să exclame: „Ia-mă, ia-mi neprihănirea, suferința… Sunt a ta. Singurătatea ta e singurătatea mea și, oricât de mult sau de puțin m-ai iubi, sunt gata de orice, căci în jurul nostru primăvara cheamă la omenie și la bine, căci cer și pământ vor străluci de o frumusețe divină, căci te iubesc…“

— Un pasaj puternic, zise Eufratski. Foarte puternic.

— Nu-i plictisitor, ce zici? întrebă Ilia Borisovici uitându-se pe deasupra ochelarilor cu ramă de baga. Hm? Spune-mi cinstit…

— Probabil că ea are să i se ofere, presupuse Eufratski.

— Este pe lângă, cititorule, pe lângă, răspunse Ilia Borisovici (în sensul „ca Ieremia cu oiștea-n gard“), zâmbi cu șiretenie, scutură ușurel manuscrisul, își puse mai comod una peste alta pulpele grase și reluă lectura.

Îi citea lui Eufratski romanul în porții mici, pe măsură ce le producea. Eufratski, care apăruse la el pe nepusă masă, cu ocazia unui concert pentru care vindea bilete, era un jurnalist cu nume – mai exact, cu o duzină de pseudonime; până atunci, Ilia Borisovici își făcuse cunoștințe numai în mediul industrial german, dar acum, frecventând adunări, conferințe, mici spectacole, știa după figură pe unul și pe altul din așa-numita confrerie scriitoricească, iar cu Eufratski se împrietenise chiar bine de tot și ținea la părerea lui de stilist, chit că era bine știut

stilul lui Eufratski: cel actual. Ilia Borisovici îl chema deseori la el, beau amândoi coniac și vorbeau despre literatură – mai exact, gazda vorbea, iar musafirul aduna de zor impresii, ca pe urmă să-și delecteze amicii cu ele. Drept este că gustul literar al lui Ilia Borisovici era cam greoi. Pe Pușkin, firește, îl recunoștea, dar îl știa mai mult din opere; îl găsea, în genere, „de un calm olimpian și incapabil să emoționeze“. Din tot ce însemna poezie își amintea pe de rost doar *Marea* de Veinberg și o poezie de Skitaleț, în care „spânzurat“ rimează cu „derutat“. Dacă îi plăcea lui Ilia Borisovici să-i ironizeze pe decadenți? Da, îi plăcea, dar, pe de altă parte, recunoștea cinstit că nu se prea pricepe la versuri. În schimb, despre proza rusă vorbea cu plăcere, cu înflăcărare – îl stima pe Lugovoi, îl aprecia pe Korolenko, găsea că Arțîbașev strică tineretul… Despre prozatorii moderni spunea, desfăcându-și brațele: „Scriu plicticos!“, ceea ce îl făcea pe Eufratski să cadă într-un soi de extaz calm.

— Scriitor trebuie să fii cu sufletul, sublinia Ilia Borisovici, să participi, să rezonezi, să fii just. Poate că eu sunt un nimic, o nulitate, dar am un crez al meu. Dacă un singur cuvânt din ce scriu eu i se întipărește cuiva în suflet…

Și Eufratski se uita la el cu o privire tulbure, savurând dinainte, cu o blândețe chinuitoare, reproducerea mimetică de mâine, hohotul din rărunchi al unuia, chițăitul de ventriloc al altuia…

Și iată, sosi ziua când manuscrisul fu terminat. La sugestia lui Eufratski de a merge la o cafenea, Ilia Borisovici răspunse cu o misterioasă importanță:

— Nu pot. Lustruiesc buchiile.

Lustruirea însemna că, tăbărând pe cuvântul „tânăra“, pomenit prea des, îl înlocuia ici și colo cu „fata“, pe care îl rostea ca și cum ar fi avut doi „t“: „fatta“.

A doua zi, seara, la cafenea. O canapeluță roșie. Doi domni. După cum arată, par a fi oameni de afaceri. Unul – solid, impozant, nefumător, cu o expresie de om bun și credul pe fața rotofeie; celălalt – numai pielea și osul, cu sprâncene groase, cu două cute scârbite curgând de la nările de linx până la colțurile lăsate ale gurii, din care iese strâmb o țigară încă neaprinsă.

Vocea calmă a celui dintâi:

— Finalul l-am scris dintr-un foc. El moare, da, moare…

Tăcere. Canapeluța roșie e moale. Dincolo de fereastră plutește, ca un pește în acvariu, un tramvai străpuns de lumină.

Eufratski păcăni bricheta, scoase fum pe nări și spuse:

— Dar, Ilia Borisovici, de ce nu-ți publici dumneata romanul într-o revistă, până să apară într-un volum de sine stătător?

— Dar nu am relații… Cine să mi-l primească? Sunt publicați mereu aceiași scriitori.

— Da' de unde. Am o mică idee, însă trebuie să stăm și să chibzuim temeinic la ea.

— Eu cu dragă inimă aș… zise visător Ilia Borisovici.

După alte câteva zile, în cabinet la Ilia Borisovici, expunerea ideii:

— Trimiți textul… Eufratski miji ochii și încheie coborând vocea: la *Arion*.

— La *Arion*? întrebă Ilia Borisovici netezind nervos manuscrisul.

— N-ai de ce să te sperii. Așa se numește revista. Chiar nu știi? Măi, măi, măi! Prima cărticică a apărut în primăvară, în toamnă o să apară a doua. Trebuie să urmărești un picuț literatura, Ilia Borisovici.

— Cum adică – să trimit așa, pur și simplu?

— Ei, da, la Paris, redactorului. Numele Galatov ți-e cunoscut, desigur, nu?

Ilia Borisovici ridică vinovat din umerii masivi. Eufratski, încrețindu-și fața, explică: Beletrist, forme noi, măiestrie, construcție complexă, un Joyce rus…

— Giois, repetă umil Ilia Borisovici.

— Întâi, hai să ciocănim la ușă, spuse Eufratski. Și, mă rog, să faci cunoștință cu revista.

Făcu. La magazin i se dădu un număr roz, dolofan, îl cumpără și, cu voce tare, remarcă:

— E o tânără apariție. Știți, trebuie încurajată.

— Tânăra apariție s-a sfârșit, zise patronul magazinului. N-a apărut, cu totul, decât un singur număr.

— Nu sunteți la curent, obiectă cu un zâmbet Ilia Borisovici.

Știu cât se poate de sigur că următorul iese la toamnă.

Întors acasă, tăie cu grijă paginile revistei. Găsi în ea ceva nu prea inteligibil de Galatov, două, trei povestiri de niște autori obscuri, câteva versuri pâcloase și un articol foarte competent despre industria germană, semnat „Tigrin“.

„N-or să accepte în vecii vecilor, se gândi indispus Ilia Borisovici. Toți sunt de-ai lor.“

Cu toate astea, o găsi într-un anunț în ziar pe o oarecare doamnă Liubianskaia (stenografă și dactilografă) și începu să-i dicteze cu intonație, emoționându-se, ridicând glasul și uitându-se întruna să vadă ce impresie producea asupra ei romanul. Ea își flutura creionul pe blocnotes – mică, negricioasă, cu o eczemă pe frunte –, iar Ilia Borisovici se învârtea prin cabinet, strângând cercurile când se apropia un pasaj de efect. Spre sfârșitul primului capitol, camera începea să răsune de strigătele lui.

— Și toată viața de până atunci i se păru o teribilă eroare, urlă cât îl ținea gura Ilia Borisovici, iar apoi, cu glasul obișnuit, cel de birou, spuse: Transcrieți totul pentru mâine, patru copii, lăsați marginea mai lată. Mâine veniți ca și astăzi.

Noaptea se gândi ce să-i scrie lui Galatov când îi va trimite romanul: „…spre o severă judecată… am colaborat cu revista cutare și cutare…“ Dar în dimineața zilei următoare (ce curtoazie a sorții), Ilia Borisovici primi o scrisoare: „Mult stimate Boris Grigorievici! Am aflat de la cunoștința noastră comună despre noua dumneavoastră lucrare. Redacția *Arion* ar fi interesată să o citească, întrucât ar vrea să introducă în viitorul număr ceva «mai proaspăt». P.S. Ce ciudat: chiar nu demult mi-am amintit de elegantele dumneavoastră miniaturi din *Iujnîi vestnik*…“

„Își amintesc de mine, îmi vor textele…“ își spuse năucit Ilia Borisovici. Apoi îl sună pe Eufratski și, lăsându-se oarecum pe spate în fotoliu, sprijinind pe masă mâna în care ținea pipa și făcând cu cealaltă un gest larg, radiind tot, spuse tărăgănat:

— Eei, puiule, eei, puiule, și brusc văzu că obiectele strălucitoare de pe masă încep să tremure, se dublează, plutesc într-un miraj umed. Clipi de câteva ori și totul reveni la loc, iar glasul obosit al lui Eufratski răspunse languros:

— Ei, și dumneata… între colegi… un serviciu obișnuit…

Se înălțau tot mai mult cinci teancuri egale. Dolinin, care nu o posedase încă niciodată pe Irina, află întâmplător că ea era atrasă de un altul, un tânăr pictor… Uneori, Ilia Borisovici dicta în cabinetul de la birou, și atunci nemțoaicele dactilografe, la auzul vreunui strigăt îndepărtat, se mirau: oare pe cine mustruluia blajinul lor șef? Dolinin discută cu ea de la suflet la suflet, ea îi spuse că nu îl va părăsi niciodată, căci prețuiește prea mult minunatul lui suflet singuratic, dar că, vai, cu trupul aparține altuia, și Dolinin se înclină în tăcere. În fine, veni ziua când el își făcu testamentul în favoarea ei, veni ziua când el se omorî cu un foc (de Mauser), veni ziua când Ilia Borisovici, zâmbind fericit, o întrebă pe Liubianskaia, care îi adusese ultimul vraf de pagini dactilografiate, cât îi datorează și se strădui să o și recompenseze.

Reciti cu încântare *Gură la gură* și îi dădu o copie lui Eufratski pentru corectură (niște modificări, pe unde, din graba stenografierii, rămăseseră niște goluri, le făcuse deja dactilografa). Eufratski se mărgini să introducă pe unul dintre primele rânduri, cu creionul roșu, o virgulă plină de temperament. Ilia Borisovici trecu cu grijă această virgulă pe exemplarul destinat redacției *Arion*, semnă romanul cu un pseudonim inspirat din numele răposatei sale soții, capsă filele, anexă o lungă scrisoare, puse totul într-un plic mare, încăpător, îl cântări, se duse personal la poștă și expedie, recomandat, romanul.

Păstră chitanța în portofel și se pregăti pentru săptămâni de așteptare înfrigurată. Dar răspunsul lui Galatov veni cu o viteză uimitoare – în cinci zile.

„Mult stimate Ilia Borisovici! Redacția este absolut entuziasmată de materialul trimis de dumneavoastră. Rar ne-a fost dat să citim pagini care să poarte atât de limpede pecetea *sufletului omenesc.* Romanul dumneavoastră emoționează prin expresia neobișnuită a stilului. În el se află «amărăciune și duioșie». Unele descrieri, cum ar fi, chiar la început, descrierea teatrului, rivalizează cu figurile analoage din operele clasicilor noștri și, într-un sens, le surclasează. Vă spun acest lucru pe deplin conștient de «răspunderea» unei astfel de aprecieri.

Romanul dumneavoastră ar fi o adevărată podoabă pentru *Arion*“.

Imediat ce se liniști puțin, în loc să meargă la birou, Ilia Borisovici se duse la Tiergarten, se așeză pe o bancă și începu să se gândească la soția lui, cum s-ar fi bucurat ea împreună cu el. După ce mai stătu puțin, îl vizită pe Eufratski. Eufratski stătea întins în pat și fuma. Studiară împreună fiecare frază a scrisorii. Când ajunseră la ultima, Ilia Borisovici ridică timid ochii și întrebă:

— Spune-mi, de ce „ar fi“ și nu „va fi“, doar eu îl dau cu dragă inimă. Ori e, pur și simplu, ca s-o întoarcă mai elegant?

— Nu, aici, din păcate, e altceva, răspunse Eufratski. Probabil că ei, din mândrie, o ascund. Dar treaba e că s-a zis cu revista – da, e lucru clar de câteva zile… Publicul, știi, citește orice porcărie, în timp ce *Arion* e de talia unui cititor pretențios. Și uite ce se-ntâmplă…

— Auzisem eu ceva, spuse panicat Ilia Borisovici, dar am crezut că sunt zvonuri de-ale concurenței ori că vorbesc fără să știe. E posibil să nu mai existe un al doilea număr? Asta ar fi chiar îngrozitor.

— Nu sunt bani. E o revistă lipsită de interese, idealistă. Și revistele astea, Dumnezeule, nu au trai.

— Dar cum așa, cum așa! strigă Ilia Borisovici plesnindu-și palmele. Doar mi-au acceptat romanul, doar voiau să-l publice…!

— Da, n-a fost să fie, spuse cu o voce indiferentă Eufratski. Dar ia spune, Ilia Borisovici… și începu să vorbească despre altceva.

Noaptea, Ilia Borisovici se gândi profund, se sfătui cu sine însuși și, sunându-l de dimineață pe Eufratski, îi puse câteva întrebări de natură financiară. Eufratski răspundea moale, dar extrem de precis. Ilia Borisovici se mai gândi ce se mai gândi, și în ziua următoare îi făcu lui Eufratski o propunere, pe care acesta să o transmită revistei *Arion*. Propunerea fu acceptată și Ilia Borisovici transferă la Paris o sumă de bani. Drept răspuns primi o scrisoare cu expresia celei mai vii recunoștințe și cu înștiințarea că al doilea număr va ieși peste o lună. În post-scriptum era trecută o rugăminte politicoasă: „Îngăduiți-ne să

nu semnăm romanul I. Annenski, cum propuneți dumneavoastră, ci Ilia Annenski“. „Aveți perfectă dreptate, răspunse Ilia Borisovici. Pur și simplu, nu am știut că există deja un literat care scrie sub acest nume. Sunt bucuros că romanul meu va vedea lumina tiparului în revista dumneavoastră. Fiți atât de bun și expediați-mi, de îndată ce va apărea revista, cinci exemplare.“ (Avea în vedere o bătrână care îi era rudă și doi, trei cunoscuți de afaceri. Fiul lui nu citea în rusă.)

Din acest moment, în viața lui Ilia Borisovici începu o perioadă pe care oamenii spirituali ar numi-o, pe scurt, „apropo“. Ba pe la o librărie, ba pe la o adunare, ba pur și simplu pe stradă, se apropie să te salute („A! Ce mai faceți?“) câte un domn prea puțin cunoscut, cu ochelari cu ramă de baga, să discute cu tine de una și de alta, trece vizibil de la una și de la alta la literatură și, deodată, spune: „Apropo…“, în timp ce mâna lui scotocește febril în sân și scoate cât ai clipi o scrisoare. „Iată, apropo, ce îmi scrie Galatov – îl știți? Galatov – Gioisul rus.“ Iei scrisoarea și o citești: „…redacția este absolut entuziasmată… clasicii noștri… podoabă…“ „Mi-a încurcat patronimicul… spune Ilia Borisovici cu un râs binevoitor. Știți cum sunt scriitorii, oameni distrați… Dar revista va apărea în septembrie, să-mi citiți mica operă.“ Apoi, ascunzând scrisoarea, își ia rămas-bun de la tine și, cu un aer preocupat, pleacă grăbit mai departe.

Epave literare, jurnaliști mărunți, corespondenți ai unor foste reviste își băteau joc de el cu o voluptate sălbatică, hlizindu-se cu aceeași încântare cu care un huligan chinuie un pisoi, cu aceeași strălucire în ochi cu care un bărbat trecut, care n-a avut parte de desfătări, spune un banc deocheat. Desigur, își băteau joc de el pe la spate, însă tare, cu dezinvoltură, fără să se sinchisească de teribila acustică a locurilor în care se bârfește. Probabil că, tare de urechi cum era, Ilia Borisovici nu auzea nimic. Înflorise, avea un mers nou, beletristic, începuse să-i scrie fiului în rusă, traducându-i în germană mai toate cuvintele. La birou se știa deja că Ilia Borisovici este nu numai un om minunat, ci și un *Schriftsteller*[1], și unii dintre cunoscuții lui, majoritatea

comercianți, îi încredințau secretele lor de amor: „Vedeți, dumneavoastră descrieți…“ Simțind o adiere caldă, începu să-i aţină calea zi de zi, ba la intrarea de serviciu, ba la intrarea principală, o sărăcime pestriță. Își arătau stima față de o personalitate din emigrație. Dar ce să mai vorbim – Ilia Borisovici era înconjurat, într-adevăr, de stimă și de glorie. Nu era sindrofie în vreo casă intelectuală la care să nu îi fie pomenit numele – dar cum anume era pomenit, cu ce soi de chicotit, asta nu mai are importanță. Ce contează cu adevărat este faptul, nu modalitatea – spune adevărata înțelepciune.

La sfârșitul lunii, Ilia Borisovici fusese nevoit să plece cu niște treburi, așa că îi scăpă anunțul apărut în revistele rusești cu privire la apropiata apariție a lui *Arion*. Se întoarse la Berlin obosit, îngrijorat, cu mintea la afaceri. Pe masa din antreu era un pachet mare, în formă de cub. Fără să-și dea jos paltonul, desfăcu imediat pachetul. Roz, rece, dolofan. Și cu litere purpurii: *Arion*. Cinci exemplare.

Ilia Borisovici voi să deschidă unul; revista foșni dulce, dar refuză să-și desfacă paginile – era încă oarbă, nou-născută. Încercă iar și înaintea ochilor licăriră niște poezioare străine, străine. Mută grosul paginilor de la dreapta la stânga și se opri la pagina cu sumarul. Parcurse cu privirea numele și titlurile, dar nu găsea, nu găsea… Revista încerca să se închidă, el n-o lăsa, ajunse la capătul listei – nu era! Ce-o mai fi și asta, Dumnezeule, ce-o mai… Nu, nu se poate… A fost pur și simplu omisă din sumar – se-ntâmplă, se-ntâmplă… Era deja în cabinet și, iată, înfipsese un cuțit alb în corpul gras, stratificat, al revistei. Pe primul loc – Galatov; pe urmă versuri, două povestiri, iar versuri, iar proză – și pe urmă, numai nimicuri: niște treceri în revistă, câteva cronici și articolașe. Ilia Borisovici simți brusc o sfârșeală, o indiferență față de orice. Ei, ce dacă… O fi fost prea mult material. Îl publică în numărul viitor. În privința asta nici nu-ncape îndoială. Dar s-aștepți, să aștepți din nou… Ei, ce dacă… Mașinal, dădu drumul paginilor fine de sub degetul mare. Bună hârtie. Ce dacă, am ajutat totuși și eu… Nu pot cere să fiu în locul lui Galatov sau… Și brusc… sări și începu să se învârtească, să umble, să umble cu mâinile în șolduri – e al lui, dragul de el: „… pieptul tânăr, abia

înfiripat… încă mai plângeau viorile… garderobă… noaptea primăvăratică îi întâmpină cu o mângâi…“ și, dând pagina, ineluctabil, așa cum continuă șinele după tunel, „…ietoare și pasionată adiere…“

— Cum de nu mi-am seama de la început! exclamă Ilia Borisovici.

Fusese intitulat *Prolog la un roman*. Era semnat „A. Ilin“; și, în paranteză, „Va urma“. O bucățică, trei pagini și jumătate, dar ce bucățică… Uvertura. Elegant. Ilin e mai bine decât Annenski – nu lasă loc pentru confuzii. Dar de ce *Prolog la un roman* și nu, pur și simplu, *Gură la gură*, Capitolul I? O, asta chiar că n-are nici o importanță. Își reciti paginile de trei ori. Pe urmă puse revista deoparte, umblă prin cabinet fluierând degajat, ca și cum nu s-ar fi întâmplat absolut nimic – ei, da, revista e acolo, o revistă ca toate revistele – și ce-i cu asta? Pe urmă se năpusti la ea și-și mai citi textul de încă opt ori la rând. Apoi se uită la cuprins – A. Ilin, pag. 205. Găsi pagina 205 și, savurând cuvintele, citi încă o dată. Se mai jucă astfel încă mult timp.

Revista luă locul scrisorii. Ilia Borisovici se ducea pretutindeni cu *Arion* sub braț și nu era întâlnire să nu o deschidă la fila deprinsă deja cu asta. Prin reviste apărură recenzii. În prima, Ilin nici nu era pomenit. În a doua scria că *Prolog la…* al domnului Ilin frizează gluma. În a treia, pur și simplu: „Îi mai cuprinde pe cutare și pe A. Ilin“. În fine, în a patra (o revistuță modestă, drăguță, care apărea pe undeva prin Polonia), se spunea așa: „Lucrarea lui Ilin atrage prin sinceritatea sa. Autorul descrie nașterea unei iubiri pe fondul muzicii. Printre incontestabilele merite trebuie menționat stilul impecabil al expunerii“. Începea cea de-a treia perioadă, următoarea după perioada „apropo“ și aceea a purtatului cărții: Ilia Borisovici extrăgea din portofel recenzia.

Era fericit. Mai comandă încă cinci exemplare. Era fericit. Explicația omiterii consta în urâtul rutinei și în lipsa de bunăvoință. Era fericit. Va urma. Și iată, chiar duminică, îl sună Eufratski:

— Ghici, îi spuse, cine vrea să discute cu dumneata? Galatov! Da, a venit pentru două zile.

Auzi o voce necunoscută, mieroasă, insistentă, jucăușă.

Conveniră :

— Mâine la ora cinci, la mine. Păcat că nu e chiar astăzi.

— Nu pot, răspunse vocea jucăușă. Mă car la *Pantera neagră*. Chiar n-am văzut-o de mult pe Evghenia Dmitrievna…

Actrița care venise de la Riga să joace la teatrul rusesc din Berlin. Începea la opt și jumătate. Ilia Borisovici, luându-și cina, se uită brusc la ceas și, zâmbind șiret, plecă la teatru.

Teatrul era cam prăpădit – nici măcar nu era teatru, ci o sală potrivită mai degrabă pentru cursuri decât pentru reprezentații. Spectacolul nu începuse încă, vestibulul rece răsuna de sporovăiala rusească. Ilia Borisovici îi dădu gambeta și paltonul unei bătrâne cu un baston negru, plăti, puse fisa în buzunărelul vestei și, frecându-și pe îndelete mâinile, se uită în jur. Alături de el era un grup format din trei persoane: un tânăr despre care Ilia Borisovici tocmai aflase că e critic de film, soția tânărului, colțuroasă, cu lornion, și un domn necunoscut, cu un sacou de filfizon, palid, cu barbișon negru, cu ochi frumoși, de oaie, și cu un lănțișor de aur la încheietura păroasă a mâinii.

— Dar de ce, de ce, spunea cu însuflețire doamna, de ce ai publicat-o? Căut…

— Ei, ce ai cu amărâtul de el? răspunse domnul cu o voce voioasă de bariton. Să zicem că n-are talent. Dar, evident, au existat niște motive…

Adăugă ceva cu jumătate de glas și doamna, închizând cu un păcănit lornionul, exclamă:

— Scuză-mă… După mine, dacă îl publici numai fiindcă dă bani…

— Mai încet, mai încet, spuse domnul. Nu ne divulga secretele.

În clipa aceea, privirea lui Ilia Borisovici întâlni privirea tânărului, soțul doamnei colțuroase, iar acela parcă înțepeni, după care, tresărind, scoase un geamăt și începu să-și înghiontească soția, care însă continuă:

— Nu-i vorba de acest nefericit Ilin, ci de principii.

— Uneori trebuie să le mai și sacrifici, răspunse reținut filfizonul cu voce de bariton.

Dar Ilia Borisovici deja nu mai auzea, vedea ca prin ceață și,

pierzându-se cu totul, fără să mai conștientizeze deloc oroarea celor întâmplate și doar străduindu-se instinctiv să se distanțeze de ceva rușinos, abject, insuportabil, înaintă spre o măsuță vagă la care se vindeau vag biletele, dar, brusc, se întoarse febril, ciocnindu-se de Eufratski, care zorea spre el, și, trezindu-se iar la garderobă, întinse fisa. Bătrâna în negru. Numărul 79. Îl cuprinsese o grabă cumplită, desfăcuse deja brațele să-și îmbrace paltonul, dar în clipa aceea se apropie dintr-un salt Eufratski, și, odată cu el, celălalt, celălalt…

— Iată-l și pe editorul nostru, spuse Eufratski și Galatov, holbând ochii și încercând să nu-l lase pe Ilia Borisovici să se dezmeticească, îi înhăță o mânecă venindu-i, chipurile, în ajutor și spuse repede:

— Extrem de bucuros să vă cunosc, extrem de bucuros să vă cunosc, îngăduiți-mi să-mi ofer ajutorul.

— Oh, Doamne, lăsați-mă, spuse Ilia Borisovici luptându-se cu Galatov pentru palton, lăsați-mă. Asta-i o mârșăvie. Nu pot. E o mârșăvie.

— Este evident o neînțelegere, plasă fulgerător Galatov.

— Lăsați-mă, vă rog, strigă Ilia Borisovici și, smulgându-se din mâinile lui, își apucă gambeta de pe tejgheaua garderobei și, îmbrăcându-se din mers, ieși.

— Ce-i asta, ce-i asta, oh, ce-i asta, șoptea pășind pe trotuar. Brusc, desfăcu brațele: uitase bastonul.

Își continuă mașinal drumul, dar pe urmă se poticni ușor, ca și cum i s-ar fi slăbit un arc.

— Mă duc după el când va începe spectacolul. Trebuie să mai aștept puțin…

Mașinile treceau în viteză pe lângă el, tramvaiele sunau, iar noaptea era senină, uscată, elegantă. O luă încet înapoi spre teatru. Se gândea că e bătrân, singur, că are foarte puține bucurii și că bătrânii trebuie să plătească pentru bucurii. Se gândi că, dacă nu chiar acum, probabil că mâine Galatov avea să se explice, va căuta să-l convingă, să se justifice. Știa că trebuie să ierte tot, altfel n-avea să mai fie nici o urmare. Și se mai gândi că avea să fie apreciat pe deplin când va muri și își aduse aminte, strângându-le mănunchi, frânturi din laudele auzite în ultimul timp și umbla încet înainte și înapoi pe

trotuar și, după ce mai stătu puțin, se întoarse după baston.

(1931 sau 1932)
Traducere de Adriana Liciu

1. Scriitor (în germ. în orig.).

Rostopască

Încăperea cea mai spațioasă de la conac era biblioteca. Acolo se ducea Petea, înainte de a pleca la școală, ca să își salute tatăl. Un târșâit și un scrâșnet metalic. Tatăl făcea scrimă în fiecare dimineață cu *monsieur* Mascara, un franțuz în vârstă, mărunțel, făcut din gutapercă și păr negru țepos. Duminica, Mascara îi dădea lui Petea lecții de gimnastică și de box, pe care, suferind de stomac, le întrerupea și se retrăgea pentru o jumătate de ceas prin pasaje secrete, prin nișele dintre rafturile cu cărți, pe coridoarele ațipite, iar Petea, cu imensele mănuși de luptă pe mâinile subțirele, transpirate, aștepta tolănit în fotoliul de piele, asculta țiuitul ușor al liniștii și clipea, străduindu-se să nu adoarmă. Lumina becurilor electrice, care dimineața părea moartă și gălbuie, se răsfrângea pe linoleumul lustruit cu colofoniu, pe rafturile aliniate pe pereți, pe spinările fără apărare ale cărților strânse una-n alta și pe spânzurătoarea neagră a punctbalului în formă de pară. În spatele ferestrelor dintr-o bucată cădea cu o grație monotonă, zadarnică, zăpada moale și înceată.

Nu demult, la școală, profesorul de geografie Berezovski (autorul broșurii „Chao-san, Țara Dimineții. Coreea și coreenii“, ciupindu-și bărbuța neagră, a anunțat hodoronc-tronc în fața întregii clase că el și Petea iau lecții particulare de box cu Mascara. Toți ochii s-au ațintit asupra lui Petea. Atât de stânjenit a fost, încât fața i-a devenit strălucitoare și parcă chiar cumva buhăită. În recreație, Șciukin, cel mai vânjos, mai grosolan și mai slab la învățătură din clasă, s-a apropiat și, rânjind, i-a spus:

— Ia arată cum boxezi.

— Lasă-mă-n pace, a răspuns Petea.

Șciukin a pufnit pe nas și i-a dat una sub abdomen. În fața acestei ofense, Petea, cu o lovitură directă, cum îl învățase franțuzul, i-a spart lui Șciukin nasul. Pauză perplexă, sânge, batistă înroșită. Revenindu-și din buimăceală, Șciukin s-a năpustit asupra lui Petea și, în tăcere, l-a făcut zob. Dar, cu toate că nu era părticică din tot corpul care să nu-l doară, Petea se simțea mulțumit. Sângele din nasul lui Șciukin a continuat să curgă la ora de științele naturii, s-a oprit la aritmetică și s-a pornit din nou la religie. Petea îl urmărea cu un interes calm.

În iarna aceea, mama lui plecase la Menton cu Mara, care era sigură că o să moară de tuberculoză. Fără sora lui, o tânără destul de caustică și de pisăloagă, era mai degrabă plăcut, dar cu lipsa mamei, iată, Petea nu se putea obișnui deloc, se plictisea teribil, mai cu seamă serile. Pe tatăl lui nu-l prea vedea. Tatăl era ocupat la instituția numită Duma[1], unde odată se prăbușise tavanul. Mai erau și Fracțiunile[2], adică niște adunări la care, probabil, toți purtau frac. Se întâmpla foarte des ca el să ia masa separat, sus, cu miss Sheldon – brunetă, cu ochi deschiși la culoare, într-o bluză largă și cu o cravată tricotată cu dungi orizontale –, iar jos, lângă cuierele monstruos de umflate, se adunau pe puțin o sută de galoși, și dacă te strecurai de-acolo în camera cu divanul turcesc de mătase, puteai auzi deodată (atunci când, undeva, în fund, lacheul deschidea ușa) o hărmălaie, o gălăgie zoologică și, îndepărtată, dar clară, vocea tatălui.

Într-o dimineață mohorâtă de noiembrie, Dima Korff, colegul de bancă al lui Petea, a scos din ghiozdanul lui bălțat o gazetă ilustrată și i-a întins-o lui Petea. Pe una dintre primele foi, în verde, o caricatură a tatălui său, însoțită de o poezie. Ochii lui Petea lunecară peste rânduri și, pe la mijloc, surprinseră versurile: „El, ca un gentleman, propuse / Revolverul, sabia sau pumnalul“.

— E-adevărat? întrebă Dima în șoaptă (ora abia începuse).

— Ce să fie adevărat? șopti și Petea.

— Liniște acolo, interveni Alexei Martînovici, profesorul de rusă – un om cam din topor, fonfăit, cu o vegetație greu de

descris și neîngrijită deasupra buzei strâmbe și cu faimoasele picioare în niște pantaloni suciți: când mergea, picioarele i se împleteau – punea talpa dreaptă unde era de așteptat să nimerească cea stângă și invers; cu toate astea, mergea foarte repede.

Acum stătea la catedră și răsfoia un carnet; pe urmă ochii i se ațintiră asupra băncii îndepărtate din care, precum un copăcel care crește sub privirea fachirului, se ridica deja Șciukin.

— Ce să fie adevărat? repetă încet Petea, ținând fițuica pe genunchi și uitându-se pieziș la Dima.

Dima se dădu un pic mai aproape. Între timp, Șciukin, ras în cap, într-o rubașcă neagră de serj, începea pentru a treia oară cu un soi de vioiciune disperată:

— *Mumu*... Nuvela lui Turgheniev *Mumu*...

— Despre tatăl tău, răspunse cu jumătate de glas Dima.

Alexei Martînovici trânti pe catedră cu așa un elan *Zhivoe slovo*[3], încât tocul sări și se înfipse cu penița în podea.

— Da' ce-i asta, chiar așa... șușotiți... da' ce-i asta... începu el confuz, scuipând și sâsâind. Sus, în picioare... Korff ... Șișkov... Ce-i asta... ce faceți acolo? Se apropie și înhață agil fițuica. Citiți porcării, jos, stați jos... porcării...

Prada și-o puse în servietă.

După care a fost scos la tablă Petea. Alexei Martînovici dicta, iar Petea scria pe tablă : „...cu trifoi și cu gălbuie năpastă..." Se auzi așa un zbierăt, că Petea scăpă creta.

— Ce năpastă? De unde-ai scos năpastă? Rostopască, nu năpastă... Pe unde-ți umblă mintea? Stai jos... Stai jos...

— Ei, cum e, e-adevărat? întrebă în șoaptă Dima, prinzând momentul.

Petea s-a prefăcut că nu aude. Îl străbătea un tremur pe care nu și-l putea opri; în urechi îi suna versul cu revolverul, sabia și pumnalul; în ochi avea imaginea caricaturală a tatălui, colțuroasă, verzulie, cu verdele ieșit într-un loc peste contur, iar în altul lipsă – neglijență la imprimarea color. Numai că înainte de plecarea la școală... târșâitul și scrâșnetul metalic... Tatăl și franțuzul – cu pieptarele groase, cu măștile cu zăbrele... Fusese totul ca de obicei... strigătele râraite ale

franțuzului – *Battez! Rompez*! –, mișcările în forță ale tatălui, sclipirea și zăngănitul floretelor. El se oprise zâmbind și își scosese masca bombată de pe fața roz, umedă.

Ora se terminase. Alexei Martînovici luase cu el fițuica. Petea ședea, alb ca varul, ridicând și coborând capacul pupitrului. Se strânseră în jurul lui cu o curiozitate respectuoasă, cerură detalii. El nu știa nimic, încerca să afle și el câte ceva din întrebări. Reieși că deputatul Tumanski atentase la onoarea tatălui lui, iar acesta din urmă îl provocase pe Tumanski la duel.

Trecură cu chiu, cu vai încă două ore, urmă recreația mare, se bătură în curte cu bulgări de zăpadă și Petea se apucă, cine știe de ce, să facă bulgări din pământ înghețat, ceea ce nu mai făcuse niciodată. La ora următoare, neamțul Nussbaum începu să țipe la Șciukin (pe care îl urmărea în ziua aceea ghinionul), și atunci Petea simți un spasm în gât și, ca să nu izbucnească în plâns în fața tuturor, ceru voie la toaletă. Acolo, lângă lavoar, atârna stingher un prosop peste poate de murdar și de lipicios – mai exact, un cadavru de prosop, trecut printr-o sumedenie de mâini ude care îl frământaseră de zor. Petea se privi vreun minut în oglindă – cea mai bună metodă de a nu-și lăsa fața să se schimonosească de plâns.

Se gândi dacă să nu plece acasă înainte de sfârșitul orelor, dar alungă acest gând. Stăpânire de sine – mottoul lui era stăpânirea de sine. În clasă se potolise furtuna. Șciukin, cu urechile purpurii, dar absolut calm, deja ședea la locul lui, cu brațele încrucișate.

Încă două ore și, în sfârșit, ultimul clopoțel, lung și răgușit. După ce își puse ghetele, scurta de blană și căciula cu urechi, Petea ieși în goană în curte, se înfundă în gangul de la poartă și sări peste prag. Nu trimiseseră mașina după el, așa că trebui să tocmească un vizitiu. Vizitiul, cu un fund plat, ședea strâmb și, cum avea un fel original de a mâna calul, ba ziceai că trage un cnut din carâmb, ba dădea moale din mână, ca și cum ar fi chemat pe cineva, și atunci sania se smucea și penarul zdrăngănea în ghiozdanul lui Petea; și toate astea erau cumva teribil de chinuitoare și de neliniștitoare – și fulgii de zăpadă mari, inegali, care se lipeau iute, cădeau pe pătura pleșuvă.

În casă, de când plecaseră mama și sora lui, era liniște la ora aceea. Petea urcă scara largă, cu pantă lină, care se întrerupea când ajungea pe primul palier unde, lângă o măsuță de malahit cu o vază pentru cărți de vizită, stătea o Venus fără brațe, pe care verii lui o dichisiseră odată cu o șubă de pluș și cu o pălărie cu vișine, ceea ce o făcuse să semene cu Praskovia Stepanovna, o văduvă nevoiașă care venea la fiecare întâi de lună. Cum ajunse sus, începu să strige după guvernantă. Dar miss Sheldon avea o musafiră – englezoaica Veretennikovilor. Miss Sheldon îl trimise pe Petea să își facă lecțiile pentru ziua următoare. Să se spele mai întâi pe mâini și să bea un pahar cu lapte. Ușa se trânti. Petea, simțind cum îl împresura o tristețe ca de vată, înăbușitoare, oribilă, stătu ce stătu în camera copiilor, apoi coborî la mezanin și aruncă o ocheadă în cabinetul tatălui. Peste tot era o liniște insuportabilă, spartă cu un zgomot sec de o petală încovoiată de crizantemă. Pe biroul greu, care strălucea discret, stăteau aranjate și nemișcate, într-o ordine cosmică, precum planetele, obiectele familiare – fotografiile, oul de marmură, călimara solemnă.

Petea trecu în budoarul mamei, apoi în alcov, și stătu mult acolo, uitându-se pe fereastra lunguiață. Pe stradă era aproape întuneric; în jurul globurilor liliachii de sticlă zbura zăpada; jos curgeau difuz sănii negre purtând călători cu umerii încovoiați. Poate mâine-dimineață. Asta se întâmplă întotdeauna dimineața, foarte devreme.

Se duse jos. Liniște și pustiu. Aprinse febril lumina în bibliotecă, și patru umbre dădură înapoi. Cuibărindu-se lângă unul dintre dulapuri, încercă să își ocupe mintea cu examinarea revistelor groase legate în volume. Frumusețea bărbaților stă în barba bogată și în mustățile stufoase. Am suferit mult, încă de când eram o copilă, din pricina acneei. Acordeon de concert „Plăcere“ cu douăzeci de voci și zece clape. O ceată de preoți și o biserică de lemn. Un tablou cu inscripția *Străini*: un domn abătut lângă o masă de scris, o doamnă cu un boa cârlionțat stă ceva mai încolo, punându-și mănușa pe mâna cu degetele răsfirate. Luă un altul și, pe loc, dădu peste un duel între doi scrimeri italieni – unul face o

fandare turbată, celălalt se eschivează și îi străpunge rivalului gâtul. Petea închise cu un pocnet tomul greu și încremeni strângându-și tâmplele în mâini, ca un adult. Înfiorătoare era liniștea, înfiorătoare dulapurile nemișcate, micile haltere strălucitoare de pe masa de stejar, cutiile negre ale cartotecii. Plecând capul, străbătu ca o vijelie camerele întunecoase. Sus, în camera copiilor, se culcă pe divan și zăcu așa în întuneric până ce miss Shledon își aminti de el. Pe scară se auzi sunând gongul care chema jos, la dejun.

Din cabinet ieși tatăl, împreună cu colonelul Rozen, care fusese cândva logodnicul surorii răposate a tatălui. Petea nu se încumetă să își privească tatăl, iar când palma mare îi atinse tâmpla cu acea căldură familiară, se înroși până la lacrimi. Nu putea, nu suporta gândul că omul acesta, cel mai bun de pe lume, avea să se bată cu un nebulos Tumanski[4] și cu ce? Cu revolverul? Cu sabia? De ce nu spune nimeni nimic despre asta? Or știi ceva servitorii, guvernanta, mama plecată la Menton? După masă, colonelul Rozen făcu, după cum îi era obiceiul, niște glume scurte, seci, de ziceai că sparge nuci, dar de data asta Petea nu râse, ci îi năvăli brusc sângele în obraji și, ca să ascundă, lăsă să-i scape șervetul, pentru ca apoi să dispară ușurel sub masă până avea să revină la culoarea normală, dar ieși de-acolo și mai roșu ca înainte, iar tatăl său înălță sprâncenele, începu să râdă și, fără grabă, îndeplinind la fel de tacticos ca întotdeauna ritualul dejunului, sorbea cu luare aminte vinul din potirul plat, auriu. Colonelul continuă să facă spirite. Miss Sheldon, care nu pricepea rusa, tăcea cu pieptul scos sever înainte, iar când Petea se gheboșă, îl împunse neplăcut în omoplat. La desert se servi parfe de fistic, pe care el nu putea să-l sufere.

Când masa luă sfârșit, tatăl și colonelul urcară să bea cafeaua în cabinet. Petea arăta atât de ciudat, încât tatăl întrebă:

— Petea, e ceva în neregulă? De ce ești amărât?

Și, prin cine știe ce minune, Petea reuși să răspundă:

— Nu, nu sunt amărât.

Miss Sheldon îl duse la culcare. Cum se stinse lumina, își înfundă fața în pernă. Oneghin își aruncă pelerina la pământ.

Lenski, precum un sac negru, căzu pe scenă. Italianului i se ivea din ceafă capătul pumnalului. Lui Mascara îi făcea plăcere să povestească *une affaire* din tinerețea lui – o jumătate de centimetru mai jos, și i-ar fi străpuns ficatul. Și lecțiile pentru mâine sunt nefăcute, și în cameră e întuneric beznă, și trebuie neapărat să se scoale mai devreme, mult mai devreme, mai bine nici nu închizi ochii, că apoi poate prea – și precis că pentru mâine e stabilit. Lipsesc de la școală, lipsesc, o să spun că mă doare gâtul. Mama se întoarce abia la Crăciun. Mentone, ilustrate albastre. Să pun ultima vedere în album. Un colț a intrat, celălalt…

Petea s-a trezit ca de obicei, pe la opt, și tot ca de obicei auzise zdrăngănitul ușiței de la sobă. Când Petea zori pe scări în jos cu părul încă ud, își găsi tatăl exersând cu franțuzul, ca și cum n-ar fi fost nimic neobișnuit.

— Te doare în gât? repetă interogativ tatăl cele spuse de Petea.

— Da. Mă zgârie, răspunse încet Petea.

— Nu minți?

Petea simți că orice explicație în plus era periculoasă – acum cedează stăvilarul și țâșnește penibilul șuvoi. Se întoarse în tăcere și peste un minut era în mașină, cu ghiozdanul pe genunchi. Îi era greață. Totul era oribil și iremediabil.

Întârziase la prima oră; stătu mult cu mâna ridicată în spatele ușii de sticlă, dar nu i se dădu voie în clasă și se duse să bântuie prin hol, pe urmă se așeză pe un pervaz, se hotărî să se uite peste teme, dar, în loc de asta, începu să își închipuie pentru a mia oară cum aveau să fie toate – gerul, ceața din zori… Cum să afle el ziua stabilită? Cum să afle detalii? Dacă ar fi fost deja în clasa a opta, nu, măcar într-a șaptea… Atunci putea să se ofere: mă duc eu în locul tău.

În sfârșit, sună clopoțelul. Holul se umplu de larmă.

— Ei, cum e, te bucuri? Te bucuri? întrebă Dima Korff apropiindu-se dintr-un salt de Petea. Petea se uită la el cu tristă nedumerire. Are Andrei ziarul, e jos, spuse agitat Dima. Haide, avem timp, o să vezi. Da' ciudat mai ești… Eu în locul tău aș…

Jos, portarul Andrei ședea pe taburetul lui și citea. Ridică ochii și zâmbi.

— Uite-aici, uite, zise Dima.

Petea luă ziarul și, prin pâcla tremurătoare, citi: „Ieri, la ora 3 p.m., pe Krestovski Ostrov, între G.D. Șișkov și contele A.S. Tumanski a avut loc un duel care s-a sfârșit, din fericire, fără sânge. Contele Tumanski, care a tras primul, a ratat, după care rivalul său a tras în aer. Martorii din partea…“

Aici, stăvilarul cedă. Portarul și Dima încercară să îl liniștească, dar el îi împingea, se smucea, își întorcea fața, nu putea respira, nu mai plânsese niciodată cu așa hohote, nu spuneți, vă rog, nu povestiți la nimeni, nu mă simt bine, mă doare… Și iarăși hohote.

(1932)
Traducere de Adriana Liciu

1. Camera inferioară a Adunării Federale a Rusiei (Parlamentul).
2. Grupuri parlamentare.
3. „Cuvântul viu“ (în rusă în orig.) – antologie școlară de texte literare.
4. În limba rusă, *tuman* înseamnă „ceață“.

Muzică

Holul era ticsit cu paltoane de ambele sexe, iar din salon răzbăteau sunetele singuratice, repezi, ale pianului. Imaginea reflectată a lui Victor Ivanovici își îndreptă nodul la cravată. Slujnica, întinzându-se, îi atârnă paltonul; acesta căzu, trăgând după el și două șube, și totul trebui luat de la capăt.

Pășind deja pe vârfuri, Victor Ivanovici deschise ușa – muzica deveni brusc mai sonoră, mai virilă. Cânta Wolf – oaspete rar în această casă. Ceilalți, cam treizeci de persoane, ascultau fiecare în felul său, care sprijinindu-și obrazul în pumn, care lansând spre plafon fumul țigării – iar lumina nesigură din încăpere dădea nemișcării lor un aer vag pictural. Amfitrioana, zâmbind expresiv, îi indică de departe lui Victor Ivanovici un loc liber – un fotoliu mic în formă de covrig, aproape chiar în umbra pianului. El răspunse cu gesturi discrete, al căror sens era: „nu-i nimic, nu-i nimic, pot sta și în picioare“ apoi o luă totuși în direcția indicată, se așeză cu băgare de seamă, își încrucișă brațele cu băgare de seamă. Soția pianistului, deschizând gura pe jumătate și clipind des, se pregătea să întoarcă pagina – și iată, o întoarse. O pădure sumbră de note suitoare, avânt, cădere, o trupă de zburători la trapez. Wolf avea gene lungi, luminoase; urechile îi erau pătrunse de cea mai gingașă purpură; lovea clapele uimitor de rapid și de viguros și, în adâncul lăcuit al capacului ridicat, dublurile mâinilor lui executau o mimică fantomatică, complicată și întru câtva chiar burlescă. Pentru Victor Ivanovici, orice muzică pe care n-o știa – iar de știut, știa o duzină de melodii foarte cunoscute – era ca o discuție purtată

repede într-o limbă străină: zadarnic te străduiești să distingi barem unde se termină un cuvânt și începe altul – totul alunecă, se contopește și urechea mocăită începe să se plictisească. Victor Ivanovici încercă să asculte atent – dar nu trecu mult și se surprinse urmărind mâinile lui Wolf, reflexele lor livide. Când sunetele trecură într-un bubuit dârz, gâtul pianistului se umflă, interpretul își încordă degetele răschirate și icni încetișor. Soția sa se precipită – el țintui pagina printr-o fulgerătoare lovitură cu palma, apoi, cu o iuțeală de neînchipuit, o întoarse el însuși, și acum, din nou, ambele sale mâini striveau cu furie claviatura docilă. Victor Ivanovici îl studie cu de-amănuntul – nasul ascuțit, cozoroacele pleoapelor, urma de furuncul de pe gât, părul ca un puf luminos, croiala cu umeri largi a hainei negre; preț de un minut ascultă atent muzica, dar nici nu apucă să se lase purtat de ea, că atenția i se împrăștie și, scoțând încet portțigaretul, se întoarse și începu să se uite la ceilalți invitați. Zări, printre străini, câteva fețe cunoscute: von Kociarovski – ce drăguț, rotofei – să dau din cap spre el… Dădu, dar nu nimeri; migră cu privirea – drept răspuns îl salută Șmakov, care, după cum se aude, pleacă în străinătate – va trebui să mă interesez… Pe o sofa stătea într-o rână între două bătrâne, cu ochii închiși, grăsuna, roșcata Anna Samoilovna, iar soțul ei, doctor de boli de gât, ședea sprijinit cu un cot pe brațul fotoliului și cu degetele mâinii libere răsucea ceva strălucitor – un pince-nez cu șnur cehovian. Mai încolo, pe jumătate în umbră, apăsând de tâmplă un deget întins, asculta, lacom de muzică, un ins ghebos, cu barbă neagră, al cărui nume după tată nu și-l putea aminti nicicum – Boris?, nu, nu Boris… Borisovici? Nici. Mai departe, fețe și iar fețe – interesant, Haruzinii or fi aici… da, iată-i – nu se uită… Și în clipa următoare, imediat după ei, Victor Ivanovici își văzu fosta soție.

Își coborî imediat privirea, scuturând mașinal țigara de scrumul care nu apucase să crească. De undeva de jos, ca un pumn, inima lovi, se strânse și lovi din nou – și pe urmă se porni să bată repede și alandala, în contratimp cu muzica și acoperind-o. Neștiind încotro să se uite, se aplecă spre pianist – dar nu se auzea nici un sunet, Wolf părea să bată într-o

claviatură mută – și atunci Victor Ivanovici simți o asemenea apăsare în piept, încât se îndreptă, inspiră mai adânc și, din nou, grăbindu-se de departe, trăgând aer în piept, năvăli muzica revenită la viață și inima începu să bată ceva mai egal.

Se despărțiseră acum doi ani, în alt oraș (zgomotul mării, noaptea), în care locuiseră după ce s-au cununat. Fără să ridice încă ochii, se apără de năvala și vuietul trecutului cu niște gânduri absurde – că, de pildă, când mergea adineauri pe vârfuri, cu pași mari, neauziți, săltându-și corpul prin toată încăperea spre fotoliul ăsta, ea, de bună seamă, îl văzuse traversând – și era ca și cum ar fi fost surprins în pielea goală sau făcând ceva stupid, și gândul că glisase și săltase încrezător sub privirea ei – cum? dușmănoasă? batjocoritoare? curioasă? –, gândul ăsta era întrerupt întruna de întrebări – oare amfitrioana știe, o fi știind cineva de-acolo, și prin cine ajunsese ea acolo, și o fi venit singură sau cu noul ei soț, și cum să procedeze, să rămână așa sau să se uite la ea? Oricum, să se uite acum nu putea – trebuia să se obișnuiască mai întâi cu prezența ei în salonul ăsta mare, dar strâmt, căci muzica îi încercuise, devenindu-le parcă o temniță, în care erau condamnați să rămână prizonieri amândoi cât timp pianistul nu înceta să ridice și să susțină recile bolți de sunete.

Ce apucase să vadă în clipa când a zărit-o? Atât de puțin – ochii, care priveau într-o parte, obrazul palid, un cârlionț negru și, ca un vag indiciu secundar, un colier sau ceva asemănător – atât de puțin –, dar chipul ăsta schițat în fugă, neterminat, era deja soția lui, amestecul ăsta fulgurant de strălucitor și întunecat era lucrul acela unic care purta numele ei.

Ce demult a fost. Se îndrăgostise de ea nebunește într-o seară înăbușitoare, amețitoare, pe veranda clubului de tenis – iar peste o lună, în noaptea de după nuntă, a fost o ploaie torențială, care acoperea zgomotul mării. Ce fericiți eram. Fosnitorul, umedul cuvânt „fericire“[1], cuvânt ce plescăie, atât de viu, domesticit, acum zâmbește, acum plânge – dimineața, frunzele din grădină străluceau și marea aproape că nu se auzea – marea languroasă, argintiu-lăptoasă.

Trebuie făcut ceva cu chiștocul, – întoarse capul și din nou

inima îi bătu aiurea. Cineva, schimbându-și poziția corpului, o acoperi aproape cu totul și scoase o batistă albă ca moartea, dar acum se dă mai încolo umărul cuiva, trebuie să apară, acum apare. Nu, n-are cum să se uite: scrumiera e pe pian.

Împrejmuirea din sunete era la fel de înaltă și de nepătruns; la fel se schimonoseau mâinile de pe lumea cealaltă în adâncul lăcuit. Vom fi fericiți mereu – cum suna, cum vibra asta… Era ca o catifea toată, îți venea s-o cuprinzi – uite, cum ai cuprinde picioarele unui mânz –, s-o îmbrățișezi și să o cuprinzi – dar pe urmă? cum s-o ai cu totul? Îți iubesc ficatul, rinichii, globulele roșii. Ea răspundea: „Nu spune scârboșenii“. Nu trăiau în bogăție, dar nici în sărăcie, se scăldau în mare aproape tot anul. Tremura în vânt piftia meduzelor aruncate pe pietre. Străluceau stâncile ude. Odată au văzut cum pescarii duceau un înecat – de sub pătură se iveau mirate tălpile goale. Seara, ea obișnuia să bea cacao.

Se uită din nou și acum ea stătea cu capul plecat, ținând mâna la sprâncene – da, e foarte muzicală, probabil că Wolf cântă ceva cunoscut, foarte frumos. „De-acum, câteva nopți s-a zis cu somnul“, se gândi Victor Ivanovici privindu-i gâtul alb, unghiul micuț al genunchiului – ea stătea picior peste picior – și rochia neagră, ușoară, pe care nu i-o știa, și colierul ce arunca scântei. „Da, acum s-a zis cu somnul și va trebui să nu mai vin pe-aici; totul a fost în van – acești doi ani de strădanii, de eforturi, în fine, aproape că mă liniștisem – și acum ia-o de la capăt, uită tot, tot ce era aproape uitat, dar cu seara asta în plus.“ I se păru deodată că ea se uită la el printre degete și, fără să vrea, se întoarse.

Probabil că muzica se apropie de sfârșit. Când apar aceste acorduri furtunoase, gata să se sufoce, înseamnă că se apropie de sfârșit. Uite, și ăsta e un cuvânt interesant: *sfârșit*. Parcă ar fi cal și sol la un loc[2]. Nor de praf, o veste cumplită. În primăvară, ea intrase într-o pasivitate ciudată; vorbea aproape fără să deschidă gura. O întreba: „Ce ai?“, iar ea zicea doar: „Nimic. Doar așa“. Uneori se uita la el mijind ochii cu o expresie inexplicabilă. „Ce-i cu tine?“ „Nimic. Doar așa.“ Când se lăsa noaptea, era dusă cu totul – n-aveai ce face cu ea – și deși era o femeie subțire, micuță, atunci părea greoaie,

stângace, de piatră. „Dar spune-odată ce ai.“ Asta a durat mai bine de-o lună. Pe urmă, într-o dimineață – da, era ziua ei de naștere – a spus cât se poate de simplu, ca și cum ar fi fost vorba de o nimica toată: „Să ne despărțim o vreme. Așa nu se mai poate“. A intrat ca o vijelie fetița vecinilor – să le-arate un pisoiaș, pe ceilalți îi înecaseră. Du-te, du-te, mai târziu. Fetița a plecat și s-a lăsat o lungă tăcere. Du-te cu pisoiașul tău, nu ne deranja tăcerea. După ce a așteptat, a început, fără grabă și în tăcere, să-i frângă mâinile – îi venea s-o frângă cu totul, s-o stâlcească de să trosnească toată. Ea a izbucnit în plâns. El stătea la masă și se prefăcea că citește ziarul. Ea a plecat în grădină, dar n-a trecut mult și s-a întors. „Nu pot. Trebuie să-ți povestesc tot.“ Și cu un fel de mirare, ca și cum discuta despre o alta, și mirându-se de ea și invitându-l să-i împărtășească mirarea, a povestit, a povestit tot. Era un bărbat înalt, modest, rezervat, care a venit să joace whist și a vorbit despre fântâni arteziene. Prima dată în parc, pe urmă la el.

Totul îi era extrem de confuz. Umblase până seara pe malul mării. Da, muzica parcă s-ar sfârși. Când l-am lovit peste față pe mal, a spus: „Asta o să vă coste“, apoi și-a ridicat șapca de jos și a plecat. Nu mi-am luat rămas-bun de la ea. Era o prostie să mă gândesc s-o omor. Trăiește, trăiește. Trăiește așa cum trăiești acum; uite, așa cum stai acum, așa să stai pentru totdeauna; hai, uită-te la mine, te implor, uită-te odată, uită-te, îți iert tot, doar o să murim odată și-odată, și vom ști tot, și totul va fi iertat, atunci de ce să mai amânăm, uită-te la mine, uită-te la mine – hai, întoarce ochii, ochii mei, ochii mei dragi. Nu. S-a sfârșit.

Ultimele sunete, joase de tot, grave – o dată, încă o dată – și după acest acord, deja final, care părea că și-a dat deja sufletul, pianistul ochi și, cu o agilitate de felină, luă o notă, una absolut distinctă, mică, de aur. Împrejmuirea de muzică se topi. Aplauze. Wolf spuse:

— Bucata asta n-am mai cântat-o de foarte mult timp.

Soția lui Wolf spuse:

— Știți, soțul meu n-a cântat bucata asta de mult timp.

Doctorul de boli de gât i se adresă lui Wolf, avansând, înghesuindu-l, împingându-l cu burta:

— Formidabil! Mereu spun că e lucrul cel mai bun din tot ce-a scris. Dumneavoastră, după părerea mea, la sfârșit modernizați un pic sunetul – nu știu dacă mă fac înțeles, dar vedeți…

Victor Ivanovici se uită în direcția ușii. Acolo, o femeie micuță, brunetă, zâmbind confuz, își lua rămas-bun de la amfitrioană, care scoase o exclamație surprinsă:

— Cum așa! Acum vom bea cu toții un ceai și pe urmă vom avea și piese vocale.

Dar musafira zâmbea confuz și se îndrepta spre ușă și Victor Ivanovici înțelese că muzica, asemănătoare la început cu o temniță strâmtă în care ei doi, legați prin sunete, trebuiseră să stea față în față la trei, patru stânjeni unul de altul, fusese de fapt o fericire de necrezut, un dom miraculos de sticlă care îi cuprinsese și-i închisese în el, îi dăduse posibilitatea să respire același aer cu ea – iar acum se spărsese, se destrămase totul: ea dispare deja în spatele ușii, Wolf a închis deja pianul și e imposibil să refaci acea minunată captivitate.

Ea plecase. Pare-se, nimeni nu observase nimic. Îl salută un oarecare Bok și i se adresă cu o voce suavă:

— Te-am urmărit tot timpul. Ce trăire a muzicii! Știi, arătai așa de plictisit, că mi s-a făcut milă de dumneata. Chiar atât de rece te lasă muzica?

— Nu, de ce, nu m-am plictisit, răspunse stânjenit Victor Ivanovici. Pur și simplu, nu am ureche muzicală, nu mă prea pricep. Apropo. Ce-a fost?

— Ce poftești, zise într-o șoaptă timidă, ca orice profan, Bok. *Ruga Fecioarei*[3] ori *Sonata Kreutzer*[4] – ce poftești dumneata“.

(1932)
Traducere de Adriana Liciu

1. În rusă, *schastije*.
2. Joc de cuvinte intraductibil: în limba rusă *koni* înseamnă „cal“, *gonetz* – „sol“, „mesager“, iar *konetz* – „sfârșit“.
3. Piesă pentru pian de Fekla Bondarjevskaia-Baranovskaia (1834-1861), foarte populară în a doua jumătate a secolului XIX.

4. Trimitere neîntâmplătoare la nuvela cu același nume a lui L.N. Tolstoi, ale cărei teme sunt folosite în mod polemic. În 1926, Nabokov a participat la o dezbatere dramatizată despre eroii *Sonatei Kreutzer*, interpretând rolul principal.

Perfecțiune

— Așadar, avem două linii, îi spuse el lui David pe un ton energic, aproape entuziast, ca și cum a avea două linii ar fi o rară fericire cu care te poți făli.

David era delicat și prostuț. Văzând cum i se aprind urechile, Ivanov prevăzu că avea să apară nu o dată în visele lui David peste treizeci, patruzeci de ani: visul omenesc e răzbunător.

Bălai, slab, într-un bluzon galben fără mâneci încins cu o curelușă, cu cicatrici pe genunchii goi și cu un gemuleț de penitenciar la cesulețul de pe încheietura mâinii stângi, David ședea la masă în cea mai incomodă poziție și își lovea dinții cu coada stiloului. Era un elev slab, fusese nevoie să i se ia un meditator.

— Acum ne vom referi la cea de a doua linie, spuse Ivanov cu aceeași însuflețire voită.

Ca formație era geograf, dar cunoștințele lui erau inaplicabile: o avuție moartă, domeniu splendid al unui sărac de viță nobilă. Ce minunate sunt, de pildă, hărțile vechi. Hărțile romane ale drumurilor, arătând ca o piele de șarpe, alungite și împodobite cu fâșiile de pe margine, ca niște canale, ale mărilor; cele alexandrine, pe care Anglia și Irlanda arată ca doi cârnăciori; hărțile Evului Mediu creștin, în culori de purpură și de iarbă, cu un răsărit paradiziac sus și cu Ierusalimul – buricul de aur al lumii – la mijloc. Peregrinări minunate: starețul călător compară Iordanul cu râulețul de-acasă, de la Cernigov, emisarul țarului ajunge într-o țară unde oamenii se plimbă sub umbreluțe galbene, un negustor din Tver își

croiește drum printr-un „jenghel“ (așa spune el la junglă) des, plin de maimuțe, într-un ținut torid, guvernat de un prinț gol. Insulița Univers crește: noi contururi timide se ivesc din cețuri legendare, pământul se dezbracă încet – și departe, dincolo de mare, se arată deja un umăr al Americii de Sud, și suflă din colțuri vânturi bucălate, dintre care unul cu ochelari.

Hărțile ca hărțile, dar Ivanov mai avea încă multe bucurii și ciudățenii. E deșirat, negricios, nu foarte tânăr; barba neagră, lăsată cândva multă vreme să crească, și apoi (într-o frizerie sârbească) dată jos, îi lăsase pe față o umbră neștearsă: o indulgență, cât de mică, și umbra învie, se zbârlește. Rămăsese fidel gulerelor și manșetelor apretate; cămășile lui rupte aveau în față o codiță care se prindea de indispensabili. În ultima vreme fusese nevoit să poarte tot timpul vechiul costum negru de gală, lucrat cu firet la revere (restul erau toate expirate), și uneori, în câte o zi mohorâtă, când lumina nu era exigentă, i se părea că-i bine îmbrăcat, cumva sobru. Cravata avea pe partea interioară ceva flanelat, care lucrase pe dedesubt și ieșise la iveală; trebuia tăiată doar partea aceea, era păcat să scoată toată dublura.

Se ducea pe la trei după-amiază să îl mediteze pe David, cu mersul lui dezechilibrat, săltat, înălțându-și capul, înghițind aerul tânăr al verii timpurii, și mărul lui Adam, mare, care prinsese încă de dimineață aripi, se rostogolea. Odată, un tânăr cu jambiere, care mergea pe partea cealaltă, îi chemase cu un fluierat ușor privirea distrată și, ridicând bărbia, făcuse astfel câțiva pași: sancționez excentricitatea aproapelui. Dar Ivanov nu pricepuse această mimică moralizatoare și, crezând că îi era semnalat vreun fenomen pe cer, se uitase încrezător și mai sus decât de obicei – și într-adevăr: ținându-se prietenește de mână, acolo pluteau în diagonală trei nori splendizi; al treilea rămăsese puțin în urmă, iar conturul lui și conturul mâinii întinse încă spre el își pierdură lent gingașa semnificație.

Totul părea minunat și înduioșător în aceste prime zile calde – fetele cu picioare lungi care jucau șotron, bătrânii de pe bănci, semințele ca niște confetti verzi pe care le presărau teii înfoiați la fiecare dezmorțire a aerului. Te simți stingher și te înăbuși în negru. Își scoase pălăria, se opri, se uită împrejur.

Din când în când, privind la un coșar, purtător indiferent al unei fericiri străine, pe care îl atingeau cu o mână superstițioasă femeile care treceau pe lângă el, sau la un aeroplan care gonea un nor, începea să se gândească la lucruri pe care n-avea să le cunoască niciodată mai îndeaproape, la profesii pe care nu avea să le practice niciodată, la parașuta care se desface ca o imensă floricică, la lumea rapidă și multicoloră a piloților de curse, la diferitele chipuri ale fericirii, la distracțiile oamenilor foarte bogați în sânul unei naturi foarte pitorești. Gândul îi fremăta și se târa în sus și-n jos pe sticla care îl separa de un contact deplin, imposibil în timpul vieții, cu lumea. Dorea cu patimă să încerce tot, să ajungă la tot, să se lase pătruns de muzica bălțată, de vocile pestrițe, de țipetele păsărilor, să intre pentru o clipă în sufletul unui trecător, așa cum intri în umbra răcoroasă a unui copac. Întrebări fără răspuns îi preocupau mintea: cum și unde se spală coșarii când își termină treaba; dacă s-o fi schimbat în anii ăștia drumul forestier rusesc care îi venea acum atât de viu în minte.

Când, în fine, cu întârzierea obișnuită suia cu liftul, i se părea că, încet, creștea, se lungea, dar ajungând cu capul la etajul șase, avea impresia că își trage, precum înotătorii, picioarele strânse. Revenind la statura normală, intra în camera luminoasă a lui David.

Lui David îi plăcea să ciugulească ceva în timpul lecției; altfel, era destul de atent. În rusă se exprima anevoie și plictisit, iar dacă trebuia să spună ceva important sau când îi vorbea mama lui, o dădea imediat pe germană. Ivanov, care nu știa bine limba locală, îi explica matematica în rusă, iar manualul era, firește, nemțesc, așa că rezulta ceva oarecum confuz. Uitându-se la urechile tivite cu puf luminos ale băiatului, încerca să își imagineze cât de mari erau plictiseala și ura pe care le trezea în el, începea să se simtă penibil, se vedea din afară, cu pielea neîngrijită, iritată de brici, cu luciul hainei negre, cu petele de pe revere, își auzea vocea fals însuflețită, tusea, și chiar ceea ce David nu putea auzi – bătaia greoaie, dar sârguincioasă a inimii de mult bolnave. Lecția lua sfârșit, David se grăbea să îi arate ceva – un catalog de prețuri

de automobile, un kodak, un șurub mic găsit pe stradă –, și atunci Ivanov se străduia din răsputeri să dea dovadă de participare și de perspicacitate – dar vai, era străin de acea comuniune tainică a lucrurilor numită tehnică și când făcea vreo observație inexactă, David își îndrepta cu nedumerire spre el ochii de un albastru pal și pe urmă lua degrabă înapoi obiectul care dăduse în plâns în mâinile lui Ivanov.

Și totuși, David era sensibil. Indiferența lui față de ceea ce era neobișnuit se explica astfel: eu însumi părusem, probabil, un băiat la locul meu și cam sec, căci nu-mi împărtășeam nimănui visele, dragostea, temerile. Copilăria mea și-a rostit micul ei monolog emoționat în gând. Se poate construi un silogism de felul următor: copilul este tipul perfect de om; David este copil; David este perfect. Cu niște ochi ca ai lui nu te poți gândi numai la prețurile a tot felul de mașini ori cum să strângi cât mai multe cuponașe la magazin ca să primești cadou un produs de cincizeci de copeici. El mai adună și altceva – impresii vii, copilărești, care își lasă culoarea pe degetele sufletului. Tace când vine vorba de asta, cum tăceam și eu. Dar când, în vreun an 1970 (seamănă cu numerele de telefon cifrele astea ale anilor încă îndepărtați) o să dea peste vreun tablou – Bonzo mâncând lacom o minge de tenis – care stă acum atârnat în dormitorul lui, va avea o tresărire, va simți o lumină, uimire în fața vieții. Ivanov nu greșea – ochii lui David nu erau, într-adevăr, lipsiți de o ușoară pâclă. Dar asta era o pâclă de neastâmpăr ascuns.

Intră mama lui David. E blondă, nervoasă, ieri învăța limba spaniolă, acum are drept hrană sucul de portocale:

— Aș vrea să vorbesc cu dumneavoastră. Luați loc, vă rog. David, du-te. Ați terminat lecția? David, du-te. Vreau să vorbesc cu dumneavoastră, uitați despre ce. Nu mai e mult și el o să intre în vacanță. Ar fi de dorit să îl trimitem la mare. Din păcate, eu nu pot să merg. Ați fi de acord să vă duceți cu el? Vi-l dau în grijă, el ascultă de dumneavoastră. Principalul este că eu vreau ca el să vorbească mai mult rusește; așa, nu e decât un mic sportiv, ca toți copiii din ziua de astăzi. Bun, ce părere aveți?

Șovăielnică. Dar Ivanov nu și-a exprimat pe loc șovăiala.

Ultima oară văzuse marea acum optsprezece ani, ca student. Hungerburg. Pini, nisip, apa de un argintiu pal, îndepărtată – până ajungi la ea, până-ți ajunge la genunchi… Asta avea să fie aceeași mare, Baltica, însă din partea cealaltă. Dar ultima oară n-am înotat acolo, ci în râul Luga. Mujicii ieșeau din apă fugind, mergând crăcănat, acoperindu-se cu palmele, cu o pudoare grosolană. Clănțănind din dinți, își îmbrăcau cămășile direct pe pielea udă. E bine să te scalzi seara, iar când se mai și împrăștie cercurile liniștite ale unei ploi calde e încă și mai bine. Dar mie-mi place să simt fundul apei. Și pe urmă, ce greu e să te încalți fără să te murdărești pe tălpi. Apă în ureche: sari într-un picior până se scurge ca o lacrimă fierbinte.

Au plecat. „Dar o să vă fie cald“, remarcase la despărțire mama lui David uitându-se la costumul negru al lui Ivanov (doliu după alte lucruri moarte). Trenul era foarte aglomerat, și gulerul nou, moale (o mică libertate, un răsfăț estival) se transformase într-o compresă păcătoasă. David, tuns frumos, cu un ciuf care se zbenguia în vânt, mulțumit, într-o cămașă desfăcută la gât ce flutura în curent, stătea la geam, se apleca pe fereastră, și la cotituri apăreau în semicerc vagoanele din față și capetele oamenilor rezemați în coate pe cadrul coborât al ferestrelor. Pe urmă trenul se depărta iar și mergea chemând, lucrând repede-repede cu coatele, prin pădurea de fagi.

Casa, situată după ieșirea dintr-un orășel, era cu etaj, cu tufe de coacăze în grădina separată printr-o îngrăditură de drumul plin de praf. Un pescar blond ședea pe o buturugă și, mijind ochii din pricina soarelui la asfințit, smolea o plasă. Nevasta lui îi conduse sus. Podea portocalie. Mobilă pitică. Pe un perete – rămășița de dimensiuni impresionante a unei elice („Soțul meu a servit înainte pe un aerodrom“). Ivanov își despachetă lenjeria sărăcăcioasă, briciul, Pușkinul jerpelit în ediția Panafidin. David eliberă din plasă o minge pestriță, care, zăpăcindu-se de bucurie, numai că nu dărâmă o cochilie cornută de pe o etajeră. Gazda aduse ceai și o farfurie mare cu calcan. David era zorit, nu mai avea răbdare să vadă marea. Soarele era deja la asfințit.

Când, după un sfert de oră de mers, au coborât spre mare,

Ivanov simți brusc că inima îl supără mai tare ca niciodată. Pieptul ba i se strângea, ba era gol, și pe marea plumburie, plată se zărea, îngrozitor de singură, o barcă mică. Amprenta ei începu să apară oriîncotro privea, apoi se dispersă în văzduh. Cum totul era învăluit în praful amurgului, i se păru că i s-a încețoșat vederea, iar atingerea moale a nisipului făcu să simtă în picioare o destindere ciudată. Undeva cânta stins o orchestră și fiecare sunet părea înfundat. Abia puteai să respiri. David alese un loc pe plajă și comandă pentru ziua următoare o cabină de răchită. Drumul spre casă urca, inima lipsi un timp și se grăbi să vină înapoi pentru o bubuială de-a ei și să se îndepărteze iar și, cu toată durerea și panica, trifoiul de pe lângă garduri îi amintea de Hungerburg.

Pijamaua albă a lui David. Din spirit de economie, Ivanov dormea gol. La început, răceala ca de pământ a cearșafurilor curate făcu să-i fie și mai rău, dar curând își reveni. Luna ajunse pe pipăite la lavoar și acolo puse ochii pe o fațetă a paharului, iar apoi lunecă pe perete. Și în noaptea aceea, și în următoarele, Ivanov se gândi vag la multe lucruri deodată, și între timp își imagina că băiatul care dormea pe patul de-alături era fiul lui. Acum zece ani, în Serbia, singura femeie pe care o iubise în viața lui, soția altuia, rămăsese gravidă cu el, avortase și, în aceeași noapte, rugându-se și delirând, murise. Ar fi avut un fiu, un puști de vârsta asta. Dimineața, când David își punea chiloții de baie, pe Ivanov îl înduioșa pârleala cafenie care, la brâu, trecea brusc într-o albeață copilărească. Îi interzisese lui David să meargă de-acasă până la plajă doar în chiloții de baie și chiar se cam pierduse și nu cedase pe loc când David, cu intonațiile prelungi ale mirării germane, începuse să îi demonstreze că așa făcuse și vara trecută, că așa fac toți. El, Ivanov, se chinuia pe plajă și avea o figură tristă, de orășean. Din pricina soarelui, a strălucirii albastre, îi era greață, furnici fierbinți îi alergau pe sub pălărie pe întuneric, ardea de viu, dar nu-și scotea nici măcar haina, căci, asemeni multor ruși, se jena „să apară în fața doamnelor în bretele“, iar cămașa era și ea din cale-afară de zdrențuită. În cea de-a treia zi se hotărî brusc și, uitându-se pe sub sprâncene, se descălță. Instalându-se în mijlocul pâlniei adânci săpate de David și

punându-și sub cot o foaie de ziar, asculta zbaterea intensă, grea a steagurilor și, uneori, cu un fel de invidie blândă, se uita peste valul de nisip la mia de trupuri maronii doborâte în fel și chip de soare și era o fată, splendidă, turnată, aproape neagră de bronzată, cu o privire uimitor de luminoasă și cu unghii pale, ca de maimuță – și uitându-se la ea se străduia să-și imagineze ce sentiment ai când ești așa. David, primind permisiunea să facă baie, se avântă într-un înot gălăgios, iar Ivanov veni chiar până lângă mal și se uită vigilent după David, dar deodată sări înapoi: un val, revărsându-se mai departe decât precursorul lui, îi udase pantalonii. Își aminti de un student din Rusia, prieten apropiat de-al lui, care știa să zvârle o piatră în așa fel încât sărea de două, de trei și chiar de patru ori pe apă, dar când a vrut să-i arate lui David cum se face, piatra a străpuns apa cu un pleoscăit. Dar David a râs și a lansat-o cumva, că au rezultat nu patru salturi, ci pe puțin șase. Din întâmplare, peste câteva zile, distrat fiind (îi fugise privirea și, când se dezmeticise, era târziu) a citit ilustrata pe care David începuse să i-o scrie mamei lui și o uitase pe pervaz. David îi spunea că învățătorul este probabil bolnav, că nu intră în apă. În aceeași zi, Ivanov trecu la măsuri excepționale. Își cumpără un costum de baie și, venind la plajă, se ascunse în cabină, se dezbrăcă precaut și întinse pe el tricoul care mirosea a galanterie ieftină. A fost o clipă de tristă fâstâceală când a ieșit anevoie la soare – cu pielea albă, cu pulpele flocoase. Cu toate astea, David l-a privit aprobator.

— Bun, exclamă vioi Ivanov, fie ce-o fi!

Intrând în apă până la genunchi, își stropi mai întâi capul, înaintă desfăcând brațele și, cu cât suia mai mult apa, cu atât mai mortal i se contracta inima. În sfârșit, trăgând aer în piept, își astupă urechile cu degetele mari și, acoperindu-și cu celelalte ochii, se lăsă pe vine și se cufundă. I se făcu atât de rău, că trebui să iasă degrabă din apă. Se întinse pe nisip dârdâind de frig și năpădit tot de un soi de tristețe cumplită, fără leac. Soarele îl încălzi, își reveni, dar se jură să nu mai facă baie. Îi era lene să se îmbrace, strânse ochii, pe un fond roșu lunecară mici pete optice, canalele marțiene se încrucișară, dar a fost de-ajuns să-și destindă puțin pleoapele și soarele străluci

printre gene ca argintul viu.

Se întâmplă inevitabilul. Tot ce avusese dezgolit se transformă spre seară într-un arhipelag simetric de durere arzătoare.

— Astăzi, în loc de plajă o să mergem să ne plimbăm prin pădure, îi spuse a doua zi lui David.

— Oh, nu, tărăgănă cu voce plângăreață copilul.

— Excesul de soare e dăunător, spuse Ivanov.

— Dar vă rog, se întristă David.

Ivanov rămase însă pe poziție.

Pădurea era deasă, de pe trunchiuri își luau zborul fluturi de culoarea scoarței. David mergea tăcut și în silă.

— Trebuie să iubim pădurea, zise Ivanov, străduindu-se să-și distreze elevul. Asta e prima patrie a omului. Într-o bună zi, omul a ieșit din hățișul instinctelor întunecate în poiana luminoasă a rațiunii. Se pare că afinele s-au copt, îți dau voie să le încerci. Ce stai îmbufnat, ia, trebuie să-ți diversifici plăcerile. Și nici nu trebuie să exagerezi cu baia. Se întâmplă des ca amatorul imprudent de băi să moară din pricina insolației sau de un infarct. Ivanov își frecă spinarea – îl ardea insuportabil și îl mânca – de trunchiul unui copac, apoi continuă gânditor: Când admir natura unui loc, mă gândesc întotdeauna la țările pe care nu le voi vizita niciodată. Imaginează-ți, David, că noi suntem acum nu în Pomerania, ci într-o pădure malaysiană. Uite, acum își va lua zborul cea mai rară pasăre, *pteridophora*, cu o pereche de antene lungi pe cap, formate din niște festoane albastre.

— Ah, *quatsch*[1], făcu David plictisit.

— În rusă trebuie să spui *erunda* sau *chushi.* Sigur, e o prostie. Dar tocmai asta-i, că dacă ne imaginăm… Dacă tu vreodată, ferească Dumnezeu, vei orbi sau vei fi închis sau pur și simplu vei face o muncă mizerabilă, respingătoare, în cea mai neagră sărăcie, o să-ți aduci aminte de această plimbare a noastră printr-o pădure obișnuită ca de… știi, ca de o fericire din povești.

La apus se înfoiau niște nori roz închis care se înroșeau pe măsură ce se stingea cerul și pescarul spuse că mâine o să plouă, dar dimineața se dovedi a fi minunată, fără un nor, și

David îl zori pe Ivanov, care simțea o lipsă de putere și dorința să se prăvălească în pat și să se gândească la niște semievenimente îndepărtate, neclare, luminate de amintire doar dintr-o parte, la niște lucruri plăcute, fumurii, care se întâmplaseră poate cândva sau trecuseră vreodată pe-aproape pe câmpia vieții, ori îi apăruseră chiar în noaptea aceea în vis. Dar era imposibil să-și concentreze gândul asupra lor, totul luneca undeva într-o parte, întorcându-se pe jumătate cu o șiretenie amabilă și misterioasă, luneca imposibil de reținut, ca nodulețele acelea transparente care plutesc pe diagonală în ochi dacă îi mijești. Vai, trebui să se scoale, să-și tragă șosetele, care erau atât de găurite, încât ai fi zis că sunt o pereche de mitene. Înainte de a ieși din casă, își puse ochelarii galbeni ai lui David și soarele leșină printre turcoazele cerului care muri de moarte bună, și lumina matinală de pe treptele verandei căpătă nuanța amurgului. David, gol, galben închis, fugea înainte; dar când Ivanov îl strigă, dădu nervos din umeri.

— Nu fugi, zise obosit Ivanov – orizontul i se îngustase din pricina ochelarilor și se temea de posibilele automobile.

Strada ușor povârnită cobora somnoroasă spre mare. Încet-încet, ochii i se obișnuiră cu sticlele și încetă să se mai mire de culoarea de camuflaj a zilei însorite. La cotul străzii, brusc, își aminti pe jumătate ceva – deosebit de îmbucurător și ciudat –, care dispăru însă imediat, și pieptul i se strânse din pricina neliniștitului aer marin. Steaguri întunecate fluturau agitate și arătau toate în aceeași direcție, dar acolo nu se întâmpla încă nimic. Iată și nisipul, iată și plescăitul înfundat al mării. Urechile i se înfundară – dacă tragi aer pe nas, îți bubuie capul și ceva se izbește într-o fundătură membranoasă. „N-am trăit nici foarte mult, nici foarte bine, îi trecu prin minte lui Ivanov, totuși e păcat să te plângi, lumea asta străină e minunată și acum aș fi fericit, numai de mi-aș aminti lucrul acela extraordinar, extraordinar – dar care?“

Coborî pe nisip. David se apucase, preocupat, să îndrepte cu lopata valul de pământ care se surpase ușor.

— Azi e cald sau răcoare? întrebă Ivanov. Nu reușesc să-mi dau seama.

După ce răbdă ce răbdă, David aruncă lopata și zise:

— Mă duc să fac o baie.

— Stai liniștit o clipă, spuse Ivanov. Trebuie să-mi adun gândurile. Marea nu pleacă nicăieri.

— Vă rog, se tărăgănă David.

Ivanov se ridică puțin într-un cot și se uită la valuri. Erau mari, cocoșate, nu făcea nimeni baie în locul acela, doar mult mai la stânga se zbenguiau și se rostogoleau de-a valma într-o parte vreo duzină de capete portocalii.

— Sunt valuri, spuse oftând Ivanov, iar pe urmă adăugă: Du-te în apă, dar nu mai departe de un stânjen. Un stânjen are cam doi metri.

Își lăsă capul într-o parte, sprijinindu-și obrazul, întristându-se, socotind niște măsuri ale vieții, ale regretului, ale fericirii. Ghetele îi erau deja pline de nisip, le scoase încet, după care căzu din nou pe gânduri și din nou începură să plutească nodulețele transparente abia perceptibile – atât de mult voia să-și amintească, atât de mult voia… Brusc, se auzi un strigăt. Ivanov se îndreptă.

În valurile galben-albastre, departe de mal, apărea și dispărea fața lui David, cu gura căscată într-un cerculeț întunecat. Răsună un urlet întretăiat și totul dispăru. Apăru pentru o clipă o mână și dispăru și ea. Ivanov își scoase haina.

— Vin, strigă el, vin, ține-te!

Începu să plescăie prin apă, căzu, pantalonii reci ca gheața i se lipiră de gambe, i se păru că apare iar capul lui David și în clipa aceea îl plesni un val, îi doborî pălăria, nu mai văzu nimic, vru să-și scoată ochelarii, dar, din pricina agitației, a frigului, a slăbiciunii care-i amorțea tot trupul, nu reuși să se descurce cu ei, simți că valul, dând înapoi, îl trage la mare distanță de mal; și începu să înoate, încercând să dea cu ochii de David. Își simțea corpul ca într-un sac strâns, îngrozitor de rece, simțea că n-are aer, inima i se încorda insuportabil. Brusc, prin el trecu ceva, ca un tril fulgerător al degetelor pe clape – era exact ce se căznise să-și amintească toată dimineața. Ieși pe nisip. Nisipul, marea și aerul aveau o culoare stranie, fanată, opacă, și totul era foarte calm. Se gândi vag că trebuie să fie deja la asfințit, că David murise de mult, și simți jarul usturător, știut din fosta lui viață, al hohotelor de

plâns. Tremurând, aplecându-se spre nisipul cenușiu, se înfășură în trenciul negru cu închizătoare în formă de șarpe, văzut cândva la un prieten student, într-o zi de toamnă, demult de tot, și îi părea atât de rău de mama lui David – și ce să-i spună: nu sunt eu de vină, eu am făcut totul ca să-l salvez, dar eu nu înot bine, nu stau bine cu inima, și s-a înecat… Totuși, ceva nu mergea în gândurile astea și, dezmeticindu-se, văzând numai o pâclă pustie, văzând că e singur, că David nu e lângă el, înțelese brusc că, de vreme ce David nu e cu el, însemna că David murise.

Abia atunci fură scoși ochelarii opaci. Ceața mată, uniformă se rupse deodată, înflori miraculos, răsunară tot felul de zgomote – și David stătea în apa strălucitoare până la glezne, neștiind ce să facă, tremurând de frică, și nu îndrăznea să explice că el se zbătuse în glumă – și mai încolo oamenii se scufundau, bâjbâiau până la fundul apei, se uitau cu ochi holbați unii la alții și iar se scufundau, apoi se întorceau cu mâinile goale, și alții strigau la ei de pe mal, îi sfătuiau să caute mai la stânga, și un om cu o legătură cu crucea roșie pe mânecă alerga, și trei în pulovere împinseră în apă o barcă ce scrâșnea, și pe David, năuc, îl luă de-acolo o femeie grasă cu pince-nez, soția veterinarului care trebuia să vină vineri, dar fusese reținut, și Marea Baltică scânteia dintr-un capăt în altul, și de-a curmezișul drumului verde, în pădurea care se rărise, zăceau, respirând încă, plopii tremurători, tăiați, și un tânăr negru de funingine, care se albea treptat, se spăla la robinet în bucătărie, și deasupra zăpezii veșnice a munților neozeelandezi zburătăceau papagali mici, negri, și, mijind ochii din cauza soarelui, un pescar spuse plin de importanță că abia în a noua zi or să aducă valurile trupul.

(1932)
Traducere de Adriana Liciu

1. Fleac, prostie (în germ. în orig.).

Acul amiralității[1]

Scuzați-mă, stimată doamnă, sunt un om grosolan și direct, de-asta v-o spun verde în față: nu vă îmbătați cu apă rece, scrisoarea asta nu e nicidecum din partea vreunui admirator al talentului dumneavoastră, ci, după cum aveți să vă convingeți acum singură, e destul de ciudată și, se prea poate, nu vă va servi de lecție numai dumneavoastră, ci și altor romanciere impetuoase. Mai întâi de toate, mă grăbesc să mă prezint, ca să-mi pun în lumină imaginea vizuală ca pe un filigran – ceea ce e mult mai cinstit decât să tolerezi prin tăcere concluziile acelea incorecte pe care ochii le trag fără voia lor din ceea ce conturează rândurile. Nu, eu – în ciuda scrisului meu uscățiv și a vioiciunii tinerești a virgulelor – sunt gras și bătrân; ce-i drept, grăsimea mea nu e flască, are în ea și condimente, și glumă, și malițiozitate. Nici pomeneală, doamnă, de gulerele răsfrânte ale poetului Apuhtin. Dar, de fapt, o să fie: ca scriitoare, m-ați făcut deja numai din aluzii de felul ăsta. Să vă fie de bine. Dar acum să trecem la ce e principal.

Zilele trecute, la biblioteca rusă izgonită de o soartă ignorantă pe o întunecoasă străduță berlineză, mi-au fost date două, trei noutăți, – printre altele, romanul dumneavoastră *Acul amiralității*. Titlul e potrivit – măcar pentru faptul că e un iamb tetrametric, nu-i așa – și pe deasupra și celebru. Dar iată că tocmai titlul ăsta potrivit s-a dovedit de rău augur. În plus, eu, în general, mă tem de cărțile publicate în statele limitrofe. Cu toate astea, vă spun, am luat romanul dumneavoastră.

O, stimată doamnă, o, doamnă Serghei Solnțev, e lesne de

ghicit că numele autorului e un pseudonim, că autorul nu e bărbat! Toate frazele dumneavoastră trag spre stânga. Predilecția pentru expresii ca „timpul s-a scurs“ sau „se înfășură înfrigurată în șalul mamei“, inevitabila apariție episodică a unui cornet[2] care îl pronunță pe *r* ca pe *g* și, în fine, subsolurile cu traducerea oricărui cuvințel franțuzesc definesc îndeajuns măsura experienței literare pe care o aveți. Dar toate astea puteau fi și mai rău.

Închipuiți-vă următorul lucru: să spunem că m-am plimbat odată prin niște locuri splendide, pe unde curg ape năvalnice și rochița-rândunicii sugrumă coloanele ruinelor sălbăticite – și iată, după mulți ani, găsesc într-o casă străină o fotografie, în care stau țanțoș lângă o coloană vizibil butaforică, în planul din spate e alburiul murdar al unei cascade mâzgălite, iar pe fața mea cineva desenase cu cerneală niște mustăți. De unde-i asta? Luați oroarea asta de-aici! Acolo era vuiet de ape adevărate, dar principalul e că eu nu m-am fotografiat niciodată în locul acela.

Să vă explic parabola? Să vă spun că același sentiment, doar că și mai rău și mai dezgustător, l-am avut citindu-vă oribilul, descurcărețul *Ac*? Torpilând paginile netăiate cu degetul arătător, alergând cu ochii peste rânduri, citeam și nu făceam decât să clipesc – atât eram de uluit!

Vreți să știți ce s-a întâmplat? Poftim. Șezând cu toată greutatea în hamacul dumneavoastră și mânuindu-vă cu indolență tocul rezervor (ceea ce e aproape un calambur), dumneavoastră, doamnă, ați scris povestea primei mele iubiri. Am rămas perplex, perplex, și cum și eu sunt corpolent, perplexitatea s-a conjugat cu gâfâiala. Uite că gâfâim amândoi, fiindcă și pe dumneavoastră v-a lăsat perplexă felul cum arăta eroul pe care l-ați inventat. Na, m-a luat gura pe dinainte… Garnitura e a dumneavoastră, să zicem că umplutura și sosul sunt tot ale dumneavoastră, dar vânatul (iarăși e aproape un calambur), doamnă, nu e al dumneavoastră, ci al meu, cu alicea în aripioară. Mă minunez – unde și cum a reușit o doamnă necunoscută să-mi fure trecutul? Nu cumva trebuie să admit că vă cunoașteți cu Katia, mai mult decât atât, că vă aveți bine cu ea și că ea vi l-a și dezvăluit, stând la taifas pe sub pinii

baltici cu dumneavoastră, o romancieră vorace? Dar cum ați îndrăznit, cum ați avut atâta nerușinare nu numai să folosiți ce v-a povestit Katia, dar să-i mai și denaturați povestirea atât de iremediabil?

Din ziua ultimei noastre întâlniri au trecut șaisprezece ani și ceva – vârsta unei logodnice, a unui câine bătrân sau a Republicii Sovietice. Apropo, s-o remarcăm pe prima, dar nici pe departe cea mai rea dintre imensele și neglijentele dumneavoastră erori: eu nu sunt de aceeași vârstă cu Katia – eu mergeam pe al optsprezecelea an, ea avea douăzeci. Bazându-vă pe o metodă încercată, o puneți pe eroina dumneavoastră să se dezbrace în fața oglinzii și pe urmă îi descrieți părul despletit, cenușiu (firește) și formele tinerești. După părerea dumneavoastră, ochii ei de albăstrele deveneau în clipele de îngândurare de violete: un miracol botanic! Dumneavoastră i-ați umbrit cu franjurii negri ai genelor, care, adaug de la mine, parcă se lungeau spre coada ochilor, dându-le o tăietură deosebită, dar falsă. Katia era zveltă, dar se cocoșa ușor – ridica puțin umerii când intra în cameră. La dumneavoastră e o fată bine făcută, cu un timbru gutural.

E un chin: m-am gândit să copiez personajele dumneavoastră, care sunt cu totul false, și să le supun unei juxtapuneri nimicitoare cu observațiile mele infailibile, dar rezultatul e o „aiureală de coșmar“, cum ar spune adevărata Katia – și anume: logosul atribuit mie nu are suficientă precizie și forță ca să mă descotorosesc de dumneavoastră; dimpotrivă, mă împotmolesc singur în mrejele cleioase ale inventivității dumneavoastră convenționale și iată că deja nu mai am putere să o salvez pe Katia de stiloul dumneavoastră. Și totuși, precum Hamlet, o să lupt – și o să am ultimul cuvânt.

Subiectul operei dumneavoastră este o iubire ușor decadentă, pe fondul revoluției care începuse. Pe Katia ați numit-o Olga, iar pe mine Leonid. Fie. Prima noastră întâlnire, când ne-am cunoscut – la brad, la niște prieteni comuni –, întâlnirile la patinoarul Iusupov, camera ei cu tapet albastru închis, cu mobilă din lemn roșu și cu un singur ornament: o balerină de porțelan care ridică un picioruș – toate astea sunt întocmai, totul e adevărat; dar dumneavoastră ați reușit să

acoperiți toate astea cu o pojghiță de minciună pretins elegantă. Ocupându-și locul la cinematograful Pariziana, Leonid își pune mănușile în tricorn, dar două, trei pagini mai încolo e deja în haine civile, își scoate melonul și cititorul are în față un tânăr elegant, cu cărare exact pe mijlocul capului mic și parcă dat cu lac, plus o batistuță violetă atârnând dintr-un buzunărel. Îmi amintesc că, într-adevăr, mă îmbrăcam la Max Linder și țin minte cum loțiunea Vegetal, pulverizată din belșug, îmi răcea capul, și cum *monsieur* Pierre, după ce țintea cu un pieptăn mic, îmi arunca părul cu un gest de linotip și pe urmă, smulgând de pe mine cearșaful, striga la un mustăcios bătrân: „Băiete, ia suflă!“. Cât privește batistuța de-atunci și ghetrele albe, memoria mea le tratează acum cu ironie, dar iată, cu amintirea caznelor bărbieritului prea timpuriu și cu paloarea uniformă și mată despre care scrieți dumneavoastră, nu se poate împăca nicicum. Și las pe seama conștiinței dumneavoastră ochii mei lermontovieni și profilul rasat, căci acum nu se mai distinge nimic din pricina unei neașteptate îngrășări.

Doamne, nu mă lăsa să mă înnămolesc în proza acestei doamne scriitoare, pe care nu o cunosc și nu vreau să o cunosc, dar care atentează cu o impertinență stupefiantă la trecutul altuia! Cum îndrăzniți să scrieți că „frumosul brad, scăldat în lumini, le prevestea o bucurie triumfătoare“? Ați stins totul cu suflarea dumneavoastră, căci e suficient un adjectiv pus, de dragul frumuseții, în urma substantivului, ca să distrugi cea mai frumoasă amintire. Înaintea nenorocirii, adică înaintea cărții dumneavoastră, o astfel de amintire era pentru mine luminița fugară din ochii Katiei și strălucirea zmeurie de pe obraz, de la căsuța lucioasă care atârna de o creangă când, îndepărtând cetina, se întindea să răpună cu un gest al degetelor o mică lumânare care înnebunise. Ce mi-a mai rămas acum din asta? Nimic – doar un iz grețos de funingine literară.

După cum reiese la dumneavoastră, Katia și cu mine ne învârteam într-un fel de *beau monde* rafinat culturală. Eroare de paralaxă, doamnă. În mediul – hai, monden – căruia îi aparținea Katia, gusturile erau cel puțin depășite. Cehov era considerat decadent, K.R. – un mare poet, Blok – un evreu

corupător care scrie sonete futuriste despre lebede pe moarte și lichioruri liliachii. Niște versuri franțuzești și englezești circulau în copii de mână și erau recopiate, nu fără denaturări, iar numele autorului dispărea pe neobservate, așa încât ele căpătau în chip absolut întâmplător un ispititor anonimat, dar, în general, e amuzant de comparat peregrinările lor cu copierea ilegală a unor poezioare subversive, practicată în alte cercuri. Despre cât de nedrept erau socotite aceste monologuri feminine și masculine despre dragoste drept modele ale noii lirici străine se poate aprecia după faptul că cea mai răsfățată dintre ele era o poezie a bietului Louis Bouilhet, care a scris pe la mijlocul secolului trecut. Katia, îmbătându-se cu murmurul ei, o recita și se înfuria când eu mă legam de o strofă mai sonoră în care, numindu-și pasiunea arcuș, autorul își compară prietena cu o chitară. Apropo de chitară. Dumneavoastră, doamnă, scrieți că „seara se aduna tineretul, și Olga, rezemată în coate, cânta cu un distins contralto“. Ei, ce – încă o moarte, încă o victimă a elegantei dumneavoastră proze. Și cu câtă dragoste păzeam eu ecoul modei aceleia țigănești care o făcea pe Katia să cânte și pe mine să compun versuri… Știu că era deja un fals, că nu era arta aceea autentic țigănească în mrejele căreia căzuse Pușkin, și nici cea care i-a fost muză lui Apollon Grigoriev[3], ci una care abia respira, perimată, condamnată – și totul contribuia la pieirea ei, și gramofonul, și războiul și toate „cântecelele“. Nu degeaba, într-un obișnuit acces de previziune, Blok a notat ce își amintea din cuvintele romanțelor, ca și cum s-ar fi grăbit să salveze măcar asta, până nu era prea târziu.

Să vă spun ce au însemnat murmurele și tânguirile astea pentru mine? Să vă dezvălui imaginea lumii ciudate, îndepărtate unde, plecându-se mult peste iaz, pirotesc sălciile și plânge cu patimă privighetoarea în liliac, și se ridică luna, și peste toate, peste toate senzațiile domnește memoria – acest stăpân rău al romantismului pseudoțigănesc? Katia și cu mine voiam și noi să ne amintim, dar cum n-aveam ce, simulam depărtarea și ne împingeam într-acolo prezentul fericit. Prefăceam tot ce vedeam în monumente închinate trecutului nostru încă inexistent, privind poteca, luna și sălciile, vechiul

ponton mocirlos de pe iaz și luna aceea de deasupra acoperișului văcarului cu ochii cu care ne-am uita acum, perfect conștienți că pierderile sunt irecuperabile. Presupun chiar că un vag instinct ne făcuse să ne pregătim dinainte pentru câte ceva, obișnuindu-ne să memorăm și exersându-ne dorul după trecut, pentru ca pe urmă, când aveam să deținem într-adevăr acest trecut, să știm cum să ne purtăm cu el și să nu pierim sub povara lui.

Dar ce vă pasă dumneavoastră de toate astea! Descriind cum am stat într-o vară la Glinskoe, mă goniți în pădure și acolo mă puneți să scriu versuri debordând de tinerețe și de încredere în viață. Toate astea n-au fost câtuși de puțin așa. În timp ce ceilalți jucau tenis – cu o minge roșie și cu niște rachete molâi, de câte o tonă, găsite pe verandă – sau crochet, pe un teren rotund, ridicol de năpădit de buruieni, cu câte o păpădie în fața fiecărui cerculeț, Katia și cu mine o ștergeam uneori în grădină și, stând pe vine, mâncam până nu mai puteam: erau fragi Victoria de grădină, strălucitoare, erau căpșuni Ananas, albe-verzui, minunat de dulci, mozolite de broaște; fără să ne îndreptăm spatele, înaintam de-a lungul straturilor și gâfâiam, și tendoanele ne dureau, și măruntaiele ni se umpleau cu o greutate rubinie. Soarele ne turtea, fierbinte, și soarele acela, și fragii, și rochia de șantung a Katiei, mai închisă la subsuori, și dâra bronzată de pe ceafă; ce apăsătoare era desfătarea în care se contopeau toate astea, ce fericire era ca, fără să mă ridic, continuând să rup bobițele, s-o îmbrățișez pe Katia pe după umărul cald și să o aud cum, scormonind pe sub frunze cu „oh“-uri și „ah“-uri, râde. Iertat să-mi fie dacă de la grădina asta care plutește pe lângă mine, în strălucirea orbitoare a serelor și în legănarea macilor mițoși, trec direct la cotlonul acela unde, stând într-o atitudine de gânditor rodinian, cu capul încă încins de soare, compun versuri. Erau, în toate sensurile, îngrozitor de triste versurile astea – în ele sunau și romanțele privighetorii, și ceva din simboliștii noștri, și ecouri slabe din cele citite recent: *Souvenir, Souvenir, que me veux-tu? L'automne…*[4], deși toamna era încă departe, și fericirea mea striga cu un glas minunat de frumos pe undeva pe-aproape, probabil lângă popicărie, după tufele bătrâne de liliac sub care

era aruncat gunoiul de la bucătărie și umbalu găinile. Iar seara, pe verandă, din gura roșie ca o căptușeală de general a gramofonului, se smulgea cu greu o patimă țigănească reținută sau, pe motivul „se-ascunse luna dup-un nor“, o voce fioroasă îi dădea glas lui Wilhelm: „Dați-mi toc și-o peniță, vreau un ultimatum să scriu“ – iar pe terasa din grădina tatălui Katiei, deschizând larg ușile, punând înainte un picior în cizmă moale, țintea jucând *gorodki* ca și cum ar fi avut o pușcă, și lovea cu putere, dar pe lângă – și soarele la asfințit trecea cu capătul ultimei raze peste palisada trunchiurilor de pin, lăsând pe fiecare câte o fâșie de foc. Și când, în fine, se lăsa noaptea și casa dormea, Katia și cu mine ne uitam de pe alee la casa întunecată și ne strângeam până la durere unul într-altul pe banca rece, invizibilă, și ceva făcea ca toate astea să ni se pară trecute de mult de tot – și conturul casei pe cerul verde, și mișcarea somnoroasă a frunzișului, și lungile noastre săruturi oarbe.

Descriind frumos, cu puncte-puncte din belșug, vara aceea, dumneavoastră, firește, nu uitați nici o clipă – cum uitam noi – că din februarie „țara era condusă de Guvernul Provizoriu“, și ne faceți pe mine și pe Katia să trăim intens evenimentele, adică să purtăm (pe zeci de pagini) discuții politice și mistice, pe care – vă asigur – noi nu le-am purtat niciodată. În primul rând, eu m-aș fi jenat să vorbesc cu asemenea patos virtuos despre soarta Rusiei, iar în al doilea rând, Katia și cu mine eram prea absorbiți unul de altul ca să stăm cu ochii pe revoluție. E suficient să spun că cea mai vie impresie a mea în această privință a fost un lucru chiar de nimic: într-un rând, pe Millionnaia[5], un camion plin ochi cu revoluționari petrecăreți, ce se îndrepta șovăielnic, dar totuși fix în direcția necesară, a călcat intenționat un pisoi care fugea și care a rămas acolo sub forma unei zdrențe negre, plate de tot, netede, din care doar coada mai era încă de pisică – stătea ridicată și vârful parcă se mișca. Asta m-a uimit atunci într-un fel ocult, dar mai târziu mi s-a întâmplat să văd cum, într-un pașnic sat spaniol, un autobuz a strivit exact în același fel o pisică, așa că mi-am pierdut încrederea în sensurile oculte. Dumneavoastră nu numai că ați umflat dincolo de orice limită darul meu poetic,

dar ați mai și făcut din mine un profet, căci numai un profet putea să vorbească în toamna lui 1917 despre clisa verde a creierului lui Lenin sau despre emigrația internă.

Nu, în toamna aceea, în iarna aceea, noi nu vorbeam despre asta. Eu agonizam. Dumnezeu știe ce i se pregătea iubirii noastre. Dumneavoastră explicați asta simplu: „Olga începea să înțeleagă că fusese mai degrabă senzuală decât pasională, iar Leonid – invers. Mângâierile riscante o amețeau, firește, dar în adânc rămânea întotdeauna o bucățică insensibilă“ și așa mai departe, în aceeași notă pretențios-vulgară. Ce ați înțeles dumneavoastră din dragostea noastră? Eu am evitat până acum cu bună știință să vorbesc despre ea, dar acum, oricât m-aș teme să nu mă contamineze stilul dumneavoastră, aș înfățișa mai în detaliu și jarul ei vesel, și tristețea care îi servea drept temelie. Da, cu soare, cu zgomotul des de frunziș, cu mersul nebunesc pe biciclete, pe toate cărările întortocheate ale parcului – cine ajunge mai repede din sensuri opuse la steaua din mijloc, unde nisipul roșu acoperea șerpuitoarele urme învolburate ale anvelopelor noastre tari ca piatra de umflate – și orice fleac cotidian viu al acestei ultime veri rusești ne striga sfâșietor: uite, exist cu adevărat, uite, sunt real! Și cât timp s-a ținut la suprafață nota asta însorită, tristețea înnăscută a iubirii noastre n-a mers mai departe de devotamentul față de un trecut încă inexistent, despre care am amintit deja. Dar când ne-am trezit iar amândoi la Petersburg, și deja ninsese nu o dată, și pavelele de lemn erau deja acoperite de stratul acela gălbui de zăpadă, amestec de zăpadă și de bălegar fără de care nu-mi imaginez orașul rus, fisura a ieșit la iveală și nu ne-a mai rămas nimic în afară de suferință.

O văd din nou, în haina ei de lutru, cu manșonul mare, plat, în cizmulițele cenușii cu garnitură de blană, mișcându-se ca pe catalige pe picioarele subțiri, pe trotuarul foarte alunecos – sau într-o rochie strâmtă pe gât, întunecată, șezând pe divanul albastru, cu fața pufoasă de pudră după atâta plâns. Mergând serile la ea și întorcându-mă după miezul nopții, recunoșteam prin noaptea cu un ger de crăpau pietrele, albastră de stele, jaloanele imuabile și invariabile ale traseului meu – mereu aceleași uriașe obiecte petersburgheze, clădiri singuratice din

vremuri legendare, care înfrumusețează acum pustiul, cu fața pe jumătate întoarsă de la călător, așa cum face tot ceea ce este frumos: nu te vede, e îngândurat și distrat, e absent. Vorbeam cu mine însumi, căutând să conving soarta, pe Katia, coloanele imensei, tăcutei catedrale care lipsea, și când din întuneric începea răpăiala, mă gândeam în treacăt, dar nu fără plăcere, cum o să mă agațe un glonț rătăcit, cum o să mor zăcând ca prin ceață pe zăpadă, în paltonul meu elegant de blană, cu melonul într-o parte, printre cărțulii de versuri scăpate pe jos, albe, abia vizibile pe zăpadă. Dar nu, plângând cu suspine și bolborosind, mă străduiam să mă conving că încetasem s-o iubesc pe Katia, îmi aduceam aminte, punând de zor cap la cap toate astea, falsitatea, înfumurarea, superficialitatea ei, alunița artificială care masca un coș și, mai ales, graseierea care își făcea apariția când trecea fără să fie nevoie la franceză, și slăbiciunea invulnerabilă pentru versuri cu titlu nobiliar, și expresia obtuză, răutăcioasă a ochilor ei care mă priveau pe sub sprâncene când o întrebam pentru a suta oară cu cine își petrecuse seara de ieri... Și cum adunam și cântăream toate astea, observam cu tristețe că dragostea mea, încărcată cu toate vechiturile astea, se sedimenta și se depunea tot mai adânc, și că nici un fel de cai de povară cu mușchii de fier n-ar fi putut s-o tragă din mlaștină. Și în seara următoare – răzbind prin controlul marinăresc de la colțurile de stradă, care cerea actele și care, oricum, îmi dădea voie doar până în pragul sufletului Katiei, după care era neputincios –, veneam din nou să mă uit la Katia, care, la primul meu cuvânt de jelanie, se transforma într-o păpușă mare, rigidă, care-și cobora pleoapele bombate și răspundea într-o limbă de porțelan. Și când, în fine, într-o noapte memorabilă am cerut de la ea ultimul răspuns, ultraadevărat, Katia n-a spus, pur și simplu, nimic, a continuat să stea întinsă pe divan, reflectând în ochii-oglindă flacăra lumânării care înlocuia în noaptea aceea curentul electric – și eu, după ce am ascultat liniștea până la capăt, m-am ridicat și am ieșit. Peste trei zile i-am trimis prin servitor un bilet – i-am scris că îmi pun capăt zilelor dacă nu o mai văd măcar o singură dată și, uite, îmi amintesc cum într-o dimineață încântătoare, cu un soare roz și zăpadă scârțâitoare, ne-am

întâlnit pe Pochtamtskaia: i-am sărutat în tăcere mâna și, vreun sfert de oră, fără să întrerupem cu nici un cuvânt tăcerea, ne-am plimbat înainte și înapoi, iar în colțul bulevardului stătea și fuma, cu prefăcută degajare, un domn cu înfățișare foarte corectă, cu o căciulă de astrahan. Noi doi mergeam în tăcere înainte și înapoi și a trecut un băiat trăgând o săniuță cu ciucurii rupți, și o conductă care începuse brusc să bubuie a zvârlit afară o bucată de gheață, și domnul din colț fuma, și pe urmă, exact în același punct unde ne-am întâlnit, i-am sărutat tot în tăcere mâna, care a lunecat pentru totdeauna înapoi în manșon, și am plecat – de data asta cu adevărat. Când scăldat în lacrimi îmi sărutam iubita plângând, la nesfârșit șoptindu-i adio, adio, dragostea mea, adio, adio, dorul, visul, bucuria mea, pe cărările stinsei grădini noi n-om mai trece nicicând… da, da, adio… Totuși, erai frumoasă, impenetrabil de frumoasă, și fermecătoare până la lacrimi – în ciuda miopiei sufletului și a leneviei părerilor de-a gata și a mii de mici trădări – iar eu, probabil, cu poezia mea orgolioasă, cu structura grea și încețoșată a sentimentelor și cu vorba întretăiată și fonfăită, eram, în ciuda iubirii mele pentru tine, jalnic și respingător. Și n-am de ce să-ți povestesc cât m-am mai zbuciumat pe urmă, cum mă uitam la fotografia în care tu, cu o pată de lumină pe o buză și cu lumină în păr, te uiți pe lângă mine. Katia, de ce ai întinat tu totul acum?

Hai să vorbim cu calm și sincer. Cu un șuierat trist iese aerul din grăsanul de cauciuc, mârlan, care, umflat până la refuz, făcea pe bufonul la începutul acestei scrisori – dar nici tu nu ești deloc romanciera masivă din hamac, ci aceeași Katia – cu impulsivitatea calculată a mișcărilor și cu umeri înguști, o doamnă drăgălașă, fardată discret, care a scris dintr-o cochetărie prostească un roman care nu face două parale. Zi și tu – n-ai cruțat nici măcar despărțirea noastră! Scrisoarea lui Leonid, în care el o amenință pe Olga că o împușcă și pe care ea o dezbate cu viitorul ei soț; acel viitor soț, în rol de iscoadă, care stă la colțul străzii gata să sară în ajutor dacă Leonid scoate revolverul pe care îl ține strâns în buzunar, convingând-o cu patos pe Olga să nu plece și întrerupând cu hohote de plâns cuvintele ei rezonabile – ce minciună absurdă,

dezgustătoare! Iar la sfârșitul cărții mă faci să fiu prins de un Roșu în timpul unei recunoașteri, cu numele a două trădătoare pe buze – Rusia și Olga –, să pier vitejește de glonțul unui comisar cu părul negru și cârlionțat. Mult te-am iubit, dacă încă te mai văd așa cum erai acum șaisprezece ani și încerc, cu eforturi chinuitoare, să scap trecutul nostru dintr-o captivitate înjositoare, să-ți salvez chipul de cazna și rușinea stiloului tău! Dar nu știu, zău, dacă am să reușesc. Scrisoarea mea seamănă în mod ciudat cu epistolele acelea în versuri pe care le turuiai pe dinafară – ții minte? „Văzându-mi scrisul, probabil, vă mirați…“ Dar mă stăpânesc, n-am să închei cu chemarea: „Aici marea te așteaptă, necuprinsă ca pasiunea, iar pasiunea necuprinsă e ca marea…“ În primul rând, fiindcă aici nu e nici o mare și, în al doilea rând, pentru că nu țin deloc să te văd. Fiindcă după cartea ta, mă tem de tine, Katia. Nu merită, zău, să te bucuri și să te chinui așa cum ne-am bucurat și ne-am chinuit noi doi, ca să-mi găsesc trecutul mânjit în romanul unei doamne. Ascultă-mă, nu mai scrie! Lasă barem ca asta să-ți fie o lecție. „Barem“ – căci am dreptul să doresc să încremenești de groază înțelegând ce ai săvârșit. Și încă ceva – știi ce visez? Poate, poate (e foarte mic și firav acest „poate“, dar, agățându-mă de el, nu semnez scrisoarea), poate, Katia, totuși, în ciuda a orice, s-a întâmplat o rară coincidență și nu tu ai scris absurditatea asta și chipul tău, îndoielnic, dar minunat, nu a fost sluțit. Dacă e așa, vă rog să mă scuzați, colega Solnțev.

(1933)
Traducere de Adriana Liciu

1. Turnul Amiralității din Sankt Petersburg poartă în această povestire numele pe care i l-a dat Pușkin în *Călărețul de aramă*: „Acul Amiralității“.
2. Ofițer inferior de cavalerie.
3. Apollon Grigoriev (1822-1864) – poet, critic literar și traducător rus.
4. Amintire, amintire, ce vrei de la mine? Toamna… (în fr. în orig.).
5. Stradă din Sankt Petersburg.

Rigă

Se adună, se strâng din diverse locuri lucrurile chemate, unele fiind silite să biruie depărtarea nu doar în spațiu, ci și în timp: cu cine va fi oare mai anevoios, cu care dintre pribegi – cu plopul cel tânăr, să zicem, care crescuse prin apropiere, dar care acum este de mult tăiat, ori cu o anumită curte, care mai există și astăzi, dar se află departe de-aici? Grăbiți-vă, vă rog.

Iată, plopșorul oval cu frunzișul lui punctat, de aprilie, a și venit și s-a așezat acolo unde i s-a poruncit – lângă un zid înalt de cărămidă, scos din cu totul alt oraș. În fața lui crește casa, mare, mohorâtă și murdară, și unul câte unul se trag în afară, ca niște cutii, balcoanele cam prăpădite. Ici și colo, își iau locul prin curte un butoi, încă un butoi, umbra ușoară a frunzișului, o urnă și o cruce de piatră proptită de zid. Și, deși toate astea sunt abia schițate și mai sunt multe de adăugat și de pus la punct, într-un balconaș ies deja oameni vii – frații Gustav și Anton –, iar în curte intră, rostogolind un căruț cu un geamantan și cu un vraf de cărți, chiriașul cel nou – Romantovski.

Din curte, mai cu seamă dacă ziua e însorită și ferestrele sunt larg deschise, camerele par umplute cu un întuneric compact (întotdeauna trebuie să fie noapte undeva: o parte din zi – înăuntru, o parte – afară). Romantovski se uită la ferestrele negre, la cei doi bărbați cu ochi bulbucați care îl urmăresc din balcon și, săltând geamantanul pe umăr, clătinându-se ca și cum l-ar fi înhățat cineva de ceafă, intră buluc în casă. În lumina strălucitoare a soarelui rămaseră căruțul cu cărți, un butoi, celălalt butoi, plopșorul scânteietor și o inscripție cu

smoală pe zidul de cărămidă. Votați lista cu numărul cutare. Pesemne că o mâzgăliseră frații înaintea alegerilor.

Noi vom construi lumea în felul următor: toți vor fi asudați și toți vor fi sătui. Va fi de lucru, va fi haleală, va fi curat, cald, lumi…

(Romantovski s-a instalat în camera vecină. Care era și mai proastă decât a lor. Dar sub pat a găsit o păpușă mică de gutapercă: probabil că înaintea lui locuise aici un familist.)

Dar, cu toate că lumea nu intrase încă definitiv și total în stare de materialitate, ci mai păstra pe ici, pe colo zone nepalpabile și intangibile, frații se simțeau deja bine înfipți în viață. Cel mare, Gustav, avea serviciu la un depozit de mobilă; cel mic n-avea pentru moment de lucru, dar nu-și pierduse curajul. Fața trandafirie a lui Gustav, cu sprâncene de in, lungi, zbârlite. Coșul pieptului larg, cât un dulap, și veșnicul pulover din lână aspră cenușie, și elasticele de la îndoiturile mâinilor grase – să nu se facă nimic de mântuială. Fața ciupită de vărsat a lui Anton, cu mustață întunecată, tunsă în trapez. Flanela roșie și uscăciunea lui vânoasă. Dar când s-au rezemat amândoi cu coatele pe balustrada de fier a balconului, dosurile le erau exact la fel – mari, triumfătoare, pe rotunjimile lor stând să crape aceeași stofă cadrilată.

Încă o dată: lumea va fi asudată și sătulă. Trântorilor, paraziților și muzicanților – intrarea interzisă. Atâta timp cât inima pompează sânge, păi, trebuie să trăiești, fir-ar al dracului. Gustav, iată, sunt de-acum doi ani de când strânge bani ca să se însoare cu Anna, să cumpere bufet, covor.

Seara, de vreo trei ori pe săptămână, venea ea – durdulie, mâini grase, rădăcină lătăreață a nasului pistruiat, umbre vinete pe sub ochi, dinți depărtați, unul chiar scos. Beau vârtos bere, toți trei. Ea își ridica la ceafă brațele goale, arătându-și penajul roșcat, lucios de la subsuori, și, dându-și capul pe spate, căsca gura de i se vedeau tot cerul gurii și omulețul, asemănător cu târtița unei găini fierte. Râsul ei anatomic era pe gustul fraților, o gâdilau cu râvnă amândoi.

Ziua, cât fratele lui era la lucru, Anton stătea într-o cârciumă prietenească sau se tolănea printre păpădii în iarba încă rece și strălucitoare de pe malul canalului, și privea cu

invidie cum încărcau niște flăcăi gălăgioși cărbuni pe un șlep, sau se uita prostește în sus, la albastrul sărbătoresc al cerului, care făcea să te ia somnul. Dar iată, ceva tulbură viața bine pusă la punct a fraților.

Încă de când rostogolea căruțul prin curte, Romantovski trezise în ei iritare și curiozitate. Cu mirosul lor infailibil, simțiseră: ăsta nu-i ca toată lumea. Un muritor de rând n-ar fi observat chiar de la prima privire ceva de felul ăsta la Romantovski, dar frații au remarcat. Bunăoară, el nu mergea ca tot omul: când pășea, avea un fel anume de a se înălța ușor talpa elastică: pășește și își ia zborul, ca și cum la fiecare pas putea să observe ceva neobișnuit pe deasupra capetelor obișnuite. Era ceea ce se numește un lungan, cu o față palidă, cu nasul ascuțit și cu niște ochi teribil de neliniștiți. Din mânecile prea scurte ale vestonului la două rânduri se iveau, cu un aer cumva agasant și inutil (iaca și noi, ce să facem?), palmele lungi. Pleca și venea fără să aibă un orar anume. Încă într-una din primele zile, Anton l-a văzut cum stătea în fața unei tarabe cu cărți și se interesa de preț ori chiar cumpăra, de vreme ce negustorul a bătut degrabă niște cărțulii una de alta – pline de praf – și s-a dus cu ele în spatele tarabei. Au ieșit la iveală și alte ciudățenii: arde lumina aproape toată noaptea; e necomunicativ.

Anton își făcu auzit glasul:

— Filfizonul ăsta umblă cu nasul pe sus. Ar trebui cătat mai de-aproape.

— O să-i vând pipa, zise Gustav.

Proveniența nebuloasă a pipei. O adusese, cine știe cum, Anna, dar frații nu voiau să audă decât de țigări răsucite de ei. Scumpă, încă neîntrebuințată, cu un gâtlej gol pe dinăuntru, pus într-un mușțiuc drept. Avea și o husă mică din piele de antilopă.

— Cine e? Ce doriți? întrebă Romantovski prin ușă.

— Vecinii, vecinii, răspunse Gustav cu o voce de bas.

Și vecinii intrară uitându-se lacom în toate părțile. Pe masă, un ciot de salam pe un petic de hârtie și un vraf de cărți puse strâmb – una deschisă la o poză: niște corăbii cu multe pânze și, sus, într-un colț, un prunc zburător cu obraji umflați.

— Păi, să facem cunoștință, ziseră frații. Locuim, vorba aceea, cot la cot, dar cum s-o fi…

Pe comodă – o lampă cu spirt și două portocale.

— Bucuros de cunoștință, zise cu jumătate de gură Romantovski și, așezându-se pe marginea patului, plecând fruntea cu o venă care se îngroșa, se apucă să-și lege șireturile la pantofi.

— Vă odihneați, zise cu o politețe amenințătoare Gustav, n-am picat bine…

Romantovski nu răspunse absolut nimic; dar brusc se îndreptă, se întoarse spre fereastră, ridică un deget și încremeni.

Frații se uitară într-acolo: o fereastră ca toate ferestrele – un nor, vârful plopului, zidul din față.

— Chiar nu vedeți? întrebă Romantovski.

Ei, unul roșu și unul cenușiu, se duseră la fereastră, ba chiar se și aplecară în afară, devenind identici. Nimic. Și brusc, amândoi simțiră: ceva nu-i în regulă – oho, deloc nu-i în regulă! Se întoarseră. Romantovski stătea într-o atitudine nefirească lângă comodă.

— Mi s-o fi părut, zise el fără să-i privească. Parc-ar fi trecut în zbor… Odată am văzut cum a căzut un aeroplan.

— Se-ntâmplă, admise Gustav. Dar noi n-am venit doar așa. Nu vreți să cumpărați…? Absolut nouă… Are și husă…

— Husă? Ca să vezi. Eu, știți, fumez rar.

— Păi, așa are să fie mai des. N-o dăm scump. Trei juma'.

— Trei juma'. Ca să vezi.

Învârti pipa în mână, mușcându-și buza de jos, chibzuind ceva. Pupilele lui nu se uitau la pipă, ci umblau în stânga și-n dreapta ca un pendul.

Între timp frații prinseră să se umfle, să crească, umplură toată odaia, toată casa și pe urmă dădură pe-afară. Pe lângă ei, plopșorul abia dacă era mai mare decât niște copăcei instabili de jucărie, dintr-aceia de vată vopsită pe suport verde, rotund. Casa din carton prăfos cu geamuri de mică le venea fraților până la genunchi. Enormi, duhnind victorios a transpirație și a bere, cu glasuri tâmpe de dobitoace, cu o latrină în loc de creier, ăștia fac să te treacă fiori de frică umilitoare. Nu știu de

ce-or fi năpădit pe mine. Vă rog din suflet, dați-mi pace, eu nu vă vin pe cap, nu-mi veniți nici voi – nici nu mă pun eu cu voi –, dați-mi pace, nimic mai mult.

— Dar n-am mărunt, deloc, zise încet Romantovski. Uite, poate schimbați una de zece.

Au schimbat și, zâmbind mulțumiți de ei, au plecat. Bancnota, verificată în lumină, fu ascunsă de Gustav într-o pușculiță de fier.

Dar pe vecin nu-l lăsară în pace. Pur și simplu, turbau de furie că, fără să țină cont că făcuseră cunoștință, individul continua să fie la fel de inabordabil. Evita să-i întâlnească, așa încât trebuiau să stea la pândă și să-l prindă la înghesuială ca să-l privească un moment în pupilele lui alunecoase. Când mai descoperi și viața de noapte a lămpii lui, Anton nu se mai putu abține și, ducându-se desculț până la ușa pe sub care, ca un fir întins de aur, se strecura lumina, bătu.

Dar Romantovski nu răspunse.

— La culcare, la culcare, zise Anton, bătând cu palma în ușă.

Lumina privea în tăcere prin fantă. Anton folosi clanța. Firul de aur se frânse brusc.

Din acel moment, amândoi, dar în mod special Anton, cu atât mai mult cu cât el nu lucra ziua, hotărâră să țină sub supraveghere insomnia vecinului. Însă inamicul era șiret și înzestrat cu auz fin. Nici n-apucai să te apropii tiptil de ușă, că lumina se și stingea îndărătul ei de parcă nici n-ar fi fost – și doar dacă stăteai o groază, ținându-ți respirația, pe coridorul rece, te mai puteai aștepta la revenirea gingașei raze. Așa ajung să leșine gândacii.

Urmărirea se dovedi extrem de obositoare. În cele din urmă, frații izbutiră să dea de el pe scară și-l încolțiră.

— Să zicem că am obiceiul să citesc noaptea. Ce vă privește? Lăsați-mă să trec, vă rog.

Când se întoarse, Gustav îi zbură în glumă pălăria de pe cap. Romantovski o ridică fără să spună nimic.

Peste câteva zile, seara, prinzând momentul – el ieșise de la closet și nu apucase s-o zbughească în camera lui –, frații îl prinseră la înghesuială. Chit că erau numai doi, găsiră ei cum

să-l înghesuie – și îl poftiră pe la ei.

— La o berică, zise Gustav făcând cu ochiul.

El încercă să-i refuze.

— Ei, asta-i, haidem! răcniră frații, îl luară de subsuori și îl traseră după ei. (Prilej cu care simțiră cât era de slab, avea antebrațele subțiri, plăpânde, ispititoare – ah, să-l strângi așa, puțin, până trosnește, ah, nu-i ușor să te stăpânești, da' măcar să-l simți la mână în mers, doar așa, un pic…)

— Doare, zise Romantovski. Lăsați-mă, vă rog. Pot să merg și singur.

Berică, logodnica cu gură mare a lui Gustav, miros stătut. Încercară să-l îmbete. Fără guler, cu un bumb de aramă sub un măr al lui Adam mare, lipsit de apărare, cu fața lungă, palidă și cu genele tremurând, Romantovski ședea pe scaun într-o poziție complicată, sucindu-se pe ici, îndoindu-se pe colo, și când se ridică, se desfășură ca o spirală. Dar îl făcură ei să se înfășoare la loc și, la îndemnul fraților, Anna i se așeză pe genunchi, iar el, trăgând cu coada ochiului la podul umflat al piciorului în harnașamentul prea strâmt al pantofului, își învinse cum putu chemarea și nu cuteză să arunce cât colo roșcata pleașcă.

Preț de o clipă avură impresia că e înfrânt, că e de-al lor, și Gustav chiar zise:

— Păi, vezi. Și-ți era silă de compania noastră. Ia povestește-ne ceva. Că nu ne cade nici nouă bine că taci întruna. Ce tot citești noaptea?

— Niște povești vechi, vechi de tot, zise Romantovski cu așa un glas, că pe frați îi apucă deodată urâtul.

Un urât cumplit, înăbușitor, dar hameiul nu lăsa urgia să se dezlănțuie, ba dimpotrivă, trăgea la somn. Anna alunecă de pe genunchii lui Romantovski și dădu cu un șold deja adormit peste masă: sticlele goale se clătinară ca popicele și una căzu. Frații se înclinară, se prăvăliră, căscară, uitându-se printre lacrimi somnoroase la musafir. El, tremurând și scânteind, se lungi și prinse să se îngusteze, și treptat dispăru.

Așa nu se mai poate. Ăsta otrăvește viața oamenilor cinstiți. Ba încă, vezi Doamne, la sfârșitul lunii o s-o ia din loc – teafăr și nevătămat, nepuricat și el oleacă, întorcând fudul nasul. Și

după ce că nu se mișcă și nu respiră ca tot omul, nici n-am ajuns să înhățăm deosebirea, să prindem barem o urechiușă de care să putem să tragem. Că te-apucă ura pe tot ce nu poți să simți la mână, nu poți să cântărești, să socotești.

Începură mici hărțuieli. Luni reușiră să-i verse pe cearșaf niște scrobeală, care, se știe, noaptea te poate scoate din minți. Marți fu întâmpinat la colț – ducea un braț de cărți și fu luat cu atâta precizie la cafteală, încât cărțile picară în băltoaca dinainte chitită. Miercuri mânjiră cu clei o scândură la closet. Joi, fantezia fraților secă.

El tăcea, tăcea întruna. Iar vineri, ajungându-l pe Anton din urmă în zbor, cum făcea el, în poarta curții, îi vârî o revistă ilustrată – poftim, vreți să vă uitați prin ea? Această neașteptată politețe îi nedumeri și îi înfurie și mai rău pe frați.

Gustav îi porunci logodnicei sale să se dea un pic la Romantovski, ca să aibă ei de ce să se lege. Involuntar, joci un pic mingea înainte să-i dai un șut. Animalele jucăușe preferă și ele ceva care mișcă. Și cu toate că Anna era, probabil, cât se poate de respingătoare pentru el, cu pielea ei lăptoasă cu picățele păduchioase, cu găunoșenia ochilor spălăciți și cu colții uzi ai gingiilor între dinți, Romantovski socoti că ar fi înțelept să-și ascundă repulsia, de teamă ca nu cumva, nebăgând-o în seamă pe Anna, să-i întărâte logodnicul.

Și cum el se ducea oricum o dată pe săptămână la cinema, sâmbătă o luă și pe ea, nădăjduind să scape cu atât. Tiptil, ținându-se la o distanță convenabilă, amândoi cu șepci noi și cu pantofi roșii, frații se prelingeau în urma lor – și pe străzile acelea dubioase, în amurgul acela prăfos, erau sute de oameni ca ei, dar numai un Romantovski.

În sălița lunguiață licărea deja noaptea – o noapte cu lună de producție proprie – când frații, pitulându-se și gheboșându-se, se așezară în ultimul rând. Undeva în față se simțea, chinuitor de dulce, prezența lui Romantovski. Pe drum, Anna nu izbutise să stoarcă nimic de la nesuferitul însoțitor, da' nici că pricepea vreun pic ce voia Gustav de la el. Cât a durat drumul i-a venit întruna să caște, fie și numai văzându-l cât era de slăbănog și de abătut. Dar la cinematograf a uitat de prezența lui, lipindu-și de el un umăr indiferent. Fantomele

schimbară câteva cuvinte cu voci de trompetă. Baronul își înmuie buzele în vin și puse pocalul jos cu băgare de seamă– cu un bubuit de ghiulea.

Dar pe urmă baronul a fost prins. Cine și-ar fi închipuit că el era escrocul-șef? L-au vânat cu patimă, cu frenezie. Cu un bubuit de explozie zbură un automobil. Într-o speluncă se bătură cu sticle, cu scaune, cu mese. O mamă își culcă pruncul drăgălaș.

Când se isprăvi totul și Romantovski, împiedicându-se, ieși în frig și întuneric, Anna exclamă:

— Ah, a fost minunat!

El tuși, după care spuse:

— Să nu exagerăm. Toate astea sunt mult mai plicticoase în realitate.

— Plicticos ești tu, replică ea încruntată, pe urmă râse încetișor amintindu-și de scumpetea de copilaș.

În urmă, ținând aceeași distanță, se prelingeau după ei frații. Amândoi sumbri. Amândoi pompând în ei o energie sumbră. Anton zise sumbru:

— Asta nu-i totuși treabă, să te plimbi cu logodnica altuia.

— Mai ales sâmbătă seara, zise Gustav.

Un trecător, ajungând în rând cu ei, se uită din întâmplare la fețele lor și, fără să vrea, iuți pasul.

De-a lungul gardurilor, vântul noptatic gonea gunoiul foșnitor. Coclauri pustii și întunecoase. La stânga, deasupra canalului mijeau ici și colo luminițe. La dreapta, casele conturate în grabă își întorceau spinările negre spre un maidan. După o vreme, frații accelerară pasul.

— Maică-mea și soră-mea sunt la țară, spuse Anna cu voce joasă și destul de intimă în noaptea discretă. Când am să mă mărit, poate ne ducem acolo, la ele. Soră-mea, astă-vară…

Brusc, Romantovski se uită înapoi.

— Astă-vară a câștigat la loterie, continuă Anna, uitându-se și ea mașinal înapoi.

Gustav fluieră sonor.

— A, da, ei sunt! exclamă Anna și izbucni într-un râs bucuros. Ai-ai-ai, ce ți-e și cu ei…!

— Bună seara, bună seara, zise Gustav cu o voce repezită,

gâfâită. Ce faci aici, măgarule, cu logodnica mea?

— Nu fac nimic, am fost împreună…

— Hai-hai, zise Anton și, după o mică zăbavă, îl lovi sub coaste.

— Vă rog, nu vă ambalați. Știți foarte bine…

— Lăsați-l, copii, zise Anna cu un râs ușor.

— Trebuie învățat minte, zise Gustav înfierbântându-se și savurând dinainte, cu o senzație insuportabilă, cum avea să-i stâlcească de-ndată și el, după pilda fratelui, zgârciurile alea, spinarea aia pârâitoare.

— De altfel, mi s-a întâmplat odată o poveste de tot hazul, începu să turuie Romantovski, dar aici Gustav începu să-i înșurubeze în coaste toate cele cinci cocoașe ale pumnului său uriaș, și durerea aceea era de nedescris.

Dându-se brusc înapoi, Romantovski alunecă și puțin lipsi să nu cadă, dar să cadă ar fi însemnat să se termine pe loc cu el.

— Las' să se care, zise Anna.

El se întoarse și, ținându-se de-o parte, porni înainte, de-a lungul gardurilor întunecate, foșnitoare. Frații se luară după el, aproape călcându-l pe bătături. Gustav se perpelea atât de tare încât mârâia și mârâiala aceea se putea transforma dintr-o clipă-n alta în salt.

Departe, în față, se zărea o lumină salvatoare – acolo era o stradă luminată – și, deși probabil că nu ardea mai mult de un felinar, ea, răscroiala aceea în noapte, părea o luminație extraordinară, un tărâm fericit, strălucitor, plin de oameni salvați. Știa că dacă o lua la fugă, se termina tot, n-aveai cum să fugi până acolo; trebuia mers cu calm și egal, așa poate mai izbuteai să ajungi, în tăcere și fără să duci cumva mâinile la coasta care te arde. Pășea zburând, după obiceiul lui, și parcă înadins făcea, ca să-și bată joc – poftim, tot zboară.

Vocea Annei:

— Gustav, lasă-l în pace. Pe urmă n-ai să te mai stăpânești, doar știi – adu-ți aminte ce-a fost când cu cioplitorul de piatră…

— Tacă-ți gura, bleago, știe el ce trebuie!

(Asta era vocea lui Anton.)

Acum, până la zona luminată, unde puteai distinge deja

frunzișul castanului și parcă un stâlp, iar acolo, la stânga, podul, până la lumina asta care se roagă încremenită – haide, haide – nu mai e chiar așa mult… Nu trebuie totuși să fugi. Și, deși știa că e ceva nechibzuit, periculos, în ciuda propriei voințe, luându-și brusc zborul și plângând cu sughițuri, se năpusti înainte.

Fugea și parcă hohotea fugind. Gustav îl ajunse din două salturi. Căzură amândoi și, prin fâșâiala și trosneala furioasă, se auzi un sunet deosebit, alunecos, o dată, încă o dată, până-n plăsele, și atunci Anna o rupse la fugă în întuneric, ținându-și pălăria în mână.

Gustav se ridică. Romantovski zăcea la pământ, tușea și vorbea în polonă. Se terminase totul.

— Și-acum, hai, zise Gustav. L-am trosnit.

— Scoate-l, zise Anton. Scoate-l din el.

— L-am scos, zise Gustav. Ce l-am trosnit!

Fugeau, dar nu către lumină, ci prin pustietatea întunecoasă, și când, ocolind cimitirul, ieșiră într-o străduță, schimbară o privire și o porniră în pas normal.

Cum ajunseră acasă, se trântiră să tragă un pui de somn. Anton visă că stătea în iarbă, iar pe lângă el plutea un șlep. Gustav nu visă nimic.

Dis-de-dimineață apărură polițiștii, scotociră camera celui care fusese omorât și îl întrebară câte ceva pe Anton, care ieșise la ei. Gustav rămase în pat – sătul, somnoros, roșu ca o halcă de șuncă, cu sprâncenele albe zbârlite.

După o vreme, poliția plecă și Anton se întoarse. Era într-o dispoziție neobișnuită, se prăpădea de râs și se lăsă pe vine lovindu-și fără zgomot pumnul de palmă.

— Să mori de râs! zise. Știi ce era? Rigă!

Rigă însemna pentru ei falsificator de bani. Și Anton povesti ce izbutise să afle: se pare că făcea parte dintr-o bandă și abia ieșise din pușcărie, dar că înainte vreme desenase bani falși; probabil că a fost înjunghiat de un complice.

Gustav se cutremura și el de râs, dar pe urmă odată se schimbă la față:

— Ne-a pasat și nouă, ne-a tras pe sfoară, nemernicul! exclamă și, în pielea goală, se repezi la dulapul unde era

pușculița.

— Nu-i nimic, îi dăm drumul, zise Anon. Care nu știe, nu se prinde. Da' ce nemernic, repeta Gustav.

Bietul meu Romantovski! Și eu care crezusem, ca și ei, că erai într-adevăr deosebit. Credeam, recunosc, că erai un poet remarcabil silit de sărăcie să locuiască în cartierul acela nenorocit. Credeam, judecând după unele semne, că în fiecare noapte – îndreptând un vers ori dădăcind o idee în creștere – sărbătoreai o victorie de nezdruncinat asupra fraților. Bietul meu Romantovski! Acum s-a isprăvit totul. Lucrurile adunate se risipesc iar, vai, care-ncotro. Plopșorul pălește și, extrăgându-se, se întoarce acolo de unde a fost luat. Se topește zidul de cărămidă. Balconașele se retrag unul câte unul, și casa, întorcându-se, dispare. Dispare totul. Se destramă armonia și sensul. Lumea mă chinuie iarăși cu pustietatea ei pestriță.

(1933)
Traducere de Adriana Liciu

În memoria lui L.I. Șigaev

A murit Leonid Ivanovici Șigaev… Uzualele puncte de suspensie necrologice reprezintă, probabil, urmele cuvintelor ce s-au dus pe vârfuri – lăsând urme pe marmură – pios, unul după altul. Aș vrea să tulbur totuși această liniște de cavou. Îngăduiți-mi, așadar… Numai câteva… confuze, disparate, de fapt, nesolicitate… N-are importanță. L-am cunoscut acum unsprezece ani, într-un an oribil pentru mine. Eram, ce mai, pe cale de a mă prăpădi. Închipuiți-vă un tânăr, tânăr de tot încă… neajutorat, singur, cu sufletul veșnic inflamat – nu mă atinge –, cum ar veni, „carne vie“ și care, peste toate, n-o mai scotea la capăt cu chinurile unei iubiri nefericite… Îmi permit să mă opresc la acest moment.

N-avea nimic deosebit nemțoicuța asta subțirică, tunsă scurt, dar când se-ntâmpla să mă uit la ea, la obrazul ars de soare, la părul des, auriu, care cobora din creștet spre ceafă atât de rotund, în șuvițe atât de lucitoare, galbene și oliv amestecate, îmi venea să urlu de tandrețe, o tandrețe care nu putea să încapă, simplu și comod, în mine, ci înțepenea în ușă, nici încolo, nici încoace, mătăhăloasă, fragilă pe la colțuri, de care n-avea nevoie nimeni și, mai puțin decât oricine, fetișcana aceea. Într-un cuvânt, ieșise la iveală că o dată pe săptămână, la ea acasă, mă înșela cu un domn solid, tată de familie, care își adusese, printre altele, șanuri pentru ghete – pedanterie diabolică. Toate astea s-au încheiat cu zgomotul de circ al unei palme zdravene: infidela mea, cum s-a dus de-a dura, așa a și rămas, ghemuită, scânteind din ochi către mine printre degete – în general, pare-se, foarte flatată. Am căutat mașinal ceva să

dau după ea; am zărit o zaharniță de porțelan pe care i-o făcusem cadou de Paște; am luat zaharnița asta la subsuoară și am ieșit trântind ușa.

Notă: aceasta este doar una dintre variantele despărțirii de ea; luasem la rând nu o dată aceste posibilități imposibile, când, încă de la prima fierbințeală a delirului meu beat, mi-am amintit, mi-am imaginat diverse – ba, uite, plăcerea grosolană a unei palme, ba un tir cu vechiul parabelum, în ea și în el, în ea și în tatăl de familie, numai în ea, numai în mine, ba, în fine, o ironie glacială, o nobilă tristețe, o tăcere –, oh, câte nu sunt posibile, iar eu am început de mult să uit cum a fost în realitate.

Proprietarul meu de-atunci, un berlinez înalt, avea pe ceafa cu furunculoză un nelipsit plasture roz deosebit de abject, cu trei orificii fine pentru aerisire sau, poate, pentru scurgerea puroiului; iar eu îmi aveam slujba la o editură rusească, la doi domni ce păreau a fi apatici, dar în realitate erau așa niște escroci, așa niște pungași, încât, privindu-i, oamenii simțeau un soi de contracții neobișnuite în piept, ca atunci când escaladezi un vârf de dincolo de nori. Când am început să întârzii și să lipsesc, cu inevitabilul adverb „sistematic“, sau când eram într-o asemenea stare încât trebuia să fiu expediat acasă, relațiile noastre au devenit insuportabile și, în cele din urmă, cu eforturi comune și cu concursul înfocat al contabilului și al unui necunoscut care trecuse pe-acolo cu un manuscris, m-au dat afară.

Biata mea tinerețe, jalnica mea tinerețe! Văd ca acum cămăruța oribilă pe care o închiriasem cu douăzeci și cinci de mărci pe lună, floricelele oribile ale tapetului, oribilul beculeț cu fir, care se întâmpla să ardă toată noaptea cu o lumină smintită… Am fost atât de nefericit acolo, atât de indecent și voluptuos de nefericit, încât pereții ei probabil că sunt impregnați și-acum cu amărăciune și delir, și e cu neputință ca după mine să fi locuit acolo cineva vesel, care să fluiere din când în când – mie mi se pare și-acum, după zece ani, că în fața oglinzii aceleia tulburi stă același tânăr cu barbă neagră, cu fruntea lucioasă, palid, într-o cămașă ruptă, care se pilește cu spirt dând noroc cu propria imagine. Oh, ce vremuri au fost

acelea! Nu numai că nimeni pe lume n-avea nevoie de mine, dar nici măcar nu puteam să-mi închipui vreo împrejurare în care să-i fi ars cuiva de mine.

Beția crâncenă, prelungită, de unul singur m-a adus în pragul celor mai vulgare vedenii, și anume al celor mai rusești halucinații cu putință: am început să văd draci. Îi vedeam seară de seară, de cum ieșeam din piroteala de peste zi ca să alung cu lumina becului meu prăpădit amurgul care ne inunda. Da, chiar mai clar decât văd acum mâna care-mi tremură tot timpul vedeam atunci faimoșii venetici, și până la urmă chiar m-am obișnuit cu prezența lor, cu atât mai mult cu cât nu se vârau prea tare în mine. Erau mici, dar destul de grași, cam de mărimea unei broaște râioase mai plinuțe, pașnici, indolenți, cu pielea neagră numai coșuri. Mai mult se târau decât mergeau, dar cu toată prefăcuta lor stângăcie erau de neprins. Țin minte că am cumpărat o cravașă nemiloasă și, cum se-adunau ceva mai mulți pe masa mea de scris, dădeam să-i croiesc frumușel – dar ei fentau într-un chip uimitor lovitura; eu iar cu cravașa... Unul dintre ei, care era mai aproape, doar a început să clipească, a mijit ochii chiorâș, ca un dulău încordat când e amenințat să fie smuls de la o necuviință tentantă; ceilalți, însă, târându-se pe labele dinapoi, s-au împrăștiat... Dar până să șterg eu cerneala vărsată pe birou și să ridic portretul căzut cu fața-n jos, ei s-au furișat și s-au strâns iar ciopor. În general vorbind, cel mai mult se înghesuiau prin preajma mesei mele; odată se iveau de pe undeva de jos și, fără grabă, fâșâind și plescăind cu burțile lor lipicioase, se cățărau – prin niște procedee caricatural-marinărești – pe picioarele subțiri ale mesei, pe care încercasem, fără să ajute la ceva, să le ung cu vaselină, și dacă se-ntâmpla să pun ochii pe vreun spurcat din ăsta apetisant, care se aburca foarte concentrat, numai ce înhățam cravașa sau o ciubotă, că el și lipăia pe podea cu un zgomot gros de broască râioasă, iar peste un minut, ia te uită, răzbise deja prin alt colț, scoțând de-atâta râvnă o limbă violetă – și poftim, trecea peste muchie și se alătura tovarășilor lui. Erau o groază, iar la început mi s-a părut că erau toți la fel: negri, cu niște mutrișoare altminteri destul de blajine, puhave; stăteau în

grupuri de câte cinci, de câte șase, pe masă, pe hârtii, pe volumul de Pușkin – și-mi aruncau priviri indiferente; unul se scărpina ușurel cu piciorul după ureche, râcâind de mama focului cu o gheruță lungă, și pe urmă încremenea, uitând de picior; altul moțăia, lăsându-se în chip penibil peste vecin, care nu rămânea, de-altminteri, nici el dator: desconsiderarea reciprocă a reptilelor, care știu să încremenească în poziții complicate. Încet-încet, am început să-i deosebesc și, pare-se, chiar să le dau nume, după cum semănau cu cunoscuți de-ai mei sau cu diferite animale. Erau mai mari și mai mici (deși erau toți absolut transportabili), mai scârboși sau mai decenți, cu bășici, cu gâlme sau perfect netezi… Unii se scuipau… O dată au adus cu ei un novice, un albinos, adică alburiu-cenușiu, cu ochișorii ca bobul icrelor de somon; era foarte somnoros și acru, și încet-încet s-a îndepărtat târâș.

Printr-un efort de voință, reușeam să birui pentru un minut solomonia; era un efort cumplit, căci trebuia să resping și să țin la distanță o înfiorătoare greutate de fier, căreia întregul meu corp îi servea drept magnet – numai puțin dacă slăbeam, dacă dădeam drumul, se înfiripa iarăși fantasma, concretizându-se, devenind stereoscopică – și simțeam o ușurare înșelătoare – vai, ușurarea disperării – când mă dădeam din nou bătut și ceata rece de molâi cu pielea groasă stătea iar dinaintea mea pe birou, uitându-se la mine somnoros și părând a aștepta totuși ceva. Am încercat nu numai cu cravașa, am încercat și cu o metodă străveche și de toată cinstea, despre care nu-mi vine să mă întind, cu atât mai mult cu cât eu, după cât se pare, n-am folosit-o chiar cum ar trebui. Prima dată, de fapt, a avut efect: cunoscuta mișcare a mâinii, care ține de un cult religios, făcută fără grabă la o înălțime de zece degete deasupra cioporului compact de draci, a trecut peste ei ca un fier de călcat încins – cu un sfârâit plăcut și, în același timp, respingător de suculent, chircindu-se din pricina arsurilor, nemernicii mi se dezlipeau și picau cu plesnituri coapte pe podea… dar când s-au adunat iar și am repetat experiența deasupra lor, efectul s-a dovedit mai slab, iar după aceea au și încetat, în general, să mai reacționeze în vreun fel, adică li s-a format foarte curând un soi de

imunitate… dar de-ajuns cu asta. Pufnind în râs – ce mai puteam să fac? –, am rostit cu voce tare „ptiu“ (apropo, unicul cuvânt împrumutat de limba rusă din lexiconul dracilor; vezi și nemțescul *Teufel*) și, fără să mă mai dezbrac, m-am culcat – peste plapumă, firește, fiindcă mă temeam să nu dau, mai știi, peste nedoriții vizitatori. Așa au trecut zile – dacă se poate spune zile, că numai zile nu erau, ci un urât atemporal – și când m-am trezit s-a dovedit că mă tăvăleam pe jos încăierat cu vânjosul meu proprietar printre mobilele dărâmate. Printr-o smucitură disperată, m-am eliberat și am zburat din cameră, de-acolo pe scară – și iată-mă mergând deja pe stradă, tremurând, ciufulit, cu o bucată scârboasă de plasture străin care mi se tot lipea de degete, cu dureri prin corp și cu un zgomot în cap, dar aproape treaz de-a binelea.

Uite, atunci m-a și luat în grijă L. I. „Dar ce-i cu dumneata, puiule?“ (Eram deja oarecum cunoștințe, venea pe la editură, făcea un dicționar de buzunar ruso-german de termeni tehnici.) „Ia stai, puiule, da’ uită-te puțin la dumneata…“ Chiar acolo, în colț (el ieșise de la mezelărie, cu cina în servietă), m-a podidit plânsul, și atunci, fără o vorbă, L. I. m-a luat la el, m-a culcat pe divan, m-a hrănit cu lebărvurșt și cu supă Maggi, apoi m-a învelit cu un palton vătuit cu guler năpârlit de miel ; eu dârdâiam și plângeam cu sughițuri, iar după o vreme am adormit.

Într-un cuvânt, am rămas la el, am petrecut așa vreo două săptămâni, după care am închiriat camera de-alături și-am continuat să ne vedem în fiecare zi. Dar până la urmă, ce-aveam noi doi în comun? Ne deosebeam cu totul! El era aproape de două ori mai în vârstă decât mine, voios, cu o înfățișare plăcută, corpolent, de obicei în jachetă, îngrijit și gospodar, ca majoritatea holteilor noștri cu spirit gospodăresc: trebuia să vezi și, în special, să auzi cât de meticulos își curăța el dimineața pantalonii – zgomotul acela al periei e atât de legat de el, atât de dominant în amintirea pe care i-o port, și mai ales ritmul operațiunii, pauzele dintre crizele de fâșâială, când se oprea și examina un loc suspect, îl râcâia cu unghia ori îl ridica în lumină… O, acești inexprimabili (cum îi numea el) ai lui, care lăsau să treacă pe la genunchi albastrul cerului,

inexprimabilii lui, inexprimabil de înviorați de proslăvirea aceea!

În camera lui domnea curățenia naivă a sărăciei. Pe scrisori își punea cu o ștampilă (ștampilă!) adresa și numărul de telefon. Știa să facă *botvinia*[1]. Se pricepea să prezinte cu orele câte un lucrușor care era după spusele lui genial, mai cu seamă câte o capsă sau bricheta pe care i-o vânduse un târâie-brâu (L. I. personal nu fuma) sau pe pupilele lui, trei țestoase mici cu gâturi respingător de bătrânicioase; una dintre ele s-a prăpădit în prezența mea, prăbușindu-se de pe masa pe marginea căreia îi plăcea să meargă – aducând cu un infirm care se grăbește –, crezând că se duce drept înainte, departe, departe. Da, și încă ceva, acum îmi amintesc atât de clar: pe perete, deasupra patului său neted ca un pat de deținut erau două gravuri (o vedere spre Neva dinspre coloana rostrală și portretul lui Alexandru I), achiziționate din întâmplare într-un acces de dor după un stat, ceea ce pentru el era altceva decât dorul de pământul natal.

L. I. era total lipsit de simțul umorului, total indiferent față de artă, de literatură și de ceea ce se numește în mod obișnuit natură. Dacă chiar se pornea o discuție, să zicem, despre poezie, el se eschiva cu fraze de genul: „Nu, orice-ar spune ei acolo, nouă Lermontov ne e cumva mai apropiat decât Pușkin“; când eu mă țineam de capul lui să citeze barem un rând din Lermontov, el făcea un vădit efort de gândire ca să-și amintească ceva din opera rubinsteiniană sau răspundea simplu: „De multișor n-am mai recitit, toate treburile astea țin de zile care s-au dus și, în general, dă-mi pace, Victor, puiule“. În duminicile de vară, se ducea invariabil la plimbare în afara orașului, cunoscând uimitor de amănunțit împrejurimile Berlinului, și se mândrea cu niște „locuri splendide“ știute numai de el – asta era o desfătare pură, importantă prin ea însăși, înrudită poate cu entuziasmele colecționarilor, cu orgiile amatorilor de cataloage, altfel ar fi fost de neînțeles la ce îi foloseau toate astea: stabilirea aceea minuțioasă a itinerariului, jonglarea aceea cu mijloacele de transport – la dus cu trenul, la întoarcere cu vaporul până în cutare loc, iar de-acolo cu autobuzul, și asta costă atât, și nimeni, nici chiar

nemții nu știu că-i așa de ieftin. Dar când, în fine, ne-am aflat amândoi în pădure, a ieșit la iveală că el nu deosebește albina de bondar, arinul de alun, și că percepe tot ce-i în jur absolut convențional și parcă la modul general: verdeață, vreme (așa numea el timpul frumos), lumea păsărilor, diferite gâze – și chiar se simțea jignit dacă eu, care crescusem la țară, remarcam doar așa, ca să fac haz, prin ce se deosebea natura din jur de cea a Rusiei centrale: el găsea că nu e nici o deosebire esențială și că totul e doar o chestiune de asocieri sentimentale.

Îi plăcea să se tolănească la umbră pe iarbă, să se sprijine în cotul drept și să analizeze pe îndelete situația internațională sau să povestească despre fratele lui, Vasili – un flăcău, pare-se, pus pe rele, muieratic, muzicant, scandalagiu –, care se înecase în vremuri preistorice în Nipru, o moarte foarte șic. Dar așa cum le reda dragul de L. I., toate astea păreau atât de plicticoase, de serioase, de rotunjite, încât atunci când se-ntâmpla, în timpul vreunui popas în pădure, să mă întreb deodată cu un zâmbet binevoitor : „Nu ți-am povestit niciodată cum s-a plimbat Vasiuk călare pe capra popii?“, îmi venea să urlu: „Mi-ați povestit, mi-ați povestit, pentru numele lui Dumnezeu, nu mai e nevoie!“.

Ce n-aș da să mai pot asculta din nou, uite-acum, spusele lui neinteresante, să văd dragii lui ochi distrați, chelia trandafirie de zăpușeală și tâmplele care-i încărunțeau… Oare în ce se-ascundea farmecul lui, de vreme ce era atât de plicticos? De ce îl iubeau atât de mult toți, pentru ce se atașau așa de el? Ce făcea ca să fie atât de iubit? Nu știu. Nu știu ce să răspund. Știu numai că nu mă simțeam în apele mele când pleca dimineața la institutul lui științific (unde își petrecea vremea citind „Viața economică“, din care extrăgea cu un scris mărunt niște pasaje, după părerea lui, absolut elocvente și remarcabile) sau la lecția particulară de limba rusă pe care o preda la nesfârșit unui cuplu foarte în vârstă și ginerelui cuplului foarte în vârstă: comunicând cu ei, trăgea o mulțime de concluzii incorecte asupra traiului nemțesc, în privința căruia intelectualii noștri (cei mai lipsiți de spirit de observație din lume) se consideră cunoscători. Da, atunci nu mă simțeam în apele mele, de parcă

presimțeam că avea să i se întâmple ceea ce s-a și întâmplat la Praga: un atac de cord pe stradă. Și cât de fericit fusese să primească un post în Praga, cum mai radia... Îmi amintesc perfect cum l-am condus. Gândiți-vă – omului i se dăduse posibilitatea să țină un curs despre materia lui preferată. Mi-a lăsat un vraf de ziare vechi (nimic nu se învechește și nu se prăfuiește ca un ziar sovietic), șanurile de ghete (șanurile erau sortite să mă urmărească) și un stilou nou-nouț (ca amintire). A plecat cu grija mea și știu că pe urmă, când corespondența noastră s-a cam vestejit și a încetat, iar viața mi s-a prăbușit din nou în întuneric – un întuneric care parcă urlă pe o mie de voci, din care e puțin probabil să reușesc să mă smulg –, știu, zic, că L. I. s-a gândit mult la mine, a întrebat pe unul și pe altul, a încercat, indirect, să mă ajute... Era o minunată zi de vară când a plecat; ochii câtorva dintre cei care l-au condus se încăpățânau să se umezească; o domnișoară evreică mioapă, cu mănuși albe, cu lornion, abia ducea un snop imens de maci și albăstrele; L. I. le mirosea ca un nepriceput și zâmbea. Mă gândeam eu că îl văd pentru ultima oară?

Firește că mă gândeam. Chiar așa m-am și gândit: iată, te văd pentru ultima oară, căci așa mă gândesc eu tot timpul, despre toate și despre toți. Viața mea este o continuă despărțire de obiecte și de oameni, care de multe ori nu dau nici o atenție salutului meu subit, smintit, amar.

(1930)
Traducere de Adriana Liciu

1. Supă rece din cvas, legume și pește.

Cerc

În al doilea rând, pentru că în el se dezlănțuise dorul nebun de Rusia. În sfârșit, în al treilea rând, pentru că regreta tinerețea lui de-atunci și tot ce era legat de ea – furiile, stângăciile, înflăcărarea, diminețile orbitor de verzi, când puteai să surzești în crâng din pricina graurilor. Stând într-o cafenea și subțiind tot mai palida licoare cu un jet de sifon, își amintea trecutul cu o strângere de inimă, cu tristețe – ce fel de tristețe? –, ei bine, cu o tristețe pe care noi n-am cercetat-o încă de-ajuns. Tot acest trecut se ridica odată cu pieptul pe care îl ridica un oftat și se întrupa încet, își îndrepta umerii răposatul lui tată, Ilia Ilici Bîcikov, *le maître d'école chez nous au village*, cu lavaliera neagră înfoiată, cu vestonul de șantung care se încheia ca pe timpuri, până sus – în schimb se și descheia sus –, lănțișorul de-a curmezișul vestei, fața roșcovană, capul chel, învăluit totuși în ceva ca o lână fină, de felul celei de pe coarnele de primăvară ale cerbului, mulțimea de riduri mici de pe obraji și mustățile moi, negul cărnos chiar lângă nas și nara groasă cu două volute. Ca licean și, mai apoi, ca student, Innokenti venea la tatăl său, la Leșino, în vacanțe – și dacă te cufunzi și mai adânc, poți să-ți amintești cum a fost demolată vechea școală din capătul satului și a fost construită cea nouă. Punerea temeliei, sfeștania în vânt, K.N. Godunov-Cerdînțev aruncând bani de aur, moneda căzută pe cant în glod… În clădirea cea nouă, din piatră zgrunțuroasă, câțiva ani la rând – și până în ziua de azi, adică exact așa cum a rămas înregistrat în statul de amintiri – mirosea luminos a clei; prin sălile de clasă începeau să prindă lustru tot felul de materiale didactice

– de pildă, portretele dăunătorilor de fâneață sau de pădure… dar, în mod deosebit, pe Innokenti îl călcau pe nervi păsările împăiate dăruite de Godunov-Cerdînțev. Cu voia dumneavoastră, ne punem bine cu poporul. Da, se simțea ca un plebeu îndârjit, se sufoca de ură (sau așa dădea impresia) când se întâmpla să se uite peste râu la ceea ce se reflecta în apă temeinic, boieresc, inaccesibil, în maldăre negre (și brusc – norul lăptos al mălinului prin cetină).

Școala cea nouă a fost construită chiar în pragul secolului: atunci Godunov-Cerdînțev, întorcându-se din cea de-a cincea călătorie a sa prin Asia Centrală, își petrecuse vara cu tânăra lui soție – era exact de două ori mai în vârstă decât ea – la proprietatea sa din Petersburg. Ce adânc cobori, Dumnezeule! Într-o ceață cristalină, difuză, ca și cum toate astea se petrecuseră sub apă, Innokenti se văzu aproape copil mic, intrând cu tatăl său în conac, plutind prin încăperile minunate – tatăl umblă în vârful picioarelor, ținând în față un mănunchi scârțâitor de lăcrămioare umede, și parcă totul e umed: strălucește, scârțâie și freamătă – și mai mult de-atât nu se poate distinge, dar asta devenise pe urmă o amintire rușinoasă – florile, mersul pe vârfuri și tâmplele nădușite ale lui Ilia Ilici deveniseră misterioase simboluri ale slugărniciei, mai cu seamă când a aflat că „boierul nostru“ îi scosese tatăl dintr-o măruntă, dar sâcâitoare dandana politică – într-un fund de provincie să fi ajuns, numai să nu fi intervenit el.

Tania spunea că ei au rude nu numai în regnul animal, ci și în cel vegetal și mineral. Și într-adevăr: în onoarea lui Godunov-Cerdînțev se dăduseră nume unor varietăți noi de fazan, de antilopă, de rododendron și chiar unui întreg lanț muntos (el se ocupa în principal de insecte). Dar aceste descoperiri ale lui, meritele științifice și miile de pericole a căror nesocotire făcuse să i se ducă vestea nu puteau face chiar pe toată lumea să-i treacă cu vederea obârșia nobilă și bogăția. În afară de asta, să nu uităm sentimentele unei anumite părți a inteligheției noastre, care disprețuia orice studiu neaplicat al naturii, motiv pentru care îi reproșa lui Godunov-Cerdînțev că se interesa mai mult de „gângăniile din Lob-Nor[1]“ decât de mujicul rus. În fragedă tinerețe, Innokenti dăduse bucuros

crezare unor povești (idioate) despre amantele lui de voiaj, despre niște cruzimi în stil chinezesc și despre faptul că îndeplinea misiuni guvernamentale secrete care nu erau de natură să-i bucure pe englezi… Chipul lui real rămânea tulbure: mâna fără mănușă aruncând bani de aur (iar în amintirile mai vechi, legate de vizita la conac, stăpânul se confunda cu calmucul albastru întâlnit în salon). Pe urmă, Godunov-Cerdînțev plecase la Samarkand sau la Vernîi[2] (de unde obișnuia să-și înceapă călătoriile); multă vreme n-a mai revenit, dar probabil că familia lui prefera proprietatea din Crimeea în locul celei din Petersburg, iar iernile și le petrecea în capitală. Acolo, pe splai, era casa lor cu etaj, de culoare oliv. Lui Innokenti i se întâmpla să treacă prin dreptul ei: își amintea că în fereastra dintr-o bucată, prin desenul de voal al perdelei, se zărea albul grațios al unei statui – o fesă albă ca zahărul, cu o gropiță. Balconul era susținut de atlanți oliv cu coaste abrupte: încordarea mușchilor de piatră și rânjetul lor chinuit i se păreau înflăcărătului elev de clasa a opta o alegorie a proletariatului înrobit. Și de vreo două ori, tot acolo pe splai, într-o primăvară vântoasă cum sunt pe Neva, o întâlnise pe mica Godunov-Cerdînțev, cu foxterierul și cu guvernanta; treceau ca o vijelie prin mintea lui, dar atât de clar – Tania avea pe-atunci, să zicem, vreo doisprezece ani, mergea repede, cu niște ghetuțe înalte cu șireturi, cu un palton albastru scurt cu nasturi aurii de marinar, șfichiuindu-se – cu ce? – cu curelușa de piele a lesei, parcă, peste fusta albastră plisată, și vântul dinspre sloiurile de gheață hărțuia panglicile bonetei de marinar, și alături se avânta guvernanta, rămânând puțin în urmă, curbându-și mijlocelul de astrahan, ținând întins brațul încastrat etanș într-un manșon creț.

El locuia la o mătușă (croitoreasă), pe Ohta, era ursuz, altfel decât ceilalți, învăța greu, cu mari eforturi, cel mai mare vis al lui era o troică – dar, spre surprinderea tuturor, a terminat în chip strălucit gimnaziul, după care a intrat la facultatea de medicină; prilej cu care evlavia tatălui său față de Godunov-Cerdînțev a sporit în mod misterios. O vară și-a petrecut-o, tocmai de-asta, pe lângă Tver; în anul următor însă, în iunie, când a venit la Leșino, a aflat, nu fără amărăciune, că reședința

de peste râu revenise la viață.

Și avea încă multe amintiri despre râul acela, despre malul înalt, despre vechea scaldă spre care cobora în trepte, cu câte o broască râioasă pe fiecare treaptă, o cărăruie argiloasă, care începea într-un loc –, în arinișteа din spatele bisericii – pe care nu-l putea descoperi oricine. Drept tovarăș prin partea râului îl avea tot timpul pe Vasili, băiatul fierarului, un puști de o vârstă incertă – nu știa nici el prea bine dacă avea cincisprezece sau doar doisprezece ani –, îndesat, ciupit de vărsat, cu niște nădragi peticiți, cu tălpile imense ale picioarelor desculțe de culoarea morcovului murdar, și la fel de ursuz cum era și Innokenti la vremea aceea. Pilonii se reflectau în apă într-un soi de armonică, înfășurându-se și desfășurându-se; apa susura, plescăia pe sub podețele putrede ale râului; râmele mișunau indolente într-o cutie de tablă murdară de pământ, în care odată fuseseră dropsuri. Agățând o râmă mustoasă în cârliguț, în așa fel încât să nu-i iasă vârful pe nicăieri, și dregându-și isprava cu un scuipat sacramental, Vasili lansa peste balustradă sfoara îngreunată de plumb a undiței. Se înșera; pe cer se întindea ceva lat, penat, violaceu-rozaliu, un lanț muntos aerian, cu ramificații – și deja forfoteau liliecii, cu silențiozitatea lor grea și cu iuțeala rea a ființelor palmate. Între timp, un pește începea să tragă la nadă – și, fără să bage în seamă undița, ținând pur și simplu cu degetele sfoara care se încorda și tresărea, Vasili abia dacă încerca rezistența spasmelor subacvatice și deodată scotea afară un porcușor sau o babușcă; cu nepăsare, ba chiar cu un soi de scrâșnet voinicesc, smulgea cârliguțul din gura micuță, rotundă, știrbă a peștelui, căruia îi dădea apoi drumul (năuc, cu sânge roz pe branhia sfâșiată) într-un borcan de sticlă în care înota deja, cu buza scoasă în afară, un guvid. Dar cel mai bine era când vremea era mohorâtă, caldă, cu o ploaie imperceptibilă în aer, împrăștiindu-se pe apă în cercuri care se intersectau, iar printre ele se ivea ici-colo câte un cerc de altă origine, cu un centru neașteptat – sărise un pește sau căzuse o frunzuliță – care și începea, de altminteri, să plutească luat de curent. Dar ce desfătare era să te scalzi sub pipirigul acela cald, la hotarul unde se amestecau două elemente omogene, dar care se

formau în chip diferit – vâscoasa apă de râu și fina apă de cer! Innokenti se scălda cu măsură și după aceea se ștergea îndelung cu prosopul. Copilașii de țărani, aceia se bălăceau în neștire, iar în cele din urmă se năpusteau afară și, dârdâind, clănțănind din dinți, cu muci plați, tulburi, curgându-le până la gură, își trăgeau nădragii pe pulpele ude.

În vara aceea fusese și mai ursuz decât de obicei, iar cu tatăl abia dacă schimba câte-o vorbă – era tot mai bombănit și își întrerupea cuvintele cu câte un „hm“. Cât despre Ilia Ilici, acesta încerca în prezența lui o ciudată stinghereală, mai ales pentru că bănuia, oripilat și înduioșat, că fiul, ca și el însuși în tinerețe, trăia cu tot sufletul în lumea neprihănită a clandestinității. Odaia lui Ilia Ilici: o rază prăfoasă de soare; pe măsuță – o meșterise chiar el, pirogravase modelul, o dăduse cu lac – într-o ramă mică de pluș era fotografia răposatei sale soții: atât de tânără, într-o rochie cu pelerină, cu o mică cingătoare-corset, cu minunata ei față ovală (ovalul feței coincidea în anii aceia cu noțiunea de frumusețe feminină); alături – un prespapier din sticlă cu o vedere sidefată pe partea interioară și un cocoșel de cârpă pentru șters penițe; pe peretele dintre ferestre – portretul lui Lev Tolstoi, format în întregime din *Holstomer* cules cu caractere microscopice. Innokenti dormea în cămăruța de-alături, pe un divan de piele. După o zi lungă, petrecută în voie, dormeai minunat; se întâmpla totuși ca vreun vis să ia o întorsătură aparte – senzația era atât de puternică, încât parcă îl azvârlea din cercul somnului – și o vreme continua să zacă așa cum se trezise, fiindu-i silă să se și miște.

Diminețile se ducea în pădure, strângând un manual sub braț, cu mâinile vârâte pe sub șnurul cu care își încingea rubașca albă. De sub șapca pusă pe-o parte părul scăpa în șuvițe castanii, picturale pe fruntea cu gâlme; sprâncenele stufoase erau mai tot timpul încruntate; era frumușel, deși din cale-afară de buzat. În pădure se așeza pe trunchiul gros al unui mesteacăn doborât nu demult de furtună (și care tremura și acum din toate frunzele de pe urma loviturii), fuma, bara cu cartea drumul furnicilor zorite sau se lăsa în voia unei meditații sumbre. Adolescent singuratic, sensibil, irascibil,

sesiza cu deosebită acuitate aspectul social al lucrurilor. Bunăoară, i se părea dezgustător tot ce înconjura viața estivală a Godunov-Cerdînțevilor – să zicem, „servitorimea“ lor; „servitorime“, repeta el, strângând din fălci cu un dezgust voluptuos. Aici erau incluși și șoferul durduliu, cu pistruii acestuia, cu livreaua de catifea, jambierele portocalii, gulerul scrobit, reazem pentru cuta roșcată a cefei în care năvălea sângele când ducea lângă șopronul caretei mașina, dezgustătoare și ea, capitonată pe dinăuntru cu o piele lucioasă de un roșu aprins; și lacheul cărunt cu favoriți, care tăiase cozile foxterierilor nou-născuți; și preceptorul englez căruia i se întâmpla să umble prin sat fără șapcă, în trenci și pantaloni albi, prilej pentru puștime să facă glume pe seama „mersului cu crucea“ ori a „izmenelor“; și muierile cu ziua, care veneau dimineața să umple aleile cu turuiala lor, sub supravegherea unui bătrânel surd și adus de spate, într-o rubașcă roz, care, fudul nevoie mare și cu o râvnă din străbuni, mătura la urmă, chiar lângă cerdac… Innokenti, cu aceeași carte la subsuoară – ceea ce îl împiedica să-și încrucișeze brațele, cum ar fi vrut –, stătea rezemat de un copac din parc și se uita sumbru la una, la alta, la acoperișul sclipitor al casei albe care încă nu se trezise …

Se pare că prima dată i-a văzut de pe deal: pe drumul care înfășura dealul apăruse o cavalcadă – în față Tania, călărind bărbătește un murg înalt, lucios, în rând cu ea însuși Godunov-Cerdînțev, un domn șters pe un buiestraș mărunt și mușchiulos; în spatele lor – englezul în pantaloni de călărie, apoi încă cineva, iar la urmă venea fratele Taniei, un băiat de vreo treisprezece ani, care brusc a dat pinteni calului, i-a depășit pe toți și a luat-o într-un galop nebun la deal, lucrând cu coatele ca un jocheu.

După asta au mai fost niște întâlniri întâmplătoare, iar pe urmă… Ei bine, iată… într-o zi caniculară, cam pe la mijlocul lui iunie…

Într-o zi caniculară, cam pe la mijlocul lui iunie, de-o parte și de alta a drumului înaintau cu mișcări largi cosașii – li se lipea rubașca de clavicule, ba în dreapta, ba în stânga.

— Doamne-ajută, zise Ilia Ilici trecând; era cu pălăria bună

de panama și ducea un buchet de violete noptatice.

Innokenti pășea tăcut alături, rotindu-și gura (dezghioca o sămânță). Se apropiau de conac. Pe terenul de tenis, același bătrânel surd, rozaliu, cu șorț înmuia o pensulă într-o găleată și trasa, aplecându-se până la pământ și mergând de-a-ndăratelea, o linie groasă de smântână.

— Doamne-ajută, zise Ilia Ilici trecând.

Masa fusese pusă pe alee și rusească lumină pătată juca pe fața de masă. Intendenta, cu etolă, cu părul de oțel pieptănat peste cap, turna deja ciocolata în cești albastru închis pe care le duceau lacheii. Era lume multă și era larmă în grădină, o sumedenie de musafiri – rude și vecini. Godunov-Cerdînțev (foarte în vârstă, cu o bărbuță cenușiu-gălbuie și cu riduri la ochi), cu piciorul pe o bancă, se juca de zor cu foxterierul, făcându-l să sară – câinele nu doar că sărea foarte sus sforțându-se să înhațe mingea udă, ci și izbutea, atârnând în aer, întinzându-se și mai mult după ea într-un un spasm suplimentar al întregului corp. Elizaveta Pavlovna umbla prin grădină cu o altă doamnă, plesnindu-și palmele, povestind în mers ceva însuflețit; era înaltă, îmbujorată, cu o pălărie mare tremurătoare. Ilia Ilici stătea în picioare cu buchetul și făcea plecăciuni… Într-o pâclă pestriță (căci Innokenti, în ciuda scurtei repetiții a disprețului cetățenesc făcute în ajun, era cât se poate de derutat), apăreau tineri, copii care alergau, șalul cu maci strălucitori pe fond negru al cuiva, al doilea foxterier – iar principalul, principalul: lunecând prin umbră și lumină, încă neclar, dar amenințând deja cu un farmec fatal, chipul Taniei, care împlinea astăzi șaisprezece ani.

S-au așezat la masă. El a nimerit în capătul cel mai umbrit; cei care ședeau acolo, mai curând decât să vorbească între ei, se uitau, întorcând toți capetele la unison, spre locul unde erau discuția și râsul, și o impozantă plăcintă roz-atlaz cu lumânările înfipte pe întreaga suprafață, și strigătele copiilor, și lătratul celor doi foxterieri care numai că nu săreau pe masă… iar aici parcă fuseseră adunați la un loc de cercurile umbroase ale teiului oameni cam de următoarea categorie: zâmbitor, ca în stare de inconștiență, Ilia Ilici; o fată urâtă într-o rochie ușoară care mirosea a transpirație din pricina emoției;

o franțuzoaică bătrână cu ochi răi, care ținea pe genunchi sub masă o invizibilă făptură minusculă ce făcea să răsune din când în când un clopoțel... Vecinul lui Innokenti s-a nimerit a fi fratele administratorului, un individ tare de cap, plicticos și, pe deasupra, bâlbâit; Innokenti a intrat în vorbă cu el numai fiindcă se temea de moarte să tacă, și cu toate că era o discuție de-ți venea să-ți iei câmpii, s-a ținut cu disperare de ea – mai târziu, în schimb, când începuse deja să vină des pe-aici și-l întâlnea din întâmplare pe amărâtul acela, nu vorbea niciodată cu el, evitându-l cum eviți o capcană sau amintirea a ceva penibil.

Rotindu-se, căzu încet pe fața de masă o floare înaripată de tei.

Acolo unde era așezată nobilimea, Godunov-Cerdînțev vorbea tare peste masă cu o bătrână în dantele, vorbea ținând-o de talia zveltă pe fiica lui, care stătea în picioare lângă el și bătea în palmă o minge mică. O vreme, lui Innokenti i-a dat de furcă o bucățică zemoasă de plăcintă care nimerise în afara farfuriei – și poftim, din cauza unei mișcări nedibace, mototolul acela de zmeură se rostogoli sub masă (acolo îl și lăsăm). Ilia Ilici continua să zâmbească fără rost, molfăindu-și mustățile; cineva îl rugă să dea mai departe niște fursecuri – el izbucni într-un râs fericit și le dădu. Deodată, chiar deasupra urechii lui Innokenti răsună suflând întretăiat un glas repezit: Tania, privindu-l fără să zâmbească și ținând în mână mingea, îi propunea – vreți să veniți cu noi? – și el, aprins tot, se fâstâci, ieși cu chiu, cu vai de la masă dând peste vecinul lui: nu reușise să-și scoată dintr-odată piciorul drept de sub băncuța comună de grădină.

Despre ea se spunea: ce domnișoară drăguță; avea ochi de un cenușiu pal sub sprâncenele de lutru, o gură cam mare, fină și palidă, canini ascuțiți, și când era bolnavă sau prost dispusă deveneau vizibili perișorii de deasupra buzei. Era pasionată de toate jocurile de vară, le juca abil pe toate, cu un soi de concentrare delicioasă – și, firește, s-a terminat de la sine cu inocentul dat la undiță după porcușori împreună cu Vasili, care nu se dumirea – ce s-a-ntâmplat? – și care apărea deodată lângă școală pe-nserat și îl ademenea pe Innokenti rânjind

nesigur și ridicând la nivelul feței tinicheaua cu viermi – și atunci Innokenti se cutremura în sinea lui, conștient de trădarea sa față de popor. De altfel, mare bucurie din partea noilor cunoscuți nu cunoștea. Cum-necum, tot nu era admis în centrul vieții lor, ci stătea la periferia ei verde, luând parte la distracțiile estivale, fără să ajungă însă niciodată în casă. Asta îl făcea să turbeze; el jinduia după o invitație numai pentru a avea ocazia să o refuze cu mândrie, dar oricum, era tot timpul la pândă, ursuz, ars de soare, ciufulit, cu gâlcile jucându-i mereu în fălci, și parcă fiecare cuvânt al Taniei arunca o ușoară umbră de jignire la adresa lui, și, Dumnezeule, cum îi mai ura pe toți – pe verii ei, prietenele, câinii veseli… Brusc, toate astea s-au învălmășit fără zgomot, au pierit – și iată-l stând în întunericul catifelat al unei nopți de august pe portița dinspre parc și așteptând; îl înțepa, vârât între cămașă și piele, bilețelul pe care i-l adusese, ca în romanele de odinioară, o fetiță desculță. Chemarea laconică la întâlnire a luat-o drept bătaie de joc; cu toate astea nu i-a rezistat – și bine a făcut: în freamătul egal al nopții a deslușit un scârțâit ușor de pași. Venirea, bâiguiala și apropierea ei au fost pentru el un miracol; atingerea neașteptată a degetelor ei reci, agile, l-a surprins în nevinovăția lui. Printre copaci ardea o lună enormă care se înălța repede. Plângând amarnic, tremurând și lipindu-și orbește de el buzele sărate, Tania spunea că mâine pleacă cu mama ei în sud și că s-a terminat totul, ah, cum poate fi atât de greu de cap… „Rămâneți, Tania“,a implorat-o el, însă s-a pornit vântul, ea a început să plângă și mai tare… dar când a fugit, el a continuat să șadă nemișcat, atent la zgomotul din urechi, iar după un timp a plecat pe drumul întunecos și care parcă se mișca ușor, și pe urmă a fost războiul cu nemții și, în general, parcă s-a împrăștiat totul; dar treptat s-a adunat la loc și el era deja asistentul profesorului Behr într-o stațiune balneară cehească, iar în 1924, ce mai, lucra deja la el, în Savoia, și odată – parcă la Chamonix – s-a nimerit să fie un tânăr geolog sovietic, au stat de vorbă și, amintindu-și că aici, acum cincizeci de ani, murise ca simplu turist Fedcenko[3] (cercetătorul Ferganei[4]!), geologul a adăugat că, uite, mereu se întâmplă așa: moartea s-a obișnuit atât de mult să-i

urmărească pe oamenii aceștia cutezători prin munți sălbatici și pustietăți, încât îi agață și fără intenție, în glumă, în tot felul de alte împrejurări și, până și spre propria ei mirare, îi ia fără veste – uite, așa au pierit și Fedcenko, și Severțev[5], și Godunov-Cerdânțev, ca să nu mai spunem de clasicii străini – Speke[6], Dumont d'Urville[7]... Iar peste alți câțiva ani, Innokenti era în trecere prin Paris și, după ce își vizitase cu treburi un coleg, cobora deja în fugă scara punându-și o mănușă, când pe unul din paliere ieși din ascensor o doamnă înaltă ușor adusă se spate, în care el o recunoscu imediat pe Elizaveta Pavlovna.

— Sigur că-mi amintesc de dumneata, cum să nu-mi amintesc, spuse ea fără să-l privească în față, ci uitându-i-se cumva peste umăr, ca și cum în spatele lui stătea cineva (era ușor sașie). Ei, hai pe la noi, puiule, continuă ea ieșind din înțepeneala de-o clipă și întoarse cu vârful pantofului un colț al prețului gros, plin de praf, ca să ia de sub el cheia. Innokenti intră în urma ei chinuindu-se, în van, să-și aducă aminte ce i se povestise despre cum și unde pierise soțul ei.

Și pe urmă veni acasă Tania, care se definise cumva întru totul după acești douăzeci de ani, cu fața care i se micșorase și ochii ce i se îmbunaseră; și-a aprins imediat o țigară, a izbucnit în râs, amintindu-și fără nici o jenă împreună cu el de vara aceea îndepărtată, și el se tot mira că nici Tania, nici mama ei nu pomenesc de răposat și vorbesc atât de firesc despre trecut și nu plâng în hohote cum îi venea lui, unui străin, să plângă; ori făceau, poate, pe grozavele? Apăru o fetiță palidă, brunetă, de vreo zece ani.

— A, uite-mi fetița, hai, vino-aici, spuse Tania îndesând mucul devenit roz într-o cochilie marină servind drept scrumieră.

Se întoarse acasă soțul Taniei, Kutasov, și Elizaveta Pavlovna, întâmpinându-l în camera de alături, îi anunță musafirul în franceza ei de casă, adusă din Rusia: „*le fils du maître d'école chez nous au village*", și atunci Innokenti își aduse aminte cum Tania îi spusese odată unei prietene, făcând-o atentă la mâinile lui (frumoase), „*Regarde ses mains*", iar acum, auzind cum fetița, cu minunata muzicalitate din patria ei, răspundea la întrebările mamei, reuși, cu o bucurie

răutăcioasă, să se gândească: „Aha, acum nu mai ai de ce să-i înveți pe copii limbi străine“, adică nu-și dădu seama imediat că acum tocmai această limbă rusă reprezenta cel mai mare, cel mai inutil lux.

Conversația mergea anevoie; Tania, confundând ceva, îl asigura că el o învățase cândva niște versuri revoluționare care spuneau că în vreme ce despotul benchetuiește[8], mâna fatală scrie deja pe zid litere amenințătoare.

— Cu alte cuvinte, prima gazetă de perete, spuse Kutasov, căruia îi plăcea să fie spiritual.

Mai reieși că fratele Taniei trăia la Berlin și Elizaveta Pavlovna începu să povestească despre el... Brusc, Innokenti simți: nimic-nimic nu piere, în memorie se adună comori, ascunse în întuneric, în praf, cresc depozite – și iată, cineva aflat în trecere îi cere deodată bibliotecarului o carte care nu fusese dată timp de douăzeci de ani. Se ridică, își luă rămas-bun, ei nu insistară prea mult să mai stea. Ciudat: îi tremurau picioarele. Ca să vezi, ce întâlnire. Traversând o piață, intră într-o cafenea, comandă o băutură răcoritoare, se ridică puțin ca să scoată de sub el pălăria deja turtită. Ce neliniște oribilă în suflet... Și neliniștea asta avea câteva motive. În primul rând, faptul că Tania era la fel de atrăgătoare, la fel de invulnerabilă ca și odinioară.

(1936)

Traducere de Adriana Liciu

1. Lac din Asia Centrală.
2. Vechiul nume al orașului Alma-Ata.
3. A.P. Fedcenko (1844-1873) – zoolog și călător. A pierit în Elveția în timpul unei ascensiuni.
4. Fergana sau Ferghana – regiune în Uzbekistan.
5. N.A. Severțev (1827-1885) – zoolog, cercetător al unor ținuturi necunoscute din Turkistan; a murit căzând cu sania în Don.
6. John Hanning Speke (1827-1864) – călător englez, cercetător al Himalayei și Africii centrale, primul european care a ajuns în Uganda; a descoperit lacul Victoria. A murit într-un accident de vânătoare.
7. Jules Dumont d'Urville (1790-1824) – navigator francez, cercetător al ținuturilor antarctice; a murit într-un accident de cale ferată.

8. Aluzie la cântecul revoluționar *Voi v-ați jertfit...* de un autor necunoscut.

Frumoasa

Olga Alexeevna, despre care va fi vorba acum, s-a născut în 1900, într-o familie nobilă, înstărită, lipsită de griji. O fată palidă într-o bluză albă de marinar, cu o cărare strâmbă în părul castaniu și cu niște ochi atât de veseli, că toată lumea o săruta pe ochi, trecând încă din copilărie drept frumoasă: puritatea profilului, expresia buzelor complicate, mătasea cosiței care ajungea până la noadă, toate acestea erau într-adevăr încântătoare.

Elegant, tihnit și vesel, cum s-a pomenit la noi din bătrâni, trecuse această copilărie: o rază de soare pe o copertă din *Bibliothèque Rose* la conac, chiciura clasică a scuarurilor petersburgheze. Bagajul acestor amintiri a fost, de fapt, singura zestre pe care a avut-o când a părăsit Rusia, în primăvara lui 1919. Totul a fost într-un deplin acord cu epoca: mama ei a murit de tifos, fratele ei a fost împușcat – formule de-a gata, vorbărie ajunsă la sațietate, dar toate astea au fost, au fost, altfel n-ai cum să le spui, nu poți să întorci nasul.

Așadar, în anul 1919 avem în față o domnișoară matură, cu o față mare, palidă, excesivă sub aspectul regularității, dar cu toate astea foarte frumoasă: înaltă, cu pieptul moale, întotdeauna în pulover negru; eșarfă în jurul gâtului alb și o țigară englezească în mâna cu degete fine, cu un oscior proeminent la încheietură.

Dar existase în viața ei o vreme – pe la sfârșitul lui 1916 sau cam pe-atunci – când vara, cât țineau vilele din preajma moșiei, nu era gimnazist să nu se pregătească să-și tragă un glonț din pricina ei, nu era student… Într-un cuvânt, un farmec

deosebit care, să mai fi ținut un timp, ar fi făcut să... ar fi pricinuit... Dar cum s-a făcut că n-a ieșit nimic de-aici – totul era cumva cum nu trebuie, zadarnic: florile pe care îi era lene să le pună în apă; plimbările pe înserat ba cu unul, ba cu altul; sărutările care nu duceau la nimic.

Vorbea fluent franceza, pronunțând *jans* și *au*[1]*;* traducând naiv *grabezhi*[2] cu *grabuges*[3]; întrebuințând expresii arhaice, rămase înfipte în vechile familii rusești; dar graseind foarte convingător, deși nu fusese niciodată în Franța. Deasupra comodei din camera ei berlineză era prinsă cu un bold cu cap de turcoază o ilustrată – portret de domn, de Serov[4]. Era pioasă, dar se întâmpla să o apuce în biserică un râs nestăpânit. Cu înspăimântătoarea ușurință proprie tuturor domnișoarelor rusoaice din generația ei, scria versuri – patriotice, glumețe, de toate.

Vreo șase ani, adică până în 1926, a locuit la o pensiune de pe Augsburgerstrasse (unde este ceasul) împreună cu tatăl ei, un bătrân lat în spate, sprâncenat, cu o mustață galbenă, pe picioare subțiri în pantalonași înguști. El avea o slujbă la o firmă optimistă – i se dusese vestea pentru probitate, pentru bunătate; trăgea la măsea.

Olga Alexeevna își făcuse destul de multe cunoștințe, toate din rândul tineretului rus. Aveau deja un fel al lor de a vorbi, ostentativ: „Haidem la cinemonkey“, „Ieri am fost la diliu[5]“. Erau la mare preț orice fel de zicale, de vorbe de duh, de imitații de imitații. „Nu pârjoale, pârjol“, „Cine nu e, nu are parte...“ (Sau cu o voce înăbușită, din gât: „Domnilor ofițeri...“)

La Zotovi, în camerele supraîncălzite, dansa leneș foxtrot după gramofon, mișcându-și nu fără eleganță coapsa lungă, ținând într-o parte țigara deja fumată, și când dădea cu ochii de scrumiera care se învârtea cu muzica, strivea în ea mucul, fără să se oprească. Ce minunat, ce plin de înțeles putea să ridice la buze cupa pentru tainica sănătate a unei terțe persoane, privindu-l printre gene pe cel căruia i se încredința. Cât de mult îi plăcea să discute într-un colț al sofalei cu unul sau cu altul despre problemele sentimentale ale cuiva, despre instabilitatea șanselor, despre probabilitatea unei declarații – și toate astea în jumătăți de cuvinte, și cu câtă simpatie

zâmbeau în timpul ăsta ochii ei candizi, larg deschiși, cu pistrui abia vizibili pe pielea albăstrie de sub ei și din jurul lor... Dar de ea însăși nu se îndrăgostea nimeni și de aceea îi rămăsese în minte un mujic care se atinsese de ea la un bal de binefacere și plânsese pe umărul ei gol, și fusese provocat la duel de micul baron R., dar refuzase să se bată. Apropo, cuvântul „mujic“ era întrebuințat de Olga Alexeevna foarte des și cu orice prilej: „Mujici“, cânta ea din piept, leneș și tandru, „Ce mujic...“, „Tot mujic...“

Dar iată că viața se întunecă; ceva se terminase, oamenii erau deja pe picior de plecare... Ce repede! Tatăl ei muri; ea se mută pe altă stradă; încetă să se mai ducă pe la cunoscuți; împletea bonețele și dădea lecții ieftine de limba franceză la un club pentru doamne; ajunse astfel la treizeci de ani.

Era acum aceeași frumusețe, cu fermecătoarea tăietură a ochilor foarte distanțați și cu acea linie rară a buzelor, în care părea înscrisă întreaga geometrie a zâmbetului. Dar părul își pierduse luciul, era prost tuns, taiorul negru mergea pe al patrulea an, mâinile cu unghii strălucitoare, dar neîngrijite aveau venele ieșite în afară și tremurau din cauza nervozității, a fumatului huliganic, iar starea ciorapilor e mai bine s-o trecem sub tăcere.

Acum, când măruntaiele de mătase ale genții erau atât de ferfenițite (cel puțin, exista întotdeauna speranța de a da de vreun groș evadat); acum, când era atât de obosită; acum, când, punându-și singura pereche de ghete, se silea să nu se gândească la tălpile lor, la fel cum își interzicea, atunci când intra călcându-și pe inimă la tutungerie, să se gândească la datoria pe care o avea acolo; acum, când nu exista nici cea mai mică speranță de a se întoarce în Rusia, iar invidia devenea ceva atât de obișnuit, încât aproape că încetase să mai fie un păcat; acum, când soarele se ascunsese după un coș, Olga Alexeevna era chinuită uneori de eleganța reclamelor scrise cu saliva lui Tantal, închipuindu-se bogată, uite, în rochia aceea schițată din două, trei linii îndrăznețe, pe puntea aceea, sub palmierul acela, lângă balustrada terasei albe. Ei, și mai era câte ceva care-i lipsea.

Odată, cât pe-aci s-o dea jos, dintr-o cabină telefonică țâșni

valvârtej Verocika, o prietenă din anii de dinainte, grăbită ca de obicei, cu pachete, cu un terier cu ochi mițoși, a cărui lesă i se înfășură de două ori în jurul fustei. Se năpusti la Olga Alexeevna, rugând-o să vină în vizită la ei la vilă, spunând că asta da soartă, că e fantastic, și ce mai faci, și ai mulți admiratori?

— Nu, maică, nu mai sunt anii de-atunci, răspunse Olga Alexeevna, dar oricum…

Adăugă un mic amănunt și Vera se clătină de râs, ajungând cu pachetele la pământ.

— Serios, spuse Olga Alexeevna cu un zâmbet.

Verocika continua să o convingă, ținând terierul, învârtindu-se. Olga Alexeevna, începând deodată să vorbească pe nas, împrumută niște bani de la ea.

Verocika era mare maestră în aranjamente, fie ele crușon, viză sau căsătorie. Acum era încântată să se ocupe de soarta Olgăi Alexeevna. „S-a trezit peștitoarea din tine“, glumea soțul ei, un baltic în vârstă, ras în cap și cu, monoclu. Într-o zi strălucitoare de august, sosi Olga Alexeevna, primi imediat spre a se schimba o rochie a Verocikăi, fu pieptănată din nou, fardată din nou – ea suduia leneș, dar se lăsa –, și cum mai împușcau a sărbătoare scândurile dușumelei din vesela vilișoară, cum se aprindeau în livadă oglinjoarele atârnate ca să sperie păsările! Sosi pentru o vizită de o săptămână un oarecare Forstmann, un neamț de origine rusă, văduv cu stare, sportiv, autor de cărți de vânătoare. O rugase încă de mult pe Verocika să-i caute o logodnică – „o adevărată frumusețe rusească“. Avea un nas mare, puternic, cu vinișoare roz pe cocoașa înaltă. Era politicos, tăcut, chiar ursuz uneori, dar se pricepea ca imediat și pe neobservate să câștige pe veci prietenia unui câine sau a unui copil. Odată cu sosirea lui, pe Olga Alexeevna au apucat-o năbădăile; ofilită și rea, făcea taman ce nu trebuie – și simțea și ea asta –, iar când venea vorba despre fosta Rusie (Verocika se străduia să o facă să strălucească prin trecut), ei i se părea că spune numai minciuni și că își dau cu toții seama că ea minte; și din cauza asta se încăpățâna să nu spună toate lucrurile acelea pe care Verocika se străduia în chip vădit să le smulgă de la ea și, în

general, făcea să nu se lege nimic. Dădeau cu cărțile de masă pe verandă și se plimbau ciopor prin pădure – dar Forstmann discuta tot mai mult cu soțul Verocikăi, amintindu-și niște strengării din tinerețe, și se umflau amândoi de râs până se îmbujorau cu totul, și, oprindu-se, se tolăneau pe mușchi. În ajunul plecării lui Forstmann, jucară ca în toate serile cărți pe verandă; brusc, Olga Alexeevna simți un spasm insuportabil în gât – reuși totuși să zâmbească și să plece fără să se grăbească prea tare. Vera îi bătu la ușă, dar ea nu deschise. Noaptea, după ce pocni o groază de muște somnoroase în camera joasă și fumă de nici nu mai putea să tragă fumul în piept, Olga Alexeevna, nervoasă, pradă depresiei, urându-se pe sine și pe toți, ieși în grădină; acolo țârâiau greieri, se clătinau ramuri și din când în când cădea cu un zgomot greu câte un măr, iar luna făcea gimnastică pe peretele albit al poiatei. În zori ieși din nou și se așeză pe pragul deja cald. Forstmann, într-un halat de baie albastru, se așeză lângă ea și, tușind, o întrebă dacă este de acord să devină soția lui – așa și spuse: „soția“. Când veniră la micul dejun, Verocika, soțul ei și vara lui, într-o tăcere deplină, dansau prin diferite colțuri niște dansuri care nu se mai pomeniseră, și Olga Alexeevna tărăgănă duios: „Ce mujici“, iar în vara următoare muri la naștere. Asta-i tot. Adică poate o fi și vreo continuare, dar eu n-o cunosc și, în astfel de cazuri, în loc să mă pierd în supoziții, repet după veselul rege din povestea mea favorită: Ce săgeată zboară veșnic? Săgeata care a nimerit ținta.

(1934)
Traducere de Adriana Liciu

1. Pronunție greșită a cuvintelor *gens* – „oameni“, „lume“ și *août* – „august“ (în fr. în orig.).
2. Tâlhării (în rusă în orig.).
3. Gâlcevi (în fr. în orig.).
4. În versiunea engleză, Nabokov adaugă că este vorba de portretul țarului.
5. *Diele*, numele unui salon de dans.

Vestea

Evgheniei Isakovna, o doamnă bătrâioară, mică de statură, îmbrăcată întotdeauna în negru, îi murise cu o zi înainte fiul. Ea nu aflase încă.

Plouase de dimineață, era o primăvară timpurie, o parte a Berlinului se reflecta în cealaltă – pestriță, în zigzaguri plate – și așa mai departe. Soții Cernobîlski, vechi prieteni ai Evgheniei Isakovna, primiseră la ora șapte dimineața o telegramă din Paris, iar două ore mai târziu – o scrisoare (pe calea aerului). Fabricantul la care lucra din toamnă Mișa îi anunța că bietul tânăr căzuse de pe palierul de sus în golul liftului și după aceea se mai chinuise încă patruzeci de minute – nu a mai fost conștient, dar a gemut tot timpul, îngrozitor, până în clipa când a murit.

În acest timp, Evghenia Isakovna se sculase, se îmbrăcase, își aruncase pe umerii ascuțiți broboada neagră, tricotată și își făcuse cafeaua la bucătărie. Se mândrea cu aroma naturală a cafelei ei față de *Frau* Schwarz, la care locuia – o vită incultă, zgârcită, uite că era deja o săptămână întreagă de când Evghenia Isakovna nu vorbea cu ea, iar asta nu era nici pe departe prima ceartă, dar să se mute nu voia, din tot felul de motive, înșirate nu o dată, fără să ajungă însă niciodată plictisitoare. Evghenia Isakovna avea un avantaj cert față de cutare sau cutare persoană cu care hotăra să rupă pentru un timp relațiile, și anume: își decupla pur și simplu auzul, care încăpea tot într-un mic aparat negru, asemănător cu o poșetică.

Luând-o înapoi prin antreu cu cafeaua făcută, văzu cum

intră binișor prin fantă și se depune pe podea o carte poștală vârâtă de poștaș. Cartea poștală era de la fiul ei, despre a cărui moarte soții Cernobîlski tocmai fuseseră înștiințați pe căi poștale mai moderne, așa încât rândurile (care nu mai erau de actualitate) pe care le citea ea acum stând în pragul camerei ei mari, absurde, cu cafetiera în mână, puteau fi asemuite cu razele încă vizibile ale unui astru deja stins. „Mulecika mea de aur, scria fiul care-i spunea așa de când era mic, nu-mi văd capul, ca și mai înainte, de treabă, și seara cad pur și simplu de pe picioare, nu mă duc aproape nicăieri…“

Două străzi mai încolo, într-un apartament la fel de absurd, ticsit cu nimicuri străine, Cernobîlski, care azi nu se mai dusese „în oraș“, umbla prin camere, mare, gras, chel, cu arcurile sprâncenelor imense și cu o gură mică, într-un costum închis la culoare, dar fără guler (gulerul, cu cravata îmbrăcată pe el, atârna ca un jug de spătarul unui scaun din sufragerie), umbla și spunea desfăcând brațele:

— Cum să-i spui? Cum să faci ca s-o iei pe departe, când trebuie să strigi la ea? Oh, Doamne, ce nenorocire… N-o să-i reziste inima, o să-i explodeze, nefericita de ea.

Soția lui plângea, fuma, își trecea degetele prin părul cărunt, telefona la Lipsteini, la Lenocika, la doctorul Orșanski – și tot nu ajungea nicicum să se hotărască să se ducă ea prima la Evghenia Isakovna. Chiriașa Cernobîlskilor, o pianistă cu pince-nez, pieptoasă, o femeie extrem de bună la inimă și care avea deja experiență, îi sfătui să nu se grăbească prea tare cu înștiințarea – oricum avea să fie o lovitură, las’ să fie mai târziu.

— Dar, pe de altă parte, strigă Cernobîlski, nici nu trebuie amânat! Asta-i clar, că nu trebuie. E mama lui, poate o să vrea (știu eu?) să se ducă la Paris sau să fie adus aici. Bietul, bietul Mișa, bietul băiat, douăzeci și trei de ani, toată viața în față… Ca să nu mai spun că eu l-am sfătuit, eu i-am aranjat – când mă gândesc că dacă n-ar fi fost în parșivul ăla de Paris…

— Vai, și dumneata, Boris Lvovici, spuse judecând chiriașa, cine ar fi putut să prevadă, ce legătură ai dumneata, e chiar caraghios ce spui. Dar eu nu înțeleg, printre altele, cum a putut să cadă. Dumneata înțelegi?

După ce își bău cafeaua și spălă ceașca (timp în care nu-i dădu nici o atenție lui *Frau* Schwarz), Evghenia Isakovna, cu plasa neagră pentru târguieli și cu umbrela, ieși în stradă. Ploicica se gândi un pic și se opri. Închizând umbrela, Evghenia Isakovna mergea pe trotuarul strălucitor – încă destul de bine făcută, cu picioarele foarte slabe în ciorapi negri, stângul prost întins; dar labele păreau disproporționat de mari și ea păși cu vârfurile depărtate, ușor târșâit. Neconectată la micul ei aparat acustic, era de o surzenie absolută. Silențios (adică fără să se distingă pe fondul bâzâitului constant, uniform) se deplasa în jur lumea – pietoni de cauciuc, câini de vată, tramvaie mute și, deasupra tuturor, norii ce fușneau pe cer (ici și colo, ca niște vorbe scăpate azurului). Ea trecea prin această liniște impasibilă, mai degrabă mulțumită, sub vraja și restricția surzeniei ei, în paltonul ei negru, cu propriile remarci și gândindu-se la tot felul de lucruri. Se gândea că mâine, fiind sărbătoare, or să dea pe la ea unul și altul; că trebuie să cumpere aceleași lucruri ca și data trecută, napolitane și niște marmeladă de la magazinul rusesc – și poate vreo zece bușeuri de la cofetăria aia mică unde poți să fii întotdeauna sigur că totul e proaspăt… Un domn înalt cu gambetă, venind din față, i se păru de departe (ce-i drept, de foarte departe) că ar semăna cu Vladimir Markovici, primul soț al Idei, care murise de inimă în tren singur, în plină noapte – și trecând pe lângă ceasornicărie își aminti că era timpul să se ducă după cesulețul spart al lui Mișa, trimis de el cu o ocazie de la Paris. Se duse. Fără zgomot, lunecând, fără să agațe nimic, mergeau pendulele, nici una la fel cu alta, fiecare în felul ei. Ea își potrivi aparatul, își vârî cu o mișcare rapidă – cândva jenată – capsula în ureche și glasul cunoscut al ceasornicarului, îndepărtat, răspunse… începu să vibreze… și căzu la loc… dar brusc sunetul sări, percută:

— Vineri… Vineri.

— Bine, aud – vineri.

Ieșind de la el, se detașă iar de lume. Ochii ei căprui, cu albul pătat cu galben (ca și cum se întinsese ușor, spălăcită, culoarea pupilei) își recăpătară expresia liniștită, poate chiar veselă… Mergea pe străzile știute, devenite pentru ea în acești

ani la fel de atractive ca și cele din Moscova sau Harkov, aprobând în trecere copiii, câinii, și brusc căscă în mers, îmbiată de aerul elastic de martie. Îngrozitor de nefericit, cu un fel de pălărie îngrozitoare, trecu un cunoscut al unor cunoscuți ai ei, despre care ei aveau mereu de povestit câte ceva, așa încât ea știa acum mai totul despre el – și că are o fiică anormală, și un ginere nemernic, și diabet... Ajungând la o anumită tarabă cu fructe (pe care o descoperise încă din primăvara trecută), cumpără niște banane splendide; apoi așteptă destul de mult la coadă la băcănie, fără să-și desprindă privirea de pe profilul unei neobrăzate care venise în urma ei, dar se strecura mai aproape de tejghea; iată că, într-adevăr, profilul își dă cărțile pe față – dar în momentul acela ea luă măsurile ce se impuneau... La cofetărie alese cu luare aminte, aplecându-se în față, ridicându-se ca un copil pe vârfuri și rotindu-și degetul arătător – și mănușa de lână neagră avea o găurică. Nici nu ieșise bine de-acolo, că se și lăsă atrasă de cămășile bărbătești dintr-o vitrină, când, fardată din belșug, însuflețită, o prinse de cot madam Shuf. Atunci Evghenia Isakovna, uitându-se în spațiu, se conformă supusă. Își conectă auzul și, cum pătrunse în lumea sunetelor, zâmbi prietenos. Era zgomot, bătea vântul; madam Shuf se apleca și se forța, strâmbându-și gura roșie, ținând morțiș ca tăișul vocii ei să nimerească exact în gentuța cu aparatul:

— De la Paris... știri... aveți?

— Cum să nu, chiar foarte regulat, răspunse Evghenia Isakovna și adăugă: Dar de ce nu dați pe la mine? Sau dați-mi câte-un telefon, și privirea i se încreți, fiindcă interlocutoarea ei făcea exces de zel: striga din cale-afară.

Se despărțiră. Madam Shuf, care nu știa încă nimic, se duse acasă, dar soțul ei, care era la birou, se văita, țâțâia și își clătina capul, cu pipă cu tot, auzind ce-i spunea Cernobîlski la telefon.

— Nevastă-mea a plecat deja la dânsa, spunea Cernobîlski, și plec și eu chiar acum, dar și dacă mă omori nu știu cum să-ncep, nevastă-mea, oricum, e femeie, poate pregătește ea cumva terenul.

Shuf îi sugeră să îi scrie treptat pe o hârtie: „E bolnav“; „Foarte bolnav“; „Foarte, foarte bolnav“.

— A, m-am gândit și eu, dar nici așa nu-i ușor. Ce nenorocire, hm! Tânăr, sănătos, dotat cum nu sunt mulți... Și când mă gândesc că eu i-am aranjat acolo, doar ca să aibă cu ce să trăiască... Bun, înțeleg și eu foarte bine toate astea, dar și așa, gândul ăsta mă scoate din minți. Atunci ne vedem acolo, sigur...

Dezgolindu-și furios, chinuit, dinții, dându-și pe spate fața grasă, își încheie, în fine, gulerul; ieși oftând din casă și deja o luase spre cvartalul ei, când o văzu chiar în fața lui, ducându-se, cu un pas liniștit și încrezător, cu o plasă plină de pachete, acasă. Neîndrăznind să o ajungă din urmă, încetini pasul – numai de nu s-ar întoarce. Picioarele acelea sârguincioase, spinarea slabă care nu bănuia încă nimic, nimic... vai, ce-avea să se mai încovoaie!

Abia pe scară îl observă. Cernobîlski, văzându-i urechea încă goală, tăcea. Ea spuse:

— Asta chiar că e nostim, Boris Lvovici... Nu, lasă, am ajuns deja, nu mai e nevoie, dar, uite, dacă vrei, ia-mi umbrela, să deschid ușa.

Intrară. Cernobîlskaia și pianista cea simpatică erau deja de mult acolo și așteptau... Începea calvarul.

Evgheniei Isakovna îi plăcea să aibă musafiri și avea des, așa că nu se miră deloc, de nimic, doar se bucură foarte tare și se apucă imediat, cum se spune, de trebăluit. Era imposibil să-i abați atenția cât umbla de colo-colo, luând-o deodată spre un cotlon neașteptat (i se aprinsese minunata idee să-i oprească pe toți la masă). În cele din urmă, pianista o prinse pe coridor de un capăt al șalului și se auzi cum îi striga că nu o să mănânce nimeni. Atunci Evghenia Isakovna aduse cuțitele pentru fructe și grămădi napolitanele și bomboanele în două boluri... O așezară cu de-a sila. Soții Cernobîlski, pianista și domnișoara Maria Osipovna, care reușise între timp să vină și ea, aproape o pitică, se așezară și ei. Barem să stea cumva, într-o ordine...

— Pentru numele lui Dumnezeu, începe cumva, Borea, spuse Cernobîlskaia ferindu-și ochii de Evghenia Isakovna, care începuse să li se uite în față, neîncetând însă să reverse un potop egal de cuvinte amabile, sărace, complet neajutorate.

— Dar nu pot! strigă Boris Lvovici și, ridicându-se dintr-o mișcare, începu să umble în jurul mesei la care ședeau cu toții.

Se auzi soneria și solemna *Frau* Schwarz le introduse pe Ida Samoilovna și pe sora acesteia; pe fețele lor îngrozitor de albe se așternuse o expresie de lăcomie concentrată…

— Încă nu știe, spuse Cernobîlski, se descheie nervos la haină și o încheie iar la amândoi nasturii.

Evghenia Isakovna, agitându-și sprâncenele, dar încă zâmbind, mângâie mâinile nou-venitelor și se așează la loc, rotindu-și în chip de invitație, ba spre unul, ba spre altul micul aparat care stătea în dreptul ei pe fața de masă – dar sunetele o luau razna, se destrămau… Surorile Orșanski, Elena Grigorievna, bătrâna Tomkina – toți vorbeau între ei și își întorceau glasurile de la ea, dar în același timp se strângeau prea tare și neplăcut în jurul ei și cineva plecase deja spre fereastră, scuturându-se de plâns, și doctorul Orșanski, șezând la masă, examina atent o napolitană, apoi o lipi de alta, ca la domino – iar Evghenia Isakovna, deja fără nici urmă de zâmbet, cu un fel de furie deja, își împingea aparatul către oaspeți… și Cernobîlski, dintr-un colț al camerei, plângând cu sughițuri, urlă:

— Ce pot să spun – a murit, a murit, a murit! – dar ea se temea deja să se uite la el.

(1935)

Traducere de Adriana Liciu

Fum toropitor

Când s-au aprins, parcă dintr-o mișcare, până la Bayerischer Platz, felinarele atârnate deasupra străzii, totul în camera neluminată deraie ușor sub efectul razelor de-afară, care începură prin a scoate o copie de pe desenul perdelei de muselină. Erau deja trei ore, scăzând scurtul răstimp al cinei (scurt și cu desăvârșire tăcut, fiindcă tatăl și sora lui erau iarăși certați și au citit la masă), de când el, un tânăr lung, plat, cu pince-nez, zăcea așa pe divan. Buimăcit de o senzație care nu se mai sfârșea, chinuitoare, bine cunoscută lui, zăcea și se uita, mijea ochii, și orice linie dreaptă, grinda, umbra grinzii se prefăceau în zare marină ori în margine de țărm îndepărtat. De îndată ce ochiul se obișnuia cu mecanismul acestei metamorfoze, ele prindeau să facă asta cu de la sine putere, cum continuă să se anime degeaba pietricelele în spatele făcătorului de minuni, și acum, ba într-un loc, ba în altul al cosmosului odăii, se forma brusc și se adâncea o perspectivă iluzorie, un miraj grafic fascinant prin transparența și pustietatatea lui: o fâșie de apă, să spunem, și un promontoriu negru cu o minusculă siluetă de araucaria.

Din fundul sufrageriei de-alături, separată de odaia lui prin uși glisante (prin al căror geam mat, orb, ardea strălucirea galbenă, dispersată în vălurele a lămpii de dincolo, iar mai jos pătrundea, ca într-o apă adâncă, propteaua difuz-întunecată a unui scaun, pus astfel spre a tempera tentația ușilor de a se despărți cutremurându-se), se auzea când și când, nedeslușit, o conversație cu puține cuvinte. Acolo (probabil pe canapea, care era mai departe) ședeau sora lui cu prietenul ei și, judecând

după misterioasele pauze care se sfârșeau în cele din urmă printr-o tuse sau un râs ușor, tandru-interogativ, se sărutau. Mai erau și zgomotele străzii: se ondula în sus, ca o coloană subțire, un sunet de automobil ce se încununa la intersecție cu un claxon, sau invers, începea cu claxonul și trecea rapid, cu o zdrăngăneală la care participa activ tremuratul ușilor.

Și așa cum trece lumina apei printr-o meduză și prin fiece vibrație a ei, tot așa pătrundea totul prin el, și senzația acestei fluidități se transforma în ceva ca o clarviziune: în timp ce stătea întins pe spate pe divanul retezat într-o parte de curgerea umbrelor, însoțea un trecător îndepărtat și își imagina ba trotuarul, ca și cum l-ar fi avut sub ochi, cu claritatea meticuloasă cu care îl vede un câine, ba desenul ramurilor goale pe cerul care încă își mai păstra culoarea, ba vitrinele așa cum veneau la rând: manechinul unui coafor, mai dezvoltat anatomic decât o damă de cupă; magazinul de rame cu peisaje cu iarbă-neagră și cu inevitabila, atât de populara la Berlin *Inconnue de la Seine*[1] printre numeroasele portrete al capilor statului; magazinul de lămpi, aprinse toate, de te întrebi fără să vrei care dintre ele e a lui proprie, de uz curent…

Își dădu seama, zăcând ca o mumie în întuneric, că nu prea era în regulă: poate că sora lui își închipuie că el nu e acasă. Dar să se miște îi era nespus de greu. Greu, căci acum forma ființei lui era lipsită de orice semne particulare și limite stabile; bunăoară, străduța de pe partea cealaltă a casei putea fi un braț al lui, iar norul cu vertebre de pe întregul cer, cu fiorii stelelor la răsărit – șira spinării. Nici întunericul în dungi din cameră, nici marea noctură luminată de vălurelele aurii în care se transforma geamul ușilor nu-i ofereau o metodă credibilă de a măsura și de a se delimita, posibilitate pe care o găsi abia atunci când, printr-o bruscă agilitate tactilă, limba, răsucindu-i-se în gură (pornită, parcă buimacă de somn, să verifice dacă era totul în ordine) pipăi moliciunea străină a unui firișor de carne de vacă rămas între dinți, ceea ce îl făcu să se gândească de câte ori se schimbase deja în cursul celor douăzeci de ani de viață ai săi această gospodărire nevăzută, dar tangibilă a dinților, cu care limba fusese deprinsă până ce

a căzut o plombă, lăsând în urmă o prăpastie care cu timpul s-a umplut din nou.

Silit nu atât de liniștea sinceră din spatele ușii, cât de dorința de a găsi ceva ascuțit pentru a veni în ajutorul lucrătorului orb, se întinse, în fine, se ridică puțin și, aprinzând lampa de pe masă, își refăcu complet imaginea corporală. Se văzu și se pipăi (pince-nez-ul, mustăcioara neagră, pielea impură a frunții) cu aceeași aversiune pe care o simțea întotdeauna când se întorcea pentru o clipă la sine din ceața întunecată care prevestea… ce? Ce imagine avea să ia în cele din urmă chinuitoarea forță care îi hărțuia sufletul? De unde apăruse ceea ce creștea în mine? Ziua mea fusese la fel ca întotdeauna, universitate, bibliotecă, dar când, trimis de tata, a trebuit să mă cărăbănesc la Osipovi, din coșul de pe acoperișul ud al bodegii de la marginea maidanului s-a lăsat, îngreunat de umezeală, sătul, somnoros, un fum care nu voia să se înalțe, nu voia să se despartă de putregaiul drag; exact atunci fusese fiorul, atunci…

Pe masă lucea un caiet îmbrăcat în mușama, iar lângă el era aruncată pe sugativa bălțată de pete de cerneală o lamă de bărbierit cu o mică bordură de rugină în jurul găurilor. Pe lângă ele, lampa mai lumina un ac de siguranță. Îl desfăcu și, cu vârful, urmând niște indicații agitate ale limbii, extrase firișorul, îl înghiți… mai bun decât orice delicatesă… După care, mulțumită, limba se liniști.

Deodată, prin geamul vălurit al ușii apăru, venind de dincolo, o mână de rusalcă; apoi jumătățile se despărțiră convulsiv și se strecură capul pletos al surorii lui.

— Grișenka, spuse ea, fii tu, te rog, un înger și adu niște țigări de la tata.

El nu răspunse nimic, și ea își îngustă de tot fantele strălucitoare ale ochilor mițoși (nu vedea mai nimic fără ochelarii ei cu ramă de baga), încercând să deslușească dacă nu cumva dormea.

— Hai, Grișenka, adu, repetă ea și mai rugător, fă și tu asta. Nu vreau să mă duc la el după ce-a fost ieri.

— Poate că nu vreau nici eu, zise el.

— Hai, repejor, făcu suav sora. Ei, Grișenka? Bine, lasă, zise

el în cele din urmă și, reunind jumătățile ușii, se dizolvă în geam.

Se duse din nou spre masa luminată, amintindu-și cu speranță că vârâse pe undeva un pachet de țigări uitat odată de un prieten. Acum nu se mai vedea acul de siguranță strălucitor, iar caietul îmbrăcat în mușama stătea altfel, pe jumătate deschis (ca un om care își schimbă poziția în somn). Între cărți parcă era. Rafturile se întinseră brusc deasupra mesei, lumina lămpii ajunse la cotoare. Erau acolo și tâmpenii ajunse întâmplător (cele mai multe), și manuale de economie politică (eu voiam cu totul altceva, dar tata o ținuse pe-a lui); erau și cărți iubite, care îi merseseră la inimă într-un moment sau altul *Cortul*[2] și *Sora mea, viața*[3], *O seară la Claire*[4] și *Bal la contele d'Orgel*[5], *Apărarea Lujin*[6] și *Douăsprezece scaune*[7], Hoffmann, Hölderlin, Baratînski[8] și un vechi Baedeker rusesc. Simți, și deja nu mai era prima, împunsătura aceea duioasă, misterioasă în suflet, și încremeni trăgând cu urechea – nu cumva se repetă? Sufletul îi era încordat la maximum, gândurile i se întunecară și, venindu-și în fire, nu-și aminti imediat de ce stătea lângă masă cu mâna pe cărți. Pachetul alb-albastru de țigări vârât între Sombart[9] și Dostoievski se dovedi a fi gol. Părea să nu aibă scăpare. Mai era însă o posibilitate. Târșâindu-și moale și aproape neauzit picioarele în papucii vechi și pantalonii fără formă, trecu din camera sa în antreu și dibui după întrerupător. Pe polița de sub oglindă, lângă eleganta șapcă bej a musafirului, rămăsese o bucată mototolită de hârtie moale – ambalajul trandafirilor eliberați. Scotoci în paltonul tatălui, pătrunzând cu degete scârbite în lumea insensibilă a buzunarului străin, dar nu găsi în el țigările de rezervă de care spera să dea, cunoscând cam apăsătorul spirit de prevedere patern. Nu mai ai încotro, tot la el…

Dar acolo, adică într-un punct nedeterminat al traseului său somnambulic, nimeri iar într-o fâșie de ceață, și de data asta împunsăturile reînnoite din suflet fură atât de puternice și, ce-i mai important, cu atât mai vii decât toate percepțiile dinafară, încât nu-l recunoscu pe loc și în totalitate, în limitele și înfățișarea sa, pe tânărul cu pometi cam proeminenți, cu obrazul palid neras și cu o ureche roșie, care plutea silențios în

oglindă. Reluându-se în stăpânire, intră în sufragerie.

Acolo, la masa pusă de mult pentru ceaiul de seară de servitoarea care deja dormea, stătea tatăl și, foșnind cu un deget prin barba neagră cu fire cărunte, în timp ce cu degetele celeilalte mâini ținea aripioarele elastice ale pince-nez-ului, studia un plan mare, rupt pe la îndoituri, al Berlinului. Zilele trecute avusese loc la niște cunoscuți o dispută aprigă, în stil rusesc, în legătură cu drumul cel mai scurt dintre două străzi pe care, de altfel, nici unul dintre cei care se ciorovăiau nu călcase vreodată, și acum, judecând după expresia mirat-nemulțumită de pe fața aplecată a tatălui, cu două opturi roz de o parte și de alta a nasului, era limpede că atunci nu avusese dreptate.

— Îți trebuie ceva? întrebă el ridicând ochii spre fiu (poate cu speranța secretă că o să mă așez, o să iau capacul de pe ceainic și o să torn, și pentru mine, și pentrul el). O țigară? continuă el cu același ton interogativ, prinzând direcția privirii fiului, care între timp trecu în spatele lui, ca să poată pune mâna pe pachetul care stătea lângă serviciul de ceai, dar pe care tatăl îl mutase deja din stânga-n dreapta, încurcându-i socotelile.

— A plecat? puse el a treia întrebare.

— Nu, zise fiul luând câteva țigări mătăsoase.

Ieșind din sufragerie, mai apucă să vadă cum tatăl se răsucea pe scaun cu tot corpul spre pendulă, ca și cum i-ar fi spus ceva, după care făcu răsucirea invers, dar în clipa aceea ușa se închise și n-am mai văzut până la capăt. N-am mai văzut până la capăt, nu-mi ardea de asta, dar se pare că și asta, și depărtările marine de-adineauri, și fețișoara roșie ca focul a soră-mii, și vuietul nedeslușit al nopții transparente, rotunde, totul te ajuta să te formezi pentru ceea ce acum, în sfârșit, se definise. Teribil de limpede, ca și cum sufletul mi se luminase printr-o explozie silențioasă, licări o amintire viitoare, licări gândul că exact așa cum îmi amintesc uneori felul în care mama, care a murit, făcea o față plângăreață și își lua capul în mâini de câte ori se încingeau peste măsură spiritele la masă, o să-mi amintesc într-o bună zi, cu o acuitate iremediabilă, necruțătoare, umerii supărați ai tatălui meu stând cu harta

rupă în față, mohorât, în haina scurtă și caldă de casă, presărată cu scrum și mătreață; și toate astea se amestecau, creator, cu senzația dată astăzi de fumul albastru care se lipea de frunzele galbene de pe acoperișul ud.

Prin ușă, degete lacome, invizibile luară de la el ceea ce ținea, și iată, acum zăcea iar pe divan, dar deja nu mai era lâncezeala dinainte. Imens, viu, se întindea și se îndoia versul unei poezii; și acolo unde se îndoia, se aprindea, dulce și fierbinte, o rimă, și atunci apărea, ca pe perete când urci scara cu o lumânare, umbra mișcătoare a versurilor viitoare.

Bete de muzica italiană a aliterațiilor, de dorința de a trăi, de noua ispitire a unor slove vechi – *hlad, breg, vetr*[10] –, versurile pieritoare, de nimic, aveau să se ofilească inevitabil cam pe când aveau să apară următoarele, cum se ofiliseră unele după altele toate cele dinainte, scrise în caietul negru. Dar n-are importanță: acum cred în minunatele promisiuni ale unui vers care nu a înghețat, care încă mai gravitează, fața e udă de lacrimi, sufletul explodează de fericire, și știu că această fericire este tot ce poate fi mai bun pe lume.

(1935)
Traducere de Adriana Liciu

1. Ornament morbid la modă în rândul boemei pariziene, care reproduce masca mortuară a unei tinere despre care legenda, apărută prin 1900, spune că s-ar fi înecat în Sena.
2. Volum de versuri (1921) al poetului rus Nikolai Gumiliov (1886-1921).
3. Volum de versuri (1922) de Boris Pasternak.
4. Roman de Gaito Gazdanov (1903-1971) – scriitor rus de origine osetină, emigrat în 1923 la Paris.
5. Roman al scriitorului francez Raymond Radiguet (1903-1923).
6. Roman de Vladimir Nabokov.
7. Satiră de Ilf și Petrov.
8. Evgheni Abramovici Baratînski (1800-1844) – poet romantic rus.
9. Werner Sombart (1863-1941) – economist și sociolog german.
10. *Holod* – frig; *bereg* – mal; *veter* – vânt (rusă).

Recrutare

Era bătrân, bolnav, nimeni pe lume nu avea nevoie de el și ajunsese în stadiul acela de sărăcie în care omul nu se mai întreabă cu ce va trăi mâine, ci doar se miră cu ce a trăit ieri. În afară de boală nu avea pe lume nici un fel de atașament personal. Sora lui mai mare, nemăritată, cu care plecase în anii ’20 din Rusia, murise de mult. Nu îi mai ducea dorul, se obișnuise deja cu un gol care avea forma ei. Dar acum, în tramvai, întorcându-se de la cimitir, unde fusese la înmormântarea profesorului D., se gândea cu o tristețe sterilă că mormântul ei era părăsit, că vopseaua de pe cruce crăpase, iar numele abia dacă se mai deosebea de umbra teiului, care luneca pe el ștergându-l… La înmormântarea profesorului D. fuseseră vreo duzină de oameni bătrâni și blajini, legați în mod vulgar de mizerabila egalitate a morții, care stăteau, ca în situațiile de acest fel, care grupați, care răzleți, într-un fel de așteptare îndurerată, până avea să se sfârșească ritualul sărac, punctat de emoția profană a ramurilor. Soarele dogorea insuportabil pe stomacul gol, iar el era, din bună-cuviință, în palton, care ascundea rușinea umilă a costumului. Și deși pe profesorul D. îl cunoscuse destul de bine, deși se străduia să se țină drept și ferm în fața privirilor, în vântul acela de iulie, fericit, cald, care deja se vălurea, și se răsucea, și-i smulgea din mâini imaginea bună a răposatului, gândul îi tot luneca în partea aceea a memoriei unde, cu tabieturile ei invariabile, sora lui învia de zor, semănând cu el, masivă, trupeșă, cu ochelari cu aceleași dioptrii pe nasul de-a dreptul bărbătesc, mare și roșu, parcă dat cu lac, îmbrăcată cu o jachetă gri cum

poartă și azi rusoaicele activiste: un suflet minunat, minunat – care, la o privire rapidă, știa să trăiască rațional, energic, dar, oricât de straniu ar fi, cu stupefiante rarișți de tristețe, numai de el știute, pentru care, de fapt, o și iubise atât.

În tramvai, în mijlocul străinei înghesuieli berlineze, se mai afla cineva dintre cei care rămăseseră la cimitir până la sfârșit – un bătrân avocat (de care, tot așa, nu avea nevoie nimeni în afară de mine), și Vasili Ivanovici se întrebă un timp dacă să intre în vorbă cu el în cazul în care tasarea mulțimii din tramvai îi va aduce întâmplător unul lângă altul; acela, dimpotrivă, nu-și dezlipea privirea de pe fereastră, de la suceala străzilor, cu o expresie ironică pe fața decrepită. În fine (și exact în acel moment l-am prins, după care nu l-am mai pierdut nici o clipă din ochi pe recrut), Vasili Ivanovici ieși pe platformă și, cum era greoi și stângaci, conductorul îl ajută să coboare pe refugiul prelung de piatră; coborând, își luă de sus cu o recunoștință lipsită de grabă mâna pe care conductorul i-o mai ținea încă de mânecă, păși încet și greoi pe trepte, se întoarse și, după ce studie pericolul, se lăsă spre asfalt, cu intenția de a trece strada.

Traversă cu succes. Nu demult, când preotul propusese timid să se procedeze la cântarea veșnicei pomeniri, Vasili Ivanovici se lăsase atât de greu în genunchi, și asta îi luase atât de mult timp, încât totul se sfârșise deja când, în fine, îngenunchease și el, și bătrânul Tihoțki îl ajutase, cum îl ajutase adineauri conductorul. Această dublă impresie îi adânci neobișnuita senzație de oboseală, părând să-i amintească prin ceva de țară, senzație care-și avea totuși plăcerea ei, și gândindu-se că, oricum, era prea devreme să se ducă la oamenii aceia cumsecade, anoști, la care lua masa, Vasili Ivanovici își arătă cu bastonul o bancă și, încet, necedând până în ultima secundă forței gravitației, se așeză, capitulând.

Aș fi vrut totuși să înțeleg de unde era ea, fericirea asta, șuvoiul ăsta de fericire care îndreaptă dintr-odată sufletul spre ceva mare, transparent și prețios. Doar, s-avem iertare, omul era bătrân, bolnav, avea deja pe el amprenta morții, îi pierduse pe toți cei pe care îi iubise: soția, care îl lăsase încă din Rusia

pentru un doctor ciornosotenet[1], Malinovski, ziarul la care lucrase, un cititor, prieten din copilărie și tiz, dragul de Vasili Ivanovici Maler, torturat în anii Războiului Civil până murise, în provincie, fratele, care-i murise de cancer la Harbin, sora.

Se gândi iar, necăjit, la instabilitatea mormântului ei, care trecuse deja târâș în tabăra naturii; uite că erau deja șapte ani de când încetase să-l îngrijească, lăsându-l în voia sorții. Nitamnisam, Vasili Ivanovici îl văzu deodată în închipuire, plin de furie, pe individul pe care îl iubise sora lui cândva, singurul bărbat pe care îl iubise ea – din soiul Garșin, pe jumătate nebun, ftizic, fermecător, cu o barbă neagră-cărbune și cu ochi de țigan, care se împușcase pe neașteptate din pricina alteia: sânge pe plastron, picioarele mici în ghete elegante. Apoi, fără vreo legătură, își văzu sora adolescentă, cu căpșorul ei nou, tuns după un tifos, explicându-i pe divan un complicat sistem de atingere a obiectelor, elaborat de ea, și care făcuse din viața ei o permanentă grijă pentru menținerea unui misterios echilibru între lucruri: să atingi peretele în trecere, să-ți treci pe el palma mâinii stângi, apoi pe cea a mâinii drepte – ca și cum ți-ai cufunda mâinile în senzația obiectului, ca să fie curate, în pace și reflectându-se reciproc cu lumea –, după care a fost interesată cu precădere de problema feminină, a înființat farmacii pentru femei și a avut o frică nebună de morți, pentru că, după cum spunea, nu credea în Dumnezeu.

Așadar, pierzându-și acum șapte ani această soră, pe care o iubise cu deosebită duioșie pentru lacrimile ei nocturne; întorcându-se chiar atunci de la cimitir, unde trăncăneala stupidă cu țărâna readusese la viață amintirea; atât de greu, de neputincios, de nedescurcăreț, că nici nu putuse să se scoale din genunchi, nici să coboare de pe platforma tramvaiului (brațele întinse în jos ale conductorului aplecat milostiv); obosit, singur, gras, rușinându-se cu toate nuanțele unei pudori de modă veche de lenjeria sa cârpită, de pantalonii putrezi, de toată grăsimea lui prost repartizată care nu place nimănui, delăsată, Vasili Ivanovici era totuși mai mult decât plin de o fericire indecentă, de o proveniență necunoscută, care îl mirase nu o dată în decursul îndelungatei și destul de abruptei sale vieți cu invaziile ei neașteptate. Ședea cât se poate de

liniștit, cu mâinile puse pe curbura bastonului (doar îndreptându-și din când în când degetele) și cu pulpele late depărtate, așa încât baza rotunjită a pântecelui încadrat de paltonul descheiat se odihnea pe marginea băncii. Albinele slujeau teiul în floare de deasupra lui; de-acolo, din desimea lui somptuoasă, plutea o vagă mireasmă de miere, iar jos, în umbra lui, de-a lungul trotuarului, era galbenul viu al grohotișului de flori, ca un bălegar dat prin răzătoare. De-a curmezișul gazonului din mijlocul scuarului zăcea un furtun roșu, ud, și ceva mai încolo țâșnea din el apa strălucitoare cu un spectru multicolor într-o aureolă de stropi. Între tufele de păducel și veceul public sobru, stil *chalet*, trecea strada albăstrie; acolo stătea ca un clovn gras un stâlp de afișaj și trecea, zdrăngănind și gemând, un tramvai.

Scuarul ăsta, trandafirii ăștia, verdeața asta, le vedea în toate, în toate prefacerile lor simple, pentru a mia oară și, cu toate astea, aveau străfulgerări de viață, de noutate, de participare la soarta lui, de câte ori aveam, el și cu mine, acele crize de fericire. Alături, pe aceeași bancă ospitalieră și indiferentă, înfierbântată de soare, vopsită în albastru închis, ședea un domn cu un ziar rusesc. Îmi vine greu să îl descriu pe acest domn, și nici nu am de ce, autoportretul izbutește rareori, fiindcă în expresia ochilor rămâne aproape întotdeauna o încordare: hipnoza oglinzii fără de care nu te descurci. De ce am hotărât că pe omul care ședea alături de mine îl cheamă Vasili Ivanovici? Păi, pentru că această combinație de nume e ca un fotoliu, iar el era lat și moale, cu o față mare, de-acasă, și, cu mâinile puse pe baston, ședea comod, nemișcat – doar pupilele umblau de colo-colo pe după lentilele ochelarilor, de la norul care mergea într-o direcție la camionul care mergea în cealaltă sau de la vrabia care își hrănea pe pietriș puiul, la mișcările smucite, intermitente ale unui mic automobil de lemn, tras după el cu o ață de un copilaș care îl și uitase (iată, a și căzut pe-o parte, dar continuă să meargă). Necrologul profesorului D. ocupa un loc de frunte în ziar, și iată, grăbindu-mă să mobilez cumva cât mai mohorât și mai tipic dimineața lui Vasili Ivanovici, i-am și pus la cale mersul acela la înmormântare, deși scria că ziua urmează să fie anunțată,

numai că, repet, m-am grăbit, dar și voiam să fie așa – doar el era dintre aceia pe care îi vezi pe la solemnitățile rusești din străinătate, stând cumva deoparte, dar subliniind prin aceasta că prezența lor este ceva obișnuit, și cum în trăsăturile moi ale feței lui masive, rase, era ceva ce-mi amintea de trăsăturile unei doamne activiste moscovite, A.M. Aksakova, pe care mi-o amintesc din copilărie (îmi era rudă pe departe) aproape fără să vreau, dar deja cu detalii de neînfrânat, i-am făcut-o soră – și toate astea s-au întâmplat cu o viteză ametitoare, fiindcă mie îmi trebuia cu orice preț, iată, unul ca el, pentru un episod al romanului cu care mă lupt de trei ani. Ce-mi păsa mie că omul acesta bătrân și gras, pe care îl văzusem mai întâi coborând din tramvai și care ședea acum alături de mine, poate că nici nu era rus? Eram atât de mulțumit de el! Era atât de încăpător! Printr-un ciudat concurs de sentimente, mi se părea că îl molipsesc pe necunoscut cu fericirea aceea scânteietoare care face să mă treacă fiori… Doream ca în ciuda bătrâneții, a sărăciei, a tumorii din stomac, Vasili Ivanovici să împărtășească intensitatea teribilă a beatitudinii mele, reabilitându-i prin complicitate nelegitimitatea, așa încât să nu mai fie o senzație pe care nu o cunoaște nimeni, soiul cel mai rar de nebunie, un curcubeu monstruos în întregul suflet, și să devină accesibilă pentru cel puțin doi oameni, devenindu-le subiect de discuție și dobândind astfel drepturi de viață cotidiană, de care, altminteri, fericirea mea sălbatică, sufocantă, este lipsită cu desăvârșire. Vasili Ivanovici (mă încăpățânam să-i spun astfel) își scoase pălăria neagră de fetru, parcă nu spre a-și răcori capul, ci anume ca să-mi salute gândurile. Își netezi încet creștetul capului, și umbrele frunzelor de tei trecură peste venele mâinii mari și se așezară iar pe părul cărunt. La fel de încet își întoarse capul spre mine, se uită la ziarul meu, la fața mea cu mască de cititor și, întorcându-se maiestuos la loc, își puse din nou pălăria.

Dar era deja al meu. Iată că se ridică anevoie, se îndreptă, își trecu bastonul dintr-o mână în cealaltă și, făcând mai întâi un scurt pas de probă, se depărtă liniștit – dacă nu greșesc, pe vecie, dar luase cu sine ca pe o ciumă neobișnuita molimă, fiind deja legat intim cu mine, sortit să se ivească pentru o

clipă în adâncul unui capitol, la cotitura unei fraze.

Reprezentantul meu era acum singur pe bancă și, pentru că se mută la umbră, unde abia șezuse Vasili Ivanovici, pe fruntea lui se legănă aceeași răcoare de tei care îl miruise pe cel ce plecase.

(1935)
Traducere de Adriana Liciu

1. Membru al organizației „Sutele negre ultrareacționare“.

Întâmplare din viață

Dincolo de perete, Pavel Romanovici povestea hohotind de râs cum îl părăsise nevasta.

N-am mai suportat zarva aceea oribilă și, fără să-i mai cer voie oglinzii, cu rochia boțită cu care căzusem lată după prânz și, probabil, cu amprenta pernei pe un obraz, am irumpt acolo, adică în sufrageria gazdei, unde am dat de următorul tablou: gazda mea, un anume Prișvin (nu e rudă cu scriitorul), asculta încurajator umplând țigări, iar Pavel Romanovici umbla de jur împrejurul mesei cu o față de coșmar, atât de livid, că parcă îi pălise și capul ras ca-n palmă – o curățenie tipic rusească, de inginer militar cumva, dar care acum îmi amintește ceva neplăcut, groaznic, ceva ca de ocnă.

Venise propriu-zis la fratele meu care tocmai plecase, dar de fapt îi era perfect egal, amarul din el trebuia să vorbească și uite că găsise pe cineva mulțumit să-l asculte într-un om prea puțin simpatic, abia cunoscut, și povestea printre hohote de râs, la care ochii nu participau, cum nevastă-sa adunase lucrurile din casă, cum îi luase din greșeală pince-nez-ul la care ținea, cum toate rudele ei fuseseră la curent înaintea lui, cum…

— Uite, interesant, i se adresă deodată direct lui Prișvin, un văduv evlavios, dar în același timp vorbind tot mai mult în spațiu, uite, interesant, oare pe lumea ailaltă cum o să fie, o să trăiască cu mine sau cu lacheul ăla?

— Hai să mergem la mine, Pavel Romanovici, am spus cu cel mai cristalin timbru al meu, și-abia atunci mi-a observat el prezența; eu stăteam lipită trist de colțul bufetului întunecat cu

care silueta mea minionă în rochie neagră aproape că se și contopise – da, port doliu, după tot, după toți, după mine, după Rusia, după fetusul chiuretat din mine. Am trecut în odăița mea minusculă, unde abia încape patul lat așternut cu mătase, iar pe măsuța joasă stă bomba de sticlă a lămpii, plină cu apă, și-n atmosfera asta a confortului meu personal, Pavel Romanovici a devenit brusc altul, s-a așezat tăcut și și-a șters ochii congestionați. M-am făcut ghem alături, am bătut pernele și am căzut pe gânduri – îngândurare feminină rezemată într-un cot –, uitându-mă la el, la capul lui albastru, la umerii solizi pe care s-ar fi potrivit mai curând o tunică decât un sacou. Mă uitam la el și mă tot miram, cum de-am putut să fiu cândva atrasă de bărbatul ăsta scund, îndesat, cu o figură de om de rând (doar dinții îi are teribil de frumoși, asta trebuie să recunosc), dar îmi căzuse cu tronc acum doi ani, când tocmai se pregătea să se însoare cu frumoasa lui – și ce-mi mai căzuse, ce-am mai plâns după el, ce-am mai visat lănțișorul ăsta subțire de pe încheietura lui păroasă!

Din buzunarul de la spate și-a extras portțigaretul mare, „de luptă“, după expresia lui, și, dând din cap deprimat, bătu de câteva ori – mai multe decât de obicei – țigara de capac.

— Da, Maria Vasilievna, spuse într-un sfârșit printre dinți, fumând și înălțându-și sprâncenele triunghiulare, da, cine s-ar fi putut gândi că o să se-ntâmple așa, aveam încredere în muierea asta, aveam toată încrederea.

După logoreea pe care o avusese, totul părea acum teribil de liniștit, se auzeau ploaia picurând pe pervaz și Prișvin țăcănindu-și după perete aparatul de umplut țigări. Ori pentru că ziua era mohorâtă, ori pentru că o nefericire de felul nefericirii lui Pavel Romanovici cere și din partea lumii înconjurătoare descompunere, eclipsă, mie mi s-a părut că se lăsase de mult seara, deși nu era decât ora trei din zi și eu mai aveam de făcut un drum în afara orașului, cu o treabă a fratelui meu.

— Ce putoare, zise Pavel Romanovici cu un fluierat, numai și numai ea a combinat-o cu el, n-am putut s-o sufăr niciodată și nu i-am ascuns asta Lenocikăi. Ce putoare! Cred că ai văzut-o – la vreo șaizeci, vopsită, parcă-i o iapă murgă, cocoșată de

grasă ce e. Mare păcat că e plecat Kolea. Cum se-ntoarce, să mă sune. Eu, mă știi, sunt un om simplu, ce-i în gușă, și-n căpușă, i-am spus de mult Lenocikăi: Maică-ta e rea, e periculoasă. Acum, uite care-i treaba: poate mă ajută Kolea să înjgheb o scrisoare către bătrână, o înștiințare, cum ar veni, formală, că eu știu și pricep foarte bine a cui influență e asta și cine a împins-o pe nevastă-mea – uite, în ideea asta, cât se poate de politicos, se-nțelege.

Eu tăceam. El era pentru prima dată la mine personal – vizitele la fratele meu nu contează – era prima dată că stătea la mine pe *kautsch*, îi și picase scrum pe pernele mele de toate culorile, dar ceea ce altădată mi-ar fi făcut o plăcere divină, acum nu mă mai bucura deloc. Este deja ceva vreme de când niște oameni cumsecade mă informaseră că n-avea o căsnicie reușită, că nevastă-sa se dovedise o proastă de două parale, o mizerabilă – și o bârfă clarvăzătoare îl dăduse de mult drept amant al ei pe originalul ăla care se lăsase ademenit de frumusețea ei de vacă. De-asta catastrofa nici n-a fost o surpriză pentru mine, mai mult decât atât, poate m-am și așteptat ca la un moment dat Pavel Romanovici să aterizeze la mine. Dar nu, oricât mi-am scormonit în adâncul sufletului, n-am găsit bucurie, din contră, mi-era așa de greu, așa de greu, că pur și simplu nici nu știu cum să mă exprim. Toate romanele mele, printr-o înțelegere secretă între eroii lor, au fost întotdeauna care mai de care mai mediocre și mai tragice sau, mai exact, mediocritatea le și făcea tragice. Preambulurile mi-e și rușine să le amintesc, despărțirile – mi-e silă, iar partea de mijloc, adică esențialul, pare să nici nu existe, nu-mi amintesc decât o vânzoleală indolentă, ca printr-o apă tulbure ori printr-o ceață lipicioasă. Atracția mea pentru Pavel Romanovici avusese cel puțin meritul de a nu semăna cu tot restul, rămânând rece și fermecătoare, dar acum era și ea atât de îndepărtată, de expirată, chiar invers, împrumutase de la ziua de astăzi o tentă de nefericire, de rateu, într-un fel, chiar de penibil, fiindcă fusesem nevoită să ascult cum se plângea de nevastă-sa și de soacră-sa.

— De s-ar întoarce Kolea mai repede, spuse Pavel Romanovici. Mai am un plan și se pare că nu-i rău. Dar,

deocamdată, poate e mai bine să plec.

Eu tăceam, îl priveam cu tristețe, acoperindu-mi gura cu franjurii șalului negru. El se apropie de fereastră, pe al cărei geam, bătând și bâzâind, urca de zor o muscă și pe urmă se oprea și se codea; apoi el atinse cotoarele cărților de pe etajeră. Ca mai toți oamenii care citesc puțin, era atras de dicționare, și acum extrase un volum cu ditamai cotorul, cu o păpădie și cu o copilă cu cârlionți roșcați pe copertă.

— Minunat lucru, zise, îndesă mamutul la loc și, brusc, izbucni în hohote de plâns.

L-am așezat alături de mine – el se legăna hohotind tot mai tare și înfundându-și fața în genunchii mei. I-am atins ușor cu degetele capul ca de șmirghel, fierbinte, și ceafa puternică, roz, cum îmi place așa de mult la bărbați. Hohotele s-au mai potolit puțin. M-a mușcat ușor prin rochie și s-a îndreptat.

— Știi ce? a spus plesnindu-și zgomotos palmele mari, scobite (așa arăta un unchi de-al meu de pe Volga cum dau drumul vacile la plăcinte), hai să mergem la mine, porumbițo. N-am stare să rămân singur. Uite, cinăm și noi împreună, trântim o votculiță și după aia la cinema, hm?

N-am putut să nu accept, deși știam că o să-mi pară rău. În timp ce contramandam la telefon treaba pe care-o aveam de făcut, m-am văzut în oglindă și mi s-a părut până și mie că arăt ca o călugăriță, cu o față de ceară, aspră, dar peste un minut, după ce m-am pudrat și mi-am pus pălăria, parcă m-am cufundat în ochii mei experimentați, negri, imenși, și în ei era o strălucire deloc monahală, chiar și prin voaletă ardeau, uf, cum mai ardeau. Pe drum, în tramvai, Pavel Romanovici se înstrăină, se făcu ursuz, eu îi povesteam despre slujba lui Kolea, iar lui îi umblau ochii – era vădit că nu asculta. Am ajuns. În cele trei cămăruțe pe care le ocupa cu Lenocika lui domnea o dezordine de nu-ți venea să crezi, ai fi zis că boarfele lui se încăieraseră cu ale ei. Ca să-l amuz pe Pavel Romanovici, m-am apucat să fac pe subreta, mi-am pus un șorțuleț uitat de toți într-un colț al bucătăriei, am readus liniștea printre mobile, am pus frumușel masa, așa că Pavel Romanovici își plesni din nou palmele și se hotărî să pună de un borș, că se mândrea teribil cu calitățile lui de bucătar.

După primele două, trei păhărele intră într-o stare neobișnuit de vioaie, aferat ca și cum ar fi avut într-adevăr un plan la îndeplinirea căruia trebuia să purceadă. Nu știu dacă și-a impus singur seriozitatea aia artificială cu care un bărbat care știe să bea savurează o votcă sau, într-adevăr, a avut impresia că încă din camera mea începuserăm, el și cu mine, să elaborăm ceva de soiul ăsta, să discutăm, dar și-a umplut stiloul, a adus cu o mină plină de înțeles un dosar – scrisorile nevesti-sii către el, din primăvară, când fusese plecat la Bremen sau nu știu unde – și se apucă să dea din ele citate care dovedeau că ea pe *el* îl iubește, nu pe ăla. Și repeta energic „așa“, „excelent“, „poftim, uite-aici“, în vreme ce-i dădea înainte cu băutura. Raționamentul lui consta în aceea că, de vreme ce Lenocika îi scrisese „te mângâi în gând, pavianul meu mic“, era imposibil să-l iubească pe celălalt, deci era în eroare și trebuia lămurită că era în eroare. După ce a mai băut, și-a schimbat umoarea, s-a posomorât, a început să fie bădăran, s-a descălțat, Dumnezeu știe de ce, și pe urmă din nou, ca mai înainte, a izbucnit în hohote de plâns și, hohotind, umbla dintr-o cameră în alta, de parcă eu nici n-aș fi fost acolo, și cu talpa goală a făcut vânt cu toată puterea unui scaun peste care dăduse. Între timp isprăvise carafa, intrând în faza a treia, final al acestui silogism beat în care se combinaseră după toate regulile aferarea de la început și mohoreala de după ea. Acum dădea impresia că stabiliserăm ceva amândoi (ce anume, era destul de neclar), ceva care-l punea într-o lumină extrem de urâtă pe amantul ei, și planul era ca eu, chipurile din proprie inițiativă, să mă duc la ea și să o „previn“, dându-i totodată să înțeleagă și că Pavel Romanovici se opusese ferm oricărei intervenții și că sfaturile lui erau angelic de dezinteresate. Nici n-am apucat să mă dezmeticesc bine, împresurată și înghesuită de șoapta stufoasă a lui Pavel Romanovici care deja se încălța zorit, că m-am trezit sunând-o la telefon și abia când i-am auzit vocea, ridicată, prostesc de sonoră, mi-a devenit deodată limpede că sunt beată și că fac tâmpenii. Am închis, dar el a început să-mi sărute mâinile reci pe care mi le strângeam, și am telefonat iar, am fost recunoscută fără entuziasm, am spus că trebuie să ne vedem în legătură cu o chestiune, și ea, după

ce s-a codit puțin, a acceptat să mă duc la ea chiar atunci. Acum, adică atunci când ieșisem deja din casă împreună cu Pavel Romanovici, a reieșit că planul nostru era deja pus la punct și că era teribil de simplu: eu trebuia să-i spun ei că Pavel Romanovici are să-i comunice ceva extrem de important, care nu avea absolut, dar absolut nici o legătură cu despărțirea lor (asupra acestui lucru a insistat în mod deosebit, savurându-și tactica) și că o așteaptă în berăria de peste drum.

Mie mi-a trebuit foarte mult ca să urc scara și, nu știu de ce, mă chinuia gândul că ultima oară când mă văzusem cu ea avusesem aceeași pălărie și aceeași vulpe neagră pe umăr. Lenocika, în schimb, mi se înfățișă elegantă, proaspăt coafată, din câte se vedea, dar prost și, oricum, urâțită, cu niște umflături bătrânești în jurul gurii rujate șic, care făceau ca tot șicul să se ducă pe apa sâmbetei.

— Nu cred că e așa de important, a zis ea uitându-se la mine cu o privire curioasă, dar dacă el crede că a mai rămas ceva de discutat, mă rog, sunt de acord, dar am rugămintea să fie cu martori, mi-e frică să rămân singură cu el, mi-a ajuns, mulțumesc frumos.

După ce am intrat în berărie, Pavel Romanovici s-a așezat cu coatele pe masă, și-a șters cu degetul mic ochii goi, roșii, și i-a povestit o groază, monoton, „o întâmplare din viață“ unui neamț absolut necunoscut care stătea la aceeași masă, o namilă de bărbat cu o cărare linsă, dar cu un puf negru pe ceafă și cu unghiile roase.

— Pe de altă parte, spunea Pavel Romanovici, taică-miu n-a vrut să dea de bucluc, așa că a hotărât să-l împrejmuiască. Buuun. De la noi până acolo erau cam… Îi făcu distrat semn cu capul soției și continuă ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic: … cam de-aici până la tramvai, așa că nu puteam să avem nici un fel de pretenții la ei. Dar cred că sunteți de acord că să-ți petreci toată toamna la Vilna fără lumină nu-i tocmai o glumă. Atunci, călcându-și pe inimă…

Nu se-nțelegea nimic din ce povestea. Neamțul asculta de zor, cu gura întredeschisă, nu prea înțelegea rusește, dar actul propriu-zis al înțelegerii îi aducea satisfacție. Lenocika, care ședea așa de aproape de mine că-i simțeam căldura neplăcută,

se apucă să scotocească în poșetă.

— La această hotărâre, spunea Pavel Romanovici, a contribuit boala lui taică-miu. Dacă chiar ați locuit acolo, vă amintiți desigur strada. Noaptea-i cald acolo și se întâmpla des...

— Pavlik, spuse Lenocika, uite-ți pince-nez-ul, l-am pus fără să vreau în poșetă.

— Noaptea e întuneric acolo, repetă Pavel Romanovici, deschise micul etui pe care i-l aruncase ea peste masă, își puse pince-nez-ul și, scoțând un revolver, începu să tragă în soție.

Ea se prăvăli urlând sub masă, trăgându-mă și pe mine după ea, iar neamțul, care se depărtase dintr-un salt de Pavel Romanovici, se împiedică de noi și căzu și el grămadă, așa că ne-am cam amestecat toți trei, dar tot am văzut cum chelnerul, care sărise la agresor, i-a dat în cap, mulțumit nevoie mare și cu toată puterea, cu o scrumieră de fier. A urmat obișnuita, în astfel de cazuri, aducere la ordine a lumii date peste cap – cu participarea unor gură-cască, a poliției și a salvării. Lenocika, cu o rană în umărul gras, bronzat, gemând fals, a fost transportată la spital, dar, uite, cum l-au luat pe Pavel Romanovici, asta n-am văzut. Când s-a isprăvit totul, adică atunci când și-au reluat toate cele locurile – felinarele, casele, stelele –, m-am trezit pe strada pustie împreună cu neamțul; masiv, cu capul gol, într-un trenci larg, parcă plutea alături de mine. Mie mi s-a părut la început că mă conducea acasă, dar brusc mi-am dat seama că îl conduceam eu pe el. Încet, convingător, dar nu lipsit de orice poezie și, cine știe de ce, într-o franceză stricată, îmi explică în ușa lui că nu mă putea duce la el, fiindcă locuiește cu un prieten care îi ține loc și de tată, și de frate, și de soție. Scuzele lui mi s-au părut atât de jignitoare, încât i-am spus poruncitor să cheme imediat un taxi și să mă ducă unde stau în gazdă, dar el a zâmbit speriat și mi-a trântit ușa-n nas; și iată-mă mergând deja pe strada udă – deși ploaia stătuse de mult –, udă și parcă rușinată, singură cuc, cum mi-e dat să merg de-un veac, și în fața ochilor mei se tot înălța, se tot înălța Pavel Romanovici ștergându-și bietul cap de sânge și de scrum.

(1935)
Traducere de Adriana Liciu

Primăvară la Fialta

Primăvara la Fialta e înnorată și mohorâtă. Totul e ud: trunchiurile pătate ale platanilor, ienuperii, gardurile, pietrișul. Departe, în zarea palidă încadrată inegal de case albăstrii ce dau să se ridice în genunchi și dibuie după un reazem (un chiparos de cimitir se întinde după ele), muntele Sf. Gheorghe, vag conturat, seamănă mai puțin ca oricând cu pozele sale color care așteaptă un turist (de prin 1910, judecând după pălăriile doamnelor și tinerețea vizitiilor), înghesuite în caruselul înțepenit al suportului lor, între rânjetul unei pietre din cristale de ametist și rococoul marin al unor scoici. Vânt nu e, aerul este cald, miroase a ars. Marea, preaîndestulată și desărată de ploaie, e oliv pal; nicicum nu izbutesc să se înspumeze valurile molâi.

Tocmai într-o astfel de zi mă deschid ca un ochi în mijlocul orașului, pe o stradă abruptă, absorbind dintr-odată tot: și tejgheaua cu ilustrate, și vitrina cu crucifixuri, și afișul unui circ în turneu, cu un colț umed dezlipit de pe zid, și coaja încă foarte galbenă de portocală de pe trotuarul vechi, vânăt, care păstrează ici-colo, ca prin vis, stranii urme de mozaic. Iubesc orășelul ăsta; să fie pentru că în scobitura numelui său simt mirosul dulce-jilav al micuței, întunecatei, celei mai boțite dintre flori[1], și nu în ton, deși e limpede ecoul Ialtei; să fie pentru că primăvara lui somnoroasă e un neasemuit balsam pentru suflet, nu știu; dar ce bucuros am fost să mă trezesc acolo și, uite-așa, s-o iau lipa-lipa în sus, în întâmpinarea pârâiașelor, fără șapcă, cu capul ud, cu trenciul pus direct peste cămașă!

Venisem cu expresul de noapte, nărăvit să culeagă, cu frenezia aceea a lui de locomotivă, bubuind, cât mai multe tuneluri; venisem pe negândite, pentru o zi, două, profitând de un răgaz în mijlocul unei călătorii de afaceri. Soția, copiii mi-i lăsasem acasă: prezent tot timpul în nordul luminos al firii mele, plutind tot timpul alături de mine, chiar prin mine, și totuși în afara mea, acest sistem al fericirii.

De pe o treaptă mică se ridică și porni, cu o burtă ombilicată, cenușie, umflată, un puradel de sex masculin, pășind șontâc-șontâc pe colăcei și căznindu-se să ducă deodată trei portocale, tot scăpând câte una, până căzu și el, și-atunci, cât ai clipi, i le și înhăță o fetiță cu o salbă grea în jurul gâtului oacheș și cu o fustă lungă, ca de țigancă. Mai încolo, pe terasa udă a unei cafenele, un chelner ștergea măsuțele; cu el stătea de vorbă, sprijinindu-se în rând cu mine de parapet, cu o mustață deprimată, un vânzător de zaharicale alambicate cu luciu selenar, cu un coș deprimant de plin. Parcă încetase să bureze ori se obișnuise Fialta și nu mai știa nici ea ce respiră, aer umed ori ploaie caldă. Îndesându-și din mers pipa dintr-o chisea de cauciuc, un englez din soiul rezistent la transport, în șalvari cadrilați, apăru de sub un arc și intră într-o farmacie, după al cărei geam se sfârșeau de mult de sete niște bureți mari și palizi într-o vază albastră. Doamne, ce desfătare simțeam prelingându-mi-se prin toate venele, cu ce recunoștință răspundea totul în mine la foșnetele, la miresmele acestei zile cenușii, preapline de primăvara pe care, totuși, n-o simțeam încă în mine! Mintea mi-era limpede după o noapte de nesomn; înțelegeam tot: fluierul mierlei în grădina de migdali din spatele capelei, îngrămădeala pașnică a ruinelor acelora de locuit pe post de case și, departe, după un văl de aer, marea cu respirația ei, și scânteierea pizmașă a cioburilor verzi zbârlite din înaltul unui zid (pe partea cealaltă – orgoliul în stucatură al unui bogătaș local) și, lipit pe zid, afișul unui circ: un indian înaripat, aruncând din goană lasoul, înfășoară o zebră imposibilă, iar pe socluri împestrițate cu stele stau în fund niște elefanți buimaci.

Același englez de adineauri mi-o luă acum înainte. În treacăt, absorbindu-l odată cu tot restul și pe el, am văzut cum,

lansând într-o parte un ochi mare de acvamarin cu o căutătură aţâţată, şi-a lins fulgerător buzele cu vârful limbii. Maşinal, m-am uitat şi eu într-acolo şi am văzut-o pe Nina.

De fiecare dată când o întâlneam, de cincisprezece ani de când dura... nu mă încumet să spun precis... prietenia? romanul nostru?... părea să nu mă recunoască imediat; şi acum la fel, o clipă rămase cum stătea, întorcându-se pe jumătate, întinzând umbra de pe gâtul înfăşurat într-o eşarfă galben-citron cu o nesiguranţă binevoitoare, plină de curiozitate... şi iat-o deja scoţând un strigăt cu mâinile ridicate, jucându-şi toate cele zece degete prin aer, şi în mijlocul străzii, cu înflăcărarea sinceră a unei vechi prietenii (cu aceeaşi căldură cu care îmi făcea semnul crucii când ne despărţeam), mă sărută de trei ori cu toată gura şi mi se alătură, agăţându-se de mine, potrivindu-şi dintr-un salt şi o glisadă pasul cu al meu, în strâmta ei fustă roşcată cu şliţ pe gambă.

— Ferdinanduşka e aici, cum să nu, răspunse ea şi imediat, drăguţ şi vesel, se interesă la rândul ei de soţia mea. Hoinăreşte pe undeva cu Segur, continuă ea despre soţ, iar eu trebuie să fac nişte cumpărături, că plecăm. Stai, unde mă duci, Vasenka?

La drept vorbind, înapoi în trecut, lucru pe care-l făceam de fiecare dată când mă întâlneam cu ea, repetând parcă întreaga intrigă ce se adunase de la început şi până la ultima adăugire, cum se încheagă cele deja spuse într-un basm rusesc, când i se dă ghes să meargă mai departe. Acum ne întâlneam în ceţoasa şi calda Fialtă şi n-aş fi putut serba mai elegant această întâlnire (vom enumera din nou, cu viniete colorate de mână, toate meritele precedente ale sorţii), nici dacă aş fi ştiut că era ultima; zic ultima, pentru că nu sunt în stare să-mi imaginez vreo firmă pe lumea cealaltă care să accepte să-mi mai aranjeze o întâlnire cu ea dincolo de mormânt.

E deja mult de tot de când am cunoscut-o pe Nina, în 1917 trebuie să fi fost, judecând după locurile acelea în care timpul s-a uzat. S-a întâmplat la o onomastică, la o mătuşă a mea, la moşia ei de lângă Luga, într-o neîntinată iarnă de ţară (cât de bine îmi amintesc primul semn că eram pe-aproape: un hambar roşu în mijlocul câmpului alb). Eu abia terminasem

liceul; Nina se logodise deja: de-o seamă cu secolul, ea, în ciuda faptului că era mică de statură și slabă sau poate tocmai de-aceea, părea mult mai în vârstă decât anii pe care-i avea și, tot așa, la treizeci și doi părea mult mai tânără. Logodnicul ei de-atunci, un ofițer combatant din acela îngrijit, bărbat bine, cam greoi, om de ispravă, cântărindu-și fiecare cuvânt cu un cântar întotdeauna verificat și lustruit, vorbind cu un glas egal și mângâios de bariton, care devenea și mai mângâios când i se adresa ei; pe scurt, o persoană dintre acelea despre care orice părere sfârșește printr-o trimitere la probitatea lor ireproșabilă (un camarad minunat, un martor ideal la duel) și care, dacă chiar se îndrăgostesc, nu iubesc pur și simplu, ci adoră; acum lucrează cu succes ca inginer într-o țară tropicală foarte îndepărtată, unde ea nu l-a urmat.

Se aprind ferestrele și se întind, cu crucea pe spate, cu fața în jos, pe zăpada groasă, întunecată; se lasă între ele și lumina în evantai de deasupra intrării principale. Nu-mi amintesc de ce-am dat cu toții năvală din sala sonoră cu coloane în întunericul acela încremenit, populat doar de brazii a căror masivitate de zăpadă îi făcea încă pe-atâta de umflați; să ne fi chemat paznicii să vedem promițătoarea vâlvătaie a unui incendiu îndepărtat, să fi admirat calul de gheață sculptat lângă iaz de meditatorul elvețian al verilor mei? Amintirea revine la viață abia pe drumul de întoarcere spre casa luminată, în timp ce pășeam unul câte unul pe poteca îngustă dintre nămeții sumbri, cu scârț-scârț-scârțâitul acela care, cum se-ntâmplă, servea ca unică temă a taciturnei nopți de iarnă. Eu mergeam în urma celorlalți; în fața mea, la trei pași alunecoși, pășea un mic contur aplecat; brazii își târguiau în tăcere plăcintele albăstrii; poticnindu-mă, mi-a scăpat – și n-am putut s-o dibui imediat – o lanternă cu bateria moartă pe care mi-o vârâse cineva ; și pe loc, atrasă de drăcuiala mea, cu un râs iute, zglobiu, gutural, care savura dinainte hazul, Nina se întoarse sprintenă spre mine. Îi spun Nina, dar atunci abia dacă-i știam numele, abia dacă apucaserăm să ne spunem ceva, orice… „Cine-i ăsta?“, întreba ea curioasă, iar eu o sărutam deja pe gâtul neted și arzând tot în spatele gulerului, încins cum era de blana de vulpe care mi se tot punea în cale,

până când ea și-a întors spre mine și și-a potrivit pe buzele mele, cu simplitatea aceea sinceră proprie numai ei, buzele ei conștiincioase, inimoase.

Dar, într-o explozie de veselie, despărțindu-ne într-o clipită, începu pe-ntuneric o bătaie cu zăpadă, și cineva, scăpând, căzând, scârțâind, hohotind și gâfâind, se cățără pe un nămete, nămetele o luă la fugă, oftă, ampută un pâslar. Și pe urmă, până să ne împrăștiem, n-am mai scos o vorbă unul cu altul, n-am aranjat nimic în privința celor cincisprezece ani de drumuri care aveau să urmeze, care porniseră deja spre zări, încărcați cu părți din întâlnirile noastre dezlânate, și urmărind-o prin labirintul de gesturi și umbre de gesturi din care s-a compus seara aceea (a cărei schiță o pot reface acum, în mare, doar după alte seri asemănătoare, dar fără Nina), am fost uimit, țin minte, nu atât de lipsa de atenție cu care mă trata, cât de naturalețea sinceră a acestei lipse de atenție, eu neștiind încă pe-atunci că, numai două cuvinte dacă aș fi spus, pe dată i-ar fi luat locul, cu coloritul minunat al sentimentelor, un interes vesel, bun, participativ pe cât se poate, de-ai fi zis că dragostea feminină era o apă de izvor cu săruri curative, din care ea dădea cu dragă inimă să bea oricui din micul căuș al palmei ei, numai să-i fi amintit.

— Ultima oară ne-am văzut, parcă, la Paris, am remarcat eu, ca să provoc una dintre expresiile familiare pe fețișoara ei cu pomeți ieșiți, cu buze de un zmeuriu închis; și, într-adevăr: ea zâmbi atât de ironic, de parcă aș fi spus o glumă nesărată sau, mai exact, de parcă toate orașele astea în care ne fixa soarta întâlnirile, la care nu apăream din voința noastră, toate aceste peroane, și scări, și străduțe ușor butaforice erau decoruri rămase din cine știe ce alte vieți jucate până la sfârșit și care aveau atât de puțin de-a face cu jocul sorții noastre, încât era aproape o lipsă de gust să le-amintești.

Am însoțit-o la o prăvălioară, una din pasaj; acolo, în clarobscurul mărgelat, a zăbovit o groază învârtind în mâini niște portmonee roșii din piele, îndesate cu o hârtie fină, uitându-se la etichetele cu prețul de parcă voia să le afle vârsta; pe urmă a cerut unul exact la fel, dar maro, și când, după o foșneală de zece minute, a fost găsită exact minunea

aceea, puțin a lipsit să ia banii din mâna mea, dar s-a dezmeticit la timp și am plecat fără să cumpărăm nimic.

Strada era tot umedă, fără viață; mirosea a fum înecăcios dinspre ferestrele goale ale caselor palide, trezindu-mi o amintire tătărească; o mică trupă de țânțari se îndeletnicea cu stopatul aerului deasupra unei mimoze care înflorea lăsându-și mânecile până-n pământ; doi muncitori cu pălării cu boruri largi mâncau brânză cu usturoi, rezemându-se de un panou de afișaj pe care erau lipiți un husar-dresor cu mustăți și un tigru portocaliu pe un suport alb, iar pictorul mersese atât de departe cu dorința de a-l face cât mai feroce, încât se întorsese de pe partea cealaltă și dăduse figurii lui ceva omenesc.

— *Au fond*, voiam un pieptăn, zise Nina cu un regret tardiv.

Cât de bine îi cunoșteam șovăiala, ezitările, adusul aminte, ușoara agitație de voiaj! Întotdeauna, ori abia venise, ori chiar atunci pleca. Dacă ar fi trebuit să prezint la un concurs de viață terestră o mostră de ipostază de-a ei, probabil că aș fi așezat-o în fața unui birou dintr-o agenție de voiaj, cu picioarele împletite, unul bătând cu vârful în linoleum, cu coatele și poșeta pe biroul îndărătul căruia funcționarul, luând un creion de după ureche, chibzuiește împreună cu ea deasupra planului unui vagon de dormit.

Prima dată o întâlnisem în străinătate, la Berlin, în vizită la niște cunoscuți. Eu mă pregăteam să mă însor; ea tocmai se despărțise de logodnic. Am intrat, am văzut-o de departe și, mașinal, dar fără greș, am stabilit, dintr-o ochire aruncată celorlalți bărbați din cameră, care dintre ei știa despre ea mai mult decât știam eu. Stătea cu picioarele în colțul unei canapele, formând cu trupul ei mic, făcut parcă anume pentru asta, un Z; lângă toculețul ei, pe canapea era o scrumieră; și după ce se uită țintă la mine și ascultă cu atenție numele meu, își desprinse de buze țigaretul lung ca un lujer și, tărăgănat, cu bucurie, exclamă: „Nu!“ (în sensul de „Nu-mi cred ochilor“), și imediat toți, în primul rând ea, avură impresia că între noi era o veche relație de amiciție: de sărut nici vorbă să-și amintească, în schimb (prin el, totuși) rămăsese cu o impresie generală de ceva intim, amintirea unei prietenii care, de fapt, nu existase niciodată între noi. Așa încât relațiile noastre au

evoluat în baza unei amiciții imaginare, inexistente, fără legătură totuși cu ușuratica, generoasa, prietenoasa ei dorință de dragoste. Întâlnirea n-a avut absolut nici o importanță, dacă e să ne luăm după cuvintele rostite, dar deja nu mai exista între noi nici un fel de barieră și, pomenindu-mă lângă ea la o masă de ceai, i-am încercat cu nerușinare răbdarea ascunsă.

Pe urmă a dispărut din nou, iar un an mai târziu îmi conduceam împreună cu soția fratele care călătorea la Viena și, când trenul, ridicându-și geamurile, s-a urnit și a plecat, iar noi ne-am îndreptat spre ieșire pe partea cealaltă a peronului, deodată, lângă un vagon al expresului de Paris, o văd pe Nina îngropându-și fața în niște trandafiri, în mijlocul unui grup de persoane enervant de necunoscute mie, care stăteau roată și se uitau la ea cum privește niște gură-cască la o altercație pe stradă, la un copil abandonat sau la victima unui accident, adică, în mod evident, conducând-o. Ea mi-a făcut semn cu florile, eu i-am făcut cunoștință cu Elena Konstantinovna și, în vânticelul acela de gară care accelerează viața, n-au trebuit schimbate mai mult de câteva cuvinte, pentru ca două femei total diferite să-și spună deja la următoarea întâlnire pe niște nume care le făceau cu atâta ușurință mai mici, de parcă le fluturaseră pe buze din copilărie. Atunci, în umbra albastră a vagonului, a fost pomenit pentru prima dată Ferdinand: am aflat că se mărita cu el. Era timpul să urce, i-a sărutat rapid, dar cu evlavie pe toți, s-a cățărat pe platformă, a dispărut și pe urmă, prin geam, am văzut cum se instala în compartiment, uitând brusc de noi, trecând în altă lume, și noi toți, cu mâinile în buzunare, ne uitam parcă pe furiș la viața prin nimic suspectă din spatele geamului, până când ea și-a venit din nou în fire la fereastra culoarului, după care a ridicat ochii și a tras în sus de tablou, dar fără nici un rezultat; cineva a ajutat-o, și ea s-a aplecat afară teribil de mulțumită; unul dintre noi, nevoit deja să facă pași, i-a dat o revistă și un Tauchnitz[2] (ea citea în engleză numai în tren), totul a prins să alunece impecabil de lin și eu țineam biletul de peron mototolit de nici nu mai știai ce e, iar în minte îmi suna sâcâitor, ivită Dumnezeu știe de ce din cutia muzicală a memoriei, o romanță din alt veac (legată, zice-se, de o dramă pariziană de amor), pe

care o cânta o rudă îndepărtată de-a mea, o fată bătrână urâtă foc, cu o față galbenă ca ceara de biserică, dar posedată de un glas atât de fermecător de plin, de puternic, încât o înghițea cu totul, ca un nor de foc, numai ce începea:

On dit que tu te maries,
tu sais que j'en vais mourir[3]

și melodia asta, ciuda chinuitoare și asocierea trezită de muzică între cununie și moarte, și chiar vocea cântăreței însoțind amintirea ca posesoare a melodiei nu mi-au dat pace câteva ceasuri bune, dar au mai apărut și după aceea, cu pauze tot mai mari, ca niște ultime valuri mici, plate, plescăind tot mai rar și mai distrat, sau ca vibrațiile imperceptibile ale bronzului după ce clopotarul se află deja din nou în sânul veselei sale familii. Iar peste încă un an sau doi mă aflam cu niște treburi la Paris și la cotul scării, în hotelul în care l-am prins pe actorul de care aveam nevoie, ne-am ciocnit iar unul de altul fără să ne fi înțeles: se pregătea să coboare, ținea cheia în mână. „Ferdinand s-a dus la scrimă", a spus degajat și, privindu-mi partea de jos a feței și chibzuind repede ceva în gând (era de o isteține fără seamăn în ale dragostei), s-a întors și m-a condus fâțâindu-se pe gleznele subțiri pe castorina albastră a mochetei, iar pe scaunul de la ușa camerei ei era o tavă cu resturile micului dejun, cu urme de miere pe cuțit și cu o groază de firimituri pe porțelanul cenușiu al bolului, dar în cameră se făcuse deja curat și, din cauza curentului nostru, volanul cu dalii albe al muselinei brodate fu aspirat și înfundat între canaturile trezite la viață ale geamului ce dădea într-un balcon îngust de fontă, și abia când ne-am încuiat au dat și ele drumul, cu un oftat fericit, faldului perdelei; iar puțin mai târziu eu pășeam în balconașul acela și din strada matinală, cenușiu-violacee, pustie și mohorâtă, venea miros de benzină și de frunziș tomnatic de arțar: da, totul se întâmplase atât de simplu, cele câteva exclamații și râsete ușoare scoase de noi se potriveau atât de puțin cu terminologia romantică, încât nici nu și-ar fi avut locul cuvântul acela de brocart – adulter; și cum nu cunoșteam încă tristețea aceea morbidă care avea să

otrăvească întâlnirile mele cu Nina, probabil că eram cât se poate de vesel (de vreme ce ea chiar era veselă) când am plecat de-acolo la un birou să căutăm o valiză pierdută de ea, pentru ca apoi să ne ducem la cafeneaua unde i se afla soțul cu suita lui de-atunci.

N-am să-i spun numele de familie și, din bună-cuviință, chiar schimb numele acestui ungur care scrie în franceză, al acestui scriitor cunoscut încă... n-aș vrea să mă întind despre el, dar îmi iese de sub peniță. Acum gloria i-a pălit și asta mă bucură; nu eram singurul care mă împotriveam farmecului lui diabolic; nu numai pe mine mă trecea un fior ofiologic când luam în mână vreo nouă carte de-a lui. Faima celor ca el merge repede, dar în scurt timp se îngreunează, răcindu-se până aproape de uitare, iar istoria abia dacă păstrează un epitaf și vreo anecdotă. Zeflemist, plin de el, având întotdeauna pregătit un calambur sulfuros, cu o ciudată expresie de expectativă în ochii egipteni, acest fals om de viață acționa în mod irezistibil asupra mamiferelor mici. După ce-și însușise la perfecție arta ficțiunii, se împăuna teribil cu titulatura de autor, pe care o punea mai presus decât pe aceea de scriitor; eu însă n-am înțeles niciodată cum e posibil să inventezi cărți, la ce bun e ficțiunea; și, fără să mă sperii de privirea lui persiflant-amabilă, i-am mărturisit o dată că, dacă aș fi literat, numai inimii i-aș îngădui să aibă imaginație și, fie, aș admite și memoria, această lungă umbră vesperală a adevărului, dar rațiunea nu mi-aș purta-o pentru nimic în lume pe la baluri mascate.

Când ne-am întâlnit, îi cunoșteam deja cărțile; entuziasmului superficial pe care mi-l îngăduisem la început citindu-l îi luase deja locul un ușor dezgust. La începuturile lui mai puteai distinge prin ferestrele pictate ale prozei sale stranii câte o grădină, câte o bine știută dispunere onirică a copacilor... dar cu fiecare an fresca devenea tot mai păstoasă, rozeurile și lilaurile tot mai îngrozitoare; iar acum nu se mai vede deja nimic prin această oribilă sticlă prețioasă și, dacă ar fi s-o spargi, tot ce ți-ar năpădi sufletul ar fi o noapte neagră și absolut pustie. Dar ce periculos era la apogeul lui, cu ce otravă împroșca, cu ce bici plesnea dacă era atins! Tornada trecerii lui

lăsa locul neted în urmă, arboretul zăcea doborât la pământ, nu se mai ridica decât praful, prin care se învârtea ca un titirez, urlând de durere, cronicarul de ieri. Pe-atunci făcea vâlvă la Paris *Passage à niveau* a lui, era, cum se spune, foarte anturat, și Nina (la care maleabilitatea și agerimea suplineau instrucția deficitară) intra deja în rolul, n-am să spun de muză, dar de tovarăș de suflet al soțului-creator; mai mult chiar: de sfetnic tăcut, lunecând cu solicitudine prin meandrele intimității lui și, cu toate că e puțin probabil ca ea să fi citit în realitate măcar una dintre cărțile lui, cunoștea surprinzător de bine cele mai reușite detalii, din discuțiile unor prieteni aleși. Când am intrat noi, în cafenea cânta o orchestră de femei; am observat în treacăt că în una dintre oglinzile în care erau îmbrăcate coloanele se reflecta pulpa de struț a unei harpe și, imediat după aceea, am văzut o masă dublă la care, în mijlocul laturii lungi și cu spatele rezemat de pluș, prezida Ferdinand, și pentru o clipă poza aceea a lui, poziția brațelor desfăcute și fețele întoarse spre el ale convivilor mi-au amintit, ca o caricatură coșmarescă… ce mi-au amintit n-am înțeles nici eu pe loc, iar pe urmă, când am înțeles, m-a mirat ce blasfematorie era comparația, dar, la o adică, nu mai blasfematorie decât însăși arta lui. El se uita la orchestră; avea pe el, sub un sacou cafeniu, un pulover alb tricotat, cu guler înalt, plisat; deasupra părului pieptănat peste tâmple adăsta un halou de fum de țigară reprodus de oglinda din spatele lui; fața osoasă și, cum se obișnuiește să se spună, rasată, era încremenită, doar ochii lunecau de colo-colo plini de satisfacție. Evitând locurile pe unde ar fi fost tentat fără doar și poate să-l caute un profan, pusese ochii pe această cafenea acceptabilă, cam anostă, și devenise un obișnuit al ei dintr-un sentiment al ridicolului extrem de propriu lui, găsind de un haz teribil tocmai jalnica atracție a acestei cafenele: o orchestră dintr-o semiduzină de doamne care torceau muzică, obosite și rușinoase, neștiind – potrivit expresiei lui – unde să-și facă dispărut pieptul, superfluu în lumea armoniei. După fiecare număr, îl lovea epilepsia aplauzelor, care treziseră deja (așa am avut eu impresia) un prim semn de întrebare în mintea patronului cafenelei și a clienților ei simpli, dar care îi

înveseleau teribil pe amicii lui Ferdinand. Erau acolo un pictor cu capul complet chel, dar cât de cât căptușit, pe care și-l vâra în toate tablourile (*Salomeea cu o bilă de popice*), un poet care știa să prezinte cu cinci bețe de chibrit întreaga istorie a căderii în păcat, un pederast bine crescut cu o privire imploratoare, un foarte cunoscut pianist, prezentabil la față, dar cu o expresie înfiorătoare a degetelor, un scriitor sovietic, tinerel, tuns periuță și cu o pipă micuță, care nu înțelegea nici să-l pici cu ceară ce societate era aceea în care nimerise; mai erau și niște domni care mi se încurcă acum în minte, dintre care doi, trei se distraseră, probabil, cu Nina. Ea era singura femeie de la masă, se gheboșa lipindu-se de paiul din care sugea, și nivelul lichidului cobora cu un fel de iuțeală copilărească în paharul înalt și abia când a ajuns la fund a început o gâlgâială și s-a auzit un scâncet, iar ea a dat paiul la o parte cu limba, abia atunci i-am prins în sfârșit privirea; nu m-am lăsat până nu i-am prins-o, nevenindu-mi să cred că reușise să uite complet cele întâmplate de dimineață; atât de bine să uite încât, întâlnindu-mi privirea, să-mi răspundă cu un zâmbet întrebător; și abia după ce s-a uitat fix la mine și-a dat brusc seama că se cuvine să zâmbească altfel. Între timp Ferdinand, fiindcă doamnele, dând la o parte instrumentele ca pe niște mobile, părăsiseră temporar estrada, se distra pe seama unui bătrânel străin care ședea nu departe de el, cu ceva mic și roșu la butonieră și cu o barbă căruntă care forma împreună cu mustățile, drept la mijloc, un confortabil cuib gălbui pentru gura care mesteca lacom. Pe Ferdinand, cine știe de ce, îl făceau întotdeauna să râdă emblemele senectuții.

N-am stat mult la Paris, dar după trei zile de bătut străzile împreună, între mine și Ferdinand se legaseră deja relațiile acelea pline de însuflețire pe care știa să le creeze ca nimeni altul. Mai târziu aveam să-i fiu și util: firma mea a cumpărat de la el un subiect pentru un film și-atunci m-a înnebunit cu telegramele. În acești zece ani am început să ne și tutuim și am lăsat în două, trei locșoare mici depozite de amintiri comune… Eu însă nu m-am simțit niciodată în largul meu în prezența lui, și acum, aflând că era și el la Fialta, m-a încercat bine știuta senzație că mă lasă puterile sufletești; un singur lucru mă mai

îmbărbătă: recenta cădere a noii lui piese.

Și iată-l venindu-ne în întâmpinare, într-o manta absolut impermeabilă, cu cordon, clape la buzunare, aparat foto pe umăr, ghete bălțate căptușite cu gutapercă, sugând imperturbabil (cu o nuanță, totuși, de uitați-ce-caraghios-mai-sug) o acadea lungă cu luciu selenar, specialitatea Fialtei. În rând cu el, cu un mers ușor țopăit, pășea Segur, un domn ușor filfizon, cu o rumeneală feciorelnică până sub ochi și cu un păr negru-albăstriu lins, mare iubitor de eleganță și prost ca noaptea; îi era necesar lui Ferdinand pentru ceva anume (Nina, când se ivea prilejul, cu inimitabila ei suavitate gemută, care nu obliga la nimic, exclama în treacăt: „E așa o scumpete Segur“, dar nu intra în detalii). S-au apropiat, Ferdinand și cu mine ne-am salutat exagerat, știind din experiență că asta era de fapt tot, dar dând impresia că nu era decât începutul; așa era întotdeauna cu noi: după obișnuita despărțire, ne întâlneam ținându-ne reciproc isonul pe coarda emoției, într-o agitație amicală, în zarvă de sentimente dând să se așeze; dar plasatorii închideau ușile și deja nu mai intra nimeni.

Segur mi se plânse de vreme, iar eu nici n-am înțeles la început despre ce vreme vorbea: primăvăratica, cenușia esență a Fialtei, cu umezeala ei de seră, dacă se poate numi vreme, era la fel de departe față de tot ceea ce ne putea servi mie și lui drept subiect de conversație ca și firavul cot al Ninei, pe care-l țineam între două degete, ori ca strălucirea hârtioarei de argint aruncate ceva mai încolo, în mijlocul caldarâmului ghebos. Am pornit toți patru mai departe, având drept țel aceleași cumpărături nedefinite.

— Excelent indianul ăsta! strigă deodată cu un apetit frenetic Ferdinand, trăgându-mă zdravăn de mânecă, dându-mi un ghiont și arătându-mi afișul.

Ceva mai încolo, lângă o arteziană, își dărui acadeaua unei fetițe indigene cu salbă; ne-am oprit să-l așteptăm: el, lăsându-se pe vine, spuse ceva adresându-se genelor ei plecate, parcă date cu funingine, apoi ne ajunse din urmă zâmbind cu toată gura și făcând una dintre remarcile acelea porcoase cu care-i plăcea să-și asezoneze vocabularul. După care atenția îi fu atrasă de un nenorocit de obiect monstruos expus în dugheana

cu suveniruri: un simulacru în piatră al muntelui Sf. Gheorghe, cu un tunel negru la poale, care se dovedi a fi gura unei călimări, și cu un jgheab pentru peniță, sub formă de șine de cale ferată. Cu gura căscată, tremurând de încântare, învârti în mâini obiectul ăla plin de praf, mătăhălos și absolut iresponsabil, plăti fără să se tocmească și, cu gura tot căscată, ieși cu monstrul în brațe. Așa cum se înconjoară un despot cu cocoșați și pitici, el făcea pasiuni pentru te miri ce lucru hidos, stare ce putea dura între cinci minute și câteva zile, și chiar mai mult, dacă lucrul era însuflețit.

Nina începu să-și dorească un mic dejun și, prinzând momentul când Ferdinand și Segur s-au dus la poștă, m-am grăbit s-o iau din loc cu ea. Nici eu nu înțeleg ce reprezenta pentru mine femeia asta micuță și îngustă în umeri, cu piciorușe pușkiniene (cum spusese despre ea, eu fiind de față, un poet rus sensibil și manierat, unul dintre puținii oameni care suspinau după ea platonic), și cu atât mai puțin înțeleg ce voia soarta de la noi făcând să ne tot întâlnim. N-o mai văzusem o bună bucată de timp după întâlnirea aceea de la Paris și, pe urmă, vin nu știu cum acasă și o găsesc bând ceai cu soția mea și examinând pe mâna cu verigheta care se vedea prin el, un ciorap de mătase care fusese un adevărat chilipir. Nu știu cum, în toamnă mi-a fost arătat chipul ei într-o revistă de modă. Nu știu cum, de Paște mi-a trimis o vedere cu un ou. O dată, trecând din întâmplare pe la niște oameni pe care nu-i cunoșteam, pentru un comision, am dat cu ochii printre paltoanele de la cuier (stăpânii casei aveau musafiri), de paltonașul ei de blană. Altă dată mi-a făcut cu ochiul dintr-o carte a soțului ei, din spatele unor rânduri care se refereau la o slujnică episodică, dar în care se ascunsese ea (probabil împotriva voinței lui conștiente): „Înfățișarea ei, scria Ferdinand, era mai degrabă un instantaneu al naturii decât un portret minuțios, așa încât, memorând-o, nu reținei nimic în afară de licărirea unor trăsături disparate: proeminențele pufoase în lumină ale pomeților, întunecimea de chihlimbar a ochilor iuți, buzele compuse într-un ironic zâmbet prietenesc, gata oricând să treacă în sărut pătimaș“. Mereu și mereu se ivea în grabă pe marginile vieții mele, fără să influențeze

câtuși de puțin textul de bază. Odată, când familia mea era la vilă, iar eu scriam întins în pat, într-o vineri chinuitor de însorită (se băteau covoarele), i-am auzit vocea în hol: trecuse să lase un cufăr plin de decorații de voiaj și n-am mai isprăvit niciodată ce începusem, iar după cufărul ei a apărut, după mai multe luni, un neamț simpatic care (după niște indicii inexprimabile, dar indubitabile) făcea parte din aceeași asociație foarte internațională din care făceam parte și eu. Uneori, undeva, în mijlocul conversației generale era pomenit numele ei și ea cobora în fugă treptele frazei cine știe cui, fără să se întoarcă. Nimerindu-mă într-un orășel din Pirinei, am petrecut o săptămână în casa unor prieteni de-ai ei, era invitată și ea cu soțul, și niciodată n-am să uit prima noapte petrecută acolo: cum am așteptat, cum am fost sigur că ea o să se furișeze la mine, dar n-a venit, și delirul greierilor în bezna tremurătoare, stropită de lună, a grădinii stâncoase, cum susurau izvoarele și cum eram sfâșiat între blânda oboseală meridională a drumului și setea sălbatică de venirea ei insinuantă, de gleznele roz deasupra garniturii de lebădă a papuceilor, dar n-a venit, și când, a doua zi, în timpul unei plimbări comune pe colinele cu iarbă-neagră, i-am povestit așteptarea mea, și-a plesnit mâhnită palmele și a calculat repede din ochi dacă ne depărtaserăm suficient de spatele lui Ferdinand care gesticula și de al amicului său. Îmi amintesc cum am vorbit cu ea la telefon peste o jumătate de Europă, mult timp fără să-i recunosc vocea lătrată, când m-a sunat pentru o treabă de-a soțului ei; și țin minte cum am visat-o o dată: parcă fetița mea cea mare venea în fugă să-mi spună că portarului i s-a întâmplat o nenorocire, iar când am coborât la el am văzut că acolo, pe coridor, pe un cufăr, cu o rogojină mică făcută sul sub cap, palidă și înfășurată într-o broboadă, dormea ca moartă Nina, cum dorm emigranții săraci prin gări uitate de Dumnezeu. Și despre ce ni se întâmpla, mie sau ei, că doar avea și ea „grijile-bucuriile“ ei (spus repede, cum vorbea ea), nu ne puneam niciodată întrebări unul altuia, după cum nu ne gândeam niciodată unul la altul în pauzele sorții noastre, așa încât, când ne întâlneam, ritmul vieții se schimba brusc, atomii se recombinau și noi doi trăiam în alt timp, mai dens,

care se măsura nu în despărțiri, ci în cele câteva revederi din care se lega această scurtă, aparent frivolă viață a noastră. Și cu fiecare nouă întâlnire eram mai neliniștit; aici subliniez că n-am simțit nici un fel de sfâșiere lăuntrică a sentimentelor, nu ne-a însoțit nici o umbră de tragedie, viața mea conjugală a rămas intangibilă, iar pe de altă parte, Ferdinand (el însuși eclectic în viața trupească, înșelând firea prin cele mai ingenioase mijloace) prefera să nu-și țină soția sub vizor, deși nu-i exclus ca legăturile ei să-i fi fost, indirect și aproape fără intenție, utile. Eram neliniștit pentru că eu, cum-necum, acceptam viața Ninei, minciuna și brambureala acestei vieți. Eram neliniștit pentru că, deși nimic nu era nelalocul său, eram totuși obligat, fie și la o interpretare abstractă a propriei mele vieți, să aleg între lumea în care stăteam ca într-un tablou, cu soția, fetițele, dobermanul-pinscher (cununițe din flori de câmp, inel cu piatră și baston fin), între, poftim, această lume bună, inteligentă, fericită… și ce? Era oare posibilă o viață a mea cu Nina, viață greu imaginabilă, deja impregnată cu o tristețe arzătoare, de nesuportat, viață în care fiecare clipă ar fi tras cu urechea, tremurând, la tihna trecutului? Prostii, prostii! Dar și ea, legată de soțul ei printr-o trainică prietenie de ocnă… Prostii! Așa încât, ce să fi făcut cu tine, Nina, cum să fi scăpat de bagajul acela de tristețe care se strânsese încet-încet din repetarea întâlnirilor noastre parcă nepăsătoare, dar de fapt fără speranță!

Fialta e formată dintr-un oraș vechi și unul nou; dar noul și vechiul s-au întrepătruns… și iată, se luptă, poate ca să se desfacă, poate ca să se-alunge unul pe altul, și fiecare are mijloacele sale: noul se luptă cinstit, printr-o risipă de palmieri, prin fațada unui birou de schimb, prin nisipul roșu al tenisului; vechiul se strecoară și el de după colț, ba cu o ulicioară în cârje, ba cu pridvorul unei biserici dărăpănate. Luând-o spre hotel, am trecut pe lângă o vilă albă încă neterminată, încă goală și cu moloz înăuntru, pe al cărei zid erau din nou aceiași elefanți, cu genunchii monstruos-copilărești depărtați, ce stăteau în fund pe socluri mici; într-un tutu diafan, o călăreață (având deja desenate mustăți) se odihnea pe un cal grăsan; și un clovn cu nas de tomată mergea

pe sârmă ținând o umbreluță împodobită cu aceleași stele: vagă amintire a celestei patrii a circarilor. Aici, la balconul întâi al Fialtei, scârțâia mult mai balnear pietrișul umed și se-auzea mai bine oftatul leneș al mării. În curtea din dos a hotelului, un ajutor de bucătar fugea cu un cuțit după o găină care dezvolta o viteză de curse. Un lustragiu pe care-l știam îmi oferi cu un zâmbet fără dinți tronul lui negru. Sub niște platani se aflau o motocicletă de marcă germană, o limuzină veche, murdară, păstrând încă ceva de trăsură și o mașină galbenă care aducea a gândac: „E a noastră, adică a lui Segur, zise Nina, apoi adăugă: Hai cu noi, Vasenka, ce zici?“, deși știa perfect că nu puteam să plec. Pe lacul elitrelor se așterneau în guașă cerul și ramurile; în metalul unuia dintre farurile ca niște proiectile ne-am reflectat pentru o clipă amândoi trecându-i prin față, și pe urmă, după câțiva pași, nu știu de ce m-am uitat înapoi și parcă am văzut ceea s-a întâmplat în realitate după o jumătate de oră: cum s-au așezat ei trei cu bonete de automobil, zâmbind și făcându-mi cu mâna, transparenți, ca niște fantome prin care se vedea coloritul lumii, și iată, s-au smucit, au pornit, s-au micșorat (ultimul salut cu zece degete al Ninei); în realitate însă, automobilul stătea încă nemișcat, neted și întreg ca un ou, iar Nina intra împreună cu mine în veranda de sticlă a unui restaurant și pe fereastră vedeam deja cum (pe un alt drum decât veniserăm noi) se apropiau Ferdinand și Segur.

Pe veranda unde am luat micul dejun nu era nimeni în afară de englezul văzut de mine nu demult; pe măsuța din fața lui se afla un pahar lung cu o băutură de un roșu aprins care arunca un reflex oval pe fața de masă. Am observat în ochii lui transparenți aceeași dorință arzătoare și obstinată pe care-o mai văzusem o dată, dar acum nu era legată în nici un caz de Nina, nici nu s-a uitat la ea, ci își îndrepta privirea fixă, lacomă, spre colțul de sus al ferestrei largi lângă care ședea.

Jupuindu-și mănușile de pe mânuțele uscătive, Nina mâncă pentru ultima oară în viață moluștele care îi plăceau atât de mult. Ferdinand era și el ocupat cu mâncarea și am profitat de foamea lui ca să provoc o discuție care îmi conferea o umbră de superioritate asupra lui: și anume, am amintit de recentul

lui eșec. După o scurtă perioadă la modă de subit vizionarism religios, când pogorâse și harul asupra lui și întreprinsese niște pelerinaje dubioase care se și încheiaseră cu o poveste absolut scandaloasă, își îndreptase ochii stinși spre barbara Moscovă. Întotdeauna m-a iritat convingerea autosuficientă că extrema în artă se află într-un soi de legătură metafizică cu extrema în politică, și că în cazul unui contact real cu aceasta, cea mai rafinată literatură devine, firește, după îngrozitoarea, încă prea puțin studiata *lege porcească*, de o mediocritate la fel de banală și de accesibilă ca orice nimic ideologic. În cazul lui Ferdinand, ce-i drept, această lege nu funcționa încă: mușchii muzei lui erau încă prea viguroși (ca să nu mai spunem că puțin îi păsa lui de bunăstarea popoarelor), dar din pricina izvoadelor acelora poznașe și, pe deasupra, nu pe-nțelesul tuturor, arta lui devenise și mai respingătoare, și mai lipsită de viață. Cât privește piesa, nimeni n-a priceput nimic din ea; eu, chit că n-o văzusem, îmi imaginam foarte bine noaptea aceea boreală în toiul căreia lansa el pe niște spirale imposibile roți disparate de simboluri dezmembrate; și acum l-am întrebat, nu fără satisfacție, dacă citise critica despre el.

— Critica! exclamă el. Halal critică! Orice ins obscur îmi face mie morală. Mulțumesc frumos. De cărțile mele se-ating cu teamă, ca de-un aparat electric necunoscut. Le analizează din toate punctele de vedere, în afara celui esențial. E ca și cum un naturalist, vorbind despre cal, s-ar apuca să bată câmpii despre șa, despre valtrap sau despre Madame de V. (a numit o doamnă din lumea literară, care semăna foarte bine, într-adevăr, cu un cal cu dinții rânjiți). Vreau și eu sânge din ăla de porumbel, a continuat pe același ton ridicat, pornit, adresându-se chelnerului, care îi înțelese dorința uitându-se în direcția inelului ce indica fără jenă paharul englezului.

Segur aminti numele unei cunoștințe comune, artist, căruia îi plăcea să picteze pe sticlă, și discuția luă un caracter mai puțin injurios. Între timp englezul se ridicase deodată hotărât, se urcase pe scaun, de acolo păși pe pervaz și, întinzându-se cât era de lung, desprinsese din colțul de sus al cercevelei, mutându-l cu iscusință într-o cutioară, un fluture de noapte cu spate de biber.

— …ăsta, precum calul alb al lui Wouwerman[4], zise Ferdinand, discutând despre ceva cu Segur.

— *Tu es très hippique ce matin*[5], remarcă acesta.

Nu trecu mult și plecară amândoi să dea un telefon. Lui Ferdinand îi plăceau în mod deosebit aceste apeluri de cursă lungă și le alimenta, cu deosebită virtuozitate, la orice distanță, cu o căldură prietenească, dacă avea nevoie, ca acum, de pildă, să-și asigure gratis dormitul.

De undeva din depărtare răzbătu zvon de trâmbițe și țitere. Nina și cu mine plecarăm să mai dăm o raită. Circul, după cum se vedea, trimisese soli: trecea un alai de reclamă, dar noi nu i-am apucat începutul, fiindcă o cotise în sus, pe o străduță laterală: se îndepărta coșul aurit al unei căruțe, un bărbat în burnuz ducea o cămilă, patru indieni neimportanți, unul după altul, purtau prăjini cu afișe, iar la urmă, pe un ponei foarte mic cu un breton foarte mare, stătea cu evlavie un pușți particular cu beretă de marinar.

Îmi amintesc că am trecut pe lângă cafeneaua aproape uscată, dar tot goală; chelnerul examina (pe urmă l-o fi și mângâiat) un oribil copil abandonat: stupidul serviciu de scris lăsat în trecere pe parapet de Ferdinand. Îmi mai amintesc că: ne-a plăcut o scară veche de piatră și am urcat-o amândoi, iar eu mă uitam la unghiul ascuțit al pasului suitor al Ninei când, ridicând puțin fusta, cum o învățase mai devreme lungimea, iar acum îngustimea ei, urca treptele cărunte; dinspre ea venea știuta căldură și, urcându-mă cu gândul lângă ea, am văzut penultima noastră întâlnire, la o serată într-o casă pariziană, unde era foarte multă lume, și dragul meu prieten Jules Darboux, dorind să-mi facă un fin serviciu estetic, mi-a atins mâneca spunând: „Vreau să-ți prezint…“ și m-a condus la Nina, care ședea în colțul unei canapele, compusă într-un Z, cu scrumiera lângă toculeț, și Nina își desprinse de buze țigaretul lung de peruzea și, cu bucurie, tărăgănat, rosti: „Nu!“, și am rămas toată seara cu inima sfâșiată, și treceam cu păhărelul meu lipicios de la un grup la altul, privind-o din când în când de la distanță (ea nu se uita la mine), auzeam discuțiile, ascultam un domn care îi spunea altuia: „E nostim cum miros ele toate la fel, a ars, prin parfum, frumușelele astea de

șatenuțe uscate“, și cum se întâmplă adesea, o vulgaritate referitoare la nu știu ce se încolăci strâns în jurul amintirii, hrănindu-se din tristețea ei.

Urcând scara, ne-am trezit pe un fel de terasă grunjoasă: de-aici se vedea, într-un cenușiu suav, muntele Sf. Gheorghe, iar pe o parte a lui – o sumedenie de picățele cu o albeață de os (vreun cătun); dând ocol poalelor, alerga norișorul de fum al unui tren invizibil și, brusc, se ascunse; ceva mai jos se ivi de după acoperișurile discordante un chiparos singuratic, semănând de departe cu vârfulețul negru, cârmit, al unei pensule de acuarelă; la dreapta se vedea marea, cenușie, cu cutișoare luminoase. La picioarele noastre zăcea într-o rână o cheie ruginită, și de zidul casei pe jumătate năruite de care era lipită terasa noastră rămăseseră atârnate capetele unei sârme… m-am gândit că aici fusese cândva viață, o familie se bucurase de răcoarea serii, copii stângaci coloraseră poze la lumina lămpii. Stăteam amândoi, ascultând parcă ceva; Nina, care era mai sus, și-a pus zâmbind o mână pe umărul meu, atentă să nu-și frângă zâmbetul sărutându-mă. Retrăiam cu o acuitate insuportabilă (sau așa mi se pare acum) tot ce fusese între noi, începând, da, cu sărutul acela, ca acum; și am spus, înlocuind platul, oficialul nostru *tu* cu acel expresiv, inspirat *dumneavoastră*, la care se întoarce navigatorul în jurul lumii, înnobilat de închiderea cercului: „Ce-ar fi dacă v-aș iubi?“, Nina îmi aruncă o privire, eu am repetat, am vrut să adaug… dar ceva, ca un liliac, trecu pe fața ei, o expresie iute, ciudată, aproape urâtă, și ea, care rostea cât se poate de firesc, ca în rai, cuvintele necuviincioase, se fâstâci; m-am simțit stânjenit și eu… „Am glumit, am glumit“, m-am grăbit să spun cuprinzând-o ușor pe sub sânul drept. De undeva răsări în mâinile ei un buchet compact de violete micuțe, întunecate, mirosind dezinteresat, și înainte de-a ne întoarce la hotel am mai stat puțin lângă parapet și totul era la fel de fără speranță ca înainte. Dar piatra era caldă ca un trup și brusc am înțeles ceea ce, văzând, nu pricepusem până atunci, de ce strălucea așa adineauri hârtioara de argint, de ce tremura reflexul paharului, de ce sclipea marea: cerul alb de deasupra Fialtei se umpluse pe furiș de soare și acum era însorit tot, și strălucirea

asta albă se întinse, se întinse, se topi totul în ea, dispăru totul, și eu stăteam deja în gară, la Milano, cu un ziar din care aflam că automobilul galben văzut de mine sub platani suferise un accident la ieșirea din Fialta, zburând din plin în furgonul unui circ ambulant, că Ferdinand și prietenul său, pișicheri invulnerabili, salamandre ale sorții, vasiliști ai fericirii, scăpaseră cu o deteriorare locală și temporară a solzilor, în timp ce Nina, deși îi imita de mult și cu fidelitate, se dovedise totuși muritoare.

(1931)
Traducere de Adriana Liciu

1. În limba rusă, *fialka* înseamnă „violetă“.
2. Aici, carte tipărită de editura cu același nume din Leipzig, specializată în beletristică în limba engleză; editura a fost denumită după numele fondatorului, Christian Bernard von Tauchnitz (1816-1895).
3. Se spune că te măriți, / știi că asta o să mă omoare (în fr. în orig.).
4. Philips Wouwerman (1619-1668) – pictor olandez.
5. Ești foarte hipic în dimineața asta (în fr. în orig.).

Nor, lac, turn

Unul dintre reprezentanții mei, un celibatar blajin, modest, foarte bun lucrător, câștigă într-o bună zi la un bal de caritate, organizat de emigranții din Rusia, un voiaj de plăcere. Deși vara berlineză era în toi (a doua săptămână de umezeală, frig, păcat de tot ce înverzise degeaba și doar vrăbiile nu căzuseră în depresie), el n-avea chef să se ducă nicăieri, dar când încercă să-și vândă biletul la biroul firmei de voiajuri de plăcere, i se răspunse că pentru asta îi trebuie o aprobare specială din partea Ministerului Transporturilor; când izbuti însă să intre și-acolo, se dovedi că mai întâi trebuia să facă o cerere complicată la un notar, pe hârtie timbrată, dar pe lângă asta să obțină și de la poliție o așa-numită „adeverință de nepărăsire a orașului pe timpul verii“, reieșind că reținerile reprezentau o treime din costul biletului, adică taman suma pe care, la capătul câtorva luni, putea nădăjdui să o primească. Atunci, oftând, se hotărî să se ducă. Luă de la niște cunoscuți un bidonaș de aluminiu, își înnoi tălpile, își cumpără o curea și o cămașă de flanel cu croială largă – una din acelea care abia așteaptă să fie spălate ca să intre la apă. De altfel, era și mare pentru omul acesta cam scund, simpatic, tuns întotdeauna îngrijit, cu ochi buni și inteligenți. Nu-mi pot aminti acum prenumele și numele lui după tată. Vasili Ivanovici, parcă.

Dormi prost înaintea plecării. De ce? Nu numai pentru că urma să se scoale neobișnuit de devreme, așa încât trebuia să ia cu el în somn mutrița ceasului care ticăia alături pe măsuță, ci și pentru că în noaptea aceea, nitam-nisam, i se năzărise că voiajul acesta, pe care i-l vârâse pe gât o soartă întâmplătoare

în rochie decoltată, voiaj la care se hotărâse cu atâta neplăcere, avea să-i aducă deodată o fericire miraculoasă, tremurătoare, asemănătoare prin ceva și cu copilăria lui, și cu emoția pe care i-o trezeau cele mai bune opere ale liricii ruse, și cu un orizont la asfințit văzut odată în vis, și cu soția aceea a altcuiva, pe care o iubea fără scăpare de opt ani (dar mai deplină și mai semnificativă decât toate acestea). Și, în afară de asta, s-a gândit că orice viață ca lumea, adevărată trebuie să tindă spre ceva, spre cineva.

Dimineața se ridica mohorâtă, dar caldă, proaspătă, cu soarele ascuns în ea, și era cât se poate de plăcut să te hurduci cu tramvaiul spre gara îndepărtată unde era locul de adunare: la excursie luau parte, vai, câteva persoane. Cine să fie ei, acești somnoroși – încă necunoscuți nouă, ca și tot restul – însoțitori? La casa numărul șase, la ora șapte dimineața, cum era indicat în nota la bilet, i-a zărit imediat (îl așteptau deja: vreo trei minute tot întârziase). Se remarca imediat un blond deșirat în costum tirolez, bronzat de dădea în culoarea crestei de cocoș, cu niște genunchi păroși, auriu-portocalii, imenși și cu un nas lăcuit. Era ghidul furnizat de firmă și, imediat ce nou-sositul se alătură grupului (format din patru femei și tot atâția bărbați), acesta îi conduse la un tren ascuns după alte trenuri, purtându-și în spate cu o ușurință de speriat rucsacul monstruos și țăcănind de mama focului cu bocancii lui potcoviți. Se așezară într-un vagon de o pregnantă clasă a treia și Vasili Ivanovici, așezându-se într-un colțișor și luând în gură niște mentă, deschise de îndată un volumaș de Tiutcev[1] pe care se pregătea de mult să-l recitească („Urdoare suntem. Graiul ne e minciuna“[2] – și ceva încântător despre o exclamație îmbujorată); fu însă rugat să pună de-o parte cărticica și să se alăture întregului grup. Un funcționar de poștă vârstnic, cu ochelari, cu țeasta, bărbia și buza de sus cenușiu-țepoase, de parcă răsese de dragul acestei excursii o pilozitate deosebit de bogată, anunță pe dată că el a fost în Rusia și că știe un pic rusește, de pildă „patlui“[3], dar făcu atât de tare cu ochiul amintind de niște năzdrăvănii pe la Țarițân, încât grasa lui soție schiță în aer startul unei palme de s-o țină minte. În general, se făcuse larmă. Patru dintre ei își aruncau glume

nesărate, legați prin aceea că lucrau la aceeași firmă de construcții – un bărbat mai în vârstă, Schultz, un bărbat mai tânăr, tot Schultz, și două fete neastâmpărate cu guri enorme și funduri late. O văduvă părând descinsă mai degrabă dintr-o farsă, roșcată, într-o fustă sport, știa și ea ceva despre Rusia (litoralul de la Riga). Mai era un tânăr dubios, cu niște ochi fără luciu, Schramm pe nume, cu ceva nedefinit, mârșav-catifelat în înfățișare și maniere, care abătea întruna discuția ba spre un aspect avantajos al excursiei, ba spre altul, și care dăduse primul semn de entuziasm: era, cum s-a aflat după aceea, un încălzitor special din partea firmei de voiajuri de plăcere.

Locomotiva, lucrând repede-repede cu coatele, alergă împreună cu o pădure de pini, apoi – cu ușurare – cu niște câmpii și, neînțelegând încă decât vag toată stupiditatea și oroarea situației sale și, mă rog, străduindu-se să se convingă că totul era foarte drăguț, Vasili Ivanovici reuși să se desfete cu fugarele daruri ale drumului. Și, într-adevăr, ce fascinante erau toate astea, ce farmec capătă lumea când e condusă și deplasată de un carusel! Ce clare devin lucrurile! Soarele arzător se furișase spre colțul ferestrei și, brusc, inundă bancheta galbenă. Cu o iuțeală nebună alerga umbra prost netezită a vagonului pe panta ierboasă pe care florile se contopeau în șiruri colorate. Barieră: așteaptă un biciclist sprijinindu-se cu un picior în pământ. Copacii apăreau în pâlcuri și unul câte unul se roteau indiferent și lin, prezentând mode noi. Umezeala albastră a unei râpe. Amintirea iubirii, deghizată în luncă. Ciruși ca niște ogari cerești. Pe noi doi ne uimise întotdeauna anonimatul ăsta, care-ți dă fiori în suflet, al fiecărei porțiuni de peisaj, neputința de a afla vreodată unde o fi ducând poteca aceea – și ce ispititor desiș! Se întâmpla ca pe vreo pantă îndepărtată sau în vreun luminiș de pădure să apară și să încremenească parcă pentru o clipă, ca aerul oprit în piept, un loc atât de încântător – o poiană, un tăpșan – expresia atât de deplină a unei frumuseți binevoitoare, gingașe, de zici, uite, dacă s-ar opri trenul și… acolo, pentru totdeauna, la tine, iubirea mea… dar deja porneau să sară nebunește, rotindu-se în clocotul solar, mii de trunchiuri de fag, și din nou îi scăpa fericirea. Iar prin stații, Vasili Ivanovici

își mai arunca din când în când ochii la vreo combinație de lucruri insignifiante – o pată pe peron, un sâmbure de vișină, un muc de țigară – și își spunea că niciodată-niciodată n-o să țină minte și nu-și va aminti, uite, nimicurile astea trei întocmai așa cum sunt așezate unul față de altul, acest model pe care acum îl vedea totuși nepieritor de clar; sau încă, uitându-se la o ceată de copii care aștepta trenul, își dădu toată silința să descopere barem un destin remarcabil – sub formă de vioară ori de coroană, de elice sau de liră – și rămase cu ochii la ei până când toată ceata aceea de școlari de țară îi apăru ca într-o fotografie veche, reprodusă acum cu o cruciuliță albă în dreptul figurii unui băiat din margine: copilăria eroului.

Dar să privească pe geam nu putea decât din când în când. Tuturor le fuseseră distribuite din partea firmei niște foi cu note și versuri:

Spune adio zadarnicului zbucium,
toiag de nădejde tu ia-ți
și la drum pornește
împreună cu oameni buni.

Pe colinele țării natale
Împreună cu oameni buni,
fără zbuciumul însingurat,
fără-ndoieli, ducă-se pe pustii.

Kilometru după kilometru
mi-re-do și do-re-mi,
împreună cu soarele, împreună cu vântul,
împreună cu oameni buni.

Asta trebuia cântat în cor. Vasili Ivanovici, care, lasă cântatul, dar nici nu putea să pronunțe cuvintele nemțești, profită de răgetul ininteligibil al vocilor reunite și doar întredeschidea gura și se legăna ușor ca și cum ar fi cântat – dar conducătorul, la un semn al lingușitorului Schramm, opri brusc cântarea generală și, mijind disprețuitor ochii în direcția lui Vasili Ivanovici, îi ceru să cânte solo. Vasili Ivanovici își drese gâtlejul, începu timid și, după un minut de chin solitar,

reluară toți, dar el nu mai îndrăzni să coboare vocea.

Avea la el castravetele lui preferat de la o prăvălie rusească, o franzelă și trei ouă. Când începu să se lase seara și soarele roșu aprins, coborât, intră cu totul în vagonul mizer care se bălăngănea asurzit de propria uruială, li se propuse tuturor să-și predea proviziile pentru a fi împărțite în mod egal – lucru cu atât mai simplu cu cât toți, cu excepția lui Vasili Ivanovici, aveau același lucru. Castravetele a stârnit râsul tuturor, a fost declarat necomestibil și azvârlit pe fereastră. Dată fiind cota lui parte insuficientă, Vasili Ivanovici primi o porție mai mică de salam.

L-au pus să joace whist, l-au pisat, l-au întrebat, au verificat dacă e în stare să arate pe hartă itinerariul excursiei pe care o făceau – într-un cuvânt, toată lumea s-a ocupat de el, mai întâi cu bunăvoință, apoi, pe măsură ce se apropia noaptea, tot mai amenințător. Amândouă fetele se numeau Greta, iar văduva roșcată semăna cumva chiar cu ghidul-cocoș; Schramm, Schultz și celălalt Schultz, funcționarul de poștă și soția lui s-au contopit treptat cu toții, s-au sudat, formând o ființă mixtă, moale, cu multiple mâini de care n-aveai cum să scapi: se târa spre el din toate părțile. Dar, pe neașteptate, la o anume stație au coborât toți și era deja întuneric, deși la apus mai adăsta un nor tot mai lung, tot mai roz și, pătrunzându-ți în suflet, ceva mai departe pe drum ardea ca o stea tremurătoare, prin fumul domol al locomotivei, un felinar, și în beznă se oțărau greierii, și de undeva venea miros de iasomie și de fân, iubirea mea.

Înnoptară la o cârciumă dărăpănată. Ploșnița matură e ceva cumplit, dar mișcarea peștișorului argintiu[4] are o anumită grație. Pe funcționarul de poștă îl separară de soție, plasată cu roșcata, și i-l făcură cadou pentru o noapte lui Vasili Ivanovici. Paturile ocupau toată odaia. Deasupra pilotă, dedesubt oală. Funcționarul zise că nu-i e somn și se porni să-și povestească impresiile rusești ceva mai în detaliu decât în tren. Era un monstru căpos și pisălog, în izmene de pușcăriaș, cu gheare sidefii la picioarele jegoase și cu o blană de urs între piepții grași. Un fluture de noapte nu-și găsea astâmpăr pe tavan, ciocnindu-se de propria umbră. „La Țarițîn, spunea funcționarul, există acum trei școli: nemțească, cehească și

chinezească. Așa, cel puțin, susține ginerele meu, care s-a dus acolo să fabrice tractoare.“

În ziua următoare, din zori și până la cinci după-amiază au ridicat praful pe o șosea care trecea leneș din colină în colină, apoi o apucară pe drumul verde printr-un brădet des. Lui Vasili Ivanovici, fiind cel mai puțin încărcat, i-au dat să țină sub braț o ditamai pâinea rotundă. Cât te urăsc, pâine cea de toate zilele! Și totuși, neprețuiții lui ochi versați observau ce trebuia. Pe fondul întunecat al brazilor atârna vertical, pe o pânză de păianjen invizibilă, un ac uscat.

Și iară se prăvăliră în tren, și iar pustiul din vagonul mic, necompartimentat. Celălalt Schultz se apucă să-l învețe pe Vasili Ivanovici să cânte la mandolină. S-a râs mult. Când s-au săturat, au pus la cale o distracție pe cinste, condusă de Schramm; iată în ce consta ea: femeile s-au întins pe băncile pe care și le-au ales, iar sub bănci erau deja ascunși bărbații și, iată când de sub o bancă sau alta se târa afară un cap roșu cu urechi sau (stârnind țipete ascuțite) o mână mare cu degetele orientate spre dedesubtul fustei, era clar cine cu cine făcea pereche. De trei ori se întinse Vasili Ivanovici în nenorocita aia de beznă și de trei ori se dovedi a nu fi nimeni pe banchetă când se târî de sub ea. Îl declarară perdant și îl puseră să înghită un muc de țigară.

Noaptea o petrecură pe niște saltele din paie într-un fel de șopron și, cum se crăpă de ziuă, o porniră pe jos. Brazi, râpe, pârâiașe înspumate. Din pricina căldurii, a cântecelor pe care trebuiau să le ragă continuu, pe Vasili Ivanovici îl luă așa o sfârșeală, că la popasul de amiază adormi pe loc și nu se trezi decât când începură să se târâie pe el niște falși tăuni. Iar după încă o oră de mers, îi apăru în față chiar fericirea aceea la care se gândea ca la ceva aproape iluzoriu.

Era un lac albastru, curat, cu o expresie deosebită a apei. În mijloc se oglindea, cât era de lung, un nor mare. Pe partea cealaltă, pe o colină năpădită din toate părțile de verdele copacilor (care e cu atât mai poetic, cu cât e mai întunecat), se înălța din dactil în dactil, chiar așa, un turn negru străvechi. Asemenea priveliști sunt câte vrei prin Europa centrală, desigur, dar aceasta, aceasta anume, printr-o inexprimabilă și

irepetabilă armonie a celor trei componente principale ale ei, prin zâmbetul ei, printr-un soi de tainică inocență – iubirea mea! cumințica mea! – era cumva atât de unică și de natală și de mult făgăduită, atât de bine îl înțelegea pe cel care o contempla, încât Vasili Ivanovici chiar își apăsă o mână pe inimă, vrând parcă să vadă dacă-i acolo, ca să i-o ofere.

Ceva mai încolo, Schramm, înfigând în aer alpenștocul de conducător, atrase asupra a Dumnezeu știe ce atenția excursioniștilor, care se așezară în cerc pe iarbă în atitudini de oameni cărora le place să pozeze, în timp ce șeful se așeză pe o buturugă, cu spatele la lac, și își luă gustarea. Tiptil, pitindu-se după propria spinare, Vasili Ivanovici o luă pe mal și ajunse la un han, unde, lipindu-se de pământ, râzând, dând sârguincios din coadă, îl salută un cățelandru. Intră împreună cu el în casa bălțată, cu etaj, cu o fereastră mijită sub o pleoapă bulbucată de ardezie, și îl găsi pe stăpân, un bătrân înalt, aducând vag a invalid, care se exprima nemțește atât de prost și de blajin, încât Vasili Ivanovici o dădu pe rusește, dar acela pricepea ca prin vis și-i dădu înainte pe limba în care trăia, aceea a familiei sale. Sus era odaia pentru cei care trăgeau acolo. „Știți, o iau pentru toată viața“, i-a venit lui Vasili Ivanovici să spună de cum a intrat. Nu era nimic deosebit în ea – dimpotrivă, era cea mai de duzină odăiță, cu o podea roșie, cu romanițe zugrăvite pe pereții albi și cu o oglinjoară pe jumătate plină cu infuzie de mușețel – dar pe fereastra mică se vedeau clar lacul cu norul și turnul într-o imuabilă și perfectă combinație de fericire. Fără să mai stea pe gânduri, fără să intre în detalii, cedând fără murmur ispitei, adevărată de vreme ce avea puterea aceea, nemaiîncercată de el niciodată, Vasili Ivanovici înțelese într-o secundă însorită că aici, în cămăruța asta cu o vedere atât de frumoasă în fereastră încât îți dădeau lacrimile, avea să vină, în sfârșit, viața, așa cum și-o dorise el întotdeauna. Cum anume avea să vină, ce anume avea să se întâmple aici, asta, firește, nu știa, dar totul în jur era un sprijin, o promisiune și o bucurie, deci nu mai încăpea nici o îndoială că trebuia să se instaleze aici. Într-o clipită își și imagină cum va face, cum va proceda ca să nu se mai întoarcă la Berlin, cum să-și mute aici mica lui avere – cărțile, costumul albastru, fotografia ei. Nu era

mare lucru! Cât câștiga la mine era de-ajuns pentru o mică viață rusească.

— Prieteni, strigă, întorcându-se în fugă jos, în poiana de la mal. Prieteni, vă las cu bine! Rămân pentru totdeauna, iată, în casa asta. Drumurile noastre se despart. Nu merg mai departe. Nu mă mai duc nicăieri! Cu bine!

— Cum adică? rosti cu o voce ciudată conducătorul, după o mică pauză în cursul căreia zâmbetul se ștergea treptat de pe buzele lui Vasili Ivanovici, în timp ce cei așezați pe iarbă se ridicau și se uitau cu ochi împietriți la el.

— Dar ce este? bâigui el. Aici am hotărât eu să…

— Gura! răcni deodată cu o putere înfricoșătoare funcționarul de poștă. Vino-ți în fire, porc beat ce ești!

— Stați, domnilor, spuse conducătorul, o clipă, și, lingându-și buzele, i se adresă lui Vasili Ivanovici: Dumneata, pesemne, chiar te-ai cherchelit, zise el calm. Ori ți-ai pierdut mințile. Dumneata faci împreună cu noi un voiaj de plăcere. Mâine ne întoarcem cu toții pe traseul indicat – uită-te la biletul dumitale – la Berlin. Nici vorbă nu poate fi ca vreunul dintre noi – în cazul de față, dumneata – să refuze să continue drumul cu toată lumea. Noi am cântat astăzi un cântec – amintește-ți ce se spunea în el. Și cu asta, basta! Adunarea, copii, mergem mai departe.

— Ne așteaptă o bere la Ewald, zise duios Schramm. Cinci ore cu trenul. Plimbări. Pavilion de vânătoare. Mină de cărbuni. O groază de lucruri interesante.

— Am să reclam, se porni să strige Vasili Ivanovici. Dați-mi săculețul meu. Am dreptul să rămân unde vreau. Doar n-o fi vreo invitație la eșafod[5], se pare că a mai adăugat când l-au înhățat de subsuori.

— Dacă trebuie, te ducem noi, zise șeful, dar e puțin probabil că o să-ți facă plăcere. Eu răspund pentru fiecare dintre dumneavoastră și pe fiecare din dumneavoastră îl duc înapoi, viu sau mort.

Târât, ca într-o poveste barbară, pe drumul de pădure, ținut strâns, imobilizat, Vasili Ivanovici nu putu nici măcar să se întoarcă și doar simți cum strălucirea din spatele lui se îndepărta fărâmițată de copaci, și uite că deja nu mai este, și în

jur se face negru desișul murmurând pasiv. Imediat ce s-au așezat în vagon și trenul s-a pus în mișcare, l-au luat la stâlceală – l-au bătut mult și destul de sadic. Le-a dat prin cap, printre altele, să-i găurească palma cu tirbușonul, pe urmă talpa. Funcționarul de poștă care fusese în Rusia a meșterit dintr-un baston și o curea un cnut, pe care a început să-l manevreze cu o iscusință diabolică. Ăsta om! Ceilalți bărbați s-au bizuit mai mult pe tocurile lor de fier, iar femeile s-au mulțumit să-l ciupească, dar i-au ars și ele câteva. A fost mare veselie. La întoarcerea în Berlin, a venit la mine. Era foarte schimbat. S-a așezat în tăcere, cu mâinile pe genunchi. A povestit. Repeta la nesfârșit că e nevoit să renunțe la post, implorându-mă să-l las să plece, spunea că nu mai poate, că nu mai are putere să fie om. L-am lăsat, se-nțelege.

(1937)
Traducere de Adriana Liciu

1. Feodor Ivanovici Tiutcev (1813-1873) – poet romantic rus.
2. Calambur al cunoscutului vers al lui Tiutcev „Gândul rostit e minciună“, din poezia *Silentium*.
3. Pronunție greșită a rusescului *pațelui* – „sărut“.
4. *Lepisma* sau peștișorul argintiu – insectă cu corpul gri-argintiu, care trăiește în locurile umede ale caselor.
5. *Invitație la eșafod* – titlul unui roman de Nabokov.

Nimicirea tiranilor

În închipuirea mea, sporirea puterii și a slavei lui își avea corespondentul în sporirea pedepsei pe care aș fi vrut să i-o aplic. Astfel, la început m-aș fi mulțumit cu înfrângerea lui în alegeri, cu răcirea mulțimii față de el, apoi am simțit deja nevoia să fie închis, iar și mai târziu – să fie exilat pe o insulă îndepărtată, plată, cu un singur palmier asemănător cu steluța neagră a unui asterisc ce duce pentru totdeauna într-un iad al singurătății, al rușinii și al neputinței; acum, ce mai, doar moartea lui ar mai putea să mă consoleze.

La fel cum îi ilustrează statisticile ascensiunea, prezentându-i numărul de adepți sub forma treptat crescătoare de figurină, figură, figuroaie, la fel de îngrozitor ca imaginea lui încrucișându-și brațele s-a umflat în mijlocul câmpului sufletului meu ura pe care i-o port, numai că fără să-l umple complet, ci lăsând o subțire obadă luminoasă (amintind mai degrabă de coroana nebuniei decât de coronița martiriului); îi prevăd însă eclipsa totală.

Primele lui portrete, în ziare, în vitrinele magazinelor, pe afișe (care cresc și ele în țara noastră bogată în precipitații, ce plânge și sângerează), au ieșit la început parcă neclare – asta era pe vremea când mă mai îndoiam încă de deznodământul mortal al urii mele: ceva încă uman, și anume posibilitatea eșecului, a clacării, a îmbolnăvirii, a mai știu eu ce, mai pâlpâia la vremea aceea prin unele dintre fotografiile lui, în diversitatea atitudinilor neintrate încă într-un tipar, în nesiguranța ochilor care nu-și găsiseră încă expresia istorică, dar încet-încet înfățișarea i s-a consolidat, pomeții și obrajii i s-

au acoperit în studiile foto oficiale cu un lustru divin, cu uleiul de măsline al dragostei poporului, cu lacul operei încheiate – și deja nu-ți mai puteai închipui că nasul acela putea să sufle în batistă, că sub buza asta s-ar fi putut strecura un deget ca să scobească un rest de mâncare dintr-un incisiv cariat. După diversitatea de probă a urmat o uniformitate canonizată, s-a înrădăcinat privirea pietros-opacă, bine cunoscută acum tuturor, a ochilor lui lipsiți și de inteligență, și de răutate, dar pe care ceva îi făcea insuportabil de siniștri, soliditatea cărnoasă a bărbiei îngreunate, bronzul fălcilor și, devenită deja pentru toți caricaturiștii lumii o trăsătură obișnuită, care producea aproape automat artificiul asemănării, cuta groasă care îi străbătea toată fruntea – depunere grasă a gândirii, nu cicatrice a ei, firește. Nu-mi rămânea de crezut decât că l-au frecat cu o sumedenie de balsamuri patentate, altfel îmi era de neînțeles bunătatea metalică a feței pe care i-o știam pe timpuri buhăită ca de boală, atât de prost rasă că se auzea hârșâitul perilor de gulerul soios, apretat, când întorcea capul. Și ochelarii – unde sunt ochelarii pe care îi purta când era tânăr?

2

Eu nu numai că nu m-am omorât niciodată după politică, dar abia dacă am citit vreodată un articol de fond, vreo dare de seamă a unei ședințe de partid. Problemele sociologice nu m-au preocupat niciodată și nu mă pot închipui nici acum luând parte la vreun complot ori șezând pur și simplu într-o încăpere plină de fum și discutând cu niște persoane încordate de serioase ce sunt, ambalate politic, despre metodele de luptă în lumina ultimelor evenimente. N-am treabă cu binele omenirii și nu numai că nu cred în dreptatea vreunei majorități, dar sunt înclinat, în general, să reexaminez întrebarea dacă trebuie să năzuim ca absolut orice om să fie semisătul și semiștiutor de carte. În afară de asta, știu că patriei mele, acum înrobită lor, îi sunt sortite într-un viitor îndepărtat o mulțime de alte cutremure, care nu depind de vreo acțiune a

conducătorului de astăzi. Și totuși, el trebuie ucis.

3

Atunci când se întâmpla ca zeii să ia chip omenesc și, în straie liliachii, pășind modest, dar temeinic cu picioare musculoase în sandale neprăfuite încă, să se ivească printre truditorii câmpului ori printre păstorii din munți, divinitatea nu le era știrbită; dimpotrivă, farmecul omeniei pe care o emanau era cea mai grăitoare reînnoire a esenței lor nepământene. Dar când un ins semidoct, grosolan, mărginit, un fanatic de categoria a treia, dar în fapt un tiran, un om vulgar, dur și sumbru, de o ambiție bolnavă, când un astfel de om se travestește în zeu, îți vine să-ți ceri iertare în fața zeilor. Degeaba ar încerca cineva să mă convingă că el personal nu are nici în clin, nici în mânecă, și ceea ce l-a ridicat și îl ține acum pe un tron de beton armat este dezvoltarea inevitabilă a ideilor neguroase, zoologice, zoolandice de care s-a lăsat ademenită patria mea. O idee alege doar coada de topor, omul este liber să facă din ea un topor – și să-l folosească.

De altfel, repet: nu-mi dau prea bine seama ce-i folositor și ce-i dăunător pentru un stat și de ce se întâmplă să curgă sânge de pe el precum apa de pe gâscă. Dintre tot și toate, pe mine mă preocupă doar individul. El e ce mă doare, ce mă fascinează pe mine, și, totodată, e ceva care parcă mi-ar aparține și numai mie îmi e dat să-l judec. Încă de timpuriu, și deja nu mai sunt tânăr, răul din oameni mi s-a părut cumplit de dezgustător, insuportabil până la sufocare, chemând pe loc la ridiculizare și distrugere – în timp ce binele din oameni abia dacă l-am observat, de vreme ce mi s-a părut întotdeauna o stare normală, necesară, dată prin ceva și inalienabilă, așa cum, se spune, existența vieții presupune capacitatea de a respira. Cu trecerea anilor mi s-a ascuțit mirosul la rău, în timp ce față de bine am început să am o atitudine oarecum diferită, înțelegând că banalitatea lui, care m-a și făcut să nu-i dau atenție, banalitatea asta e atât de puțin banală, încât nu-i deloc sigur că-l voi avea întotdeauna la îndemână în cazul că voi

avea nevoie. Din pricina asta am trăit o viață grea, însingurată, săracă, prin camere mobilate, și cu toate astea am avut întotdeauna, nedeslușit, sentimentul că după colț e casa mea, că mă așteaptă și că aveam să intru în ea de îndată ce-aveam să scap de mia de treburi fictive de care mi-era plină viața. Doamne, cât mai uram obtuzitatea, capul pătrat, ce nedrept eram cu omul bun la care sesizam ceva ridicol, cum ar fi cărpănoșenia sau respectul față de bogătași. Și iată-mă acum având în față nu pur și simplu o soluție diluată de rău, cum poți obține din orice om, ci un rău în cea mai mare concentrație, fără impurități, un imens recipient plin ochi și sigilat.

4

Din statul meu care înflorea sălbatic, el a făcut o vastă grădină de zarzavat, în care sunt îngrijite în mod deosebit napul, varza și sfecla; astfel, toate pasiunile țării s-au redus la pasiunea legumicolă și la cea a pământului gras. O grădină de zarzavat în vecinătatea unei fabrici, cu neapărata participare sonoră a unei locomotive manevrând pe undeva, și peste toate astea cerul de un alburiu fără speranță al periferiilor urbane – și toate cele la care te duce automat mintea: uluci, tinichele ruginite prin mărăciniș, sticlă spartă, gunoi, explozia unui zumzăit negru de muscă sub picior… iată imaginea actuală a țării mele – o imagine de o tristețe fără margini, dar tristețea se bucură la noi de stimă, și odată ce li se aruncă (în groapa de gunoi a prostiei) lozinca „o jumătate din pământul nostru trebuie să fie lucrată, iar cealaltă asfaltată“, proștii o repetă ca pe ceva ce exprimă culmea fericirii omenești. Tot ar fi bine dacă ne-ar hrăni cu adevărul acela jalnic pe care l-a reținut la un moment dat de la niște sofiști de piață; dar el ne hrănește cu coaja acelui adevăr, și modul de gândire care ni se cere a fost construit nu pur și simplu pe o pseudoînțelepciune, ci pe frânturi și greșeli de exprimare ale ei. Dar pentru mine nu asta e esențial, căci, se-nțelege, fie ideea căreia îi suntem robi oricât de însuflețitoare, de fermecătoare, de înviorător de umedă și

însorită în toată profunzimea ei, robia rămâne robie, oricât ne-ar băga-o pe gât. Nu, principalul e că, pe măsură ce i-a sporit puterea, am început să observ că obligațiile cetățenești, instrucțiunile, restricțiile, ordinele și toate celelalte forme de presiune exercitate asupra noastră încep să-i semene tot mai mult, vădind o indubitabilă înrudire cu anumite trăsături de caracter ale lui, cu detalii ale trecutului său, așa încât după ele, după aceste instrucțiuni și ordine, i se putea reconstitui, precum caracatița după tentacule, personalitatea, pe care eu, unul dintre cei puțini, o cunoșteam bine. Cu alte cuvinte, totul în jur lua înfățișarea lui, legea începea să semene până la hilar cu mersul și cu gesturile lui; în magazinele cu legume au apărut în cantități neobișnuite castraveții pe care îi mânca el atât de lacom în tinerețe; în școli s-a introdus studiul luptei țigănești, practicată de el, în rarele-i clipe de vioiciune, pe podea, cu fratele meu, acum douăzeci și cinci de ani; în articolele de ziar și în cărțile unor beletriști slugarnici a apărut vorbirea aceea sacadată, concizia aceea aparentă (de fapt, absurdă, căci fiecare frază scurtă, și parcă bătută, repetă pe diferite tonuri unul și același truism oficial sau un loc comun de o plată banalitate), forța aceea a cuvintelor când gândirea e nevolnică și toate celelalte scălâmbăieli stilistice specifice lui. Am simțit curând că el, el, așa cum mi-l aminteam, pătrunde peste tot, contaminând cu sine felul de a gândi și de a trăi al fiecărui om, așa încât incapacitatea lui, felul lui anost, obiceiurile lui cenușii deveniseră însăși viața țării mele. Și, în sfârșit, legea stabilită de el – puterea nemiloasă a majorității, jertfele aduse clipă de clipă idolului majorității – și-a pierdut orice sens sociologic, fiindcă majoritatea este el.

5

El fusese unul dintre tovarășii fratelui meu Grigori, atras febril și poetic de formele extreme ale conștiinței civice (care amenința de mult umila noastră constituție de-atunci) în ultimii ani ai scurtei sale vieți: s-a înecat la douăzeci și trei de ani, scăldându-se într-o seară de vară într-un mare, foarte

mare râu, astfel încât acum, când mi-l amintesc pe fratele meu, primul lucru care-mi vine în minte este fața strălucitoare a apei, mica insulă năpădită de arini la care nu a mai ajuns niciodată înot, rămânând să plutească veșnic prin aburul tremurător al memoriei mele, și norul lung, negru care se întrepătrunde cu un altul, somptuos înfoiat, oranj – tot ce-a rămas de la furtuna de sâmbătă spre duminică pe cerul curat de turcoază, unde acum stă să strălucească o stea, unde nu va fi niciodată vreo stea. La vremea aceea eram prea absorbit de pictură și de disertația despre originea ei rupestră ca să dau vreo atenție contactului cu cercul de oameni tineri care îl atrăsese pe fratele meu; de altfel, îmi amintesc că nici nu era un cerc bine definit, ci, pur și simplu, se adunaseră câțiva tineri, diferiți în multe privințe, legați vremelnic și netrainic prin atracția pentru aventuri rebele; dar prezentul are întotdeauna o influență atât de perversă asupra amintirii, încât acum îl disting fără să vreau pe acest fond tulbure, împodobindu-l pe acel tovarăș al lui Grigori, nu cel mai apropiat și nici cel mai vorbăreț dintre ei, cu voința aceea oarbă, sumbru de concentrată, profund conștientă de sine, care a forjat în cele din urmă dintr-un om lipsit de daruri un monstru triumfător.

Mi-l amintesc așteptându-l pe fratele meu în sufrageria întunecoasă a sărmanei noastre case de provincie: se așeza pe primul scaun ieșit în cale și se apuca imediat să citească un ziar mototolit scos din buzunarul hainei negre, și fața lui, pe jumătate acoperită de viziera de sticlă a ochelarilor fumurii, lua o expresie grețos de plângăreață, de parcă dăduse de un pamflet. Țin minte că ghetele lui orășenești, cu șireturile legate neglijent, erau întotdeauna pline de praf, ca și cum făcuse o groază de verste pe jos, pe un drum de căruțe, printre ogoare la care nu luase aminte. Părul tuns scurt i se termina pe frunte într-un ic țepos – deci nu era încă previzibilă actuala lui chelie de Cezar. Unghiile mâinilor mari, jilave, erau atât de mâncate, că îți făcea și rău să vezi dincolo de pernițele îndesate vârfurile degetelor respingătoare. Răspândea un miros de capră. Era sărac și nepretențios cu locurile unde își petrecea noaptea.

Când apare fratele meu (iar Grigori întârzie întotdeauna în

amintirile mele, intră întotdeauna gâfâind, parcă grăbindu-se îngrozitor să trăiască și, cu toate astea, nereușind – și uite că viața a plecat în cele din urmă fără el), el se salută cu Grigori fără să zâmbească, ridicându-se brusc și dând mâna cu o ciudată smucitură într-o parte; aveai impresia că dacă n-o prindeai la timp avea să se retragă cu un zgomot de arc în manșeta lui detașabilă. Dacă intra cineva din familia noastră, el se mărginea să se încline posomorât, în schimb dădea mâna demonstrativ cu bucătăreasa, care, luată prin surprindere și neizbutind să-și șteargă palma înainte să-i fie strânsă, o ștergea după, parcă recuperând. Mama murise cu puțin înaintea apariției lui în casa noastră, iar tata se purta cu el cu aceeași lipsă de atenție pe care o avea față de toți și de toate, față de noi, față de nenorocirile vieții, de prezența câinilor murdari pe care îi aciuase Grișa și chiar, pare-se, față de pacienții săi. În schimb, cele două mătuși bătrâne ale mele se temeau vădit de acest „ciudat“ (iată însă că nu era câtuși de puțin un *ciudat*), cum se temeau, de altfel, și de ceilalți tovarăși ai lui Grișa.

Acum, după douăzeci și cinci de ani, mi se întâmplă deseori să-i aud glasul, răgetul animalic pe care i-l răspândește cu bubuieli radioul, dar atunci, țin minte, vorbea întotdeauna încet, chiar cumva răgușit ori peltic – iată, fie și numai această faimoasă și mizerabilă pierdere a suflului la sfârșitul frazelor, și era, era… Când, lăsând în jos capul și mâinile, stătea în fața fratelui meu, care îl saluta cu un strigăt afectuos, tot încercând să-l prindă măcar de cot, măcar de umărul ciolănos, el părea ciudat de scurt în picioare, probabil din pricina lungimii hainei, care îi ajungea până la jumătatea coapselor – și nu-ți puteai da seama ce anume îi definea poza deprimată, timiditatea ursuză sau încordarea conștiinței înaintea comunicării unei vești proaste, grele. Mai târziu mi s-a părut că, în sfârșit, a comunicat-o, că a isprăvit cu ea, atunci când, într-o cumplită seară de vară, a venit de la râu ținând făcute boț cămașa și pantalonii din pânză de velă ale lui Grigori, dar acum mă gândesc că vestea de care părea întotdeauna plin n-a fost totuși aceea, ci vestea surdă a propriului viitor monstruos.

Uneori îl auzeam prin ușa întredeschisă discutând în felul acela al lui, bolnav, sacadat, cu fratele meu; sau stătea la masa

de ceai rupând un covrig, întorcându-și ochii de pasăre de noapte de la lumina lămpii cu gaz. Avea un fel neplăcut și ciudat de a-și clăti gura cu laptele înainte de a-l înghiți, și covrigul îl mușca strâmbându-și grijuliu gura – n-avea dinți buni și se întâmpla ca, păcălindu-și printr-o scurtă răcorire durerea fierbinte a unui nerv dezgolit, să tragă întruna aer cu un șuier lateral, și-mi amintesc cum tatăl meu îi îmbiba o bucățică de vată cu picături de opiu și, râzând aiurea, îl sfătuia să se ducă la dentist. „Întregul e mai puternic decât partea, răspundea el cu o fâstâceală grosolană, *ergo* o să-mi înving dintele“; dar acum nu mai știu dacă am auzit chiar eu de la el cuvintele astea de lemn ori mi-au fost spuse după aceea, ca o sentință emisă de acest ciudat… numai că, după cum am mai spus, numai ciudat nu era, căci o credință animalică în steaua ta tulbure nu se poate considera drept ciudățenie – el uimea prin lipsa dăruirii cum uimesc alții prin talent.

6

Uneori, posomorelii lui înnăscute îi luau locul convulsiile unei veselii dințate, rele, și atunci îi auzeam râsul, la fel de tăios și de neașteptat ca urletul unei pisici, cu a cărei liniște catifelată ești atât de obișnuit, încât glasul ei nocturn ți se pare ceva nebunesc, diavolesc. Cu strigăte de felul ăsta se antrena el în jocurile cu tovarășii, în încăierări, și ieșise la iveală că avea brațele nevolnice, în schimb picioarele erau de fier. Și odată, unul dintre băieți, mai glumeț, i-a pus o broască râioasă în buzunar, iar el, neavând curajul să-și vâre degetele după ea, a început să-și tragă de pe el haina îngreunată, și așa, cu fața stacojie, făcut zob, cu plastronul peste flanela de corp ruptă, a fost surprins de răutăcioasa domnișoară puțin cocoșată, care, cu cosița ei grea și cu ochii albaștri ca cerneala, avea pentru mulți un asemenea vino-ncoace, încât i se trecea de drag cu vederea asemănarea cu un cal negru de șah.

Eu îi știu înclinațiile amoroase și sistemul de a face curte chiar de la ea, acum, din păcate, decedată, ca majoritatea celor care l-au cunoscut îndeaproape în tinerețe, ca și cum moartea

aceleia care-i fusese aliată avea să-i ia din cale și martorii periculoși ai trecutului său. Acestei vivace cocoșate el îi scria fie moralizator, cu excursiuni de știință popularizată în istorie (pe care o cunoștea din broșuri), fie i se lamenta sumbru și lacrimogen de cealaltă femeie, rămasă necunoscută mie (care avea și ea, se pare, un defect fizic), cu care împărțise sângele și patul în cea mai sinistră parte a orașului... Mult aș mai da acum s-o găsesc, să o chestionez pe această necunoscută, dar probabil că e și ea moartă din motive de securitate. O trăsătură curioasă a misivelor lui era vâscozitatea lor scârboasă; făcea aluzie la uneltirile unor dușmani misterioși, polemiza îndelung cu un poet ale cărui versulețe le citise într-un calendar... O, dacă s-ar putea resuscita aceste prețioase pagini în pătrățele, pline cu scrisul lui mărunt, miop! Vai, nu-mi amintesc din ele nici o expresie (nu prea mă interesa pe-atunci, deși auzeam și râdeam) și doar vag de tot văd în adâncul memoriei funda de pe cosiță, clavicula slabă, mâna negricioasă, iute, cu brățara din granate, care mototolea scrisoarea, și încă mai prind sunetul gângurit al trădătorului râs feminin.

7

Între visul de reorganizare a lumii și visul de a face tu acest lucru după cum crezi de cuviință există o diferență profundă, fatală; dar nici fratele meu, nici prietenii lui nu au simțit, din câte se vede, distincția netă dintre revolta lor abstractă și setea *lui* de fier. La o lună după moartea fratelui meu, el a dispărut, mutându-și activitatea în provinciile din nord (cercul n-a supraviețuit, s-a destrămat și, din câte știu, nici unul dintre ceilalți membri ai lui nu a intrat în politică) și, în scurt timp, s-a auzit că ceea ce făcea acolo, scopurile și metodele luaseră o turnură cu totul contrară tuturor celor vorbite, gândite și sperate în acel prim cerc de tineri. Iată, îmi amintesc înfățișarea lui de-atunci și mă mir că n-a observat nimeni umbra lungă și colțuroasă a trădării pe care o târa pretutindeni după el, ascunzându-i capetele pe sub mobila pe care se așeza și făcând să se încurce în chip straniu umbrele

balustradelor pe perete, atunci când era condus pe scări cu o lampă de gaz. Sau prezentul nostru negru e cel care-și aruncă umbra acolo? Nu știu decât că îl iubeau; în orice caz, fratelui meu și celorlalți le *impunea* și morocăneala lui, pe care o luau drept intensitate a puterii spiritului, și duritatea ideilor, care părea consecința misterioaselor nenorociri pe care le suferise, tot învelișul lui neprezentabil părând să presupună un miez curat, strălucitor. De ce să ascund – chiar și mie mi s-a năzărit o dată că ar fi capabil de milă și abia pe urmă mi-am dat seama de nuanța exactă a acestei mile. Amatorii de paradoxuri ieftine au observat de mult sentimentalismul călăilor – și, într-adevăr, trotuarul din fața măcelăriilor este întotdeauna ud.

8

În primele zile după moartea fratelui meu, l-am tot avut în fața ochilor și de câteva ori a rămas la noi peste noapte. Această moarte nu l-a făcut să dea vreun semn vizibil de tristețe. S-a purtat ca de obicei, ceea ce nu ne-a șocat deloc, căci umoarea lui permanentă era oricum de doliu și oricum stătea prin vreun colț citind ceva neinteresant, adică el se purta întotdeauna ca într-o casă în care avusese loc o mare nenorocire, cum se poartă persoanele care nu sunt destul de apropiate sau destul de străine. Acum, însă, prezența lui constantă și tăcerea mohorâtă puteau trece drept o compasiune aspră, compasiunea, vedeți dumneavoastră, a unui om puternic care trece neobservat, dar e nelipsit (bun imobil al compasiunii) și despre care afli că e și el grav bolnav, că a petrecut noaptea aceea albă pe un scaun, printre membrii orbiți de lacrimi ai familiei. Dar în cazul dat, toate astea fuseseră o înșelătorie sinistră: tot ce-l atrăsese atunci în casa noastră fusese faptul că el nu respira nicăieri mai firesc decât într-o atmosferă de deprimare, de disperare – când nu se mai strânge de pe masă și nefumătorii cer o țigară.

Îmi amintesc limpede cum m-am dus împreună cu el pentru îndeplinirea uneia dintre acele mici formalități, a uneia dintre treburile acelea sumbru-chinuitoare cu care moartea (care are

întotdeauna ceva din tărăgăneala funcționărească) se străduiește să-i țină cât mai mult în mrejele ei pe cei rămași în viață. Pesemne că cineva mi-a spus: „Uite, merge *el* cu tine…“; și a și mers, dregându-și reținut gâtul. Și iată, atunci (treceam pe o stradă înecată în praf, la care se mai lucra încă, pe lângă niște împrejmuiri și scânduri puse de-a valma) am făcut un lucru la a cărui amintire mă trece din creștet până-n tălpi un spasm electric de insuportabilă rușine: îmboldit de Dumnezeu știe ce sentiment, poate că nu atât de recunoștință pentru compasiune, cât de compasiune pentru compasiunea altuia, într-o pornire dată de nervozitate și de o deșteptare nelalocul ei a sufletului, i-am luat mâna din mers și i-am strâns-o – și amândoi am dat simultan puțin înapoi; totul a durat o clipă, dar dacă atunci l-aș fi îmbrățișat și mi-aș fi lipit buzele de oribilii lui țepi aurii, nici nu s-ar putea acum un mai mare chin pentru mine. Și iată, după douăzeci și cinci de ani, stau și mă gândesc: doar am mers împreună prin locuri pustii și aveam în buzunar revolverul lui Grișa, pe care, nu-mi amintesc din ce motive, mă pregăteam să-l ascund; doar aș fi putut să-l împușc direct în față, și atunci n-ar mai fi fost nimic, nimic din ce e azi, nici sărbătoriri sub ploi torențiale, nici festivități gigantice la care milioane de concetățeni de-ai mei trec pe jos, cu lopeți, sape și greble pe umerii de sclavi, nici megafoane care să multiplice asurzitor unul și același glas omniprezent, nici doliu secret în fiecare a doua familie, nici sortiment de torturi, nici îndobitocire, nici portrete de cinci stânjeni, nimic… O, dacă m-aș putea agăța cu ghearele de trecut, să trag înapoi, în prezent, ocazia pierdută, să readuc la viață strada aceea numai praf, locurile virane, greutatea din buzunarul din spate al pantalonului, individul care mergea în rând cu mine!

9

Sunt veșted și gras ca shakespearianul Hamlet. Ce pot să fac eu? De la mine, un modest profesor de desen la un gimnaziu de provincie, până la el, care stă îndărătul unei sumedenii de uși de fontă și de stejar într-o încăpere neștiută a principalei

temnițe din capitală, transformată de el în palat (căci acest tiran își spune „prizonier al voinței poporului care l-a ales“), distanța e aproape inimaginabilă. Cineva mi-a povestit, închizându-se cu mine într-un cavou, despre o văduvă bătrână, rudă de departe de-a sa, care, pentru că a cultivat un nap de opt kilograme, a avut parte de cea mai înaltă primire. A fost purtată pe o groază de coridoare din marmură, cu un șir nesfârșit de uși care i se deschideau în față și i se închideau în urmă, până s-a pomenit într-o sală albă, iluminată nemilos, având drept mobilier numai două scaune aurite. Acolo i s-a spus să aștepte. După o vreme, în spatele ușii s-au auzit mulți pași și, cu temeneli respectuoase, introducându-se unul pe altul, au intrat vreo cinci gărzi de corp de-ale lui. Privirea ei speriată l-a căutat printre ei; ei nu s-au uitat la ea, ci deasupra capului ei și, întorcându-se, ea a văzut că în spate, printr-o altă ușă, pe care nu o văzuse, intrase fără zgomot el și, oprindu-se, cu mâna pe spătarul scaunului, s-a uitat cu obișnuita încurajare la oaspetele de stat. Pe urmă s-a așezat și i-a spus să povestească ea cu cuvintele ei despre eroica faptă (în acel moment a fost adus de către un slujitor și pus pe cel de-al doilea scaun mulajul în ghips al zarzavatului ei) și ea, timp de zece minute de neuitat, a povestit cum a semănat napul, cum trăgea de el și nu putea să-l scoată din pământ, deși i se păruse că stafia răposatului ei soț trăgea împreună cu ea, și cum a trebuit să-și cheme fiul și pe urmă nepotul, ba încă și doi pompieri care se odihneau în hambar și cum, în sfârșit, trăgând unul de altul, au scos minunea. El a fost vizibil uimit de plasticitatea povestirii ei: „Iată, asta e poezie, s-a adresat el tăios apropiaților lui, iată de la cine ar trebui să învețe domnii poeți“ – și, poruncind supărat ca napul să fie turnat în bronz, a ieșit. Dar cum eu n-o să cresc nici un nap, nu am cum să pătrund la el și, chiar dacă aș pătrunde, cum aș putea să aduc arma ascunsă până în bârlogul lui?

Uneori se arată poporului și, deși nu este permisă apropierea de el și fiecare trebuie să ridice bățul greu al steagului ce i-a fost dat spre a avea mâinile ocupate și toți sunt supravegheați de o pază incomensurabilă (ca să nu mai vorbim de iscoade și iscoade ale iscoadelor), cineva foarte agil și

hotărât poate avea șansa să găsească o portiță, o secundă rară, o fracțiune infimă de soartă, ca să se arunce cu capul înainte. Mi-au trecut prin minte toate felurile de mijloace de distrugere, de la clasicul pumnal până la plebeea dinamită, dar în zadar; și nu întâmplător visez adesea cum apăs și iar apăs pe trăgaciul unui pistol care mi se dezintegrează în mână, moale, iar gloanțele cad unul după altul din țeavă, ca o mazăre inofensivă, ricoșează de pe pieptul dușmanului surâzător care, între timp, fără grabă, începe să-mi sfărâme coastele.

10

Ieri am invitat la mine câteva persoane care nu se cunosc între ele, dar sunt legate prin același lucru sacru, care i-a transformat în așa măsură, încât se poate observa chiar o nedefinită asemănare între ele, cum se întâlnește, să spunem, la masonii bătrâni. Erau oameni de profesii diferite – un croitor, un maseur, un doctor, un frizer, un brutar –, dar toți aveau aceeași ținută umflată, aceleași mișcări măsurate cu grijă. Și nu e de mirare! Unul îi lucra hainele, deci îi lua măsurile trupului slab, și totuși lat în șolduri, cu coapse de femeie, ciudate, și cu spatele rotund; deci îl atingea, i se băga respectuos pe sub braț și se uita împreună cu el în oglinda încolăcită de o iederă aurită; al doilea și al treilea pătrunseseră și mai departe: îl văzuseră gol, îi frământaseră mușchii și îi ascultaseră inima, după al cărei ritm se spune că se vor potrivi la noi ceasurile, adică pulsul lui va fi luat, în sensul cel mai propriu, ca unitate de măsură; al patrulea îl bărbierea, cu un hârșâit apos, în jos pe obraji și în sus pe gât, cu o lamă insuportabil de ispititoare pentru mine; în fine, al cincilea îi cocea pâine – punând, din obișnuință, din prostie, stafide în loc de otravă în chifla lui preferată. Voisem să intru în contact cu acești oameni ca să iau cât de cât parte la manevrele lor secrete, drăcești; mi se părea că au mâinile impregnate de el, de mirosul lui urât, că prin ele era prezent și el... Totul a fost foarte bine, cu mare ștaif. Am vorbit despre lucruri fără legătură cu el și știam că, dacă îi voi pomeni numele, în ochii

fiecăruia dintre ei va scăpăra una și aceeași panică sacerdotală. Și când ieși deodată la iveală că aveam pe mine un costum lucrat de vecinul meu din dreapta, m-a cuprins o senzație îngrozitoare, foarte semnificativă în vis, care a făcut să mă trezesc pe loc – în odaia mea săracă, cu o lună săracă în fereastra fără perdea.

Totuși sunt recunoscător nopții și pentru un astfel de vis: în ultimul timp sufăr de insomnie. E ca și cum m-ar deprinde dinainte cu cea mai răspândită tortură aplicată criminalilor de astăzi. Scriu „de astăzi“ fiindcă, de când e el la putere, pare să fi apărut un soi absolut nou de criminali de stat (ceilalți, cei penali, nici nu sunt propriu-zis, căci cel mai mărunt furtișag ajunge furt din avutul obștesc, care, la rândul lui, este considerat drept încercare de subminare a ordinii existente), niște slăbănogi distinși, cu piele străvezie și ochi strălucitori bulbucați. E o specie rară și foarte prețuită, ca un okapi viu ori ca cea mai mică specie de lemur, și de aceea sunt vânați cu frenezie, cu abnegație, și fiecare exemplar prins este întâmpinat cu aplauzele întregului public, deși, de fapt, vânătoarea nu presupune nici un efort deosebit și nici un pericol – ele sunt pe deplin îmblânzite, aceste ciudate jivine străvezii.

Un zvon timid confirmă că el însuși nu se dă înapoi să viziteze camera de tortură… dar e puțin probabil să fie așa: ministrul poștelor nu ștampilează scrisorile, iar cel al mărilor nu sparge valurile. Mie, în general, îmi repugnă tonul casnic-clevetitor cu care vorbesc despre el răuvoitorii timizi și care seamănă cu un fel de glumă blândă, cam în genul poveștilor născocite odinioară de popor despre diavol, îmbrăcând într-un râs de bâlci o frică superstițioasă. Bancurile vulgare, adaptate la repezeală (care trimit la prototipuri irlandeze) sau un fapt secret din sursă sigură (cine e în grații și cine nu, de pildă) miros întotdeauna a odaie de slugi. Dar se poate și mai rău: când N., un cunoscut de-al meu căruia cu numai trei ani în urmă îi fuseseră executați părinții (ca să nu mai vorbim despre rușinoasele persecuții suferite de el însuși), remarca, întorcându-se de la o sărbătoare de stat unde l-a auzit și l-a văzut: „Totuși, știți, omul ăsta are în el o putere!“, mi-a venit să-

i trag una-n mutră.

11

În scrisorile sale „de amurg“, un mare pictor străin spune că a ajuns să îl lase totul rece, că nu-i mai place nimic, nimic – în afară de ceva. Acest ceva e fiorul romantic viu pe care îl simte și acum la gândul sărăciei anilor săi tineri prin comparație cu preaplinul somptuos al vieții parcurse, cu strălucirea de zăpadă a culmii ei, unde ajunsese. Acel anonimat de la început, acel întuneric de poezie și de tristețe în care, ca tânăr pictor, se pierdea în milionul de insignifianți, acum îl atrag, trezind în el emoție și recunoștință – față de soartă, față de meșteșug, ca și față de propria voință creatoare. Vizitarea locurilor unde trăise cândva în sărăcie, întâlnirile cu bătrâni de vârsta lui, care nu se remarcau prin nimic, erau pline pentru el de un farmec atât de complex, încât cercetarea tuturor detaliilor acestor sentimente avea să-i ajungă și pentru viitoarele clipe de răgaz al sufletului în lumea de apoi.

Și iată, când îmi imaginez ce simte lugubrul nostru conducător venind în contact cu trecutul *său*, înțeleg clar, în primul rând, că omul adevărat e poet și, în al doilea rând, că el, conducătorul nostru, este negarea întruchipată a ceea ce înseamnă poet. Între timp, ziarelor străine, în special celor mai de seară, care știu cât de repede se transformă un miraj în tiraj, le place să remarce caracterul legendar al destinului lui, ducându-și mulțimea de cititori în imensa casă neagră unde s-a născut, unde se pare că locuiesc și astăzi aceiași oameni săraci care atârnă la nesfârșit rufe (săracii spală foarte mult), publicând și fotografia, obținută Dumnezeu știe cum, a mamei lui (tatăl e necunoscut), o femeie robustă cu breton, cu un nas lat, care servea într-o berărie de lângă barieră. Martori ai adolescenței lui au rămas atât de puțini, iar cei care mai există răspund atât de prudent (pe mine, vai, nu m-a chestionat nimeni), încât jurnalistului îi trebuie o mare capacitate de a inventa ca să înfățișeze cum conducea cârmuitorul de azi, ca puști, jocuri războinice sau cum citea, ca tânăr, până la

cântatul cocoșilor. Succesele lui demagogice sunt interpretate ca fiind o forță elementară a destinului – și, se-nțelege, se acordă o mare importanță acelei zile întunecate de iarnă când, ales în parlament, el cu banda lui de susținători au arestat parlamentul (după care armata a trecut imediat, behăind, de partea lui…)

Legenda nu e cine știe ce, dar e totuși o legendă, în privința acestei nuanțe jurnalistul nu a greșit, o legendă închistată și de sine-stătătoare (adică gata să-și trăiască propria viață insulară), și e *deja* imposibil s-o înlocuiești cu adevărul adevărat, deși eroul ei este încă viu; e imposibil, pentru că el, singurul care poate ști adevărul, nu e bun de martor, și nu pentru că ar fi părtinitor sau mincinos, ci pentru că *nu își amintește*. O, firește, își amintește vechii dușmani, își amintește cele două, trei cărți citite, își amintește cum l-a îmbătat un cârciumar în copilărie cu bere și votcă sau cum a fost bătut pentru că a căzut din vârful unei stive de lemne și a omorât doi pui de găină, adică o mecanică primitivă a memoriei funcționează totuși în el, dar dacă zeii i-ar propune să își construiască o imagine din amintirile proprii, pentru ca această imagine să fie făcută nemuritoare, ar rezulta un avorton, un estropiat, un pitic surdo-mut, incapabil de vreo nemurire.

Dacă ar vizita casa unde a locuit pe vremea sărăciei, nu i-ar trece nici un fior prin piele, nici măcar fiorul vanității încărcate de ură. Dar eu i-am vizitat fosta locuință! Nu casa aceea cu multe corpuri unde se spune că s-a născut și unde e acum un muzeu cu numele lui (afișe vechi, un steag murdar de noroiul de pe stradă și – la loc de cinste, sub un capac de sticlă – un nasture: tot ce s-a putut aduna din tinerețea lui zgârcită), ci acele mizere camere mobilate unde a stat câteva luni pe vremea când se apropiase de fratele meu. Fostul proprietar murise de mult, chiriașii nu se înregistrau, așa că nu rămăsese nici o urmă a locuirii lui acolo. Și gândul că eu sunt singurul din lume (el își uitase această haltă – doar fuseseră atâtea) care *știe* mă umplea de un sentiment cu totul aparte de satisfacție, ca și cum, atingând aceste mobile moarte și uitându-mă pe fereastră la un acoperiș, țineam în pumn cheia vieții lui.

Chiar acum am avut un musafir: un bătrân jerpelit în ultimul hal care, în mod vizibil, căzuse pradă celei mai puternice agitații – mâinile acoperite cu o piele lucioasă tremurau, o lacrimă bătrânească, searbădă îi umezea răsfrângerile roz ale pleoapelor și o palidă succesiune de expresii involuntare, de la un surâs cam neghiob până la zbârcitura curbă a suferinței îi fugea pe chip. Cu stiloul meu, dădu în vileag pe un petic de hârtie cifrele anului crucial de la care trecuse aproape o jumătate de secol, apoi ziua și luna – data de naștere a conducătorului. Se uita la mine, ridicând puțin penița, ca și cum nu se hotăra dacă să continue sau doar să sublinieze printr-o întrerupere uluitoarea poznă pe care o făcea acum. I-am răspuns încurajator printr-un semn nerăbdător din cap și atunci a scris o altă dată, cu nouă luni înaintea celei dintâi, a subliniat cu două linii, și-a desfăcut buzele pentru un râs triumfător, dar în loc de asta și-a acoperit brusc fața cu mâinile… „La treabă, la treabă“, am spus eu trăgându-l de umăr pe acest actor prost, și el, revenindu-și rapid, și-a vârât mâna în buzunar și mi-a întins o fotografie rigidă, groasă, care căpătase cu anii o nuanță opacă, lăptoasă. Ea înfățișa un tânăr solid, în uniformă de soldat; chipiul îi stătea pe scaunul pe speteaza căruia își lăsase mâna cu o dezinvoltură de lemn, și pe fondul din spatele lui se puteau desluși o balustradă de butaforie și o urnă. Din două, trei priviri de la unul la altul m-am convins că între trăsăturile oaspetelui meu și chipul plat, fără umbre, al soldatului (împodobit cu o mustăcioară, iar creștetul – cu un arici strâns, care făcea ca fruntea să pară mai mică) asemănarea nu era foarte mare, dar, cu toate astea, era fără doar și poate același om. În fotografie avea vreo douăzeci de ani, fotografia avea acum cam cincizeci și era ușor de completat acest interval de timp cu istoria banală a uneia dintre acele vieți de categoria a treia, ale căror semne le citești (cu un chinuitor sentiment de superioritate, uneori fals) pe fețele telalilor bătrâni, ale paznicilor scuarurilor citadine, ale invalizilor înrăiți. Aș fi vrut să-l întreb cum e să trăiești cu o asemenea taină, să porți

povara unei paternități monstruoase, să vezi și să auzi clipă de clipă prezența omniprezentă a progeniturii tale… dar atunci am observat că prin pieptul său se străvede modelul continuu al tapetului – am întins mâna ca să-l reține, dar s-a topit, tremurând bătrânește de frigul dispariției.

Și totuși el există, acest tată (sau încă mai exista nu demult), și dacă soarta nu l-a lăsat neștiutor, salvându-l, în privința numelui prietenei lui de moment, Doamne, ce chin rătăcește acum printre noi și nu cutează să-și dea glas – și poate că e cu atât mai apăsător, cu cât nefericitul acela de om nici nu este absolut sigur de paternitatea lui, căci muierea aceea era o stricată, așa încât e posibil să mai existe pe lume câțiva care, ca și el, calculează fără istovire date ce se zbuciumă într-un iad al surplusului de cifre și al deficitului de memorie, visând ignobil să extragă un profit din bezna trecutului și temându-se de o pedeapsă neîntârziată (pentru vreo greșeală, pentru blasfemie, pentru vreun adevăr prea odios), dar, în cea mai mare taină, mândrindu-se (totuși, el e puterea!), pierzându-și mințile în atâtea calcule și presupuneri… terifiant, îngrozitor, îngrozitor…

13

Timpul trece, iar eu nu fac deocamdată decât să mă împotmolesc în vise sumbre, sălbatice. Mă și mir: am în urma mea nu puține fapte categorice și chiar de curaj, și nici nu mă tem de consecințele, oricât de fatale mi-ar fi, ale unui atentat, ba chiar fără să-mi imaginez ce formă ar lua ele, văd limpede bătaia care ar urma imediat după actul respectiv, vârtejul omenesc în care aș fi prins, mișcările mele smucite, de paiață, în mijlocul mâinilor lacome, pârâiala hainelor sfâșiate, culoarea orbitoare a loviturilor – și pe urmă (dacă ies viu din această vâltoare), strânsoarea de fier a polițailor, pușcăria, judecarea la repezeală, camera de tortură, eșafodul – și toate astea în bubuitul intensei mele fericiri. Cât despre concetățenii mei, nu sper să simtă dintr-odată și eliberarea lor, chiar admit o înăsprire a jugului, din inerție… Nu am nimic dintr-un erou

civic gata să moară pentru poporul său. Voi pieri numai pentru mine, pentru binele și pentru adevărul meu, pentru acel bine și acel adevăr care sunt acum falsificate și călcate în picioare, în mine și în afara mea, iar dacă există și alții care țin la ele la fel de mult ca mine, cu atât mai bine; dar dacă nu, dacă patria mea are nevoie de oameni de un alt soi decât mine, mă împac bucuros cu ideea inutilității mele, dar îmi fac totuși treaba.

Viața mi-e prea impregnată cu ură, prea saturată ca să-mi fie cât de cât plăcută, iar de sila și oroarea caznelor morții nu mă tem, cu atât mai mult cu cât mă aștept la o bucurie, la o existență atât de supranaturală, cum nu visează nici barbarii, nici adepții vechilor religii. Așa încât am mintea limpede și mâna slobodă… și totuși nu știu, nu știu cum să-l omor.

Chiar mă gândeam: nu cumva e din pricină că omuciderea, intenția în sine de a ucide e insuportabil de mârșavă, iar imaginația, care alege metodele și felul armei, procedează la un lucru degradant, a cărui impostură o simți cu atât mai mult, cu cât e mai autentică forța care te împinge. Și pe urmă, poate că n-am putut să îl omor din scârbă, ca unul care are o aversiune teribilă față de orice târâtoare, dar nu e capabil să strivească un vierme pe arătură fiindcă are senzația că-și strivește cu tocul capetele pline de praf ale propriilor măruntaie. Dar orice explicații aș găsi lipsei mele de hotărâre, ar fi irațional să-mi ascund că trebuie să-l nimicesc și că-l voi nimici – o, Hamlet, o, fraier lunatic…

14

Tocmai a ținut o cuvântare cu ocazia începerii lucrărilor la o nouă seră multietajată, și îi dădea înainte cu egalitatea oamenilor, cu egalitatea spicelor în lan, iar pentru a fi mai poetic pronunța „arista“[1], „aristifer“ și chiar „a arista“ – nu știu ce dascăl mieros îl sfătuise să folosească acest arhaism problematic, în schimb acum înțeleg de ce în ultimul timp, în poeziile de prin ziare, dai peste expresii precum „cioburle de sticlă“, „pragurle râurlor“ sau „și veternarii noștri tratează cu înțelepciune vacile de lapte“.

Vreme de două ceasuri a bubuit prin orașul nostru o voce colosală, ieșind cu diferite grade de intensitate pe o fereastră sau alta, așa încât, dacă umbli pe stradă (lucru socotit, de altfel, o imprudență care te poate costa: stai și ascultă), ai impresia că el te însoțește, se prăvălește de pe acoperiș, ți se strecoară în patru labe pe sub picioare și, înălțându-se din nou, te ciocănește în moalele capului – cotcodăceală, cloncăneală, măcăială, caricatură a graiului omenesc – și n-ai unde să te ascunzi de Voce, și asta se întâmplă acum în fiecare oraș, în fiecare localitate a asurzitei mele patrii prospere. Se pare că nimeni, în afară de mine, nu a remarcat o interesantă particularitate a oratoriei lui isterice, și anume pauzele pe care le face între frazele de șoc, exact ca un om beat care stă în mijlocul drumului, în independenta, dar nesatisfăcătoarea solitudine caracteristică omului beat, și rostește crâmpeie dintr-un monolog războinic cu o extremă încărcătură de mânie, patimă și convingere, dar obscur ca sens și scop, oprindu-se întruna ca să mai prindă puteri, să cântărească pasajul care urmează, să lase ascultătorii să aprofundeze și, după ce a făcut pauza, repetă cuvânt cu cuvânt cele abia debitate, dar pe un ton de parcă îi mai venise în minte încă un argument, încă o idee absolut nouă și irefutabilă.

Când, în fine, seca, și trompeții fără chip și fără obraji cântau imnul nostru agrar, nu numai că nu simțeam ușurare, ci din contră, simțeam durerea și spaima unei pierderi: cât vorbise, cel puțin îl pândeam, știam unde e și ce face, iar acum se dizolvase iarăși în aerul pe care îl respir, dar în care nu-l mai pot focaliza perceptibil.

Le înțeleg pe femeile cu părul lins din triburile noastre montane că, părăsite de ibovnic, înfig în fiecare dimineață, apăsând înverșunate cu degete maronii un ac cu cap de peruzea în buricul unei momâi de lut care îl reprezintă pe cel care a dat bir cu fugiții. În ultimul timp, încerc în mod frecvent, cu toate puterile minții mele, să-mi imaginez cursul preocupărilor și al grijilor lui, încerc să intru în ritmul existenței lui, doar o ceda și s-o prăbuși, ca un pod suspendat ale cărui vibrații au coincis cu pașii viguroși ai unui detașament de soldați care trece pe el. Detașamentul piere,

cum o să pier și eu, înnebunind în clipa când o să prind ritmul și el o să cadă mort în palatul lui de departe, dar nici în cazul unui alt fel de tiranicid, oricare ar fi el, n-aș rămâne teafăr. Sculându-mă de dimineață, cam pe la opt și jumătate, mă străduiesc să-mi imaginez trezirea lui – el se scoală din pat nici mai devreme, nici mai târziu, ci la o oră de mijloc, întocmai așa cum se și definește, aproape oficial, „un om mediocru“. La nouă, ca și el, mă mulțumesc cu un pahar cu lapte și cu o chiflă dulce, iar dacă în ziua respectivă nu am ore la școală, continui să-l urmăresc cu gândul. Citește câteva ziare, și eu le citesc odată cu el, căutând ce-i poate reține atenția, deși știu că a luat cunoștință încă din ajun de conținutul general al presei de astăzi, de articolele de fond, sintezele și dările de seamă, așa încât lectura asta nu-i poate da nici un prilej deosebit de meditație statală. După asta vin la el cu rapoarte și cu probleme ajutoarele lui. Aflu odată cu el cum o duc transporturile feroviare, cum nădușește industria grea și câte chintale la hectar a dat în iarna aceea grâul de toamnă. După ce examinează câteva cereri de grațiere și indică pe ele invariabila respingere, un X cu creionul – semnul sincerului său analfabetism –, își face, până la ora prânzului, obișnuita plimbare: ca pentru mulți oameni mărginiți, lipsiți de imaginație, mersul este exercițiul fizic preferat, iar de plimbat se plimbă prin grădina interioară a palatului, fostă cândva o mare curte de închisoare. Știu și felurile modeste pe care le are la prânz, iar după masă mă odihnesc împreună cu el, examinând în minte planurile de continuă înflorire a puterii lui sau noi măsuri de înăbușire a răzvrătirii. După-amiază inspectăm un nou edificiu, un fort, un forum și alte forme ale prosperității statale, și, împreună cu el, îi dau avizul inventatorului unui nou tip de ochi de fereastră cu ventilator. Cina, care de regulă e de gală, cu participarea unor persoane cu funcții, o sar; în schimb, când se lasă seara, gândul îmi devine de două ori mai viguros, dau împreună cu el ordine redactorilor de ziare, ascult raportul ședințelor de seară și șușotesc singur în odaia mea peste care se lasă întunericul, gesticulez și sper tot mai nebunește ca măcar un gând de-al meu să coincidă cu un gând de-al lui – și atunci, știu, podul va

plesni ca struna unei viori. Dar ghinionul, cunoscut jucătorilor prea perseverenți, mă urmărește, nu-mi iese cartea deloc, deși e posibil să fi realizat totuși cu el o legătură tainică, de vreme ce la ora unsprezece, când el se culcă, simt cu toată ființa mea o prăbușire, un gol, o tristă ușurare și o slăbiciune. El adoarme, adoarme și, cum în patul lui de deținut nu îl neliniștește nici un gând înaintea somnului, primesc și eu permisie, și doar rar, fără să mai trag deja nici o nădejde de izbândă, încerc să-i compun visele, combinând frânturi din trecutul lui cu impresii din prezent, dar, cu siguranță, el nu visează, și eu muncesc degeaba, si niciodată, niciodată nu o să răzbată în noapte horcăitul lui măreț, de țar, pentru ca istoria să poată consemna: dictatorul a murit în somn.

15

Cum să scap de el? Nu mai pot. Totul e plin de el, tot ce iubesc e mânjit, totul a devenit leit lui, oglinda lui, și în trăsăturile trecătorilor de pe stradă, în ochii bieților mei școlari se ivește tot mai clar și mai lipsit de speranță chipul lui. Nu numai afișele pe care sunt obligat să le dau să le deseneze interpretează trăsături ale personalității lui, ci și cubul alb pe care îl dau la clasele mici îmi pare a fi portretul lui – cel mai bun portret, poate. Cubicule, fiorosule, cum să scap de tine?

16

Și iată, am înțeles că am o posibilitate! Era o dimineață geroasă, nemișcată, cu un cer roz pal și cu bucăți de gheață în gurile jgheaburilor – peste tot domnea o liniște de moarte; într-o oră, orașul avea să se trezească – și încă cum! În ziua aceea i se sărbătoreau cei cincizeci de ani și oamenii se târau deja pe străzi, negri, ca niște note pe fondul zăpezii, pentru a se aduna la timp în punctele unde aveau să se formeze din ei diferite alaiuri pe căprării. Riscând să-mi pierd modicul salariu, nu m-am pus în mișcare pentru acest drum sărbătoresc – altceva,

mai important, mă preocupa. Stând la fereastră, ascultam primele fanfare îndepărtate, chemarea de bâlci a radioului la intersecție, și mă simțeam liniștit la gândul că eu, eu singur pot curma toate astea. Da, soluția era găsită: uciderea tiranului părea acum o treabă atât de simplă și de rapidă, că o puteam duce la îndeplinire fără să ies din cameră. Arma pentru acest scop era, una peste alta, fie vechiul, dar excelent păstratul revolver, fie cârligul de deasupra ferestrei, care servise pesemne cândva ca să susțină ștanga cu portretul. A doua era chiar mai bună, căci nu aveam siguranța că, după douăzeci și cinci de ani, cartușul avea să mai meargă.

Omorându-mă pe mine, îl omoram pe el, căci el era tot în mine, hrănit de forța urii mele. Odată cu el ucideam și lumea creată de el, întreaga prostie, lașitate, duritate a acestei lumi care crescuse împreună cu el în mine, împingând afară până și ultimul peisaj însorit, până și ultima amintire din copilărie, toate comorile strânse de mine. Știindu-mi acum puterea, mă desfătam cu ea, pregătindu-mă fără grabă pentru atentatul la propria-mi persoană, triam lucrurile, îmi reciteam însemnările... Și brusc, incredibila încordare a sentimentelor care puseseră stăpânire pe mine suferi o stranie metamorfoză, chimică parcă. Dincolo de fereastră, sărbătoarea se încinsese, soarele prefăcea nămeții albaștri într-un puf scânteietor, deasupra acoperișurilor din depărtare era un joc de artificii descoperit de curând de un geniu din popor, cu culori ce străluceau și la lumina zilei. Jubilarea populară, trăsăturile de diamant ale conducătorului aprinzându-se în ceruri, culorile somptuoase ale alaiului ce șerpuia peste acoperământul de zăpadă al râului, minunatele simboluri butaforice ale prosperității patriei, lozincile divers și frumos concepute care se legănau pe deasupra umerilor, muzica vioaie, simplă, orgia de steaguri, fețele mulțumite ale flăcăilor și costumele naționale ale fetelor viguroase – toate astea m-au năpădit cu un val zmeuriu de înduioșare și mi-am înțeles păcatul în fața marelui și milostivului Stăpân. Nu el ne-a îngrășat câmpurile, nu prin grija lui au fost încălțați săracii, nu lui îi suntem obligați cu fiecare secundă a existenței noastre de cetățeni? Lacrimi de căință, fierbinți, lacrimi bune țâșniră din ochii mei

pe pervaz când mă gândii că eu, respingând bunătatea Stăpânului, că eu, negând orbește frumusețea orânduirii durate de el, a vieții, a minunatelor garduri noi din imitație de nuc, mă pregătesc să-mi pun capăt zilelor, cutez în felul acesta să atentez la viața unuia dintre supușii lui! Sărbătoarea, cum am mai spus, era în toi, și eu, ud tot de lacrimi și de râs, stăteam la fereastră ascultând versurile celui mai bun poet al nostru, pe care le declama la radio o minunată voce de actor, cu un joc baritonal în fiecare modulație:

E bine-acum, dar cetățeni, vă amintiți cum
A noastră țară fără tată lâncezea?
Căci fără de hamei chiar cea mai mare sete
Nici băutor, nici cântăreț nu o să dea.
Gândiți-vă, așa cum nu avem
Cartofi sau napi sau vinete,
Așa ne e și cântul înecat în bulbi de litere
Ce-acum se înfiripă.

Am mers pe-o cale bătută,
Ciuperci otrăvitoare am mâncat,
Până ce porțile istoriei
De bufnituri au tremurat.

Până când, cu albul tunicii
Lumină pentru fiii credincioși, strălucitor
Și cu-al său zâmbet minunat
El ne-a ajuns Conducător!

Da, strălucind, da, ciuperci, da, minunat – așa e... eu sunt mic, eu, biet orb căruia acum i se deschid ochii, cad în genunchi, mă căiesc în fața ta. Execută-mă – sau nu, mai bine iartă-mă, căci pedeapsa cu moartea este mila ta, iar mila e pedeapsa cu moartea, ce ilumineză cu o lumină blândă, chinuitoare, toată nelegiuirea mea. Tu ești mândria noastră, slava noastră, steagul nostru! Titan al nostru, bun, măreț, care ne veghează neabătut și cu dragoste, jur ca de-acum înainte să te slujesc, jur să fiu ca toți ceilalți pupili ai tăi, jur să fiu

inseparabil al tău – și așa mai departe, și așa mai departe, și așa mai departe.

17

Râsul, de fapt, m-a și salvat. După ce am trecut prin toate treptele urii și disperării, am atins acea înălțime de unde se vede ca în palmă *ridicolul*. După ce am râs în hohote m-am vindecat, ca bărbatul acela dintr-o anecdotă, căruia „i s-a spart abcesul din gât la vederea giumbușlucurilor unui pudel“. Recitindu-mi însemnările, văd că, străduindu-mă să îl înfățișez fioros, nu l-am făcut decât caraghios, și l-am executat tocmai prin această veche și verificată metodă. Oricât aș fi de modest apreciindu-mi confuza producție, ceva îmi spune totuși că ea nu a fost scrisă cu un toc de duzină. Departe de a avea veleități literare, în schimb plin de cuvinte care s-au călit cu anii în liniștea mea furioasă, am folosit sinceritatea și preaplinul sentimentelor acolo unde altul ar fi folosit măiestria și ficțiunea. Acesta este un descântec, o vrajă, așa încât de-acum oricine poate face farmece sclaviei. Eu cred în minuni. Cred că într-un anume fel, necunoscut mie, aceste însemnări vor ajunge la oameni, nu astăzi și nici mâine, dar într-un timp îndepărtat, când lumea va avea o zi de răgaz ca să se ocupe de săpături – în ajunul unor mari necazuri, nu mai puțin hazlii decât cele de-acum. Și iată, cine știe… admit gândul că truda mea întâmplătoare se va dovedi nemuritoare și va însoți veacurile, când prigonită, când elogiată, deseori periculoasă și întotdeauna utilă. Iar eu, o „umbră fără oase“, voi fi bucuros dacă rodul insomniilor mele uitate va servi timp îndelungat drept mijloc secret împotriva viitorilor tirani, tigroizi, călăi semidemenți ai omului.

(1938)
Traducere de Adriana Liciu

1. Spic (în lat. în orig.).

Lik

Există o piesă, *Abis* (*L'abîme*), a cunoscutului scriitor francez Suire. A trecut deja din scenă direct în Mica Lethe (adică în cel care servește teatrul – pârâul, că veni vorba, nu e atât de lipsit de speranță cum e conducta magistrală, cu soluția de uitare mai puțin eficientă, astfel că undița regizorală va mai scoate ceva după ce vor mai trece anii). În piesa asta, esențialmente idioată, chiar ideal de idioată, cu alte cuvinte, construită ideal pe convențiile trainice ale dramaturgiei unanim acceptate, este tratat drumul pasional al unei femei în vârstă, bună catolică și moșiereasă, în care se aprinde brusc o patimă păcătoasă pentru un tânăr rus, Igor, adus de întâmplare la conacul ei și îndrăgostit de fiica ei, Angelica. Bătrânul prieten al familiei – o persoană voluntară, un bigot ursuz, bătut la repezeală de autor din mistică și lubricitate –, este gelos din cauza pasiunii eroinei pentru Igor, din pricina căruia, la rândul ei, ea este geloasă pe Angelica – într-un cuvânt, totul este extrem de interesant, extrem de autentic, pe fiecare replică e ștampila unei firme serioase, deci, firește, nici un sfârc de talent nu tulbură mersul ca la carte al acțiunii, care crește acolo unde se cuvine să crească, iar unde trebuie, este întreruptă de o scenă lirică sau de un dialog indecent de explicativ între două slugi bătrâne.

Mărul discordiei este de obicei un fruct văratic, acru, el trebuie fiert; așa și cu tânărul din piesă: e cam palid; străduindu-se să-i dea culoare, autorul l-a făcut rus, cu toate consecințele evidente ale unei atari escrocherii. Potrivit intenției optimiste a autorului, acesta este un aristocrat rus fugit, înfiat nu demult de o bătrână bogată – soția rusoaică a

castelanului vecin. În toiul unei furtuni nocturne, Igor dă buzna pe ușă, intră cu o cravașă în mână; agitat, ne dă de știre că pe moșia binefăcătoarei lui arde pădurea roșie și că pădurea noastră de pini poate să se aprindă și ea. Lucrul acesta ne tulbură mai puțin decât strălucirea tinerească a musafirului nocturn și ne încearcă ispita să ne lăsăm pe un taburet, jucându-ne meditativ cu colierul, când prietenul nostru, bigotul, bagă de seamă că reflexul focului avea să fie mai periculos decât focul. Un nod, nimic de zis, puternic, trainic: este deja clar că rusul va deveni nelipsit aici; și într-adevăr: actul al doilea – o zi însorită și pantaloni albi.

Judecând după textul piesei, mai la început, adică până s-a plictisit autorul de chestia asta, Igor se exprimă nu incorect, dar cu poticneli, intervenind din când în când întrebarea: „parcă așa se spune la voi – adică la francezi –, nu?“. Mai apoi însă, când, dată fiind revărsarea furtunoasă a dramei, autorului nu i-a mai ars de așa ceva, se renunță la orice impuritate străină a limbii, rusul dobândește în chip spontan bogata expresie a unui francez de baștină, și abia spre sfârșit, într-un moment de acalmie care precede avântul final, dramaturgul își amintește de naționalitatea lui Igor, ceea ce face ca acesta să i se adereseze în treacăt bătrânei slugi: „*J'étais trop jeune pour prendre part à la… comment dit-on… velika voïna*[1]*… grand, grand guerre*“. Ce-i drept, trebuie să-i recunoaștem autorului că, în afara acestei „velika voïna“ și a unui modest „dosvidania“[2], nu abuzează de cunoașterea limbii ruse, mulțumindu-se cu indicația că „tărăgănarea slavă dă un oarecare farmec conversației lui Igor“.

La Paris, unde piesa a avut un mare succes, rolul lui Igor a fost jucat de François Coulot; nu a jucat rău, dar, cine știe de ce, cu un puternic accent italian, pe care el îl dădea, evident, drept rusesc, ceea ce nu a stârnit însă mirarea nici unui cronicar. Ulterior însă, când piesa a alunecat în provincie, întâmplarea a făcut ca interpretul acestui rol să fie chiar un actor rus, Alexandr Lik[3] (pseudonim) – un blond uscățiv cu ochi întunecați, de culoarea cafelei, care avea deja o mică faimă, datorită unui film în care făcuse, excelent, un rol episodic de bâlbâit.

De altfel, e greu de spus categoric dacă poseda un talent teatral autentic sau dacă era o persoană cu mai multe vocații nedeslușite, el alegând-o pe prima care se nimerise, deși ar fi putut, cu tot atâta succes, să fie pictor, bijutier, deratizator... Ființele de felul acesta te duc cu gândul la o încăpere cu o mulțime de uși diferite, printre care, poate, se află una care, într-adevăr, dă direct în grădină, în adâncul luminat de lună al miraculoasei nopți umane, unde sufletul dobândește comori ce-i sunt destinate numai lui. Oricum ar fi, nu *această* ușă o deschisese Alexandr Lik, ci nimerise pe calea actoriei, pe care mergea fără pasiune, cu aerul distrat al unui ins ce caută niște borne care nu sunt, dar care poate au fost scoase sau poate țin de un alt loc, nerelevat pare-se, unde el n-avea să fie niciodată, niciodată. În planul convențional al existenței pe pământ, trecuse totuși de treizeci, dar cum era cu câțiva ani mai mic decât secolul, amintirea Rusiei, care la oamenii în vârstă, rămași peste granița propriei vieți, se transformă fie într-un organ neobișnuit de dezvoltat, care lucrează continuu și răzbună prin secreția sa toate prejudiciile istorice, fie printr-o tumoare canceroasă a sufletului, care te împiedică să respiri, să dormi, să comunici cu străinii lipsiți de griji, această amintire rămăsese la el în formă embrionară, epuizându-se în impresii tulburi din copilărie, cum ar fi acele de pini de la vila unde se mutaseră ori fulgul asimetric de zăpadă de pe glugă. Părinții lui muriseră, trăia singur, dragostea și prieteniile ce i se transmiteau erau toate cumva transparente, nimeni nu-i scria scrisori pur și simplu așa, din dorința de a-i scrie, nimeni nu-i ducea grija mai mult decât și-o ducea el, și când, nu demult, aflase de la doi doctori – unul francez și unul rus – că are, cum au mulți eroi literari, o boală de inimă incurabilă, într-un fel, nici n-a avut la cine să se ducă și să se plângă de șubrezenia lui nemeritată, de viața lui, când străzile colcăie de bătrâni sănătoși. Și, într-un fel, de boala lui era legat faptul că îi plăceau lucrurile bune, scumpe, putea, de pildă, cu ultimii două sute de franci, să cumpere un fular sau un stilou, dar cum se făcea că întotdeauna, dar întotdeauna, la el lucrurile astea se mânjeau, se rupeau, se stricau, în ciuda meticulozității lui pedante, chiar pioase.

Față de ceilalți membri ai trupei, în care intrase la fel de întâmplător cum cade blana aruncată de o femeie pe un fotoliu sau altul, în esență anonim, el rămăsese la fel de străin ca la prima repetiție. De la început avusese impresia că era în plus, că furase locul altuia – și, cu toate că directorul trupei era chiar binevoitor cu el, sufletului suspicios al lui Lik i se năzărea în fiece minut posibilitatea unui scandal, i se părea că uite-acum îl vor descoperi, îl vor da pe față într-o chestie extrem de rușinoasă, iar faptul că era tratat de la egal la egal îl lua drept cea mai totală indiferență față de munca lui, ca și cum se împăcaseră cu toții de mult cu gândul că nu era nimic de sperat în privința nivelului său și îl suportau numai pentru că nu aveau un pretext la îndemână ca să-l concedieze.

I se părea – și poate chiar așa și era – că pentru acești artiști francezi, plați, sonori, părând legați între ei printr-o rețea de pasiuni personale și profesionale, el era un obiect la fel de întâmplător ca vechea bicicletă pe care unul dintre personaje o demonta cu mare dexteritate în actul al doilea, așa încât atunci când cineva îl saluta deosebit de amical sau îl poftea la o țigară, el lua asta drept o confuzie care, vai, avea să se lămurească imediat. Din pricina bolii evita să bea, dar în loc să fie considerat nesociabil, de unde n-ar mai fi fost mult până la a fi învinuit de înfumurare, ceea ce, măcar, ar fi putut însemna pentru el ceva care să aducă, cât de cât, a personalitate, absența lui la reuniunile amicale nici nu era observată, ca și cum așa era normal, iar dacă chiar îl chemau undeva, era doar sub o formă distrat interogativă – veniți și dumneavoastră sau… ? –, lucru extrem de dureros pentru un om care doar atât aștepta, să se lase convins. Înțelegea anapoda glumele, aluziile, poreclele pe care și le aruncau vesel și intim ceilalți; aproape că dorea ca vreo zeflemea să se refere la el, dar nu se întâmpla nici măcar atât. Pe de altă parte, mai era câte un coleg care îi plăcea: astfel, interpretul rolului principal (fățarnicul scrântit) era în viața de toate zilele un grăsan simpatic, care își luase nu demult o mașină sport despre care povestea cu sinceră însuflețire; și foarte drăguță era o fată, cu păr negru și slăbuță, cu ochi foarte machiați, minunat de luminoși – numai că în timpul zilei își uita, într-un chip care făcea să dispară orice

speranță, mărturisirile făcute seara pe scenă, în îmbrățișările locvace ale logodnicului rus, când se lipea atât de sincer de Lik, căruia îi plăcea să se consoleze cu gândul că doar pe scenă trăia ea cu adevărat, iar în restul timpului intra într-o demență ciclică și-atunci nu-l mai recunoștea și îi dădea alt nume. Cu moșiereasa principală nu schimbase însă niciodată vreo vorbă în afara replicilor, iar când această femeie de o frumusețe crispată, țeapănă, tremurând din obraji, trecea pe lângă el ducându-se în culise, el se simțea ca o bucată de decor gata să se prăbușească dacă dădea cineva peste ea. Greu, greu de spus dacă toate astea erau așa cum și le închipuia bietul Lik sau dacă acești oameni, absolut inofensivi, preocupați de ei înșiși, îl lăsau în plata Domnului numai din cauză că el nu le căuta societatea și nu i se adresau, așa cum nu se adresează niște călători care intră în vorbă între ei străinului din colț, cufundat într-o cărticică – și doar, e un lucru de la sine înțeles, așa ceva nu poate ofensa pe nimeni. Dar chiar dacă, în rarele sale clipe de curaj, Lik se străduia să se convingă de falsitatea nedeslușitelor sale chinuri, ele, aceste chinuri, îi erau prea aproape în amintiri și se repetau prea des în celelalte împrejurări pentru a putea fi biruite cu ajutorul rațiunii. Singurătatea, ca situație, se lasă corijată, dar ca stare este o boală incurabilă.

Rolul și-l interpreta cu conștiinciozitate și, cel puțin, în ceea ce privește pronunția, mai reușit decât predecesorul său, căci Lik vorbea franceza cu o tărăgănare rusească, încetinind și înmuind frazele, neducând accentul până la capăt și strecurând prea grijuliu acei stropi de expresii auxiliare care își iau zborul atât de minunat și de iute de pe limba francezului. Rolul era atât de mic, atât de neînsemnat, în ciuda influenței sale dramatice asupra jocului celorlalte personaje, încât nu merita să zăbovești prea mult cu gândul asupra lui – el totuși zăbovea, mai cu seamă la început de turneu, și nu atât din dragoste pentru artă, cât pentru că i se părea cumva înjositoare pentru el, personal, diferența paradoxală dintre insignifianța rolului în sine și importanța complicatei drame a cărei cauză directă o constituia el. Dar, deși în scurt timp au început să-l lase rece posibilele îmbunătățiri pe care i le

sugerau și arta, și amorul propriu (două lucruri care adesea coincid), intra în scenă, ca și mai înainte, în fugă, cu o misterioasă mulțumire, de parcă de fiecare dată aștepta niște recompense aparte, fără nici o legătură, firește, cu porțiile obișnuite de aplauze generalizatoare. Aceste recompense nu constituiau și satisfacția artistului din el. Mai degrabă, se ascundeau în niște fisuri și cute mai neobișnuite, ghicite de el în viața piesei înseși, măcar că era atât de banală și de fără har că te lua amețeala... Dar, ca orice lucru jucat de oameni vii, ea dezghioca, Dumnezeu știe din ce, sufletul lui personal, timp de două, trei ore el încerca să trăiască, degajând o căldură și o energie care nu depindeau nicicum de ideea autorului, de mediocritatea posibilităților actoricești, ci se trezeau așa cum se trezește viața într-o apă încălzită de soare. S-o spunem pe-a dreaptă: Lik putea spera că într-o seară vag minunată, jucând ca de obicei, va nimeri într-un fel de smârc, ceva va ceda, și el se va îneca pentru totdeauna într-o stihie regeneratoare, care nu va semăna cu absolut nimic, nu va avea nici o legătură cu nimic, și va continua într-un fel cu totul nou temele mizere ale dramei – iar el se va duce acolo de tot, fără întoarcere, va călări prin iarba-neagră uscată, se va însura cu Angelica, se va bucura de tot binele material sugerat de piesă, va începe să trăiască în castelul acela ; dar, pe lângă toate astea, se va trezi într-o lume incredibil de blândă, albăstrie, ușoară, unde sunt posibile aventuri fabuloase ale sentimentelor, metamorfoze nemaiauzite ale gândului. Și gândindu-se la toate astea, Lik își imagina, cine știe de ce, că atunci când va muri de o explozie a inimii, ceea ce avea să se întâmple curând, asta va fi neapărat pe scenă, cum a fost cu bietul, cu lătrătorul Molière, dar că el nici nu va observa că a murit, ci va trece în viața unei piese întâmplătoare, care avea să înflorească dintr-odată altfel drept urmare a căderii lui în ea, iar cadavrul lui zâmbitor o să zacă pe scenă, cu vârful unui picior ieșind de sub faldurile cortinei lăsate.

La sfârșitul verii, *Abis* și alte două piese din repertoriu au mers într-un oraș de pe litoral; Lik apărea numai în *Abis*, astfel că între prima și a doua reprezentație a piesei (doar două se preconizaseră) avea, cum se întâmpla de obicei, o săptămână

liberă căreia nu știa deloc să-i facă față. În plus, nu suporta sudul: prima reprezentație a decurs pentru el într-o pâclă aiuritoare de seră, cu o picătură fierbinte de machiaj ba atârnând de vârful nasului, ba arzându-i buza de sus, și când, în timpul antractului, a ieșit pe terasa din spate, care separa teatrul de o biserică anglicană, a avut senzația că n-o să mai reziste până la sfârșitul spectacolului, ci se va topi pe scenă în aburii multicolori, prin care va trece subit, în clipa de pe urmă, suflul fericit al unei alte, da, al unei alte vieți. Cum-necum, jucă totuși până la capăt, în ciuda faptului că vedea dublu din pricina transpirației, iar senzația netedă a brațelor goale, reci ale tinerei partenere îi întețea chinuitor topirea palmelor. Se întoarse la pensiunea lui sfârșit, cu o durere care îi reverbera în ceafă și cu junghiuri în umeri – iar acolo, în grădina întunecată, dădea totul în floare, mirosea a bomboane, țârâiau din răsputeri cosașii, pe care el, cum făceau cine știe de ce toți rușii, îi lua drept greieri.

Camera luminată era sanitar de albă în comparație cu întunericul sudic din fereastra deschisă. Strivi pe perete un țânțar roșu, beat, și pe urmă stătu mult timp pe marginea patului, temându-se să se culce, temându-se de palpitații. Prezența apropiată a mării dincolo de fereastră îl istovea, ca și cum această întindere imensă, lipicios-strălucitoare, strânsă într-o pojghiță de lună, pe care o ghicea în spatele pădurii de lămâi, era înrudită cu vasul gâlgâitor, strâns și el, al inimii lui, ca și cum ea, dureros de goală, nu era separată prin nimic de cer, de lipăitul picioarelor omenești, de apăsarea insuportabilă a muzicii care cânta la barul din apropiere. Se uită la cesulețul scump de pe încheietura mâinii și văzu îndurerat că-i pierduse gemulețul – da, se frecase cu manșeta de parapetul de piatră când deunăzi, poticnindu-se, urcase pe munte… Mai trăia încă, gol, fără apărare, cum trăiește un organ deschis de chirurg.

Zilele îi treceau în căutarea umbrei, visând la răcoare. Era ceva infernal în sclipirile mării și plajei cu demoni arămii amorțiți pe pietrișul încins. Partea cu soare a străzilor înguste îi era atât de strict interzisă, încât se întâmpla să rezolve probleme de traseu teribil de complicate, ca și cum ar fi existat vreun țel în rătăcirile lui. Dar de dus n-avea unde să se ducă,

așa că, după ce se rezema pe tarabe pe care, printre altele, erau expuse brățări destul de nostime, ca dintr-un chihlimbar rozaliu, și niște semne de carte cât se poate de atrăgătoare, din piele, și portofele ștanțate cu aur, se lăsa pe un scaun sub umbrarul oranj al unei cafenele, pe urmă se întorcea acasă și se întindea pe pat gol, îngrozitor de slab și îngrozitor de alb, gândindu-se la aceleași lucruri la care se gândea neîncetat.

Se gândea că e condamnat să trăiască alături cu viața, că întotdeauna a fost și va fi așa, astfel încât, dacă moartea n-avea să fie pentru el ieșirea într-o existență adevărată, nici nu avea să cunoască vreodată viața. Se mai gândea că, dacă părinții lui ar fi fost în viață și nu ar fi murit în ajunul emigrării, poate că acești cincisprezece ani ai vieții lui adulte s-ar fi petrecut în căldura unei familii, că, să fi fost soarta mai perseverentă, ar fi terminat unul dintre cele trei gimnazii în care nimerise în niște puncte întâmplătoare ale Europei centrale, foarte centrale, și acum s-ar fi ocupat cu o afacere bună într-un cerc de oameni cumsecade – dar oricât și-ar fi încordat imaginația, nu-și putea închipui nici afacerea, nici oamenii, așa cum nu-și putea explica de ce învățase în tinerețe într-un studio cinematografic și nu se ocupase cu muzica sau cu numismatica, cu spălatul geamurilor sau cu contabilitatea. Și ca întotdeauna, din orice punct al circumferinței lui, gândul i se întorcea pe o rază la centrul întunecat, la presentimentul apropiatei morți, pentru care el, care nu adunase nimic din ce are prețios viața, nici nu era o captură prea interesantă – cu atât mai mult cu cât, pare-se, nu pe el îl avea ea în vedere în primul rând.

Se întâmplă ca într-o seară, când stătea pe jumătate tolănit într-un fotoliu pe verandă, să-l abordeze unul dintre locatarii pensiunii, un guraliv rus bătrân (care reușise deja de două ori să-i povestească biografia sa, întâi într-o direcție, dinspre trecut spre prezent, iar apoi în cealaltă, în răspăr, rezultând două vieți diferite, una reușită, alta nu), și, așezându-se comod, sâcâindu-și bărbia, spuse:

— Mi-am găsit aici un cunoscut, adică *c'est beaucoup dire* cunoscut, l-am întâlnit de vreo două ori la Bruxelles, acum, vai, e un personaj decăzut rău. Ieri – da, parcă ieri – am pomenit numele dumneavoastră, și el spune: dar cum, îl cunosc, suntem

chiar rude.

— Rude? se miră Lik. Eu aproape că n-am avut niciodată rude. Cum îl cheamă?

— Un oarecare Koldunov, Oleg Petrovici – Petrovici să fie? Nu îl știți?

— Nu se poate! exclamă Lik acoperindu-și fața cu mâinile.

— Imaginați-vă, spuse acela.

— Nu se poate, repetă Lik. Doar am crezut tot timpul… Îngrozitor! Nu cumva i-ați spus adresa mea?

— I-am spus-o. Dar vă înțeleg. Știți, și silă, și milă. Dat afară de peste tot, înrăit, familie, tot tacâmul.

— Uitați ce vă rog, nu-i puteți spune că am plecat? Fiindcă pentru mine e ceva îngrozitor!

— Dacă îl văd, îi spun, numai că… Așa, întâmplător, în port l-am întâlnit – vai, o minune sunt iahturile alea, ăștia da fericiți, locuiești pe apă, plutești, unde vrei, acolo te duci. Șampanie, fete, toate cele lustruite…

Și bătrânul începu să țocăie dând din cap.

„Ce absurd, s-a gândit Lik întreaga seară. Așa o belea…“ Gândul, bazat pe nu se știe ce, că Oleg Koldunov nu mai era de mult printre cei vii, constituia pentru Lik una dintre acele axiome care nu se mai află deja în slujba reală a rațiunii, ci sunt puse bine, departe-departe, și nu participă niciodată la nimic, astfel încât acum, când Koldunov înviase, a fost nevoit să admită că două linii paralele se intersectează totuși, dar era chinuitor de greu să se despartă de vechea imagine înfiptă în creier, ca și cum extragerea acestui singur gând mincinos putea să strice toată ordinea celorlalte gânduri și idei. Și-acum nu-și mai putea aminti nicicum ce date avusese el ca să presupună că Koldunov murise și de ce în acești douăzeci de ani se întărise atât de mult lanțul impreciselor informații inițiale (legate de Războiul Civil?) care îi încătușaseră în minte ideea că acela era mort.

Mamele lor erau verișoare. Oleg Koldunov era cu doi ani mai mare decât el, timp de patru ani învățaseră la același gimnaziu de provincie și amintirea acestor ani îi fusese întotdeauna atât de odioasă lui Lik, încât prefera să nu-și amintească de adolescență; mai mult decât atât, poate că Rusia

se împăienjenise atât de tare pentru el tocmai pentru că nu se îngrijise de amintirile sale personale. Vise însă, firește, erau și-acum, lor n-aveai ce să le faci. Și nu doar că i se întâmpla să-l viseze pe Koldunov în persoană, într-un decor al adolescenței înjghebat la repezeală de vis din accesorii precum o bancă, tabla neagră, buretele ușor, uscat; în afara acestor vise de toată ziua, se întâmplau și vise romantice, chiar decadente, adică lipsite de prezența clară a lui Koldunov, dar codificate cu el, impregnate cu spiritul lui oprimant, sau care păreau că sunt pline cu zvonuri despre el, cu situații și umbre de situații ce exprimau într-un anume fel esența lui – și acest chinuitor fond koldunovesc pe care se desfășurase acțiunea primului vis pe care-l avusese era și mai rău decât aparițiile directe ale lui Koldunov în vis, așa cum și-l amintea el – un gimnazist musculos, grosolan, cu capul tuns scurt și cu trăsături puternice ale chipului drăguț, dar nu plăcut: regularitatea le era stricată de ochii prea apropiați, înzestrați cu niște pleoape grele de năbuc – nu degeaba îl porecliseră Crocodilul; într-adevăr, era ceva tulbure-argilos, ca de Nil în această privire înceată.

Koldunov învăța, fără nici un fel de speranță, prost: era lipsa aceea rusească de speranță, deosebită, când un prostănac fermecat se duce la fund prin straturile transparente ale claselor, astfel încât cei mai mici, amorțiți de frică, cresc treptat până la el, și pe urmă, peste un an, îl lasă cu ușurare în urmă. Se distingea prin impertinență, josnicie, o forță fizică sălbatică: după o încăierare cu el mirosea întotdeauna a menajerie. În vreme ce Lik era un băiat plăpând, delicat și ambițios – deci reprezenta victima inepuizabilă, ideală. Koldunov se revărsa peste el fără o vorbă și-l tortura cu râvnă, strivit pe jos, dar continuând să se sucească; imensa palmă răschirată a lui Koldunov făcea un gest obscen de excavare, vârându-se în adâncuri înnebunite, spasmodice. După aceea, pentru un ceas, două, îi dădea pace, mulțumindu-se cu repetarea unei fraze indecent-absurde, jignitoare pentru Lik, rămas cu spinarea în praf de cretă și cu urechile arzând; când dădea însă să se dezmorțească, Koldunov, cu un oftat, chiar cu o oarecare lipsă de chef, tăbăra din nou, își înfigea degetele

cornoase sub coaste sau se așeza să-și tragă sufletul pe fața victimei. Cunoștea în detaliu toate metodele huliganice de pricinuire a celei mai mari dureri neînsoțite de schilodiri, fapt pentru care se bucura de stima slugarnică a tovarășilor. În același timp, era pătruns de o simpatie vag sentimentală față de pacientul său permanent și în recreații căuta să meargă îmbrățișat cu el, pipăind cu laba grea, distrată, clavicula slabă a lui Lik, care se străduia în van să-și păstreze o înfățișare independentă și demnă. Așadar, frecventarea gimnaziului fusese pentru Lik un chin cum nu se poate mai absurd și de nesuportat, să se plângă îi era rușine, iar gândurile nocturne despre cum avea să-l ucidă el, în sfârșit, pe Koldunov nu făcea decât să-i sleiască sufletul. Din fericire, în afara școlii aproape că nu se vedeau, deși mama lui Lik ar fi vrut să se apropie de verișoara mult mai bogată decât ea, care avea și cai proprii. Când a venit însă revoluția să mute mobila și Lik a nimerit într-un alt oraș, iar Oleg, cu mustața deja mijită și devenit literalmente feroce la cincisprezece ani, a nimerit pe undeva prin învălmășeala generală, a intervenit o acalmie fericită, căreia, de altfel, i-au luat rapid locul noi chinuri, mai subtile, sub conducerea mărunților urmași ai călăului inițial.

E neplăcut de recunoscut, dar în societate, în rarele discuții despre trecut, lui Lik i se întâmpla să-l evoce pe fictivul răposat cu zâmbetul acela artificial cu care răsplătim timpul, chipurile, îndepărtat, bun, ce-și doarme sătul somnul într-un colț al cuștii lui puturoase. Acum, însă, când Koldunov se dovedise a fi viu, nu putea învinge prin nici un fel de argumente mature realitatea metamorfozată, și cu atât mai puțin senzația clară a acelei neputințe care îl apăsa în vis când, de după un paravan, zâmbind cu toată gura, jucându-se cu catarama centurii, ieșea stăpânul visului, sinistrul gimnazist cu păr negru. Și, cu toate că Lik înțelegea cât se poate de bine că acum cel viu, cel adevărat nu-i va face nimic, o eventuală întâlnire cu el i se părea a fi, cine știe de ce, tot ce putea fi mai îngrozitor, mai fatal, legat în chip nedeslușit cu obișnuitul sistem al tuturor presentimentelor rele, de suferințe, de jigniri, cunoscut lui Lik.

După discuția cu bătrânul se hotărî să nu stea acasă – până la ultimul spectacol mai rămăseseră doar trei zile, nu mai

merita să se mute la altă pensiune, dar putea, bunăoară, să plece pentru o zi peste granița italiană sau în munți, mai cu seamă că vremea se stricase, picura, bătea un vânt răcoros. Când, a doua zi, dis-de-dimineață, ieși din grădină pe drumeagul îngust dintre zidurile înflorite, îi apăru în față un individ îndesat, mic de statură, care, ca îmbrăcăminte, nu se prea deosebea de obișnuita ținută a vilegiaturiștilor mediteraneeni – beretă, cămașă desfăcută la gât, pantofi provensali –, dar care, cine știe de ce, se simțea că era îmbrăcat nu atât potrivit anotimpului, cât silit de sărăcie. În prima secundă, pe Lik îl uimi cel mai mult faptul că monstruoasa siluetă care îi umplea amintirea în realitate abia dacă era mai înaltă decât el.

— Sașa, nu mă recunoști? tărăgănă patetic Koldunov, oprindu-se în mijlocul drumeagului.

Trăsăturile puternice ale feței lui de un galben închis, cu o umbră aspră pe obraji și deasupra buzei, de sub care rânjeau dinții stricați; impertinentul nas mare cu cocoașă; ochii tulburi, privind pe sub sprâncene – toate astea erau, fără doar și poate, ale lui Koldunov, chiar dacă erau estompate de timpul scurs, dar în vreme ce-l privea, această primă, neîndoielnică asemănare se disipa, se dezintegra silențios, și în fața lui Lik stătea un vântură-lume necunoscut, cu o figură grea de cezar roman – ce-i drept, de cezar jerpelit rău.

— Păi, să ne sărutăm, spuse posomorât Koldunov și își și lipi de buzele copilărești ale lui Lik obrazul sărat.

— Te-am recunoscut imediat, începu să bâiguie Lik. Tocmai mi-a spus ieri, cum îl cheamă, Gavriliuk…

— Dubios personaj, îl întrerupse Koldunov. Mefi-tua[4]. Bun… Vasăzică, așa, ăsta-i Sașa al meu. Formidabil. Mă bucur. Mă bucur să te întâlnesc din nou. Asta-i soartă, ce mai! Ții minte, Sașa, cum prindeam amândoi guvizi? Parcă văd. Una din cele mai frumoase amintiri. Da.

Lik știa sigur că nu prinsese niciodată în copilărie pește cu Koldunov, dar zăpăceala, urâtul, timiditatea îl împiedicară să-l acuze pe individul ăsta străin de însușirea unui trecut inexistent. Se simți deodată ușuratic și din cale-afară de elegant.

— De câte ori, continuă Koldunov, privind cu interes pantalonii de culoare deschisă ai lui Lik, de câte ori în răstimpul ăsta... da, mi-am amintit, mi-am amintit! Pe undeva, cred, dragă Sașa... I-am povestit nevesti-mii despre tine. A fost și ea o femeie frumoasă cândva. Dar tu cu ce te ocupi?

— Sunt actor, oftă Lik.

— Îmi permit o indecență, spuse în chip confidențial Koldunov. În Statele Unite există o societate secretă în care cuvântul „bani“ este considerat indecent, iar când e de făcut o plată, dolarul e înfășurat în hârtie igienică. Ce-i drept, doar bogații se țin de-așa ceva, săracii n-au timp. Vezi unde bat – și, dând din cap întrebător, Koldunov făcu o mișcare vulgară cu degetele, de palpare a banilor.

— Vai, nu, exclamă Lik fără nici un gând ascuns. Cea mai mare parte a anului sunt șomer, iar în rest – te miri ce!

— Știm și înțelegem, izbucni în râs Koldunov. În orice caz... Da, în orice caz, vreau să vorbesc cu tine despre o afacere. Poți câștiga binișor. În clipa asta cum ești, liber?

— Păi, să vezi, de fapt, plec pentru o zi la Bordighera, cu autocarul, iar mâine...

— Mare păcat. Să-mi fi spus, cunosc aici un șofer, mașină particulară lux, îți arătam toată Riviera. Ai fost fleț. Ei, naiba să te ia, te conduc până la stație.

— Și oricum, peste puțin plec de tot, plasă Lik.

— Dar ce fac ai tăi... ce face tanti Tasia? întrebă distrat Koldunov în timp ce mergeau pe o străduță animată care cobora spre țărm. Așa, așa, începu să dea din cap la răspunsul lui Lik și, brusc, ceva vinovat-nebunesc îi trecu pe fața urâtă. Ascultă, Sașa, spuse împingându-l fără să vrea și întorcându-se foarte aproape de el pe trotuarul îngust, întâlnirea asta cu tine e pentru mine un semn. E un semn că încă nu s-a dus pe copcă totul, iar eu, recunosc, mă gândeam zilele trecute că s-a dus. Pricepi ce spun?

— Ei, toți avem gânduri de-astea, spuse Lik.

Ieșiră pe faleză. Sub cerul mohorât, marea era păstoasă, fățetată și, ici-colo, pe lângă parapet, acolo unde era împroșcată spuma, se vedeau bălți întunecate. Era pustiu, doar pe o bancă era o doamnă în pantaloni.

— Ia dă-mi cinci franci, să-ți iau în drum niște țigări, spuse repede Koldunov și, luând moneda, adăugă pe alt ton, relaxat: Uite-o acolo pe nevastă-mea, du-te și ține-i companie, mă întorc imediat.

Lik se apropie de banca pe care stătea doamna blondă cu o cărticică deschisă pe genunchi și, din inerție actoricească, spuse:

— Soțul dumneavoastră se întoarce imediat și a uitat să mă prezinte. Sunt o rudă de-a lui.

În acest timp îl împroșca pulberea fină a valurilor. Doamna ridică spre Lik niște ochi albaștri englezești, închise fără grabă cărticica roșie și plecă fără o vorbă.

— O simplă glumă, spuse gâfâind Koldunov, făcându-și din nou apariția. Vualia.[5] Iau și eu câteva. Da, a mea, din păcate, n-are timp să se uite la mare. Ascultă, te implor, promite-mi că ne mai vedem. Amintește-ți că e un semn! Mâine, poimâine, când vrei tu. Promite. Stai, să-ți dau adresuța mea.

Luă agenda aurie de piele, nouă-nouță a lui Lik, se așeză, aplecă fruntea transpirată cu venele umflate, apropie genunchii – și nu numai că scrise adresa, recitind-o chinuitor de atent, punând punctul uitat pe „i“ și subliniind, dar schiță și planul – așa, așa, pe urmă așa. Se vedea că n-o făcea pentru prima dată și că nu doar unul dintre cei care îi înșelaseră așteptările invocase faptul că a uitat adresa, de aceea punea atâta râvnă și forță – o forță aproape imploratoare – în schița asta.

Sosi autocarul.

— Vasăzică, aștept, strigă Koldunov, ajutându-l pe Lik să se urce.

Și întorcându-se, plin de energie și de speranță, o luă hotărât de-a lungul falezei, ca și cum ar fi avut o treabă importantă, urgentă, când, de fapt, arăta că e un pierde-vară, un bețiv și un bădăran.

A doua zi, miercuri, Lik plecă pe munte, iar joi zăcu acasă mai toată ziua cu o migrenă puternică. Diseară – spectacol, mâine – plecarea. Pe la șase după-amiaza ieși să-și ia ceasul de la reparat, iar pe urmă să-și cumpere niște pantofi buni albi: de mult voia să strălucească în actul doi cu ceva nou ; și când, cu

cutia sub braț, ieși din magazin prin perdeaua sfărâmicioasă, dădu nas în nas cu Koldunov.

Acesta îl salută fără înflăcărarea precedentă, ci mai degrabă zeflemitor.

— Ne! Acum nu mai reușești să scapi, spuse apucându-l zdravăn de braț. Haidem. Să vezi cum trăiesc eu și cum muncesc.

— Diseară am spectacol, obiectă Lik, și mâine plec!

— Păi, tocmai, dragul meu, tocmai. Nu pierde ocazia! Profită! N-o să mai ai niciodată șansa. Cartea e jucată! Haide, haide.

Repetându-și cuvintele întretăiate, exprimând cu toată făptura lui neatrăgătoare bucuria absurdă a omului ajuns la limită, dar poate și trecut de ea (prost exprimată, îi trecu prin gând lui Lik), Koldunov mergea repede, împingându-și plăpândul însoțitor. La cafeneaua din colț era pe terasă toată gașca actorilor și, zărindu-l pe Lik, îl salutară toți cu un zâmbet migrator, care nu aparținea propriu-zis nici unuia dintre ei, ci alerga pe toate buzele, ca o pată de soare în voia ei.

Koldunov îl conduse pe Lik la stânga și în sus, pe o străduță strâmbă, împestrițată ici-colo de un soare galben și strâmb, cumva, și el. În cartierul ăsta vechi, sărac, Lik nu fusese niciodată. Fațadele înalte, goale ale caselor înguste păreau aplecate din ambele părți, își adunau parcă vârfurile, contopindu-se uneori cu totul, rezultând un arc. În praguri se zbenguiau copii respingători; peste tot curgea un firicel de apă neagră, puturoasă. Brusc, schimbând direcția, Koldunov îl împinse într-o dugheană și, asemeni multor ruși săraci, împăunându-se cu cele mai ieftine cuvintele franțuzești, cumpără pe banii lui Lik două sticle de vin. Era limpede că era dator de mult aici, și acum, în toată purtarea lui, în exclamațiile amenințătoare de salut, la care nici negustorul, nici soacra negustorului nu răspunseră nicicum, era o disperată bucurie răutăcioasă, sporindu-i și mai mult lui Lik neplăcerea. Continuându-și drumul, cotiră într-o ulicioară și, deși s-ar fi zis că strada mizeră pe care tocmai urcaseră era ultima limită a sărăciei, a murdăriei, a îngrămădelii, coridorul acela cu rufe veștede atârnând pieziș într-o geană de lumină

reușea să exprime o tristețe și mai cumplită. Acolo, în colțul unei piațete strâmbe, Koldunov spuse că o ia înainte și, părăsindu-l pe Lik, se îndreptă spre gaura neagră a unei uși larg deschise. În aceeași clipă sări de-acolo un băiat bălai de vreo zece ani, dar, văzându-l pe Koldunov care se apropia, sări înapoi, dând în drum peste o găleată care zdrăngăni grosolan.

— Stai, Vasiuk, strigă Koldunov și dădu buzna în locuința lui neagră.

Cum intră, se auzi de-acolo o voce furioasă de femeie, care striga cu un năduf plin de durere și, probabil, obișnuit, dar brusc se curmă și după un minut se ivi Koldunov, făcându-i sumbru semn lui Lik.

Lik se pomeni de pe prag direct într-o încăpere joasă și întunecoasă, cu o dispunere greu de înțeles a pereților goi, părând s-o ia care-ncotro sub o teribilă apăsare de sus. Era plină de vechituri din recuzita sărăciei. Pe un pat concav stătea băiatul de adineauri; o femeie blonzie imensă cu picioare groase, desculțe ieși dintr-un ungher întunecos și, fără zâmbet pe fața ce părea palidă (toate trăsăturile, chiar și ochii, erau parcă șterse – de oboseală, de tristețe, Dumnezeu știe de ce), se salută în tăcere cu Lik.

— Faceți cunoștință, faceți cunoștință, lansă într-o parte, persiflant-încurajator Koldunov și se apucă imediat să destupe vinul.

Soția puse pe masă pâine și o farfurie cu roșii. Era atât de tăcută, încât Lik se îndoia deja că ea era femeia care tocmai țipase așa, când soțul îi explicase pesemne, într-o șoaptă șfichiuitoare, că adusese un musafir.

Ea se lăsă pe o bancă în fundul odăii, trebăluind, curățând ceva… Cu un cuțit… pe ziar… parcă… Lik se temu să se uite prea fix – iar băiatul, lucind din ochi, se apropie de perete și, prin niște manevre atente, se strecură în stradă. În cameră erau o groază de muște care se jucau cu o încăpățânare maniacală pe masă și i se așezau lui Lik pe frunte.

— Ei, hai să bem, spuse Koldunov.

„Eu nu pot, nu am voie“, ar fi vrut să se opună Lik, dar în loc de asta, supunându-se oprimantei influențe știute din coșmaruri, luă o gură din pahar și începu pe loc să tușească.

— Așa-i mai bine, spuse Koldunov cu un oftat, ștergându-și cu încheietura mâinii buzele tremurânde. Să vezi, continuă el, turnându-i lui Lik și sieși, uite, care vasăzică, cum stă treaba. Discuția e de afaceri! Dă-mi voie să-ți spun pe scurt. La începutul verii, acum vreo lună, am lucrat aici la un artel rusesc, fir-ar al dracului, ca gunoier. Dar, după cum știi, eu sunt un om franc și-mi place adevărul, iar când dau peste o jigodie, așa și-i spun, ești o jigodie, și dacă e nevoie, îi ard și una de nu se vede. Bun, și într-o zi…

Și temeinic, cu de-amănuntul, repetând de câteva ori un lucru, Koldunov se apucă să povestească o istorie jalnică, plicticoasă, și se simțea că viața i se compunea de mult din asemenea istorii, că de mult devenise un profesionist al umilințelor și eșecurilor, al ciclurilor grele de trândăvie înjositoare și de muncă înjositoare ce se încheiau printr-un inevitabil scandal. Între timp, deși se amețise de la primul pahar, Lik continuase să bea, înghițind cu o scârbă ascunsă, simțind o neliniște furnicătoare prin toate mădularele, dar neîndrăznind să se oprească, ca și cum dacă ar fi refuzat vinul ar fi urmat o pedeapsă penibilă. Koldunov, rezemându-se într-un cot și mângâind cu mâna cealaltă margine a mesei, strivind din când în când un cuvânt deosebit de sumbru, vorbea încontinuu. Capul lui galben-argilos – era aproape chel –, pungile de sub ochi, expresia enigmatic-rea a nărilor mobile – toate astea pierduseră definitiv legătura exterioară cu figura gimnazistului frumos, puternic, care îl chinuise odinioară pe Lik; dar coeficientul de coșmar rămăsese același.

— Așa, frate… Astea toate nu sunt importante acum, spuse Koldunov pe un alt ton, mai narativ. De fapt, îți pregătisem istorioara asta încă de data trecută, când crezusem… Vezi, mai întâi mi s-a părut că soarta – mi-s un vechi fatalist – i-a dat întâlnirii noastre un sens, că tu erai un fel de, hai să spunem, salvator. Dar acum s-a lămurit, în primul rând, că tu – să mă ierți – ești zgârciob ca un jidan și, în al doilea rând… Dumnezeu știe, poate chiar nu ești în stare să mă împrumuți… nu te speria, nu te speria… am terminat cu asta! Nici nu era vorba de vreo sumă ca să mă pun pe picioare, asta ar fi fost lux! Dar barem de-o cinzeacă. Fiindcă nu mai vreau să zac în

rahat, cum zac de ani – da, nene, de ani. Și n-o să te rog nimic… Nu e genul meu să mă rog, se răsti răspicat Koldunov, întrerupându-se singur. Tot ce doresc e să-ți cunosc părerea. Pur și simplu, o întrebare filozofică. Doamnele pot să nu asculte. Tu ce crezi, cum se pot explica toate astea? Pricepi tu, dacă există într-adevăr vreo explicație, sunt gata să accept rahatul, fiindcă înseamnă că există o rațiune în asta, că e ceva care se justifică – poate ceva de folos pentru mine ori pentru alții, nu știu… Uite, explică-mi: eu sunt om – și pe deasupra de același sânge cu tine – și, zău așa, am fost singur la răposata maică-mea și adorat, în copilărie am făcut năzbâtii, în tinerețe am luptat, iar pe urmă… s-a dus, s-a dus… ai-ai-ai, cum s-a dus… Ce s-a întâmplat? Eu vreau să știu doar ce s-a întâmplat, și atunci mă liniștesc. Pentru ce m-a hăituit pe mine viața sistematic, pentru ce mi-a fost dat rolul de ticălos nefericit, scuipat de toți, înșelat, în care se bagă groaza, care e aruncat în pușcărie? Uite, să-ți dau un exemplu: la Lyon, când m-au luat după o ciorovăială – las', că aveam perfectă dreptate și mi-a părut foarte rău că nu l-am trimis pe lumea cealaltă –, deci când m-a luat ajan[6], chit că protestam, știi ce-a făcut el? Cu un cârliguț, uite-așa unul, uite de-aici m-a agățat, de grumaz, în carne vie, asta ce se cheamă, vă întreb? Și uite-așa mă duce la secție, și eu plutesc ca un lunatic, că la orice mișcare în plus văd negru înaintea ochilor. Ei, explică-mi, de ce nu fac asta cu alții, iar cu mine au făcut-o un-doi? De ce nevastă-mea dintâi a fugit cu un cerchez? De ce în '32 m-au bătut la Antwerpen într-o chițimie șapte indivizi, de numai că nu m-au omorât? Și, uite și tu, pentru ce toate astea – uite, zdrențele astea, uite pereții ăștia, uite Katia asta… Mă interesez, de mult mă interesez de istoria vieții mele! Asta nu-i Jack London și nu-i Dostoievski! Bun – fie, trăiesc într-o țară coruptă, bun, sunt de acord să mă împac cu gândul ăsta, dar tot trebuie găsită o explicație, domnilor! Îmi spunea un tip – de ce, mă-ntreabă, nu te întorci în Rusia? Chiar, de ce? Diferența e foarte mică. Și-acolo or să mă urmărească, or să-mi rupă gura, or să mă bage la răcoare, iar pe urmă, hai la execuție – dar, cel puțin, asta e treabă cinstită. Înțelegi, sunt gata chiar să-i respect – ucigași cinstiți, Doamne Dumnezeule – dar aici, hoții ăștia îți inventează niște

torturi, de-ncepi de-a dreptul să duci dorul glonțului rusesc. Da' de ce nu te uiți la mine, ce soi, ce soi, ce soi… ori nu-nțelegi ce spun?

— Ba nu, înțeleg toate astea, spuse Lik, numai că, scuză-mă, nu mi-e bine, trebuie să plec, curând trebuie să mă duc la teatru.

— A, nu, stai. Și eu înțeleg multe. Ciudat om mai ești… Hai, propune-mi ceva… Încearcă! Poate mă umpli de aur, hm? Ascultă, știi ce, îți vând un revolver, o să-ți prindă foarte bine la teatru, poc – și eroul pică. Nu face nici o sută de franci, dar pentru mine o sută-i puțin, ți-l dau cu o mie, vrei?

— Nu, nu vreau, spuse moale Lik. Și eu chiar n-am bani… Și – toate astea – am făcut și eu foame și tot… Nu, de-ajuns, mi-e rău.

— Păi, ia și bea, porc de cotoi, și să vezi că nu-ți mai e rău. Bine, lua-te-ar naiba, am zis și eu, să fie, oricum, să nu-l duc la amanet. Numai, te rog, răspunde la întrebarea mea. Cine a hotărât că eu trebuie să sufăr, ba mi-a mai condamnat și copilul la parșiva mea de moarte rusească? Dă-mi voie – dar dacă vreau și eu să stau în halat și să ascult radioul? Care-i problema, hm? Uite, tu, de exemplu, cu ce ești tu mai breaz decât mine? Dar tu mergi țanțoș, stai prin hoteluri, actrițe, probabil, giugiuleală… De ce s-a-ntâmplat așa? Hai, explică.

— Am avut, spuse Lik, am avut întâmplător… ei, nu știu, un modest talent scenic, poate…

— Talent? strigă Koldunov. Ți-arăt eu talent! O să-ți arăt niște talente de-o să faci compot în pantaloni! Ești un ticălos, frate. Ăsta ți-e talentul. Nu, asta chiar că-mi place (Koldunov se scutură, hohotind de râs cu o mimică primitivă). Vasăzică eu, după părerea ta, sunt cel din urmă netrebnic, un ordinar care chiar trebuie să piară? A, minunat, minunat. Înseamnă că totul e explicat, evrika, evrika, cartea e jucată, cuiul e bătut, spinarea e ruptă…

— Oleg Petrovici e prost dispus, poate acum plecați, spuse deodată din colțul ei soția lui Koldunov, cu un puternic accent estonian.

În glasul ei nu era nici cea mai mică urmă de sentiment, așa încât remarca răsună cumva lemnos și absurd. Koldunov se

întoarse încet pe scaun, fără să schimbe poziția mâinii care zăcea inertă pe masă, și își fixă soția cu o privire încântată.

— Eu nu reținpe nimeni, rosti el calm și vesel. Dar rog să nu fiu nici eu reținut. Și să nu mi se dea lecții. Cu bine, boierule, adăugă fără să se uite la Lik, care, cine știe de ce, socoti necesar să spună:

— Îți scriu de la Paris, negreșit…

— O să scrie, nu? rosti insinuant Koldunov, continuând, chipurile, să i se adreseze soției lui.

Lik, desprinzându-se cu greutate de pe scaun, ar fi luat-o în direcția ei, dar deviind într-o parte, se lovi de pat.

— Nu-i nimic, duceți-vă, duceți-vă, spuse ea calm, și atunci, zâmbind politicos, Lik reuși să iasă, într-o rână, în stradă.

Prima senzație a fost de ușurare: uite că ieșise de pe orbita sumbră a prostănacului ăstuia de moralist beat, apoi de spaimă din ce în ce mai mare: greață, mâinile și picioarele aparțin unor oameni diferiți – cum mai joc eu astăzi…? Dar cel mai rău era faptul că el, cu trupul lui nesigur, presimțea apropierea unui atac de cord: era așa, parcă i se așezase în față un par invizibil, de care acum-acum avea să se izbească, și din cauza asta trebuia să nu țină drumul drept și uneori chiar să se oprească și să se dea ușor înapoi. Mintea îi rămânea totuși relativ limpede: știa că până la începutul spectacolului mai erau cu totul treizeci și șase de minute, știa cum să ajungă acasă… De altfel, mai bine să coboare pe faleză, să stea puțin lângă mare, să aștepte până avea să se risipească ceața măruntă, scârboasă, materială – o să treacă, o să treacă, numai să nu mor… Înțelese și că soarele abia apusese, că cerul era deja mai luminos și mai bun decât pământul. Ce neplăcută, ce inutilă aiureală. Mergea cumpănind fiecare pas, dar uneori greșea și trecătorii se uitau după el – din fericire, nu erau prea mulți, era sfânta oră a mesei, și când reuși să ajungă la faleză, acolo era deja absolut pustiu și luminile ardeau pe dig cu lungi reflexe în apa ușor colorată – și i se păru că aceste puncte de suspensie luminoase și semne ale exclamării răsturnate îi trec arzând prin cap. Se așeză pe o bancă, lovindu-și coccisul, și aproape că închise ochii. Dar atunci totul începu să se învârtească, inima, reflectându-se ca un glob terifiant în

întunericul de sub pleoape, începu să crească chinuitor și, ca s-o oprească, fu silit să se agațe cu privirea de prima stea, de geamandura neagră din mare, de eucaliptul întunecat din capătul falezei, toate astea le știu și le înțeleg și, ciudat, eucaliptul seamănă în amurg cu un imens mesteacăn rusesc… „Nu cumva e sfârșitul, se gândi Lik, un sfârșit atât de stupid… Îmi e tot mai rău, mai rău… Ce-i asta… Doamne!“

Trecuseră vreo zece minute, nu mai mult. Cesulețul mergea, încercând, din delicatețe, să nu se uite la el. Gândul morții coincidea neobișnuit de precis cu gândul că peste o jumătate de oră va ieși pe scena luminată, va spune primele cuvinte ale rolului: *„Je vous prie d'excuser, madame, cette invasion nocturne*“ – și aceste cuvinte, gravate clar și elegant în memorie, păreau mult mai adevărate decât clipocitul și plescăitul valurilor obosite sau decât sunetele celor două voci feminine fericite care răzbăteau din spatele zidului vilei din apropiere, sau decât cuvintele de adineauri ale lui Koldunov, sau chiar decât bătăile propriei sale inimi. I se făcu brusc atât de înfiorător de rău, încât se ridică și începu să meargă de-a lungul parapetului, uitându-se distrat la el și trăgând cu ochiul la cernelurile colorate ale mării noptatice.

— A fost, n-a fost, spuse Lik cu voce tare, trebuie să mă înviorez… cu mâna parcă… ori mor, ori mi-o ia…

Alunecă de pe panta trotuarului și începu să scârție pe pietriș. Nu era nimeni pe mal, doar un domn întâmplător cu pantaloni gri, care stătea întins pe spate lângă o stâncă, cu picioarele larg desfăcute, și ceva din conturul acestor picioare și umeri îi evocă silueta lui Koldunov. Clătinându-se și deja aplecându-se, Lik se apropie jenat de marginea apei, voia să ia în palmă și să-și dea pe cap, dar apa trăia, se mișca, amenința să-i ude picioarele – poate o fi în stare să se descalțe – și, în aceeași secundă, Lik își aminti de cutia cu pantofii noi: o uitase la Koldunov!

Ciudat, dar imediat ce își aminti, imaginea se dovedi atât de înviorătoare, că pe dată se simplifică totul, și asta îl salvă pe Lik, așa cum e salvată uneori o situație de faptul că e formulată. Trebuie să-i recupereze imediat, poate are timp să-i recupereze, și odată treaba făcută, va ieși cu ei pe scenă – totul

e absolut clar și logic, n-o să se apuce să caute nod în papură – și uitând de apăsarea din piept, de ceață, de greață, Lik urcă din nou pe faleză, strigă cu o voce de gramofon taxiul care tocmai pleca gol de la vila de peste drum… Frânele răspunseră cu un geamăt sfâșietor. Dădu șoferului adresa din agendă și îi comandă să meargă cât se poate de repede, deși era clar că tot drumul ăsta – până acolo și înapoi la teatru – n-avea să ia mai mult de cinci minute.

Mașina se îndreptă spre casa în care locuiau Koldunovii dinspre piațetă. Acolo se adunase lume, și numai cu ajutorul unor amenințări insistente din claxon reuși mașina să-și facă drum. Lângă fântână, pe un scaun, stătea soția lui Koldunov, cu toată fruntea și partea stângă a feței numai sânge lucios, cu tot părul lipit de cap, stătea perfect dreaptă și nemișcată, înconjurată de curioși, iar lângă ea, nemișcat și el, stătea în picioare băiatul, cu cămașa plină de sânge, acoperindu-și fața cu pumnul – ce mai, un tablou. Polițistul, luându-l pe Lik drept doctor, îl conduse în cameră. Pe jos, printre cioburi, zăcea pe spate, desfigurat de focul tras în gură, cu picioarele larg desfăcute în… albi, noi…

— Sunt ai mei, spuse Lik în franceză.

(1939)

Traducere de Adriana Liciu

1. Pronunție incorectă a expresiei: *velikaia voïna* – „marele război“.
2. *Do svidania* – „la revedre“, pronunțat tot greșit.
3. Cuvântul *lik* înseamnă în limba rusă „chip“, „față“, „înfățișare“.
4. *Mefies-toi* (în fr.) – „Păzește-te“.
5. Pronunție greșită a franțuzescului *Voilà* – „Iată“.
6. *L’agent* (în fr.) – „agentul“.

Mademoiselle O

1

Am observat adesea că, după ce le încredințam personajelor din romanele mele câte un amănunt drag din propriul meu trecut, acesta dispărea în lumea artificială în care îl plasasem cu atâta lipsă de menajamente. Deși în mintea mea mai stăruia încă, își pierduse căldura și farmecul retrospectiv, iar acum se integra mai degrabă romanului decât vechiului meu sine, unde păruse a se afla la adăpost de intruziunea artistului. În amintirea mea, casele s-au năruit în tăcere, ca-n filmele mute de odinioară; iar portretul fostei mele guvernante franțuzoaice, pe care i-am împrumutat-o odată unui băiat dintr-o carte scrisă de mine, pălește tot mai mult de când a devenit parte din descrierea unei copilării fără nici o legătură cu a mea. Omul din mine se revoltă împotriva creatorului de ficțiuni și aceasta este încercarea mea disperată de a salva ce-a mai rămas din biata Mademoiselle.

Era o femeie masivă și foarte robustă, care a dat buzna în viața noastră în 1905, când eu aveam șase ani, iar fratele meu, cinci. Iat-o. Văd limpede bogatul ei păr negru, adunat într-un coc impunător și încărunțind pe furiș; cele trei cute de pe fruntea-i austeră; sprâncenele stufoase; ochii oțeliți în dosul pince-nez-ului cu ramă neagră; atavica mustață; tenul pătat, care la furie se înroșea suplimentar în zona celei de-a treia și celei mai ample bărbii, etalată maiestuos peste muntele plisat al bluzei. Iar acum se așază – sau, mai curând, se îndeletnicește

cu așezatul, cu gușa tremurându-i ca piftia și monumentalul posterior, cu cei trei nasturi pe o parte, lăsându-se cu grijă în jos, pentru ca în ultima clipă să-și încredințeze greutatea fotoliului de răchită, care, îngrozit, izbucnește într-un cor de scârțâieli.

Iarna în care a venit Mademoiselle a fost singura pe care, copil fiind, am petrecut-o la țară. Fusese un an de greve, de revolte și de masacre provocate de poliție și cred că tata voia să-și știe familia la adăpost, departe de oraș, în liniștea casei de la moșie, unde popularitatea de care se bucura în rândul țăranilor ar fi putut diminua, așa cum a presupus pe bună dreptate, riscul unei răscoale. Și, de asemenea, era o iarnă deosebit de grea, cu troienele pe care Mademoiselle se aștepta, probabil, să le găsească în dezolarea hiperboreeană a îndepărtatului ținut muscălesc. Când a coborât în mica gară de unde mai avea de mers aproape zece kilometri cu sania până la noi acasă nu eram acolo s-o întâmpin; dar o fac acum, încercând să-mi imaginez ce a văzut și ce a simțit în această ultimă etapă a fabuloasei și inoportunei sale călătorii. Cunoștințele ei de rusă se reduceau, asta știu, la un singur cuvânt scurt, același cuvânt solitar pe care cu ani întregi mai târziu avea să-l ducă înapoi cu ea în Elveția, unde se născuse din părinți francezi. Acest cuvânt, care în pronunția ei s-ar transcrie „ghidi-e“ (și care de fapt este *gde*, cu *e* moale), înseamnă „unde?“. Și avea o mare greutate. Rostit de ea aidoma croncănitului unei păsări rătăcite, acumula o asemenea forță interogativă încât îi acoperea toate nevoile. „Ghidi-e? Ghidi-e?“, se jelea ea, nu doar ca să-și afle calea, ci și ca să dea glas unui abis de suferință: faptului că era străină, naufragiată, suferindă, fără un ban, în căutarea unui pământ binecuvântat unde se va face în sfârșit înțeleasă.

Parcă o văd, prin ochii altcuiva, stând în mijlocul peronului pe care tocmai a coborât, iar trimisul meu spectral îi întinde zadarnic un braț pe care nu-l poate zări. Ușa sălii de așteptare se deschide cu un vaiet tremurat, ca întotdeauna în nopțile geroase; un val de aer cald năvălește afară, aproape la fel de dens ca aburul din coșul locomotivei astmatice; și acum intră în scenă Zahar, vizitiul nostru – un ins voinic într-un cojoc de

oaie, cu niște mănuși cât toate zilele ițindu-se din brâul stacojiu în care le-a îndesat. Aud cum scârțâie zăpada sub pâslarii lui în timp ce-și face de lucru cu bagajul, cu hamurile și legăturile lor zornăitoare, iar apoi cu propriul nas, pe care-l suflă cu o mișcare iute și îndemânatică a degetului mare și-a arătătorului în timp ce ocolește tropăind sania. Încet, cu precauție, Mademoiselle urcă ținându-se strâns de cel ce o sprijină, temându-se ca nu cumva sania să pornească înainte ca trupul ei generos să fie instalat în siguranță. În cele din urmă, se așază cu un geamăt și-și vâră mâinile în micul manșon de pluș. Auzind plescăitul zemos al celui care-i mână, caii își încordează picioarele, copitele se mișcă, picioarele se încordează iarăși; apoi trunchiul lui Mademoiselle se smucește, înclinându-se pe spate, când sania grea se smulge din lumea ei de oțel, blană și carne ca să intre într-un mediu fluid, alunecând de-a lungul unui drum fantomatic pe care abia pare să-l atingă.

Preț de o clipă, datorită strălucirii bruște a unui felinar singuratic de la marginea pieței din fața gării, o umbră umflată peste măsură, ținând la rându-i un manșon, aleargă pe lângă sanie, se cațără pe un troian și dispare, iar Mademoiselle e înghițită de ceea ce va numi mai târziu, cu entuziasm și venerație, *la steppe*. Acolo, în întunericul fără margini, licărul fugar al luminilor din satul îndepărtat îi pare că aduce cu niște ochi galbeni de lup. Îi e frig, a înghețat bocnă, „până în străfundul creierului“, căci atunci când nu se ține de expresiile bătute se lansează în cele mai fantastice hiperbole. Din când în când, aruncă o privire în spate, ca să se asigure că cealaltă sanie, în care se află cufărul și cutia ei cu pălării, încă îi mai urmează – mereu la aceeași distanță, ca acele vase-fantomă despre care exploratorii polari susțin că însoțesc spărgătoarele de gheață. Și să nu uit luna – pentru că trebuie să fi fost cu siguranță o noapte cu lună, discul plin și incredibil de limpede care se potrivește atât de bine cu crâncenele geruri rusești. Așa că iat-o, ivindu-se dintr-un ghem de nori zdrențuiți, ale căror margini le tivește cu o lucire slabă; și, alunecând tot mai sus pe cer, poleiește urmele tălpicilor pe drum, unde fiecare grămăjoară strălucitoare de zăpadă e subliniată de o umbră

bondoacă.

Foarte frumos, foarte pustiu. Dar ce caut eu acolo, în acel peisaj stereoscopic de vis? Cele două sănii au lunecat pe nesimțite mai departe, lăsând în urmă dublul meu imaginar, singur pe drumul alb-albăstrui. Nu, nici măcar vibrația din urechile mele nu e sunetul tot mai stins al zurgălăilor, ci cântecul propriului sânge. Totul e înghețat, vrăjit, subjugat de acel imens *O* ceresc ce strălucește deasupra pustietății rusești a trecutului meu. Zăpada e însă reală, iar în timp ce mă aplec să adun un bulgăre în căușul palmei, patruzeci și cinci de ani mi se fărâmițează între degete ca o pojghiță strălucitoare de gheață.

2

O lampă cu kerosen despică întunericul. Plutește și coboară ușor; mâna memoriei, acum îmbrăcată în mănușa de bumbac alb a unui valet, o așază în mijlocul unei mese rotunde. Flacăra e potrivită cu grijă și un abajur rozaliu cu franjuri de mătase tronează deasupra ei. Se dezvăluie astfel: o cameră caldă și luminoasă dintr-o casă încotoșmănată în zăpadă – care în curând va fi botezată *la château* – construită de străbunicul meu, care, temându-se de incendii, a cerut ca scara să fie făcută din fier, așa încât, atunci când casa s-a făcut într-adevăr scrum, la câtăva vreme după Revoluția Rusă, treptele acelea mușcate de foc au rămas în picioare, singure, dar ducând încă în sus.

Să mai vorbim despre cameră, cu voia dumneavoastră. Oglinda ovală. Atârnată de corzile ei bine întinse, înclinându-și fruntea limpede, se străduiește să rețină mobila gata să se prăvale și panta podelei sclipitoare ce i se desprinde alunecoasă din strânsoare. Ciucurii candelabrului, care scot un clinchet delicat ori de câte ori în camerele de la etaj se deplasează ceva. Creioane colorate. Grămăjoara de praf de grafit de culoarea smaraldului pe mușama, acolo unde un briceag tocmai și-a îndeplinit slujba repetitivă. Fratele meu și cu mine suntem așezați la masă, împreună cu Miss Robinson,

care din când în când se uită la ceas: cu zăpada asta, drumurile trebuie să fie îngrozitoare; și, oricum, multe alte greutăți o mai așteaptă pe franțuzoaica incertă care urmează să-i ia locul.

Acum să privim mai îndeaproape creioanele colorate. Cel verde, dintr-o singură răsucire a încheieturii, putea da la iveală coroana tremurată a unui copac sau fumul ieșind din coșul unei case unde fierbe o oală cu spanac. Cel albastru trasa o linie de-a latul paginii – și se ivea astfel orizontul tuturor mărilor. Un altul, banal și bont, stătea mereu în drum. Cel cafeniu n-avea niciodată vârf, ca și cel roșu, dar uneori, imediat după ce acesta se rupea, încă te mai puteai folosi de el, ținându-l în așa fel încât vârful desprins să se sprijine precar de o așchie de lemn. Creionul violet, preferatul meu, se scurtase așa de mult după atâta întrebuințare, încât ajunsese doar un ciot pe care abia îl mai puteai ține în mână. Numai cel alb, acel albinos deșirat printre creioane, își păstrase lungimea inițială, cel puțin până când am descoperit că, departe de a fi un impostor care nu lasă nici o urmă pe hârtie, era unealta ideală, căci mâzgălind cu el îmi puteam imagina orice pofteam.

Dar vai, și creioanele acestea au fost împărțite personajelor din cărțile mele, ca să le dea de lucru unor copii imaginari; acum nu-mi mai aparțin pe deplin. Iar undeva, în apartamentul unui capitol, în camera închiriată a unui paragraf, am plasat oglinda înclinată și lampa și ciucurii de cristal ai candelabrului. Multe s-au risipit; au mai rămas puține. L-am dat oare pe Box (fiul și soțul lui Loulou, cățelușa manajerei noastre), bătrânul *dachshund* cafeniu care doarme buștean pe canapea? Nu, cred că e încă al meu. Botul lui încărunțit, cu un neg la colțul buzelor încrețite, e îndesat sub un picior din spate și din când în când coastele i se ridică într-un suspin adânc. E așa de bătrân, iar somnul îi e atât de căptușit cu vise (despre papuci numai buni de ros și câteva rămășițe de mirosuri), încât nici nu se clintește când de afară răsună clinchetul stins al zurgălăilor. Apoi o ușă pneumatică oftează și bufnește în vestibul. Până la urmă a venit; și cât sperasem că n-o să mai ajungă!

Un alt câine, patriarhul blajin al unei familii feroce, un dog danez care nu era lăsat să intre în casă, a jucat un rol de seamă în cursul unei aventuri care a avut loc curând după aceea, dacă nu chiar a doua zi. S-a întâmplat ca fratele meu și cu mine să fim lăsați în grija exclusivă a nou-venitei. Reconstituind scena, mă gândesc că mama trebuie să se fi dus pentru câteva ore la St. Petersburg (cale de vreo optzeci de kilometri), unde tata era profund implicat în importantele evenimente politice din iarna aceea. Era însărcinată și foarte nervoasă. Miss Robinson, în loc s-o învețe pe Mademoiselle ce avea de făcut, plecase și ea – sau poate o moștenise sora mea mai mică, pe atunci în vârstă de trei ani. Ca să dovedesc că nu se cuvenea să fim tratați astfel, am pus numaidecât la cale planul de a repeta încântătoarea ispravă din anul care trecuse, când ne pierduserăm de biata Miss Hunt în veselul și aglomeratul Wiesbaden, un paradis al frunzelor colorate în toate nuanțele toamnei. De data aceasta, întreg ținutul era o pustietate înzăpezită și e greu de închipuit care ar fi putut să fie ținta călătoriei pe care o plănuiam. Tocmai ne întorseserăm din prima noastră plimbare de după-amiază cu Mademoiselle și clocoteam de ură neputincioasă. Faptul de a încerca să înțelegem o limbă necunoscută (în ce privește franceza, tot ce știam erau câteva cuvinte dintre cele mai uzuale) și, pe deasupra, de a fi fost nevoiți să renunțăm la toate micile noastre ritualuri plăcute era mai mult decât puteam îndura. *La bonne promenade* pe care ne-o promisese se vădise a fi o preumblare plicticoasă în jurul casei, unde zăpada fusese curățată și pe pământul înghețat se presărase nisip. Ne silise să ne înfofolim cu niște lucruri pe care nu le purtam niciodată, nici măcar în zilele cele mai geroase: niște jambiere oribile și capișoane care ne stânjeneau orice mișcare. Ne împiedicase să explorăm colinele domoale și pufoase care în timpul verii fuseseră straturi de flori. Nu ne dăduse voie să mergem pe sub șiragul de țurțuri imenși, aliniați ca niște tuburi de orgă, care atârnau de streșini și străluceau aprins în lumina soarelui pe cale să apună. De cum ne-am întors de la plimbare, am lăsat-o pe Mademoiselle gâfâind pe treptele din

vestibul și ne-am năpustit înăuntru, dându-i impresia că aveam de gând să ne pitulăm prin cine știe ce ungher al casei. Dar de fapt am străbătut-o și, ajunși în celălalt capăt, am ieșit pe verandă și de acolo iarăși în grădină. Dogul danez despre care vorbeam se foia în jurul unui morman de zăpadă din apropiere, reclamându-și teritoriul, dar, pe când încerca să se hotărască pe care picior din spate să-l ridice, ne-a văzut și mi s-a alăturat imediat, în salturi vesele.

Și așa, am apucat-o toți trei pe un șir bătătorit de urme, apoi, după ce am înotat prin troiene, am ajuns la drumul care ducea spre sat. De-acum soarele apusese. Amurgul s-a lăsat neobișnuit de brusc. Frate-meu mi-a spus că obosise și-i era frig, dar l-am îndemnat să meargă mai departe și în cele din urmă l-am suit călare pe câine (singurul membru al expediției care se mai bucura încă de această ieșire). Făcuserăm mai bine de trei kilometri, luna strălucea extraordinar de puternic, iar fratele meu, care nu mai scotea o vorbă, începuse să tot alunece de pe spinarea câinelui, când ne-a ajuns din urmă un servitor cu o lanternă și ne-a adus înapoi acasă. „Ghidi-e, ghidi-e?“, striga Mademoiselle, înnebunită, de pe terasă. Am trecut pe lângă ea fără să-i răspund. Fratele meu a izbucnit în plâns și s-a predat. Dogul danez, pe numele lui Turka, s-a întors la treburile lui de mai înainte, care priveau troienele serviabile și instructive din jurul casei.

4

În copilărie, știm o sumedenie de lucruri despre mâini, de vreme ce acestea se mișcă în dreptul ochilor noștri; mâinile lui Mademoiselle lăsau o senzație neplăcută din pricina luciului uleios al pielii întinse și presărate cu pete maronii. Înaintea ei, nimeni nu mă mai mângâiase pe față. Dar Mademoiselle, de cum a sosit, m-a luat cu totul pe nepregătite, bătându-mă ușor pe obraz într-un gest de afecțiune spontană. Când mă gândesc la mâinile ei, îmi revin în minte toate micile-i tabieturi. Felul în care mai mult jupuia decât ascuțea creioanele, ținându-le vârful îndreptat spre pieptul ei impunător și sterp, înfășurat în

lână verde. Gestul de a-și vârî degetul mic în ureche, mișcându-l apoi iute în sus și-n jos. Ritualul pe care-l repeta de fiecare dată când îmi dădea câte un caiet nou. Întotdeauna gâfâind ușor, cu gura întredeschisă emițând o rafală de pufnete astmatice, deschidea caietul ca să-i facă margine; trăgea, adică, o linie verticală apăsată cu unghia degetului arătător, îndoia pagina, o apăsa, îi dădea drumul și o netezea apoi cu podul palmei, după care caietul era îndată întors și așezat în fața mea, gata să fie folosit. Urma un toc nou; cu buze fremătânde, umezea penița strălucitoare înainte de a o cufunda în cristelnița călimării. Și-apoi, savurând fiecare buclă a fiecărei litere atent trasate (cu atât mai mult cu cât precedentul caiet se sfârșise într-o neglijență crasă), scriam cu o nesfârșită grijă cuvântul *Dictée*, în timp ce Mademoiselle scotocea prin colecția ei de exerciții după un pasaj potrivit, unul greu.

5

Între timp, decorul s-a schimbat. Gheața și zăpada au fost curățate de un argat tăcut. După-amiaza de vară e animată de norii abrupți care escaladează azurul. Umbre perforate se perindă pe aleile din grădină. Lecțiile s-au sfârșit și Mademoiselle ne citește pe verandă, unde rogojinile și scaunele de nuiele capătă un parfum iute și dulce în aerul fierbinte. Pe pervazurile albe, pe banchetele lungi de sub ferestre, tapițate cu creton decolorat, soarele care pătrunde prin pătratele și romburile vitraliilor desenează nestemate geometrice. Acesta este momentul când Mademoiselle se simte cel mai bine.

Câte cărți ne-a mai citit pe veranda aceea! Vocea ei subțire răsuna și iar răsuna, fără să slăbească nici o clipă, fără cel mai mic tremur sau ezitare, o admirabilă mașinărie de lecturat pe deplin independentă de bronhiile ei bolnave. Ni le-a citit pe toate: *Les malheurs de Sophie*, *Le tour du monde en quatre-vingt jours*, *La petite chose*, *Les misérables*, *Le comte de Monte-Cristo* și multe altele. Așezată pe terasă, își distila vocea pentru lectură din închisoarea încremenită a propriului trup. În afară

de buze, una dintre bărbii – cea mai mică, dar adevărată – era unicul detaliu mobil al siluetei ei de Buddha. Pince-nez-ul cu ramă neagră reflecta veșnicia. Din când în când, câte o muscă se așeza pe fruntea ei severă, iar cele trei cute zvâcneau simultan, ca trei alergători peste trei garduri. Dar expresia chipului ei rămânea absolut neschimbată – acel chip pe care am încercat de atâtea ori să-l schițez în caietul meu de desen, pentru că simetria lui impasibilă și simplă era o ispită mult mai mare pentru creionul meu furtiv decât vaza cu flori sau rața împăiată care se aflau dinaintea mea pe masă și pe care ar fi trebuit să le reproduc.

Gândurile mele hoinăreau încă și mai departe, și abia atunci, poate, neobișnuita puritate a vocii ei curgând ritmic își împlinea adevărata menire. Mă uitam la un nor – iar după ani și ani tot am mai fost în stare să-i vizualizez cu acuratețe forma. Grădinarul trebăluia printre bujori. O codobatură făcea câțiva pași, se oprea, de parcă și-ar fi adus aminte de cine știe ce – și-și continua apoi drumul în felul descris de însuși numele ei. Un fluture *Polygonia* odihnindu-se pe prag, scăldat în soare, cu aripile lui ascuțite și roșcate întinse în lături, și le strângea deodată, scoțând la iveală mica inițială scrisă parcă cu creta pe partea dinăuntru, și la fel de brusc își lua zborul. Dar izvorul nesecat de încântare din timpul acelor lecturi era modelul pestriț al vitraliilor încastrate în rama lor de var de ambele părți ale verandei. Privită prin aceste ferestre magice, grădina devenea ciudat de încremenită și de îndepărtată. Dacă te uitai prin sticla albastră, nisipul devenea cenușă, iar copacii de cerneală fremătau pe un cer tropical. Galbenul crea o lume de chihlimbar prin care curgea berea brună a soarelui. Roșul făcea frunzele să picure în stropi de rubiniu intens deasupra potecii de coral. Verdele cufunda verdeața într-un verde și mai adânc. Iar când, după o asemenea bogăție, te întorceai spre un ochi de sticlă normală, fără savoare, incrustat cu un țânțar singuratic sau o dipteră oloagă, era ca și cum ai fi băut o gură de apă fără să-ți fie sete; vedeai atunci o banală bancă albă sub niște copaci bine cunoscuți. Dar dintre toate ferestrele, aceasta este cea prin care, cu ani mai târziu, nostalgia însetată tânjea să privească.

Mademoiselle n-a aflat niciodată ce putere avusese curgerea egală a vocii ei. Amintirile pe care și le revendica erau cu totul altele. „Ah“, suspina ea, „*comme on s'aimait!*“ („ce ne mai iubeam!“). „Vremurile bune de la *château*! Păpușa de ceară care murise și pe care am îngropat-o la rădăcina stejarului!“ (Nu, era un negru umplut cu câlți.) „Și atunci când tu și cu Serge ați plecat și m-ați lăsat singură în inima pădurii, poticnindu-mă și strigând!“ (Exagerează.) „*Ah, la fessée que je vous ai flanquée!*“ („Ah, ce bătaie v-am tras!“) (Într-adevăr, a încercat să mă plesnească o dată, dar tentativa aceea nu s-a mai repetat.) „*Votre tante, la Princesse,* pe care ai lovit-o cu pumnișorul pentru că a fost nepoliticoasă cu mine!“ (Nu-mi aduc aminte.) „Și cum îmi șopteai la ureche toate necazurile tale copilărești!“ (Niciodată!) „Și micul alcov din camera mea, unde îți plăcea să te cuibărești, pentru că era cald și te simțeai la adăpost!“

Camera lui Mademoiselle, atât cea de la țară, cât și cea din oraș, mi se părea un loc straniu – un fel de seră care adăpostea o plantă cu frunze cărnoase și parfum greu, cumva acru. Deși când eram mici se afla chiar lângă a noastră, parcă n-ar fi aparținut casei plăcute și aerisite în care locuiam. În îmbâcseala aceea grețoasă în care plutea, printre alte duhori, izul brun al cojii de măr oxidate, lampa ardea cu flacără mică, iar pe birou străluceau obiecte ciudate: o cutie lăcuită în care se găseau bețișoare de lemn-dulce, din care desprindea cu briceagul frânturi negre pe care le lăsa să i se topească sub limbă; o carte poștală ilustrată reprezentând un lac și un castel cu paiete sidefii pe post de ferestre; un ghemotoc cucuiat făcut din bucăți răsucite de staniol de la bomboanele de ciocolată pe care le mânca noaptea; fotografia nepotului ei răposat, a mamei lui, care semnase *Mater Dolorosa*, și a unui anume Monsieur de Marante, pe care familia îl silise să se însoare cu o văduvă bogată.

Dominându-le pe celelalte, o altă fotografie, într-o ramă elegantă incrustată cu bucăți de mică, înfățișa în semiprofil o brunetă tânără și zveltă într-o rochie cambrată, o fată cu ochi îndrăzneți și păr bogat. „Aveam o cosiță groasă cât brațul meu și lungă până la glezne!“, comenta melodramatic

Mademoiselle. Pentru că aceea era ea – dar în zadar îi măsuram din ochi silueta familiară, încercând să decupez făptura grațioasă pe care o ascundea. Iar descoperirile pe care le făcuserăm fratele meu uluit și cu mine îngreunau și mai mult această sarcină; căci adulții care în timpul zilei priveau o Mademoiselle acoperită cu straturi peste straturi de veșminte n-au văzut niciodată ceea ce vedeam noi, copiii, atunci când, trezită din somn de țipătul cu care ne smulgeam din câte un coșmar, despletită și ținând în mână o lumânare ce desena un râu de dantelă strălucitoare pe halatul sângeriu care n-ajungea să cuprindă pe de-a-ntregul masa ei tremurătoare, această Jezebel respingătoare din piesa absurdă a lui Racine dădea năvală, cu picioarele goale, în camera noastră.

De când mă știu am adormit greu. Oricât de ostenit aș fi, durerea de-a mă desprinde de conștiință mi se pare nespus de greu de îndurat. Nu am decât dispreț pentru Somnus, călăul acesta cu glugă neagră care mă leagă de culcuș, iar dacă de-a lungul anilor m-am deprins într-atât cu chinul meu nocturn încât să bravez atunci când securea bine cunoscută e scoasă din cutia ei căptușită cu catifea, la început n-aveam o astfel de alinare sau mijloc de-a mă apăra: n-aveam nimic altceva decât ușa întredeschisă care dădea în camera lui Mademoiselle. Dunga aceea verticală de lumină palidă era un lucru de care puteam să mă agăț, căci în beznă capul mi-era cuprins de un vârtej, așa cum sufletul se topește în tenebrele somnului.

Așteptam cu plăcere serile de sâmbătă, căci atunci Mademoiselle își îngăduia luxul băii săptămânale și astfel mă puteam bucura mai îndelung de dunga subțire de lumină. Dar urma o altă tortură, mai subtilă. Baia de serviciu din casa noastră de la St. Petersburg se afla la capătul unui coridor în formă de Z, la vreo douăzeci de bătăi de inimă distanță de patul meu și, sfâșiat între așteptarea îngrozită a întoarcerii lui Mademoiselle în dormitorul luminat și invidia față de sforăitul nepăsător al fratelui meu, n-am fost niciodată capabil să profit de acest răgaz suplimentar ca să chem cu îndemânare somnul câtă vreme o crăpătură în întuneric mai mărturisea încă despre prezența unei fărâme din mine în plină neființă. În cele din urmă acei pași inexorabili îmi răsunau în auz, iar târșâitul

lor de-a lungul coridorului făcea ca un mic obiect de sticlă cemi împărtășise în taină veghea să se cutremure zăngănind pe raft, cuprins de spaimă.

Acum a intrat în cameră. O variație bruscă a intensității luminii îmi arată că lumânarea de pe măsuța de noapte a luat locul lămpii de pe birou. Dunga mea de lumină n-a dispărut, dar e pierită și palidă și pâlpâie ori de câte ori Mademoiselle face patul să scârțâie sub greutatea ei. Căci încă o mai aud. Foșnetul argintiu care-mi spune „Suchard"; apoi, cranț-cranț-cranț, cuțitul de fructe care taie paginile din *Revue des Deux Mondes*. O aud cum gâfâie ușor. Și în tot acest timp panica mea sporește, încerc cu disperare să îndemn somnul să vină, dar la interval de câteva secunde deschid iarăși ochii ca să văd dacă lucirea ștearsă e încă acolo, pe când îmi imaginez paradisul ca pe un loc în care un vecin fără somn citește o carte nesfârșită la lumina unei lumânări pururi aprinse.

Inevitabilul se petrece: etuiul pince-nez-ului se închide cu un pocnet, revista alunecă foșnind pe marmura măsuței de noapte și buzele țuguiate ale lui Mademoiselle suflă cu putere; prima încercare dă greș, flacăra ametită se zvârcolește și se cocoșează; încă o răsuflare grăbită și lumina dispare. În bezna adâncă îmi pierd orice reper, patul parcă începe să lunece lin, panica mă face să mă ridic în capul oaselor și să deschid larg ochii; în cele din urmă, obișnuiți cu întunericul, aceștia deslușesc, printre petele entoptice, câteva prețioase contururi cețoase care plutesc în deriva uitării până când, ca un început de aducere aminte, se coagulează în faldurile obscure ale draperiilor, dincolo de care felinarele de pe stradă își duc viața lor îndepărtată.

Cât de departe de chinurile nopții erau acele minunate dimineți petersburgheze când primăvara arctică sălbatică și tandră, umedă și orbitoare îngrămădea sloiuri rupte pe Neva cea strălucitoare ca marea! Poleia acoperișurile. Colora zăpada topită de pe străzi într-un violet-albăstrui bogat pe care nu l-am mai văzut nicicând în altă parte. Mademoiselle, cu haina ei din imitație de focă umflată maiestuos în dreptul pieptului, stătea pe bancheta din spate a șaretei, cu fratele meu lângă ea, iar eu ședeam în fața lor – toți trei uniți de valea pledului care

ne acoperea genunchii; și când mă uitam în sus vedeam, atârnate de frânghii întinse de-a curmezișul străzii de la o casă la alta, drapele mari, semitransparente umflându-se netede în vânt, cu cele trei benzi colorate – roșu palid, albastru palid și palid, pur și simplu – lipsite, datorită soarelui și umbrelor fugare ale norilor, de legătura manifestă cu o oarecare sărbătoare națională, dar celebrând acum în orașul memoriei, fără urmă de îndoială, esența acelei zile de primăvară, plescăitul noroiului, pasărea exotică cu penele zburlite și un ochi injectat de pe pălăria lui Mademoiselle.

6

A petrecut cu noi șapte ani, timp în care lecțiile au devenit tot mai rare, iar temperamentul ei, tot mai dificil. Cu toate acestea, părea o stâncă de constanță mohorâtă în comparație cu fluxul și refluxul de guvernante englezoaice și preceptori ruși care s-au perindat prin încăpătoarea noastră casă. Nu se înțelegea bine cu nici unul. La masă eram rareori mai puțin de douăsprezece persoane, iar când, cu ocazia aniversărilor, numărul celor prezenți ajungea la treizeci sau mai mult, problema poziției dobândea o însemnătate arzătoare în ochii lui Mademoiselle. În astfel de zile, de la moșiile învecinate soseau unchi, mătuși și veri, doctorul își făcea apariția cu docarul, iar învățătorul din sat își sufla zgomotos nasul în holul răcoros, în timp ce trecea din oglindă în oglindă strângând în pumn un buchet verde, umed și scrâșnitor de lăcrămioare sau unul azuriu și sfărâmicios de albăstrele.

Dacă Mademoiselle se pomenea așezată prea spre coada mesei, mai ales dacă îi fusese preferată vreo rudă săracă aproape la fel de corpolentă ca ea („*Je suis une sylphide à côté d'elle*“, rostea Mademoiselle ridicând din umeri a dispreț), mândria ei rănită îi arcuia buzele într-o schiță de zâmbet ironic – iar când un vecin naiv îi răspundea zâmbind la rândul lui, își scutura repede capul, ca și cum s-ar fi trezit dintr-o meditație profundă, spunându-i: „*Excusez-moi, je souriais à mes tristes pensées*“.

Ca și cum natura și-ar fi pus în gând să n-o scutească de nici un motiv de susceptibilitate, era și tare de urechi. Uneori, în timpul mesei, noi, băieții, băgam deodată de seamă că pe obrajii plini ai lui Mademoiselle se scurgeau două lacrimi mari. „Nu mă luați în seamă“, spunea ea cu voce stinsă și continua să mănânce până când lacrimile neșterse o orbeau; apoi, cu un suspin sfâșietor, se ridica și ieșea pe bâjbâite din sufragerie. Încetul cu încetul, adevărul ieșea la iveală. Conversația din jurul mesei avea, să zicem, drept subiect nava de război comandată de unchiul meu, iar pentru Mademoiselle asta era o aluzie răutăcioasă și bine mascată la adresa Elveției sale natale, care nu avea flotă. Sau, dacă nu, își închipuia că atunci când vorbeam în franceză conspiram să o împiedicăm cu tot dinadinsul să conducă discuția și să-i dea astfel strălucire. Biata de ea, era atât de nerăbdătoare să controleze o conversație inteligibilă înainte ca aceasta să treacă din nou la rusă încât nici nu-i de mirare că-și rata intrarea.

„Și ce se mai întâmplă pe la dumneavoastră pe la Parlament, domnule?“, i se adresa deodată de pe locul ei, plină de entuziasm, tatei – care, după o zi grea, nu era tocmai nerăbdător să discute probleme de stat cu o persoană cu totul ruptă de realitate ce nu cunoștea aceste probleme și nici nu dădea doi bani pe ele. Convinsă că cineva vorbea de muzică, bolborosea: „Dar și Tăcerea are frumusețea ei… De pildă, într-o seară, într-o vale mohorâtă din Alpi, efectiv *am auzit* Tăcerea“. Astfel de ieșiri, mai ales după ce surzenia tot mai accentuată o făcea să răspundă unor întrebări pe care nu le pusese nimeni, aveau drept rezultat o liniște apăsătoare, în loc să dea naștere unei *causerie* spumoase.

Și franceza pe care o vorbea chiar era nespus de frumoasă! Trebuia neapărat să-i observi cultura superficială, personalitatea acrită, gândirea stereotipă, când limbajul ei se împletea, șirag strălucitor după șirag, la fel de neștiutor de propria-i semnificație precum alunecările aliterative din versurile pioase ale lui Racine? Biblioteca tatălui meu, și nu cunoștințele limitate ale lui Mademoiselle, m-a învățat să apreciez poezia autentică; chiar și așa, ceva din limpezimea și lustrul limbii vorbite de ea a avut un efect înviorător asupra

mea, asemenea acelor săruri efervescente folosite pentru curățirea sângelui. De asta mă întristează atât de mult să îmi imaginez acum neliniștea pe care trebuie s-o fi simțit Mademoiselle văzând cum se irosea, cum nu era băgată în seamă vocea de privighetoare care ieșea din trupul ei elefantin. A rămas cu noi multă vreme, prea multă, încăpățânându-se să spere că se va întâmpla o minune care s-o preschimbe într-un soi de Madame de Rambouillet, animatoarea unui *salon* de satin și poleială în care poeți, prinți și oameni de stat se lăsau vrăjiți de farmecul ei.

Și ar fi sperat așa în continuare dacă n-ar fi apărut un anume Lenski, un tânăr preceptor rus cu ochi blânzi și miopi și opinii politice radicale, angajat să ne predea diverse materii și să ia parte la jocurile noastre sportive. Avusese câțiva predecesori și Mademoiselle nu-l plăcuse pe nici unul, dar Lenski era, după cum susținea ea, „*le comble*“. Deși îl venera pe tata, Lenski nu prea putea să înghită anumite aspecte legate de gospodăria noastră, cum ar fi valeții și franceza, pe aceasta din urmă considerând-o o convenție aristocratică ce nu-și avea locul în casa unui liberal. Pe de altă parte, Mademoiselle a decis că dacă Lenski răspundea tirului ei de întrebări doar prin scurte mormăieli (cărora se străduia să le dea o rezonanță germană, în lipsa unei alte limbi străine), asta se întâmpla nu pentru că n-ar fi știut franceză, ci pentru că ținea s-o insulte în fața tuturor.

O văd și o aud pe Mademoiselle cerându-i cu o voce dulce, dar însoțită de un tremur amenințător al buzei de sus, să-i dea pâinea; și, de asemenea, îl văd și-l aud și pe Lenski, care, neavând habar nici de franceză, nici de nimic, își mănâncă netulburat supa; în cele din urmă, cu un tăios „*Pardon, Monsieur*“, Mademoiselle întindea brațul pe deasupra farfuriei lui, înhăța coșul cu pâine și se retrăgea la loc, aruncându-i un „*Merci!*“ atât de plin de ironie, încât urechile păroase ale lui Lenski luau culoarea mușcatelor. „Bruta! Necioplitul! Nihilistul!“, suspina apoi Mademoiselle în camera ei, care nu mai era alături de a noastră, deși încă la același etaj.

Dacă se întâmpla ca Lenski să coboare în grabă scările în timp ce ea, făcând câte o pauză astmatică la fiecare zece trepte,

se chinuia din greu să le urce (căci, de regulă, micul lift hidraulic din casa noastră de la St. Petersburg refuza cu nerușinare să funcționeze), Mademoiselle susținea că a dat intenționat peste ea, a împins-o, a trântit-o, iar noi parcă-l vedeam călcând peste trupul ei inert. Se ridica de la masă din ce în ce mai des, iar desertul pe care-l pierdea îi era trimis diplomatic în cameră. Din încăperea ei izolată, îi trimitea o scrisoare de șaisprezece pagini mamei, care, atunci când urca în grabă la ea, o găsea împachetându-și dramatic lucrurile în cufăr. Apoi, într-o bună zi, a fost lăsată să termine cu împachetatul.

7

S-a întors în Elveția. A venit Primul Război Mondial, apoi Revoluția. La începutul anilor ’20, la multă vreme după ce corespondența noastră încetase, o volută întâmplătoare a exilului mi-a oferit ocazia de-a merge la Lausanne cu un coleg de facultate, așa că m-am gândit c-aș putea s-o caut pe Mademoiselle, dacă mai era încă în viață.

Era. Mai masivă ca oricând, încărunțită și aproape complet surdă, m-a întâmpinat cu o izbucnire tumultuoasă de afecțiune. În locul ilustratei cu Château de Chillon, acum era una cu o troică în culori țipătoare. Vorbea cu atâta căldură despre viața din Rusia, de parcă acolo ar fi fost ținutul ei natal. Și, într-adevăr, în împrejurimi se adunase o adevărată colonie de asemenea bătrâne guvernante elvețience. Ținute laolaltă de ebuliția constantă a unor amintiri concurente, alcătuiau o mică insulă într-un mediu care le devenise străin. Prietena de suflet a lui Mademoiselle era acum Mlle Golay, fosta guvernantă a mamei, uscată ca o mumie, dar la fel de scorțoasă și de pesimistă la cei optzeci și cinci de ani ai ei; rămăsese cu noi mult timp după ce mama se căsătorise, iar revenirea ei în Elveția o precedase cu numai doi sau trei ani pe cea a lui Mademoiselle, cu care nu schimbase nici un cuvânt câtă vreme locuiau amândouă sub acoperișul nostru. Ne simțim întotdeauna acasă în propriul trecut, ceea ce explică în parte

dragostea postumă a acestor biete femei pentru o țară străină, pe care n-o cunoscuseră niciodată cu adevărat și unde nici una dintre ele nu se simțise prea bine.

Cum ne era cu neputință să stăm de vorbă din pricina surzeniei lui Mademoiselle, prietenul meu și cu mine am hotărât să-i aducem în ziua următoare aparatul pe care ne dăduserăm seama că nu și-l putea permite. La început nu l-a potrivit bine, dar de îndată ce și l-a pus s-a întors spre mine, cu o expresie de beatitudine și uluire aburită de lacrimi. Jura că-mi aude fiecare cuvânt, fiecare șoaptă. Dar nu avea cum, căci, având îndoielile mele, păstrasem tăcerea. Dacă aș fi vorbit, i-aș fi spus să-i mulțumească prietenului meu, căci el plătise aparatul. Să fi auzit atunci tăcerea, acea Tăcere Alpină despre care vorbise cândva? Pe vremuri se mințea pe ea; acum mă mințea pe mine.

Înainte să plec spre Basel și apoi la Berlin, mă plimbam pe malul lacului, în noaptea cețoasă și rece. Undeva, o lumină singuratică dilua puțin întunericul. În nimbul pe care-l forma, ceața părea să se transforme în burniță. „*Il pleut toujours en Suisse*“ era una dintre acele remarci inofensive care odinioară o făceau pe Mademoiselle să izbucnească în lacrimi. La picioarele mele, o undă – aproape un val – și o siluetă de un alb nedeslușit mi-au atras atenția. Apropiindu-mă de apa tremurătoare, am văzut că era o lebădă bătrână, mare și greoaie ca o pasăre-dodo, chinuindu-se să se aburce într-o barcă trasă la mal. Zadarnic. Fâlfâitul silnic și neputincios al aripilor ei, fâșâitul lor ridicol pe când alunecau pe coasta bărcii care se clătina plescăind, strălucirea uleioasă a undelor întunecate în care se reflecta lumina – toate acestea mi s-au părut o clipă încărcate de acea semnificație bizară pe care o are uneori în vis un deget dus la niște buze mute și îndreptat apoi către un lucru pe care cel ce visează nu apucă să-l vadă, căci se trezește, tresărind. Dar, ciudat, cu toate că am uitat curând noaptea aceea mohorâtă, tocmai ea, acea imagine compozită – burniță și lebădă și undă – mi-a venit în primul rând în minte câțiva ani mai târziu, când am aflat că Mademoiselle murise.

Și-a petrecut întreaga viață nutrindu-și nefericirea;

nefericirea era elementul ei; doar fluctuațiile, diferitele ei grade de adâncime îi dădeau impresia că se mișcă și trăiește. Ceea ce mă deranjează este că această conștiință a nefericirii, ea singură, nu e de ajuns ca să alcătuiască un suflet nemuritor. Uriașa și ursuza mea Mademoiselle poate exista prea bine pe pământ, dar e imposibilă în veșnicie. Chiar am scăpat-o din ghearele ficțiunii? Înainte ca ritmul pe care-l aud să se poticnească și să piară, mă surprind întrebându-mă dacă nu cumva, în toți acești ani de când am cunoscut-o, n-am pierdut din vedere ceva din ea, ceva mult mai important decât bărbia dublă, felul ei de-a fi sau chiar franceza – ceva care se înrudea, poate, cu acea ultimă întâlnire fugară, cu înșelăciunea ei radioasă, menită să mă facă să plec mulțumit de propria-mi bunătate sau cu lebăda a cărei agonie era mai aproape de adevărul artistic decât brațele palide ale unei balerine înclinate; pe scurt, ceva ce aveam să pot aprecia doar după ce ființele și lucrurile pe care le-am iubit cel mai mult la adăpostul copilăriei mele s-au făcut scrum sau au fost împușcate în inimă.

(1936)
Traducere de Anca Băicoianu

Vasili Șișkov

Amintirile mele despre el sunt concentrate în timpul acestei primăveri. Fusese o seară literară. Când, profitând de o pauză și plecând mai repede, am luat-o în jos pe scări, mi s-a părut că aud pe cineva încercând să mă ajungă din urmă și, întorcându-mă, l-am văzut pentru prima oară. Oprindu-se cu două trepte mai sus decât mine, a spus:

— Mă numesc Vasili Șișkov. Sunt poet.

Era un tânăr bine făcut, cu buzele groase și ochii albaștri specific rusești, cu o voce de bas și cu o strângere de mână temeinică, plăcută.

— Am nevoie de sfatul dumneavoastră pentru un anumit lucru.

Nefiind răsfățat cu astfel de cereri, mi-am dat acordul aproape mișcat și a rămas hotărât să vină a doua zi la mine la hotel. La ora convenită am coborât în simulacrul de hol, unde în acel moment era relativ liniște – doar din când și când își făcea liftul manevrele spasmodice, și în colțul lor obișnuit stăteau cei patru refugiați nemți, dezbătând unele subtilități legate de pașapoarte, unul dintre ei fiind de părere că el este într-o situație mai bună decât ceilalți, iar aceia demonstrându-i că e exact în aceeași situație. (Pe urmă apăru al cincilea, își salută compatrioții, cine știe de ce, în franceză – umor? cochetărie? ispita limbii celei noi? Tocmai își cumpărase o pălărie și se apucară să o încerce toți, pe rând.)

După ce birui, cu o expresie serioasă a feței și a umerilor, ușa turnantă care nu se învârtea, Șișkov nici nu apucă să se uite în jur, că mă și zări, și aici este plăcut de remarcat faptul

că a procedat fără zâmbetul acela convențional de care mă tem atât, deși nu sunt nici eu străin de el. Nu fără efort, dădui mai încolo două fotolii, și iar mi-a plăcut, fiindcă în loc să schițeze mașinal gestul de a mă ajuta, el a rămas în repaus, așteptând să isprăvesc cu aranjatul. Imediat ce ne-am așezat, a scos un caiet galben pal.

— În primul rând, spuse uitându-se atent la mine cu ochii lui frumoși, mițoși, trebuie să vă prezint actele, nu? La secție aș arăta buletinul de identitate, dar dumneavoastră trebuie să vă prezint, uitați, asta – un caiet de versuri.

L-am deschis. Scrisul era înclinat spre stânga, viguros, degaja sănătate și dăruire. Dar, vai, numai ce mi-am aruncat ochii peste rânduri, că am și simțit o dezamăgire dureroasă. Versurile erau groaznice – plate, pestrițe, monstruos de bombastice. Lipsa totală de talent era subliniată de șicul fraudulos al aliterațiilor, de o abundență de bazar și de stângăcia rimelor. E de-ajuns să spun că erau niște perechi gen „iasomie – farfurie“, „mustang – tanc“, „madonă – beladonă“ ; cât despre teme, e mai bine să nu spun chiar nimic: autorul cânta cu egal elan tot ce-i cădea sub liră. A le citi la rând era pentru cineva cu nervii slabi un supliciu, dar întrucât conștiinciozitatea mea era sporită de faptul că autorul nu mă slăbea din ochi, verificând în același timp unde ajunsesem cu cititul, eram nevoit să zăbovesc la fiecare pagină.

— Ei, cum sunt, a întrebat el când am terminat de citit, nu sunt foarte proaste?

M-am uitat la el. Fața lui, ușor strălucitoare, cu porii dilatați, nu lăsa să se vadă câtuși de puțin că s-ar fi așteptat la ceva rău. Am răspuns că versurile sunt fără speranță. Șișkov a plescăit din limbă, a înfundat caietul în buzunar și a spus:

— Nu mă legitimez cu ele, adică de scris le-am scris eu, dar sunt doar de formă, un fals. Toate treizeci sunt făcute astăzi și a fost destul de dezgustător să parodiez producțiile unor grafomani. În schimb, acum știu că sunteți necruțător, cu alte cuvinte, că pot să vă cred. Uitați adevăratul meu pașaport (Șișkov îmi întinse un alt caiet, mult mai jerpelit), citiți măcar o poezie, e suficient și pentru dumneavoastră, și pentru mine. Apropo, ca să evităm neînțelegerile, vreau să vă previn că nu

îmi plac cărțile dumneavoastră, mă enervează la fel ca o lumină puternică sau ca discuția unora care vorbesc tare când tu nu vrei să vorbești, ci să gândești. Dumneavoastră posedați însă, cum să spun, pur fiziologic, secretul scrisului, secretul culorilor de bază, adică ceva extrem de rar și de important, pe care, din păcate, îl folosiți în gol, numai o mică parte din capacitatea dumneavoastră totală... ca să spun așa, umblați prin oraș cu o mașină puternică de curse, care vă este absolut inutilă, și vă gândiți tot timpul pe unde să mai goniți... dar fiindcă stăpâniți secretul, părerea dumneavoastră nu poate fi nesocotită – de-asta am și vrut să mă asigur de sprijinul dumneavoastră în legătură cu ceva, dar, mai întâi, vă rog să priviți.

(Recunosc, neașteptata și cruda caracterizare a activității mele literare mi s-a părut într-un fel mai insolentă decât nevinovata înșelătorie inventată de vizitatorul meu. Eu scriu de dragul unei mulțumiri concrete, public de dragul unor bani mult mai puțin decât concreți și, cu toate că acest al doilea punct trebuie să presupună într-un fel sau altul existența unui beneficiar, cu cât se depărtează mai mult cărțile mele, ca dezvoltare artistică, de sursa lor intrinsecă, cu atât mai abstracte și mai lipsite de importanță mi se par peripețiile lor ocazionale, iar la așa-numita judecată a cititorului mă simt nu învinuit, ci doar o rudă îndepărtată a unuia dintre cei mai puțin importanți martori. Cu alte cuvinte, lauda mi se pare o ciudată familiaritate, iar hula – o lovitură zadarnică dată unui spectru. Acum mă străduiam să decid dacă Șișkov, asemeni oricărui literat orgolios, își exprima în felul acesta părerea lui sinceră sau, pur și simplu, nu se jena deloc față de mine, considerând că aveam ce meritam. Concluzia mea a fost că, așa cum scamatoria cu versurile se născuse dintr-o sete cumva copilărească, dar care nu putea fi pusă la îndoială, de adevăr, tot astfel și părerea lui despre mine era dictată de dorința de a lărgi cât mai mult posibil cadrul unei sincerități reciproce.)

Eu, cine știe de ce, mă temeam ca nu cumva produsul original să conțină urme ale viciilor monstruos exagerate în parodii, dar m-am temut degeaba. Poeziile erau foarte bune – sper să vorbesc cândva mult mai pe larg despre ele. Recent, la

inițiativa mea, una dintre ele a fost publicată, și iubitorii de poezie i-au remarcat originalitatea… Poetului, atât de avid de părerea altuia, i-am spus-o imediat pe a mea, adăugând în chip de observație că, pe ici, pe colo, se fac simțite mici incongruențe stilistice – ca, de pildă, „în tunici soldățești“.

— Știți ce, spuse Șișkov, de vreme ce îmi împărtășiți părerea că poeziile mele nu sunt niște bagatele, păstrați dumneavoastră caietelul ăsta. Se pot întâmpla atâtea, mie-mi vin gânduri ciudate, foarte ciudate, și… într-un cuvânt, chiar acum mi-a venit ideea că e chiar foarte bine așa. Eu, de fapt, am venit la dumneavoastră ca să vă rog să colaborați la revista pe care intenționez să o public – sâmbătă va fi la mine o întrunire la care trebuie să hotărâm totul. Firește că nu-mi fac iluzii cu privire la disponibilitatea dumneavoastră de a vă preocupa de problemele lumii, dar mi se pare că ideea revistei mele v-ar interesa din punct de vedere stilistic – așa că veniți. Printre alții, o să fie și (numi un foarte celebru scriitor rus) și nu numai. Înțelegeți, am ajuns la o limită, trebuie neapărat să mă descarc cumva, altfel înnebunesc. Curând fac treizeci de ani, anul trecut am venit aici, la Paris, după o tinerețe absolut sterilă în Balcani, apoi în Austria. Sunt legător de cărți, zețar, am fost chiar bibliotecar – într-un cuvânt, m-am învârtit întotdeauna prin preajma cărților. Și totuși am trăit steril, iar de la o vreme simt că explodez dacă nu fac ceva – e o senzație chinuitoare –, vedeți și dumneavoastră, poate că din alt unghi, dar oricum, nu se poate să nu vedeți câtă suferință e peste tot, cât cretinism, câtă abjecție, dar oamenii din generația mea nu văd nimic, nu fac nimic, și doar e absolut necesar, așa cum, pur și simplu, trebuie să respiri ori să mănânci. Și înțelegeți-mă, vorbesc nu despre lucruri mari, care sar în ochi, care ne calcă pe toți pe nervi, ci despre milioanele de mărunțișuri pe care oamenii nu le văd, deși ele sunt de fapt embrionii celor mai evidenți monștri. Poftim, nu demult, de pildă, mama aceea care, ieșindu-și din fire, și-a înecat fetița de doi ani în cadă și pe urmă a făcut baie în cada aceea, ca să nu irosească apa caldă. Doamne Dumnezeule, comparați cu „ciorbele de varză acră“[1] și cu paspoalul turghenievian… Mie mi-e perfect egal dacă vi se pare ridicol faptul că niște nimicuri din astea, de toate zilele

care sunt peste tot, de tot felul, în tot soiul de forme, de codițe, de puncte, de cubulețe, pot tulbura atât de mult un om, încât să se înăbușe și să-și piardă pofta de mâncare – dar poate că o să ajungeți și dumneavoastră la asta.

Eu am combinat aici discuția noastră cu extrase din ampla scrisoare pe care mi-a trimis-o Șișkov, în sprijinul celor spuse, a doua zi. Sâmbătă am întârziat puțin și, când am intrat în odaia lui pe cât de sărăcăcioasă, pe atât de îngrijită, se adunaseră deja cu toții, nu lipsea decât celebrul scriitor. Dintre cei prezenți, îl cunoșteam din vedere pe redactorul unei foste edituri; ceilalți – o doamnă corpolentă (traducătoare, pare-se, ori teozoafă) cu un soț mărunt și ursuz, care semăna cu un breloc negru, doi domni jerpeliți în sacouri Mad și un blond energic, probabil prieten al gazdei – îmi erau necunoscuți. Observând că Șișkov ciulea urechile îngrijorat, observând și cum se sprijinise ferm și bucuros de masă, dând deja să se scoale, până să-și dea seama că se suna la apartamentul de alături, am dorit sincer să vină celebritatea, care însă n-a apărut. „Domnilor“, zise Șișkov și începu să-și dezvolte destul de bine și de interesant ideile cu privire la revistă, care urma să se numească *Privire de ansamblu asupra Suferinței și a Vulgarității* și să apară lunar, constând cu precădere din mărunțișurile de acest gen adunate de prin revistele lunii respective, cerându-se totodată ca ele să fie puse într-o anumită ordine – „crescătoare“ și, în același timp, „armonios neostentativă“. Fostul redactor prezentă câteva cifre și își exprimă convingerea că o revistă de felul acesta nu-și va scoate niciodată banii. Soțul literatei corpolente, scoțându-și pince-nez-ul, lungind groaznic cuvintele și masându-și rădăcina nasului, spuse că dacă tot ne luptăm cu suferința omenească, este mult mai practic să împărțim săracilor suma necesară înființării revistei – și cum această sumă era așteptată de la el, îi trecu pe toți un fior. Pe urmă, prietenul gazdei repetă în linii generale, mult mai energic și mai prost, ceea ce spusese Șișkov. Mi-au cerut și mie părerea; văzând expresia feței lui Șișkov, i-am susținut din răsputeri proiectul. Ne-am despărțit destul de devreme. Conducându-ne pe palier, Șișkov călcă greșit și nu se ridică de pe jos ceva mai mult timp decât ar fi presupus

intenția de a ne face să râdem, zâmbind vioi, cu o privire de necrezut.

Peste câteva zile m-a vizitat iar și cei patru discutau iarăși în colțul lor despre vize, iar pe urmă a venit al cincilea și a spus vioi: „*Bonjour, monsieur Weiss, bonjour, monsieur Meyer*“. La întrebarea mea, Șișkov răspunse distrat, și parcă în silă, că ideea cu revista fusese considerată irealizabilă și că nici nu se mai gândește la asta.

— Uitați ce voiam să vă spun, zise el după o tăcere stânjenitoare, am tot încercat să iau o hotărâre, am tot încercat și pare-se că, mai mult sau mai puțin, m-am decis. De ce mă aflu eu în situația asta e puțin probabil să vă intereseze – ce-am putut, v-am explicat în scrisoare, dar asta se referea la afacere, la revista aceea… Problema e mai de proporții, mai fără speranță. Am hotărât ce am de făcut, cum să pun capăt, cum să plec. S-o șterg în Africa, în colonii? Dar nu merită să fac eforturi herculeene numai de dragul de a mă gândi printre curmali și scorpioni la ce mă gândesc și sub ploaia pariziană. Să mă strecor în Rusia? Nu, asta-i din lac în puț. Să mă călugăresc? Dar religia e plicticoasă, îmi e străină și are tot atâta tangență cât și un vis cu ceea ce este pentru mine realitatea spiritului. Să mă sinucid? Dar pentru mine pedeapsa cu moartea e atât de respingătoare, încât nu sunt în stare să fiu propriul meu călău și, în afară de asta, mă mai și tem de niște urmări nevisate nici în filozofările lui Hamlet. Rămâne deci o singură cale – să dispar, să mă dizolv.

Mai întrebă de caiet, dacă e în siguranță, și peste puțin timp plecă, lat în umeri, adus totuși puțin de spate, în trenci, fără pălărie, cu ceafa acoperită de păr – un om trist, pur, deosebit de simpatic, căruia n-am știut ce să-i spun ca să îl ajut.

O săptămână mai târziu am părăsit Parisul și, cred, chiar în prima zi după ce m-am întors, l-am întâlnit pe stradă pe prietenul lui Șișkov. Mi-a spus o istorie mai mult decât stranie: acum o lună, „Vasia“ dispăruse, abandonându-și cu totul puținul avut. Poliția nu a lămurit nimic – în afară de faptul că celui dispărut îi expirase de mult ceea ce rușii numesc *karta*.

Așa a și rămas. Cu situația cu care încep romanele polițiste se termină povestea mea despre Șișkov. Puținele date

biografice obținute de la prietenul lui ocazional le-am notat – poate vor folosi cândva. Dar, totuși, unde a dispărut? Și, în general, ce înseamnă cuvintele acelea ale lui – „să dispar“, „să mă dizolv“?

Nu cumva a avut în vedere, într-un sens absurd de literal, insuportabil pentru rațiune, să dispară în creația sa, să se dizolve în versurile sale, să lase din sine, din persoana sa nebuloasă doar versurile? Nu cumva a supraapreciat „transparența și trăinicia unui atât de neobișnuit cavou“?

(1939)
Traducere de Adriana Liciu

1. Aluzie la o scurtă povestire de Turgheniev, în care o țărancă al cărei fiu tocmai murise își vede mai departe de ciorba pe care o avea pe foc, sub privirea stupefiată a unei doamne venite în vizită.

Ultima Thule

Îți amintești cum ne-am luat odată micul dejun (ne-am hrănit) cu vreo doi ani înaintea morții tale? Dacă, firește, memoria poate trăi fără ceva pe cap. Apropo, ce-ar fi să ne închipuim o nouă culegere de modele de scrisori. Către un ciung: o puternică strângere de (puncte-puncte). Către un decedat: fantomatic, al dumneavoastră. Dar să lăsăm aceste viniete vinovate. Dacă nu-ți amintești, îmi amintesc eu pentru tine: amintirea ta poate fi luată, cel puțin din punct de vedere gramatical, drept o amintire a ta și, de dragul unui stil căutat, sunt gata să admit că, dacă după moartea ta eu și lumea mai existăm, asta este numai datorită faptului că tu îți amintești lumea și pe mine. Acum, mă adresez ție, uite din ce motiv. Acum, mă adresez ție, uite cu ce prilej. Acum, mă adresez ție doar ca să stăm puțin de vorbă despre Falter. Ce soartă! Ce mister! Ce scris! Când mă satur să mă conving că e un smintit ori un *quack* (cum numeai tu englezit șarlatanii), văd în el un om care… care… pentru că nu a fost ucis de bomba adevărului care a explodat în el… a devenit un zeu! Și cât de nule sunt față de el toate clarvăzătoarele trecutului: praful lăsat de o turmă în amurg, visul în vis (când visezi că te-ai trezit), elevii cei mai buni din instituția noastră de învățământ închisă ermetic: doar el e în afara noastră, e în realitate – iată gâtul umflat, de porumbel, al șarpelui care mă fascinează. Îți amintești cum am luat odată micul dejun în hotelul care era al lui, la granița luxuriantă, multietajată a Italiei, unde asfaltul se contopește la nesfârșit cu glicina și aerul miroase a cauciuc și a rai? Adam Falter mai era pe-atunci de-al nostru, și dacă nimic nu

prevestea în el – cum să spun? – voi spune: iluminarea, în schimb, toată structura lui puternică (nu cartilagii, ci rulmenți, legătură carambolică a mișcărilor trupului, precizie, răceală acvilină), acum, retrospectiv, explică faptul că a supraviețuit: a avut din ce să scadă.

O, iubita mea, cum îmi surâdea prezența ta pe țărmul acela șerpuit de mare, și niciodată, și-mi mușc mâinile ca să nu mă cutremur, și uite, nu pot, alunec, plâng pe frâne, pe b și pe d, și toate astea sunt niște nimicuri fizice atât de umilitoare: clipitul fierbinte, senzația de sufocare, batista murdară, căscatul spasmodic amestecat cu lacrimi – oh, fără tine nu pot… și suflându-mi nasul, înghițind, uite, reîncep să demonstrez scaunului, înșfăcându-l, mesei, izbind în ea, că fără tine nu bod. Mă auzi? O anchetă banală, la care nu răspund spiritele – dar ce bucuros răspund pentru ele tovarășii noștri de moarte; eu știu! (cu un deget la cer) iată, dați-mi voie să vă spun… Capul tău scump, pârâiașul tâmplei, banalitatea de nu-mă-uita a ochiului sașiu în sărut, expresia calmă a urechilor când îți ridicai părul – cum să mă împac cu dispariția, cu această gaură în viață, în care acum se surpă totul, o ia la vale toată viața mea, pietrișul ud, lucrurile, obiceiurile… și ce grilaj de mormânt mă poate împiedica să mă prăvălesc liniștit și sătul în această prăpastie. Vertij al sufletului. Îți amintești cum, imediat după moartea ta, am ieșit în fugă din sanatoriu, și parcă nu mergeam, parcă băteam din picioare, și chiar dădusem într-o țopăială (strivindu-mi nu un deget, ci viața), singur pe drumul acela întortocheat dintre pinii mult prea solzoși și scuturile țepoase de agave, într-o blindată lume verde care-și trăgea binișor picioarele, ca să nu se molipsească de la mine. O, da, totul în jur tăcea precaut și atent, și cum mă uitam la ceva, acel ceva, dându-și seama la timp, începea să se miște nefiresc sau începea să fâșâie ori să bâzâie, ca și cum nu m-ar fi observat. „Natura nepăsătoare“ – ce absurditate! O continuă fereală, mai degrabă.

Dar ce păcat. Mi-erai așa de dragă. Și ținându-se pe dinăuntru de tine, de un năsturaș, copilașul nostru te-a urmat. Dar, sărmanul meu domn, nu lași o femeie borțoasă când are un TBC în gât. Traducere involuntară din franceză în infernală.

Ai murit când erai în luna a șasea și le-ai luat cu tine pe celelalte, neachitându-te, cum ar veni, complet de datorie. Și cât doream, le comunica văduvul cu nas roșu pereților, să am un copilaș de la ea. *Etes vous tout à fait certain, docteur, que la science ne connaît pas de ces exceptionnels où l'enfant naît dans la tombe*?[1] Și visul pe care l-am avut: se făcea că doctorul ăla de usturoi (care era însă ba Falter, ba Alexandr Vasilievici) răspundea bucuros nevoie mare că ba da, cum să nu, așa ceva se întâmplă, și că aceia (adică născuții postmortem) se numesc cădăvruțe.

Tu însă nu mi-ai mai apărut niciodată în vis de-atunci. Să nu îngăduie cenzura sau te ferești chiar tu de aceste întrevederi de penitenciar cu mine? La început, ignorant ordinar ce eram, mi-era o frică superstițioasă, umilitoare de trosniturile acelea ușoare pe care le scoate întotdeauna o cameră noaptea, dar care acum se repercutau în mine printr-un flash îngrozitor, accelerând goana cotcodăcitoarei mele inimi cu aripi scurte. Dar și mai rele erau așteptările nocturne, când zăceam și mă sileam să nu mă gândesc că, dacă mă gândesc la asta, poți să-mi răspunzi deodată printr-o bătaie, ceea ce nu însemna însă decât să complic parantezele cu drepte după simple (mă gândeam că mă silesc să nu mă gândesc), și între ele, frica creștea și creștea. Oh, ce îngrozitoare era bătaia aceea ușoară de unghiuță înăuntrul tăbliei mesei, și cât de puțin semăna, firește, cu intonația sufletului tău, a vieții tale. Vreun spirit vulgar cu apucături de ciocănitoare sau vreun glumeț descărnat, vreun strigoi scabros care profita de durerea mea nudă. Ziua însă dimpotrivă, eram curajos, te provocam să-ți manifești în orice fel compătimirea în timp ce ședeam pe pietricelele plajei pe care se întinseseră cândva picioarele tale aurii – și cum venea atunci valul în fugă, gâfâind, dar cum n-avea ce să ne comunice, se pierdea în scuze. Pietre ca ouăle de cuc, o mică bucată de olan ca o magazie de pistol, un ciob de sticlă de topaz, ceva cam ca un capăt de curmei, uscat de tot, lacrimile mele, o mărgică microscopică de sticlă, o cutie mică de țigări cu un matroz cu barbă galbenă în mijlocul unui colac de salvare, o piatră care aducea a talpă de pompeian, un oscior ori spatula cuiva, un

bidon de tablă pentru gaz lampant, un ciob de sticlă de culoarea granatei, o coajă de nucă, ceva numai rugină, o aşchie de porţelan – doar trebuie să existe neapărat pe undeva şi celelalte părţi complementare ei, şi mi-am imaginat o tortură eternă, o corvoadă care ar putea fi cea mai bună pedeapsă pentru cei ca mine, care prea o iau razna cu gândul cât sunt în viaţă, şi anume: să găsească şi să adune laolaltă toate aceste părţi, ca să recompună sosiera aceea, supiera aceea – rătăciri gheboase pe coaste sălbatic de ceţoase –, dar, cu un extraordinar noroc, e posibil ca din prima dimineaţă, iar nu din a trilioana, să refac tot vasul – şi iat-o, această peste poate de chinuitoare chestiune a *norocului*, a fericirii de loterie, a acelui bilet anume, fără de care este foarte posibil să nu ai parte de prosperitate în vecii vecilor.

În aceste zile timpurii de primăvară, fâşia îngustă de pietriş e modestă şi pustie, dar pe promenada de deasupra mea treceau cei ieşiţi la plimbare şi, cred, cineva a spus uitându-se la omoplaţii mei: uite-l pe pictorul Sineusov, care şi-a pierdut zilele trecute soţia. Şi probabil că aş fi stat aşa la nesfârşit, scobind un rebut marin uscat, privind spuma încâlcită a mării, falsa gingăşie a nouraşilor prelungi de serie din lungul orizontului şi caldele eroziuni violacee în verdele-albastru rece al mării, dacă, într-adevăr, nu m-ar fi recunoscut cineva de pe trotuar.

Dar (bâjbâind prin mătăsurile sfâşiate ale stilului), să revin la Falter. Cum ţi-ai amintit acum, ne-am dus odată acolo, târându-ne în ziua aceea toridă ca două furnici pe panglica unui coş cu flori, căci eram curios să arunc o privire fostului meu meditator, ale cărui lecţii se reduceau la o polemică spirituală cu Craevici şi care era elastic şi îngrijit, cu un nas mare alb şi cu o cărare lăcuită; pe cărăruia asta dreaptă a şi mers pe urmă spre o fericire comercială, iar tatăl lui, Ilia Falter, nu era decât bucătar-şef la Ménard, al dumneavoastră bucătar Ilia într-o rână[2]. Îngerul meu, îngerul meu, poate că ţie ţi se pare-acum un calambur toată existenţa noastră pământească, ceva gen „şunca şi veşnicia“[3] (mai ţii minte?), iar adevăratul sens al realităţii, al acestui termen pătrunzător, epurat de interpretări de mascaradă, de vis, stranii, sună acum

atât de pur și de dulce, încât pentru tine, îngere, e caraghios, cum am putut noi să luăm în serios un vis (noi ghiciserăm, de altfel, de ce se risipea totul pe furiș la atingere: cuvinte, reguli de viață, sisteme, persoane – așa încât, știi, eu cred că râsul e o maimuțică întâmplătoare, pierdută în lume, a adevărului).

Și iată că l-am revăzut după o pauză de, ce mai, douăzeci de ani, și s-a dovedit că am procedat corect când, apropiindu-mă de hotel, am interpretat toate ornamentele lui clasice – cedrul, eucaliptul, bananierul, terenul cărămiziu de tenis, țarcul auto de dincolo de gazon – ca pe un ceremonial al unei sorți fericite, ca pe un simbol al corecturilor pe care le cerea acum fostul chip al lui Falter. În anii separării noastre, absolut insesizabilă pentru amândoi, el, dintr-un biet student vânos cu ochi vii ca noaptea și cu un scris viguros, frumos, aplecat spre stânga, se transformase într-un domn destul de corpolent, impozant, păstrând totuși și vioiciunea privirii, și frumusețea mâinilor puternice, numai că nu l-aș fi recunoscut niciodată din spate, fiindcă în locul părului lins, gras, tuns în paranteze, se vedea, în mijlocul unui puf negru, o chelie bronzată, de o formă aproape iezuită. În cămașă de mătase de culoarea napului opărit, cravată în carouri, pantaloni largi gri-perlă și pantofi bălțați, mi s-a părut deghizat, dar nasul mare era același, și cu el a și simțit fără greș mirosul fin al trecutului când, apropiindu-mă, l-am bătut pe umărul musculos și i-am spus ghicitoarea mea. Tu stăteai o idee mai departe, mișcându-ți gleznele goale pe tocurile cubice și privind discret, cu prefăcut interes, aranjamentul holului imens, pustiu la ora aceea, pielea de hipopotam a fotoliilor, barul în stil sobru, ziarele englezești de pe masa de sticlă, frescele voit simple, reprezentând fecioare bronzate înguste în piept pe fond auriu, dintre care una, cu șuvițele paralele ale părului stilizat căzând de-a lungul obrazului, stătea, cine știe de ce, într-un genunchi. Puteam noi să ne gândim că cel care stăpânea toată splendoarea aceea va înceta odată s-o mai vadă? Îngerul meu… Deocamdată, luându-mi mâinile în ale lui, strângându-mi-le, încreținu-și rădăcina nasului și privindu-mă cu ochii întunecați mijiți, ținea pauza aceea care întrerupe viața, pe care o face cel ce se se pregătește să strănute, fără să știe câtuși de puțin dacă va reuși – dar iată

c-a reușit, țâșni trecutul, iar el îmi spuse tare pe nume. Ți-a sărutat mânuța, fără să plece capul, și, aferându-se amabil, vădit încântat de faptul că eu, un fost, îl găseam acum în plină strălucire a acelei vieți pe care o crease el însuși prin forța voinței sale de sculptor, ne-a instalat pe terasă, a comandat cocktailuri și micul dejun, ne-a făcut cunoștință cu cumnatul lui, un om inteligent într-un costum civil de culoare închisă care făcea un contrast ciudat cu cochetăria exotică a lui Falter. Am băut, am mâncat, am vorbit de trecut ca despre un bolnav incurabil, eu am reușit să echilibrez cuțitul pe dosul furculiței, tu ai mângâiat splendidul câine nervos care se temea în mod vădit de stăpân – și după un minut de tăcere, în mijlocul căruia Falter a spus brusc un răspicat „Da“, ca și cum ar fi pus capăt unui consiliu, ne-am despărțit făcându-ne unul altuia promisiuni pe care nici el, nici eu n-aveam de gând să le ținem.

N-ai găsit nimic remarcabil la el, nu-i așa? Și chiar, pff, ce banal e tipul ăsta, care în tinerețea-i cenușie și-a întreținut dând meditații tatăl căzut în patima beției și care apoi, încet, cu obstinație și curaj, și-a dobândit prosperitatea, căci pe lângă hotelul nu foarte rentabil mai avea și niște afaceri în comerțul cu vinuri, care mergeau cât se poate de bine. Dar, după cum aveam să înțeleg pe urmă, n-ai avut dreptate când ai spus că e cam plictisitor că tipii ăștia energici cărora le merge din plin miros întotdeauna a transpirație. Nu, acum invidiez la nebunie caracteristica de bază a fostului Falter, precizia și forța „substanței volitive“ a lui, cum s-a exprimat, ții minte, cu un cu totul alt prilej, bietul Adolf. El, că stătea într-o tranșee ori într-o cancelarie, că se grăbea la tren, că se scula într-o dimineață mohorâtă într-o cameră neîncălzită, că-și aranja niște relații de afaceri, că se ținea de cineva cu prietenie sau cu dușmănie, nu numai că era în permanență stăpân pe toate abilitățile sale, nu numai că trăia tot timpul cu cocoșul armei ridicat, dar avea și convingerea nestrămutată că își va atinge negreșit scopul de azi și de mâine și tot șirul de țeluri gradate, ba mai mult, lucra gospodărește, căci nu țintea prea sus și își cunoștea exact limita posibilităților. Principalul lui merit față de sine este că își evita cu bună-știință propriile talente, mizând pe mediocru, pe obișnuit, și doar era înzestrat cu aptitudini stranii, într-un

fel fascinante, pe care altul, mai puțin precaut, ar fi căutat cu tot dinadinsul să le folosească. Poate doar în prima tinerețe n-a fost întotdeauna în stare să se abțină și amesteca banala toceală a gimnazistului la un obiect banal cu manifestări deosebit de rafinate ale gândirii matematice, care lăsau la mine-n clasă un fior de poezie când el, grăbindu-se, pleca. Mă gândesc cu invidie că, dacă aș fi avut nervii lui tari, elasticitatea sufletului, puterea lui de concentrare a voinței, mi-ar fi transmis acum esența descoperirii neomenești pe care a făcut-o nu demult, adică nu m-aș fi temut că acest lucru mă va nimici; iar eu, în ceea ce mă privește, aș fi fost destul de perseverent ca să-l fac să spună totul până la capăt.

Cineva m-a strigat ușor răgușit și discret de pe faleză, dar cum din ziua micului nostru dejun cu Falter trecuse mai bine de un an, nu l-am recunoscut imediat în persoana care-mi arunca o umbră pe pietre pe umilul lui cumnat. Din politețe automată, am urcat la el, pe trotuar, și el și-a exprimat compasiunea etc.: cică, întâmplător, trecuse pe la pensiunea mea, unde niște oameni cumsecade nu numai că l-au înștiințat despre moartea ta, dar i-au și arătat de departe silueta mea în mijlocul plajei pustii – siluetă care devenise un fel de punct de atracție (pentru o clipă mi s-a făcut rușine că ghebul durerii mi se vedea de pe toate terasele).

— Ne-am cunoscut la Adam Ilici, mi-a spus, arătându-și rădăcinile incisivilor și luând loc în conștiința mea vlăguită.

Probabil că întrebasem ceva despre Falter.

— Cum, nu știți? s-a mirat guralivul, și atunci am aflat toată povestea.

Întâmplarea făcuse ca astă-toamnă Falter să plece cu niște treburi în cel mai viticol oraș de pe litoral și, ca de obicei, a tras la un mic hotel linștit, al cărui patron era un vechi datornic de-al lui. Trebuie să-ți imaginezi acest hotel așezat în subsuoara penată a unei coline zămislite de un mimozier și străduța încă neterminată cu o semiduzină de vilișoare de piatră unde cântau radiole în micul spațiu uman dintre Calea Lactee și piroteala unui leandru, și maidanele unde își fabricau zincul nocturn greierii, și fereastra larg deschisă de la etajul trei a lui Falter. După ce petrecuse o seară igienică la micul cămin de

femei de pe Bulevardul Reciprocității, se întorsese la hotelașul lui într-o dispoziție excelentă, cu capul limpede și cu șalele ușoare; era în jur de unsprezece și urcase imediat în cameră. Fruntea cenușie de stele a nopții, expresia ei calm-dementă, roiul de lumini din orașul vechi, amuzanta problemă de matematică pe seama căreia corespondase anul trecut cu un savant suedez, mirosul uscat și dulce adăstând, parcă, ici-colo, fără rost și pricină, prin gropile memoriei, gustul metafizic al vinului cumpărat și revândut bine, știrea primită cu câteva zile în urmă dintr-un stat îndepărtat, prea puțin atractiv, despre moartea surorii uterine al cărei chip se ofilise de mult în memoria lui – toate astea, așa mi se pare mie, au plutit în conștiința lui Falter în timp ce mergea pe stradă și după, în timp ce urca la el în cameră; și cu toate că, luate separat, aceste gânduri și impresii nu erau câtuși de puțin noi sau neobișnuite pentru acest om cu nas mare, nu tocmai obișnuit, dar superficial (căci noi ne împărțim, în funcție de esența noastră umană, în profesioniști și amatori – Falter, ca și mine, era amator), poate că toate astea la un loc au alcătuit cel mai prielnic mediu pentru declanșarea catastrofalului fulger supranatural, monstruos de întâmplător ca lozul cel mare, pe care nu-l prevestise nimic din viața de zi cu zi a rațiunii lui și care îl lovise în acea noapte în acel hotel.

Cam la o jumătate de oră după ce s-a întors, somnul reunit al micuței case albe, abia înfiorat de zăbranicul antițânțari și de o floricică agățătoare, a fost brusc – nu, nu tulburat, ci despicat, spart, aruncat în aer de niște sunete rămase de neuitat pentru cei care au auzit, draga mea, aceste sunete, aceste sunete înfiorătoare. Nu erau zbierete porcine de alintătură ucisă de bestii grăbite în șanț, nici răget de soldat rănit pe care un chirurg barbar îl scapă, de bine, de rău, de un picior gigantic, erau mai ceva, o, mai ceva… și dacă e să comparăm, a spus după aceea *monsieur* Paon, *hôtelier*, atunci poate cel mai bine semănau cu urletele întretăiate, aproape triumfătoare, de femeie în nesfârșitele chinuri ale facerii, dar ale unei femei cu voce bărbătească și cu un gigant în pântece. Era greu să distingi ce notă domina în uraganul acela care sfâșia un laringe uman – durere sau frică, sau trâmbița

demenței, sau, și ultima e cea mai aproape de realitate, expresia senzației de necunoscut, și tocmai ea a dat urletului care a irumpt din camera lui Falter acel ton ce a stârnit în cei care l-au auzit dorința panicată de a-l curma imediat. Tinerii căsătoriți din patul cel mai apropiat s-au oprit uitându-se cruciș în paralel și ținându-și respirația, olandezul de jos s-a rostogolit în grădină, unde se aflau deja intendenta și optsprezece cameriste care se albiseră (două cu totul, multiplicate de salturi). Patronul, care își păstrase, după propriile spuse, întreaga prezență de spirit, s-a năpustit sus și s-a convins că ușa în spatele căreia uraganul de țipete continua cu o asemenea forță, încât era greu să înaintezi contra lui, e închisă pe dinăuntru și nu se deschide nici la bătaie, nici la cuvânt. Urletele lui Falter (întrucât se putea ghici că el urla – fereastra lui deschisă era întunecată, iar insuportabilele sunete care răzbăteau de-acolo nu purtau amprenta vreunei personalități), se propagau mult dincolo de limitele casei, și în bezna din jur se adunaseră vecinii, un nemernic avea cinci cărți în mână, toate atuuri. Acum chiar că era de neînțeles cum puteau rezista coardele oricui ar fi fost… După unele mărturii, Falter a urlat cam un sfert de oră, după altele, poate mai demne de crezare, vreo cinci minute în șir. Deodată (în timp ce patronul era în curs de rezolvare a problemei dacă să spargă cu forțe reunite ușa, dacă să pună o scară de jos sau să cheme poliția), urletele, ajungând la ultima limită a chinului, a groazei, a stuporii și a ceva imposibil de definit, s-au transformat într-o amestecătură de gemete și au încetat. S-a făcut o asemenea liniște încât, în primul minut, cei prezenți vorbeau între ei în șoaptă.

Pentru orice eventualitate, patronul a bătut din nou în ușă, de după ea s-au auzit oftaturi, pași nesiguri, pe urmă s-a auzit cum cineva bâjbâie la broască, parcă neștiind să deschidă. Un pumn moale, slab, a început să lovească fără vlagă dinăuntru. Atunci patronul a făcut ceea ce, la drept vorbind, ar fi putut face mult mai devreme: a găsit o cheie care se potrivea și a deschis.

— Lumina, a spus încet Falter în întuneric. Gândind în fugă că în timpul crizei Falter spărsese becul, patronul a controlat

mașinal întrerupătorul... dar lumina s-a aprins docilă, iar Falter, clipind, alerga cu ochii, cu o mirare îndurerată, de la mâna care făcuse lumină la para de sticlă care se umpluse, ca și cum vedea pentru prima oară cum se face asta.

O transformare stranie, respingătoare se petrecuse cu întreaga lui înfățișare exterioară: parcă i se extrăsese scheletul. Fața transpirată și acum parcă buhăită, cu o buză atârnând și cu ochii roz, exprima nu numai o oboseală tâmpă, ci și ușurare, ușurarea animalică de după nașterea unui monstru. Gol până la brâu, doar cu pantalonii de pijama, stătea în picioare, cu fața lăsată în jos, și ștergea cu palma unei mâini dosul celeilalte. La întrebările firești ale patronului și ale locatarilor n-a răspuns nimic, doar și-a umflat obrajii, i-a dat la o parte pe cei care se apropiau și, ieșind din cameră, s-a apucat să urineze copios direct pe treapta scării. Apoi s-a întins în pat și a adormit.

Dimineață, patronul a anunțat-o la telefon pe sora lui Falter că fratele ei a înnebunit și că a fost dus într-o stare de apatie, pe jumătate adormit, acasă. Doctorul care îi trata de obicei a presupus o mică apoplexie și a prescris tratamentul corespunzător. Dar Falter nu s-a restabilit. E drept că după un timp a început să umble liber, ba uneori chiar să fluiere și să spună tare lucruri insultătoare și să înhațe ce-i interzisese doctorul să mănânce. Transformarea însă a rămas. Părea un om care pierduse tot: respectul pentru viață, orice interes pentru bani și afaceri, sentimentele unanim acceptate și consfințite de tradiție, obiceiurile de zi cu zi, manierele, absolut tot. Era cam periculos să-l lași să se ducă undeva singur, fiindcă intra în vorbă la întâmplare cu trecătorii, cu o curiozitate superficială de care uita repede, dar care pentru alții era jignitoare, se interesa de proveniența cicatricei de pe un obraz străin sau de sensul exact al cuvintelor unei discuții la care trăsese cu urechea și care nu-l privea. Lua din mers de pe câte o tarabă o portocală și o mânca cu tot cu coajă, răspunzând cu un cvasizâmbet indiferent la turuiala precupeței care fugea după el. Când obosea sau începea să se plictisească, se așeza turcește pe trotuar și, neavând ce face, încerca să prindă în pumn, ca pe o muscă, un toc de damă. O dată și-a însușit câteva pălării, cinci de fetru și două panama,

pe care le adunase cu râvnă într-o cafenea, și au fost niște neplăceri cu poliția.

De starea lui începuse să se intereseze un renumit psihiatru italian care avea un pacient la hotelul lui Falter. Era un domn nu tocmai bătrân, care studia, după cum explica bucuros chiar el, „dinamica sufletului“ și care demonstrase în lucrările publicate, extrem de populare nu numai în cercurile științifice, că toate bolile psihice pot fi explicate prin memoria subconștientă despre nenorocirile străbunilor pacientului și că, dacă pacientul suferă, să zicem, de megalomanie, pentru vindecarea lui completă nu este nevoie decât să se afle care dintre străbunicii lui fusese un ratat dornic de putere și să i se explice strănepotului că străbunul murise, potolindu-se pe vecie, deși, în cazuri complicate, se întâmpla să recurgă la un demers aproape teatral, cu costume de epocă, înfățișând întocmai cum murise străbunul, al cărui rol era dat pacientului. Aceste tablouri vivante ajunseseră atât de la modă, încât profesorul a trebuit să explice în presă pericolul montării lor în afara controlului său nemijlocit.

Chestionând-o pe sora lui Falter, italianul a scos la iveală faptul că Falterii nu-și cunoșteau strămoșii, că tatăl lor, ce-i drept, nu se dădea în lături să se facă pulbere, dar întrucât, potrivit teoriei că „boala reflectă numai ceea ce s-a petrecut demult“, așa cum, să spunem, eposul popular sublimează numai fapte din vechime, detaliile despre Falter-*père* nu-i erau necesare. Cu toate acestea, s-a oferit să încerce să se ocupe de bolnav, sperând ca, prin intermediul unor chestionări ingenioase, să obțină chiar de la el explicația stării lui, urmând ca străbunii să se deducă de la sine din sumă; că o asemenea explicație a existat o confirmă faptul că, atunci când apropiații au reușit să-i penetreze tăcerea, Falter a făcut aluzie, scurt și necooperant, la acel ceva cu totul neobișnuit prin care trecuse în noaptea aceea de neînțeles.

Într-un rând, italianul s-a retras cu Falter în camera lui și, cum era un sufletolog experimentat, cu ochelari de baga și batistuță în buzunărașul de la piept, se pare că a obținut de la el un răspuns exhaustiv asupra cauzei urletelor lui nocturne. Treaba n-a fost lipsită, probabil, de hipnoză, căci după aceea

Falter l-a asigurat pe anchetator că se dăduse de gol împotriva voinței sale și că n-a fost în apele lui. De altfel, a adăugat că, oricum, mai devreme sau mai târziu tot ar fi făcut această experiență, dar că, în mod sigur, n-avea s-o mai repete niciodată. Oricum o fi fost, bietul autor al *Eroicii demenței* s-a dovedit a fi o victimă a meduzei falteriene. Cum întrevederea intimă dintre doctor și pacient se întindea nefiresc de mult, sora lui Falter, care își luase șalul gri pe terasă și nu mai auzea cam de mult fals-mierosul glăscior de tenor, pozat, foarte bine dispus, care la început răzbătuse de bine, de rău prin ferestruica pe jumătate deschisă, a urcat la fratele ei, pe care l-a găsit examinând cu o curiozitate plictisită o broșurică de reclamă cu vederi sanatorial-montane, adusă probabil de doctor, în timp ce doctorul, pe jumătate ieșit din fotoliu pe covor, cu un interval de lenjerie între vestă și pantaloni, zăcea cu piciorușele rășchirate și cu fața pal-cafenie lăsată în jos, răpus, cum s-a clarificat ulterior, de un atac de cord. Autorităților polițienești care au intervenit cu un aer preocupat, Falter le-a răspuns distrat și laconic; când însă, în cele din urmă, s-a săturat de aceste sâcâieli, a explicat că, după ce dezlegase din întâmplare „enigma lumii“, cedase unor îndemnuri subtile și o împărtășise interlocutorului curios, care de uimire a și sucombat. Ziarele au prins din zbor povestea, împodobind-o cum se cuvine, și personalitatea lui Falter, deghizată în înțelept tibetan, a supraalimentat timp de câteva zile o cronică lipsită de pretenții.

Dar, după cum știi, în acele zile eu nu citeam ziarele: tocmai muriseși tu. Acum însă, ascultând povestea amănunțită despre Falter, m-a încercat o anumită dorință foarte puternică și poate cam rușinoasă.

Tu înțelegi, desigur. Într-o stare ca a mea, oamenii fără imaginație, adică lipsiți de sprijinul și găselnițele ei, apelează la magicieni cu reclamă, la chiromanți cu turbane de mascaradă, care fac o amestecătură de chestii magice și otravă pentru șoareci, la ghicitoare oacheșe, grase, dar în special la spirite, care mistifică o energie încă necunoscută în chipuri lăptoase de stafii și în manifestări stupid-obiectuale ale lor. Eu însă sunt

dăruit cu imaginație, așa că am avut două posibilități: prima a fost lucrul, arta mea, consolarea artei mele; a doua a fost să iau deodată de bun faptul că un om de fapt destul de obișnuit, în ciuda acelui „*petit jeu*“ al unei minți abile, și chiar un pic vulgar, ca Falter, aflase realmente și irefutabil ceea ce nu putea ajunge cu gândul, în vecii vecilor, nici un proroc, nici un vrăjitor.

Arta mea? Ți-l amintești, nu-i așa, pe suedezul ori danezul acela ciudat, sau islandez, dracu' știe, într-un cuvânt, pe lunganul ăla blond, bronzat oranj, cu gene de cal bătrân, care mi s-a recomandat ca „scriitor de renume“ și mi-a comandat contra unui onorariu care te-a bucurat (deja nu te mai dădeai jos din pat și nu puteai vorbi, dar îmi scriai cu cretă colorată pe o tăbliță de ardezie niște lucruri caraghioase, cum ar fi că cel mai mult în viață îți plac „versurile, florile de câmp și banii străini“), mi-a comandat, zic, o serie de ilustrații la poemul *Ultima Thule*, pe care tocmai îl scrisese în limba lui. Să iau cunoștință de manuscrisul lui în detaliu nici nu putea fi vorba, firește, de vreme ce franceza în care ne canoneam să ne înțelegem o știa mai mult din auzite, așa încât nu putea să-mi traducă simbolurile lui. Am reușit să pricep numai că eroul lui era un anume rege nordic, nefericit și ursuz; că în statul lui, în ceața mării, pe o insulă tristă și îndepărtată, se dezvoltă niște intrigi politice, asasinate, revolte, un cal cenușiu, pierzându-și călărețul, zboară în ceață prin iarba-neagră… De primul meu *blanc et noir* a rămas mulțumit, și am convenit temele celorlalte desene. Cum n-a apărut după o săptămână, așa cum promisese, l-am sunat la hotel și am aflat că plecase în America.

Eu ți-am ascuns atunci dispariția patronului și n-am mai continuat cu desenele, iar tu erai deja atât de bolnavă, că nu-mi mai ardea să mă gândesc la penița mea de aur și la tușul chinezesc. Dar când tu ai murit, când, mai ales, diminețile devreme și serile târzii au devenit insuportabile, cu o nefirească poftă demnă de milă, a cărei conștientizare mă făcea până și pe mine să-mi dea lacrimile, am continuat lucrarea după care, știam, n-avea să vină nimeni, tocmai pentru că mi se părea potrivită – natura ei fantomatică, fără

conținut, lipsa unui scop și a unei recompense mă purtau pe un tărâm înrudit cu acela pe care te afli tu pentru mine, țelul meu iluzoriu, draga, atât de draga mea creație pământească, după care n-avea să vină nimeni, nicăieri, niciodată; dar cum totul mă distrăgea, strecurându-mi tenta vremelniciei în locul modelului grafic al veșniciei, chinuindu-mă cu urmele tale pe plajă, cu pietrele de pe plajă, cu umbra ta albastră pe îngrozitoarea plajă însorită, am hotărât să mă întorc la Paris, ca să mă pun cu adevărat pe lucru. *Ultima Thule*, insula care se născuse în marea pustie și cețoasă a dorului meu de tine, mă atrăgea acum ca o patrie a celor mai puțin exprimabile gânduri ale mele.

Dar, înainte de a părăsi sudul, trebuia să-l văd neapărat pe Falter. Acesta era cel de-al doilea sprijin pe care mi-l inventasem. Reușisem să mă conving că el nu era totuși un simplu nebun, că nu doar credea în descoperirea pe care o făcuse, ci că tocmai de la descoperirea aceea i se trăgea nebunia, și nu viceversa. Am aflat că în toamnă se mutase prin zona noastră. Am mai aflat că stătea prost cu sănătatea, că i se stinsese elanul vieții, lăsându-i trupul în părăsire, lipsit de orice imbold; că, probabil, nu mai avea mult de trăit. Am aflat, în fine, și acest lucru a fost foarte important pentru mine, că în ultimul timp, în ciuda faptului că îl lăsaseră puterile, devenise neobișnuit de vorbăreț și își trata cât era ziua de lungă vizitatorii – iar la el se strecurau, vai, altfel de curioși decât mine, cu niște discuții legate de mecanica gândului omenesc, ciudat de încâlcite, care nu dezvăluiau nimic, dar erau aproape socratice ca ritm și dondăneală. Am propus să mă duc să-l vizitez, dar cumnatul lui mi-a răspuns că bietul de el se bucura de orice distracție și că are destulă putere ca să ajungă până la mine acasă.

Și iată-i apărând, adică același cumnat cu invariabilul său costumaș negru, soția lui (o femeie tăcută, înaltă, amintind prin robustețea și vigoarea constituției de fosta înfățișare a fratelui ei, iar acum servindu-i parcă de reproș viu, de ipostază moralizatoare adiacentă) și Falter însuși… a cărui înfățișare m-a izbit, deși eram pregătit să văd schimbarea. Cum să exprim eu asta? Cumnatul spunea că lui Falter parcă i se extrăsese

scheletul; mie mi s-a părut însă altceva: că i se extrăsese sufletul, în schimb i se înzecise spiritul. Vreau să spun prin asta că era suficient să te uiți la Falter ca să înțelegi că nu te puteai aștepta din partea lui la nici unul din sentimentele omenești practicate în viața pământească, că a iubi pe cineva, a compătimi, fie și numai propria persoană, a manifesta bunăvoință față de un suflet străin și a nutri compasiune, dacă e cazul, a sluji, atât cât îți stă în putință și în obicei, binele, măcar pe cel de marcă proprie – de toate aceste lucruri Falter se dezobișnuise cu desăvârșire, după cum se dezobișnuise să salute sau să folosească batista. Dar, în același timp, nu dădea impresia de alienat – a, nu, dimpotrivă! –, în trăsăturile lui straniu buhăite, în privirea lui sătulă, neplăcută, chiar în picioarele plate, care nu mai erau în ghete la modă, ci în ieftinele încălțări provansale cu talpă de sfoară, se simțea o forță concentrată, și forța asta n-avea nimic de-a face cu fleșcăiala și cu evidenta decădere a trupului pe care-l dirija în scârbă.

Atitudinea lui față de mine nu mai era acum cea din timpul ultimei noastre scurte întâlniri, ci aceea pe care mi-o aminteam de la lecțiile noastre din tinerețe. N-am nici o îndoială că era perfect conștient că sub aspect calendaristic trecuse de-atunci aproape un sfert de veac și, cu toate astea, ca și cum odată cu sufletul pierduse și sentimentul timpului (fără de care *sufletul* nu poate trăi), se purta în mod evident cu mine, nu atât prin cuvinte, cât prin întreaga lui atitudine, ca și cum toate astea fuseseră ieri – și, în același timp, nici urmă de simpatie față de mine, nici un fel de căldură, nimic, nici un fir de praf.

L-au așezat într-un fotoliu și s-a prăvălit în el cam ciudat, cum s-ar trânti un cimpanzeu pus de paznic să maimuțărească un sibarit. Sora lui s-a apucat să tricoteze și cât a durat discuția nu și-a ridicat deloc, nici măcar o dată, capul cărunt, tuns. Soțul ei a scos din buzunar două ziare, unul local și unul din Marsilia, și a amuțit și el. Doar când Falter, dând cu ochii de o fotografie mare de-a ta, care stătea din întâmplare chiar pe direcția privirii lui, a întrebat, dar tu unde ești, iar cumnatul, fără să se dezlipească de ziar, nefiresc de tare, cum se vorbește

cu surzii, a spus:

— Doar știți foarte bine că a murit.

— A, da, a remarcat Falter cu o nepăsare neomenească și, adresându-mi-se, a adăugat: Păi, să aibă parte de împărăția cerurilor, parcă așa se cuvine să spui în societate.

După care a început între noi următoarea discuție; am notat-o din memorie, dar, pare-se, exact:

— Am vrut să vă văd, Falter, am zis (spunându-i, de fapt, pe numele după tată, dar când îl redai, chipul lui provizoriu nu suportă această atașare la o anumită țară și la un trecut cosanguin), am vrut să vă văd ca să avem o discuție sinceră. Dacă ați considera posibil să le rugați pe rudele dumneavoastră să ne lase singuri…

— Ei nu contează, remarcă sacadat Falter.

— Prin sinceritate, am continuat eu, înțeleg posibilitatea reciprocă de a ne pune orice întrebări și disponibilitatea de a răspunde la ele. Dar întrucât întrebările le voi pune eu, iar răspunsurile le aștept de la dumneavoastră, totul depinde de garanția sincerității dumneavoastră; de a mea nu mai aveți nevoie.

— La o întrebare directă răspund direct, spuse Falter.

— În acest caz, îngăduți-mi să atac frontal. Le vom ruga pe rudele dumneavoastră să iasă pentru o clipă și dumneavoastră îmi veți spune textual ceea ce i-ați spus doctorului italian.

— Ia te uită, zise Falter.

— Nu-mi puteți refuza asta. În primul rând, ceea ce îmi veți face cunoscut nu-mi va cauza moartea – garantez; nu vă uitați că arăt ca vai de lume și obosit, voi găsi suficientă putere. În al doilea rând, promit să păstrez pentru mine taina dumneavoastră și chiar, dacă doriți, să mă împușc imediat ce mi-o veți fi împărtășit. Vedeți, admit că limbuția mea vă poate fi mai neplăcută decât moartea mea. Ei, așa sunteți de acord?

— Refuz categoric, răspunse Falter și făcu vânt de pe măsuța de-alături unei cărți care-l împiedica să-și rezeme coatele.

— Ca să putem lega cumva discuția, mă împac deocamdată cu răspunsul dumneavoastră. S-o luăm, deci, de la ou. Așadar, dumneavoastră, Falter, vi s-a revelat esența lucrurilor.

— După care punct, interveni Falter.

— De acord, nu mi-o spuneți; cu toate acestea, trag două concluzii importante: că lucrurile au o esență și că această esență poate fi revelată minții.

Falter zâmbi.

— Numai, nu numiți astea concluzii, *signor*. Astea sunt așa, niște halte. Raționamentele logice sunt foarte comode ca mijloc de comunicare mentală în cazul distanțelor mici, dar rotunjimea pământului se reflectă, vai, și în logică: în cazul unei înaintări ideal consecvente a gândului, vă veți întoarce la punctul de plecare… cu conștiința unei simplități geniale, cu sentimentul cel mai plăcut cu putință, că ați cuprins adevărul, când de fapt v-ați cuprins doar pe dumneavoastră înșivă. Atunci, de ce să mai pornești la drum? Mulțumiți-vă cu această situație – s-a revelat esența lucrurilor – în care, de altfel, ați comis deja o eroare; nu pot să v-o explic, fiindcă cea mai mică aluzie la explicație ar fi deja o străfulgerare. În cazul fixității poziției, eroarea este insesizabilă. Dar tot ceea ce numiți dumneavoastră concluzie dă la iveală viciul: dezvoltarea se face fatalmente sul.

— Bine, deocamdată mă mulțumesc cu atât. Acum, îngăduiți-mi o întrebare. Atunci când îi vine în minte o ipoteză, savantul o verifică prin calcul și încercări, adică imitând adevărul și făcând cu el o pantomimă. Faptul că este verosimilă îi contaminează pe ceilalți și ipoteza lui este considerată ca fiind explicația reală a fenomenului dat, atâta timp cât nu-i va descoperi nimeni nici o eroare. Dacă nu mă înșel, întreaga știință este alcătuită din astfel de idei căzute în dizgrație ori scoase la pensie; măcar că fiecare a purtat cândva galoane; n-au mai rămas decât gloria ori pensia. Dar în cazul dumneavoastră, Falter, presupun că ați găsit o altă metodă de-a afla și verifica. Pot să o numesc descoperire?

— Nu puteți, spuse Falter.

— Stați puțin. Ceea ce mă interesează pe mine acum nu este atât procedeul descoperirii, cât încrederea dumneavoastră în veridicitatea a ceea ce ați descoperit. Cu alte cuvinte, dacă aveți un mijloc de a verifica descoperirea sau dacă senzația de adevăr este intrinsecă.

— Vedeți, a răspuns Falter, în Indochina, la loterie, numerele le extrage o maimuță. Maimuța asta m-am dovedit a fi eu. O altă metaforă: într-o țară de oameni cinstiți, era legată la mal o luntre care nu aparținea nimănui; nimeni nu știa însă că ea nu-i a nimănui; cu toate astea, faptul că, virtual, ea aparținea cuiva, o făcea invizibilă pentru toți. Întâmplarea a făcut ca eu să mă așez în ea. Dar poate că cel mai simplu ar fi dacă v-aș spune că, într-o clipă de zburdălnicie, nu neapărat zburdălnicie matematică – matematica, vă previn, este doar un perpetuu joc de-a capra peste propriii umeri în condițiile propriei multiplicări –, combinam diverse idei, ei, și iată, am combinat și am explodat, ca Berthold Schwarz. Am scăpat cu viață: poate-ar fi scăpat cu viață și un altul în locul meu. Dar după întâmplarea cu fermecătorul meu doctor, n-am nici un chef să am de-a face iarăși cu poliția.

— Vă aprindeți, Falter. Dar să revenim la ceea ce este principal: ce vă spune că acesta este adevărul? Soarta nu știe de maimuță.

— Adevăruri, umbre de adevăruri, spuse Falter, sunt atât de puține pe lume, în sensul de specii, se înțelege, nu de specimene, iar cele care există, fie că sunt atât de neînsemnate, fie că sunt atât de maculate, încât… cum să spun… *efectul* în cazul descoperirii adevărului, reacția instantanee a întregii ființe este un fenomen puțin cunoscut, puțin studiat. Ei, la copii, încă mai… când un copil se trezește din somn sau își revine după o scarlatină… aici e o descărcare electrică a realității, a unei realități, firește, relative, că alta nu avem. Luați orice truism, adică un cadavru de adevăr relativ. Analizați acum senzația fizică pe care v-o provoacă cuvintele: negrul e mai întunecat decât maroul sau gheața este rece. Minții dumneavoastră îi e lene până și să se ridice un pic, ca atunci când unul și același profesor intră și iese din clasă de o sută de ori în timpul unei ore. Dar când eram copil, am lins o dată, pe un ger năpraznic, lacătul strălucitor al unei portițe. Să dăm deoparte durerea fizică sau mândria propriei descoperiri, dacă-i una plăcută – nu asta e adevărata reacție la adevăr. Vedeți, atât de puțin e cunoscută această senzație, încât e imposibil până și să alegi termenul exact… Toți nervii răspund

simultan „da“ – ceva în genul ăsta. Să dăm deoparte și uimirea, ca fiind doar o lipsă de deprindere în asimilarea *obiectului* adevărului, nu a adevărului în sine. Dacă o să-mi spuneți despre cutare că este un hoț, eu, după ce voi pune imediat cap la cap în mintea mea toate lucrurile mărunte pe care le-am observat și, brusc, voi fi edificat, voi mai fi totuși în stare să mă minunez că un om care părea atât de cumsecade este, de fapt, un pungaș, dar cum adevărul îl voi asimila pe neobservate, uimirea mea va căpăta pe loc expresia contrară (cum am putut să socotesc cinstit pe cineva care, se vede de la o poștă, e un pungaș); cu alte cuvinte, punctul sensibil al adevărului se află tocmai la jumătatea drumului dintre prima și a doua mirare.

— Așa este. Toate astea sunt destul de clare.

— Dar mirarea dusă până la dimensiuni zdrobitoare, inimaginabile, a continuat Falter, poate avea un efect extrem de dureros, și asta e nimic pe lângă șocul propriu-zis al adevărului. Iar asta n-o mai „asimilezi“. Doar întâmplător nu m-a omorât – la fel de întâmplător cum a răbufnit în mine. Mă îndoiesc că la o asemenea forță a senzației te mai puteai gândi s-o verifici. Dar, postfactum, o astfel de verificare poate fi făcută, deși eu, unul, n-am nevoie de complicațiile ei. Imaginați-vă orice adevăr banal – de pildă, că două unghiuri egale cu al treilea sunt egale între ele; include această afirmație faptul că gheața este fierbinte sau că în Canada sunt pietre? Altfel spus, acest mic adevăr nu conține nici un fel de alte mici adevăruri înrudite, și cu atât mai puțin unele care ar aparține altor tipuri și planuri ale cunoașterii sau gândirii. Ce-ați spune însă de un adevăr care conține în el explicația și demonstrația tuturor afirmațiilor imaginabile? Poți crede în poezia unei floricele de câmp sau în puterea banului, dar nici una, nici alta nu te fac să crezi în homeopatie sau că trebuie nimicite antilopele de pe insulițele lacului Victoria Nyanza; descoperind însă ce-am descoperit eu – dacă asta se poate numi descoperire –, am primit cheia pentru absolut toate ușile și casetele din lume, numai că n-am de ce s-o folosesc, de vreme ce orice gând la importanța ei aplicativă trece *deja* de la sine prin toată seria de capace care se ridică. Mă pot îndoi de capacitatea mea fizică de a-mi imagina până la capăt toate

consecințele descoperirii mele, adică în ce măsură nu mi-am pierdut încă mințile sau, dimpotrivă, cât de departe am lăsat în urmă tot ce se înțelege prin nebunie – dar n-am cum să mă îndoiesc că, după cum v-ați exprimat, mi s-a „revelat esența“. Apă, vă rog.

— Poftiți. Dar, dați-mi voie, Falter, v-am înțeles eu bine? Oare de-acum sunteți un candidat la atotcunoaștere? Iertați-mă, nu am această impresie. Admit că știți ceva esențial, dar în vorbele dumneavoastră nu sunt semne concrete ale înțelepciunii absolute.

— Să-mi cruț puterile, zise Falter. Dar nici n-am afirmat că acum știu totul – bunăoară, limba arabă sau de câte ori v-ați bărbierit în viața dumneavoastră sau cine a cules rândurile din ziarul pe care-l citește nătărăul de cumnatu-meu. Spun numai că știu tot ceea ce pot să aflu. Același lucru îl poate spune oricine, nu-i așa, uitându-se într-o enciclopedie, dar numai enciclopedia al cărei titlu exact l-am aflat eu (uite, chiar, vă dau un termen mai elegant: eu știu titlul lucrurilor) este cu adevărat atotcuprinzătoare – și iată, în asta constă deosebirea dintre mine și cel mai competent om. Vedeți, eu am aflat – și acum chiar vă duc la marginea unei prăpastii italiene, doamnelor, nu vă uitați –, eu am aflat un lucru extrem de simplu referitor la lume. El în sine e atât de clar, atât de comic de clar, încât numai nenorocita mea natură umană îl poate considera monstruos. Când eu spun acum „corespunde“, prin acest lucru voi înțelege ceva infinit de depărtat de toate corespondențele pe care le cunoașteți, exact așa cum natura descoperirii mele nu are nimic comun cu natura supozițiilor filozofice: astfel, acel esențial din mine care corespunde esențialului din lume nu este afectat de spasmul fizic care m-a zdrobit așa cum m-a zdrobit. În același timp, posibila cunoaștere a tuturor lucrurilor, care decurge din cunoașterea lucrului esențial, nu dispune în mine de un aparat suficient de rezistent. Printr-un efort de voință, mă deprind să nu ies din cușcă, să mă țin de regulile gândirii voastre, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, adică să procedez ca un calic ce a câștigat un milion, dar continuă să trăiască într-un subsol, pentru că știe că cea mai măruntă concesie făcută luxului îi va face rău la

ficat.

— Dar comoara o aveți, Falter, asta e durerea. Să lăsăm însă considerațiile despre atitudinea dumneavoastră față de ea și să discutăm despre ea în sine. Repet, refuzul de a mă lăsa să mă uit la meduza dumneavoastră l-am luat la cunoștință, iar în afară de asta, sunt gata să nu trag nici cele mai evidente concluzii, întrucât, după cum lăsați să se înțeleagă, orice concluzie logică este o concluzie a gândului propriu-zis. Am să vă propun o altă metodă de întrebări și răspunsuri: n-am să vă întreb despre conținutul comorii pe care o dețineți, dar nici nu-i veți trăda secretul, de îmi veți spune dacă se află în Orient ori dacă conține un topaz ori dacă a trecut măcar un om pe-aproape. În care caz, dacă răspundeți la oricare dintre întrebările mele prin da sau nu, nu numai că mă oblig să nu aleg această cale pentru a avansa în continuare întrebări similare, dar mă oblig să și pun capăt discuției.

– Din punct de vedere teoretic, mă atrageți într-o capcană grosolană, spuse Falter cutremurându-se ușor, ca și cum ar fi râs. De fapt, chiar e o capcană, în măsura în care veți fi capabil să-mi puneți fie și o singură întrebare la care aș putea răspunde printr-un simplu da sau nu. Șansele sunt extrem de mici. Așa încât, dacă sunteți amator de un amuzament steril, poftim, dați-i drumul.

M-am gândit puțin și am spus:

— Îngăduiți-mi, Falter, să încep cum începe turistul tradițional, cu vizitarea străvechii biserici pe care o cunoaște din fotografii. Îngăduiți-mi să vă întreb: există Dumnezeu?

— Rece, răspunse Falter.

N-am înțeles și am mai întrebat o dată.

— Lăsați-o baltă, rânji Falter. Am spus „rece“ cum se spune la jocul cu ascunsul obiectelor. Dacă-l căutați sub scaun sau sub umbra scaunului și obiectul nu are cum să fie acolo, pentru simplul fapt că e în altă parte, o întrebare privind existența scaunului sau a umbrei scaunului nu are nici cea mai mică legătură cu jocul. După cum, a spune că poate scaunul există, dar obiectul nu este acolo e totuna cu a spune că poate obiectul e acolo, dar nu există scaun, adică nimeriți în cercul preferat al minții omenești.

— Dar trebuie să admiteți, Falter, că dacă spuneți că lucrul căutat nu se află nicidecum în vecinătatea noțiunii de Dumnezeu, iar lucrul căutat este, potrivit terminologiei dumneavoastră, „generic“, rezultă că noțiunea de Dumnezeu nu este generică, iar dacă este așa, nici necesitatea acestei noțiuni nu este generică și, de vreme ce nu este nevoie de Dumnezeu, Dumnezeu nu există.

— Așadar, n-ați înțeles ce-am spus despre relația dintre locul posibil și imposibilitatea de a găsi obiectul în el. Bun, să vă spun mai clar. Prin faptul că ați amintit această noțiune, v-ați pus pe dumneavoastră înșivă în situația secretului, ca și cum cel care caută s-a ascuns el însuși. De asemenea, prin faptul că persistați cu întrebarea dumneavoastră, nu numai că vă ascundeți, dar mai și credeți că împărtășind cu obiectul căutat însușirea „ascundibilității“, vi-l apropiați. Cum pot eu să vă răspund dacă există Dumnezeu, când poate că este vorba despre o mazăre dulce ori despre niște fanioane de fotbal? Nu acolo și nu așa trebuie să căutați, *cher monsieur*, iată tot ce pot să vă răspund. Iar dacă vi se pare că din acest răspuns se poate trage fie și cea mai mică concluzie cu privire la utilitatea sau inutilitatea lui Dumnezeu, e tocmai din cauză că nu căutați unde trebuie și cum trebuie. Or, ați promis că nu veți gândi logic, nu?

— Acum vă prind și eu, Falter. Să vedem cum veți reuși să evitați o afirmație directă. Așadar, nu se poate căuta genericul lumii în hieroglifele divinității?

— Să-mi fie cu iertare, răspunse Falter. Prin cuvinte înflorite și truc gramatical, fardați pur și simplu negația cu da-ul așteptat. Eu nu fac acum decât să neg. Neg oportunitatea căutării adevărului pe tărâmul teologiei unanim acceptate, iar pentru a nu vă lăsa mintea să lucreze inutil, mă grăbesc să adaug că epitetul întrebuințat de mine este o fundătură. Nu o cârmiți într-acolo. Voi pune capăt discuției *din lipsă de interlocutor* dacă veți exclama: „Aha, există *alt* adevăr!“ – fiindcă asta va însemna că v-ați ascuns atât de bine, încât v-ați pierdut.

— Bine. Să vă dau crezare. Să admitem că teologia înfundă întrebarea. Așa este, Falter?

— Cucoana a trimis o sută de ruble, zise Falter.

— Bun, să părăsim și această pistă incorectă. Chiar dacă ați putea să-mi explicați de ce este incorectă (fiindcă e ceva ciudat aici, insesizabil, care vă irită), și atunci mi-ar fi clar că nu doriți să răspundeți.

— Aș putea, spuse Falter, dar asta ar echivala cu dezvăluirea esenței, adică tocmai cu ceea ce nu veți obține de la mine.

— Vă repetați, Falter. Oare la fel veți ieși din încurcătură și dacă o să vă întreb, să zicem, dacă se poate conta pe o viață dincolo de mormânt?

— Vă interesează foarte mult acest lucru?

— La fel de mult ca și pe dumneavoastră, Falter. Orice ați ști dumneavoastră despre moarte, amândoi suntem muritori.

— În primul rând, spuse Falter, fiți atent la următorul truc interesant : orice om e muritor; dumneavoastră (sau eu) sunteți om; deci dumneavoastră poate *nu sunteți muritor*. De ce? Păi, pentru că odată ales, omul încetează prin însuși acest fapt să mai fie *orice*. În același timp, amândoi suntem totuși muritori, dar eu sunt muritor în alt fel decât dumneavoastră.

— Nu hărțuiți biata mea logică, ci răspundeți-mi simplu dacă există măcar un licăr de existență a personalității dincolo de mormânt sau totul se termină cu un întuneric ideal.

— *Bon*, spuse Falter după obiceiul rușilor din Franța. Doriți să știți dacă domnul Sineusov va sta de-a pururi în intimitatea domnului Sineusov sau dacă, brusc, va dispărea? Aici sunt două idei, nu-i așa? Iluminare continuă și un negru nimic. De fapt, în ciuda deosebirii de nuanță metafizică, sunt extrem de asemănătoare. Și se mișcă paralel. Se mișcă chiar foarte repede. Trăiască totalizatorul! U-tiu-tiu, uitați-vă prin binoclu, dacă vi s-au luat la întrecere, tare ați vrea să știți care va ajunge prima la potoul adevărului, dar cerându-mi un răspuns, da sau nu, la oricare dintre ele, ați vrea s-o înșfac pe una de guler în plină goană – și gulerul drăcușorilor e alunecos –, iar dacă v-aș prinde una, aș întrerupe cursa ori ar ajunge la liman cealaltă, pe care n-am prins-o, ceea ce n-ar servi la nimic, nemaiexistând concurență. Dacă însă mă veți întreba care din două aleargă mai repede, am să vă răspund tot cu o întrebare:

ce aleargă mai repede – o dorință puternică sau o teamă puternică?

— Cred că la fel.

— Tocmai asta e. Așa se întâmplă în mica minte omenească – ori ceea ce vă, adică ne, așteaptă după moarte nu se poate reda în nici un fel, și atunci obnubilarea totală este exclusă, fiindcă atunci e ceva pe deplin accesibil imaginației noastre – fiecare dintre noi știe ce înseamnă întunericul total al unui somn profund; ori invers – e posibil să-ți imaginezi moartea, și atunci, firește, rațiunea nu va alege viața veșnică, adică ceva de fapt necunoscut, căruia nu-i corespunde nimic pământesc, ci tocmai ceea ce este mai verosimil – întunericul știut. Căci, într-adevăr, cum poate admite un om care are încredere în rațiunea lui, să zicem, că un oarecare individ beat criță, care a sucombat în timp ce dormea buștean, din cine știe ce cauză exterioară ivită întâmplător, cu alte cuvinte, care a pierdut întâmplător ceea ce, de fapt, nici nu avusese, cum să capete el capacitatea de a gândi și de a simți din nou numai datorită prelungirii, validării și perfecționării acestei stări nenorocite? De aceea, dacă m-ați întreba fie și un singur lucru – dacă știu la modul omenesc ce se află dincolo de moarte –, adică dacă ați încerca să preveniți concurența sortită absurdului a două reprezentări contrare, dar în esență identice, din răspunsul meu negativ ar trebui să deduceți în mod logic că viața dumneavoastră nu poate sfârși în nimic, iar din răspunsul meu pozitiv ați trage concluzia inversă. Și într-un caz, și în celălalt, ați rămâne, după cum vedeți, în exact aceeași situație în care ați fost întotdeauna, căci un nu sec v-ar dovedi că știu mai mult decât dumneavoastră despre tema dată, iar un da umed v-ar sugera să acceptați existența unor ceruri internaționale, pe care rațiunea dumneavoastră n-o poate pune la îndoială.

— Vă eschivați, pur și simplu, de la un răspuns direct. Îngăduiți-mi totuși să remarc că în discuția despre moarte nu-mi răspundeți: rece.

— Iar, oftă Falter. Dar abia v-am explicat că orice concluzie urmează curba gândirii. Pământește vorbind, ea este corectă atâta vreme cât rămâneți în domeniul dimensiunilor pământești, dar când încercați să pătrundeți mai departe,

eroarea crește odată cu distanța. Mai mult: mintea dumneavoastră va înțelege orice răspuns al meu exclusiv din punct de vedere aplicativ, fiindcă nu puteți concepe moartea altfel decât sub forma propriei cruci, iar acest lucru, la rândul său, denaturează în asemenea măsură sensul răspunsului meu, încât îl face să devină o minciună. Să respectăm, deci, buna-cuviință și atunci când avem de-a face cu transcendentalul. Mai clar nu pot să mă exprim – și spuneți-mi mulțumesc pentru eschivare. Presupun că ghiciți că aici există un hop în însăși punerea problemei, hop care, e locul s-o spunem, e mai cumplit decât însăși frica de moarte. Care la dumneavoastră, după cât se pare, este foarte puternică, nu-i așa?

— Da, Falter. Groaza care mă încearcă la gândul viitoarei mele obnubilări nu este egalată decât de repulsia față de o putrezire abstractă a trupului meu.

— Bine zis. Or exista și alte simptome ale acestei boli sublunare? O împunsătură obtuză[4] în inimă, brusc, în toiul nopții, ca apariția unei bestii printre sentimente casnice și gânduri domestice: doar și eu, la un moment dat… Nu-i așa că vi se-ntâmplă? Ură față de lumea care o să continue bine mersi fără dumneavoastră… Senzația înrădăcinată că tot ce există pe lume sunt niște fleacuri și niște fantasmagorii în comparație cu chinurile agoniei dumneavoastră, deci și cu viața dumneavoastră, fiindcă, vă spuneți, viața chiar asta este, un chin înaintea morții… Da, da, îmi imaginez perfect boala de care, într-o măsură sau alta, suferiți cu toții, și pot spune un singur lucru: nu înțeleg cum pot trăi oamenii în asemenea condiții.

— Ei, iată, Falter, se pare că ne-am înțeles. Rezultă așa : că dacă eu aș recunoaște că în clipele de fericire, de entuziasm, de deschidere a sufletului simt deodată că dincolo de mormânt nu e neant; că alături, în camera încuiată pe sub a cărei ușă pătrunde frigul, se pregătește, ca în copilărie, o strălucire cu o puzderie de ochi, o piramidă de bucurii; că viața, patria, primăvara, susurul apei de izvor sau al unui glas drag – totul e doar o prefață confuză, iar principalul abia urmează; rezultă, Falter, că dacă simt asta, se poate trăi, se poate trăi – spuneți-mi că se poate și nu vă mai întreb nimic.

— În cazul ăsta, spuse Falter cutremurându-se din nou, eu înțeleg și mai puțin. Săriți peste prefață – și aveți totul în traistă!

— *Un bon mouvement*, Falter, spuneți-mi secretul dumneavoastră.

— Asta ce mai e, vreți să mă luați prin surprindere? Cine-mi sunteți! Nu, nici vorbă de așa ceva. La început… Da, inițial mi s-a părut că pot să încerc… să împărtășesc. Un om în toată firea, doar dacă nu e un taur, ca mine, nu rezistă; bun, dar m-am întrebat dacă nu pot educa o nouă generație de *știutori*, adică să mă orientez spre copii. După cum vedeți, nu m-am descurcat din capul locului cu infecția dialecticii locale. Dar, de fapt, ce s-ar fi obținut? În primul rând, abia dacă e de conceput să supui niște copii unui legământ de tăcere sacerdotală, așa încât nici unul dintre ei să nu comită printr-o vorbă visătoare o omucidere. În al doilea rând, odată ce copilul se va dezvolta, ceea ce i s-a adus cândva la cunoștință, luat ca atare și adormit la periferia conștiinței, va tresări și se va trezi cu consecințe tragice. Iar dacă secretul meu nu va distruge întotdeauna un sapiens inveterat, în mod sigur nu va cruța nici un tânăr. Căci cine nu cunoaște acel timp al vieții când tot și toate – cerul înstelat la Essentuky, o carte citită la closet, propriile ipoteze despre lume, dulcea spaimă a solipsismului – duc tânăra ființă umană la exacerbarea tuturor simțurilor. N-am de ce să devin călău; nu am de gând să nimicesc trupele inamice prin megafon… într-un cuvânt, nu am cui să mă încredințez.

— V-am pus două întrebări, Falter, și de două ori mi-ați demonstrat imposibilitatea unui răspuns. Mi se pare inutil să vă mai întreb ceva, să zicem, despre limitele universului sau despre originea vieții. Probabil că mi-ați sugera să mă mulțumesc cu un minut pestriț pe o planetă de categoria a doua, servită de un soare de categoria a doua, sau s-ar reduce din nou totul la o enigmă: dacă este heterologic cuvântul „heterologic“ însuși.

— Probabil, a confirmat Falter și a căscat îndelung.

Cumnatul lui și-a scos încetișor ceasul din vestă și a schimbat o privire cu soția.

— Dar iată ce-i curios, Falter. Cum se îmbină în

dumneavoastră o cunoaștere supraomenească a esenței cu abilitatea unui sofist de piață care nu știe nimic? Recunoașteți, toate digresiunile dumneavoastră absurde sunt doar un rânjet rafinat.

— Ei bine, asta este singura mea apărare, a spus Falter uitându-se cu coada ochiului la sora lui, care extrăgea dibace un șal gri de lână din mâneca paltonului pe care i-l întindea deja cumnatul. Altfel, știți, ați căpăta… De altfel, a adăugat strecurând mâna care nu trebuia, apoi mâna care trebuia în mânecă și ferindu-se în același timp de înghiontelile ajutătoare ale asistenților, de altfel, dacă am făcut un pic pe grozavul față de dumneavoastră, pot să vă consolez: printre tot felul de gogoși, m-a luat gura pe dinainte – în total, două, trei cuvinte, dar în ele a licărit un căpățel de adevăr; din fericire, însă, n-ați luat aminte.

L-au luat și cu asta s-a încheiat dialogul nostru destul de diabolic. Falter nu numai că nu mi-a spus nimic, dar nici nu m-a lăsat să mă apropii, și probabil ultimele lui cuvinte au fost, ca și cele dinainte, în derâdere. A doua zi însă, vocea fastidioasă a cumnatului său mi-a comunicat la telefon că Falter ia pentru vizită o sută de franci; am întrebat de ce, în fond, nu fusesem prevenit, și el mi-a răspuns imediat că, în cazul repetării ședinței, cele două convorbiri îmi vor reveni la o sută cincizeci. Cumpărarea adevărului, chiar cu rabat, nu m-a ispitit și, după ce i-am trimis neașteptata datorie, mi-am impus să nu mă mai gândesc la Falter. Dar ieri… da, ieri am primit de la el însuși un bilet – de la spital: scrie clar că marți va muri și că drept rămas-bun s-a hotărât să-mi comunice că – aici urmează două rânduri șterse cu râvnă și parcă în derâdere. Am răspuns că îi mulțumesc pentru atenție și că îi doresc interesante impresii postume și petrecere frumoasă a eternității.

Dar toate astea nu mă apropie de tine, îngerul meu. Pentru orice eventualitate, țin toate ferestrele și ușile vieții larg deschise, deși simt că tu n-ai să te cobori la vechile metode ale stafiilor. Cel mai îngrozitor e gândul, dat fiind că acum strălucești în mine, că trebuie să-mi cruț viața. Compoziția mea supusă putrezirii este poate singura garanție a existenței tale ideale; când mă voi sfârși eu, se va sfârși și ea. Vai, sunt osândit

să fac uz cu mizeră pasiune de natura pământească pentru a mi te reda, și apoi să mă bizui pe propriile puncte-puncte…

(1939-1940)

Traducere de Adriana Liciu

1. Sunteți absolut sigur, doctore, că știința nu cunoaște cazuri din acestea excepționale când copilul se naște în mormânt? (în fr. în orig.).
2. *Povar vash Ilia na boku* (în rusă în orig.), calambur al unei propoziții în franceză: „*Pauvres vaches, il y en a beaucoup*“.
3. *Vetcina i vecinost* (în rusă în orig.).
4. Joc de cuvinte intraductibil: *ukol* înseamnă în limba rusă „împunsătură“, iar *tupoi ugol* – „unghi obtuz“.

Solus rex

Așa cum se întâmpla întotdeauna, regele fu trezit de întâlnirea strajei de dinainte de revărsatul zorilor cu straja de dinainte de amiază (*morndammer wagh* și *erldag wagh*): cea dintâi, extrem de punctuală, își părăsea postul exact în momentul schimbului; a doua întârzia însă cu un număr constant de secunde, care nu ținea de neglijență, ci pesemne de rămânerea în urmă a vreunui ceas suferind de podagră. De aceea, cei care plecau se întâlneau întotdeauna cu cei care veneau în unul și același loc: chiar sub fereastra regelui, pe cărăruia îngustă dintre zidul din spate al palatului și tufele de caprifoi dese, dar care înfloreau sărăcăcios și pe sub care se îngrămădeau gunoaie de tot felul: pene de găină, ghivece sparte și borcane mari, cu obraji roșii, de conserve naționale „Pomona“; în același timp, invariabil, se auzea zgomotul înfundat al unei încăierări scurte, inofensive (ea îl și trezea pe rege), căci una dintre santinelele de dinainte de zori, fiind strengar din fire, se prefăcea a nu voi să predea tăblița de ardezie cu parola uneia dintre santinelele de la amiază, un bătrân enervant și neghiob, veteran al campaniei de la Swirhulm. Pe urmă amuțea iarăși totul și mai răzbătea doar foșnetul aferat, ce se accelera din când în când, al ploii care cădea sistematic, după un calcul precis, trei sute șase zile din trei sute șaizeci și cinci sau trei sute șaizeci și șase, așa încât pățaniile vremii nu tulburau cine știe ce pe nimeni (aici, vântul se adresa caprifoiului).

Regele se întoarse din somn pe dreapta și își sprijini în pumnul mare și alb obrazul pe care blazonul brodat al pernei

lăsase o urmă șahistică. Prin spațiul rămas între draperiile maronii, trase incomplet, de la singura, dar larga fereastră, se strecura un promontoriu de lumină săpunoasă, și regele își aminti brusc de o obligație iminentă (prezența la inaugurarea unui nou pod peste Egel), al cărei dezagreabil spectru părea să se înscrie cu o inevitabilitate geometrică în triunghiul palid al zilei. Pe el nu îl interesau nici podurile, nici canalele, nici construcțiile navale și, cu toate că, la drept vorbind, ar fi trebuit ca după cinci ani – da, exact cinci ani (o mie cinci sute treizeci de zile) – de mohorâtă domnie să se obișnuiască și să-și dea silința să se ocupe de mulțimea de lucruri care îi stârneau repulsie, din pricina lipsei de finalitate pe care o aveau în mintea lui (unde nemărginit și nestins de perfecte rămâneau cu totul alte lucruri, fără nici o legătură cu îndatorirea lui regală), simțea o enervare istovitoare de câte ori i se întâmpla să aibă de-a face nu numai cu ceea ce ar fi cerut de la deliberata lui ignoranță un zâmbet fals, ci și cu ceea ce era doar o spoială de convenționalism pentru un scop absurd, dacă nu chiar inexistent. Dacă inaugurarea podului, al cărui proiect nici nu și-l mai amintea, deși probabil că îl aprobase, i se părea doar un festival vulgar era și pentru că, firește, nu-l întrebase nimeni dacă îl interesa sau nu acest complicat rod suspendat în aer al tehnologiei; cu toate astea, trebuia să treacă într-un automobil strălucitor, cu încetineală, cu masca motorului rânjind, și asta era un chin; și unde mai pui că mai fusese un inginer, de care i s-a tot pomenit cu obstinație după ce, la un moment dat, aruncase remarca (numai așa, într-o doară, ca să scape de cineva ori de ceva) că ar face cu dragă inimă alpinism, dacă ar exista pe insulă barem un munte ca lumea (bătrânul vulcan de coastă, inapt de mult, nu intra la socoteală și, în afară de asta, acolo construiseră un far, de altfel, tot nefuncțional). Acest inginer, a cărui faimă îndoielnică se înfiripase prin saloanele doamnelor de curte și semicurte, atrase de bronzul lui ca mierea și de rostirea lui graseiată, propusese înălțarea părții centrale a șesului insulei și transformarea lui, printr-o gonflare subterană, într-un masiv muntos. Populației așezării alese pentru acest scop i s-ar fi permis să nu își părăsească locuințele în timpul gonflării

terenului; lașii care ar fi preferat să plece cât mai departe de aria experimentului, unde li se îngrămădeau căscioarele de cărămidă și mugeau uluite, simțind elevarea, vaci roșii, și-ar fi primit pedeapsa, fiindcă întoarcerea lor acasă pe pantele nou create ar fi durat cu mult mai mult decât recenta lor retragere de pe șesul condamnat. Încet și rotunjit se umflau pajiștile, bolovanii își mișcau spinările rotunde, un râușor letargic, căzând din pat, se prefăcu, în chip neașteptat pentru el, într-o cascadă alpină, copacii o luară în șir spre nori, multora fiindule pe plac acest lucru, de pildă, brazilor; locuitorii, rezemați de marginea câte unei verande, făceau semne cu batistele și admirau dezvoltarea pneumatică a împrejurimilor – iar muntele creștea, creștea, până când inginerul avea să ordone să fie oprit lucrul monstruoaselor pompe. Dar regele nu aștepta ordinul, ci ațipi la loc, abia izbutind să regrete că, opunându-se în permanență disponibilității consilierilor de a sprijini realizarea oricărui vis absurd (în timp ce cele mai firești, cele mai omenești drepturi ale sale erau restrânse de legi surde), nu permisese să se treacă la experiment, iar acum era prea târziu, inventatorul își pusese capăt zilelor, nu înainte de a fi patentat o spânzurătoare de cameră (așa, cel puțin, i-a relatat celui adormit spiritul somnului).

Regele dormi până la șapte și jumătate și, la momentul obișnuit al intrării lui Frey în dormitor, gândul lui, punându-se în mișcare, îi ieșise deja lui Frey în întâmpinare. Suferind de astmă, decrepitul *konwacher* scotea în mers un ciudat sunet adăugat, ca și cum s-ar fi grăbit foarte tare, deși, după cât se vedea, graba nu-i stătea în fire, de vreme ce nu murise până atunci. Depuse pe taburetul cu o inimă decupată un lighean, cum făcea deja de o jumătate de veac, sub domnia a doi regi. Acum îl trezea din somn pe cel de-al treilea. Predecesorilor acestuia, apa asta cu miros de vanilie și parcă descântată le folosise, probabil, pentru a se spăla, dar acum era absolut inutilă și, cu toate astea, în fiecare dimineață își făceau apariția ligheanul, taburetul și prosopul împăturit acum cinci ani. Continuând să emită sunetul său specific, Frey lăsă ziua să intre de-a binelea și, ca întodeauna, regele se miră că nu trăgea mai întâi draperiile, în loc să împingă spre pat în

semiîntuneric, aproape orbecăind, taburetul cu vasul inutil. Dar de discutat cu Frey nici vorbă nu putea fi, din pricina surzeniei lui albe ca luna – era izolat de lume prin vata bătrâneții; și când plecă făcând o plecăciune patului, în dormitor ticăi distinct pendula, ca și cum ar fi primit o nouă șarjă de timp.

Acum, acest dormitor se vedea bine: cu o crăpătură, care semăna cu un dragon, de-a curmezișul tavanului; cu un uriaș cuier cu brațe, stând ca un stejar într-un colț; cu o splendidă scândură de călcat rezemată de perete; cu un dispozitiv vetust pentru scoaterea cizmelor prin ținere de toc, sub forma unei mari rădașce de fontă, care dispărea sub poalele unui fotoliu îmbrăcat într-o husă albă. Un șifonier de stejar, gras, orb, ametit de naftalină, se învecina cu un coș oval pentru rufele murdare, pus acolo de un anume Columb, necunoscut. Ici-colo, pe pereții albăstrii atârna câte ceva: pendula care tocmai se pronunțase, o mică farmacie, un barometru vechi care indica din amintiri o vreme ireală, schița în creion a unui lac cu niște trestii și cu o rață luându-și zborul, o fotografie mioapă a unui domn cu jambiere, călare pe un cal cu coada unsuroasă, ținut de căpăstru de un grăjdar serios în fața unei verande, aceeași verandă, cu aceiași servitori crispați adunați pe trepte, niște flori pufoase presate sub un geam plin de praf într-o ramă rotundă... Puținătatea obiectelor și absoluta lor lipsă de legătură cu nevoile și cu rafinamentul celui care folosea acest dormitor spațios (unde, pare-se, locuise cândva Econoama, cum i se spunea soției precedentului rege), îi dădeau un misterios aer de încăpere nelocuită, și dacă nu ar fi fost ligheanul adus și patul de fier pe care ședea, cu picioarele musculoase atârnate, un bărbat într-o cămașă lungă cu guler brodat, ar fi fost de neimaginat că cineva își petrecea noaptea aici. Picioarele îi bâjbâiră după o pereche de papuci de marochin și, îmbrăcând un halat cenușiu ca dimineața, regele trecu pe podeaua scârțâitoare spre ușa căptușită cu pâslă. Când și-a amintit ulterior această dimineață, a avut senzația că la sculare simțise și în gânduri, și în mușchi o greutate neobișnuită, povara fatală a zilei care urma, așa încât nenorocirea cea mai îngrozitoare purtată de acea zi (care, sub

masca unei banale plictiseli, stătea deja de strajă la podul peste Egel), în ciuda absurdității și a imprevizibilității ei, a fost resimțită după aceea de el însuși ca un fel de rezolvare. Suntem înclinați să atribuim trecutului apropiat (uite, numai ce l-am avut în mână, uite, aici l-am pus și-acum nu mai e) trăsături care îl înrudesc cu prezentul neașteptat, care nu e, de fapt, decât un parvenit ce se împăunează cu blazoane cumpărate. Robi ai continuității, căutăm să acoperim hiatusul cu o verigă iluzorie. Uitându-ne înapoi, vedem drumul și suntem siguri că acesta este drumul care ne-a dus spre mormânt sau spre izvorul lângă care ne-am regăsit. Absurdele salturi și căderi ale vieții pot fi suportate de rațiune numai atunci când în evenimentele precedente pot fi detectate semne de elasticitate sau de instabilitate. Așa gândea, printre altele, artistul neindependent Dmitri Nikolaevici Sineusov, și era seară, și pe verticală, cu litere de rubin, ardea cuvântul „GARAGE“.

Regele o porni în căutarea micului dejun. Problema era că nu reușea niciodată să-și dea seama dinainte în care dintre cele cinci încăperi posibile, situate de-a lungul galeriei reci de piatră cu pânze de păianjen în ferestrele ogivale, îl va aștepta cafeaua. Deschizând una după alta ușile, căuta cu privirea măsuța pusă și, în fine, dădu de ea acolo unde se întâmpla cel mai rar acest fenomen – sub portretul mare, somptuos și întunecat al predecesorului său. Regele Gafon era înfățișat la vârsta la care și-l amintea el, dar trăsăturilor, ținutei și alurii lui li se dăduse o măreție care nu-i fusese niciodată proprie acestui bătrân șleampăt, gârbov și neastâmpărat, cu porțiunea dintre buză și nas lipsită de păr, cam strâmbă, încrețită băbește. Cuvintele blazonului familiei, „vezi și ia în stăpânire“ (*sassed ud halsem*) fuseseră transformate, în accepția mucaliților, în „fotoliu și rachiu de alune“ (*sasse ud hazel*). Domnise mai bine de treizeci de ani, fără să trezească nimănui nici cine știe ce dragoste, nici cine știe ce ură, crezând în egală măsură în puterea binelui și în puterea banilor, căzând blajin de acord cu majoritatea parlamentară, ale cărei deșarte aspirații omenești erau pe placul sufletului său sensibil, și răsplătind cu larghețe dintr-o vistierie secretă activitatea

deputaților al căror devotament față de tron era o garanție a stabilității lui. Domnia devenise de mult pentru el volantul unei deprinderi mecanice, o rotire de rutină a acestuia fiind și sumbra supunere a țării, în care, precum o veioză pâcloasă și pârâitoare, abia dacă lumina *peplerhus*-ul (parlamentul). Și dacă anii din urmă de tot ai domniei i-au fost totuși otrăviți de un complot coroziv, care fusese ca o râgâială după o masă prelungită și fără nici o stavilă, vina nu a purtat-o el, ci persoana moștenitorului și comportamentul acestuia; și să mai spunem și că, indignați foc, oamenii cumsecade au găsit că nu fusese chiar o eroare ceea ce afirmase biciul de-atunci al lumii științifice, deja uitatul profesor ven Skunk, și anume că procreația nu este altceva decât o boală și că orice odraslă e o tumoare de sine-stătătoare („externalizată“), deseori malignă, a organismului parental.

Regele actual (pentru trecut îl vom desemna ca la șah, K.) îi venea bătrânului nepot, și la început nici prin minte nu i-ar fi trecut cuiva că nepotului avea să îi revină ceea ce era făgăduit prin lege fiului regelui Gafon, prințului Adulf, a cărui poreclă populară, absolut necuviincioasă (bazată pe o fericită consonanță) este, în traducere liberă, prințul Dulie. K. crescuse într-un castel îndepărtat, sub supravegherea unui mare senior posac și orgolios și a soției acestuia, care semăna cu un bărbat și era amatoare pasionată de vânătoare – așa încât el abia dacă își cunoștea vărul, și abia la douăzeci de ani, când Adulf avea aproape patruzeci, a început să îl întâlnească mai des.

Avem în fața noastră un om indolent, corpolent, cu grumazul plin și bazinul lat, cu o față bucălată de un roz uniform și cu ochi frumoși, bulbucați; mustățile dizgrațioase, mici, asemănătoare cu două penițe negre-albăstrii, nu se prea potriveau cu buzele lui mari, veșnic lucioase, ca și cum tocmai supsese un oscior de pui, iar părul întunecat, des, cu un miros neplăcut și ușor unsuros și el, dădea capului său mare, bine înfipt, o alură de filfizon, străină insulei. Îi plăcea să se îmbrace frapant, și în același timp era ca un *papugh* (seminarist) de nespălat; era cunoscător în ale muzicii, sculpturii, graficii, dar putea să stea ceasuri întregi în compania unor indivizi vulgari, obtuzi; era numai lacrimi când asculta cum se topește vioara

genialului Perelmon, și tot atât de înlăcrimat era când strângea cioburile unei cești la care ținea; era gata să ajute pe oricine cu orice, dacă nu era ocupat în clipa aceea cu altceva – și gâfâind fericit, hărțuind și ciupind viața, reușea în permanență să pricinuiască unor terțe suflete, la a căror existență nici nu se gândea, o durere cu mult mai mare decât anvergura propriei persoane, ceva care aproape că ducea cu gândul la lumea cealaltă[1].

Intrând în cel de-al douăzecilea an al său la universitatea situată la cinci sute de verste violacee de capitală, pe malul unei mări cenușii, K. auzise acolo câte ceva despre drepturile prințului moștenitor, și ar fi auzit mult mai multe, dacă nu ar fi evitat toate discuțiile și dezbaterile care i-ar fi putut îngreuna și mai mult nici așa ușorul incognito. Contele-tutore, care îl vizita o dată pe săptămână (ocazie cu care venea în atașul unei motociclete pe care o conducea energica lui soție), sublinia întruna cât ar fi de neplăcut, de scandalos, de periculos, dacă vreunul dintre studenți ar afla că tânărul sumbru, deșirat, care învăța atât de excepțional și juca atât de excepțional *vanbol* pe terenul vechi de două sute de ani din spatele clădirii bibliotecii, nu era nicidecum fiul unui notar, ci nepotul regelui. Dacă această constrângere era una dintre nenumăratele și misterioasele capricii cu care, după cât se părea, cineva nevăzut, ce deținea o putere mai mare decât regele și *peplerhus*-ul la un loc, tulbura, cine știe de ce, nordicul, monotonul, sărăcăciosul trai fidel preceptelor pe jumătate uitate ale acestei insule „triste și îndepărtate“, ori dacă marele senior ofensat a avut planul său personal, calculul său abil (educarea regilor era socotită un secret), era cu neputință de ghicit și, oricum, neobișnuitul student avea alte preocupări. Cărțile, mingea, schiurile (în anii aceia erau ierni cu zăpadă), dar, mai mult decât orice, meditațiile cu totul aparte, nocturne, lângă șemineu, iar ceva mai târziu apropierea de Belinda, toate acestea îi umpleau îndeajuns existența pentru a nu fi preocupat de intrigile metapoliticii. Mai mult decât atât, studiind cu acribie istoria națională, nu-i trecea niciodată prin minte că în el dormea același sânge care alergase prin venele regilor precedenți sau că viața care mergea pe lângă el era

aceeași istorie care ieșea din tunelul veacurilor la soarele palid. Fie pentru că programa cursului său se termina cu un întreg secol înaintea domniei lui Gafon, fie din pricină că vraja involuntară a celor mai nedenaturate letopisețe era mai prețioasă pentru el decât propria mărturie, cărturarul din el a biruit martorul care avea să fie mai târziu, când, încercând să refacă legătura pierdută cu realitatea, a fost nevoit să se mulțumească cu treceri înjghebate la repezeală, care nu făceau decât să deformeze obișnuita depărtare a legendei (podul peste Egel, sângerosul pod peste Egel…).

Și iată, atunci, înaintea începerii celui de-al doilea an universitar, venind pentru o scurtă vacanță în capitală, unde s-a cazat modest la așa-numitele „camere ministeriale“, K. s-a întâlnit încă la prima recepție de la palat cu gălăgiosul, grasul, sfidător de simpaticul prinț moștenitor, care arăta necuviincios de tânăr. Întâlnirea a avut loc în prezența bătrânului rege, care stătea într-un jilț cu spătar înalt lângă o fereastră pictată și devora cu repeziciune prunele acelea mici, aproape negre, cu care mai degrabă se delecta decât se trata. La început, deși părea a nu-și fi remarcat tânăra rudă și continua să se adreseze celor doi curteni de paie, prințul purtă o discuție a cărei menire era tocmai de a-l seduce pe novicele spre care stătea pe jumătate întors cu spatele, vârându-și adânc mâinile în buzunarele pantalonilor cadrilați șifonați, scoțându-și burta în afară și legănându-se de pe călâie pe vârfuri.

— Luați, spuse cu glasul său public, triumfător, luați toată istoria noastră și veți vedea, domnilor, că la noi rădăcina puterii a fost percepută întotdeauna ca fiind de origine miraculoasă și că această obediență a fost posibilă numai atunci când ea s-a identificat în conștiința supușilor cu efectul infailibil al vrăjilor. Cu alte cuvinte, fie regele a fost vrăjitor, fie a fost el însuși vrăjit – uneori de popor, alteori de consilieri, alteori de dușmanul care îi ia coroana de pe cap ca tichia din cuier. Amintiți-vă cele mai întunecate vremuri, puterea *mossmonilor* (preoților, „oamenilor mlaștinilor“), cultul mușchiului luminiscent și altele, iar după aceea… primii regi păgâni – cum îi chema, Gildras, Ofodras și pe-al treilea… deja nu-mi mai amintesc – într-un cuvânt, cel care a aruncat pocalul

în mare, pentru ca după aceea pescarii să scoată trei zile și trei nopți apa de mare transformată în vin cu căușul… *Solg ud digh vor je sage vel, ud jem gotelm quolm osje musikel* („dulce și vârtos era valul mării, și mândrele îl beau din cochilii“ – prințul cita balada lui Uperhulm). Iar primii călugări, care au venit cu o bărcuță dotată cu o cruce în loc de pânză, și toată istoria asta cu „stânca-cristelniță“ – păi, numai pentru că au ghicit cum să-i ia pe-ai noștri au izbutit să le vâre în cap aiurelile romane. Am să spun și mai mult, continuă prințul, temperându-și brusc crescendourile vocii, pentru că nu departe stătea un demnitar din tagma clerului, dacă la noi așa-zisa biserică nu s-a înșurubat niciodată cu adevărat în corpul statului, iar în ultimele două secole și-a și pierdut de tot importanța politică, asta s-a întâmplat tocmai pentru că minunile acelea elementare și destul de monotone pe care le putea prezenta au început foarte repede să plictisească (clericul se îndepărtă și vocea prințului își redobândi libertatea) și nu puteau concura cu vraja naturală, cu *la magie innée et naturelle*[2] a patriei noastre. Să trecem mai departe și să luăm regii incontestabil istorici și începuturile dinastiei noastre. Când Rogfrid I a urcat sau, mai degrabă, s-a cățărat pe tronul instabil, pe care el însuși îl numea un butoi pe mare, și în țară erau așa o răzmeriță și un haos, încât încercarea lui de a domni părea un vis copilăresc, amintiți-vă primul lucru pe care îl face el la urcarea pe tron – bate imediat crune și semicrune și groși cu imaginea unei mâini cu șase degete – de ce mână? de ce șase degete? – nici un istoric nu poate explica și e puțin probabil să fi știut chiar Rogfrid însuși; fapt este însă că măsura asta magică a pacificat imediat țara. Mai departe, când, sub nepotul lui, danezii au încercat să ni-l impună pe protejatul lor, care a și debarcat cu forțe uriașe, deodată, cât se poate de simplu, partidul – am uitat cum se numea –, pe scurt, trădătorii, fără ajutorul cărora nu s-ar fi înfăptuit toată tărășenia, au trimis la el un sol cu înștiințarea politicoasă că nu le mai stă în putere să îl susțină pe cuceritor, fiindcă, vedeți dumneavoastră, „iarba-neagră (adică valea cu iarbă-neagră prin care oastea dezertoare trebuia să treacă pentru a se uni cu forțele străinului) îi încolăcea trădării scara șeii și picioarele

și nu-i dădea voie mai departe“, ceea ce, după cât se vede, trebuie luat ad litteram, iar nu interpretat în spiritul parabolelor plate cu care sunt hrăniți școlarii. Pe urmă… da, iată un exemplu splendid – regina Ilda, să nu uităm sânul dalb și amorurile din belșug ale reginei Ilda, care rezolva toate problemele statale cu descântece, ba chiar cu un asemenea succes, încât orice individ incomod pentru dânsa își pierdea rațiunea – știți și dumneavoastră că și acum casa de nebuni e numită în popor *ildeham*. Dar când el, acest popor, începe să ia parte la treburile legislative și administrative, e limpede până la hilar că magia e de partea lui, și vă asigur că, dacă bietul rege Edaric nu a putut nicicum să stea jos în timpul primirii delegației, motivul n-au fost nicidecum hemoroizii. Și așa mai departe, și așa mai departe (prințul începuse deja să se plictisească de subiectul pe care și-l alesese)… viața țării, precum un soi de amfibie, își ține capul în banala realitate nordică, iar burta și-o cufundă în fabulos, în vrăjitoria vârtoasă, tonică – nu degeaba la noi orice pietroi acoperit cu mușchi, orice copac bătrân a luat parte măcar o dată la o întâmplare miraculoasă. Iată, avem aici un tânăr student, el a studiat materia și, cred eu, îmi va confirma părerea.

După ce ascultă, serios și cu încredere, considerațiile prințului, K. rămase uimit cât de mult coincideau ele cu propriile lui idei. Ce-i drept, i s-a părut că selecția de manual a pildelor pe care o făcuse guralivul prinț era cam brută; că esențialul nu stătea în manifestările frapante ale miraculosului, ci în nuanțele lui, care colorau în profunzime și totodată nebulos istoria Insulei. Dar cu principiul de bază era necondiționat de acord – așa a și răspuns, plecând capul a încuviințare către propria persoană. Abia mult mai târziu a înțeles că acea coincidență a ideilor care îl surprinsese atât de mult era produsul unei șiretenii aproape inconștiente din partea promulgatorului lor, înzestrat în mod indubitabil cu o intuiție cu totul specială, care îi permitea să ghicească cea mai bună momeală pentru fiecare proaspăt ascultător.

Isprăvindu-și prunele, regele își chemă nepotul și, neavând nici cea mai mică idee despre ce să discute cu el, îl întrebă câți studenți sunt la universitate. Acesta se fâstâci – nu știa câți – și

era prea stângaci ca să spună o cifră la întâmplare.

— Cinci sute? O mie? stărui regele cu un fel de speranță copilărească în ton. Probabil mai mulți, adăugă conciliant neobținând un răspuns inteligibil și, după ce se gândi puțin, își mai întrebă nepotul dacă îi place călăria.

Aici interveni prințul moștenitor, propunându-i vărului său, cu seducătoarea dezinvoltură proprie lui, să facă o plimbare împreună joia viitoare.

— Formidabil, ce mult a început să semene cu biata mea surioară, spuse regele cu un oftat mașinal, scoțându-și ochelarii și punându-i la loc în buzunărașul de la piept al scurtei maro cu brandenburguri. Sunt prea sărac pentru a-ți dărui un cal, reluă el, dar am o cravașă mică, splendidă – Gosten (se adresă el șambelanului), unde-i cravașa aia mică, splendidă, cu cap de câine? Căutați-o și pe urmă dați-i-o – e un obiecțel interesant, un obiecțel istoric – ei, așa că, uite, sunt foarte bucuros, dar un cal nu pot; am o pereche de mârțoage, dar o păstrez pentru catafalc, nu mi-o lua în nume de rău – sunt sărac…

— *Il ment* (minte), spuse prințul pe sub mustăți și plecă fredonând.

În ziua plimbării a fost o vreme rece și neliniștită, cerul sidefiu zbura, tufele de răchită se aplecau prin râpe, copitele pleoscăiau prin băltoacele grase împroșcând făgașurile ciocolatii, ciorile croncăneau, și pe urmă, după pod, călărețiii cotiră într-o parte și merseră la trap prin iarba-neagră deasupra căreia, ici-colo, răsărea câte un mestecăniș care deja începea să dea în galben. Prințul moștenitor se dovedea a fi un călăreț excelent, deși era evident că nu la manej învățase: era total lipsit de ținută, și dosul lui greu, lătăreț, strâns în catifeaua cord și în pielea de antilopă, săltând în sus și-n jos în șa, și umerii lăsați, arcuiți, trezeau în însoțitorul lui un soi de milă, vagă, ciudată, care se risipi cu totul atunci când K. se uită la fața bucălată, roz, radiind de sănătate și de mulțumire de sine a prințului și îi auzi vorba energică.

Cravașa trimisă în ajun nu fusese luată: prințul (care, în treacăt fie spus, adoptase moda francezei stricate de la curte) luase în râs „*ce machin ridicule*“, care, după cum spunea el,

fusese uitată de băiețelul grăjdarului la intrarea regală – „*et moan bonhomme de pire, tu sais, a une vraie passion pour les objets trouvis*“ (și tăticul meau, după cum știi, are o adevărată pasiune pentru obiectele găsate).

— M-am tot gândit cât e de adevărat ce ați spus, cărțile nu grăiesc nimic despre asta…

— Despre ce, adică? întrebă prințul, încercând cu efort și cu neplăcere să își amintească ce idee întâmplătoare dezvoltase atunci în fața vărului său.

— Vă amintiți… despre esența miraculoasă a puterii… despre faptul…

— A, mi-amintesc, mi-amintesc, îl întrerupse zorit prințul și găsi pe loc cea mai bună cale de a scăpa de subiectul care expirase: Doar că, știi, atunci n-am terminat – erau prea multe urechi. Vezi, toată nenorocirea noastră actuală ține de plictiseala asta bizară a guvernului, de inerția țării, de gâlceava jalnică din *peplerhus* – toate astea sunt așa pentru că însăși puterea farmecelor, și a celor populare, și a celor regale, a cam slăbit, s-a fâsâit, și vrăjitoria națională s-a transformat într-o scamatorie goală. Dar hai să nu vorbim acum despre subiectele astea triste, hai să ne întoarcem spre unele vesele. Spune, ești la universitate, ai auzit, probabil, destule despre mine… Îmi imaginez! Spune-mi și mie, ce se vorbește? De ce taci? Se spune că sunt un desfrânat, nu?

— N-am stat să ascult bârfele, dar se pălăvrăgea ceva de felul ăsta.

— Ce vrei, bârfa e poezia adevărului. Tu ești încă un băiețandru – ba încă un băiețandru destul de frumos –, așa că sunt multe lucruri pe care nu le înțelegi acum. Am să-ți fac o singură remarcă: toți oamenii sunt de fapt desfrânați, dar când asta se manifestă pe șest, când, să zicem, te îndopi de zor cu dulceață prin vreun cotlon întunecat ori când îți lași mintea să umble Dumnezeu știe pe unde – o, asta nu intră la socoteală, asta nu se numește crimă; dar când omul își satisface pe față și cu sârg dorințele impuse lui de un trup exigent, se pornesc cu toții să bată toba cu depravarea! Și încă ceva: dacă în cazul meu această satisfacție legitimă s-ar mărgini pur și simplu la una și aceeași metodă invariabilă, opinia publică s-ar împăca

cu asta – mi-ar face probabil vreun mic reproș că îmi schimb prea des amantele… dar, Doamne Dumnezeule, ce zarvă stârnește faptul că nu mă țin de canoanele desfrâului și adun miere de peste tot, că îmi place totul – și laleaua, și, pur și simplu, iarba, pentru că, vezi, încheie prințul zâmbind și mijind ochii, eu caut de fapt doar o fărâmă de frumos, întregul îl las târgoveților cumsecade, iar fărâma asta o poți găsi și într-o balerină, și într-un docher, și într-o frumoasă trecută de tinerețe, și într-un tânăr călăreț.

— Da, spuse K., înțeleg. Dumneavoastră sunteți un artist, un sculptor, căutați forma…

Prințul își struni calul și izbucni în hohote de râs.

— Ei, știi, nu de sculptură-i vorba aici, *à moins que tu ne confondes la galanterie avec la Galatée* (numai să nu confunzi galanteria cu Galateea), ceea ce, de altminteri, e scuzabil la vârsta ta. Nu-nu, totul e mult mai simplu. Numai, te rog, nu te sfii de mine, n-o să te mănânc, nu-mi plac deloc tinerii *qui se tiennent toujours sur leurs gardes* (care se țin tot timpul în defensivă). Dacă nu ai nimic mai bun în vedere, ne putem întoarce prin Grenlog, să luăm masa pe lac și pe urmă să născocim ceva.

— Nu, mă tem că… într-un cuvânt, am o treabă… chiar astăzi…

— Nu-i nimic, nu te silesc, spuse binevoitor prințul și, puțin mai încolo, la moară, se despărțiră.

Ca orice persoană foarte timidă, K. nu se îndemnase prea lesne la această plimbare ecvestră, care i se păruse o încercare deosebit de dificilă, tocmai pentru faptul că prințul trecea drept un interlocutor vesel: cu o persoană abătută, domoală, ar fi fost mai ușor de prestabilit tonul plimbării. Pregătindu-se pentru ea, K. încercase să își imagineze toate stângăciile care aveau să izvorască din faptul că avea să fie nevoit să își ridice artificial starea obișnuită de spirit până la nivelul scânteietor al lui Adulf. În plus, se simțea obligat de prima lor întâlnire, de faptul că făcuse imprudența de a recunoaște ca fiind și ale sale ideile unui om care acum era îndreptățit să se aștepte ca, și pe viitor, comunicarea să le fie amândurora la fel de agreabilă; și, întocmind dinainte o listă amănunțită a posibilelor sale gafe și,

mai ales, imaginându-și cu o extremă precizie încordarea, pietrele în gură, plictiseala neajutorată pe care avea să o încerce din pricina capacității înnăscute de a se vedea întotdeauna dintr-o parte, a eforturilor nefructuoase de a se contopi cu sine și de a găsi interesant ceea ce este presupus a fi interesant, întocmind această listă, K. mai urmărea și un mic scop practic: să dezarmeze viitorul, a cărui singură armă este luarea prin surprindere. Aproape că reușise: soarta, constrânsă de propria alegere proastă, părea să se fi mulțumit cu lucrurile inofensive pe care le lăsase în afara câmpului imaginației sale: cerul palid, vântul de iarbă-neagră, scârțâitul șeii, un cal nerăbdător și sensibil, monologul susținut al unui companion mulțumit de sine – toate astea la un loc îi dăduseră lui K. o senzație suportabilă, cu atât mai mult cu cât fixase în gând plimbării o anumită limită de timp. Tot ce trebuia era să aibă răbdare până la capăt. Dar când simți, odată cu noua propunere a prințului, amenințarea împingerii acestei limite într-un necunoscut cu ale cărui eventualități ar fi fost nevoit să-și chinuiască din nou mintea – caz în care se impunea o expresie „plină de interes“ a feței, înaintea celei vesele comandate – o astfel de povară (în plus! neprevăzută!) fu peste puterile sale și de-aceea, riscând să pară nepoliticos, invocase un impediment inexistent. Ce-i drept, nici nu și-a întors bine calul, că a și regretat această impolitețe tot atât de mult pe cât își regretase un minut mai devreme libertatea. Și astfel, întreaga neplăcere așteptată de la viitor degenerase într-un dubios ecou al trecutului. Se gândi o clipă dacă să nu-l ajungă din urmă pe prinț și să consolideze prima temelie a prieteniei printr-o acceptare întârziată, dar cu atât mai de preț, a unei noi torturi. Dar scrupuloasa teamă de a nu jigni un om vesel, bun, atârnase mai mult în balanță decât spaima în fața imposibilității clare de a fi la înălțimea acestei veselii și a acestei bunătăți. Așa se face că soarta a fost totuși mai șireată decât el și, în cele din urmă, cu o înțepătură pe furiș, a dezumflat ceea ce el fusese gata să ia drept o victorie.

Câteva zile mai târziu primi din nou o invitație de la prinț. Acesta îl ruga „să treacă“ în orice seară din săptămâna următoare. Să refuze, K. nu putea… În plus, un sentiment de

ușurare (deci prințul nu se simțise jignit) netezi în chip înșelător drumul.

A fost condus într-o încăpere mare, galbenă, în care era cald ca într-o seră și unde pe canapele, pe pufuri, pe covorul adânc ședeau vreo douăzeci de persoane, cam câți bărbați, tot atâtea femei. Preț de o fracțiune de secundă, amfitrionul păru surprins de apariția vărului său, ca și cum ar fi uitat că îl invitase sau ar fi crezut că l-a invitat în altă zi. Dar acestei expresii de moment îi luă imediat locul un zâmbet de salut, după care prințul încetă să îi mai acorde vreo atenție lui K., după cum, de altfel, nici lui nu i se acorda nici cea mai mică atenție din partea oaspeților – evident, obișnuiți ai locului, prieteni și prietene apropiate ale prințului, femei tinere de o slăbiciune ieșită din comun, cu părul lins, vreo cinci bărbați de vârstă mijlocie cu fețe bronzate, rase și câțiva tineri cu gulerele de mătase desfăcute, cum era la modă atunci. Printre ei, K. recunoscu deodată un tânăr acrobat celebru, un blonduț posomorât cu un fel de liniște ciudată în mișcare și în alură, de parcă expresivitatea corpului, atât de uimitoare în arenă, i-ar fi fost înăbușită de haine. Acest acrobat îi servi lui K. drept cheie pentru întreaga componență a societății prezente și, deși era ridicol de lipsit de experiență și de neprihănit, observatorul simți de îndată că femeile acelea fumurii, suav filiforme, neglijente în chip diferit în felul de a-și ține picioarele și mâinile, prinse nu într-o discuție, ci într-o umbră de discuție constând din semizâmbete încete și scâncete interogative ori afirmative prin fumul țigărilor montate în portțigarete scumpe, aparțin acelei lumi în esență surdo-mute, numită pe vremuri „demimondă“ (draperiile sunt trase, nici vorbă nu poate fi de citit). Faptul că printre ele se aflau și doamne care puteau fi văzute pe la balurile de la curte nu schimba cu nimic situația, iar componența masculină era și ea cumva uniformă, în ciuda faptului că se aflau aici și reprezentanți ai nobilimii și artiști plastici cu unghiile murdare și niște flăcăi cu maniere de port. Dar tocmai pentru că era lipsit de experiență și neprihănit, observatorul se îndoi imediat de prima impresie involuntară și se învinui de idei preconcepute, de o credulitate de sclav în zvonuri vulgare. Hotărî că totul era în ordine, cu

alte cuvinte, că lumea lui nu era nicicum perturbată de includerea acestei noi zone, în care totul era simplu și ușor de înțeles: un om independent, care se bucura de viață, își alesese fără nici un fel de constrângere prietenii.

Îl liniști în mod deosebit ritmul calm-nepăsător și chiar cumva infantil al acestei societăți. Fumatul mecanic, delicatesele micuțe pe farfurioare cu vinișoare aurii, ciclurile de gesturi camaraderești (cineva îi găsea altcuiva notele, cineva proba colierul vecinei sale), simplitatea, liniștea – toate astea vorbeau de la sine despre o bunătate pe care K., neavând-o, o recunoștea în chip dureros în toate manifestările vieții – fie ele zâmbetul unei bomboane în bonețica ei gofrată, fie ecoul unei vechi prietenii ghicit în discuția altora. Încruntându-se concentrat și scoțând din când în când câte o serie de gemete entuziasmate care sfârșeau într-un strigăt înciudat, prințul era ocupat cu încercarea de a băga toate cele șase bile în centrul unui labirint rotund din sticlă. O roșcată într-o rochie verde și cu sandale pe piciorul gol repeta comic-mâhnită că lui n-o să-i reușească asta niciodată, dar el perseveră mult timp, zgâlțâind obiectul care nu se dădea învins, bătând ușor din picior și luând-o de la capăt. În cele din urmă îl azvârli pe o sofa, unde fu luat imediat în primire de alții. După aceea, un bărbat cu trăsături frumoase, dar deformate de un tic se așeză la pian, lovi alandala clapele parodiind felul de a cânta al cuiva și imediat se ridică din nou, iar între el și prinț se încinse o dispută referitoare la talentul unei anumite terțe persoane – probabil autorul melodiei făcute harcea-parcea –, iar roșcata, scărpinându-și ușurel prin rochie coapsa prelungă, începu să explice motivul unei complicate vexări muzicale a cuiva. Deodată, prințul se uită la ceas și i se adresă unui tânăr care bea oranjadă într-un colț:

— Ondrik, spuse el cu un aer îngrijorat, se pare că e timpul.

Acela se linse pe buze posomorât, puse jos paharul și se apropie de prinț.

— Mai întâi, povestea K., mi s-a părut că nu mai sunt în toate mințile, că am halucinații…

Cel mai mult îl șocase naturalețea procedurii. I se făcuse

greață, fizic, și ieșise. Odată ajuns în stradă, chiar fugise un timp.

Singura persoană căreia a simțit că îi poate împărtăși cât era de oripilat a fost tutorele lui. În ciuda totalei lipse de afecțiune față de prea puțin atractivul conte, hotărî că trebuia totuși să vorbească cu el – nu avea nici un alt apropiat. Îl întrebă cu disperare pe conte cum era cu putință ca un om cu asemenea năravuri și care nici măcar nu mai era tânăr, deci nu se mai putea schimba, să ajungă cârmuitorul țării; în lumina aceea în care îl văzuse dintr-odată pe moștenitor, mai văzuse și că, pe lângă că era de o depravare dezgustătoare, prințul era de fapt, în ciuda înclinației pe care o avea pentru arte, un primitiv, un diletant grosolan lipsit de o cultură reală, care își însușise o mână de perle de-ale ei, care se pricepea să se dea mare cu sclipirea vreunei idei ușor de prins, și care, firește, nu era preocupat câtuși de puțin de problemele viitoarei domnii. K. întrebă dacă nu era un delir, o absurditate coșmarescă să-ți imaginezi un astfel de om pe tron, dar, punând întrebarea, el nu aștepta un răspuns concret: era retorica unei dezamăgiri tinerești. Cum-necum, însă, exprimându-și în cuvinte întretăiate, fragile (nu era elocvent din fire) stupefacția, K. o luase pentru prima dată înaintea realității și o privea din față. Chiar dacă avea să rămână din nou în urmă, cele văzute i se întipăriseră deja în suflet și pentru prima oară avu revelația situației dezastruoase a statului, condamnat să devină jucăria unui nemernic libidinos.

Contele îl ascultă cu atenție, îndreptându-și din când în când spre el privirea goală, de hoit, prin care trecu o stranie satisfacție. Calculat și fără grabă, îi răspundea pupilului său extrem de prudent, ca și cum nu ar fi fost întru totul de acord cu el, liniștindu-l cu faptul că ceea ce observase din întâmplare îi influențase mai puternic decât trebuia rațiunea și că prințul are calități care pot ieși la iveală odată ce se va urca pe tron. La sfârșit, contele îi propuse în treacăt lui K. să îi facă cunoștință cu un om inteligent, bine-cunoscutul economist Gumm. Prin asta, contele urmărea un dublu scop: în primul rând, se elibera de răspunderea pentru viitor și rămânea deoparte, ceea ce s-ar fi dovedit foarte confortabil, dacă avea să se întâmple vreo

nenorocire; în al doilea rând, îl pasa pe K. unui vechi complotist, ceea ce era un început pentru înfăptuirea unui plan pe care vicleanul și primejdiosul conte îl nutrea, pare-se, de mult.

Iată-l pe economistul Gumm, un bătrânel cu pântece rotofei, vestă albă de lână, ochelari albaștri pe fruntea roz, vioi, curățel și mucalit. K. începu să se vadă des cu el, pentru ca la sfârșitul celui de-al doilea an universitar să-i fie chiar oaspete vreo săptămână. În acest timp, K. a aflat suficient despre comportamentul prințului moștenitor ca să nu-și mai regrete indignarea dintâi. Nu atât de la Gumm personal, care se rostogolea întruna pe undeva, cât de la rudele și de la anturajul acestuia, aflase și despre măsurile de care se făcuse uz într-un moment sau în altul, pentru a exercita cât de cât o influență asupra prințului. Mai întâi fuseseră niște încercări de a aduce la cunoștința bătrânului rege distracțiile fiului, astfel încât să se obțină sprijinul tatălui. Într-adevăr, când vreo persoană care reușise să răzbească în cabinetul regelui îi descria acestuia în culori sincere distracțiile cu pricina, bătrânul, făcându-se stacojiu la față și strângându-și nervos halatul pe el, afișa o mânie mai mare decât cea la care se putea spera. Răcnea că o să pună capăt, că ceașca răbdării (în care pleoscăia impetuos cafeaua de dimineață) dăduse pe-afară, că e fericit să audă un raport sincer, că o să trimită javra pentru o jumătate de an la *suyphellhus* (corabie-mânăstire, schit plutitor), că... Iar când audiența lua sfârșit și raportorul mulțumit se pregătea să facă plecăciunea, bătrânul rege, gâfâind încă, dar deja pe cale de a se calma, îl lua deoparte cu o mină preocupată, confidențială (deși erau, oricum, singuri) și spunea:

— Da-da, înțeleg toate astea, așa este, dar ascultă, doar între noi doi, spune, dacă e să stăm și să ne gândim sănătos, Adulf al meu e holtei, e ștrengar, îi place și lui să mai farmece – merită oare să ne amărâm așa, doar am fost și noi tineri...

Această ultimă concluzie suna, de altfel, destul de absurd, căci îndepărtata tinerețe a regelui se scursese într-o liniște lăptoasă, iar răposata regină, soția lui, îl tratase până la șaizeci de ani cu o asprime ieșită din comun. Apropo, să spunem că

fusese o femeie teribil de încăpățânată, proastă și meschină, cu o înclinație neabătută către fantezii nevinovate, dar extrem de absurde, și este foarte posibil ca tocmai din pricina ei să fi luat revolta față de palat și, în parte, față de stat, acele caracteristici aparte, greu de definit în cuvinte, care asociază într-un chip straniu capriciul și inerția, lipsa spiritului practic și pedanteria nebuniei liniștite, care îl chinuiau atât de mult pe actualul rege.

A doua, cronologic vorbind, metodă de acțiune a fost mult mai profundă: ea a constat dintr-un apel la o atragere și întărire a forțelor sociale. Pe o participare conștientă a poporului de rând nu se putea conta: în rândul păstorilor, țesătorilor, dulgherilor, luntrașilor, pescarilor și așa mai departe, transformarea oricărui urmaș la tron în orice fel de rege era primită cu aceeași supunere ca și schimbarea anotimpurilor: prostimea se uita la zarea cu nori cumulus, clătina din cap… și asta era tot; în creierul ei întunecat și acoperit cu mușchi era rezervat întotdeauna un loc obișnuit pentru o năpastă obișnuită, statală sau naturală. Puținătatea și lentoarea vieții economice, nivelul încremenit al prețurilor, care își pierduseră de mult sensibilitatea salvatoare (eficacitatea aceea prin care se creează o legătură directă între un cap sec și un stomac gol), permanența încăpățânată a unor recolte mici, dar exact atât cât să fie suficiente, înțelegerea secretă dintre legume și cereale, care păreau să fi convenit să se completeze reciproc, menținând astfel un echilibru – toate astea, după părerea lui Gumm („Pilonii economiei și stagnarea ei“), țineau poporul într-o supunere indolentă – iar dacă era aici vreun soi de vrăjitorie, cu atât mai rău pentru victimele farmecelor ei vâscoase. În plus, și asta întrista în mod deosebit mințile luminate, prințul Dulie se bucura în rândul oamenilor de rând și al burgheziei (între care diferența era atât de instabilă, încât se putea constata întruna revenirea enigmatică a câte unui fiu de prăvăliaș prosper la modesta îndeletnicire de mujic a bunicului) de un soi de popularitate dezgustătoare. Râsul sănătos care însoțea nesmintit taclalele despre ștrengăriile lui împiedica oprobriul: masca râsului se lipea de guri, și această clipă de acceptare se confunda deja, inevitabil,

cu o acceptare reală. Cu cât era mai scabros dezmățul prințului, cu atât hohoteau mai tare, cu atât izbeau mai voios și mai vârtos cu pumnii roșii în trunchiurile de pin. Un detaliu caracteristic: într-un rând, când prințul, trecând (călare, cu trabucul în gură) printr-un cătun retras, a zărit o fătucă drăguță și s-a oferit s-o plimbe și, neluând în seamă spaima abia înfrânată de respect a părinților ei, a zburat cu ea, iar bătrânul ei bunic a alergat o groază pe drum, până a căzut într-un șanț, tot satul, după cum au raportat agenții, „felicita familia în hohote însuflețite de râs, savura supozițiile și nu s-a zgârcit cu întrebările ștrengărești când, după un ceas, fătuca s-a întors ținând într-o mână o hârtie de o sută, iar în cealaltă un pui de pasăre luat de pe jos pe drumul de întoarcere din crângul pustiu“.

În mediul militar, nemulțumirea stârnită de prinț nu avea la bază atât considerente legate de morala comună și de prestigiul național, cât resentimentul izvorât direct din atitudinea prințului față de punci și de tunuri. Și, cu toate că și bătrânul rege Gafon, spre deosebire de belicosul său predecesor, era civil până în măduva oaselor, se împăcaseră cu acest lucru: totala sa nepricepere în ale treburilor militare era răscumpărată de un respect înfricoșat față de ele. Fiului, însă, garda nu-i putea ierta batjocura fățișă. Manevrele, paradele, muzica groasă-n obraji, chefulețele de regiment cu respectarea unor obiceiuri pline de culoare și alte distracții asidue ale micii armate insulare nu trezeau în sufletul eminamente de artist al prințului nimic altceva decât o plictiseală disprețuitoare. Neliniștea nu trecea însă dincolo de o cârteală ocazională și, poate, de niște bârfe în miez de noapte (în scânteieri de lumânări, pahare și săbii), uitate dimineața. Așa încât inițiativa aparținea, firește, minților luminate ale societății, care, din păcate, nu erau multe. În schimb, potrivnicii prințului moștenitor erau câțiva bărbați de stat, publiciști și oameni ai legii – oameni respectați, vânoși, care se bucurau, în secret sau la vedere, de o mare influență. Altfel spus, opinia publică s-a dovedit a fi la înălțime, și propensiunea spre înfrânarea prințului pe măsură ce vicioasa lui activitate lua amploare a început să fie considerată drept un semn de probitate și de

rațiune. Nu mai rămânea decât să fie găsită arma. Dar, vai, tocmai ea lipsea. Exista presă, exista parlament, dar conform legilor constituției, orice atac ireverențios, cât de mic, la adresa unui membru al casei regale era un pretext suficient pentru a termina ziarul sau pentru a dizolva parlamentul. Singura încercare de a trezi țara s-a soldat cu un eșec. Este vorba despre faimosul proces al doctorului Onze.

Acest proces a fost într-un fel fără precedent chiar și în analele fără precedent ale justiției insulare. Un om renumit pentru evlavia sa, lector și scriitor pe teme civice și filozofice, o personalitate într-atât de respectată, de cunoscută pentru severitatea părerilor și a principiilor sale, de o onestitate atât de orbitoare, încât, prin comparație cu ea orice reputație părea pătată, a fost acuzat de tot felul de crime împotriva moralității și, apărându-se cu lipsa de tact a disperării, a sfârșit prin a-și atrage verdictul de vinovat. Până aici, nimic neobișnuit: parcă poți să știi ce furuncule se pot dovedi a fi la o analiză mai atentă sfârcurile virtuții! Neobișnuita și perversa esență a problemei a constat în faptul că actul de acuzare și depozițiile martorilor au fost o copie fidelă a tuturor acuzațiilor ce i se puteau aduce prințului moștenitor. Era uluitoare exactitatea datelor obținute pentru a face ca, fără a se înfrumuseța nimic și fără a se omite nimic, să fie așezat în rama pregătită un portret în mărime naturală. Multe dintre aceste date erau atât de noi și precizau, specificau în asemenea măsură locurile comune ale zvonului care devenise de mult vulgar, încât la început locuitorii nu au recunoscut originalul. Dar foarte curând, relatările zilnice din ziare au început să trezească în țara care își mai închipuia câte ceva un interes care nu poate fi comparat cu nimic, și oameni care plătiseră și până la douăzeci de crune ca să intre în sala de judecată deja nu mai precupețeau cinci sute și chiar mai mult.

Ideea inițială s-a născut în pântecele procuraturii: făcuse o pasiune pentru ea cel mai bătrân judecător al capitalei. Mai rămânea de găsit un om suficient de curat ca să nu fie confundat cu prototipul procesului, suficient de inteligent ca să nu facă la judecată pe bufonul sau pe cretinul, și principalul – care să fie îndeajuns de devotat dreptei cauze încât să îi

sacrifice totul, să îndure o monstruoasă baie murdară și să-și schimbe cariera cu ocna. Asemenea candidați nu erau de văzut; conspiratorilor, în majoritatea cazurilor familiști cu situație, le plăceau toate rolurile, cu excepția celui fără de care nu se putea pune în scenă piesa. Situația părea deja fără ieșire, când, la un moment dat, la o întrunire a conspiratorilor, a apărut, în negru din cap până-n picioare, doctorul Onze și, fără să se așeze, a anunțat că se pune cu totul la dispoziția lor. Nerăbdarea firească de a-l înhăța imediat nu le-a lăsat timp nici să se minuneze, deși la prima vedere abia dacă era de înțeles în ce anume fel era compatibilă viața rarefiată a unui gânditor cu disponibilitatea de a se lăsa legat la stâlpul infamiei de dragul unei intrigi politice. De altfel, cazul său nu era chiar atât de neobișnuit. Ocupându-se tot timpul de problemele spiritului și adaptând la cele mai fragile abstracțiuni legile celor mai fragile principii, doctorul Onze a găsit că nu se poate deroga de aplicarea personală a aceleiași metode atunci când i s-a prezentat o ocazie de a săvârși o faptă dezinteresată și, probabil, absurdă (căci, fiind atât de curată, ea este, implicit, absurdă). Să amintim aici că doctorul Onze sacrifica o catedră, confortul unui cabinet de savant, continuarea lucrărilor științifice, într-un cuvânt, tot ceea ce este îndreptățit să prețuiască un filozof; să menționăm că sănătatea lui lăsa de dorit; să subliniem că înainte de a se edifica asupra chestiunii a trebuit să sacrifice trei nopți studierii unor lucrări de specialitate în probleme puțin cunoscute unui ascet; și să mai adăugăm că, nu cu mult timp înaintea luării deciziei, tocmai se logodise cu o fecioară pe cale să devină bătrână după cei cinci ani de dragoste mută, în care cel ce îi era de multă vreme logodnic s-a luptat cu ftizia în îndepărtata Elveție, până când s-a stins, eliberînd-o de pactul cu compasiunea.

Cazul a pornit de la o plângere a acestei ființe realmente eroice împotriva doctorului Onze, care ar fi atras-o într-un apartament secret al lui, „un cuib de lux și de desfrâu“. Exact aceeași plângere (cu singura deosebire că apartamentul, închiriat și mobilat în taină de complotiști, nu era cel închiriat cândva de prinț pentru distracții speciale, ci se afla într-o casă

de peste drum, ceea ce s-a constituit ca un indiciu al imaginii în oglindă care a marcat întregul proces) fusese făcută cu cincisprezece ani în urmă de către o domnișoară nedescurcăreață care, întâmplător, nu știuse că petrecărețul care atentase la cinstea ei era moștenitorul tronului, adică o persoană care nu putea fi în nici un caz chemată să dea socoteală în justiție. Mai departe, numeroșii martori (dintre care unii fuseseră recrutați din rândul susținătorilor dezinteresați, iar alții din rândul agenților plătiți – primii erau cu totul insuficienți) și-au depus mărturiile compuse cu mare talent de către o comisie de experți, printre care se numărau și un cunoscut istoric, doi mari literați și niște juriști cu experiență. În aceste depoziții, faptele moștenitorului se desfășurau treptat, cu respectarea ordinii reale în timp, doar că într-un interval ceva mai comprimat decât cel de care avusese nevoie prințul pentru a indigna în asemenea măsură societatea. Amorul de-a valma, ultrauranismul, răpirea de minori și multe alte plăceri erau expuse în detaliu sub forma unor întrebări adresate acuzatului, care răspundea mult mai laconic. Studiind întreaga chestiune cu acribia și metodicitatea proprii minții sale, doctorul Onze, care nu se gândise câtuși de puțin la arta teatrală (de fapt, nici nu se ducea la teatru), ajunse ca în mod incoștient, printr-o abordare proprie savanților, să întruchipeze de minune tipul de criminal a cărui tăgadă îndelungată (urmărind în cazul dat să lase acuzarea să se dezvolte frumușel) se hrănește din afirmații contradictorii, susținute cu o obstinație perplexă.

Totul a mers așa cum a fost gândit. Dar, vai, curând ieși la iveală că nici complotiștii nu știau ce anume speraseră. Să îi deschidă poporului ochii? Dar poporului îi era deja cunoscută valoarea nominală a prințului. O trecere a revoltei morale într-o revoltă cetățenească? Dar nimic nu era de natură să indice căile de a realiza așa ceva. Sau poate că întregul demers trebuia să fie doar o verigă dintr-un întreg lanț de demascări din ce în ce mai eficiente? Dar atunci îndrăzneala și brutalitatea manevrei, care îi dădeau un irepetabil caracter de exclusivitate, ar fi rupt chiar la prima verigă lanțul care avea nevoie, în primul rând, de o forjare treptată.

Oricum, publicarea tuturor detaliilor procesului nu a făcut decât să contribuie la îmbogățirea ziarelor: tirajul acestora a crescut în asemenea măsură încât, în această umbră stimulatoare, unele persoane inventive (de pildă, Sien) au reușit să pună pe roate editarea de noi organe, urmărind un scop sau altul, dar cu un profit dinainte asigurat de reportajele de la judecată. Numărul celor sincer indignați era infim în comparație cu mulțimea curioșilor și a celor care se delectau. Poporul citea și râdea. Această dezbatere publică a fost receptată de el ca o distracție pe cinste pusă la cale de niște pișicheri. Figura prințului căpătă în conștiința lui trăsăturile unui *polichinelle*, căruia, ce-i drept, îi dă cu bastonul în capul dat cu lac un diavol năpârlit, dar care nu înceta să rămână totuși favoritul unor gură-cască și vedeta farselor de bâlci. Dimpotrivă, persoana doctorului plin de abnegație nu numai că nu era prețuită așa cum merita, dar chiar stârnea o huiduială înrăită (reluată, din păcate, de presa bulevardieră), căci atitudinea lui era percepută de popor drept conștiinciozitatea jalnică a unui firoscos vândut. Într-un cuvânt, acea popularitate specifică de care se bucurase întotdeauna prințul nu a făcut decât să crească, și cele mai ridicule presupuneri legate de felul în care probabil că se simțea el citind despre propriile năzbâtii purtau totuși amprenta acelei blândeți cu care este încurajată fără voie nechibzuința cuiva.

Nobilimea, consilierii, curtea și membrii „curteni“ ai *peplerhus*-ului au fost luați prin surprindere și, rămânând în expectativă, au pierdut neprețuitul ritm politic. Ce e drept, cu câteva zile înaintea verdictului, deputații aripii regale au reușit printr-o complicată uneltire (sau mituire) să treacă prin parlament o lege care interzicea ziarelor să publice hotărârile judecătorești pentru „divorțuri și alte cauze care pot conține detalii scandaloase“, dar cum, conform constituției, nici o lege nu putea intra în vigoare înainte de scurgerea a patruzeci de zile de la data adoptării ei (ceea ce purta numele de „chinurile facerii lui Themis“), ziarele au avut timp să scrie în liniște despre proces până la încheierea lui.

Prințul însuși îl trata cu o indiferență totală, care mai era și

exprimată atât de natural, încât te puteai îndoi că înțelegea despre ce era vorba în realitate. Cum nici un punct al cazului, oricât de mic, nu îi putea fi necunoscut, este de concluzionat că, dacă nu își pierduse memoria, se stăpânea formidabil. O singură dată li s-a părut apropiaților săi că o umbră de iritare trecuse cu iuțeala fulgerului pe fața lui mare.

— Ce păcat, exclamase prințul. De ce nu m-a poftit acest bufon la șezătorile lui? *Que de plaisirs perdus!* (Ce de plăceri pierdute!)

Cât despre rege, nu lăsa nici el să se vadă, dar judecând după felul cum tușea îndoind ziarul în sertar și scoțându-și ochelarii, ca și după faptul că se încuia deseori când cu un consilier, când cu altul convocat la câte o oră nepotrivită, era limpede că fusese puternic afectat. S-a spus că în zilele procesului i-a oferit fiului, cu prefăcută degajare, un iaht, ca să facă un mic tur în jurul lumii, dar prințul a râs în hohote și și-a sărutat tatăl pe creștetul pleșuv.

— Dar, zău, puiule, repeta bătrânul, e mai mult decât minunat pe mare. Îți iei cu tine un vinișor, muzicanți…

— *Hélas!* (Vai!) a răspuns prințul, un orizont care se leagănă îmi dă peste cap plexul.

Procesul se apropia de sfârșit. Apărarea invoca tinerețea acuzatului, sângele lui fierbinte, ispitele vieții de celibatar – toate acestea fiind o parodiere destul de grosolană a prea marii îngăduințe a regelui. Procurorul își rosti cuvântul cu o forță sălbatică și, întrecând măsura, ceru pedeapsa cu moartea. „Ultimul cuvânt“ al învinuitului aduse o notă cu totul neașteptată. Istovit de îndelungata stare de încordare, chinuit de tăvăleala forțată prin ticăloșiile altuia și zdruncinat vrând-nevrând de bubuielile acuzatorului, sărmanul doctor cedă pe neașteptate, nervii îi intrară în vibrație și, după câteva fraze care se lipeau ininteligibil, se porni deodată să povestească, cu o voce cumva nouă, vizibil isterică, cum odată, în tinerețe, după ce a băut primul pahar de rachiu din viața lui, a acceptat să meargă împreună cu un coleg la o casă de toleranță și, dacă n-a ajuns, a fost doar pentru că a căzut pe stradă, leșinat. Această mărturie proaspătă și neprevăzută a stârnit în sală un râs care nu s-a potolit multă vreme, iar procurorul, pierzându-

și capul, a încercat să îi închidă învinuitului gura. După ce jurații au fumat în tăcere în camera destinată lor și s-au întors, a fost anunțat verdictul. Doctorului Onze i s-au prescris treisprezece ani și jumătate de muncă silnică.

Sentința a fost încuviințată de presă cu un belșug de cuvinte. Prietenii, văzându-se în secret cu martirul, i-au strâns mâna luându-și rămas-bun de la el... Dar atunci, pentru prima dată în viață, în mod neașteptat pentru toți și poate chiar pentru el însuși, bătrânul Gafon a procedat destul de ingenios: făcând uz de un drept incontestabil al său, l-a grațiat pe doctorul Onze.

Astfel, nici prima, nici a doua metodă de a acționa asupra prințului nu au dus, de fapt, la nimic. Rămânea cea de-a treia – cea mai operantă și mai de nădejde. Tot ce se spunea în anturajul lui Gumm era orientat exclusiv spre punerea în practică a acestei ultime măsuri, deși, aparent, adevăratul ei nume nu era rostit: există suficiente eufemisme pentru moarte. K., pomenindu-se într-o încâlcită atmosferă conspirativă, nu și-a dat seama ce se întâmplă, și pricina acestei orbiri nu a fost numai lipsa de experiență a tinereții, ci și faptul că, socotindu-se instinctiv (și absolut fals) instigator (adică neghicind deloc că nu era de fapt decât un figurant de onoare – sau un ostatic de onoare), nu putea accepta nicicum ideea că acțiunea inițiată de el va sfârși în sânge, și de fapt nici nu era o acțiune în adevăratul sens al cuvântului, căci, aplecându-se cu repulsie asupra vieții prințului, K. avea vaga impresie că el înfăptuia deja ceva important și necesar, și când, cu trecerea timpului, s-a cam săturat de acest studiu și de veșnicele discuții despre unul și același lucru, dar a continuat să ia parte la ele, s-a ținut conștiincios de tema de care i se făcuse lehamite, continuând să considere că își făcea datoria și contribuia la o forță care nu îi era foarte clară și care, în chip miraculos, avea să îl transforme în cele din urmă pe imposibilul prinț într-un moștenitor acceptabil. Dacă chiar se întâmpla să-i treacă prin gând că ar fi fost bine ca Adulf să fie pur și simplu silit să renunțe la tron (iar parabolele care fuseseră probabil întrebuințate de conspiratori putuseră lua pe neașteptate și această formă), gândul ăsta, oricât ar părea de straniu, nu-l

ducea niciodată până la capăt, adică până la el însuși. În timpul celor aproape doi ani în care, între cursurile universitare, a comunicat în permanență cu rotofeiul Gumm și cu prietenii acestuia, se încurcase fără să-și dea seama într-o plasă foarte fină și densă – și poate sastiseala inerentă pe care o simțea tot mai clar nu era o simplă incapacitate (de altfel, proprie firii lui) de a se ocupa pe termen lung cu lucruri care se acopereau treptat cu un strat de obișnuință prin care deja nu mai percepea radiația unei renașteri ardente a lor, ci vocea intenționat schimbată a unui avertisment subliminal. Între timp, cazul început cu mult timp înainte de a lua și el parte se apropia deja de roșul său deznodământ.

Într-o seară rece de vară, a fost invitat la o întrunire secretă și, cum invitația nu conținea nimic deosebit, s-a dus. Ce-i drept, după aceea și-a amintit cu câtă neplăcere, cu ce senzație apăsătoare de constrângere s-a dus la întrunire; dar cu aceleași sentimente se dusese și până atunci. Într-o încăpere mare, neîncălzită și mobilată cumva convențional (tapetul, șemineul, bufetul cu un corn prăfuit de băut pe un raft – totul părea butaforie) erau așezați vreo douăzeci de bărbați, dintre care nu cunoștea nici jumătate. Aici l-a și văzut pentru prima dată pe doctorul Onze: chelia ca marmura cu o depresiune în mijloc, genele dese, luminoase, ciupiturile mărunte de vărsat de deasupra sprâncenelor, tenta roșcată a pomeților, buzele strânse tare, surtucul de fanatic și ochii de pește. Expresia încremenită de supunere și de tristețe senină nu-i înfrumusețea trăsăturile nereușite. I se adresau cu un respect apăsat. Știau cu toții că după proces logodnica rupsese cu el, invocând faptul că, în ciuda rațiunii, continua să vadă pe chipul nefericitului urma viciilor murdare pe care le mărturisise în locul altuia. Ea se ascunsese într-un sat îndepărtat, unde se cufundase cu totul în activitatea școlară, și însuși doctorul Onze, la scurt timp după evenimentul precedat de această întrunire, se retrăsese la o mică mânăstire.

Printre cei prezenți, K. i-a remarcat și pe celebrul jurist Shliss, pe câțiva deputați *frad* (liberali) ai *peplerhus*-ului, pe fiul ministrului învățământului… Pe o canapea de piele ședeau incomod trei ofițeri deșirați și sumbri.

Un scaun vienez liber se afla lângă o fereastră pe al cărei pervaz se aciuase, ținându-se deoparte, un om scund cu o față simplută, care învârtea în mâini un chipiu de la departamentul poștelor. Pe K., care ședea aproape de el, l-au frapat picioarele lui imense în încălțări grosolane, care nu se potriveau deloc cu silueta lui măruntă, astfel încât rezulta ceva în genul unei fotografii făcute de aproape. Abia pe urmă a aflat că acest om era Sien.

La început, lui K. i s-a părut că cei adunați erau ocupați cu aceleași discuții cu care era deja obișnuit. Ceva înăuntrul lui (iarăși prietenul interior!) chiar dorea cu o copilărească ardoare ca această întrunire să nu se deosebească de toate cele care o precedaseră. Dar straniul, dezgustătorul gest al lui Gumm, care, în trecere, i-a pus deodată mâna pe umăr și a dat misterios din cap către el, sunetul parcă reținut, încetinit al glasurilor, ochii ofițerilor care stăteau ceva mai departe îi treziră suspiciunea. Nu trecură nici două minute și înțelese că în încăperea aceea butaforică se dezbătea uciderea deja hotărâtă a prințului.

Simți o adiere pe la tâmple și greața aproape fizică pe care o mai încercase o dată, la serata de la vărul lui. După faptul că individul tăcut de pe pervazul ferestrei se uita la el (cu curiozitate, cu un zâmbet ironic), K. înțelese că tulburarea lui nu trecuse neobservată. Se ridică și atunci toți se întoarseră către el, iar individul gras, greoi, tuns periuță și presărat cu mătreață și cu scrum, care vorbea în clipa aceea (K. nu mai auzea de mult cuvintele), amuți. Se apropie de Gumm, care își ridică expectativ sprâncenele triunghiulare.

— Trebuie să plec, spuse K., nu mă simt bine, cred că e mai bine să plec.

Se înclină, cineva dădu să se ridice politicos, iar omulețul de pe pervaz începu să tragă din pipă zâmbind. Apropiindu-se de ușă, K. se gândi cu o senzație de coșmar ca nu cumva ea să fie desenată, și clanța să fie și ea desenată, să nu o poată deschide. Dar brusc ea se transformă într-o ușă adevărată și, însoțit de un tânăr cu o legătură de chei, care ieșise încet în papuci dintr-o altă cameră, începu să coboare o scară lungă și întunecoasă.

(1939-1940)

Traducere de Adriana Liciu

1. După cum reiese dintr-o notă a lui Nabokov, portretul prințului Adulf i-a fost inspirat de figura lui Serghei Diaghilev (1872-1929), critic de artă rus și celebru impresar de balet.
2. Vraja înnăscută și naturală (în fr. în orig.).

Asistentul de producție

1

Ce vrea să însemne asta? Păi, pur și simplu că uneori viața e doar atât: un asistent de producție. În seara asta o să mergem la film. Ne întoarcem în anii ’30, coborâm apoi prin ’20 și dăm colțul spre vechiul Cinematograf European. Era o cântăreață celebră. Nu de operă, nici măcar de *Cavalleria Rusticana*, nimic de felul ăsta. „La Slavska“, așa îi spuneau francezii. Stilul: o zecime țigancă, o șeptime rusoaică de la țară (ceea ce și fusese inițial) și cinci noimi muzică populară – înțelegând prin asta un ghiveci de folclor contrafăcut, melodramă militară și patriotism de stat. Procentul rămas pare suficient ca să acopere splendoarea fizică a vocii ei prodigioase.

Venind din ceea ce era, cel puțin din punct de vedere geografic, inima Rusiei, a ajuns curând în marile orașe – Moscova, St. Petersburg – și la curtea țarului, unde stilul acesta se bucura de multă apreciere. Pe peretele cabinei lui Feodor Șaliapin era o fotografie de-a ei: parură cu perle, obrazul sprijinit în palmă, dinți de un alb strălucitor între buzele cărnoase și de-a curmezișul, cu un scris mare și stângaci: „Pentru tine, Fediușa“. Fulgi de zăpadă, fiecare dintre ei dezvăluindu-și, înainte ca marginile să prindă a se topi, complexa simetrie, se așterneau cu gingășie pe umerii și mânecile și mustățile și căciulile care stăteau la coadă, așteptând să se deschidă casa de bilete. Până în ziua morții, a prețuit mai mult decât orice – sau așa dădea impresia – o medalie fantezi și o broșă uriașă, ambele dăruite de țarină.

Proveneau de la aceiași bijutieri care își construiseră o afacere înfloritoare prezentând cuplului imperial, cu fiecare ocazie festivă, un simbol de un soi sau altul (din an în an mai scump) al impunătoarei monarhii: un ametist cât pumnul și, cocoțată pe el ca arca lui Noe pe muntele Ararat, o troică de bronz bătută în rubine sau un glob de cristal mare cât un pepene, deasupra căruia se găsea un vultur de aur cu ochi pătrați de diamante, ochi foarte asemănători cu cei ai lui Rasputin (cu mulți ani mai târziu, unele dintre aceste obiecte, cele mai puțin simbolice, au fost prezentate la Expoziția Mondială de către Uniunea Sovietică, drept exemple ale propriei arte în plin avânt).

Dacă lucrurile ar fi mers mai departe așa cum începuseră, poate că ar mai fi cântat și-n seara asta într-o Sală cu încălzire centrală a Nobililor sau la Țarskoe Selo, iar eu aș fi stins vocea ei radiodifuzată într-un colț pierdut al măsterei Siberii. Dar destinul a luat o întorsătură proastă; iar când a venit Revoluția și-apoi războiul Roșiilor cu Albii, sufletul ei șiret de țărancă a ales partidul cel mai practic.

Mulțimi fantomatice de cazaci fantomatici călare pe fantome de cai se năpustesc la atac prin numele tot mai șters al asistentului de producție. Apoi apare elegantul general Golubkov cercetând alene câmpul de bătălie printr-un binoclu de operă. În tinerețea noastră și a filmelor, ceea ce vedea generalul ne era prezentat decupat cu grijă și încadrat în două cercuri tangente. Nu și acum. Imaginea următoare este a generalului Golubkov – scuturat subit de indolență – sărind în șa, o siluetă gigantică înălțându-se spre cer pe armăsarul său cabrat și țâșnind apoi ca o săgeată într-un atac disperat.

Dar surpriza este fasciculul infraroșu în spectrul Artei: în locul așteptatului *ra-ta-ta* al mitralierelor, din depărtare se aude cântând o voce de femeie. Aproape, tot mai aproape, copleșitoare. O splendidă voce de contralto executând ceea ce directorul muzical a descoperit prin arhiva sa a fi o piesă rusească ritmată. Cine-i conduce pe infra-Roșii? O femeie. Spiritul muzical al acelui anume batalion de elită. Mărșăluind în front, strivind lucerna și lăsând să curgă Volga-Volga cântecului ei. Elegantul și îndrăznețul *jighit* Golubkov (acum

știm ce zărise prin binoclu), deși rănit de mai multe ori, reușește s-o salte în șa și, încleștați într-o luptă senzuală, o poartă cu el în galop.

În chip destul de bizar, acest scenariu infam a avut loc în realitate. Am cunoscut eu însumi cel puțin doi martori de încredere ai evenimentului; iar santinelele istoriei l-au lăsat să treacă neobservat. O regăsim foarte curând înnebunind popota ofițerilor cu frumusețea ei rondă, brună și cu cântecele-i dezlănțuite. Era o Frumoasă Doamnă plină de Milă, bucurându-se de o vitalitate de care Louise von Lenz sau Doamna Verde erau lipsite. Ea a fost cea care a îndulcit retragerea masivă a Albilor, la scurtă vreme după ce și-a făcut apariția în tabăra generalului Golubkov. Ni se prezintă imaginea sumbră a unor corbi sau ciori sau a altor păsări aflate la îndemână, rotindu-se în lumina apusului și coborând încet spre o câmpie presărată cu hoituri, undeva în Ventura County. Mâna fără viață a unui soldat Alb e încleștată încă în jurul unui medalion cu chipul mamei sale. Alături, pe pieptul sfârtecat al unui Roșu zace o scrisoare primită de acasă, cu aceeași bătrână cu ochi înlăcrimați ițindu-se printre rândurile pe cale de-a se șterge.

Și apoi, potrivit tehnicii tradiționale a contrastului, o izbucnire de muzică și voci, bătăi ritmice din palme și cizme izbind pământul și vedem statul-major al generalului Golubkov distrându-se de mama focului – un georgian suplu execută dansul pumnalului, samovarul plin de sine reflectă chipuri distorsionate, Slavska își dă capul pe spate, râzând gutural, iar grăsanul de serviciu, beat criță, cu gulerul tunicii desfăcut și buzele unsuroase întinse pentru un sărut bestial, se apleacă peste masă (prim-plan cu un pahar răsturnat) ca să strângă în brațe… nimicul, pentru că uscatul și lucidul general Golubkov a îndepărtat-o cu îndemânare din calea lui și acum, pe când stau amândoi în fața trupei, rostește cu o voce limpede și rece: „Domnilor, aș vrea să v-o prezint pe soția mea“ – iar în tăcerea încremenită care urmează, un glonț rătăcit face țăndări geamul albăstrit de zori, după care răsună un ropot de aplauze la adresa fericitului cuplu.

Neîndoielnic, răpirea ei n-a fost cu totul întâmplătoare.

Indeterminarea n-are ce căuta în studio. Încă și mai lipsit de îndoială este faptul că atunci când a început marele exod, iar ei, ca mulți alții, au ajuns pe căi ocolite, via Sirkeci, pe Motzstrasse și-apoi pe rue Vaugirard, generalul și soția lui formau deja o singură unitate, un singur cântec, un singur cifru. În mod firesc, el a devenit un membru eficient al RMA (Rușii Mobilizați Albi) și a început să călătorească, să pună la cale instrucția băietanilor moscoviți, să organizeze concerte umanitare, să-i cazeze pe cei lipsiți de adăpost, să arbitreze dispute locale, făcând toate acestea fără a atrage prea mult atenția asupra lui. Presupun că acea RMA a avut folosul ei. Din nefericire pentru confortul său spiritual, s-a arătat absolut incapabilă să se desprindă de grupările monarhiste din diaspora și nu a sesizat, așa cum a făcut-o *intelligentsia* emigrației, vulgaritatea înspăimântătoare, Ur-hitlerismul acelor organizații ridicole, dar nocive. Când unii americani bine intenționați mă întreabă dacă-l cunosc pe fermecătorul colonel Cutare sau pe bătrânul și distinsul conte Datzidrumov, nu mă lasă inima să le împărtășesc tristul adevăr.

Dar mai exista o categorie de persoane implicate în RMA. Mă refer la acele spirite însetate de aventură care au sprijinit cauza trecând granița prin păduri de pin îngropate în zăpadă ca să cutreiere de colo-colo prin țara lor natală, sub diverse deghizări născocite, culmea, de revoluționarii de odinioară, și să revină fără zarvă în cafeneaua pariziană „Icra și Gogoașa“ sau în mica *Kneipe* fără nume din Berlin cu acele fleacuri folositoare pe care e de presupus că le aduc spionii celor care-i trimit în misiune. Unii dintre acești aventurieri au stabilit legături obscure cu serviciile de informații ale altor țări și săreau de pe scaun într-un mod foarte caraghios dacă te apropiai din spate și-i băteai pe umăr. Câțiva au continuat de dragul distracției. Și probabil că unul sau doi chiar au crezut că ceea ce fac ei este o pregătire mistică pentru reînvierea unui trecut sacru, deși un pic mucegăit.

În cele ce urmează, vom asista la un șir ciudat de monoton de evenimente. Primul președinte al RMA care și-a găsit sfârșitul era liderul întregii mișcări Albe și de departe cel mai bun dintre toți; iar anumite simptome sumbre ale bolii sale subite sugerau umbra unei otrăviri. Următorul președinte, un ins înalt și voinic cu voce tunătoare și capul ca o ghiulea de tun, a fost răpit de niște persoane necunoscute și există anumite indicii cum că ar fi murit de pe urma unei supradoze de cloroform. Al treilea președinte… dar bobina mea se desfășoară prea rapid. De fapt, pentru îndepărtarea primilor doi a fost nevoie de șapte ani – nu pentru că n-ar fi existat și o manieră mai expeditivă, ci pentru că circumstanțele respective cereau o coordonare foarte precisă în timp, astfel încât ascensiunea constantă a cuiva să se sincronizeze cu ritmul în care se eliberau anumite posturi. Să mă explic.

Golubkov nu era doar un spion deosebit de adaptabil (un agent triplu, ca să fiu mai precis), ci și un individ din cale-afară de ambițios. Motivul pentru care perspectiva de a deveni președintele unei organizații care nu era altceva decât un apus de soare în dosul unui cimitir i se părea atât de atrăgătoare rămâne un mister numai pentru aceia care nu au nici o pasiune sau nici un hobby. Își dorea asta cu ardoare, atâta tot. Mai greu de înțeles este încrederea nețărmurită în capacitatea lui de a-și proteja existența insignifiantă în înfruntarea strivitoare a celor două redutabile partide de ai căror bani periculoși și de al căror ajutor periculos beneficia. Acum vă rog să fiți foarte atenți, căci ar fi păcat să pierdeți dedesubturile acestei situații.

Sovieticii nu-și făceau prea multe griji pentru posibilitatea – foarte vagă – ca o Armată Albă fantomă să devină vreodată capabilă de a relua ofensiva militară împotriva puterii lor deja consolidate; dar îi enerva foarte tare faptul că frânturi de informații despre bazele și fabricile lor, culese de băgăcioșii invizibili ai RMA, ajungeau automat în mâinile recunoscătoare ale nemților. Iar acestora puțin le păsa de misterioasele variații de culoare din politica emigranților, dar îi scotea din sărite patriotismul exacerbat al unui oarecare președinte al RMA care, din când în când, ridica piedici morale în calea fluxului

constant al colaborării lor amiabile.

Drept pentru care generalul Golubkov era mană cerească. Sovieticii nădăjduiau cu tărie că în timpul președinției lui toți spionii RMA le vor fi aduși la cunoștință – și înzestrați abil cu informații false pentru nemții cei hrăpăreți. Aceștia, la rândul lor, erau încredințați că, prin intermediul lui, propriii agenți demni de încredere, strecurați printre cei obișnuiți ai RMA, vor aduna o recoltă bogată. Nici una dintre părți nu-și făcea iluzii în privința loialității lui Golubkov, dar fiecare dintre ele spera că va putea controla fluctuațiile acestui joc dublu în folosul personal. Visurile rușilor de rând, ale familiilor muncitoare de la periferia diasporei care-și vedeau cu sârguință de treburile lor umile, dar cinstite, așa cum ar fi făcut în Saratov sau Tver, care nășteau copii bolnăvicioși și trăiau cu impresia naivă că RMA era un fel de arthuriană Masă Rotundă reprezentând tot ceea ce fusese – și avea să fie – fermecător, onest și solid într-o Rusie de basm, aceste visuri li s-ar putea părea specialiștilor de la montaj o excrescență nedorită pe trupul temei principale.

În momentul fondării RMA, candidatura generalului Golubkov (o candidatură pur teoretică, desigur, căci nimeni nu se aștepta ca președintele să moară) era foarte jos pe listă – nu pentru că bravura-i legendară n-ar fi fost apreciată îndeajuns de camarazii săi, ci pentru că se întâmpla să fie cel mai tânăr general din întreaga armată. În preajma alegerii celui de-al doilea președinte, Golubkov dovedise deja capacități organizatorice atât de prodigioase, încât se simțea îndreptățit să taie de pe listă câteva nume intermediare, cruțând în treacăt viața purtătorilor lor. După îndepărtarea celui de-al doilea președinte, mulți dintre membrii RMA au fost convinși că generalul Fedcenko, următorul candidat, va renunța în favoarea rivalului său mai tânăr și mai eficient la poziția de care vârsta, reputația și excelența sa academică îi permiteau să se bucure. Însă bătrânul domn, deși se îndoia că aceasta va fi într-adevăr o bucurie, a găsit că e o dovadă de lașitate să refuze un post care îi costase viața pe cei doi predecesori ai săi. Așa încât Golubkov a strâns din dinți și s-a pus din nou pe treabă.

Din punct de vedere fizic, nu era un bărbat atrăgător. N-

avea nimic din generalul rus tipic, nu era genul acela solid, dintr-o bucată, cu ochi bulbucați și gât de taur. Era înalt și firav, cu trăsături colțuroase, mustață tușinată și părul ridicat drept în sus, într-o tunsoare pe care rușii o numesc „arici“: scurtă, sârmoasă și compactă. În jurul încheieturii păroase purta o brățară subțire de argint și obișnuia să ofere țigări rusești răsucite cu grijă sau „Kapstens“, cum le zicea el, englezești cu aromă de prune, aranjate frumos într-o tabacheră mare și veche de piele neagră, care-l însoțise, pesemne, prin fumul a nenumărate bătălii. Era extrem de politicos și extrem de șters.

Când Slavska „primea“, lucru pe care-l făcea în casele diverșilor ei Mecena (un soi de baron din Țările Baltice, un anume dr. Bachrach, a cărui primă soție fusese o celebră Carmen sau un negustor rus de școală veche, care, într-un Berlin cu o inflație crescând nebunește, se amuza copios cumpărând blocuri întregi de locuințe cu zece lire bucata), tăcutul ei soț își croia pe nesimțite drum printre invitați, aducând ici un sendviș cu cârnați și castraveți, colo un păhărel de votcă de o paloare înghețată; iar în timp ce Slavska se producea (în asemenea ocazii neceremonioase cânta șezând pe scaun, cu obrazul sprijinit în pumn și cu cealaltă mână cuprinzându-și cotul), el se ținea deoparte, sprijinit de ceva sau aducea dintr-un colț al camerei o scrumieră pe care ți-o așeza binișor pe brațul dolofan al fotoliului.

Eu, unul, găsesc că din punct de vedere artistic această discreție era exagerată, dându-i astfel, involuntar, aerul unui chelner angajat cu ora – aer ce pare cum nu se poate mai potrivit acum; dar intenția lui era, de bună seamă, de a-și construi existența pe principiul contrastului și-i făcea o plăcere deosebită să observe, din anumite semne de o discreție fermecătoare – o aplecare din cap, niște ochi dați pe spate –, că domnul Cutare din celălalt capăt al încăperii îi atrăgea atenția unui nou-venit asupra amănuntului fascinant că omul acela modest și șters era eroul unor acțiuni incredibile dintr-un război legendar (cucerirea orașelor de unul singur și alte lucruri de felul acesta).

Companiile germane de film, care pe vremea aceea (cu puțin înainte ca fiul luminii să învețe să vorbească) apăreau ca ciupercile otrăvitoare, găseau mână de lucru ieftină printre acei emigranți ruși a căror unică speranță și ocupație era trecutul – adică într-un grup de oameni complet rupți de realitate –, angajându-i ca figuranți într-un public „real“. Îmbinarea unei fantasme cu o alta îi dădea unui om sensibil impresia că trăiește într-o Sală a Oglinzilor, sau mai degrabă într-o închisoare a oglinzilor, în care nu mai știa care-i imaginea și care-i propria persoană.

Și într-adevăr, când îmi aduc aminte de sălile în care cânta Slavska, atât la Berlin, cât și la Paris, și de oamenii pe care-i vedeai acolo, mă simt de parcă aș introduce culoare și sonor într-o peliculă foarte veche, în care viața era un tremur cenușiu și înmormântările o imagine fugară și unde numai marea era colorată (într-un albastru bolnăvicios), iar o mașinărie acționată manual imita din culise fâșâitul desincronizat al valurilor. Un anume personaj alunecos, teroarea organizațiilor umanitare, un ins chel, cu ochi rătăciți, plutește încet prin câmpul meu vizual, cu picioarele chircite ca un fetus îmbătrânit, iar apoi se așază ca prin minune pe un scaun de pe rândurile din spate. Prietenul nostru, contele, este și el prezent, cu tot cu gulerul lui înalt și ghetrele decolorate. Un venerabil și prea lumesc preot, cu crucea săltând ușor pe pieptu-i masiv, stă pe rândul din față, privind drept înainte.

Participanții la aceste festivaluri de dreapta pe care numele Slavskăi mi le readuce în minte erau la fel de ireali ca publicul ei. Un artist de varieteu cu nume slav de împrumut, un virtuoz al chitarei făcându-și numărul penibil în deschiderea unui program de music-hall, ar fi primit aici cu brațele deschise; iar ornamentele țipătoare de pe instrumentul lui placat cu sticlă și pantalonii de mătase azurie s-ar asorta de minune cu restul spectacolului. Apoi un netrebnic bărbos într-un frac uzat, fost membru al Rusiei Pravoslavnice, va apărea la pupitru și va descrie în culori vii ce-i fac zioniștii și frâncmasonii (două triburi semitice oculte) poporului rus.

Și acum, doamnelor și domnilor, avem deosebita plăcere și onoare… Iar ea stă acolo, în fața unui decor oribil de palmieri și drapele naționale, își umezește buzele pline și rujate cu limba-i palidă și-și duce nonșalant mâinile înmănușate în piele de ied la mijlocul încorsetat, în timp ce acompaniatorul ei fidel cu chip de marmură, Iosif Levinski, care a urmat-o, mereu în umbra cântecului ei, în sala de concert privată a țarului și în salonul tovarășului Lunacearski, apoi în locante de nedescris din Istanbul, execută primele măsuri dintr-o scurtă serie de note introductive.

Uneori, dacă se afla în locul potrivit, ea cânta imnul național înainte de a-și aborda repertoriul limitat, dar primit întotdeauna cu căldură. Inevitabil, acesta cuprindea lugubrul *Vechiul drum către Kaluga* (cu un pin lovit de trăsnet la cea de-a patruzeci și noua verstă), cântecul care, în traducerea germană tipărită dedesubtul textului în rusă, începe cu „*Du bist im Schnee begraben, mein Russland*“ și vechea baladă populară (scrisă de o persoană particulară prin 1880) despre căpitanul de tâlhari și frumoasa lui prințesă persană, pe care a azvârlit-o în Volga atunci când oamenii lui l-au acuzat că i s-a înmuiat firea.

Simțul ei artistic era absent, tehnica aproximativă, stilul, în ansamblul lui, atroce; dar oamenii pentru care muzica și sentimentul sunt totuna sau care vor ca melodiile să fie un medium pentru spiritul împrejurărilor în care au fost ascultate pentru prima oară cândva, în trecutul personal, aflau, recunoscători, în sonoritățile puternice ale vocii ei atât o nostalgică alinare, cât și un stimulent patriotic. Se credea că obține efectul cel mai pregnant atunci când în cântecul ei se strecura o notă de nepăsare sălbatică. Dacă falsitatea acestui abandon ar fi fost mai puțin flagrantă, poate că ar fi împiedicat-o să alunece într-o vulgaritate crasă. Sâmburele mărunțel și tare care-i ținea loc de suflet se ițea prin coaja cântecului, iar tot ceea ce emoțiile ei reușeau să producă era un fir de apă, nu un torent dezlănțuit. Acum, când în câte o familie de ruși se pune în funcțiune gramofonul și îi aud vocea de contralto imprimată pe placă, îmi amintesc cu un fior de imitația ei ostentativă a unui climax vocal, cu întreaga

anatomie a gurii expusă într-un ultim strigăt plin de pasiune, de părul ei negru-albăstrui ondulat cochet, de mâinile ei încrucișate peste medalia împanglicată care-i atârna pe piept în timp ce primea furtuna de aplauze, de trupul ei robust și măsliniu făcând o plecăciune țeapănă, strâns în satinul gros, argintiu, care o făcea să arate ca o matroană de gheață sau o solzoasă madamă de onoare.

4

O veți vedea mai departe (dacă cenzura nu va considera că cele ce urmează sunt o ofensă la adresa evlaviei) îngenunchind în pâcla de culoarea mierii dintr-o biserică rusă ticsită, suspinând abundent alături de soția sau văduva (ea știa prea bine care dintre variante era cea corectă) generalului a cărui răpire fusese atât de bine organizată de soțul ei și executată cu atâta pricepere de bărbații solizi, eficienți și anonimi trimiși de superiorul lor la Paris.

O veți vedea apoi, cu doi sau trei ani mai târziu, cântând într-un anumit *appartement* din rue George Sand, înconjurată de prieteni cuprinși de admirație – și iată cum ochii i se îngustează ușor, iar zâmbetul care-i însoțește cântecul pălește în timp ce Golubkov, reținut de ultimele detalii ale afacerii pe care o perfecta, se strecoară pe nesimțite în încăpere și, cu un gest abia schițat, refuză oferta unui colonel încărunțit de a-i ceda propriul scaun; și, prin curgerea neștiutoare de sine a unui cântec interpretat pentru a zecea mia oară, îi scrutează fața (e un pic mioapă, ca Anna Karenina) în căutarea unui indiciu, apoi, pe când ea se îneacă și corăbiile lui multicolore se îndepărtează, iar ultimul cerc grăitor de pe fața Volgăi din Samara piere într-o eternitate ternă (căci acesta este ultimul cântec pe care-l va interpreta vreodată), soțul ei se apropie și-i spune, cu o voce pe care nici un fel de aplauze n-ar putea-o înăbuși: „Mașa, copacul va fi tăiat mâine!“.

Replica aceasta cu copacul a fost unicul moment dramatic pe care Golubkov și l-a îngăduit pe parcursul carierei sale lipsite de culoare. Îi vom trece cu vederea respectiva izbucnire,

amintindu-ne că acela era ultimul general care-i mai stătea în drum și că evenimentele de a doua zi urmau să aibă ca rezultat propria numire. Mai târziu, se vor face glume benigne în cercul intimilor lor (umorul rusesc e o păsăruică ce se hrănește cu firimituri) despre nostima ciondăneală a acestor doi copii mari, în cursul căreia ea cerea iritată să fie tăiat uriașul plop care umbrea fereastra camerei de studiu a casei lor de vacanță din suburbii, iar el îi ținea piept, afirmând că bătrânelul cel viguros era cel mai verde admirator al ei (să te strici de râs, nu alta), așa încât s-ar fi cuvenit să-l cruțe. Observați și maliția inofensivă a doamnei grase cu capă de hermină, care-l tachinează pe viteazul general că s-a predat atât de repede, precum și zâmbetul strălucitor al Slavskăi și brațele ei întinse, reci ca piftia.

A doua zi, după-amiaza târziu, generalul Golubkov și-a însoțit consoarta la croitoreasă, a așteptat acolo un timp, citind *Paris-Soir*, apoi a fost trimis acasă după o rochie căreia ea ar fi vrut să i se dea drumul în talie, dar uitase s-o aducă. La intervale bine gândite, Slavska s-a prefăcut destul de bine că telefonează acasă și-i ușurează căutarea cu belșug de amănunte. Croitoreasa, o doamnă din Armenia, și una dintre cusătorese, mica prințesă Tumanov, se amuzau copios în încăperea alăturată de bogăția înjurăturilor ei rustice (ce o ajutau să nu rămână fără replică pe când juca un rol pe care imaginația ei era incapabilă să-l improvizeze de una singură). Acest alibi cusut cu ață albă nu era menit să peticească anumite aspecte ale trecutului în cazul în care s-ar fi ivit probleme, căci nu aveau ce probleme să se ivească; scopul lui era să-i asigure unui om pe care nimeni n-ar fi visat vreodată să-l bănuiască un inventar banal de fapte atunci când lumea va căuta să afle cine a fost ultima persoană care l-a văzut pe generalul Fedcenko.

După ce au fost răscolite destule șifoniere imaginare, Golubkov a fost văzut venind cu rochia (care, desigur, se afla de mult la el în mașină). Apoi și-a reluat lectura, în timp ce soția lui proba tot felul de lucruri.

Acele aproximativ treizeci și cinci de minute cât a lipsit s-au dovedit a fi un interval suficient. Pe când începuse ea să se prostească la telefonul mut, el se întâlnise deja cu generalul la colțul unei străzi pustii și-l ducea cu mașina la o întâlnire imaginară ale cărei detalii fuseseră stabilite din timp de-așa manieră încât secretul să pară firesc, iar prezența, obligatorie. După câteva minute opri și coborâră amândoi. „Nu asta e strada“, spuse generalul Fedcenko. „Nu“, îi răspunse generalul Golubkov, „dar e un loc potrivit ca să-mi parchez mașina. N-aș vrea s-o las chiar în fața cafenelei. O s-o luăm pe scurtătură, pe străduța aceea. N-avem de mers decât două minute“. „Bine, atunci să mergem“, zise bătrânul dregându-și glasul.

În acea zonă a Parisului, străzile aveau nume de filozofi, iar cea pe care apucaseră ei se chema, după un erudit părinte al orașului, rue Pierre Labime. Te conducea cu blândețe pe lângă o biserică întunecată și niște schele către o zonă anonimă, cu locuințe oblonite retrase de la stradă în spatele unor garduri de fier, unde frunzele muribunde ale arțarilor se opreau o clipă în drumul lor de la ramurile golașe înspre pavajul ud. Pe partea stângă a străduței era un zid lung, cu un rebus de cărămizi ițindu-se ici și colo prin asprimea-i cenușie; iar în zidul acela se deschidea într-un anume punct o ușă verde.

Pe când se apropiau de ea, generalul Golubkov își scoase tabachera tăbăcită în luptă și se opri să-și aprindă o țigară. Generalul Fedcenko, nefumător, dar politicos, se opri și el. Scurte pale de vânt răvășeau amurgul și primul chibrit se stinse. „Cred“, spuse generalul Fedcenko, referindu-se la o chestiune de importanță minoră pe care o discutaseră recent, „cred“, spuse el (ca să spună ceva în timp ce stătea lângă ușa aceea verde), „că dacă părintele Feodor insistă să plătească chiriile pentru toate acele locuințe din banii lui, am putea și noi să ne ocupăm măcar de încălzire“. Se stinse și al doilea chibrit. La o oarecare distanță, spinarea abia deslușită a unui trecător se micșoră și în cele din urmă dispăru. Golubkov blestemă în gura mare vântul și, cum acesta era semnalul că drumul e liber, ușa cea verde se deschise și trei perechi de

mâini îl înșfăcară, cu o viteză și o pricepere incredibile, pe bătrânul general, care se făcu nevăzut. Ușa se trânti la loc. Generalul Golubkov își aprinse țigara și se întoarse grăbit pe drumul pe care venise.

Bătrânul n-a mai fost văzut nicicând. Străinii liniștiți care închiriaseră o anumită casă liniștită pentru o lună liniștită erau niște olandezi sau danezi nevinovați. A fost doar o iluzie optică. În zidul acela nu există nici o ușă verde, doar una cenușie pe care nici o putere omenească n-ar fi în stare s-o deschidă. În zadar am căutat prin cele mai bune enciclopedii: nu există nici un filozof pe nume Pierre Labime.

Dar eu am văzut broscoiul din ochii prințesei. Noi, rușii, avem o vorbă: *vsevo dvoe i est' – smert' da sovest'*, care în traducere ar suna cam așa: „Numai două lucruri există cu adevărat: moartea și conștiința“. Partea frumoasă în ce privește omenirea este că uneori nu realizăm că facem bine, dar ne dăm întotdeauna seama că facem rău. Un criminal înspăimântător, a cărui nevastă era încă și mai și, mi-a spus odată, pe vremea când eram preot, că ceea ce l-a frământat mereu a fost rușinea profundă de a fi împiedicat de o rușine și mai profundă să stea de vorbă cu ea despre o mare nelămurire a sa: dacă nu cumva, în adâncul sufletului ei, îl disprețuia sau poate că se întreba în taină dacă nu cumva el, în adâncul sufletului lui, o disprețuia pe ea. Și iată de ce știu prea bine cum trebuie să fi arătat generalul Golubkov și soția lui când au rămas în sfârșit singuri.

6

Dar nu pentru multă vreme, în orice caz. În jurul orei zece seara, generalului L., secretarul RMA, i s-a adus la cunoștință de către generalul R. că doamna Fedcenko era foarte îngrijorată din pricina absenței inexplicabile a soțului ei. Abia atunci și-a amintit generalul L. că pe la prânz președintele îi spusese pe un ton nepăsător (dar acesta era stilul obișnuit al bătrânului domn) că avea treabă în oraș spre sfârșitul după-amiezii, iar dacă nu se întorcea până la opt ar fi generalul L.

așa de bun să citească biletul pe care-l lăsase în sertarul din mijloc al biroului? Cei doi generali plecară în grabă spre birou, se opriră brusc în fața ușii de acolo, se întoarseră în grabă după cheile pe care generalul L. uitase să le ia de acasă și tot în grabă reveniră la sediu, unde, în sfârșit, dădură peste bilet. Acesta spunea așa: „De la o vreme am o senzație ciudată care mă obsedează și de care mai târziu probabil că o să mă rușinez. Astăzi, la cinci și jumătate după-amiază, am o întâlnire într-o cafenea de pe rue Descartes, nr. 45. Ar trebui să mă văd cu un informator de dincolo. Bănuiesc că este vorba de o capcană. Întâlnirea a fost aranjată de generalul Golubkov, care mă va duce cu mașina“.

O să trecem peste ce a spus generalul L. și ce i-a răspuns generalul R. – dar, din câte se pare, nu erau prea ageri la minte și au reușit să piardă și mai mult timp bălmăjind la telefon cu un patron de cafenea indignat. Era aproape miezul nopții când Slavska, înfășurată într-un capot înflorat și încercând să dea impresia că pică de somn, le deschise ușa. N-ar fi vrut să-și deranjeze soțul, care, susținea ea, adormise deja. Voia să știe despre ce era vorba și dacă nu cumva i se întâmplase ceva generalului Fedcenko. „A dispărut“, răspunse onestul general L. „Ah!“, făcu Slavska și se prăbuși leșinată pe podea, făcând să se cutremure mobilele din salon. Teatrul nu suferise o pierdere atât de mare pe cât își închipuiau cei mai mulți dintre admiratorii ei.

Cei doi generali reușiră cine știe cum să nu-i sufle lui Golubkov nici o vorbă despre biletul pe care-l găsiseră, așa încât, însoțindu-i la sediul RMA, acesta credea că efectiv doreau să se consulte cu el dacă să telefoneze numaidecât la poliție sau să ceară mai întâi sfatul amiralului Gromoboiev, în vârstă de optzeci și opt de ani, care, din motive misterioase, trecea drept un Solomon al organizației.

„Ce înseamnă asta?“, întrebă generalul L., întinzându-i lui Golubkov biletul fatal. „Citește-l, rogu-te.“

Golubkov îl citi – și înțelese de îndată că totul era pierdut. Nu ne vom apleca peste abisul sentimentelor lui. Înapoie biletul cu o ridicare din umerii înguști.

„Dacă acest bilet îi aparține într-adevăr generalului“, spuse

el, „și trebuie să recunosc că scrisul este foarte asemănător cu al lui, atunci nu-mi rămâne decât să afirm că cineva s-a folosit de identitatea mea. Oricum, am temeiuri să cred că amiralul Gromoboiev va putea să îndepărteze orice bănuială în ceea ce mă privește. Propun să mergem la dânsul de îndată.“

„Da“, spuse generalul L., „e mai bine să mergem acum, cu toate că ora este foarte înaintată.“

Generalul Golubkov își îmbrăcă trenciul foșnitor și ieși. Generalul R. îl ajută pe generalul L. să-și recupereze fularul. Alunecase pe jumătate de pe unul dintre acele scaune ținute în vestibul și condamnate să susțină lucruri, nu oameni. Generalul L. suspină și-și potrivi pe cap vechea pălărie de fetru, folosindu-se de ambele mâini pentru această operațiune delicată. Apoi se îndreptă spre ușă. „O clipă, generale“, îi spuse generalul R. cu o voce joasă. „Aș vrea să te întreb ceva. Ca de la un ofițer la altul, dumneata ești absolut sigur că… în sfârșit, că generalul Golubkov spune adevărul?“

„Asta rămâne de văzut“, răspunse generalul L., care era unul dintre acei oameni ce cred că atâta vreme cât o propoziție e o propoziție, înseamnă neapărat ceva.

În ușă, își atinseră curtenitori coatele. În cele din urmă, cel nițeluș mai bătrân își asumă privilegiul și-și făcu o ieșire plină de eleganță. După care se opriră amândoi pe palier, căci casa scării li se părea ciudat de goală. „Generale!“, strigă generalul L. către parter. După care se uitară unul la altul. După care se năpustiră stângaci pe treptele urâte, ieșiră în stradă, se opriră în burnița întunecată, se uitară în toate părțile, apoi din nou unul la altul.

Ea a fost arestată a doua zi în zori. Pe tot parcursul anchetei, și-a păstrat neștirbit aerul de nevinovăție îndurerată. Poliția franceză a dat dovadă de o indolență suspectă în găsirea eventualelor indicii, de parcă în opinia lor dispariția generalilor ruși era un fel de straniu obicei local, un fenomen oriental, un proces de disoluție care probabil n-ar fi trebuit să aibă loc, dar era cu neputință să-l împiedici. Se părea, totuși, că *la Sûreté* știa mai multe despre dedesubturile acestor dispariții decât considera înțelepciunea diplomatică potrivit să divulge. Ziarele din străinătate au tratat întreaga chestiune cu o

lejeritate glumeață și ușor plictisită. Una peste alta, *l'affaire Slavska* n-a ținut prima pagină – emigranții ruși nu mai erau, în mod cert, la modă. O amuzantă coincidență a făcut ca atât o agenție de presă germană, cât și una sovietică să informeze laconic că doi generali ruși Albi din Paris au dispărut cu fondurile Armatei Albe.

7

Procesul a fost ciudat de încâlcit și de neconcludent, martorii n-au strălucit în nici un fel, iar condamnarea Slavskăi pentru răpire putea fi atacată în instanță. Tot felul de fleacuri distrăgeau atenția de la problema de fond. Oameni nepotriviți își aminteau lucruri potrivite și viceversa. A apărut o notă de plată semnată de un anume Gaston Coulot, fermier, *„pour un arbre abattu"*. Generalul L. și generalul R. au fost chinuiți fără milă de un avocat sadic. Un *clochard* parizian, una din acele figuri colorate cu barba țepoasă și nasul ca un gogoșar (un rol ușor de jucat) care-și poartă toate bunurile lumești în vastele lor buzunare și-și înfășoară picioarele în straturi groase de ziare în lipsă de șosete, pe care le vezi rezemate confortabil, cu picioarele desfăcute și o sticlă de vin în mână, de zidul gata să se prăbușească al unei clădiri ce n-a fost isprăvită niciodată, a oferit o descriere sordidă a felului în care, de la postul lui de observație, a văzut cum unii bruftuiau un bătrân. Două rusoaice, dintre care una fusese tratată cu ceva vreme în urmă de o formă acută de isterie, au afirmat că în ziua faptei i-au văzut pe generalul Golubkov și pe generalul Fedcenko în mașina celui dintâi. Pe când se afla în vagonul-restaurant al unui tren german, un violonist rus... dar n-are rost să reproducem toate aceste jalnice zvonuri.

Mai surprindem apoi câteva ultime imagini fugare ale Slavskăi în închisoare. Tricotând umilă într-un ungher. Scriindu-i doamnei Fedcenko scrisori pătate de lacrimi, în care-i spunea că de-acum deveniseră surori, pentru că soții amândurora fuseseră prinși de bolșevici. Implorând să i se

permită să se dea cu ruj. Suspinând și rugându-se în brațele unei călugărițe rusoaice tinere și palide, ce venise să-i spună că avusese o viziune în care i se dezvăluise nevinovăția generalului Golubkov. Cerând imperios să i se înapoieze exemplarul din Noul Testament pe care poliția îl păstra – îl păstra departe de ochii experților care se apucaseră să descifreze cu spor anumite notițe de pe marginea Evangheliei după Ioan. La ceva vreme după izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial a început să sufere de o boală internă misterioasă și când, într-o dimineață de vară, trei ofițeri germani și-au făcut apariția la infirmeria închisorii, cerând să o vadă, li s-a spus de îndată că murise – ceea ce se prea poate să fi fost adevărat.

Se pune întrebarea dacă, într-un fel sau altul, soțul ei reușise să-i dea de știre unde se află sau se gândise că e mai sigur s-o lase singură la greu. Unde s-o fi dus, bietul *perdu*? Oglinzile supoziției nu pot înlocui pupila cunoașterii. Poate că și-a găsit adăpost în Germania, unde i s-a încredințat un post de funcționar mărunt la Academia Baedecker pentru Tineri Spioni. Poate că s-a întors în țara unde cucerise orașe de unul singur. Poate că nu. Poate fusese convocat de arhișeful lui, care-i spusese, cu vagul lui accent străin și soiul acela special de blândețe pe care-l cunoaștem cu toții: „Mă tem, prietene, că nu mai avem nevoie de serviciile dumitale“ – și, pe când X dă să plece, arătătorul delicat al doctorului Puppenmeister apasă pe un buton de pe marginea impasibilului său birou, iar sub picioarele lui X se deschide o trapă prin care acesta (omul care știa „prea multe“) alunecă spre propriu-i sfârșit sau își sfărâmă oasele prăbușindu-se prin tavan în camera de zi a cuplului în vârstă de la etajul de mai jos.

Oricum ar fi, spectacolul s-a terminat. Îți ajuți iubita să-și îmbrace haina și intri în curentul lent al celor care, asemeni ție, se îndreaptă spre ieșire. Ușile de siguranță se deschid spre laterale neașteptate ale nopții, unde curentul acesta se descompune în firișoare. Dacă, asemeni mie, preferi, din motive de orientare, să ieși pe unde ai intrat, vei trece din nou pe lângă afișele care ți s-au părut atât de îmbietoare cu două ore în urmă. Cavaleristul rus în uniforma lui pe jumătate

poloneză se apleacă de pe armăsarul de polo ca să-și salte-n șa frumoasa cu cizme roșii, al cărei păr negru se revarsă în valuri de sub căciula de astrahan. L'Arc de Triomphe se învecinează cu un Kremlin cu cupole sumbre. Generalul Golubkov îi înmânează un teanc de documente secrete agentului cu monoclu al unei Puteri Străine... Mai repede, copii, haideți să ieșim în noaptea cea austeră, în pacea târșâită a trotuarelor familiare, în universul solid al băieților pistruiați și al spiritului tovărășesc. Bine te-am găsit, realitate! Această țigară tangibilă va fi o gură de aer proaspăt după tot divertismentul ăsta îmbâcsit. Uite, domnul zvelt și elegant din fața noastră își scapără și el chibritul după ce a bătut ușor un „Luuu-chiii" de dosul tabacherei sale vechi de piele.

(1943)
Traducere de Anca Băicoianu

La Alep, odată...

Dragă V.,

Îți scriu ca să-ți spun, printre altele, că am ajuns în sfârșit aici, în țara spre care m-au îndreptat atâtea apusuri. Unul dintre primii cunoscuți pe care i-am întâlnit a fost dragul nostru Gleb Alexandrovici Gekko, traversând mohorât Columbus Avenue în căutarea acelui *petit café du coin* unde nici unul dintre noi trei nu va mai pune vreodată piciorul. Părea să creadă că, într-un fel sau altul, trădezi literatura națională și mi-a dat adresa ta cu o scuturare dezaprobatoare a capului său cărunt, de parcă n-ai fi meritat privilegiul de a primi vești de la mine.

Am o poveste pentru tine. Asta îmi aduce aminte – adică felul în care m-am exprimat îmi aduce aminte – de zilele când scriam primele versuri spumoase și călduțe ca laptele proaspăt muls și tot ce vedeam în jur – un trandafir, o baltă, o fereastră luminată – ne striga: „Sunt o rimă!“. Da, universul nostru e cum nu se poate mai util. Ne jucăm, răposăm: *igraem*, *umiraem*; *igrima, umirima*. Și sufletele sonore ale verbelor rusești dau un sens gesturilor neînfrânate ale arborilor sau unui ziar abandonat care lunecă și se oprește și flutură iar, fâlfâieli avortate și salturi aptere de-a lungul unui chei măturat de vânt. Dar în clipa asta nu sunt poet. Mă arăt în fața ta ca doamna exuberantă din Cehov care murea să fie descrisă.

M-am căsătorit, stai să mă gândesc, la vreo lună după ce tu ai părăsit Franța și cu câteva săptămâni înainte ca drăguții de nemți să dea năvală în Paris. Deși am dovezi scrise ale acestui mariaj, acum sunt convins că soția mea n-a existat niciodată.

Poate că numele ei ți-e cunoscut din alte surse, dar n-are nici o importanță: e numele unei iluzii. De aceea, pot vorbi despre ea cu aceeași detașare cu care m-aș referi la un personaj dintr-o povestire (dintr-o povestire de-a ta, mai precis).

A fost dragoste la prima atingere, mai degrabă decât la prima vedere, căci ne mai întâlnirăm de câteva ori și nu-mi făcuse o impresie deosebită; dar într-o seară, când o conduceam acasă, o replică a ei fermecător de desuetă m-a făcut să mă încovoi de râs și s-o sărut ușor pe păr – și cunoaștem, desigur, cu toții explozia aceea orbitoare provocată de simplul fapt că o păpușică e ridicată de pe podeaua unei case abandonate cu îngrijire: soldatul care-o face n-aude nimic; pentru el, asta e doar expansiunea mută și nelimitată a ceea ce în timpul vieții sale a fost o gămălie de lumină în centrul întunecat al ființei. Și, de fapt, motivul pentru care concepem moartea în termeni celești este acela că firmamentul vizibil, mai cu seamă noaptea (deasupra Parisului sub consemn de camuflaj, cu arcadele lugubre ale bulevardului Exelmans și murmurul alpin necontenit al tristelor latrine), este simbolul cel mai adecvat și mai manifest al acelei gigantice explozii tăcute.

Dar pe ea n-o pot deslușI. Rămâne la fel de nebuloasă precum cel mai reușit poem al meu – acela despre care ai scris cu o batjocură înfiorătoare în *Literaturnîie Zapiski*. Când vreau să mi-o imaginez, sunt nevoit să mă agăț mental de o mică aluniță maronie de pe antebrațul ei acoperit cu puf, așa cum te concentrezi asupra unui semn de punctuație dintr-o frază ilizibilă. Poate că dacă s-ar fi machiat mai abundent sau mai frecvent azi i-aș putea vedea în minte chipul sau măcar delicatele brazde transversale ale buzelor uscate, rujate aprins; dar nu izbutesc, nu izbutesc – deși le mai simt din când în când atingerea fugară jucându-se de-a v-ați ascunselea cu simțurile mele, ca într-un vis sfâșietor în care ne încleștăm unul de altul printr-o ceață dureroasă și nu-i pot vedea culoarea ochilor pentru că irisurile îi sunt înecate de un văl opac de lacrimi.

Era mult mai tânără decât mine – nu la fel de tânără ca Natalia cea cu umeri frumoși și dezgoliți și cercei lungi pe lângă măsliniul Pușkin; dar diferența era suficient de mare ca

să dea naștere acelui romantism retrospectiv care imită cu plăcere destinul unui geniu neîntrecut (până la gelozie, până la mizerie, până la chinul de a-i vedea ochii migdalați întorcându-se spre blondul ei Cassio din dosul evantaiului din pene de păun), chiar dacă nu-i poate imita și poezia. Dar versurile mele îi plăceau și n-ar fi căscat prea mult, așa cum se spune că făcea cealaltă de fiecare dată când poemul pe care i-l citea soțul ei depășea în lungime un sonet. Dacă a rămas pentru mine o fantomă, poate și eu am fost astfel pentru ea: bănuiesc că n-a atras-o decât obscuritatea poeziei mele; apoi a sfâșiat acest văl și prin ruptură a întrezărit chipul cu neputință de iubit al unui străin.

După cum știi, plănuisem de ceva vreme să urmez exemplul reușitei tale evadări. Mi-a vorbit despre un unchi al său care locuia, după spusele ei, la New York; fusese profesor de echitație la un colegiu de prin Sud și sfârșise prin a se căsători cu o americancă bogată; aveau împreună o fetiță surdă din născare. Zicea că le-a pierdut adresa cu multă vreme în urmă, dar câteva zile mai târziu aceasta a reapărut miraculos, așa că le-am trimis o scrisoare plină de dramatism la care n-am primit nici un răspuns. N-avea prea mare importanță, căci mi se dăduse deja o invitație oficială din partea profesorului Lomcenko din Chicago; dar când a început invazia nu făcusem încă nici un alt demers pentru a obține actele necesare, în schimb presimțeam că dacă am mai fi rămas mult la Paris, un compatriot binevoitor ar fi atras, mai devreme sau mai târziu, atenția celor interesați asupra mai multor pasaje dintr-o carte a mea, unde susțineam că Germania, împovărată de numeroasele ei păcate, era menită să rămână în veci bătaia de joc a întregii lumi.

Așa că am pornit în catastrofala noastră lună de miere. Striviți și zgâlțâiți în mijlocul acelui exod apocaliptic, așteptând trenuri cu orar incert și destinație incertă, străbătând decorul ponosit al unor orașe abstracte, trăind în crepusculul neîntrerupt al extenuării, așa am fugit; și cu cât ne îndepărtam mai tare, cu atât devenea mai limpede că ceea ce ne mâna nu era doar un nebun încătărămat, cu cizme de cavalerist și gama lui de aberații de diverse soiuri – nu, era ceva căruia el îi

servea doar ca simbol, ceva monstruos și impalpabil, un val de oroare imemorială, fără chip și fără dată, care încă mă mai ajunge din urmă chiar și aici, în vidul verde al lui Central Park.

O, a suportat destul de bine – cu un fel de veselie buimacă. Numai o dată a început să suspine din senin, într-un compartiment compătimitor de tren. „Câinele“, spunea, „câinele pe care l-am abandonat. Nu pot să-l uit pe bietul câine.“ Autenticitatea suferinței ei m-a descumpănit, căci n-avusesem niciodată câine. „Știu“, mi-a răspuns ea, „dar am încercat să-mi imaginez cum ar fi fost dacă am fi cumpărat până la urmă setterul acela. Și gândește-te că acum ar fi scheunat în spatele ușii încuiate.“ Nu fusese niciodată vorba să cumpărăm un setter.

N-aș vrea să uit nici fâșia aceea de șosea și vederea unei familii de refugiați (două femei și un copil) al căror tată sau bunic murise. Cerul era un tumult de nori negri și trandafirii, cu un mănunchi urât de raze ițindu-se de după gluga unui deal, iar mortul zăcea întins pe spate sub un platan prăfuit. Cu mâinile și scormonind cu un băț, femeile încercaseră să sape un mormânt la marginea drumului, dar pământul era prea tare; se lăsaseră păgubașe și acum stăteau alături, printre macii vlăguiți, la o oarecare depărtare de cadavru și de barba lui întoarsă către cer. Doar băiețelul se mai opintea, săpa și scormonea, până când a răsturnat o piatră plată și a uitat de obiectul eforturilor lui solemne, căci, așezat pe vine, cu gâtul lui subțire și elocvent expunând călăului întreg șiragu-i de vertebre, privea cu bucurie și uimire mii de furnici mărunte, cafenii fojgăind, încrucișându-și cărările, împrăștiindu-se în căutarea unui adăpost în Gard, în Aude, în Drôme, în Var, în Basses-Pyrénées – noi doi ne-am oprit abia la Pau.

S-a dovedit prea dificil să trecem granița în Spania, așa încât am hotărât să ne continuăm drumul spre Nisa. Într-un loc numit Faugères (unde trenul oprea zece minute), m-am strecurat cu greu prin îmbulzeală și am coborât să cumpăr ceva de mâncare. După câteva minute, când am revenit, trenul dispăruse, iar bătrânul cu vorbă împleticită răspunzător de golul sinistru care mi se căsca înainte (praf de cărbune lucind în soare între șinele goale și indiferente și o coajă singuratică

de portocală) mi-a spus cu grosolănie că oricum n-aveam nici un drept să cobor.

Într-o lume mai bună, aș fi putut da de soția mea și să-i spun ce să facă (atât biletele, cât și cea mai mare parte din bani erau la mine); dar așa, lupta mea de coșmar cu telefonul s-a dovedit zadarnică, așa că am curmat pe rând tot șirul de voci miniaturale răstindu-se înfundat la mine, am trimis două sau trei telegrame care probabil sunt pe drum abia acum, iar seara târziu am luat cursa locală spre Montpellier, căci trenul ei nu se târa mai departe de-atât. Cum n-am găsit-o acolo, aveam două posibilități: fie să merg mai departe, căci s-ar fi putut afla în trenul de Marsilia pe care eu tocmai îl pierdusem, fie să mă întorc, pentru că s-ar fi putut să mă aștepte la Faugères, de unde plecasem. Nu mai știu ce raționament încâlcit m-a dus la Marsilia și-apoi la Nisa.

Poliția n-a făcut mai nimic să mă ajute, în afară de procedura de rutină constând în a transmite niște date false la niște destinații improbabile; unul a tunat la mine că sunt o pacoste; altul a ocolit problema punând la îndoială autenticitatea certificatului de căsătorie, întrucât fusese ștampilat în ceea ce el numea partea greșită; al treilea, un *commissaire* gras cu ochi căprui și apoși, mi-a mărturisit că în timpul liber scria versuri. Am încercat să dau de diverse cunoștințe printre numeroșii ruși stabiliți sau nimeriți la Nisa. Pe aceia care aveau sânge evreiesc în vine i-am auzit vorbind despre nefericitele lor rubedenii îngrămădite în trenurile ce le duceau spre iad; și propria mea nenorocire a dobândit, prin contrast, un aer banal de irealitate, cum stăteam într-o cafenea aglomerată, cu marea de un albastru lăptos în fața mea și murmurul ca de scoică în spate, repetând iar și iar povestea masacrului și a durerii, cu paradisul cenușiu de cealaltă parte a oceanului și cu atitudinea și toanele unor consuli neîndurători.

La o săptămână după sosirea mea, un polițist în civil cu un aer plictisit a venit să mă caute și m-a condus pe o străduță întortocheată și puturoasă spre o casă afumată, pe care inscripția „Hotel“ era aproape ștearsă de murdărie și de vreme; mi-a spus că o găsiseră pe soția mea acolo. Fata pe care

mi-a arătat-o era, desigur, o străină; dar amicul meu Holmes s-a tot străduit o vreme să ne facă să mărturisim că suntem căsătoriți, în timp ce partenerul ei tăcut și musculos stătea și asculta, cu brațele goale încrucișate pe pieptul dungat.

După ce am scăpat în cele din urmă de oamenii aceia și m-am întors în cartierul unde locuiam, am trecut din întâmplare pe lângă o coadă substanțială în fața unui magazin alimentar; și acolo, printre ultimii aflați la rând, am văzut-o pe soția mea, ridicată în vârful picioarelor să vadă ce anume se găsea de vânzare. Cred că primul lucru pe care mi l-a spus a fost că speră să fie portocale.

Povestea ei era un pic confuză, dar cât se poate de banală. Se întorsese la Faugères și se dusese direct la secția de poliție, în loc să întrebe mai întâi la gară, unde îi lăsasem un mesaj. Un grup de refugiați i-a propus să li se alăture; și-a petrecut noaptea într-un magazin de biciclete în care nu mai rămăsese nici o bicicletă, pe podea, alături de trei femei mai în vârstă întinse, spunea ea, ca buștenii într-o stivă. A doua zi și-a dat seama că nu avea destui bani să ajungă la Nisa. Până la urmă, a mai împrumutat de la una dintre femeile-bușteni. Dar apoi s-a urcat într-un tren greșit și a ajuns într-un oraș al cărui nume nu și-l amintea. Era la Nisa doar de două zile, iar la biserica rusă dăduse peste niște prieteni care-i spuseseră că mă aflam acolo și întrebam de ea și că sigur o să dăm unul de altul.

Ceva mai târziu, pe când stăteam pe marginea singurului scaun din mansarda mea, cu brațele în jurul coapselor ei tinere și zvelte (își peria părul mătăsos, dându-și capul pe spate la fiecare mișcare), zâmbetul ei palid s-a preschimbat deodată într-un tremur ciudat și și-a pus mâna pe umărul meu, uitându-se în jos la mine de parcă eram o imagine reflectată într-o băltoacă, pe care o vedea atunci pentru întâia oară.

„Te-am mințit, dragul meu“, mi-a zis. „*Ia lgunia.* Am petrecut câteva nopți în Montpellier cu o brută de om pe care l-am cunoscut în tren. N-am vrut să se întâmple așa ceva. Vindea loțiuni de păr.“

Timpul, locul, caznele. Evantaiul, mănușile, masca. Mi-am petrecut noaptea aceea și multe altele smulgându-i povestea frântură cu frântură, dar nu pe de-a-ntregul. Trăiam cu

impresia bizară și neîntemeiată că trebuia mai întâi să aflu fiece detaliu, să reconstitui fiece minut și abia apoi să mă hotărăsc dacă pot îndura. Dar limita impusă acestei cunoașteri era de neatins și mi-era cu neputință să prevăd cu aproximație punctul dincolo de care să mă imaginez satisfăcut, căci, desigur, numitorul fiecărei fracțiuni de cunoaștere era, la modul potențial, infinit, cum infinit era numărul de intervale dintre fracțiunile însele.

O, prima oară fusese prea obosită ca să-i mai pese, iar data următoare nu i-a mai păsat pentru că era sigură că o părăsisem; și, din câte se părea, considera că asemenea explicații ar fi trebuit să fie un soi de consolare pentru mine, și nu absurditatea și agonia care erau de fapt. Am ținut-o așa o veșnicie, ea cedând nervos din când în când, dar revenindu-și și răspunzând întrebărilor mele imposibil de încredințat hârtiei cu șoapte înăbușite sau încercând, cu un zâmbet jalnic, să se strecoare în siguranța relativă a unor comentarii fără relevanță, iar eu apăsând întruna măseaua dureroasă până când maxilarul aproape că-mi exploda de durere, o durere arzătoare care părea cumva de preferat ușorului, dar permanentului disconfort al acceptării umile.

Și ține cont că în intervalele dintre aceste interogatorii încercam să obținem de la autoritățile reticente anumite hârtii care, la rândul lor, ne-ar fi permis să solicităm în mod legal un al treilea set de acte, care ne-ar fi ajutat să obținem un permis pe baza căruia solicitantul putea cere alte hârtii care poate că i-ar fi permis să afle cum și de ce se întâmplase totul. Pentru că, deși îmi puteam închipui acea abominabilă scenă recurentă, nu izbuteam să asociez umbrele ei grotești și îngroșate cu membrele fragile ale soției mele, care tremura și gâfâia și se topea în îmbrățișarea mea violentă.

Nu ne mai rămăsese, așadar, nimic altceva decât să ne chinuim unul pe altul, să așteptăm ore în șir la prefectură, completând formulare, discutând cu prieteni care exploraseră deja măruntaiele ascunse ale tuturor tipurilor de vize, rugându-ne de secretare și completând alte formulare, iar drept urmare lubricul și multitalentatul ei comis-voiajor s-a topit într-un amalgam alcătuit din oficiali cu rânjete ostile și

mustăți de șobolan, maldăre mucede de documente vetuste, miasme de cerneală violetă, mite strecurate sub sugative cangrenoase, muște grase gâdilând gâturi umede cu piciorușele lor reci, agile și păroase, fotografii încă umede, mișcate și ușor concave ale celor șase dubluri subumane personale, ochii tragici și politețea răbdătoare ale solicitanților născuți în Sluțk, Starodub sau Bobruisk, pâlniile și scripeții Sfintei Inchiziții, zâmbetul groaznic al bărbatului chel cu ochelari căruia i se spusese că pașaportul lui era de negăsit.

Mărturisesc că într-o seară, după o zi încă și mai detestabilă decât de obicei, m-am lăsat să cad pe o bancă de piatră, plângând și blestemând lumea asta prost întocmită în care mâini umede de consuli și *commissaires* jonglau cu milioane de vieți. Am băgat de seamă că și ea plângea și i-am spus că toate astea n-ar fi avut atâta importanță dacă n-ar fi făcut ce-a făcut.

„O să mă crezi nebună“, mi-a zis ea cu o vehemență care o clipă aproape că a transformat-o într-o făptură reală, „dar n-am făcut nimic – jur că nu. Poate că trăiesc mai multe vieți deodată. Poate am vrut să te pun la încercare. Poate că banca asta e doar un vis și noi suntem de fapt la Saratov sau pe o stea.“

Te-aș plictisi descriind cu de-amănuntul diversele etape prin care am trecut înainte de a accepta în cele din urmă versiunea inițială a motivului întârzierii ei. Nu-i vorbeam și-mi petreceam mare parte din timp de unul singur. Ea tremura și se topea, apoi apărea iarăși cu câte un flecușteț care, după socoteala ei, mi-ar fi făcut plăcere – o mână de cireșe, trei neprețuite țigări și altele asemenea –, tratându-mă cu drăgălășenia calmă și mută a unei asistente care vine și pleacă de lângă un convalescent ursuz. Am încetat să-i mai vizitez pe cei mai mulți dintre prietenii noștri comuni, fiindcă își pierduseră interesul pentru tribulațiile legate de pașaportul meu și păreau cumva ostili. Am compus câteva poeme. Am băut cât de mult vin am putut. Într-o zi, am strâns-o la pieptul meu care gemea și am plecat pentru o săptămână la Caboule, unde am stat întinși pe pietricelele rotunde și trandafirii de pe plaja îngustă. În chip ciudat, cu cât noua noastră relație părea

mai fericită, cu atât mai puternic simțeam o undă de tristețe apăsătoare, dar îmi ziceam întruna că asta e o trăsătură intrinsecă a adevăratei beatitudini.

Între timp, s-a produs o schimbare în tiparul mereu în mișcare al destinelor noastre și în sfârșit am ieșit dintr-un birou întunecos și înăbușitor cu două dolofane *visas de sortie* în mâinile mele tremurătoare. În acestea a fost injectat cum se cuvine serul SUA, după care am plecat în grabă la Marsilia și am reușit să prind bilete la următorul vapor. M-am întors și am urcat scările cu pași grei. Am văzut un trandafir într-un pahar pus pe masă – rozul de fondantă al frumuseții lui palpabile, bulele de aer parazite de-a lungul tulpinii. Cele două rochii de schimb ale ei dispăruseră, dispăruseră și pieptănul, haina în carouri și bentița mov cu fundă mov pe care o purta pe post de pălărie. Nu era nici un bilet prins cu un bold de fața de pernă, nimic altceva în toată camera care să-mi fi putut da vreun indiciu, căci, desigur, trandafirul era din soiul acela pe care poetaștrii francezi îl numesc *une cheville*.

M-am dus la Veretennikovi, care nu știau nimic; la Hellmani, care n-au vrut să-mi spună; și la Elaghini, care nu știau dacă să-mi spună sau nu. Într-un târziu, bătrâna doamnă – și știi cum e Anna Vladimirovna în momentele de cotitură – a cerut să i se aducă bastonul cu vârf de cauciuc, și-a săltat cu greu, dar plină de hotărâre, cărnurile din fotoliul ei preferat și am ieșit împreună în grădină. Acolo m-a înștiințat că, dat fiind faptul că era de două ori mai în vârstă decât mine, avea dreptul să-mi spună că sunt un bădăran și un nemernic.

Imaginează-ți scena: grădina minusculă acoperită cu pietriș, cu un ghiveci albastru de iasomie și-un chiparos singuratic; terasa cu dale crăpate unde tatăl bătrânei doamne moțăise cu un pled pe genunchi după ce se retrăsese din postul lui de guvernator în Novgorod pentru a petrece câteva seri la Nisa în amurgul vieții; cerul de un verde palid; o boare vanilată în înserarea tot mai întunecată; greierii și scârțâitul lor metalic cu două octave peste Do; și Anna Vladimirovna, cu faldurile obrajilor clătinându-se spasmodic în timp ce-mi adresa o maternă, dar nemeritată insultă.

În cele câteva săptămâni care trecuseră, dragă V., de fiecare

dată când se dusese singură în vizită la cele trei sau patru familii pe care le cunoșteam amândoi, fantomatica mea soție împuiase urechile curioase ale acelor oameni cumsecade cu o istorie extraordinară. Și anume: că se îndrăgostise nebunește de un tânăr francez care i-ar fi putut oferi un castel cu creneluri și un nume cu blazon; că mă implorase să-i acord divorțul și o refuzasem; că, de fapt, i-aș fi spus că mai degrabă aș împușca-o pe ea și-apoi pe mine decât să plec singur la New York; că îmi zisese că într-o situație similară tatăl ei se purtase ca un gentleman; că îi răspunsesem că nu dau doi bani pe *son cocu de père*.

Mai erau o sumedenie de alte detalii absurde de același soi – dar se țineau laolaltă atât de bine, încât nu e de mirare că bătrâna doamnă m-a pus să jur că n-o s-o pornesc pe urmele celor doi îndrăgostiți cu piedica pistolului trasă. S-au dus, mi-a spus ea, la un castel din Lozère. Am întrebat-o dacă l-a văzut vreodată pe bărbatul acela. Nu, dar îi văzuse fotografia. Pe când mă pregăteam să plec, Anna Vladimirovna, care se mai înmuiase, ba chiar îmi dăduse mâna să i-o sărut, și-a ieșit iarăși din fire, a lovit pietrișul cu bastonul și mi-a spus cu vocea ei puternică și groasă: „Dar e ceva pentru care n-o să te iert în veci: câinele ei, bietul animal pe care l-ai spânzurat cu mâna ta înainte de a părăsi Parisul“.

Dacă aristocratul cu stare se preschimbase în comis-voiajor ori viceversa sau dacă nu era vorba nici de unul, nici de altul, ci de rusul acela fără sare și piper care îi făcuse curte înainte de-a se mărita cu mine – asta n-avea nici cea mai mică importanță. Plecase. Se sfârșise. Aș fi fost nebun să iau de la capăt coșmarul căutării și așteptării ei.

În a patra dimineață a unei călătorii lungi și triste peste ocean, m-am întâlnit pe punte cu un doctor în vârstă, scorțos, dar simpatic, cu care jucasem șah la Paris. M-a întrebat dacă soția mea suporta greu marea aceea zbuciumată. I-am spus că mă îmbarcasem numai eu; cu un aer descumpănit, mi-a zis că o văzuse cu câteva zile înainte de a lua vaporul, și anume la Marsilia, plimbându-se – fără țintă, i se păruse lui – de-a lungul cheiului. Îi spusese că aveam să vin și eu curând, cu bagajele și biletele.

Acesta ar fi, cred eu, esențialul întregii istorii – deși, dacă o scrii, ar fi mai bine să nu dai rolul acesta unui doctor, e un procedeu uzat. În clipa respectivă am avut deodată certitudinea că ea nu existase niciodată. Să-ți mai spun ceva. Când am ajuns aici, m-am grăbit să-mi satisfac o curiozitate morbidă: m-am dus la adresa pe care mi-o dăduse cândva; s-a dovedit a fi un spațiu gol și anonim între două clădiri de birouri; am căutat numele unchiului ei în cartea de telefon; nu figura; am întrebat pe unii și pe alții, iar Gekko, care știe și toaca-n cer, mi-a adus la cunoștință că insul respectiv și soția lui cabalină erau, într-adevăr, reali, dar se mutaseră la San Francisco după ce fetița lor surdă murise.

Privind trecutul din punct de vedere grafic, văd amorul nostru mutilat ascuns în fundul unei văi cețoase dintre două masive muntoase palpabile: viața a fost reală înainte de asta și va fi reală și de acum încolo, nădăjduiesc. Nu chiar de mâine, ce-i drept. Poate de poimâine. Tu, fericit muritor, cu familia ta minunată (ce mai face Ines? dar gemenii?) și diversele-ți preocupări (ce-ți mai fac lichenii?), cu greu ai putea să-mi lămurești nenorocirea în termenii înțelegerii omenești, dar ai putea să aduci puțină lumină prin prisma artei tale.

Dar, totuși, ce păcat! Blestemată-ți fie arta, mă simt înfiorător de mizerabil. Ea se preumblă întruna acolo unde plasele cafenii sunt întinse la uscat pe galeții fierbinți, iar lumina ferfenițită a valurilor joacă pe coasta unei bărci pescărești cu sânul de funingini. Undeva, cumva, am făcut o greșeală ireparabilă. În năvoadele cafenii strălucesc ici și colo frânturi palide de solzi. Dacă nu bag de seamă, ajung tocmai la *Alep*. Cruță-mă, V.: să pui asta în titlu înseamnă să măsluiești cărțile îmbibându-le cu o otravă cumplită.

(1943)
Traducere de Anca Băicoianu

Un poet uitat

1

În 1899, în greoiul și bine căptușitul St. Petersburg al acelor vremuri, o organizație culturală proeminentă, Societatea pentru Propășirea Literaturii Ruse, a decis să celebreze cu mare fast memoria poetului Konstantin Perov, care murise cu o jumătate de veac înainte, la înflăcărata vârstă de douăzeci și patru de ani. I se spunea Rimbaud al Rusiei și, cu toate că puștiul francez îl întrecea ca valoare, această comparație nu era întru totul nejustificată. La doar optsprezece ani a compus remarcabilele *Nopți georgiene*, o „epopee onirică“ lungă și plină de înfloriturі, în care anumite pasaje sfâșie vălul decorului oriental tradițional, făcând să adie o boare divină care plasează subit efectul senzorial al adevăratei poezii chiar între omoplații cititorului.

Trei ani mai târziu, aceasta a fost urmată de un volum de poeme: între timp, pusese mâna pe cine știe care filozof german, iar câteva dintre texte sunt lamentabile din pricina tentativei grotești de a îmbina autenticul spasm liric cu o explicație metafizică a universului; dar celelalte rămân la fel de proaspete și de originale ca pe vremea când acest tânăr bizar a dislocat lexicul rus și a sucit gâtul epitetelor prăfuite, ca să facă poezia să spumege și să țipe în loc să ciripească. Majoritatea cititorilor admiră îndeosebi poemele în care tema emancipării, atât de caracteristică Rusiei anilor ’50 ai secolului XIX, este exprimată într-un șuvoi admirabil de elocvență obscură, care, după cum afirma un critic, „nu-ți spune cine e

dușmanul, dar te face să arzi de nerăbdare să pornești la luptă“. Eu, unul, le prefer pe cele mai pure și, totodată, mai bolovănoase, cum ar fi „Țiganul“ sau „Liliacul“.

Perov era fiul unui mic moșier despre care nu se știe altceva decât că a încercat să aclimatizeze arbori de ceai pe proprietatea lui de lângă Luga. Tânărul Konstantin (ca să împrumutăm tonul biografiilor) și-a petrecut majoritatea timpului în St. Petersburg, dedicându-se unor vagi studii universitare, apoi încercând să-și găsească o vagă slujbă de funcționar – despre îndeletnicirile lui nu se cunoaște mare lucru, în afară de informațiile banale care se pot deduce din caracteristicile generale ale mediului său. Un pasaj din corespondența faimosului poet Nekrasov, care l-a întâlnit la un moment dat într-o librărie, ne oferă imaginea unui tânăr timid și dezechilibrat, „stângaci și sălbatic“, cu „ochi de copil și umeri de hamal“.

Figurează, de asemenea, într-un raport al poliției, unde se menționează că „discuta pe un ton scăzut cu alți doi studenți“ într-o cafenea de pe bulevardul Nevski. Iar despre sora lui, măritată cu un negustor din Riga, se spune că îi deplângea aventurile sentimentale în fața cusătoreselor și-a spălătoreselor. În toamna lui 1849 i-a făcut o vizită tatălui său, cu scopul bine precizat de a-i cere bani pentru o călătorie în Spania. Acesta, un ins cu reacții lipsite de subtilitate, i-a cârpit o palmă; după câteva zile, bietul băiat s-a înecat în timp ce se scălda în râul din apropiere. Hainele pe care le purta și un măr pe jumătate mâncat au fost găsite sub un mesteacăn, dar trupul n-a fost descoperit niciodată.

Posteritatea lui a fost fragilă: un pasaj din *Nopțile georgiene*, mereu același, în toate antologiile; un articol înflăcărat al criticului radical Dobrolubov, din 1859, ridicând în slăvi aluziile revoluționare din poemele lui cele mai slabe; și opinia răspândită prin anii ’80 că atmosfera reacționară a înăbușit și în cele din urmă a distrus un talent autentic, deși nedeplin format – asta era tot.

În anii ’90 ai secolului trecut, din pricina unui interes mai pronunțat pentru poezie, care a coincis, cum se întâmplă câteodată, cu o perioadă de intransigență și obtuzitate politică,

versurile lui Perov au făcut obiectul unei redescoperiri subite, în vreme ce, pe de altă parte, spiritele liberale erau mai degrabă înclinate să urmeze linia trasată de Dobrolubov. Subscripția pentru un monument care să fie instalat într-una dintre grădinile publice s-a dovedit un succes. Un editor important a adunat toate frânturile de informații disponibile referitoare la biografia poetului și i-a publicat operele complete într-un volum destul de substanțial. Revistele cu apariție lunară au prezentat în paginile lor câteva articole academice pe această temă. Întâlnirea comemorativă, care avea loc într-una dintre cele mai bune săli ale capitalei, a atras o mulțime de spectatori.

2

Cu câteva minute înainte de începere, când vorbitorii erau încă adunați într-o mică sală de ședințe din spatele scenei, ușa s-a deschis brusc și în încăpere a pătruns un bătrân voinic, îmbrăcat într-o redingotă care cunoscuse – pe el sau pe altcineva – și vremuri mai bune. Fără a acorda nici cea mai mică atenție admonestărilor unor studenți cu brasarde, care, în calitatea lor de supraveghetori, încercau să-l rețină, s-a îndreptat plin de demnitate către membrii comitetului, a făcut o plecăciune și a spus:

— Eu sunt Perov.

Un prieten al meu, aproape de două ori mai vârstnic decât mine, rămas astăzi singurul martor ocular al acelui eveniment, mi-a spus că președintele comitetului (care, în calitatea lui de redactor-șef al unui ziar, era obișnuit cu tot felul de nepoftiți excentrici) a zis fără să ridice măcar privirea:

— Dați-l afară.

Nimeni n-a schițat însă nici un gest, poate pentru că ne suntem capabili să dăm dovadă de un dram de politețe față de un om în vârstă care este, din câte se pare, beat criță. Omul s-a așezat la masă și, alegându-l pe acela care părea mai blajin din comitet, Slavski, traducătorul lui Longfellow, Heine și Sully-Prudhomme (și ulterior membru al grupării teroriste), l-a

întrebat pe un ton foarte natural dacă „banii de monument“ fuseseră deja strânși și, dacă da, când putea intra în posesia lor.

Toate mărturiile confirmă faptul că această cerere a fost exprimată pe un ton neobișnuit de calm. Nu a încercat să-și impună punctul de vedere. Pur și simplu l-a enunțat, de parcă posibilitatea să nu i se dea crezare nici nu i-ar fi trecut prin minte. Iar ceea ce impresiona cel mai tare era că în momentele de început ale acestei afaceri bizare, în camera aceea izolată, printre domnii aceia distinși, individul acesta cu barbă patriarhală, ochi de un căprui șters și nas borcănat întreba cu aerul cel mai liniștit din lume despre suma încasată, fără să catadicsească măcar să producă genul de dovezi pe care un impostor obișnuit și-ar fi dat osteneala să le falsifice.

— Sunteți rude? a întrebat cineva.

— Mă numesc Konstantin Konstantinovici Perov, a răspuns răbdător bătrânul. Mi s-a dat de înțeles că un membru al familiei mele se găsește în sală, dar nu e nici în asta, nici în cealaltă.

— Câți ani aveți? l-a întrebat Slavski.

— Șaptezeci și patru, a răspuns bătrânul, dintre care ultimii secetoși.

— Sunteți, fără doar și poate, conștient de faptul că poetul a cărui amintire o comemorăm în seara aceasta s-a înecat în râul Oredej acum exact cincizeci de ani, a rostit actorul Iermakov.

— *Vzdor* („Prostii“), i-a întors-o bătrânul. Am avut motivele mele să înscenez treaba asta.

— Și acum, dragă prietene, a intervenit președintele, chiar cred că e momentul să pleci.

Și l-au scos din minte și s-au îngrămădit pe scena auster iluminată, unde o altă masă prezidențială, acoperită cu o solemnă pânză roșie și cu necesarul număr de scaune în spatele ei, hipnotiza de o bună bucată de vreme publicul cu strălucirea tradiționalei sale carafe. În stânga acesteia, putea fi admirat tabloul în ulei împrumutat de galeria de artă Șeremetevski cu ocazia evenimentului: îl înfățișa pe Perov la vârsta de douăzeci și doi de ani, un tânăr smead, cu plete romantice și gulerul cămășii descheiat. Șevaletul pe care era

așezată pictura fusese acoperit pios cu frunze și flori. În fața lui se găsea un pupitru cu altă carafă, iar un pian de concert aștepta în culise să fie adus pe scenă mai târziu, pentru partea muzicală a spectacolului.

Sala era ticsită cu literați, avocați luminați, profesori, cercetători, studenți entuziaști de ambe sexe și alte asemenea persoane. Câțiva agenți neînsemnați ai poliției secrete fuseseră însărcinați să asiste la eveniment, așezați în sală așa încât să nu bată la ochi, căci guvernul știa din proprie experiență că cele mai scrobite întruniri culturale aveau curioasa înclinație de a degenera într-o orgie de propagandă revoluționară. Faptul că unul dintre primele poeme ale lui Perov conținea o aluzie voalată, dar laudativă la adresa insurecției din 1825 era un motiv întemeiat de a-și lua anumite măsuri de precauție: nu se știe niciodată ce se poate întâmpla când sunt rostite în public fraze ca „suspinul sumbru al zadei siberiene vorbește minereului din adâncuri“ (*sibirski piht ugrîmîi șoroh s podzemnoi snosița rudoi*).

Conform unuia dintre rapoarte, „curând am băgat de seamă că ceva ce semăna pe departe cu o încăierare dostoievskiană [autorul se referă la celebrul capitol al bufonadei din *Demonii*] crea o atmosferă de stânjeneală și suspans“. Asta se datora faptului că bătrânul domn îi urmase hotărât pe scenă pe cei șapte membri ai comitetului jubiliar și încercase să se așeze cu ei la masă. Președintele, al cărui scop principal era să evite o bruftuială în văzul publicului, a făcut tot posibilul să-l împiedice. Sub masca unui zâmbet politicos, i-a șoptit venerabilului ins că va cere să fie scos din sală dacă nu dă drumul scaunului al cărui spătar Slavski, cu un aer nonșalant, dar o strânsoare de fier, încerca să i-l smulgă pe neobservate din mâna bătătorită. Bătrânul s-a încăpățânat, dar scaunul i-a scăpat din mână și n-a mai avut astfel pe ce să se așeze. S-a uitat în jur, a văzut în culise taburetul de la pian și l-a adus netulburat pe scenă cu o fracțiune de secundă înainte ca mâinile unui supraveghetor nevăzut să încerce să i-l ia. S-a așezat la o oarecare distanță de masa prezidiului și a devenit numaidecât principalul exponat.

În punctul acesta, comitetul a făcut greșeala fatală de a și-l

scoate iarăși din minte: cu toții erau, dați-mi voie să repet, dornici să evite o scenă; și, în plus, hortensia albastră de lângă șevalet ascundea pe jumătate privirii lor prezența sa odioasă. Din nefericire, bătrânul domn era cum nu se poate mai vizibil pentru public așezat așa, pe piedestalul lui de ocazie (a cărui capacitate de rotație era sugerată de un scârțâit repetat), unde și-a scos ochelarii din toc și, rotunjindu-și buzele, a suflat peste lentile, imperturbabil și în largul lui, cu capu-i venerabil, hainele negre și ponosite și botinele cu elastic ce aminteau, simultan, de un sărman profesoraș rus și de un prosper antreprenor rus de pompe funebre.

Președintele s-a dus la pupitru și și-a început discursul introductiv. Șoaptele s-au întins în public ca cercurile-n apă, căci, cum era firesc, cu toții voiau să știe cine era bătrânul cu pricina. Cu ochelarii bine așezați pe nas și mâinile pe genunchi, acesta s-a uitat pieziș către portret, apoi s-a întors și a examinat primul rând de scaune. Cei care i-au întors privirea nu s-au putut împiedica să penduleze între domul strălucitor al capului său și cel buclat al portretului, căci în timpul îndelungatului discurs al președintelui împrejurările intrării sale în scenă ajunseseră la urechile tuturor, iar imaginația unora începuse să jongleze cu posibilitatea ca un poet aparținând unei epoci aproape legendare în care manualele îi amenajaseră un exil confortabil, o creatură anacronică, o fosilă vie în plasa unui pescar neștiutor, un fel de Rip van Winkle, să asiste, în jalnica-i senilitate, la reuniunea dedicată tinereții sale sclipitoare.

— ... fie ca numele lui Perov, a încheiat președintele, să nu fie uitat în veci de Rusia înzestrată cu gândire. Tiutcev a spus că țara noastră își va aminti mereu de Pușkin, așa cum ne amintim de prima iubire pe care am trăit-o. În ce-l privește pe Perov, am putea afirma că el a fost prima experiență rusă a libertății. Unui observator superficial i s-ar putea părea că această libertate se limitează la fenomenala bogăție a imaginilor sale poetice, care se adresează mai mult artistului decât cetățeanului. Dar noi, reprezentanții unei generații mai austere, suntem înclinați să descoperim pentru folosul nostru o semnificație mai adâncă, mai vitală, mai umană și mai socială

în versuri ca acestea:

Când cel din urmă petic de zăpadă în umbra zidului de cimitir se-ascunde,
iar în vecini un armăsar de abanos și-arată lustrul
fugar albastru în fugarul soare de april,
iar bălțile de apă-s tot atâtea raiuri strânse-n căușul negru al mâinilor de lut,
atunci în paltonașu-i zdrențuit inima mea pornește
să vadă, rând pe rând, săracii, orbii, rătăciții,
spinări încovoiate trudind din greu să umfle-al lumii pântece,
pe toți acei ai căror ochi, acoperiți de solzii patimii și-ai grijii, nu văd
nici peticul de nea, nici armăsaru-albastru, nici minunea apei.

A urmat un ropot de aplauze, dar curând printre acestea s-au insinuat, dizarmonic, hohote de râs; căci pe când președintele, cutremurat încă de cuvintele pe care tocmai le rostise, se întorcea la masă, străinul cel bărbos s-a ridicat și mulțumea pentru aplauze cu înclinări smucite ale capului și fluturări stângace ale mâinii, cu o expresie în care se îmbinau recunoștința politicoasă și o oarecare nerăbdare. Slavski împreună cu doi supraveghetori au făcut o încercare disperată să-l scoată pe sus de pe scenă, dar din public au izbucnit strigăte de „Rușine, rușine!“ și „*Astavte starika!*“ („Lăsați-l pe bătrân în pace!“).

Într-unul din rapoarte se insinua că existaseră complici în rândul spectatorilor, dar cred că mila colectivă, atunci când se naște la fel de spontan ca ura colectivă, este o explicație suficientă pentru întorsătura pe care tindeau să o ia lucrurile. În ciuda faptului că trebuia să înfrunte trei bărbați, *starik*-ul a reușit să-și păstreze demnitatea intactă, iar când atacatorii lui nu prea convinși s-au retras și el și-a reluat locul pe taburetul care fusese răsturnat în timpul scurtei lupte, din public s-a auzit un murmur de satisfacție. Dar, cu toate acestea, tristul adevăr este că atmosfera acelei întruniri fusese iremediabil afectată. Cei mai tineri și mai neciopliți dintre spectatori începuseră să se distreze copios. Președintele, cu nările

tremurând, și-a turnat un pahar cu apă. Doi agenți ai poliției secrete schimbau priviri precaute din două colțuri ale sălii.

3

Discursul președintelui a fost urmat de raportul trezorierului privind sumele primite din partea diverselor instituții și persoane particulare pentru ridicarea monumentului lui Perov într-un parc de la periferie. Bătrânul a scos tacticos din buzunar un petic de hârtie și un ciot de creion și, cu hârtia pe genunchi, a prins să-și noteze sumele menționate. După care nepoata surorii lui Perov a apărut pentru câteva clipe pe scenă. Acest punct anume din program le crease organizatorilor oarecare dificultăți, căci persoana cu pricina, o tânără grasă, palidă ca ceara și cu ochi bulbucați, era tratată de melancolie într-un azil pentru bolnavi psihic. Cu gura schimonosită și îmbrăcată din cap până-n picioare într-un roz patetic, a fost expusă câteva momente privirii publicului, apoi i s-a făcut vânt în brațele ferme ale unei angajate zdravene de la azil.

Când Iermakov, care pe vremea aceea era favoritul amatorilor de teatru, un fel de *beau ténor* al lumii dramatice, a început să recite cu vocea lui suavă tirada prințului din *Nopți georgiene*, a devenit limpede că până și cei mai fideli admiratori ai săi erau mai captivați de reacțiile bătrânului decât de calitatea recitării. La versurile

Metalul de-i nemuritor, atunci prin preajmă
se-ascunde nasturele lucitor ce l-am pierdut
pe când aveam vreo șapte ani aci-n grădină.
Găsiți-mi-l și am să știu astfel
că nici un suflet nu-i pierdut, uitat, stingher,

stăpânirea lui de sine a cedat pentru întâia oară și, desfășurând meticulos o ditamai batista, și-a suflat nasul cu o asemenea vigoare, că ochii umbriți și strălucitori ai lui Iermakov au fugit în lături ca aceia ai unui bidiviu speriat.

Batista a dispărut printre cutele hainei și doar *după* aceea

spectatorii din primele rânduri au băgat de seamă că lacrimile îi curgeau în spatele ochelarilor. N-a încercat să și le șteargă, deși o dată sau de două ori și-a dus mâna cu degetele răsfirate ca niște gheare până în dreptul ochelarilor, dar a lăsat-o iar să cadă, de parcă s-ar fi temut că printr-un astfel de gest (și acesta a fost punctul culminant al delicatei capodopere) ar fi atras atenția asupra acelor lacrimi. Aplauzele asurzitoare de la finalul recitalului erau, de bună seamă, mai degrabă un tribut pentru spectacolul oferit de bătrân decât pentru poemul însuși în lectura lui Iermakov. Apoi, când aplauzele s-au stins, străinul s-a ridicat și s-a îndreptat spre marginea scenei.

Membrii comitetului n-au făcut nici o încercare să-l oprească, și asta din două motive. Unu: exasperat de comportamentul bătător la ochi al bătrânului, președintele ieșise o clipă ca să dea un anumit ordin. Doi: un vălmășag de îndoieli năstrușnice începuse să-i frământe pe unii dintre organizatori, așa încât atunci când bătrânul s-a rezemat în coate de pupitru era o liniște deplină.

— Și asta-i faima, a zis el cu o voce atât de hârâită încât din rândurile din spate i s-a strigat „*Gromce, gromce!*“ („Mai tare, mai tare!“). Spuneam că asta-i faima, a repetat el, privind posomorât la public pe deasupra ochelarilor. O mână de poeme frivole, cuvinte făcute să clincăne, să cloncăne, și iată că numele cuiva e pomenit de parcă ar fi fost de vreun folos acestei lumi! Nu, domnilor, nu vă legănați cu iluzii! Imperiul și tronul tătucului nostru, țarul, sunt încă la locul lor, asemenea, în trăinicia lor de neclintit, c-un fulger înghețat, iar tânărul nesăbuit ce cu o jumătate de veac în urmă mâzgălea versuri de revoltă e azi un bătrân cu frica legii, pe care oamenii de bine îl respectă. Un bătrân care, dacă-mi permiteți să adaug, vă cere ajutorul. Sunt victima dezlănțuirilor naturii: pământul pe care l-am stropit cu sudoare, mieii pe care i-am hrănit cu mâna mea, grâul pe care l-am văzut unduindu-și brațele aurii…

În momentul acela, doi polițiști solizi l-au luat de acolo fără întârziere și fără zarvă. Spectatorii au mai surprins doar o imagine fugară în timp ce era dus spre ieșire: cu plastronul într-o parte, barba-n cealaltă, o pereche de cătușe la mâini, dar cu aceeași gravitate și privirea tot plină de mândrie.

În articolele care descriau evenimentul, marile cotidiene s-au referit numai în treacăt la „regretabilul incident“ care îl tulburase. Doar infamul *Jurnal de St. Petersburg*, o fițuică mizerabilă și reacționară scoasă de frații Herstov și destinată păturilor de jos ale clasei de mijloc și fericitului lumpenproletariat sărac cu duhul, a publicat o serie de articole incendiare care susțineau că acel „incident regretabil“ era nici mai mult, nici mai puțin decât întoarcerea adevăratului Perov.

4

Între timp, bătrânul își găsise adăpost în casa lui Gromov, un negustor putred de bogat și de-o excentricitate vulgară, care colecționa călugări vagabonzi, vindecători și „pogromistici“. *Jurnalul* a publicat interviuri cu impostorul. În cuprinsul lor, acesta spunea lucruri îngrozitoare despre „lacheii partidei revoluționare“ care l-au lipsit de identitate și l-au jefuit de banii care i se cuveneau, bani pe care își propusese să-i obțină printr-o sentință judecătorească de la editorul care publicase operele complete ale lui Perov. Un erudit bețivan care gravita în jurul casei Gromov a subliniat asemănarea (din nefericire izbitoare) dintre fizionomia bătrânului și cea a portretului.

A apărut apoi o descriere detaliată, dar absolut neverosimilă a felului în care își înscenase sinuciderea ca să poată duce o viață creștinească în adâncul Sfintei Rusii. Avusese tot soiul de meserii: negustor ambulant, păsărar, plutaș pe Volga, apoi sfârșise prin a cumpăra o bucată de pământ într-o provincie îndepărtată. Am văzut un exemplar dintr-o broșură sordidă, *Moartea și învierea lui Konstantin Perov*, pe care o vindeau pe străzi cerșetorii dârdâind de frig, împreună cu *Aventurile marchizului de Sade* și *Memoriile unei amazoane*.

Dar lucrul cel mai important pe care l-am descoperit scotocind prin arhive îngălbenite a fost o fotografie ștearsă a impostorului bărbos, suit pe piedestalul de marmură al monumentului neterminat al lui Perov dintr-un parc despuiat de frunze. Se ține foarte drept, cu brațele încrucișate la piept;

poartă o căciulă rotundă de blană și galoși noi, dar n-are palton; la picioarele lui e strâns un mic grup de susținători, iar fețele lor, mici pete albe, privesc spre obiectiv cu ochii aceia rotunzi ca un buric și mulțumiți de sine pe care-i poți vedea în pozele vechi cu clici pornite pe linșaj.

Dată fiind atmosfera aceasta de huliganism pompos și înfumurare reacționară (atât de apropiată de tendințele guvernamentale ale Rusiei, fie că țarul se numea Nicolae, Alexandru sau Iosif), inteligheția nu putea suporta viziunea catastrofală a identificării lui Perov cel pur, înflăcărat, cu înclinații revoluționare, așa cum se vădea din poeziile lui, cu un moș grosolan bălăcindu-se în mocirla dintr-o cocină vopsită în culori țipătoare. Partea tragică era însă că, dacă nici Gromov, nici frații Herstov nu credeau că bufonul lor era însuși Perov, mulți oameni cinstiți și cultivați deveniseră obsedați de gândul chinuitor că respinseseră Adevărul și Dreptatea.

După cum se spune într-o scrisoare recent publicată a lui Slavski către Korolenko, „te cutremuri la gândul că darul unui destin fără precedent în istorie, învierea, asemeni celei a lui Lazăr, a unui mare poet al trecutului, ar putea fi nesocotit cu nepăsare – ba mai mult, judecat drept o înșelăciune diabolică pusă pe seama unui om a cărui singură crimă a fost o jumătate de secol de tăcere și câteva minute de delir“. Formularea e confuză, dar înțelesul e clar: Rusia intelectuală se temea mai puțin de posibilitatea de-a fi înșelată decât de aceea de a plăti pentru o eroare grosolană. Și mai era un lucru de care se temea încă mai mult, și anume distrugerea unui ideal; căci radicalul este gata să surpe din temelii întreaga lume, dar să lase neatins un fleac oarecare, oricât de prăfuit sau îndoielnic, pe care, dintr-un motiv sau altul, radicalismul l-a sanctificat.

Se spune că în cadrul unei întruniri secrete a Societății pentru Propășirea Literaturii Ruse numeroasele epistole vituperante trimise de bătrân au fost comparate de experți, cu toată atenția cuvenită, cu o scrisoare foarte veche aparținându-i poetului, pe atunci adolescent. Fusese descoperită într-o arhivă particulară, se credea că este singurul text olograf al lui Perov și nimeni, cu excepția savanților care-i scrutau cerneala

palidă, nu știa de existența ei. Nici noi nu știm ce au descoperit aceștia.

Se mai zvonește că s-au strâns niște bani și s-a luat legătura cu bătrânul fără știrea scârbavnicilor lui tovarăși. Se pare că i s-ar fi promis o alocație lunară substanțială, cu singura condiție de-a se întoarce la pământul lui și de-a rămâne acolo, în tăcerea și uitarea de rigoare. Și se mai pare că oferta a fost acceptată, căci bătrânul a dispărut la fel de brusc cum apăruse, iar Gromov s-a consolat de pierderea sursei sale de amuzament adoptând un hipnotizator dubios de origine franceză, care, după un an sau doi, avea să se bucure de un oarecare succes la curtea țarului.

Monumentul a fost dezvelit după tipic și a devenit favoritul incontestabil al porumbeilor din zonă. În ce privește operele complete, vânzările au scăzut cu tact pe la jumătatea ediției a patra. Și, în sfârșit, la câțiva ani după aceea, cel mai bătrân, deși nu neapărat și cel mai înțelept, dintre locuitorii regiunii unde se născuse Perov i-a spus unei doamne ziariste că-și amintește că tatăl lui i-a povestit cum descoperise odată un schelet într-o porțiune a râului plină de trestii.

5

Asta ar fi fost tot dacă n-ar fi venit Revoluția, care a întors brazde de pământ roditor, împreună cu rădăcini albe de plante și râme grase, violete, care altminteri ar fi rămas îngropate. Când, la începutul anilor ’20, în orașul întunecat, înfometat, dar cuprins de-o frenezie morbidă au apărut tot soiul de instituții culturale bizare (librării în care scriitori faimoși, dar ajunși la sapă de lemn își vindeau singuri propriile cărți și altele asemenea), un ins oarecare a câștigat banii din care putea trăi câteva luni amenajând un mic muzeu Perov, iar asta a dus la o a doua înviere.

Exponatele? Toate, mai puțin unul (scrisoarea). Un trecut la mâna a doua într-o sală ponosită. Ochii migdalați și buclele brune ale prețiosului portret Șeremetevski (cu o crăpătură în dreptul gulerului descheiat, sugerând o tentativă de

decapitare); un volum uzat din *Nopți georgiene* despre care se credea că i-ar fi aparținut lui Nekrasov; o fotografie oarecare a școlii de țară construite pe locul unde tatăl scriitorului avusese o casă și-o livadă. O mănușă veche uitată de un vizitator. Câteva ediții din operele lui Perov, aranjate astfel încât să ocupe cât mai mult spațiu cu putință.

Și pentru că aceste biete relicve tot mai refuzau să alcătuiască un frumos tablou de familie, li s-au adăugat câteva obiecte de epocă, precum halatul purtat de un celebru critic radical în biroul său rococo și lanțurile pe care le purtase în închisoarea-i siberiană de bușteni. Dar cum nici astea, nici portretele diverșilor scriitori din vremea aceea nu erau destul de substanțiale, în mijlocul acelei încăperi lugubre a fost instalată macheta primului tren care a circulat în Rusia (pe la 1840, între St. Petersburg și Țarskoe Selo).

Bătrânul, acum trecut bine de nouăzeci de ani, dar încă adunat la vorbă și cu spinarea îndeajuns de dreaptă, te conducea prin încăpere de parcă ar fi fost gazda, iar nu îngrijitorul, ceea ce crea impresia ciudată că avea să te conducă în următoarea (inexistentă) încăpere, unde trebuia să se servească cina. Dar tot ceea ce poseda de fapt era o sobă îndărătul unui paravan și lavița pe care dormea; dacă îți cumpărai însă una din cărțile expuse spre vânzare la intrare, îți oferea, cu aerul cel mai firesc, un autograf.

Apoi, într-o dimineață, femeia care-i aducea mâncarea l-a găsit întins pe laviță, fără suflare. Trei familii certărețe au locuit o vreme în muzeu și în curând din exponate n-a mai rămas nimic. Și, ca și cum o mână uriașă ar fi sfâșiat, foșnind asurzitor, un snop de pagini dintr-un vraf de cărți sau ca și cum un scriitor de povestiri ușoare ar fi închis un duh al ficțiunii în amfora veracității sau ca și cum…

Dar nu contează. Într-un fel sau altul, în următorii douăzeci de ani sau cam așa Rusia a pierdut orice legătură cu poezia lui Perov. Tinerii cetățeni sovietici știu despre operele lui la fel de puțin ca despre ale mele. Va veni, fără îndoială, timpul când va fi republicat și admirat din nou; și totuși nu poți alunga senzația că, la cum stau lucrurile acum, lumea suferă o pierdere însemnată. Și, totodată, se ridică întrebarea cum îl vor

privi istoricii viitorului pe bătrân și revendicarea lui. Dar asta e, desigur, o chestiune de importanță secundară.

(1944)
Traducere de Anca Băicoianu

Timp și reflux

1

În primele zile înfloritoare ale convalescenței după o boală grea, căreia nimeni, cu atât mai puțin pacientul însuși, nu se aștepta ca un organism de nouăzeci de ani să-i reziste, dragii mei prieteni Norman și Nura Stone mi-au recomandat să prelungesc această perioadă de acalmie din studiile mele științifice și să mă relaxez dedându-mă unei activități benigne, să joc, de pildă, *brazzle* sau pasiență.

Primul iese din discuție, căci descoperirea numelui unui oraș din Asia sau a titlului unui roman spaniol în labirintul silabelor învălmășite pe ultima pagină a ziarului de seară (o ispravă pe care cea mai mică strănepoată a mea o îndeplinește cu mare entuziasm) mi se pare mult mai solicitantă decât să te joci cu niște țesuturi animale. Pasiența, pe de altă parte, merită luată în calcul, mai ales dacă ești sensibil la contraponderea ei intelectuală; căci a-ți așterne amintirile nu e tot un astfel de joc, în care îți împarți singur evenimentele și emoțiile în cursul unei rememorări tihnite?

Se povestește că Arthur Freeman i-ar fi descris pe autorii de memorii ca pe niște oameni cu prea puțină imaginație ca să scrie literatură și cu o memorie prea scurtă ca să scrie adevărul. În acest crepuscul al exprimării de sine trebuie să mă scald și eu. Asemenea altor bătrâni înaintea mea, am descoperit că evenimentele apropiate în timp sunt supărător de confuze, pe când la capătul tunelului strălucesc culoarea și

lumina. Văd limpede fiece lună din 1944 sau 1945, dar anotimpuri întregi îmi apar începețoșate dacă mă gândesc la 1997 sau 2012. Nu pot să-mi aduc aminte numele eminentului om de știință care a criticat ultima mea lucrare și am uitat, de asemenea, cum l-au numit apărătorii mei la fel de eminenți. N-aș putea spune fără să stau pe gânduri în ce an ramura embriologică a Societății Iubitorilor Naturii din Reykjavik m-a ales membru corespondent sau când anume Academia Americană de Științe mi-a acordat cel mai prestigios premiu al său. (Îmi amintesc, totuși, nespusa plăcere pe care mi-au făcut-o ambele distincții.) La fel, un om privind printr-un telescop gigantic nu vede norii care plutesc într-o zi de toamnă blândă deasupra livezii lui pline de vrajă, ci, așa cum răposatul profesor Alexander Ivancenko, regretatul meu coleg, a zărit în două rânduri, fojgăiala hesperozoarelor într-un crater umed de pe Venus.

Fără îndoială că „nenumăratele imagini nebuloase“ pe care le-am moștenit de pe urma artei fotografice seci, plate și ciudat de triste a veacului trecut sporesc impresia de irealitate pe care acesta le-o stârnește persoanelor ce nu și-l amintesc; dar fapt este că oamenii care populau această lume pe vremea copilăriei mele li se par generațiilor de azi mult mai străini decât ei, la rândul lor, îi simțeau pe cei din secolul XIX. Și asta fiindcă încă mai erau cufundați până la brâu în pudibonderia și prejudecățile de-atunci. Se agățau de tradiție ca vițele de un trunchi mort. Mâncau adunați la mese mari, șezând țepeni pe scaune tari de lemn. Veșmintele erau compuse din mai multe părți, care, pe deasupra, conțineau relicve inutile ale cine știe cărei mode revolute (ca să se îmbrace dimineața, un orășean trebuia să treacă vreo treizeci de nasturi prin treizeci de butoniere, să facă trei funde și să se caute prin cincisprezece buzunare).

În scrisorile lor li se adresau unor străini cu ceea ce ar fi – în măsura în care cuvintele acestea au un sens – echivalentul lui „iubite maestre“, iar semnătura așternută, chipurile, pentru totdeauna era precedată de o bălmăjeală care exprima devotamentul imbecil față de o persoană a cărei existență îl lăsa pe semnatar cu totul rece. Aveau o înclinație atavică de a

atribui societății drepturi și calități pe care le refuzau individului. Economia politică îi obseda aproape în aceeași măsură în care teologia îi obsedase pe strămoșii lor. Erau superficiali, nepăsători și obtuzi. Tindeau, mai mult decât alte generații, să ignore personalitățile remarcabile, lăsându-ne nouă onoarea de a-i descoperi pe clasicii acelei perioade (astfel, Richard Sinatra a rămas, cât timp a trăit, un „pădurar“ anonim care visa sub un pin din Telluride sau își citea uluitoarele versuri veverițelor din rezervația San Isabel, pe când un alt Sinatra, un scriitor minor, având și el rădăcini orientale, era cunoscut de toată lumea).

Fenomene alobiotice elementare i-au determinat pe așa-zișii lor spiritualiști să facă cele mai stupide conjecturi transcendentale posibile, iar pe așa-zisul bun-simț popular să ridice din umerii săi lați, cu o ignoranță la fel de stupidă. Denumirile pe care le folosim noi pentru diviziunile temporale lor le-ar fi sunat ca niște numere de „telefon“. Se jucau cu electricitatea în fel și chip, fără să aibă nici cea mai vagă idee despre ce era cu adevărat – și nu e de mirare că descoperirea întâmplătoare a naturii ei a constituit o surpriză oribilă (pe atunci eram deja om în toată firea și mi-l amintesc foarte bine pe bătrânul profesor Andrews suspinând de i se rupea inima în plin campus, în mijlocul unei mulțimi uluite).

Dar în ciuda tuturor acestor obiceiuri ridicole și a complicațiilor în care era vârâtă, lumea tinereții mele era o lume bravă și dură, care înfrunta orice vitregie cu un strop de umor sec și pornea flegmatică spre îndepărtate câmpuri de luptă, ca să pună capăt vulgarității sălbatice a unui Hitler sau Alamillo. Iar de i-aș da frâu liber, multe ar fi lucrurile luminoase și blânde, senine și minunate pe care memoria mea pasionată le-ar găsi în trecut – și atunci vai ție, prezent, căci nu se știe ce ar fi în stare să facă un bătrân încă în putere dacă și-ar pune mintea. Dar gata cu asta. Istoria nu e specialitatea mea, așa încât poate că ar fi mai bine să mă întorc spre ceva mai personal, altfel o să mi se spună, după cum îi spune domnului Saskacevanov cel mai fermecător personaj din literatura contemporană (fapt confirmat de strănepoata mea, care citește mai mult decât mine), că „fiecare greieraș are

propriul creieraș“ și n-ar trebui să se bage peste bărzăuni și alți „cântăreți ai verii“.

2

M-am născut la Paris. Mama a murit când eram încă în scutece, așa că nu mi-o amintesc decât ca pe o zonă imprecisă de dulce căldură lacrimală dincolo de pragul memoriei iconografice. Tata dădea lecții de muzică și era el însuși compozitor (încă mai păstrez cu drag un vechi program de spectacol în care numele lui figurează alături de acela al unui rus celebru); după ce am terminat facultatea, a murit de o obscură boală de sânge, în perioada Războiului Sud-American.

Aveam șapte ani când el și cu mine, împreună cu cea mai drăguță bunică pe care a avut vreodată norocul s-o aibă un copil, am părăsit Europa, unde o națiune degenerată supunea rasa căreia îi aparțin unor chinuri indescriptibile. În Portugalia, o femeie mi-a dat cea mai mare portocală pe care am văzut-o în viața mea. La pupa vaporului, două tunuri mici acopereau siajul întortocheat, prevestitor de rău. Un grup de delfini executa solemne salturi mortale. Bunica îmi citea o poveste despre o sirenă care a căpătat o pereche de picioare. Briza curioasă lua și ea parte, răsfoind violent paginile ca să vadă ce avea să se întâmple mai departe. Cam atât îmi amintesc despre călătoria aceea.

Ajungând la New York, călătorii în spațiu erau la fel de uimiți pe cât ar fi fost și călătorii în timp de demodații „zgârie-nori“; denumirea era nepotrivită, căci legătura lor cu cerul, mai ales la sfârșitul eteric al unei zile caniculare, departe de a sugera zgârierea, era negrăit de delicată și senină: ochilor mei de copil, care priveau peste întinderea parcului ce odinioară înfrumusețea centrul orașului, aceștia le apăreau îndepărtați, liliachii și ciudat de acvatici, căci primele lor lumini timide se amestecau cu nuanțele apusului, dezvăluind, cu un fel de candoare visătoare, interiorul pulsând al acelor structuri semitransparente.

Copii negri ședeau cuminți pe stâncile artificiale. Copacii își

purtau dubla denumire latină înscrisă pe trunchi, așa cum șoferii taxiurilor îndesate, strălucitor colorate, scarabeice (asociate, la modul generic, în mintea mea cu unele mașinării la fel de strălucitor colorate, asupra constipației muzicale a cărora monedele funcționau ca un laxativ miraculos) își aveau prinsă pe spate fotografia îngălbenită; căci trăiam în epoca Identificării și Clasificării, vedeam personalitatea oamenilor și a obiectelor în termeni de nume și prenume și nu credeam în existența a ceva nenumit.

Într-o piesă recentă și încă apreciată despre America desuetă a anilor ’40 care-au-trecut-în-zbor, rolul vânzătorului de băuturi la dozator a fost înzestrat cu o remarcabilă strălucire, însă favoriții și plastronul scrobit sunt absurd de anacronice, iar pe vremea mea nu se practica răsucirea neîntreruptă și violentă a taburetelor pivotante, așa cum o execută cu avânt actorii. Ne sorbeam amestecurile umile (prin paie mult mai scurte decât cele folosite pe scenă) într-o atmosferă de lăcomie melancolică. Îmi aduc aminte de farmecul găunos și poezia minoră a procedurii: spuma abundentă care apărea deasupra grămăjoarei de frișcă sintetică înghețată de pe fundul paharului sau noroiul lichid și cafeniu al glazurii caramel turnate peste crestetul ei polar. Suprafețe de alamă și sticlă, reflexiile sterile ale becurilor electrice, bâzâitul și licăritul elicei închise în cușca ei, un afiș pe tema Războiului Global, înfățișându-l pe Unchiul Sam cu ochii lui albaștri și obosiți de Roosevelt sau o fată într-o uniformă dichisită, cu buza de jos exagerat de plină (boticul acela bosumflat, capcana ursuză pentru săruturi, moda pasageră în materie de farmec feminin – 1939-1950) și cacofonia inconfundabilă a traficului de pe stradă – aceste structuri și figuri melodice pentru a căror analiză minuțioasă doar timpul este responsabil legau cumva „prăvălia“ de o lume în care oamenii chinuiau metalele, iar metalele le răspundeau.

Am făcut școala la New York; apoi ne-am mutat la Boston; apoi ne-am mutat iar. Parcă ne schimbam întruna locul – iar unele locuințe erau mai insipide decât altele; dar oricât de mic ar fi fost orașul, eram sigur că o să găsesc un atelier de vulcanizat camere de bicicletă, o prăvălie unde se vindea *milk-*

shake și un cinematograf.

Trecătorile de munte păreau să fi fost jefuite de ecouri; acestea erau supuse unui tratament special pe bază de cauciuc și miere până când accentele lor condensate puteau fi sincronizate cu mișcările labiale ale unor imagini în serie de pe un ecran de o paloare lunară, în întunericul de pluș al unei săli. Dintr-o lovitură de pumn, un bărbat îl expedia pe un seamăn de-al lui într-un maldăr de lăzi care se prăbușeau sfărâmate. O fată cu o piele incredibil de netedă ridica o sprânceană desenată cu creionul. Se trântea o ușă, cu bufnitura înfundată și complet nepotrivită pe care o auzi atunci când pe malul celălalt al unui râu lucrează niște tăietori de lemne.

3

Sunt destul de bătrân ca să-mi amintesc și de trenurile de călători: când eram foarte mic le adoram; când am mai crescut, preferințele mele s-au îndreptat către variante îmbunătățite ale vitezei. Cu geamurile lor privind în gol și luminile slabe, îmi mai zdrăngăne câteodată prin vise. Culoarea lor ar fi putut trece drept o maturare a distanței, o defilare confuză de kilometri parcurși, dacă nuanța aceea de floare de prun n-ar fi cedat acțiunii prafului de cărbune, așa încât să se asorteze cu zidurile atelierelor și ale cocioabelor care preced orașul la fel de inevitabil cum o regulă gramaticală și o pată de cerneală preced achiziția unor cunoștințe convenționale. La un capăt al vagonului se găseau pahare mititele de hârtie în al căror căuș flasc puteai turna (cu degetele înfiorate de răcoarea diafană) apa rece ca adâncul unei peșteri a unei mici țâșnitori ascultătoare, care își dădea capul pe spate atunci când o atingeai.

Bătrâni semănând cu barcagiii cărunți din basmele vechi de când lumea își intonau intermitentul „stațiaurmătoare“ și controlau biletele călătorilor, printre care se afla neîndoielnic, dacă drumul era destul de lung, un mare număr de soldați morți de oboseală trântiți cât erau de lungi pe locurile lor și

unul vivace, beat și uimitor de plimbăreț, în cazul căruia numai paloarea trimitea cu gândul la moarte. Apărea doar într-un singur exemplar, dar nu lipsea niciodată, un ciudat, o tânără făptură de lut în mijlocul a ceea ce unele manuale de istorie foarte moderne numesc cumva prematur perioada Hamilton, după savantul fără importanță care a descris perioada respectivă pentru uzul celor fără pic de creier.

Dintr-un oarecare motiv, tatăl meu, un om cu o inteligență sclipitoare, dar complet lipsit de simț practic, nu s-a putut adapta niciodată rigorilor academice atât cât să rămână mai mult timp undeva. Pot reconstitui imaginea tuturor locurilor prin care am trecut, dar un anumit oraș universitar mi-a rămas deosebit de viu în minte: nu e nevoie să-l numesc dacă menționez că la trei peluze depărtare de noi, pe o străduță acoperită de frunziș bogat, se afla casa devenită astăzi Mecca unei națiuni întregi. Îmi amintesc de scaunele de grădină de sub măr, pe care soarele arunca pete luminoase, de setterul de un arămiu strălucitor, de un băiat gras și pistruiat cu o carte în poală și de un măr aflat la îndemână, în umbra unui gard viu.

Și am îndoielile mele că turiștii care vizitează acum casa unde s-a născut cel mai mare om al vremii sale și contemplă mobilele de epocă îngrămădite timid dincolo de corzile de pluș ale nemuririi sacralizate simt ceva din acel mândru contact cu trecutul pe care-l datorez unui simplu joc al întâmplării. Căci orice s-ar întâmpla și oricâte fișe ar umple bibliotecarii cu titlurile publicațiilor mele, posteritatea mă va ține minte ca pe omul care a aruncat cu un măr în Barrett.

Celor care s-au născut după uluitoarele descoperiri ale anilor ’70 și n-au avut astfel ocazia să vadă nici un obiect zburător, în afară, poate, de un zmeu sau un balon pentru copii (încă legale, din câte înțeleg, în anumite state, în ciuda recentelor articole ale profesorului de Sutton pe această temă), nu le e ușor să-și închipuie un avion, mai ales pentru că vechile fotografii înfățișând acele splendide mașini în zbor sunt lipsite de viața pe care numai arta ar fi fost capabilă să le-o mențină – și, lucru curios, nici un pictor nu a făcut din ele un subiect privilegiat în care să-și injecteze geniul, salvându-le astfel imaginea de la deteriorare.

Presupun că atitudinea mea față de multe aspecte ale vieții ce depășesc domeniul meu de specializare este demodată; și e posibil ca personalitatea bătrânului care sunt să pară divizată, ca acele orășele europene cu o jumătate în Franța și cealaltă în Rusia. Știu asta și înaintez cu precauție. Departe de mine intenția de a deveni avocatul jindului și regretului morbid după mașinăriile zburătoare, dar în același timp nu pot renunța la tonalitatea romantică inerentă ansamblului simfonic al trecutului, așa cum îl resimt eu.

În acele vremuri îndepărtate când nici un loc de pe pământ nu era la o depărtare mai mare de șaizeci de ore de zbor de aeroportul local, băiatul cunoștea avioanele de la elice până la direcție și profundor și putea deosebi diversele tipuri nu numai după forma pe care o avea vârful aripilor sau după linia cockpitului, ci și după modelul descris de jetul de reacție pe cerul întunecat, rivalizând astfel în arta recunoașterii caracteristicilor distinctive cu acei investigatori nebuni ai naturii: taxonomiștii post-linnéeni. O secțiune transversală ce arăta structura aripii și-a fuzelajului îi stârnea un fior de încântare creatoare, iar modelele executate din lemn de pin, de balsa și agrafe pentru hârtie îi provocau o emoție care sporea atât de mult pe parcursul construcției încât, prin comparație, finalizarea lor părea aproape fadă, de parcă spiritul obiectului și-ar fi luat zborul în momentul în care forma acestuia a devenit definitivă.

Realizare și știință, recuperare și artă – cele două cupluri au fiecare viața lor, dar, atunci când se întâlnesc, nimic altceva nu mai contează. Așa încât o să mă retrag în vârful picioarelor, luându-mi rămas-bun de la copilărie în momentul ei cel mai definitoriu, în postura ei cea mai plastică: oprită locului de un zumzet grav care îi vibrează deasupra capului, din ce în ce mai puternic, neclintită, uitând de bicicleta firavă în șaua căreia stă, cu un picior pe pedală, cu vârful celuilalt atingând asfaltul, cu ochii, bărbia și coastele ridicate spre cerul gol, unde un avion de război se apropie cu o viteză suprapământească pe care doar nemărginirea în care plutește o face să pară o deplasare lentă, în timp ce perspectiva se schimbă – acum se vede burta, apoi coada –, iar aripile și zumzetul se pierd în

depărtare. Au dispărut acești monștri admirabili, mărețele mașini zburătoare, au pierit asemenea stolului de lebede care a trecut într-o noapte de primăvară, fâșâind puternic din mulțimea de aripi, pe deasupra lacului Knights din Maine, din necunoscut către necunoscut: lebede dintr-o specie niciodată inventariată de știință, nevăzute până atunci, nemaivăzute de atunci încolo – iar în urma lor a rămas doar o stea singuratică pe cerul gol, ca un asterisc indicând o notă de subsol de negăsit.

(1945)

Traducere de Anca Băicoianu

Fragment de conversație, 1945

Se întâmplă că am un abominabil tiz, ale cărui prenume și nume de familie sunt absolut identice cu ale mele, un individ pe care nu l-am văzut niciodată în carne și oase, dar a cărui personalitate vulgară am fost în stare s-o deduc din intruziunile lui accidentale în fortăreața vieții mele. Încurcătura a început la Praga, unde locuiam pe la mijlocul anilor ’20. Am primit o scrisoare din partea unei mici biblioteci ținând de un soi de organizație a Armatei Albe, care, ca și mine, părăsise Rusia. Pe un ton exasperat, mă soma să returnez numaidecât exemplarul împrumutat din *Protocoalele Înțelepților Sionului*. Această carte, care pe vremuri se bucurase de aprecierea melancolică a țarului, era un fals raport compilat de un escroc semianalfabet la comanda și pe spezele poliției secrete; unicul său obiectiv era incitarea la pogromuri. Bibliotecarul, care semna Sinepuzov (nume ce înseamnă „burtă albastră“ și are asupra imaginației unui rus același efect pe care Winterbottom îl are asupra celei a unui englez), sublinia că reținusem ceea ce el numea „o operă valoroasă și populară“ mai bine de un an de zile. Făcea, de asemenea, referire la niște somații anterioare care-mi fuseseră trimise la Belgrad, Berlin și Bruxelles, orașe prin care s-ar părea că trecuse tizul meu.

Mi-l imaginam pe individ ca pe un emigrant tânăr, Alb până-n măduva oaselor și prin urmare reacționar, a cărui educație fusese întreruptă de revoluție și care recupera timpul pierdut în maniera tradițională. Era, se vede bine, mare amator de călătorii; așa eram și eu – singura trăsătură pe care

o aveam în comun. La Strasbourg, o rusoaică m-a întrebat dacă bărbatul cu care se căsătorise nepoata ei la Liège era cumva fratele meu. Într-o zi de primăvară, pe când mă aflam la Nisa, o fată cu chip impenetrabil și cercei lungi a cerut să mă vadă la recepția hotelului și, după ce mi-a aruncat o privire, s-a scuzat și a plecat. La Paris, am primit o telegramă care mă înștiința concis: „NU MAI VENI ALPHONSE ÎNTORS ACASĂ MĂ BĂNUIEȘTE AI GRIJĂ TE ADOR NELINIȘTITĂ“ și recunosc că am simțit o oarecare satisfacție sardonică imaginându-mi-l pe dublul meu ușuratic dând inevitabil buzna, cu un buchet de flori în mână, peste Alphonse și nevastă-sa. După câțiva ani, la Zürich, unde susțineam un ciclu de conferințe, am fost arestat pe nepusă masă sub acuzația de a fi făcut țăndări *trei* oglinzi dintr-un restaurant – un soi de triptic înfățișându-l pe dublul meu beat (prima oglindă), beat criță (a doua) și beat mort (a treia). Și, în cele din urmă, în 1938, un consul francez a refuzat tăios să-mi vizeze pașaportul Nansen uzat cu copertă verde ca marea pe motiv că, susținea el, aș mai fi intrat o dată în țară, în mod ilegal. În dosarul gros pe care l-a cerut în final de la arhivă am văzut în treacăt chipul tizului meu. Avea o mustață îngrijită și părul tuns militărește, secătura.

Curând după aceea, când am venit în Statele Unite, stabilindu-mă la Boston, eram convins că scăpasem de absurda mea umbră. După care – luna trecută, ca să fiu mai exact – am primit un telefon.

Cu o voce dură și strălucitoare, o femeie m-a înștiințat că se numea Sybil Hall și era o prietenă apropiată a doamnei Sharp, care îi sugerase într-o scrisoare să mă *contacteze*. Cunoșteam, într-adevăr, o doamnă Sharp și nu mi-a trecut prin minte că atât eu, cât și ea puteam fi confundați cu altcineva. Doamna Hall mi-a spus cu vocea ei de aur că vineri seara organiza o mică reuniune în apartamentul ei și n-aș vrea cumva să particip, căci nu se îndoia, din câte auzise despre mine, că subiectul abordat avea să mă intereseze în cea mai mare măsură. Deși detest reuniunile de orice fel, am fost îndemnat să accept invitația de gândul că altminteri aș fi dezamăgit-o pe doamna Sharp, o bătrânică simpatică, tunsă scurt și îmbrăcată în pantaloni maro, pe care o cunoscusem la Cape Cod, unde

împărțea o căsuță cu o femeie mai tânără; ambele doamne sunt niște artiste de stânga mediocre, independente financiar și cât se poate de agreabile.

Din pricina unui incident nefericit, fără nici o legătură cu povestea de față, am ajuns la doamna Hall mult mai târziu decât intenționam. Un liftier împovărat de ani, care semăna surprinzător de mult cu Richard Wagner, m-a condus sus cu o expresie funebră, iar menajera impasibilă a doamnei Hall a așteptat în vestibul, cu brațele lungi atârnând pe lângă corp, până mi-am scos paltonul și galoșii. În această încăpere, principalul element decorativ era un soi de vază ornamentală de proveniență chinezească și datând, probabil, de mii de ani – în speță, un obiect înalt, butucănos și colorat într-o nuanță maladivă –, care, invariabil, mă deprimă îngrozitor.

Pe când străbăteam o încăpere mică și ostentativă, care deborda efectiv de dovezile vii a ceea ce creatorii de reclame numesc „stil de viață elegant“, și eram introdus – un fel de-a spune, căci menajera își pierduse interesul pentru mine – într-un salon vast, confortabil și burghez, mi-a devenit tot mai limpede că acesta era exact genul de loc unde te așteptai să-i fii prezentat cine știe cărui caraghios bătrân poftit la Kremlin la un dineu cu caviar sau unui sovietic țeapăn și că amica mea, doamna Sharp, care, dintr-un motiv sau altul, mă ținuse întotdeauna de rău din pricina disprețului meu fățiș pentru linia Partidului, comuniști și a lor Master's Voice, se gândise, biata de ea, că o astfel de experiență ar avea o influență pozitivă asupra spiritului meu iconoclast.

Gazda mea, o femeie cu picioare lungi, pieptul plat și dinții din față pătați de ruj, s-a extras dintr-un grup de vreo douăsprezece persoane. M-a prezentat în grabă invitatului de onoare și celorlalți oaspeți, iar conversația, care fusese curmată de apariția mea, s-a reluat numaidecât. Invitatul de onoare răspundea la o serie de întrebări. Era un ins firav, cu păr negru și gras și frunte lucioasă, iar lumina lampadarului înalt din apropiere cădea asupra lui atât de crudă, încât îi puteai vedea firele de mătreață de pe gulerul smochingului și admira albeața mâinilor încleștate, dreapta părându-mi suspect de umedă și moale. Făcea parte dintre acei oameni la

care bărbia fără personalitate, obrajii scobiți și mărul lui Adam jalnic de vizibil dezvăluiau, la câteva ore după ras, când umila pudră de talc se scuturase, o constelație de pete rozalii acoperite de punctișoare plumburii. Purta un inel cu sigiliu și, din cine știe ce motiv, mi-a amintit de o rusoaică tânără cu tenul măsliniu pe care o cunoscusem la New York și care era atât de îngrijorată de posibilitatea de-a fi luată drept evreica al cărei stereotip și-l construise încât își atârna la gât o cruce, deși avea la fel de puțină credință ca și creier. Engleza vorbitorului s-a dovedit admirabil de fluentă, dar apăsatul „gher“ din numele Germaniei și frecvența cu care folosea epitetul „splendid“, pronunțând prima silabă „zblen“, îi trădau originea teutonă. Era sau fusese sau avea să fie profesor de germană ori de muzică ori chiar de amândouă pe undeva prin Vestul Mijlociu, dar nu i-am reținut numele, așa că îi voi spune profesorul Shoe.

— *Bineînțeles* că era nebun! a exclamat profesorul Shoe ca răspuns la întrebarea uneia dintre doamne. Păi numai un nebun ar fi purtat războiul în felul ăsta nesocotit. Și sper din tot sufletul, ca și dumneavoastră, de altfel, că în curând, dacă se va vădi că încă mai trăiește, va fi închis undeva, într-un sanatoriu dintr-o țară neutră. Așa-i trebuie. A fost o nebunie să atace Rusia în loc să invadeze Anglia. A fost o nebunie să-și închipuie că războiul cu Japonia o să-l împiedice pe Roosevelt să se implice masiv în teatrul de luptă european. Soiul cel mai rău de nebun este acela care nu ia în calcul posibilitatea ca nici alții să nu aibă mintea întreagă.

— Nu poți să nu te gândești, a spus o femeie bondoacă – doamna Mulberry, dacă nu mă înșel –, că mii de băieți de-ai noștri care și-au găsit sfârșitul în Pacific ar fi acum în viață dacă toate avioanele și tancurile acelea pe care le-am trimis în Anglia și Rusia ar fi fost folosite ca să distrugă Japonia.

— Exact, a răspuns doctorul Shoe. Și asta a fost greșeala lui Adolf Hitler. Nebun fiind, n-a avut cum să țină cont de mașinațiile unor politicieni iresponsabili. Nebun fiind, credea că alte guverne vor acționa conform principiilor clemenței și bunului-simț.

— Eu mă gândesc la Prometeu, a zis doamna Hall. La

Prometeu, care a furat focul și a fost orbit de zeii mânioși.

O doamnă în vârstă în rochie albastru deschis, care tricota într-un colț al camerei, l-a rugat pe profesorul Shoe să-i explice de ce nemții nu se ridicaseră împotriva lui Hitler.

Profesorul Shoe și-a coborât pleoapele pentru o clipă.

— Răspunsul este îngrozitor, a rostit el cu greu. După cum știți, eu însumi sunt neamț, de rasă pură, bavareză, deși cetățean loial al acestei țări. Și totuși voi spune ceva îngrozitor despre foștii mei compatrioți. Nemții – pleoapele cu gene mătăsoase erau din nou pe jumătate închise –, nemții sunt niște visători.

Între timp îmi dădusem seama, desigur, că doamna Sharp a doamnei Hall era tot atât de diferită de doamna Sharp a mea pe cât eram eu de tizul meu. Coșmarul în care mă pomenisem vârât probabil că lui i s-ar fi părut o seară foarte agreabilă în compania unor spirite înrudite, iar pe profesorul Shoe l-ar fi găsit un *causeur* extrem de inteligent și de spumos. Timiditatea și poate o curiozitate morbidă m-au împiedicat să părăsesc încăperea. Mai mult, când mă emoționez, mă bâlbâi înfiorător, așa încât orice tentativă de a-i spune profesorului Shoe ce gândeam despre el ar fi sunat ca păcănitul unui motor de motocicletă dând rateuri într-o noapte geroasă, pe o străduță necruțătoare de la periferie. M-am uitat în jur, încercând să mă conving că aceia erau oameni reali și nu niște păpuși de lemn într-un spectacol de marionete.

Nici una dintre femei nu era drăguță; toate aveau vreo patruzeci și cinci de ani sau mai mult. Toate, era evident, erau membre în cluburi de lectură, cluburi de bridge, cluburi de bârfă și în marea, recea frăție a morții inevitabile. Toate păreau a fi de o veselă sterilitate. Poate că unele aveau copii, dar cum anume îi produseseră era o taină de mult uitată; multe dintre ele își găsiseră în tot soiul de preocupări estetice, cum ar fi împodobirea sălilor de întruniri, un substitut al capacității creatoare. Privind cu coada ochiului spre femeia așezată lângă mine, o persoană cu aer dramatic și gât pistruiat, mi-am dat seama că, pe când asculta neatentă cuvintele profesorului Shoe, era de fapt preocupată, după toate probabilitățile, de cine știe ce element decorativ destinat unui

eveniment social sau unei agape pentru soldați, a căror natură mi-a fost imposibil s-o aproximez. Dar știam prea bine câtă nevoie avea de acel detaliu suplimentar. Ceva de pus în mijlocul mesei, se gândea ea. Îmi trebuie ceva care să-i lase pe oameni cu gura căscată – poate un vas imens, uriaș, gigantic cu fructe artificiale. Nu din acelea de ceară, se înțelege. Ceva drăguț și marmorat.

Păcat că nu am reținut numele doamnelor atunci când le-am fost prezentat. Două domnișoare bătrâne, mlădioase și interșanjabile, care ședeau pe niște scaune netapițate, aveau nume care începeau cu W, iar dintre celelalte una era cu siguranță Miss Bissing. O auzisem foarte limpede pe gazda mea rostind respectivul nume, dar după aceea mi-a fost imposibil să-l asociez cu un chip sau cu ceva care aducea a chip. În afară de profesorul Shoe și de mine, printre cei prezenți se mai găsea un singur bărbat. A reieșit că era un compatriot de-al meu, un oarecare colonel Malikov sau Melnikov; în pronunția doamnei Hall, sunase mai degrabă a „Milwaukee“. În timp ce se serveau băuturi răcoritoare în culori pastelate, s-a aplecat spre mine cu un scârțâit de curele, de parcă ar fi purtat o pereche de hamuri pe sub costumul ponosit, albastru, și m-a înștiințat, în șoapte aspre, rusești, că avusese onoarea de a-l cunoaște pe stimabilul meu unchi, pe care mi l-am imaginat îndată ca pe un măr rumen, dar necomestibil, în arborele genealogic al tizului meu. Oricum, profesorul Shoe se pregătea să ia din nou cuvântul, iar colonelul s-a îndreptat de spate – moment în care din gura ce devenea tot mai surâzătoare a ieșit la iveală un colț îngălbenit și rupt –, încredințându-mă, prin gesturi discrete, că vom vorbi pe îndelete mai târziu.

— Tragedia Germaniei, a spus profesorul Shoe pe când împăturea cu grijă șervețelul de hârtie cu care își șterse buzele subțiri, este totodată tragedia Americii cultivate. Am ținut prelegeri în multe cluburi pentru femei și alte centre educaționale și pretutindeni am observat ce detestat a fost acest război european, acum din fericire terminat, de către sufletele rafinate și sensibile. Și am mai observat cu câtă nerăbdare americanii cultivați revin la amintirea unor vremuri mai fericite, la călătoriile lor peste hotare, la o

memorabilă lună sau la un și mai memorabil an petrecut cândva în țara artei, muzicii, filozofiei și jovialității. Își amintesc de prietenii dragi pe care și i-au făcut acolo și de acel răstimp de studiu și trai bun în sânul unei nobile familii germane, își amintesc cum totul sclipea de curățenie, își amintesc de cântecele din amurgul unei zile splendide, de încântătoarele orășele și de tot acel univers de căldură și farmec pe care l-au cunoscut la München sau la Dresda.

— Dresda *mea* nu mai există, a rostit doamna Mulberry. Bombele noastre au distrus-o – pe ea și tot ce reprezintă.

— Bombele britanice, în cazul de față, a corectat-o cu blândețe profesorul Shoe. Dar, de bună seamă, războiul e război, deși trebuie să recunosc că sunt greu de închipuit niște bombardiere germane desemnându-și în mod deliberat ca țintă un loc sfințit de istorie din Pennsylvania sau Virginia. Da, războiul e un lucru groaznic. De fapt, devine aproape de nesuportat atunci când pune față în față două națiuni care au atât de multe în comun. Poate vi se va părea un paradox, dar când te gândești la soldații măcelăriți în Europa, îți spui că măcar ei au scăpat de spaimele și îndoielile tulburătoare pe care civilii sunt nevoiți să le rabde în tăcere.

— Asta-i foarte adevărat, a intervenit doamna Hall, încuviințând încet din cap.

— Dar cum e cu poveștile acelea? a întrebat doamna în vârstă care tricota. Poveștile acelea care tot apar în ziare despre atrocitățile comise de nemți. Presupun că în mare parte e numai material de propagandă, nu-i așa?

Profesorul Shoe a afișat un zâmbet obosit.

— Mă așteptam la întrebarea asta, a spus el cu o nuanță de tristețe în voce. Din păcate, propaganda, exagerarea, falsificarea de fotografii și altele de felul acesta sunt armele războiului modern. Nu m-ar mira ca nemții înșiși să fi scornit tot soiul de istorii despre cruzimea arătată de trupele americane față de niște civili nevinovați. Gândiți-vă numai la toate prostiile acelea despre atrocitățile germane din timpul Primului Război Mondial – legende oribile despre siluirea femeilor belgiene și toate celelalte. Ei bine, imediat după război, în vara lui 1920, dacă memoria nu mă înșală, o comisie

specială a Republicii de la Weimar a investigat îndeaproape această chestiune – și știm cu toții cât de absurd de minuțioși și de exacți sunt experții germani. Ei bine, n-au găsit nici o fărâmă de dovadă că nemții s-ar fi comportat altfel decât ca niște soldați și gentlemeni.

Una dintre domnișoarele W. a remarcat cu ironie că și corespondenții străini trebuie să câștige o pâine. Remarca ei a fost una spirituală. Toată lumea i-a apreciat remarca ironică și spirituală.

— De altfel, a continuat profesorul Shoe când valul de entuziasm s-a potolit, să lăsăm deoparte propaganda pentru o clipă și să revenim la faptele brute. Dați-mi voie să vă schițez un mic tablou din trecut, un tablou trist, dar poate necesar. O să vă rog să vi-i închipuiți pe tinerii soldați germani intrând mândri într-un oraș rus sau polonez proaspăt cucerit. Mărșăluiau cântând. Ei nu știau că Führerul e nebun; în naivitatea lor, credeau că le aduc locuitorilor orașului căzut speranța, fericirea, splendida ordine. Nu aveau de unde să știe că, din pricina greșelilor și rătăcirilor lui Adolf Hitler, victoria lor urma să aibă ca rezultat faptul că inamicii au transformat într-un crâncen câmp de bătălie acele orașe cucerite cărora ei, tinerii soldați germani, credeau că le dăruiesc eterna pace. Pe când mărșăluiau semeți pe străzi în uniforme de paradă, cu splendidele lor mașini de luptă și drapele, surâdeau către tot ce-i înconjura, clădiri și oameni, căci erau atât de buni la suflet și de bine intenționați, încât ți se frângea inima. Și, naivi, se așteptau ca populația să le arate aceeași prietenie. Apoi, treptat, și-au dat seama că străzile acelea pe care mărșăluiau cu atâta încredere copilărească erau pline de mulțimi tăcute și încremenite de evrei, care-i priveau cu ură și azvârleau fiecărui soldat care trecea câte-o insultă, nu prin vorbe – erau prea vicleni să facă asta –, ci prin priviri întunecate și rânjete abia ascunse.

— Cunosc genul ăsta de privire, a spus posomorâtă doamna Hall.

— Dar *ei* n-o cunoșteau, a continuat profesorul Shoe pe un ton de jelanie. Tocmai asta e. Erau uluiți. Nu pricepeau ce se întâmplă și se simțeau nedreptățiți. Așa că ce-au făcut? La

început au încercat să potolească această ură prin explicații răbdătoare și mici dovezi de bunătate. Dar zidul de ură care-i înconjura a devenit încă și mai gros. În cele din urmă, au fost siliți să-i închidă pe capii acelei monstruoase și trufașe coaliții. Ce altceva puteau să facă?

— Întâmplarea face să cunosc un evreu bătrân venit din Rusia, a intervenit doamna Mulberry. În fine, un ins cu care domnul Mulberry face afaceri. Ei bine, mi-a mărturisit odată că l-ar strânge bucuros de gât cu mâna lui pe primul soldat german care i-ar ieși în cale. Am fost atât de șocată, că am rămas pironită locului și nici n-am știut ce să-i răspund.

— Eu aș fi știut, a spus o femeie grasă, care ședea cu picioarele mult depărtate. De fapt, se vorbește mult prea mult despre pedepsirea germanilor. Sunt și ei ființe umane. Și orice persoană cu un dram de sensibilitate va fi de acord cu ceea ce spuneați, anume că nu pot fi făcuți responsabili pentru toate acele așa-zise atrocități, dintre care majoritatea probabil că au fost scornite de evrei. Mi se urcă sângele la cap când îi mai aud încă pe unii și pe alții perorând despre crematorii și camere de tortură care, dacă au existat, erau conduse de-o mână de oameni la fel de nebuni ca Hitler.

— Ei, mă tem că trebuie să dăm dovadă de înțelegere, a răspuns profesorul Shoe cu zâmbetul lui imposibil, și să ținem seama de efectele imaginației semitice deosebit de vii care controlează presa americană. Și, de asemenea, trebuie să ne amintim că metodica armată germană a fost silită să adopte multe măsuri de ordin strict sanitar pentru îndepărtarea cadavrelor prizonierilor vârstnici care mureau în lagăre și, uneori, ale victimelor epidemiilor de tifos. Eu, unul, nu am prejudecăți rasiale și nu văd ce legătură au aceste conflicte de rasă vechi de când lumea cu atitudinea care trebuie adoptată față de Germania acum, după ce a capitulat. Mai ales când îmi aduc aminte de felul în care îi tratează britanicii pe băștinașii din colonii.

— Sau de felul în care evreii bolșevici îi tratau pe ruși, ai-ai-ai! a completat colonelul Melnikov.

— Dar acum nu se mai întâmplă așa, nu? a întrebat doamna Hall.

— Nu, nicidecum, a răspuns colonelul. Mărețul popor rus s-a deșteptat, iar țara mea este iarăși o țară măreață. Am avut trei conducători măreți. L-am avut pe Ivan, căruia dușmanii îi spuneau cel Groaznic, apoi l-am avut pe Petru cel Mare, iar acum îl avem pe Iosif Stalin. Sunt rus Alb și am servit în garda imperială, dar sunt totodată patriot rus și creștin rus. Azi, în fiecare cuvânt care vine din Rusia, simt puterea, simt splendoarea bătrânei Mame Rusii, care este iarăși o țară de soldați, de oameni cu frica lui Dumnezeu și de slavi adevărați. Și mai știu că atunci când Armata Roșie a intrat în orașele germane, nici un fir de păr nu s-a clintit de pe umerii nemților.

— Nici un cap, a rectificat doamna Hall.

— Așa e, a spus colonelul. Nici un cap n-a căzut de pe umeri.

— Îi admirăm cu toții pe compatrioții dumitale, a zis doamna Mulberry. Dar ce crezi despre răspândirea comunismului în Germania?

— Dacă mi se îngăduie o sugestie, a intervenit profesorul Shoe, aș vrea să semnalez că trebuie să deschidem bine ochii, altminteri nu va mai exista nici o Germanie. Principala problemă cu care se va confrunta această țară este de a-i împiedica pe învingători să pună în lanțuri națiunea germană și să-i trimită pe cei tineri și zdraveni, precum și pe cei bătrâni și nevolnici – intelectuali și civili – la muncă silnică în nemărginita întindere a Estului. Acest lucru este împotriva tuturor principiilor democratice și militare. Dacă o să-mi răspundeți că nemții le-au făcut același lucru celor pe care i-au cucerit, o să vă amintesc trei lucruri: unu, că statul german nu era unul democratic și prin urmare nu te puteai aștepta să se comporte de parcă ar fi fost; doi, că cei mai mulți, dacă nu chiar toți așa-zișii sclavi, au venit de bunăvoie; și în al treilea rând – lucrul cel mai important – au fost bine hrăniți, bine îmbrăcați și au locuit în condiții civilizate, ceea ce, în ciuda entuziasmului nostru firesc față de imensitatea poporului și-a geografiei ruse, este puțin probabil să-i aștepte pe nemți în Țara Sovietelor. Și nu trebuie să uităm, a continuat profesorul Shoe ridicând dramatic vocea, că Partidul Național-Socialist nu a fost o organizație germană, ci una străină care a oprimat cetățeni germani. Adolf Hitler era austriac, Ley evreu,

Rosenberg pe jumătate francez, pe jumătate tătar. Națiunea germană a suferit sub acest jug ne-german tot atât cât au suferit celelalte țări din Europa de pe urma efectelor războiului purtat pe teritoriul lor. Pentru civili, care nu numai că au fost uciși și schilodiți, dar și-au văzut bunurile prețuite și splendidele case distruse de bombe, contează prea puțin dacă aceste bombe au fost aruncate de un avion german sau de unul al Aliaților. Germanii, austriecii, italienii, românii, grecii și toate celelalte popoare din Europa fac parte acum din aceeași tragică frăție, sunt cu toatele egale în nenorocire și speranță și ar trebui să beneficieze de același tratament – și haideți să lăsăm sarcina de a-i găsi și judeca pe vinovați istoricilor ce va să vie, bătrânilor erudiți nepărtinitori din centrele nemuritoare ale culturii europene, din universitățile tihnite de la Heidelberg, Bonn, Jena, Leipzig, München. Fie ca phoenixul european să-și întindă iarăși aripile vulturești și Dumnezeu să binecuvânteze America.

A urmat o pauză respectuoasă, timp în care profesorul Shoe și-a aprins cu degete tremurătoare o țigară, după care doamna Hall, apăsându-și palmele una de alta într-un gest fermecător de fetiță, l-a rugat să încununeze în chip desăvârșit acea întâlnire cu puțină muzică. Profesorul a oftat, s-a ridicat de pe scaun, m-a călcat pe picior pe când trecea pe lângă mine, mi-a atins ușor genunchiul cu vârful degetelor, în chip de scuză, și, după ce s-a așezat la pian, și-a înclinat capul și a rămas nemișcat pentru câteva asurzitoare secunde. Apoi, încet și cu o infinită blândețe, și-a pus țigara într-o scrumieră aflată pe pian, scrumiera a încredințat-o mâinilor săritoare ale doamnei Hall și și-a înclinat din nou capul. În cele din urmă a spus, cu vocea ușor înecată:

— Mai întâi de toate, voi cânta *The Star-Spangled Banner*[1].

Simțind că asta era mai mult decât puteam îndura – de fapt, ajunsesem în punctul în care mi se făcuse rău fizic –, m-am ridicat și am părăsit în grabă încăperea. Pe când mă apropiam de garderobul în care o văzusem pe menajeră punându-mi lucrurile, doamna Hall m-a ajuns din urmă, aducând cu ea un zvon îndepărtat de muzică.

— Trebuie neapărat să pleci? m-a întrebat ea. Chiar

trebuie?

Mi-am găsit paltonul, am aruncat umerașul cât colo și mi-am vârât energic picioarele în galoși.

— Sunteți ori criminali, ori nebuni, ori amândouă, i-am zis, iar omul acela e un agent german de cea mai joasă speță.

După cum am mai spus, în momentele cruciale sunt chinuit de o bâlbâială atroce și, drept urmare, fraza aceasta n-a fost rostită așa de curgător cum pare pe hârtie. Dar și-a făcut efectul. Înainte să-și revină din uluire atât cât să-mi răspundă, trântisem deja ușa după mine și-mi purtam paltonul în brațe pe scări în jos, așa cum scoți un copil dintr-o casă incendiată. Ajunsesem deja în stradă când am observat că pălăria pe care tocmai dădeam să mi-o pun pe cap nu-mi aparținea.

Era o pălărie uzată de fetru, de un gri mai închis decât a mea și cu un bor mai îngust. Capul pentru care fusese prevăzută era ceva mai mic. În interior avea o etichetă cu „Werner Bros. Chicago“ și mirosea a periile și loțiunile de păr ale altcuiva. Imposibil să-i fi aparținut colonelului Melnikov, care era chel ca o bilă de biliard, iar soțul doamnei Hall, din câte îmi puteam da seama, fie murise, fie își ținea pălăriile în altă parte. Mă dezgusta să car obiectul acela după mine, dar noaptea era ploioasă și rece și l-am folosit ca pe un soi de umbrelă rudimentară. De îndată ce am ajuns acasă, m-am apucat să compun o scrisoare către Biroul Federal de Investigații, dar în scurtă vreme m-am lăsat păgubaș. Incapacitatea mea de a înțelege și reține numele afecta serios calitatea informației pe care încercam s-o furnizez și, din moment ce eram nevoit să explic prezența mea acolo, ar fi trebuit să adaug o mulțime de detalii confuze și ușor suspecte privitoare la tizul meu. Și, lucrul cel mai grav, relatată pe larg toată povestea căpăta un aer grotesc, de coșmar, când tot ce aveam de fapt de spus era că o persoană locuind la o adresă necunoscută din Vestul Mijlociu, o persoană al cărei nume nu-l știam, ținuse un discurs partizan pe tema națiunii germane într-o casă particulară, în fața unor bătrânele prostuțe. Și, judecând după felul în care aceeași atitudine partizană transpărea mereu în articolele unor editorialiști celebri, toată treaba asta s-ar fi putut să fie, în definitiv, perfect legală.

În dimineața următoare, foarte devreme, a sunat cineva la ușă, iar când am deschis l-am văzut pe profesorul Shoe, în impermeabil și cu capul gol, întinzându-mi tăcut pălăria cu un mic surâs prudent pe chipul lui roz-vinețiu. Am luat-o și am mormăit câteva cuvinte de mulțumire, pe care le-a interpretat drept o invitație de a pofti înăuntru. Nu-mi aminteam nici în ruptul capului unde-i pusesem pălăria și căutarea ei febrilă, mai mult sau mai puțin de față cu musafirul meu, a devenit curând ridicolă.

— Uite ce e, i-am zis, o să-ți pun la poștă, expediez, trimit pălăria aceea când dau de ea sau un cec în schimbul ei.

— Dar plec în după-amiaza aceasta, mi-a răspuns el cu blândețe, și, în plus, aș dori să-ți cer o mică explicație în privința acelei remarci bizare pe care i-ai adresat-o bunei mele prietene, doamna Hall.

A așteptat răbdător până m-am străduit să-i răspund cât de clar am putut că poliția, autoritățile îi vor da doamnei Hall toate explicațiile necesare.

— Mă tem că nu înțelegi, mi-a zis într-un târziu. Doamna Hall este o persoană foarte bine cunoscută din înalta societate și are multe relații în cercurile oficiale. Slavă Domnului că trăim într-o țară admirabilă, unde oricine se poate exprima liber fără să fie insultat pentru părerile sale personale.

I-am cerut să iasă afară.

Când ultima silabă explozivă a fost expulzată, mi-a zis:

— Bine, plec, dar te rog să ții minte: în țara asta... și și-a scuturat spre mine degetul încovoiat, așa cum fac nemții, în chip de mustrare glumeață.

Până să mă hotărăsc unde ar fi fost mai bine să-l pocnesc, s-a strecurat afară. Tremuram din cap până-n picioare. Neajutorarea mea, care mă amuza uneori, ba îmi făcea și o tainică plăcere, acum mi se părea îngrozitoare și vulgară. Deodată, ochii mi-au căzut pe pălăria profesorului Shoe, așezată pe un teanc de reviste vechi de sub măsuța telefonului din hol. M-am dus în grabă la fereastră, am deschis-o și, pe când profesorul Shoe ieșea din clădire, cu patru etaje mai jos, am azvârlit pălăria în direcția lui. Aceasta a descris un arc de cerc și a aterizat ca o plăcintă în mijlocul străzii. Apoi a făcut

un salt mortal, a ratat la mustață o băltoacă și s-a oprit iar, căscând negru, cu fundul în sus. Profesorul Shoe, fără să se uite în sus, și-a fluturat brațul ca să confirme primirea, și-a ridicat pălăria și, mulțumit că nu se înnoroise prea tare, și-a pus-o pe cap și a plecat, legănându-și netulburat șoldurile. M-am întrebat adesea cum se face că un neamț slăbănog reușește întotdeauna să pară dolofan privit din spate, atunci când poartă un impermeabil.

Tot ce-mi mai rămâne de spus este că după o săptămână am primit o scrisoare a cărei exprimare aparte își pierde aproape tot farmecul odată tradusă din rusă. Zicea așa:

Stimate domnule,

M-ai urmărit de când mă știu. Prieteni apropiați, după ce ți-au citit cărțile, s-au dezis de mine, gândind că eu sunt autorul acelor opuri decadente și perverse. În 1941 și, respectiv, 1943 am fost arestat de nemți în Franța din pricina unor lucruri pe care nici nu le-am gândit, nici nu le-am spus vreodată. Iar acum, în America, departe de a te mulțumi cu toate necazurile pe care mi le-ai pricinuit în alte țări, ai îndrăzneala de a te da drept mine și de a te înfățișa, în stare de ebrietate, la locuința unei persoane foarte respectabile. Acest lucru nu-l voi tolera. Aș putea face așa încât să fii închis și stigmatizat ca impostor, dar socot că nu ți-ar plăcea una ca asta și prin urmare sugerez ca în chip de despăgubire…

Suma pe care o cerea era o nimica toată.

(1945)

Traducere de Anca Băicoianu

1. Imnul Statelor Unite ale Americii.

Semne și simboluri

1

Pentru a patra oară în tot atâția ani se confruntau cu problema cadoului aniversar pe care să i-l aducă unui tânăr suferind de o tulburare incurabilă a minții. Nu-și dorea nimic. Lucrurile făcute de mâna omului îi păreau fie niște stupuri diavolești clocotind de o activitate malefică pe care numai el era în stare s-o perceapă, fie niște mângâieri grosolane ce nu-și găseau locul în lumea lui abstractă. După ce au eliminat o serie de obiecte care l-ar fi putut ofensa sau înspăimânta (orice aparat mecanic sau electronic, de pildă, era tabu), părinții lui au ales un fleac drăguț și nevinovat: un coșuleț cu zece feluri de dulceață în zece borcănele diferite.

Se căsătoriseră cu multă vreme înainte de a se naște el; de atunci trecuseră ani buni, iar acum erau înaintați în vârstă. Ea își pieptăna părul cărunt și tern cum dădea Domnul. Purta rochii negre, ieftine. Spre deosebire de alte femei de vârsta ei (ca doamna Sol, de pildă, vecina de alături, a cărei față era acoperită cu straturi întregi de sulimanuri roz și mov și a cărei pălărie arăta ca un buchet de flori sălbatice), oferea luminii necruțătoare a zilelor de primăvară un ten alb și curat. Soțul ei, care în țara lor de origine fusese un om de afaceri cu destul de mult succes, acum depindea complet de fratele lui, Isaac, care devenise un american adevărat cu aproape patruzeci de ani în urmă. Pe Isaac îl vedeau rareori și-l porecliseră Prințul.

În vinerea aceea totul le-a mers de-a-ndoaselea. Metroul a

suferit un colaps al curentului vital între două stații și timp de un sfert de oră nimeni n-a auzit altceva decât bătaia conștiincioasă a propriei inimi și foșnetul ziarelor. Au așteptat de li s-a urât după autobuzul pe care trebuiau să-l ia; iar când acesta a venit, în sfârșit, era ticsit cu liceeni gălăgioși. Ploua torențial când au pornit să urce pe potecuța cafenie care ducea la sanatoriu. Acolo au avut iarăși de așteptat; și în loc să-l vadă pe fiul lor intrând în încăpere cu pași târșâiți, așa cum făcea de obicei (cu sărmana lui față pătată de acnee, prost ras, posomorât și confuz), a apărut în cele din urmă o asistentă pe care o cunoșteau și pentru care nu aveau prea multă considerație și le-a explicat pe un ton exuberant că băiatul încercase din nou să-și ia viața. Era bine acum, le-a spus ea, dar o vizită l-ar putea tulbura. Sanatoriul avea atât de puțin personal, iar lucrurile se rătăceau sau se încurcau cu atâta ușurință, încât s-au hotărât să nu lase cadoul în biroul asistentelor, ci să-l aducă la următoarea vizită.

Ea a așteptat ca soțul ei să deschidă umbrela, apoi l-a luat de braț. El își dregea întruna glasul în felul acela sonor în care o făcea când era supărat. Au intrat sub copertina stației de autobuz de pe partea cealaltă a străzii și el și-a închis umbrela. La câțiva metri depărtare, sub un copac ce se legăna în vânt, cu apa picurându-i de pe frunze, un pui de pasăre căruia nici penele nu-i dăduseră încă se zbătea, neajutorat și pe jumătate mort, într-o băltoacă.

În timpul lungului drum cu autobuzul spre stația de metrou, n-au schimbat nici un cuvânt; și de fiecare dată când îi privea mâinile îmbătrânite (vene proeminente, pete maronii) încleștate și frământându-se pe mânerul umbrelei, ea simțea cum o podidesc lacrimile. Privind în jur, în încercarea de a găsi un lucru asupra căruia să-și concentreze atenția, a văzut cu o blândă surprindere, un amestec de compasiune și uimire, că unul dintre pasageri, o fată brunetă cu unghiile de la picioare murdare și lăcuite cu roșu, plângea pe umărul unei femei mai în vârstă. Cu cine semăna femeia aceea? Semăna cu Rebecca Borisovna, a cărei fiică se măritase cu unul dintre băieții Soloveicik – la Minsk, cu mulți ani în urmă.

Ultima oară când încercase să facă asta, metoda lui fusese,

după cum se exprimase doctorul, o capodoperă de inventivitate; și ar fi reușit, dacă un alt pacient, cuprins de invidie, nu ar fi crezut că vrea să învețe să zboare – și dacă nu l-ar fi oprit. Ceea ce voia el de fapt era să sfâșie învelișul acestei lumi și să iasă din ea.

Sistemul lui de năluciri făcuse subiectul unui articol foarte savant apărut într-o revistă științifică, dar cu mult înainte ei înțeleseseră singuri despre ce era vorba. „Manie referențială“, așa o numise Herman Brink. În aceste cazuri foarte rare, pacientul își imaginează că tot ce se întâmplă în jur ascunde o referire la existența și personalitatea lui. Oamenii reali sunt excluși din această conspirație – pentru că se crede mult mai inteligent decât ei. Natura fenomenală îl urmărește pretutindeni. Norii de pe cerul scrutător își transmit unul altuia, prin anumite semne lente, informații incredibil de detaliate privitoare la persoana lui. Cele mai tainice gânduri ale sale sunt dezbătute noaptea, în limbajul gesturilor, de copacii care-și agită lugubru brațele. Pietricelele sau urmele de murdărie sau petele de soare alcătuiesc modele încifrând infernal mesaje pe care el trebuie să le intercepteze. Totul este un cifru și el e subiect pentru orice. Unii dintre spioni sunt observatori detașați, cum ar fi suprafețele de sticlă și ochiurile liniștite de apă; alții, de pildă mantourile din vitrinele magazinelor, sunt martori răuvoitori, puși pe linșaj; și mai sunt aceia (apa curgătoare, furtunile) care suferă de o isterie patologică, au o imagine distorsionată despre el și îi răstălmăcesc grotesc acțiunile. Trebuie să fie mereu vigilent și să dedice fiecare minut și compartiment al vieții decodificării acestei sinusoide a lucrurilor. Până și aerul pe care-l expiră este catalogat și arhivat. Măcar dacă interesul pe care-l stârnește s-ar limita la lucrurile din imediata lui apropiere – dar, vai, nu se întâmplă astfel! Pe măsură ce distanța sporește, nepotolitele valuri ale scandalului devin tot mai mari și mai abundente. Siluetele corpusculilor din sângele lui, mărite de un milion de ori, zboară ca vântul peste câmpii nemărginite; și, încă mai departe, munți de o soliditate și înălțime insuportabile rezumă, în granit și pini trosnind în vânt, adevărul ultim al ființei sale.

Când au ieșit din zgomotul bubuitor și aerul închis al metroului, ultimele rămășițe ale zilei se amestecau cu luminile felinarelor. Ea voia să cumpere niște pește pentru cină, așa că i-a întins coșul cu borcănelele de dulceață și i-a spus să se ducă acasă. El a urcat până la etajul trei, apoi și-a adus aminte că-i dăduse ei cheile ceva mai devreme.

S-a așezat tăcut pe trepte și tot tăcut s-a ridicat după vreo zece minute, când ea a urcat greoi treptele, zâmbind sfios și scuturând din cap a reproș la adresa propriei prostii. Au intrat în apartamentul lor de două camere și el s-a dus numaidecât la oglindă. Întinzându-și colțurile buzelor cu degetele mari într-o grimasă oribilă, de mască, și-a scos noua și necontenit stânjenitoarea proteză și a retezat colții de salivă care-l legau de ea. Și-a citit ziarul rusesc pe când ea punea masa. Tot citind, a mâncat bucatele fade pentru care nu avea nevoie de dinți. Ea îi știa felul și a rămas la fel de tăcută.

Când el s-a dus la culcare, ea a rămas în sufragerie cu pachetul de cărți soioase și vechile albume. Pe partea opusă a curții înguste, unde ploaia răpăia în noapte pe tabla deformată a unor lăzi de gunoi, ferestrele erau luminate palid și în cadrul uneia din ele se vedea un bărbat cu pantaloni negri și coatele peste față zăcând în stare de prostrație pe un pat cu așternuturile răvășite. Ea a tras jaluzeaua și a început să se uite la fotografii. Când era bebeluș, pe chipul lui se citea mai multă surprindere decât pe cel al majorității bebelușilor. Dintr-o îndoitură a albumului, a căzut menajera nemțoaică pe care o avuseseră la Leipzig și logodnicul ei cu obraji grăsulii. Minsk, revoluția, Leipzig, Berlin, Leipzig, fațada înclinată a unei case prost focalizate. La patru ani, într-un parc: prost dispus, timid, cu fruntea încrețită, întorcându-și privirea de la o veveriță curioasă așa cum și-ar fi întors-o de la un străin oarecare. Mătușa Rosa, o femeie agitată, uscățivă, cu privirea rătăcită, care trăise într-o lume cutremurată de vești proaste, falimente, trenuri deraiate, tumori canceroase – până când nemții au trimis-o la moarte, împreună cu toți cei pentru care își făcuse griji. La șase ani – pe atunci desena păsări minunate cu mâini

și picioare de om și suferea de insomnie ca un adult. Vărul lui, acum un șahist celebru. Iarăși el, pe la vreo opt ani, deja greu de înțeles, speriat de tapetul din vestibul, speriat de o anumită ilustrație dintr-o carte, în care nu se vedea însă altceva decât un peisaj idilic cu o pantă de deal presărată cu bolovani și o roată veche de căruță atârnată de creanga unui copac despuiat de frunze. La zece ani: anul când părăsiseră Europa. Rușinea, mila, greutățile umilitoare, copiii urâți, răi și înapoiați cu care mergea la școala aceea specială. Și apoi a urmat o perioadă din viața lui, coincizând cu lunga convalescență după o pneumonie, când acele mici fobii pe care părinții lui se încăpățânaseră să le considere excentricitățile unui copil extraordinar de înzestrat s-au împletit într-o rețea deasă de iluzii corelate logic ce l-au făcut complet inaccesibil minților normale.

Accepta asta și încă multe altele – pentru că, până la urmă, viața însemna să accepți pierderea tuturor bucuriilor, una după alta; nici măcar bucurii, în cazul ei: simple posibilități de mai bine. S-a gândit la nesfârșitele valuri de durere pe care ea și soțul ei trebuiau, dintr-un motiv sau altul, să le îndure; la uriașii invizibili care-i chinuiau fiul în moduri inimaginabile; la necuprinsa cantitate de tandrețe din lume; la soarta acestei tandrețe, care fie era zdrobită, fie se irosea, fie se transforma în nebunie; la copiii nebăgați în seamă cântându-și singuri în unghere prăfuite; la frumoasele ierburi sălbatice care nu se pot ascunde de ochiul fermierului și trebuie să privească neajutorate umbra siluetei lui încovoiate, simiene, lăsând în urmă o brazdă de flori secerate, pe când îngrozitorul întuneric stă să cadă.

3

Era trecut de miezul nopții când, din sufragerie, îl auzi pe soțul ei gemând; și iată că acum acesta intra cu pași împiedicați, purtând peste cămașa de noapte vechiul palton cu guler de astrahan pe care-l prefera de departe frumosului halat de baie albastru pe care-l avea.

— Nu pot să dorm, se văită el.

— De ce, îl întrebă ea, de ce nu poți să dormi? Erai așa de obosit!

— Nu pot să dorm pentru că mi-e rău de mor, spuse el întinzându-se pe canapea.

— Te doare stomacul? Vrei să-i telefonez doctorului Solov?

— Fără doctori, fără doctori, gemu el. La naiba cu doctorii! Trebuie să-l scoatem de acolo cât mai degrabă. Altminteri, noi vom fi răspunzători. Răspunzători! repetă și se ridică deodată în capul oaselor, cu ambele picioare pe podea, lovindu-și fruntea cu pumnul încleștat.

— Bine, spuse ea liniștită, o să-l aducem acasă mâine-dimineață.

— Aș vrea niște ceai, zise soțul ei și se duse la baie.

Aplecându-se cu greu, ea culese de pe jos câteva cărți de joc și una sau două fotografii care alunecaseră de pe canapea: valetul de cupă, nouarul de pică, asul de pică, Elsa și bestialul ei amorez.

El reveni binedispus și spuse cu o voce puternică:

— M-am gândit cum să facem. O să-l lăsăm pe el în dormitor. Fiecare din noi își va petrece o parte din noapte cu el și restul aici, pe canapea. Cu rândul. O să chemăm doctorul să-l vadă cel puțin de două ori pe săptămână. Nu contează ce zice Prințul. N-o să aibă prea multe de zis, oricum, pentru că în felul ăsta iese mai ieftin.

Sună telefonul. Era un lucru neobișnuit să sune la ora aceea. Papucul lui stâng alunecase și stând acolo, în mijlocul camerei, dibuia după el cu călcâiul și degetul mare, cu gura căscată la soția lui, ca un copil fără dinți. Pentru că știa mai multă engleză, ea era cea care răspundea la telefon.

— Aș putea să vorbesc cu Charlie? întrebă o voce plată și pierdută de fată.

— Ce număr ați format? Nu. Ați greșit numărul.

Receptorul a fost așezat cu grijă în furcă. Mâna ei apăsă bătrâna inimă ostenită.

— M-am speriat, rosti ea.

El zâmbi scurt și își reluă de îndată monologul febril. O să meargă să-l ia de cum se lumina de ziuă. Va trebui să țină

cuțitele într-un sertar încuiat. Chiar în cele mai rele momente, nu prezenta nici un pericol pentru ceilalți.

Telefonul sună a doua oară. Aceeași voce tânără, monocordă și îngrijorată ceru să vorbească cu Charlie.

— Ați greșit numărul. Vă spun eu ce s-a întâmplat: ați format O în loc de 0.

Se apucară să-și bea ceaiul nocturn și neașteptat de festiv. Cadoul era pus pe masă. El sorbea zgomotos; fața i se congestionase; din când în când, descria o mișcare circulară cu paharul ridicat, pentru ca zahărul să se dizolve mai bine. Pe o parte a capului său chel, unde avea un semn mare din naștere, o venă umflată sărea în ochi și, cu toate că se răsese de dimineață, pe bărbie se vedeau țepi argintii. Pe când ea îi turna încă un pahar de ceai, își puse ochelarii și studie din nou cu plăcere borcănașele de un galben, verde, roșu strălucitor. Buzele lui umede și stângace silabiseau etichetele grăitoare: caise, struguri, prune, gutui. Ajunsese la mere pădurețe când telefonul sună din nou.

(1948)
Traducere de Anca Băicoianu

Prima iubire

1

În primii ani ai acestui secol, o agenție de voiaj de pe bulevardul Nevski expunea în vitrină macheta lungă de vreun metru, de culoarea lemnului întunecat de stejar, a unui vagon de dormit dintr-un tren internațional. În materie de verosimilitate minuțioasă, întrecea de departe trenulețele mele mecanice de tinichea colorată. Din nefericire, însă, nu era de vânzare. În interior se vedeau tapițeria albastră, baghetele de piele embosată de pe pereții compartimentelor, lambriurile strălucitoare, oglinzile încastrate, lămpile de citit în formă de lalea și alte detalii înnebunitoare de felul acesta. Ferestre largi alternau cu unele mai înguste, individuale sau duble, iar unele aveau geamuri din sticlă mată. În câteva compartimente, paturile fuseseră desfăcute pentru noapte.

Marele și – pe atunci – luxosul Nord Express (după Primul Război Mondial n-a mai fost nicicând astfel), compus numai din asemenea vagoane internaționale și circulând doar de două ori pe săptămână, făcea legătura între St. Petersburg și Paris. Aș fi spus „legătura directă“ dacă pasagerii n-ar fi fost nevoiți să schimbe trenul acesta cu unul în linii mari asemănător la granița ruso-germană (Verjbolovo-Eydtkuhnen), unde amplul și lenețul ecartament rusesc de un metru cincizeci și doi era înlocuit cu cel european standard de un metru patruzeci și trei, iar de la bușteni de mesteacăn se trecea la cărbune.

Pot scoate la iveală, din cel mai depărtat ungher al minții

mele, cel puțin cinci astfel de călătorii la Paris, având Riviera sau Biarritz drept destinație finală. În 1909, anul despre care vorbesc acum, cele două surori mai mici ale mele rămăseseră acasă, în grija doicilor și a mătușilor. Tata, cu mănuși și șapcă de călătorie, citea o carte în compartimentul pe care îl împărțea cu preceptorul nostru. Fratele meu și cu mine eram despărțiți de ei doar printr-o toaletă. Mama și camerista ei ocupau compartimentul de alături. Acela dintre noi rămas fără soț, și anume valetul tatei, Osip (pe care pedanții bolșevici aveau să-l împuște cu un deceniu mai târziu pentru că-și însușise bicicletele noastre în loc să le predea poporului), avea drept tovarăș de compartiment un necunoscut.

În luna aprilie a acelui an, Peary ajunsese la Polul Nord. În mai, Șaliapin cântase la Paris. În iunie, sâcâit de zvonurile despre niște zeppelinuri noi și mai performante, Departamentul de Război al Statelor Unite făcuse niște declarații în presă despre planurile de a construi o flotilă aeriană. În iulie, Blériot zburase de la Calais la Dover (cu un mic ocol suplimentar când și-a pierdut direcția). Acum era sfârșitul lui august. Brazii și mlaștinile din nord-vestul Rusiei treceau în goană pe lângă noi, iar a doua zi colinele sterpe ale Germaniei, acoperite cu pini și iarbă-neagră, le-au luat locul.

Pe o măsuță pliantă, mama și cu mine jucam un joc de cărți numit *duraciki*. Deși afară era încă ziuă, cărțile de joc, un pahar și, într-un alt plan, încuietorile unei valize se reflectau în geam. Prin păduri și peste câmpuri, prin văi abrupte, printre căsuțe defilând în goană, jucătorii fără trup jucau necontenit pe mize necontenit răcoritoare.

„*Ne budet-li, tî ved' ustal?*“ („Nu-ți ajunge, n-ai obosit?“), mă întreba mama, iar apoi se pierdea în gânduri pe când amesteca alene cărțile. Ușa compartimentului era deschisă și vedeam fereastra de pe culoar, în care firele – șase fire subțiri și negre – făceau tot posibilul să se înalțe, să se ridice spre cer, în ciuda loviturilor de trăsnet administrate de un stâlp de telegraf după altul; dar chiar când toate șase, într-o zvâcnire triumfătoare de elan patetic, erau gata să atingă marginea de sus a ferestrei, o lovitură deosebit de violentă le aducea înapoi jos, de unde porniseră, și trebuiau s-o ia din nou de la capăt.

Când, în timpul unor astfel de călătorii, trenul încetinea până la un ritm demn, de plimbare și aproape că atingea fațadele caselor și firmele prăvăliilor din câte un mare oraș german pe care-l străbăteam, simțeam o dublă emoție pe care stațiile terminus nu mi-o puteau oferi. Vedeam cum un oraș cu tramvaie de jucărie, cu tei și ziduri de cărămidă intră în compartiment, socializează cu oglinzile și umple ochi ferestrele dinspre culoar. Acest contact familiar al trenului cu orașul era unul dintre motivele mele de încântare. Celălalt era să mă pun în locul unui trecător care, socoteam eu, era la fel de impresionat cum aș fi fost și eu la vederea vagoanelor lungi, romantice, de un violet întunecat, cu perdelele dintre vagoane negre ca aripile de liliac și literele de metal strălucind arămiu în soarele gata să apună, străbătând fără grabă un pod de fier peste o arteră oarecare și cotind apoi, cu toate ferestrele cuprinse brusc de vâlvătăi, după ultimul grup de case.

Existau și neajunsuri ale acestui amalgam optic. Vagonul-restaurant cu geamuri mari, un aranjament de sticle caste de apă minerală, șervețele împăturite în formă de coifuri și butaforice batoane de ciocolată (ale căror ambalaje – Cailler, Kohler și așa mai departe – nu conțineau decât bucăți de lemn), părea la o primă privire o oază de răcoare la capătul unui șir legănător de coridoare albastre; dar, pe măsură ce masa înainta spre ultimul, fatalul fel, surprindeai vagonul nesăbuit pe punctul de a fi absorbit în peisaj, cu tot cu chelnerii nesiguri pe picioare, pe când peisajul însuși executa un sistem complex de mișcări, cu luna palidă pe cerul zilei aținându-se cu încăpățânare la nivelul farfuriei, pajiștile desfăcându-se în zare ca un evantai, copacii din apropiere legănându-se pe balansoare invizibile înspre șine, o cale ferată paralelă curmându-și brusc viața prin anastomoză, un taluz acoperit de iarbă tălăzuită de vânt înălțându-se, înălțându-se tot mai mult, până când micul martor al acestui vălmășag de velocități ajungea să verse porția de *omelette aux confitures de fraises*.

Dar noaptea era totuși momentul când *La Compagnie Internationale des Wagons-Lits et des Grands Express Européens* se ridica la înălțimea numelui ei cu rezonanțe magice. Din patul meu aflat sub cel al fratelui meu (Dormea?

Măcar era acolo?), în semiîntunericul compartimentului, mă uitam la lucruri și fragmente de lucruri, la urme și frânturi de umbre ce se mișcau de colo-colo fără să ajungă nicăieri. Lemnăria trosnea și scârțâia ușor. Lângă ușa care ducea la toaletă, un veșmânt de culoare închisă atârnat într-un cui și ciucurele lămpii de veghe albastre, bivalve se legănau ritmic. Era greu să apropii aceste mișcări sincopate, atingerea aceea furișată de fuga dezlănțuită a nopții de afară, care știam că *trece* în goană, vărgată de lumini, ilizibilă.

Izbuteam să adorm folosind procedeul simplu al identificării cu mecanicul de locomotivă. O senzație somnoroasă de bine îmi inunda venele de îndată ce întreg scenariul era pus la punct: pasagerii lipsiți de griji în compartimentele lor, bucurându-se de călătoria pe care le-o ofeream, fumând, schimbând zâmbete complice, încuviințând din cap, moțăind; ospătarii, bucătarii și controlorii (pe care trebuia să-i pun undeva) petrecând în vagonul-restaurant; și eu însumi, cu ochelari de protecție și plin de funingine, uitându-mă din cabina locomotivei la șinele care se îngustau și la punctul de smarald sau rubin din zarea întunecată. Iar apoi, în vis, vedeam ceva cu totul diferit: o bilă de sticlă rostogolindu-se sub un pian cu coadă sau o locomotivă de jucărie întoarsă pe o parte, cu roțile învârtindu-se încă în gol.

O schimbare de viteză întrerupea uneori curgerea somnului meu. Lumini lente se perindau pe la fereastră; fiecare dintre ele investiga, în treacăt, același ungher, apoi un compas strălucitor lua măsura umbrelor. Trenul oprea cu un lung suspin westinghousian. De sus a căzut ceva (ochelarii fratelui meu, cum s-a vădit a doua zi). Era extraordinar de fascinant să te muți la picioarele patului, trăgând după tine o parte din așternuturi, ca să desprinzi cu grijă din opritoarea lui transperantul care nu putea fi ridicat decât pe jumătate, căci se lovea de marginea cușetei de deasupra.

Ca lunile în jurul lui Jupiter, molii palide se roteau în jurul unui felinar solitar. Un ziar dezmembrat se foia pe o bancă. Undeva, într-un compartiment, se auzeau voci înăbușite, tusea calmă a altcuiva. Nu era nimic nemaipomenit de interesant pe bucățica aceea de peron din fața mea, dar tot nu mă puteam

desprinde de ea până când nu dispărea de bunăvoie.

A doua zi dimineață niște câmpuri umede, cu un pâlc de sălcii diforme pe buza unui șanț sau un șir de plopi în depărtare, străbătut de o fâșie orizontală de ceață lăptoasă, îți spuneau că trenul înainta prin Belgia. Ajungea la Paris la patru după-amiaza; și chiar dacă rămâneam acolo numai peste noapte, aveam întotdeauna vreme să cumpăr ceva – să zicem un mic *Tour Eiffel* de alamă, acoperit de mântuială cu vopsea argintie – înainte de a ne urca, a doua zi la prânz, în Sud Express, care, în drumul lui spre Madrid, ne lăsa pe la zece seara în gara La Négresse din Biarritz, la câțiva kilometri de granița cu Spania.

2

Pe vremea aceea, Biarritz își păstra încă farmecul personal. Tufișuri prăfuite de mure și *terrains à vendre* acoperite de buruieni mărgineau drumul care ducea la vila noastră. Carltonul era încă în construcție. Aveau să mai treacă vreo treizeci și șase de ani până când generalul de brigadă Samuel McCroskey să se instaleze în apartamentul princiar de la Hotel du Palais, construit pe locul unui fost palat unde, prin anii 1860, se spune că Daniel Home, un medium incredibil de agil, a fost prins mângâind cu piciorul gol (despre care susținea că este mâna unui spirit) fața blândă și încrezătoare a împărătesei Eugénie. Pe promenada din apropierea cazinoului, o florăreasă coaptă, cu sprâncene de cărbune și surâs sulemenit, strecura la iuțeală caliciul dolofan al unei garoafe la butoniera unui trecător oprit din drum, a cărui falcă stângă își accentua maiestuoasa cută pe când posesorul ei privea pieziș la sfioasa intruziune a florii.

La marginea fâșiei de nisip, șezlonguri și scaune de plajă erau ocupate de părinții copiilor cu pălării de pai care se jucau în fața lor. Acolo puteam fi văzut și eu, așezat în genunchi și încercând să dau foc, cu ajutorul unei lupe, unui pieptăn pierdut de cineva. Bărbații arborau pantaloni albi, care

ochiului de azi i-ar părea comici, ca intrați la apă; doamnele purtau în vara aceea jachete ușoare cu revere de mătase, pălării cu calota mare și boruri largi, văluri brodate groase și albe, volane la jaboul bluzelor, volane la mâneci, volane la pălăriile de soare. Pe buze simțeai gustul sărat al brizei. Cu o viteză uimitoare, un fluture rătăcit, galben-portocaliu, trecea într-un zbor ca de săgeată pe deasupra plajei palpitând de viață.

La acestea se adăugau mișcarea și zgomotul produse de vânzătorii care ofereau *cacahuètes*, violete glazurate, înghețată de fistic de un verde divin, bomboane mentolate și bucăți uriașe și convexe de ceva uscat și sfărâmicios, asemănător cu napolitanele, scoase dintr-un butoi roșu. Cu o limpezime pe care nimic din suprapunerile ulterioare n-a reușit s-o diminueze, îl văd pe omul cu napolitanele înaintând silnic prin nisipul adânc și afânat, cu recipientul greu în spinarea încovoiată. Când îl strigai, îl lăsa să-i alunece de pe umăr cu o răsucire a bretelei, îl trântea pe nisip într-o poziție ca a turnului din Pisa, se ștergea pe față cu mâneca și se apuca să umble la un mecanism compus dintr-un cadran numerotat și o săgeată, aflat pe capac. Săgeata scrâșnea și se rotea. Mărimea unei napolitane de un bănuț depindea de norocul clientului. Cu cât era mai mare bucata, cu atât îmi părea mai rău de vânzător.

Scăldatul se desfășura într-o altă parte a plajei. Băieși profesioniști, niște basci vânjoși în costume de baie negre, se aflau la dispoziția doamnelor și a copiilor, ca să-i ajute să guste plăcerea îngrozită a valurilor. Un astfel de *baigneur* te așeza cu spatele la valul care se apropia și te ținea de mână în timp ce masa înspumată și tot mai înaltă de apă verde, clocotitoare se prăbușea asupra ta din spate, doborându-te cu un brânci viguros. După o duzină de asemenea tumbe, *le baigneur*, lucind ca o focă, își ducea clientul care gâfâia, dârdâia și fornăia înapoi la țărm, pe nisipul neted, unde o bătrânică de neuitat cu fire cenușii ițindu-i-se în barbă îi alegea îndată un halat din cele câteva ce atârnau pe-o frânghie de rufe. La adăpostul unei mici cabine, un alt angajat te ajuta să te despoi de costumul de baie ud și plin de nisip. Acesta cădea plescăind pe scânduri și,

încă tremurând, îți scoteai picioarele din el, călcând peste dungile-i albastre și difuze. Cabina mirosea a lemn de pin. Servitorul, un cocoșat cu colțurile ochilor încrețite de riduri, îți aducea un lighean cu apă fierbinte în care să-ți cufunzi picioarele. De la el am învățat – și am păstrat de-a pururi într-o casetă de sticlă a memoriei mele – că în bască fluturelui i se spune *misericoletea* – sau cel puțin așa mi-a sunat mie (printre cele șapte cuvinte pe care le-am găsit în diverse dicționare, cel mai apropiat a fost *micheletea*).

3

Pe fâșia mai cafenie și mai umedă de *plage*, acolo unde refluxul scotea la iveală cel mai bun nisip pentru castele, m-am pomenit într-o zi săpând umăr la umăr cu o fetiță franțuzoaică pe nume Colette.

Ea urma să împlinească zece ani în noiembrie, eu îi împlinisem în aprilie. Atenția amândurora a fost atrasă de o bucată violetă și zimțată din cochilia unei midii pe care călcase cu talpa goală a piciorului ei îngust, cu degete lungi. Nu, nu eram englez. Ochii ei verzui păreau stropiți cu prisosul de pistrui care îi acopereau fața cu trăsături colțuroase. Purta ceea ce acum am numi un costum de sport, alcătuit dintr-un puloveraș albastru cu mânecile suflecate și pantaloni scurți tricotați, tot albaștri. La început crezusem că-i băiat și apoi mă uimiseră brățara de la încheietura ei subțire și cârlionții șateni care scăpau de sub șapca marinărească.

Vorbea cu ciripituri repezi, amestecând engleza guvernantelor cu franceza pariziană. Cu doi ani în urmă, pe aceeași *plage*, mă atașasem mult de frumoasa și bronzata fiică a unui medic sârb; dar când am cunoscut-o pe Colette, am știut pe loc că asta era iubirea adevărată. Colette mi se părea mult mai ciudată decât ceilalți tovarăși temporari de joacă pe care mi-i făcusem la Biarritz. Am ajuns, nu știu cum, să cred că nu era la fel de fericită, la fel de iubită ca mine. O vânătaie pe antebrațul ei delicat, acoperit cu un puf fin, a dat naștere unor groaznice supoziții. „Pișcă la fel de rău ca mami“, mi-a zis ea

despre un crab. Am pus la cale mai multe planuri de-a o scăpa din ghearele părinților ei, care, după cum am auzit pe cineva spunându-i mamei cu o ușoară ridicare din umeri, erau *des bourgeois de Paris*. Am interpretat acest gest de dispreț în felul meu, căci știam că oamenii aceia veniseră de la Paris în limuzina lor albastru cu galben (o aventură la modă pe vremea aceea), dar o siliseră pe Colette să facă o călătorie tristă cu un tren obișnuit, împreună cu câinele și guvernanta. Câinele era o femelă de foxterier; avea o zgardă cu clopoței și un ciot de coadă mereu în mișcare. Din pur entuziasm, lipăia apă sărată din găletușa lui Colette. Îmi amintesc pânza, soarele la apus și farul pictate pe găletușa aceea, dar nu-mi amintesc numele câinelui, iar asta mă sâcâie teribil.

În timpul celor două luni pe care le-am petrecut la Biarritz, pasiunea mea pentru Colette aproape că a întrecut-o pe cea pentru fluturi. Întrucât părinții mei nu țineau să-i cunoască pe ai ei, ne întâlneam numai pe plajă; dar mă gândeam la ea întruna. Dacă băgam de seamă că plânsese, simțeam o undă de neliniște neputincioasă care-mi umplea și mie ochii de lacrimi. Nu-i puteam ucide pe țânțarii care își lăsaseră urmele înțepăturilor pe gâtul ei firav, dar puteam, și chiar așa am și făcut, să-l învinge într-un meci de box ad-hoc pe un băiat roșcat care se purtase urât cu ea. Îmi dăruia pumni întregi de acadele încălzite de strânsoarea ei. Într-o zi, pe când stăteam amândoi aplecați asupra unei stele-de-mare, iar cârlionții ei îmi gâdilau urechea, Colette s-a întors brusc spre mine și m-a sărutat pe obraz. M-am emoționat atât de tare, încât singurul lucru pe care mi-a trecut prin minte să i-l spun a fost: „Maimuțico!“.

Aveam o monedă de aur și credeam că asta ar fi fost de ajuns să acopere cheltuielile fugii noastre. Unde voiam s-o duc? În Spania? În America? În munții de deasupra stațiunii Pau? „*Là-bas, là-bas, dans la montagne*“, cum o auzisem pe Carmen cântând la operă. Într-o noapte ciudată am stat treaz, ascultând vuietul repetat al oceanului și punând la cale evadarea. Oceanul părea să se ridice și să bâjbâie prin întuneric, căzând apoi cu fața în jos.

Despre escapada ca atare am puține de povestit. Memoria mea reține o imagine fugară a ei punându-și ascultătoare

espadrilele cu talpă de sfoară la adăpostul părții de sub vânt a unui cort cu pânza fluturând, în timp ce eu îndesam o plasă de fluturi pliantă într-o pungă cafenie de hârtie. Următoarea imagine este a încercării noastre de a scăpa de urmăritori intrând într-un cinematograf cufundat în beznă de lângă cazinou (care, firește, era mult dincolo de limitele între care aveam voie să cutreierăm). Am stat acolo, ținându-ne de mână peste trupul câinelui, care din când în când își suna stins clopoțeii în poala lui Colette, și ne-am uitat la o coridă din San Sebastián, în care mișcările redate pe peliculă păreau smucite, iar imaginea avea purici, dar cu toate acestea am găsit-o foarte palpitantă. Ultimul cadru este cu mine tras de mână de-a lungul promenadei de către preceptorul meu. Picioarele lui lungi se mișcă cu o iuțeală de rău augur, iar mușchii maxilarului său încordat într-o grimasă sumbră zvâcnesc sub pielea întinsă. Cu ochelarii pe nas, fratele meu în vârstă de nouă ani, pe care preceptorul îl ține cu cealaltă mână, o ia întruna înainte cu pași mărunți și repezi, ca să se uite la mine cu o curiozitate pătrunsă de respect, ca o mică bufniță.

Printre fleacurile cumpărate de la Biarritz înainte de plecare, în chip de suvenir, preferatul meu nu a fost micul taur sculptat în piatră neagră, nici scoica sonoră, ci un obiect care acum pare aproape simbolic: un penar din spumă de mare cu o minusculă ferestruică de cristal în partea sa ornamentală. Dacă îl apropiai de un ochi, ținându-l pe celălalt strâns închis, vedeai înăuntru, după ce zvâcnirea genelor se potolea, o miraculoasă panoramă a golfului și a falezelor care duceau la far.

Iar acum se întâmplă ceva minunat. Procesul recreării acelui penar și a microcosmosului din minuscula ferestruică îi dă ghes memoriei să facă un ultim efort. Încerc iarăși să-mi amintesc numele câinelui lui Colette – și de-a lungul acelor plaje îndepărtate, peste nisipul acelui trecut strălucind în lumina palidă a înserării și pe care fiecare urmă de pași se umple încet cu apa înroșită de apus, iată că se aude, vibrând și reverberând: Floss, Floss, Floss!

Colette se întorsese la Paris când noi ne-am oprit pentru o zi acolo, în drum spre casă; și într-un parc brun-roșcat, sub un

cer de un albastru rece, am văzut-o (cu complicitatea educatorilor noștri, bănuiesc) pentru cea din urmă oară. Avea un cerc și un băț scurt cu care îl mâna și era îmbrăcată extrem de cuviincios și elegant, într-o autumnală *tenue-de-ville-pour-fillettes* în stil parizian. A luat de la guvernantă și i-a înmânat fratelui meu, ca dar de despărțire, o cutiuță cu migdale trase în zahăr, menită, știam bine, numai pentru mine; și-n clipa următoare se îndepărta, mânându-și cercul strălucitor printre lumini și umbre, iarăși și iarăși, în jurul unei fântâni înecate în frunze moarte în apropierea căreia stăteam. În amintirea mea, culoarea frunzelor se confundă cu pielea pantofilor și a mănușilor ei, iar un detaliu oarecare al ținutei (poate o panglică de la bereta scoțiană sau modelul ciorapilor pe care îi purta) mi-a evocat atunci spirala multicoloră dintr-o bilă de sticlă. Parcă țin și acum în mână acea măruntă sferă iridiscentă, fără să știu unde s-o pun, în timp ce ea aleargă tot mai repede în jurul meu, mânându-și cercul, ca să se topească într-un târziu printre umbrele subțiratice proiectate pe aleea cu pietriș de arcurile îmbinate ale bordurii scunde, cu volute.

(1948)
Traducere de Anca Băicoianu

Scene din viața unui monstru dublu

Acum câțiva ani, doctorul Fricke ne-a pus, lui Lloyd și mie, o întrebare la care am să încerc să dau azi un răspuns. Cu un zâmbet visător de delectare științifică, a mângâiat fâșia de cartilaj cărnos ce ne unea – *omphalopagus diaphragmo-xiphodidymus*, cum a etichetat-o Pancoast într-un caz similar – și ne-a întrebat dacă ne aduceam aminte când anume unul dintre noi sau poate ambii ne-am dat seama pentru prima oară de ciudățenia condiției și a destinului nostru. Lloyd și-a amintit doar cum bunicul nostru Ibrahim (sau Ahim ori Ahem – calupuri enervante de sunete moarte în urechile de acum!) a atins ce atingea acum doctorul și a numit-o o punte de aur. Eu n-am spus nimic.

Ne-am petrecut copilăria pe culmea unui deal fertil de la malul Mării Negre, la ferma bunicului, lângă Karaz. Cea mai mică dintre fiicele lui, trandafirul Orientului, perla căruntului Ahem (dacă era într-adevăr astfel, bătrânul pungaș ar fi putut să se îngrijească mai bine de ea!), fusese siluită într-o livadă de la marginea drumului de anonimul nostru genitor și murise la scurtă vreme după ce ne dăduse naștere – de groază și durere, îmi închipui. O parte din zvonuri îl desemnau drept tată pe un negustor ambulant ungur; alta închina spre un colecționar de păsări neamț sau spre un membru al echipei lui – taxidermistul, fără doar și poate. Un cârd de mătuși măslinii, cu salbe grele, ale căror veșminte ample miroseau a ulei de trandafiri și-a oaie, s-au ocupat cu un zel morbid de necesitățile prunciei noastre monstruoase.

În curând, această veste nemaiauzită s-a răspândit în

cătunele învecinate, de unde au fost trimiși la ferma noastră ca să cerceteze adevărul tot soiul de străini curioși. În zilele de sărbătoare îi vedeai cum se muncesc să urce dealul, ca pelerinii din picturile viu colorate. Apărea un păstor înalt de vreo doi metri, apoi un individ mărunt și chel, cu ochelari, niște soldați și umbrele alungite ale chiparoșilor. Veneau tot timpul și copii, însă erau alungați de doicile noastre posesive; dar aproape în fiecare zi un băietan cu părul scurt și ochii negri, îmbrăcat în pantaloni decolorați, albaștri, cu petice închise la culoare, izbutea cumva să se strecoare prin tufele de lemn-câinesc și caprifoi, printre strâmbii arbori ai iudei până în curtea noastră pietruită, cu vechea și incontinenta ei fântână, unde micii Lloyd și Floyd (pe atunci aveam alte nume, pline de sunete aspirate și corvine – dar asta n-are a face) stăteau tăcuți la picioarele unui zid văruit în alb, molfăind caise uscate. Apoi, deodată, H-ul vedea un I[1], doiul roman un unu, foarfeca, un cuțit.

Nu există comparație, desigur, între impactul acestei descoperiri, oricât de tulburător putea să fie, și șocul emoțional pe care a trebuit să-l îndure mama mea (și apropo, ce fericire pură în folosirea acestui posesiv la singular!). Trebuie să fi știut, fără îndoială, că ceea ce se năștea erau doi gemeni; dar când i s-a spus – căci i s-a spus, desigur – că gemenii erau și siamezi, atunci ce a simțit? Ținând seama de oamenii neinstruiți și indiscreți, de guralivii pasionați care ne înconjurau, cineva din casa aceea limbută ce se foia în jurul patului ei mototolit trebuie s-o fi înștiințat de îndată că ceva mersese îngrozitor de prost; și mai mult ca sigur surorile, în iureșul acela de spaimă și de milă, îi arătaseră copilul dublu. Nu vreau să spun că o mamă n-ar putea iubi un dublu prunc – și că iubirea aceasta n-ar face-o să uite originile întunecate ale spurcatei zămisliri; socot doar că amestecul de scârbă, milă și dragoste de mamă a fost mai mult decât putea să-ndure. Ambii membri ai dublei făpturi pe care o avea în fața ochilor holbați erau frumoși și sănătoși, cu un puf blond acoperindu-le capetele roz-violacee, cu brațe și picioare bine făcute și elastice, mișcându-se asemenea membrelor multiple ale unui miraculos animal marin. Fiecare dintre ei era cum nu se poate

mai normal; împreună, însă, alcătuiau un monstru. Și, într-adevăr, e ciudat când te gândești că o biată fâșie de țesut, un fald de carne nu mai mare decât ficatul unui miel, poate să transforme bucuria, mândria, căldura, adorația, recunoștința față de Atotputernicul în deznădejde și oroare.

În cazul nostru, lucrurile erau cu mult mai simple. Adulții se deosebeau prea mult în toate cele ca să putem stabili analogii cu ei, dar primul musafir de seama noastră a fost pentru mine o mică revelație. În timp ce Lloyd îl contempla placid pe puștiul stupefiat de șapte sau opt ani care trăgea cu ochiul la noi de sub un smochin încovoiat, curios și el, îmi amintesc că eu înțelegeam pe de-a întregul deosebirea esențială dintre acel nou-venit și mine însumi. El arunca o umbră scundă și albăstruie pe pământ, așa și eu; dar, pe lângă acel tovarăș rudimentar și plat și nestatornic care ne venea amândurora de la soare și care dispărea pe vreme mohorâtă, eu mai aveam o umbră, o reflexie palpabilă a sinelui meu corporal, pururea cu mine, în stânga mea, în timp ce oaspetele meu reușise cumva să scape de a lui sau o desprinsese și-o lăsase acasă. Nedespărțiții Lloyd și Floyd erau întregi, normali; el nu era nici una și nici alta.

Dar poate, pentru a limpezi aceste chestiuni așa cum se cuvine, ar trebui să evoc niște amintiri încă și mai vechi. Dacă trăirile adulte nu le mânjesc cumva pe cele din trecut, cred că rememorarea unui vag dezgust este reală. Fiind atașați ventral, am stat la început cu frunțile lipite, prinși cum eram în dreptul buricului comun, iar fața mea, în acei primi ani ai existenței noastre, era tot timpul știrbită de nasul tare și buzele umede ale geamănului meu. Tendința de a ne da capul pe spate și a ne întoarce fața cât de mult puteam era o reacție normală la aceste contacte stânjenitoare. Flexibilitatea cartilajului care ne unea ne permitea să adoptăm o poziție mai mult sau mai puțin laterală, iar când am învățat să mergem o porneam, copăcel, umăr la umăr, poziție ce trebuie să fi părut mult mai forțată decât era cu adevărat, făcându-ne să semănăm, probabil, cu doi pitici beți turtă care se susțineau unul pe altul. Multă vreme am revenit în somn la acea poziție fetală; dar când disconfortul pe care ni-l provoca ne deștepta, iarăși ne

depărtam fețele – două profiluri dezgustate și un dublu vaiet.

Insist că la trei sau patru ani trupurilor noastre le displăcea în mod obscur această stângace legătură, în timp ce mințile nu puneau la îndoială normalitatea ei. Apoi, înainte de a fi devenit conștienți de neajunsurile pe care ni le pricinuia, intuiția fizică a descoperit mijloace de a le atenua, iar ulterior abia dacă le-am mai dat atenție. Toate mișcările noastre au devenit un compromis judicios între comun și individual. Modelul gesturilor determinate de nevoi comune formau un soi de urzeală netedă și cenușie, pe fundalul căreia impulsul personal, al lui sau al meu, forma un model mai viu colorat și mai vizibil; dar (condus fiind de firele urzelii) acesta nu depășea nicicând comuna țesătură sau limitele fanteziei celuilalt.

Mă refer acum doar la copilăria noastră, când natura nu-și putea încă permite să ne îngăduie a primejdui, printr-un conflict deschis, greu câștigata vitalitate. Mai târziu am avut momente când am regretat că n-am pierit sau n-am fost despărțiți chirurgical înainte de-a depăși acel stadiu inițial când un ritm omniprezent, ca un tam-tam îndepărtat bătând în jungla sistemului nostru nervos, era singurul responsabil de reglarea mișcărilor pe care le făceam. Când, de pildă, unul din noi dădea să se aplece ca să culeagă o margaretă îmbietoare, iar celălalt, chiar în aceeași clipă, se întindea după o smochină coaptă, succesul personal depindea de a cui mișcare se întâmpla să corespundă cu cadența ritmului nostru comun și continuu, drept pentru care, cu un scurt tremur convulsiv, gestul întrerupt al unui geamăn era înghițit și se topea în unda mai bogată a acțiunii săvârșite de celălalt. Spun „mai bogată“ pentru că spectrul florii neculese părea cumva a fi și el acolo, vibrând între degetele încleștate pe fruct.

După săptămâni întregi sau chiar luni când ritmul dominant era mai des de partea lui Lloyd decât a mea, urma un răstimp în care eu mă cățăram victorios pe creasta valului; dar nu-mi amintesc de nici un moment când, copii fiind, dezamăgirea sau succesul în astfel de chestiuni să-i fi stârnit vreunuia din noi ranchiună sau mândrie.

Și totuși undeva în mine trebuie să fi existat o celulă

senzitivă care se minuna de existența bizară a unei forțe ce mă îndepărta deodată de obiectul unei dorințe oarecare ca să mă îndrepte spre alte, indiferente obiecte, proiectate în sfera voinței mele mai degrabă decât râvnite conștient și prinse de tentaculele ei. Astfel, pe când măsuram din ochi câte un copil care apărea de cine știe unde ca să se uite la mine și la Lloyd, îmi amintesc că obișnuiam să cântăresc în minte o problemă cu două aspecte fundamentale: unu, dacă nu cumva un corp unic prezenta mai multe avantaje decât al nostru; și doi, dacă *toți* copiii erau unici. Îmi dau seama abia acum că dilemele care mă frământau pe atunci aveau adesea două aspecte: se poate ca un fragment din procesele de gândire ale lui Lloyd să fi pătruns în mintea mea, iar unul din aceste aspecte complementare să-i fi aparținut.

Când bunicul Ahem cel lacom de bani s-a hotărât să ne expună contra plată, în turma de vizitatori se găsea mereu câte un netrebnic curios care voia să ne audă stând de vorbă. Ca toate mințile primitive, voia și el ca urechile să îi confirme ceea ce vedeau ochii. Ai noștri ne înghionteau să dăm curs unor astfel de dorințe și nu puteau pricepe ce era așa de îngrozitor la ele. Puteam să fi susținut că ne era rușine; dar adevărul era că nu stăteam nicicând cu adevărat de *vorbă*, nici măcar atunci când eram singuri, căci scurtele mormăieli pe care le schimbam câteodată (atunci când, de exemplu, unul dintre noi tocmai se tăiase la picior și fusese bandajat, iar celălalt voia să meargă să se bălăcească în pârâu) nu puteau fi considerate dialoguri. Senzațiile simple, primare ni le comunicam fără cuvinte: frunze moarte lunecând pe firul aceluiași sânge. Gândurile abia înfiripate izbuteau și ele să circule între noi. Pe cele mai substanțiale le păstra fiecare pentru sine, dar chiar și în cazul lor se produceau fenomene ciudate. De asta bănuiesc că Lloyd, în ciuda firii lui mai liniștite, se lupta cu aceleași noi realități care mă frământau pe mine. Când a crescut, pe multe le-a uitat. Eu n-am uitat nimic.

Nu numai că spectatorii noștri se așteptau să stăm de vorbă, voiau să vadă și cum ne jucăm. Niște cretini! Le făcea o plăcere deosebită să ne privească înfruntându-ne la șah sau *muzla*. Îmi închipui că dacă întâmplarea ar fi vrut să fim de sexe diferite,

ne-ar fi pus să comitem un incest sub ochii lor. Dar, întrucât jocurile nu ne erau mai familiare decât conversația, sufeream chinuri tainice atunci când eram siliți să strivim o minge între piepturile noastre sau să ne prefacem că ne luptăm pentru un băț. Culegeam aplauze furtunoase alergând în jurul curții, unul cu brațul în jurul umerilor celuilalt. Puteam să sărim și să ne învârtim.

Un vânzător ambulant de leacuri, un omuleț chel într-o bluză rusească albă și murdară, care știa puțină turcă și ceva engleză, ne-a învățat câteva propoziții în aceste limbi; după care a trebuit să facem dovada respectivelor capacități în fața unui public fascinat. Fețele lor înflăcărate mă urmăresc și acum în coșmaruri, căci își fac apariția ori de câte ori producătorii viselor mele au nevoie de figuranți. Îi revăd astfel pe giganticul păstor cu chip de bronz și zdrențe multicolore, pe soldații din Karaz, pe croitorul armenian chior și cocoșat (și el, la rândul lui, un monstru), pe fetele care chicotesc, pe bătrânele care oftează, pe copii, pe tinerii în haine occidentale – ochi arzători, dinți albi, guri negre și căscate; și, bineînțeles, pe bunicul Ahem, cu nasul lui de fildeș îngălbenit și barba de lână cenușie, făcând pe maestrul de ceremonii sau numărând bancnotele murdare, cu degetul mare umezit. Lingvistul, insul cu bluză brodată și chelie, îi făcea curte uneia dintre mătuși, dar îi arunca lui Ahem priviri invidioase prin ochelarii lui cu rame de oțel.

Pe la nouă ani, mi-era deja limpede că Lloyd și cu mine eram un monstru din soiul cel mai rar. Cunoașterea acestui fapt nu mi-a provocat nici un sentiment de înălțare, nici unul de rușine; dar într-o bună zi, o bucătăreasă isterică, o femeie mustăcioasă, care ținea mult la noi și ne deplângea soarta, a declarat, agrementându-și vorbele cu o sudalmă abjectă, că ne va elibera de legătura noastră atunci, pe loc, cu ajutorul unui cuțit strălucitor pe care a început să-l fluture (a fost împiedicată de îndată de bunicul și unul dintre noii noștri unchi); iar după acel incident m-am lăsat adesea în voia unei dulci reverii, închipuindu-mă separat în vreun fel oarecare de bietul Lloyd, care, într-un oarecare fel, avea să-și păstreze monstruozitatea.

N-am dat prea mare importanță poveștii cu cuțitul și, oricum, modul în care urma să se producă separarea a rămas foarte vag; dar îmi închipuiam foarte limpede cum mi se topesc cătușele și senzația de ușurare și goliciune care avea să urmeze. Mă imaginam sărind gardul – un gard în ai cărui țăruși erau înfipte cranii albite de animale domestice – și coborând spre plajă. Mă imaginam sărind din bolovan în bolovan și cufundându-mă în marea licărind în soare, apoi cățărându-mă din nou pe țărm și fugărindu-mă cu alți copii în pielea goală. Am visat asta noaptea – mă vedeam fugind de la bunicul și luând cu mine o jucărie, un pisoi sau un crab pe care le țineam strâns la piept, în partea stângă. Mă vedeam întâlnindu-mă cu bietul Lloyd, care îmi apărea în vis mergând șchiopătat, legat fără speranță de un geamăn șchiop, pe când eu eram liber să dănțuiesc în jurul lor și să-i plesnesc peste spinările umile.

Mă întreb dacă și Lloyd avea asemenea viziuni. Doctorii au sugerat că uneori, în timp ce visam, mințile noastre fuzionau. Într-o dimineață cenușiu-albăstruie, a luat de jos o nuia și a desenat în praf o corabie cu trei catarge. Tocmai mă văzusem pe mine desenând corabia aceea în praful unui vis pe care îl visasem cu o noapte înainte.

O pelerină mare și neagră de păstor ne acoperea umerii și, cum stăteam pe vine, trupurile noastre – mai puțin capetele și mâna lui Lloyd – erau ascunse de faldurile ei. Soarele abia se ridicase pe cer și aerul rece de martie părea făcut din straturi suprapuse de gheață semitransparentă prin care răsuciții arbori ai iudei ce dădeau în floare se vedeau ca niște pete tulburi de roz violaceu. Casa lungă, scundă și albă din spatele nostru, plină de femei grase și bărbații lor urât mirositori, dormea adânc. N-am spus nici un cuvânt; nici măcar nu ne-am uitat unul la altul; ci, aruncând nuiaua cât colo, Lloyd și-a trecut brațul drept în jurul umerilor mei, așa cum făcea întotdeauna când voia să mergem repede; și, cu tivul veșmântului comun târându-se printre buruieni, cu pietricelele fugindu-ne de sub tălpi, ne-am croit drum către poteca mărginită de chiparoși ce cobora spre țărm.

Era prima noastră încercare de a ajunge la marea pe care

din vârful dealului nostru o vedeam scânteind blând în depărtare și spărgându-se, alene și-n tăcere, de stâncile lucioase. Nu e nevoie să-mi forțez memoria ca să localizez această fugă împiedicată într-un moment de cotitură al destinului nostru. Cu câteva săptămâni în urmă, la cea de-a douăsprezecea noastră aniversare, bunicul Ibrahim începuse să cântărească în minte ideea de a ne trimite, împreună cu cel mai recent unchi al nostru, într-un turneu de șase luni prin țară. Se tot ciorovăiseră în privința condițiilor, se certaseră și se luaseră chiar la bătaie, iar în final Ahem își impusese termenii.

Ne era frică de bunicul și-l disprețuiam pe unchiul Novus. Probabil, într-un mod confuz și deznădăjduit (căci, neștiind nimic despre viață, bănuiam tulbure că unchiul Novus avea de gând să-l înșele pe bunicul), simțeam că e de datoria noastră să facem ceva ca să-l împiedicăm pe circarul acela să ne poarte de colo până colo într-o închisoare ambulantă, ca pe maimuțe sau pe vulturi; sau poate că ne-a îndemnat doar gândul că asta era ultima noastră șansă să ne bucurăm singuri de limitata noastră libertate și să facem ceea ce ne era interzis cu desăvârșire: să ieșim în afara unei anume îngrădituri de țăruși, să deschidem o anume poartă.

Nu ne-a fost greu să deschidem poarta șubredă, dar n-am reușit s-o împingem în vechea ei poziție. Un miel de-un alb murdar, cu ochi de chihlimbar și un semn stacojiu făcut cu vopsea pe fruntea-i tare și plată, ne-a urmat un timp, înainte de a se pierde în lăstărișul de stejari. Ceva mai încolo, dar încă sus pe coastă, a trebuit să trecem drumul care înconjura dealul și lega ferma noastră de șoseaua ce ducea de-a lungul țărmului. Bufnetul copitelor și scrâșnetul roților se auzeau venind la vale, peste noi; ne-am aruncat, cu tot cu pelerină, în spatele unui tufiș. Când huruitul s-a pierdut în depărtare, am trecut drumul și am coborât o coastă acoperită de buruieni. Marea argintie s-a ascuns încetul cu încetul după chiparoși și rămășițe de ziduri vechi de piatră. Pelerina noastră neagră se făcea tot mai grea și ne înăbușea, dar am continuat să mergem la adăpostul ei, temându-ne că altfel vreun trecător ar fi putut să ne bage de seamă infirmitatea.

Am ieșit la șosea, la câțiva metri depărtare de marea pe care acum o auzeam – și acolo, așteptându-ne sub un chiparos, era o droșcă pe care o știam, un soi de căruță cu roți înalte, iar unchiul Novus tocmai se dădea jos de pe capră. Ins mizerabil și viclean, măcinat de ambiție și fără nimic sfânt! Cu câteva minute înainte, ne văzuse dintr-un pridvor al casei bunicului și nu putuse rezista ispitei de a se folosi de-o escapadă care-i îngăduia ca prin minune să ne înșface fără luptă sau prea multă zarvă. Suduindu-i pe cei doi cai speriați, ne-a suit fără ceremonie în căruță. Ne-a apăsat capetele în piept și ne-a amenințat că o să ne bată dacă încercăm să tragem cu ochiul de sub pelerină. Brațul lui Lloyd îmi înconjura încă umărul, dar o smucitură a căruței l-a făcut să alunece deoparte. Acum roțile scrâșneau și se-nvârteau. A durat ceva timp până am înțeles că vizitiul nostru nu ne ducea acasă.

De la acea dimineață cenușie de primăvară au trecut douăzeci de ani, dar mi-a rămas în minte mai proaspătă decât multe din cele ce s-au întâmplat apoi. Iarăși și iarăși o las să mi se desfășoare în fața ochilor ca o bucată de peliculă, așa cum am văzut că fac marii jongleri când își recapitulează numărul. Așa recapitulez și eu etapele și circumstanțele și incidentele de pe parcursul fugii noastre ratate – fiorul inițial, poarta, mielul, coasta alunecoasă sub picioarele noastre stângace. Sturzilor pe care i-am speriat trebuie să le fi părut o priveliște extraordinară, cu pelerina aceea neagră drapată în jurul nostru și capetele tunse ieșind din ea, pe gâturile lor firave. Capetele se întorceau îngrijorate încoace și încolo când au ajuns, în sfârșit, la șoseaua care mergea de-a lungul țărmului. Dacă în clipa aceea vreun străin aventuros ar fi coborât pe țărm de pe corabia lui ancorată în golf, ar fi simțit cu siguranță un fior de încântare antică pomenindu-se în fața unui blând monstru mitologic, într-un decor de chiparoși și pietre albe. L-ar fi adorat, ar fi vărsat lacrimi de bucurie. Dar, vai, nu era nimeni acolo să ne întâmpine, în afară de pungașul acela alarmat, răpitorul nostru neliniștit, un omuleț cu față de păpușă și ochelari ieftini, cu o lentilă prinsă cu o bucată de leucoplast.

(1958)
Traducere de Anca Băicoianu

1. În original, *The aitch would see an eye…*, unde *aitch* redă fonetic litera H, inițiala pronumelui *He* („el“), iar *eye* („ochi“) corespunde pronunției literei I, care, în limba engleză, reprezintă totodată pronumele personal de persoana I („eu“).

Surorile Vane

1

Poate că nu aș fi aflat de moartea Cynthiei dacă în noaptea aceea nu m-aș fi întâlnit din întâmplare cu D., despre care, la fel, nu mai avusesem nici o veste în ultimii patru ani; și poate că n-aș fi dat nicicând peste el dacă nu m-aș fi ocupat de niște investigații banale.

Ziua aceea, o duminică vinovată la capătul unei săptămâni de viscol, fusese pe jumătate strălucitoare, pe jumătate mizerabilă. În mijlocul plimbării mele obișnuite de după-amiază prin orășelul cățărat pe dealuri din jurul colegiului de fete unde predam literatura franceză, mă oprisem să privesc o familie de țurțuri scânteietori care picurau, pic-pic, de pe streașina unei case în construcție. Umbrele ascuțite pe care le aruncau pe scândurile albe din spatele lor erau atât de bine definite, încât eram convins că se vedeau și umbrele picăturilor în cădere. Dar nici vorbă. Acoperișul ieșea prea mult în afară, probabil, sau unghiul din care priveam nu era destul de bun sau, pur și simplu, nu se nimerea să privesc țurțurele din care tocmai cădea o picătură. Picurarea aceea avea un ritm, o alternanță pe care o găseam la fel de provocatoare ca o scamatorie cu monede. Asta m-a îndemnat să inspectez colțurile câtorva grupuri de case, ceea ce m-a dus în Kelly Road, iar de acolo drept la casa unde locuia D. pe când era instructor aici. Și, în vreme ce mă uitam la streșinile garajului de lângă casă, cu întregul lor inventar de stalactite

transparente pe fundalul propriilor lor siluete albastre, am fost răsplătit în cele din urmă, întrucât mă concentrasem asupra uneia dintre acestea, de vederea a ceea ce ar putea fi descris ca punctul de sub un semn al exclamării părăsindu-și poziția obișnuită și alunecând cu repeziciune în jos – o idee mai rapid decât gheața topită cu care concura. Această geamănă sclipire fugară era încântătoare, dar nu suficientă; sau, mai degrabă, n-a făcut altceva decât să-mi deschidă apetitul pentru alte asemenea delicatese alcătuite din umbră și lumină, așa că am mers mai departe, cu atenția atât de trează încât întreaga mea ființă părea să se fi transformat într-un ochi ce se rotea în orbita lumii.

Prin evantaiul genelor lăsate am văzut strălucirea ametitoare, de diamant, a soarelui ce cobora spre apus pe spatele rotunjit al unui automobil parcat. Buretele gheții topite redase unei mulțimi întregi de lucruri un pronunțat caracter pictural. Ca un tiv suprapus, apa curgea de-a lungul unei străzi în pantă și apoi cotea grațios pe următoarea. Ademenind, ușor vulgar, privirea, pasajele înguste dintre clădiri dezvăluiau comori de purpură și cărămidă. Am observat pentru prima oară șănțulețele umile – cele din urmă ecouri ale canelurilor de pe coloane – ce decorau o ladă de gunoi și am văzut și spiralele de pe capacul ei – cercuri radiind dintr-un centru fabulos de arhaic. Mormane abrupte de zăpadă moartă, cu crestetele înnegrite (adunate de lamele unui buldozer vinerea trecută), se înșiruiau ca niște pinguini stilizați de-a lungul bordurilor, deasupra vibrației strălucitoare a rigolelor însuflețite.

Am pășit încoace și încolo, încolo și încoace, am pășit prin cerul ce se stingea suav, iar alternanța lucrurilor văzătoare și văzute m-a adus în cele din urmă, la ora la care cinam de regulă, pe o stradă atât de îndepărtată de restaurantul meu obișnuit, încât m-am hotărât să intru într-unul aflat chiar la marginea orașului. Când am ieșit de acolo, am văzut că se lăsase deja noaptea, fără zgomot și fără ceremonie. Stafia subțiratică, umbra longilină aruncată de un parcometru peste un petic de zăpadă topită avea o ciudată nuanță sângerie; venea, după cum mi-am dat îndată seama, de la strălucirea

roșiatică a firmei restaurantului ce domina trotuarul; și atunci – pe când adăstam încă acolo, întrebându-mă cu o oarecare oboseală dacă pe drumul de întoarcere urma să am norocul de a vedea același lucru colorat în albastru electric –, chiar atunci au scrâșnit frânele unei mașini care a oprit lângă mine, iar din ea a coborât D., cu o exclamație de falsă încântare.

Pe drumul lui de la Albany spre Boston, făcuse un ocol prin orașul în care locuise odinioară; de multe ori în viață am simțit acel fior de emoție trăită prin procură, urmat de un val de enervare personală la adresa călătorilor care par a nu simți nimic la revederea unor locuri ce ar fi trebuit să-i chinuie la fiecare pas cu amintiri jelindu-se amarnic. M-a îndemnat să intru iar în barul din care abia ieșisem și, după schimbul obișnuit de platitudini animate, a urmat acel inevitabil gol pe care l-a umplut cu niște vorbe aruncate la întâmplare:

— Auzi, nu m-aș fi gândit niciodată că Cynthia Vane suferea de inimă. Avocatul meu mi-a zis că a murit săptămâna trecută.

2

Era încă tânăr, încă impetuos, încă nestatornic, încă însurat cu femeia aceea plină de blândețe și de o frumusețe delicată care n-a aflat și n-a bănuit niciodată nimic despre relația lui dezastruoasă cu isterica soră mai mică a Cynthiei, care, la rândul ei, n-a știut nimic despre întrevederea pe care am avut-o cu Cynthia la Boston, când m-a chemat pe nepusă masă și m-a silit să jur că o să stau de vorbă cu D. și o să insist să fie „dat afară în șuturi“ dacă n-o lăsa imediat în pace pe Sybil – sau dacă nu divorța de nevastă-sa (pe care întâmplarea face că o vedea, prin prisma monologurilor inflamate ale lui Sybil, ca pe o scorpie și-o vrăjitoare). L-am încolțit imediat. El mi-a răspuns că nu aveam de ce să-mi fac griji – oricum, se hotărâse deja să-și dea demisia de la colegiu și să se mute cu soția în Albany, unde o să lucreze la firma lui taică-său; și toată povestea, care amenința să devină una dintre acele situații imposibil de descâlcit care durează ani în șir, cu câteva grupuri de prieteni bine intenționați gravitând la periferie și dezbătând la infinit

problema într-un secret știut de toată lumea – ba chiar găsind, pentru ei înșiși, temeiurile unei noi intimități în nefericirea altora – s-a sfârșit brusc.

Îmi amintesc cum stăteam a doua zi la catedră într-o clasă mare unde avea loc un examen parțial la Lit. Fr. în ajunul sinuciderii lui Sybil. A intrat pe tocurile ei înalte, cu o valiză pe care a lăsat-o într-un colț, lângă alte genți îngrămădite acolo, și dintr-o singură mișcare și-a lăsat haina de blană să alunece de pe umerii firavi, a pus-o, împăturită, peste valiză, apoi, împreună cu alte două sau trei fete, s-a oprit în fața catedrei să mă întrebe când le voi trimite notele. O să-mi ia o săptămână, începând de mâine, să le citesc eseurile, le-am zis. Îmi amintesc și că mă întrebam dacă D. îi comunicase decizia lui – și am simțit o părere de rău sfâșietoare pentru eleva mea silitoare în timpul acelor două ore și jumătate cât privirea mea s-a întors întruna spre ea, cu silueta-i adolescentină învești mântată în haine gri, strânse pe corp, măsurându-i părul negru ondulat cu grijă, pălăria mică împodobită cu niște flori la fel de mici și cu un voal transparent la modă în sezonul acela, iar sub aceasta chipul ei îngust transformat într-un tablou cubist de cicatricile unei boli de piele, ascunse patetic sub un bronz artificial ce îi înăsprea trăsăturile, trăsături al căror farmec era și mai mult diminuat de faptul că își machiase orice bucățică se preta la așa ceva, astfel încât gingiile palide între buzele roșii ca cireașa și cerneala de un albastru diluat a ochilor ei sub pleoapele date cu un fard întunecat erau singurele deschideri vizibile spre frumusețea ei.

În ziua următoare, după ce am aranjat caietele urâte în ordine alfabetică, m-am afundat în haosul acela manuscris și am ajuns foarte repede la Valevsky și Vane, ale căror lucrări le pusesem, cine știe cum, prea în față. Prima dintre acestea onora împrejurarea cu un simulacru de lizibilitate, dar caietul lui Sybil prezenta amestecul obișnuit al mai multor mâini demonice. Începuse cu un creion de o culoare ștearsă și cu mina foarte tare, iar scrisul se reliefa vizibil pe dosul negru al foii, fără a fi lăsat însă mare lucru în materie de urme permanente pe fața acesteia. Din fericire, vârful acestuia se rupsese după scurt timp, iar Sybil continuase cu o altă mină,

mai întunecată, care ajunsese treptat să producă niște dâre groase și nedefinite, aproape ca ale cărbunelui de desen, la care Sybil adăugase, molfăindu-i vârful bont, niște urme de ruj. Lucrarea ei, deși chiar mai slabă decât mă așteptam, vădea toate semnele unui fel de disperată conștiinciozitate, cu sublinieri, modificări, note de subsol superflue, de parcă ar fi încercat să dreagă situația în maniera cea mai respectabilă cu putință. După care împrumutase stiloul lui Mary Valevsky și adăugase: „*Cette examain est finie ainsi que ma vie. Adieu, jeunes filles! Monsieur le Professeur*, vă rog să luați legătura cu *ma sœur* și să-i spuneți că Moartea nu e mai bună decât un D minus, dar în mod cert preferabilă Vieții minus D“.

Am sunat-o imediat pe Cynthia, care mi-a spus că totul se sfârșise – se sfârșise încă de la opt dimineața – și m-a rugat să-i aduc biletul, iar când i l-am dus a arborat, printre lacrimi, un zâmbet strălucind de mândrie pentru întrebuințarea fantezistă („E stilul ei!“) pe care o dăduse Sybil unui examen scris la literatură franceză. A „preparat“ pe loc două cocteiluri, fără să lase din mână caietul lui Sybil – de-acum stropit cu sifon și cu lacrimi –, citind iarăși și iarăși mesajul de adio, moment în care m-am simțit îndemnat să-i atrag atenția asupra greșelilor de exprimare pe care le conținea și să-i explic că „fetelor“ tradus astfel în colegiile americane de către studenții care-l folosesc cu inocență este echivalentul franțuzesc al „fetișcanelor“ sau chiar mai rău. Aceste fleacuri cam de prost gust i-au făcut multă plăcere Cynthiei, îngăduindu-i să iasă, răsuflând greu, din valurile durerii ei. După care, ținând caietul acela fleșcăit de parcă ar fi fost un soi de pașaport pentru un Elizeu casnic (unde vârfurile creioanelor nu se rup și o tânără frumusețe visătoare cu o piele fără cusur își răsucește o buclă pe un deget visător în timp ce se gândește la răspunsurile pentru un examen celest), m-a condus sus, într-un mic dormitor înghețat, ca să-mi arate, de parcă aș fi fost un polițist sau un vecin irlandez compătimitor, două sticluțe goale de pilule și un pat răvășit de unde un trup fraged și imponderabil, pe care D. trebuie să-l fi cunoscut în cele mai catifelate amănunte, fusese deja îndepărtat.

Trecuseră patru sau cinci luni de la moartea surorii ei când am început să mă văd destul de des cu Cynthia. Când am ajuns la New York pentru niște cercetări la biblioteca municipală pe timpul vacanței, ea se mutase deja acolo, unde, dintr-un motiv bizar (având, bănuiesc, o vagă legătură cu rațiunile artistice), închiriase ceea ce oamenii imuni la pielea de găină numesc un apartament „cu apă rece“, în partea de jos a rețelei transversale alcătuite de străzile orașului. Ceea ce m-a atras nu a fost nici felul ei de-a fi, pe care îl găseam dezgustător de plin de viață, nici frumusețea, pe care alți bărbați o considerau izbitoare. Avea, asemenea surorii ei, ochii foarte depărtați unul de altul, de un albastru onest și înspăimântat, cu puncte întunecate înconjurând irisul. Pielea dintre sprâncenele groase și negre îi era tot timpul lucioasă, ca și volutele cărnoase ale nărilor. Textura aspră a pielii ei părea aproape masculină și, în lumina puternică a becurilor din apartamentul în care locuia, vedeai porii acelui chip de treizeci și doi de ani căscându-se spre tine ca gura unei vietăți dintr-un acvariu. Se folosea de cosmetice cu aceeași râvnă ca și surioara ei, dar cu mai multă neglijență, drept pentru care dinții puternici din față îi erau mereu pătați de ruj. Era o brunetă arătoasă, purta un amalgam deloc lipsit de gust de obiecte vestimentare eterogene și foarte elegante și avea o siluetă așa-zicând reușită; dar totul în ce o privea era ciudat de neîngrijit, într-un mod pe care îl asociam vag cu simpatiile stângiste în politică și banalitățile „progresiste“ în artă, deși în realitate nu dădea doi bani nici pe una, nici pe cealaltă. Coafura ei elaborată, de genul cărare-și-coc, ar fi arătat sălbatic și ciudat dacă n-ar fi fost considerabil îmblânzită de propria-i dezordine mătăsoasă pe ceafa vulnerabilă. Avea unghiile date cu o ojă țipătoare, dar roase și necurățate. Iubiții ei erau reprezentați de un fotograf tânăr și tăcut, care avea accese subite de râs, și de doi frați, niște bărbați mai în vârstă, care dețineau o mică tipografie peste drum de ea. Mă întrebam ce gusturi or fi avut aceștia de fiecare dată când întrezăream, cutremurat de un fior tainic, îngrămădeala de fire negre care se zăreau pe coapsele-i palide,

prin nailonul transparent al ciorapilor, cu precizia științifică a unui preparat pe o lamelă; sau când simțeam, la orice mișcare pe care o făcea, izul îmbâcsit, dulceag, nu foarte puternic, dar neplăcut și omniprezent al pielii ei rareori îmbăiate răzbătând de sub parfumurile și cremele cu miros greu.

Tatăl ei pierduse la jocurile de noroc cea mai mare parte a unei averi confortabile, iar primul soț al mamei avea rădăcini slave, dar altminteri Cynthia Vane provenea dintr-o familie bună și respectabilă. Din câte am habar, ar fi putut foarte bine să se tragă din regii și profeții pierduți în ceața Ultimei Thule. Transplantați într-o lume mai nouă, într-un decor de arbori damnați și splendizi cu frunze căzătoare, strămoșii ei au constat, în primă fază, dintr-o întreagă congregație de fermieri albi pe fundalul unui nor negru de furtună, apoi dintr-un șir impunător de orășeni angajați în diverse activități mercantile și un număr oarecare de învățați, cum ar fi doctorul Jonathan Vane (1780-1839), un ins uscățiv și tare plicticos, care a murit în explozia vasului cu aburi *Lexington* și-a devenit de atunci unul dintre musafirii obișnuiți la masa săltăreață a Cynthiei. Întotdeauna mi-am dorit să întorc genealogia cu susul în jos, iar acum am ocazia s-o fac, pentru că doar ultimul vlăstar, Cynthia, și numai ea, va rămâne persoana cu o oarecare greutate din întreaga dinastie Vane. Mă refer, desigur, la talentul ei artistic, la veselele, drăgălașele, dar nu prea apreciatele sale picturi, pe care prietenii prietenilor le cumpărau din când în când – și tare mi-aș dori să știu ce s-a ales după moartea ei de acele tablouri oneste și poetice care-i luminau salonul – acele imagini minunat de detaliate ale unor obiecte de metal și favoritul meu, *Vedere printr-un parbriz*: un parbriz parțial acoperit de promoroacă, cu o picătură de apă (de pe o capotă imaginară) scurgându-se pe partea transparentă și, prin toate aceste straturi, flacăra de safir a cerului și un pin în alb și verde.

4

Cynthia simțea că răposata ei soră nu era pe de-a-ntregul

mulțumită de ea – descoperise de acum că Cynthia și cu mine conspiraserăm să-i distrugem idila; așa încât, ca să-i potolească umbra, Cynthia a recurs la un soi destul de primitiv de ritual sacrificial (colorat, totuși, de o nuanță umoristică à la Sybil) și a început să-i trimită lui D., pe adresa pentru corespondența de serviciu, la intervale dinadins neregulate, tot felul de fleacuri, cum ar fi instantanee cu mormântul lui Sybil în lumina înserării; șuvițe din părul ei, care era imposibil de deosebit de cel al surorii sale; o hartă a regiunii New England, cu o cruce făcută cu cerneală la jumătatea distanței dintre două orașe caste, pentru a indica locul unde D. și Sybil se opriseră pe 23 octombrie la un motel îngăduitor, într-o pădure brun-trandafirie; și, în două rânduri, un sconcs împăiat.

Întrucât în conversație era mai curând volubilă decât explicită, n-a fost în stare să-mi explice niciodată în detaliu teoria aurelor intervenționiste pe care o elaborase. În fond, crezul ei nu avea nimic original, căci presupunea un dincolo cum nu se poate mai convențional, un solariu tăcut de suflete nemuritoare (juxtapuse cu precedența muritoare), a căror principală distracție consta în planări periodice asupra celor dragi rămași în viață. Partea interesantă era ciudata întorsătură practică cu care Cynthia își îmblânzea metafizica. Era sigură că existența îi era influențată de tot felul de prieteni morți care îi dirijau cu rândul viața, de parcă ar fi fost un pisoi rătăcit pe care o școlăriță aflată în trecere îl ia în brațe, își lipește obrazul de blănița lui, apoi îl pune jos cu grijă, lângă un gard din suburbii – ca să fie mângâiat de altă mână pasageră sau purtat printr-un univers de uși de o doamnă ospitalieră.

Câteva ore sau câteva zile în șir, iar uneori, la intervale neregulate, timp de luni sau ani întregi, tot ce i se întâmpla Cynthiei după ce murea o anumită persoană avea, susținea ea, stilul și temperamentul acelei persoane. Se putea ca evenimentul respectiv să fie ceva extraordinar, care îți schimba cursul vieții; sau un șir de incidente mărunte, abia vizibile pe fondul unei zile obișnuite și devenind tot mai vagi, tot mai neînsemnate, pe măsură ce aura pălea. Această influență putea fi bună sau rea; principalul era însă că îi puteai identifica sursa. Era ca și cum te-ai fi plimbat prin sufletul

cuiva, zicea ea. Am încercat să-i spun că poate sursa aceea nu putea fi identificată întotdeauna cu precizie, din moment ce nu toată lumea are un suflet recognoscibil; că există scrisori și cadouri de Crăciun anonime, pe care le-ar putea trimite oricine; că, de fapt, ceea ce numea Cynthia „o zi obișnuită“ ar fi putut fi, la rândul ei, o soluție diluată compusă dintr-un amestec de aure sau poate schimbul de rutină al unui înger păzitor cam plicticos. Și cum rămâne cu Dumnezeu? Era adevărat sau nu că oamenii care n-ar fi privit cu ochi buni un dictator atotputernic pe pământ îl așteptau nerăbdători pe cel din ceruri? Și ce să mai vorbim despre războaie! Ce idee sinistră: soldați morți luptându-se în continuare cu cei vii sau armate fantomă străduindu-se să se înfrunte prin intermediul vieților unor bătrâni ologi.

Dar Cynthia se afla deasupra oricăror generalități, așa cum era și dincolo de orice logică. „Ah, ăsta e Paul“, spunea ea când supa dădea cu insolență pe afară sau „Cred că a murit draga de Betty Brown“, când a câștigat un frumos și bine-venit aspirator la o loterie caritabilă. Și, cu niște divagații jamesiene care îmi exasperau mintea franceză, se întorcea la vremurile când Betty și Paul erau încă printre noi, povestindu-mi puhoaie de dovezi de dărnicie, cu toatele bine intenționate, dar ciudate și de neacceptat – începând cu un portmoneu vechi care conținea un cec de trei dolari, pe care ea îl găsise pe stradă și, firește, îl returnase (sus-numitei Betty Brown – care intra astfel în scenă –, o negresă prăpădită și bătrână care abia se mai ținea pe picioare) și sfârșind cu o propunere jignitoare din partea unui fost iubit al ei (aici intră în scenă Paul) de a picta niște tablouri „normale“ cu casa și familia lui, în schimbul unei remunerații rezonabile – toate acestea urmate de sfârșitul unei oarecare doamne Page, o bătrânică foarte cumsecade, dar îngustă la minte, care o intoxicase cu sfaturi practice încă din copilărie.

Personalitatea lui Sybil, spunea ea, avea o margine multicoloră, ca o imagine mișcată. Mai spunea că dacă aș fi cunoscut-o mai bine pe Sybil, mi-aș fi dat seama ce sibilinică era aura de evenimente minore care, în răstimpuri, au împânzit existența ei, a Cynthiei, după sinuciderea surorii sale. Încă de când murise mama lor, își puseseră în gând să renunțe

la casa lor din Boston și să se mute la New York, unde picturile Cynthiei, se gândeau ele, s-ar fi putut bucura de mai mult succes; dar casa cea veche se agățase de ele cu toate tentaculele ei de pluș. Sybil cea moartă începuse însă să separe casa de priveliștea ei – lucru cu urmări catastrofale asupra sentimentului de cămin. De cealaltă parte a străzii înguste, chiar în fața lor, o nouă clădire se trezea la viață, cu zgomot, mizerie și schele. Doi plopi familiari muriseră în primăvara aceea, lăsând în urmă niște schelete blonde. Muncitorii au distrus vechiul trotuar atât de minunat și de o culoare așa de caldă, care în zilele umede de aprilie căpăta un anume luciu violet și care dimineața răsunase atât de memorabil de pașii domnului Lever, aflat în drum spre muzeu – după ce ieșise la pensie, la vârsta de șaizeci de ani, acesta dedicase un sfert de secol studiului exclusiv al melcilor.

Că veni vorba de bătrâni, trebuie adăugat că uneori aceste auspicii și intervenții postume se produceau în forme parodice. Cynthia se înțelesese bine cu un bibliotecar excentric pe nume Porlock, care în ultimii ani ai vieții sale prăfuite se apucase să studieze cărți vechi, căutând greșeli de tipar miraculoase, cum ar fi înlocuirea celui de-al doilea „h“ cu un „l“ în cuvântul *hither* („aici, încoace“). Spre deosebire de Cynthia, acesta nu dădea doi bani pe fiorul stârnit de oracole obscure; ceea ce căuta el era ciudățenia în sine, întâmplătorul care imită voluntarul, defectul deghizat în efect; iar Cynthia, o amatoare mult mai perversă de cuvinte deformate sau puse în relații ilicite, de calambururi, anagrame și altele asemenea, îl ajutase pe acel biet scrântit să ducă la bun sfârșit o căutare care, judecând după exemplele citate, era, din punct de vedere statistic, nebunească. Oricum, mi-a spus ea, la trei zile după moartea lui, citind o revistă, a dat peste un citat dintr-un poem nemuritor (despre care ea, precum alți cititori naivi, credea că fusese într-adevăr compus în vis) și atunci și-a dat deodată seama că „Alph“ era o secvență profetică alcătuită din inițialele numelui Anna Livia Plurabelle (un alt râu sacru ce străbătea – sau mai degrabă înconjura – alt vis factice), iar acel „h“ suplimentar reprezenta cu modestie, ca un indicator personal, cuvântul care îl hipnotizase pe domnul Porlock în asemenea

măsură. Și aș vrea să-mi amintesc romanul sau nuvela aceea (aparținând unui scriitor contemporan, dacă nu mă înșel) unde, fără știrea autorului, primele litere ale cuvintelor din ultimul paragraf alcătuiau, în lectura Cynthiei, un mesaj de la mama lui moartă.

5

Îmi pare rău să menționez că Cynthia, departe de a se mulțumi cu aceste fantezii ingenioase, dovedea un interes ridicol pentru spiritualism. Am refuzat să merg cu ea la ședințe la care luau parte medii plătiți: știam prea multe despre acestea din alte surse. Am consimțit însă să particip la micile farse puse la cale de Cynthia și cei doi prieteni ai ei cu chipuri impasibile, domnii cu tipografia. Erau niște bătrânei durdulii, politicoși și cam ciudați, dar, spre mulțumirea mea, dădeau dovadă de o cultură și un spirit impresionante. Ne așezam la o măsuță ușoară, iar tremurăturile și trosniturile începeau de îndată ce ne puneam buricele degetelor pe ea. Mi s-a servit un meniu complet de duhuri care-și turuiau prompt tiradele, dar refuzau să explice ceea ce nu înțelesesem prea bine. Și-a făcut apariția Oscar Wilde, care, vorbind repede într-o franceză incomprehensibilă, presărată cu obișnuitele anglicisme, i-a acuzat pe răposații părinți ai Cynthiei de ceea ce în notițele mele figurează ca „*plagiatisme*“. Un spirit foarte energic a oferit informația nesolicitată că el, John Moore, și fratele lui, Bill, au lucrat în minele de cărbune din Colorado și au pierit într-o avalanșă la „Crested Beauty“, în ianuarie 1883. Frederic Myers, un vechi obișnuit al acestor reuniuni, a ciocănit în masă o poezioară (semănând surprinzător de mult cu efemerele producții ale Cynthiei) care, consemnată în parte în notițele mele, zicea cam așa:

Ce-i oare – un iepure țâșnind dintr-un joben
Sau poate-o pală rază ce-adevărat lucește
Și pune capăt obiceiului nedemn,
Iar visul dureros îl risipește?

Și, în sfârșit, cu un trosnet puternic, însoțit de tremurături și salturi ale măsuței, Lev Tolstoi și-a făcut simțită prezența în micul nostru grup, iar când i s-a cerut să se identifice cu ajutorul unor trăsături specifice ale locuinței lui pământene, s-a lansat într-o descriere complexă a ceea ce părea să fie un soi de lemnărie tipică pentru casele rusești („figuri pe scânduri – om, cal, cocoș, om, cal, cocoș“), toate acestea fiind dificil de notat, greu de înțeles și imposibil de verificat.

Am mai participat la două sau trei astfel de ședințe încă și mai stupide, dar trebuie să mărturisesc că preferam genul acesta de distracție copilărească și cidrul pe care-l beam (Podgy și Pudgy erau antialcoolici convinși) îngrozitoarelor petreceri organizate de Cynthia.

Le ținea în frumosul apartament al soților Wheeler, vecinii de alături – genul de aranjament agreat de firea ei centrifugă, dar, pe de altă parte, e drept că propria sa cameră de zi arăta ca o paletă veche și mânjită de pictor. Conform unui obicei barbar, neigienic și adulterin, hainele invitaților, calde încă pe partea dinăuntru, erau duse de taciturnul și chelul Bob Wheeler în sanctuarul unui dormitor ordonat și puse maldăr pe patul conjugal. Tot el turna băuturile, care le erau oferite apoi invitaților de tânărul fotograf, pe când Cynthia și doamna Wheeler se ocupau de aperitive.

Cineva ajuns mai târziu avea senzația că acolo se aflau o mulțime de oameni gălăgioși, adunați fără nici un motiv în spațiul albăstrit de fum dintre două oglinzi încărcate de reflexii. Deoarece Cynthia ținea, bag seama, să fie cea mai tânără din încăpere, femeile pe care le invita, celibatare sau căsătorite, aveau, în cel mai bun caz, precara vârstă de patruzeci și ceva de ani; unele dintre acestea prezentau, conservate în taxiurile întunecate care le aduceau de acasă, vestigii intacte de nuri, pe care le pierdeau însă pe parcursul petrecerii. M-a uimit întotdeauna capacitatea petrecăreților de weekend de a găsi aproape imediat, printr-o metodă pur empirică, dar de o mare acuratețe, un numitor comun al beției pe care fiecare îl respectă cu strictețe înainte de a coborî, toți deodată, la următorul nivel. Atitudinea deosebit de prietenoasă

a matroanelor era agrementată cu gesturi de pușloaice, pe când privirea întoarsă cu încăpățânare înăuntru a bărbaților scorțoși și cordiali părea o parodie blasfematoare a sarcinii. Cu toate că unii dintre oaspeți aveau o oarecare legătură cu artele frumoase, nu auzeai conversații pline de inspirație și nu vedeai capete încununate cu lauri, nici trupuri sprijinite în coate pe divane și, bineînțeles, nici hetaire. Dintr-un punct de observație oarecare unde stătuse până atunci, așezată pe covorul de culoare deschisă în postura unei sirene întinse pe nisip, împreună cu unul sau doi dintre invitații mai tineri, Cynthia, cu fața acoperită de o peliculă fină de sudoare, se ridica în genunchi, cu o farfurie de alune în mâna întinsă, și cu cealaltă îl bătea imperativ pe piciorul atletic pe Cochran sau Corcoran, un negustor de artă cuibărit pe o canapea gri deschis între două doamne îmbujorate, în curs de veselă dezintegrare.

Într-un stadiu ulterior, se produceau izbucniri mai zgomotoase de veselie. Corcoran sau Coransky o cuprindea pe Cynthia sau pe altă doamnă care trecea pe lângă el pe după umeri, o conducea într-un colț și o întreținea rânjind cu un talmeș-balmeș de glume personale și zvonuri, moment în care, râzând și clătinând din cap, aceasta se desprindea de el și pleca. Încă și mai târziu se lansau într-o frenezie de intimități intersexuale, împăcări glumețe, un braț cărnos și gol se încolăcea în jurul soțului altei femei (care se ținea foarte drept în mijlocul unei camere ce se învârtea cu el) sau într-un acces subit de mânie cochetă ori de avansuri neîndemânatice – iar Bob Wheeler, tăcut și cu un zâmbet în colțul gurii, aduna paharele care creșteau precum ciupercile în umbra scaunelor.

După o ultimă petrecere de felul acesta, i-am trimis Cynthiei o scrisoare absolut inofensivă și, în ansamblu, bine intenționată, în care am strecurat un strop de batjocură romanică la adresa unora dintre oaspeții ei. De asemenea, mi-am cerut scuze că nu m-am atins de whisky-ul ei, spunând că, francez fiind, preferam sucul de struguri celui de secară. După câteva zile ne-am întâlnit pe scările bibliotecii municipale, sub o ploaie măruntă – ea se chinuia să-și deschidă umbrela de culoarea chihlimbarului fără să scape cele două cărți pe care le ținea sub braț (și de care am ușurat-o pentru câteva clipe):

Urme de pași la granița altei lumi, de Robert Dale Owen și ceva despre „Spiritualism și creștinism“; când, deodată, fără nici o provocare din partea mea, a revărsat asupră-mi un potop de vehemență vulgară, de cuvinte otrăvite, spunându-mi – printre picăturile rare, în formă de pară, ale ploii – că sunt un conformist și un snob; că nu văd decât gesturile și măștile oamenilor; că acel Corcoran a salvat de la înec doi oameni, în două oceane diferite – ambii numindu-se, printr-o coincidență irelevantă, Corcoran; că zburdalnica și chițăitoarea Joan Winter are o fetiță condamnată să orbească definitiv în câteva luni; și că femeia aceea în verde cu pieptul acoperit de pistrui, pe care am ofensat-o într-un fel sau altul, a scris un bestseller național în 1932. Ciudată mai era și Cynthia! Mi se spusese că putea fi înfiorător de grosolană cu cei pe care îi plăcea și îi respecta; dar cu toate acestea trebuie să tragi linie undeva și, cum studiasem până atunci îndeajuns fascinantele ei aure și alte impulsuri bizare, m-am hotărât să rup orice legătură cu ea.

6

În seara în care D. mi-a adus la cunoștință moartea Cynthiei, m-am întors după unsprezece în casa de două etaje pe care o împărțeam, în secțiune transversală, cu văduva unui fost profesor. Când am ajuns pe verandă, m-am uitat cu acea privire scrutătoare pe care ți-o dă singurătatea la cele două feluri de întuneric de la cele două rânduri de ferestre: întunericul absenței și întunericul somnului.

Puteam să fac ceva în privința celei dintâi, dar nu-l puteam imita pe cel de-al doilea. Patul nu-mi oferea un sentiment de siguranță; arcurile lui îmi făceau nervii să vibreze. M-am cufundat în lectura sonetelor lui Shakespeare – și m-am pomenit verificând ca idiotul ce cuvinte sacre formează inițialele versurilor. Am obținut FATE (sonetul LXX), ATOM (sonetul CXX) și, de două ori, TAFT (sonetele LXXXVIII și CXXXI). Din când în când aruncam câte o privire în jur, să văd cum se comportă obiectele din încăpere. Era nespus de ciudat gândul că dacă ar fi început să cadă niște bombe aș fi simțit

doar o emoție cu o idee mai puternică decât aceea a unui om angajat într-un joc de noroc (și o mare doză de ușurare), pe când inima mi-ar fi sărit din loc dacă o sticluță cu un aer suspect de încordat de pe raftul de colo s-ar fi mișcat cu un centimetru într-o parte. Până și tăcerea însăși era neobișnuit de densă, alcătuind, parcă intenționat, un fundal negru pentru descărcarea nervoasă pricinuită de cel mai slab sunet de origine necunoscută. Pe stradă nu trecea nici o mașină. În zadar m-am rugat să aud huruitul unui camion pe Perkins Street. Femeia care locuia deasupra mea și care obișnuia să mă scoată din minți cu bufnetul asurzitor pricinuit de ceea ce păreau a fi niște gigantice picioare de piatră (de fapt, în regim diurn, era o făptură bondoacă semănând cu un porc-de-Guineea mumificat) s-ar fi ales cu un potop de binecuvântări dacă ar fi tropăit acum până la baie. Am stins lumina și mi-am dres glasul de mai multe ori, ca să fiu răspunzător măcar pentru *acel* sunet. Am făcut autostopul pentru o călătorie mentală cu un automobil aflat la mare depărtare, dar m-a lăsat în drum înainte de a apuca să adorm. Un fâșâit (produs, nădăjduiam, de o hârtie mototolită și azvârlită la gunoi care se deschisese deodată asemenea unei răutăcioase și încăpățânate flori nocturne) s-a auzit pentru o clipă în coșul de hârtii, iar noptiera i-a răspuns cu un clinchet stins. Ar fi fost în firea Cynthiei să-mi fi montat pe loc un mic spectacol cu fantome.

M-am hotărât să o înfrunt. Am recapitulat în minte istoria modernă a bocănelilor și aparițiilor, începând cu ciocăniturile din 1848 din cătunul Hydesville, New York, și terminând cu fenomenele grotești din Cambridge, Massachusetts; am evocat tarsienele și alte castaniete anatomice ale surorilor Fox (așa cum le-au descris înțelepții de la Universitatea din Buffalo); genul acela misterios de uniform de adolescent delicat, același în lugubrul Epworth sau Tedworth ca și în vechiul Peru; solemnele orgii victoriene, cu o ploaie de petale de trandafiri și acordeoane intonând arii sacre; pe impostorii profesioniști regurgitând fâșii umede de tifon; pe domnul Duncan, onorabilul soț al unei doamne medium, care, când a fost întrebat dacă ar fi dispus să se lase percheziționat, s-a scuzat pe motiv că are lenjeria murdară; pe bătrânul Alfred Russel

Wallace, ingenuul naturalist, refuzând să creadă că forma aceea albă, desculță și fără găuri în urechi pe care o avea în fața ochilor într-un pandemonium privat din Boston era aceeași pudică duduie Cook pe care abia ce o zărise dormind profund în ungherul ei apărat de perdele, îmbrăcată în negru, purtând botine cu șireturi și cercei; pe doi alți investigatori, niște omuleți mărunți și slabi, dar îndeajuns de inteligenți și de activi, ținând-o zdravăn pe Eusapia, o matahală de femeie între două vârste, trăsnind a usturoi, care a reușit cu toate acestea să-i prostească; și pe scepticul și stânjenitul magician instruit de cel ce-o „controla“ pe tânăra și fermecătoarea Margery să nu se piardă în faldurile capotului, ci să-și plimbe mâna de-a lungul ciorapului stâng până pe coapsa goală – pe a cărei piele fierbinte a simțit o masă „teleplastică“ ce semăna, ciudat, cu o bucată rece și crudă de ficat.

7

Recurgeam la carne și la putreziciunea ei ca să refuz și să resping posibila persistență a vieții fără trup. Dar, vai, aceste invocări nu au făcut decât să îmi sporească teama de spectrul Cynthiei. Atavica pace a venit abia odată cu zorii, iar când m-am cufundat în somn, prin transperantele roșcate a pătruns un vis care a reușit cumva să fie plin de Cynthia.

A fost o experiență dezamăgitoare. La adăpost în fortăreața zilei, mi-am spus că mă așteptasem la mai mult. Ea, o pictoriță a detaliilor limpezi ca sticla – acum atât de vagă! Stăteam întins în pat, revăzându-mi visul și ascultând glasul vrăbiilor de afară: cine știe dacă nu cumva, înregistrat și ascultat apoi de-a-ndoaselea, ciripitul acestor păsări nu s-ar transforma într-o voce omenească, în cuvinte rostite cu glas tare, așa cum vocea omenească devine un ciripit când o asculți invers? Și m-am apucat să-mi recitesc visul – de la coadă spre cap, în diagonală, în sus, în jos –, încercând din răsputeri să regăsesc în el ceva de-al Cynthiei, ceva ciudat și sugestiv care trebuie să se fi aflat acolo.

La nivel conștient, am putut identifica doar prea puțin.

Totul părea cețos, acoperit de nori gălbui, neoferind nimic tangibil. Acrostihurile ei inepte, evaziunile sentimentale, teopatiile – toate aceste amintiri formau unde de semnificații misterioase. Totul părea acoperit de-o ceață sulfuroasă, înșelător, pierdut.[1]

(1959)
Traducere de Anca Băicoianu

1. În engleză, ultimul pasaj conține un joc lingvistic imposibil de redat în limba română. Reproducem aici versiunea originală, lăsându-le cititorilor plăcerea de a descoperi respectivul joc : „I could isolate, consciously, little. Everything seemed blurred, yellow-clouded, yielding nothing tangible. Her inept acrostics, maudlin evasions, theopathies – every recollection formed ripples of mysterious meaning. Everything seemed yellowly blurred, illusive, lost“.

Lance

1

Numele planetei, presupunând că i s-a dat deja un nume, nu contează. În cel mai favorabil punct de opoziție al său, probabil că e despărțită de Pământ doar de un număr de kilometri egal cu numărul de ani scurși de vinerea trecută până la apariția munților Himalaya – vârsta medie a cititorului înmulțită cam cu un milion. În lentila telescopică a fanteziei, prin prisma lacrimilor ce-ți inundă ochii, caracteristicile ei n-ar trebui să fie cu nimic mai uimitoare decât cele ale planetelor deja existente. Sferă rozalie, constelată cu pete întunecate, e și ea unul dintre nenumăratele obiecte rotindu-se asiduu în oroarea nemărginită și fără scop a spațiului fluid.

Maria (care nu sunt mări) și *lacus* (care nu sunt lacuri) de pe planeta mea au primit la rândul lor, să presupunem, nume; unele poate mai puțin banale decât acelea ale diverselor soiuri de trandafiri; altele mai lipsite de semnificație decât numele de familie ale celor care le-au identificat (căci, ca să apelăm la exemple reale, un astronom pe nume Lampland este un lucru la fel de uimitor ca un entomolog pe nume Krautwurm); majoritatea însă au un stil atât de prăfuit încât rivalizează, în magia lor sonoră și coruptă, cu toponimele din romanele cavalerești.

Așa cum Pinedale-urile noastre de aici au adesea prea puțin de oferit în afară de o fabrică de încălțări pe-o parte a căii ferate și infernul ruginit al unui cimitir de automobile pe cealaltă, acele seducătoare Arcadii, Icarii și Zephyrii de pe

hărțile stelare au toate șansele să se vădească a fi niște deșerturi sterpe în care nu răsare nici măcar susaiul care împodobește gropile noastre de gunoi. Selenografii vor confirma acest lucru, dar ce vreți, lentilele lor fac o treabă mai bună decât ale noastre. În clipa de față, cu cât puterea de amplificare crește, cu atât suprafața pătată a planetei arată de parcă ar fi văzută prin ochii unui scufundător uitându-se la cer prin apa semitranslucidă. Și dacă anumite urme vizibile amintesc vag de o tablă de șah chinezesc, cu modelul ei de linii și de găuri, să zicem că e vorba de niște halucinații geometrice.

Nu numai că îi interzic oricărei planete prea bine definite să joace un rol în povestea mea – să joace rolul deținut de fiecare punct din această poveste (pe care o consider un soi de hartă celestă) –, ci refuz și să am ceva de-a face cu acele profeții tehnice despre care ziarele spun că savanții le împărtășesc ziariștilor. Treaba asta cu rachetele nu e de mine. Nu sunt de mine micii sateliți artificiali care i se promit Pământului: piste de aselenizare pentru vehicule spațiale („spațiatoare“) – un', doi, trei, patru și apoi mii de castele printre stele, cu tot cu bucătari și menajere, construite de națiunile terestre prinse în iureșul unei concurențe confuze, al gravitației factice și al steagurilor fâlfâind în vânt.

Încă un lucru care nu-mi folosește la nimic este pletora de echipamente speciale – costumul de astronaut, buteliile de oxigen – și alte invenții de felul ăsta. Asemenea bătrânului domn Boke, despre care vom auzi mai multe într-o clipă, am toate calificările necesare pentru a lăsa deoparte toate aceste detalii practice (care, oricum, sunt condamnate să pară ridicol de nepractice în ochii oricărui astronaut din viitor – cum ar fi, de pildă, singurul fiu al bătrânului Boke), din moment ce emoțiile pe care mi le stârnesc variază de la neîncrederea ursuză la tremurul morbid. Doar cu prețul unui efort eroic mă pot hotărî să deșurubez un bec care s-a ars inexplicabil și să înșurubez la loc un altul, care o să mi se aprindă-n față cu spontaneitatea hidoasă a unui ou de dragon eclozându-ți în palmă.

Și, în sfârșit, disprețuiesc și resping fără drept de apel așa-numita literatură științifico-fantastică. Am cercetat-o și o

găsesc la fel de plicticoasă ca revistele de suspans – același stil penibil de prozaic, cu kilometri de dialoguri și tone de umor comutativ. Clișeele sunt, firește, mascate; dar ele rămân în fond aceleași în tot puhoiul de maculatură, indiferent dacă aceasta acoperă tot universul sau doar sufrageria. Din punctul acesta de vedere, textele în cauză seamănă cu fursecurile „asortate“, ce diferă unele de altele doar în privința formei și-a culorii, un artificiu prin care șireții lor producători îl atrag pe consumatorul care salivează într-o năucitoare lume pavloviană unde, la același preț, variația la nivel vizual influențează și în cele din urmă înlocuiește gustul, iar acesta dispare pe urmele talentului și ale adevărului.

Astfel, băieții buni zâmbesc, cei răi rânjesc, iar inimile mari adoptă un limbaj argotic. Țarii stelari, conducătorii Uniunii Galactice – toți aceștia sunt de fapt niște imitații ale oamenilor de afaceri roșcovani și energici în posturi de conducere pământești de pe Pământ care, puțintel șifonați, servesc drept ilustrații pentru poveștile adevărate din revistele *glossy* răsfoite de sute de mâini în saloanele de înfrumusețare. Invadatorii planetelor Denebola și Spica, floarea lui Venus, au nume care încep cu Mac; savanții flegmatici figurează de regulă ca Stein; alții împart cu femeile supergalactice denominații abstracte, cum ar fi Biola sau Vala. Locuitorii planetelor „străine“, creaturi „inteligente“ cu aspect humanoid sau cu diverse conformații mitice, au în comun o trăsătură remarcabilă: structura lor internă nu este niciodată prezentată în detaliu. Ca o supremă concesie făcută decenței bipede, centaurii nu numai că poartă o bucată de pânză în jurul șalelor, ci își înfășoară cu ea picioarele din față.

Și cu asta am închis lista lucrurilor pe care le repudiez – doar dacă nu dorește cineva să discutăm problema timpului. Și în cazul acesta, ca să-l aduc în centrul atenției pe tânărul Emery L. Boke, urmașul meu mai mult sau mai puțin îndepărtat ce urmează să facă parte din prima expediție interplanetară (care, în fond, este singurul și modestul postulat al poveștii mele), las cu dragă inima grija de a înlocui cu un pretențios 2 sau 3 onestul 1 din 1900 în labele eficiente ale lui *Starzan* și ale altor benzi desenate și fizici atomice. Că e 2145

d.Hr. sau 200 î.t., puțin îmi pasă. Nu țin câtuși de puțin să aduc vreo atingere unor drepturi inalienabile, de orice natură ar fi ele. Acesta este exclusiv un spectacol de amatori, cu o recuzită dintre cele mai obișnuite și un minimum de decor, la care se adaugă rămășițele țepoase ale unui porc-spinos ce și-a găsit sfârșitul într-un colț al vechiului hambar. Ne aflăm printre prieteni, Brownii și Bensonii, Whiții și Wilsonii, iar dacă cineva iese la o țigară aude țârâitul greierilor și lătratul unui câine de la o fermă din depărtare (care câine se oprește când și când din hămăit ca să asculte ceva ce noi nu putem auzi). Cerul nopții de vară e un haos de stele. Emery Lancelot Boke, la cei douăzeci și unu de ani ai săi, știe infinit mai multe despre ele decât mine, care am cincizeci și sunt îngrozit.

2

Lance este înalt și subțire, cu tendoane puternice și vene verzui vizibile pe antebrațele bronzate și o cicatrice pe frunte. Când nu face nimic – când stă relaxat, ca acum, pe marginea unui fotoliu adânc, cu bustul aplecat în față, umerii încovoiați și coatele sprijinite pe genunchii puternici –, are obiceiul să-și încleștеze și descleștеze încet mâinile frumoase, gest pe care l-am împrumutat pentru el de la unul dintre strămoșii săi. Expresia lui obișnuită este una gravă, de concentrare incomodă (orice gând e incomod, iar ale tinerilor cu atât mai mult); în clipa aceasta, însă, expresia respectivă e un soi de mască ce ascunde dorința arzătoare de a scăpa de o tensiune prelungită peste măsură. Nu zâmbește decât arareori și, de altfel, cuvântul „zâmbet“ e prea plat ca să descrie relieful abrupt și luminos al feței sale în clipe ca aceasta, când ochii și gura îi strălucesc deodată, pe când capul i se afundă și mai mult între umeri, mâinile încleștate încremenesc, iar vârful unui picior bate ușurel în podea. Părinții lui se află în cameră împreună cu un musafir inopinat, un tâmpit, o pacoste care nu-și dă seama ce se petrece – căci acesta este un moment stânjenitor într-o casă mohorâtă, în ajunul unei plecări fabuloase.

Se scurge astfel o oră. În sfârșit, musafirul își ridică jobenul de pe covor și pleacă. Lance rămâne singur cu părinții săi, lucru care nu face decât să sporească tensiunea. Pe domnul Boke îl văd destul de limpede, dar despre doamna Boke nu reușesc cu nici un chip să-mi fac o imagine cât de cât distinctă, oricât de adânc m-aș cufunda în transa mea chinuitoare. Știu că veselia pe care o afișează – pălăvrăgeala, bătaia rapidă a genelor – este un efort pe care-l face mai puțin de dragul fiului, cât de al soțului, ca să-i protejeze inima ostenită, iar bătrânul Boke înțelege asta prea bine, deci, pe lângă propria-i îngrijorare monstruoasă, trebuie să mai facă față și nepăsării prefăcute a soției sale, care îl tulbură mai mult decât dacă ar fi văzut-o complet prăbușită. Sunt întru câtva dezamăgit că nu izbutesc să deslușesc trăsăturile ei. Tot ce pot întrezări este un efect luminos evanescent în coafura vaporoasă din dreptul unei tâmple, iar în această privință cred că sufăr influența insidioasă a canonului artistic al fotografiei moderne și-mi dau seama cât de ușor trebuie să fi fost odinioară să scrii, într-o vreme când imaginația nu-ți era încorsetată de tot soiul de proteze vizuale, iar unui pionier care dădea pentru prima oară cu ochii de un cactus uriaș sau de zăpezi nesfârșite nu-i venea automat în minte afișul publicitar al unei companii producătoare de anvelope.

În cazul domnului Boke, mă pomenesc utilizând trăsăturile unui bătrân profesor de istorie, un medievist remarcabil, ai cărui favoriți albi, chelie trandafirie și costum negru se bucură de o binemeritată celebritate într-un anume campus însorit din Sudul extrem, dar al cărui unic atu în contextul acestei povestiri (în afară de o vagă asemănare cu un străunchi al meu de mult răposat) este faptul că are o înfățișare desuetă. Dacă e să fim absolut sinceri, nu e nimic extraordinar în tendința de a colora manierele și veșmintele unei epoci îndepărtate (care, întâmplător, este plasată în viitor) într-o nuanță demodată, de a le atribui un nu știu ce șifonat, ponosit, prăfuit, din moment ce cuvintele „desuet“, „demodat“ și altele asemenea sunt singurele care, pe termen lung, ne permit să concepem și să exprimăm o alteritate pe care nici un fel de cercetare, oricât de aprofundată, n-o poate anticipa. Viitorul este doar un trecut de

semn contrar.

În camera aceea sărăcăcioasă, la lumina galbenă a lămpii, Lance le dă părinților săi câteva instrucțiuni de ultim moment. A adus de curând dintr-un colț pierdut al Anzilor, unde fusese să escaladeze un vârf încă nenumit, o pereche de șinșile adolescente: niște rozătoare (*Hystricomorpha*) de mărimea unui iepure, cu blana cenușie și extraordinar de deasă, mustăți lungi, posterior rotund și urechi în formă de petale. Le ține în casă, într-o cușcă de sârmă, și le hrănește cu alune, orez expandat, stafide și, ca tratație specială, câte o violetă sau o crizantemă pitică. Speră că în toamnă vor face pui. Acum îi repetă mamei lui o serie de indicații ce trebuie urmate cu strictețe: să aibă grijă ca hrana animalelor să fie în permanență crocantă, să le păstreze cușca uscată și să nu uite de baia lor zilnică de praf (nisip fin amestecat cu praf de cretă), în care se foiesc și se rostogolesc cu o deosebită ardoare. Cât timp ei discută despre aceste chestiuni, domnul Boke se tot chinuie să-și aprindă pipa, iar în cele din urmă o pune deoparte. Din când în când, afectând un aer binevoitor și distrat, bătrânul se lansează într-o serie de zgomote și mișcări care nu păcălesc pe nimeni: își drege glasul și, cu mâinile la spate, se îndreaptă alene spre o fereastră; sau începe să fredoneze fals printre buzele strânse; și, propulsat în aparență de acel motoraș nazal, iese cu pași leneși din încăpere. Dar îndată ce părăsește scena își azvârle, cu un fior sinistru, elaborata mască de bonomie zumzăitoare. În baie sau în dormitor, se oprește ca și cum ar lua, într-o izolare abjectă, o înghițitură lungă și spasmodică dintr-o ploscă tăinuită, apoi se împleticește iar afară, beat de durere.

Scena e neschimbată când își face din nou intrarea discretă, încheindu-se la haină și reluându-și fredonatul. Au mai rămas doar câteva minute. Lance inspectează încă o dată cușca înainte de plecare și îi lasă pe Șin și pe Șila sprijiniți pe picioarele din spate, fiecare ținând între lăbuțele din față câte o floare. Singurul lucru pe care îl mai știu despre aceste ultime momente e că întrebări de genul „Ești sigur că n-ai uitat cămașa de mătase proaspăt spălată?“ sau „Îți aduci aminte unde ai pus papucii cei noi?“ nu-și au locul. Orice bagaj și-ar

lua Lance cu el, se află deja în misteriosul, nenumitul și groaznicul loc din care se va produce plecarea lui la ora zero; nu are nevoie de nimic din ce ne-ar trebui nouă; și iese din casă, cu mâinile goale și cu capul gol, cu pasul nonșalant al cuiva care se îndreaptă spre chioșcul de ziare – sau spre un eșafod glorios.

3

Spațiul terestru iubește colțișoarele intime. Tot ce oferă ochiului este, cel mult, câte o vedere panoramică. Orizontul se închide peste călătorul care se îndepărtează ca o trapă acționată cu încetinitorul. Pentru cei rămași în urmă, orice oraș aflat la o distanță de o zi e invizibil, deși se pot zări cu ușurință realități transcendente cum ar fi, să zicem, un amfiteatru lunar și umbra proiectată de marginea lui circulară. Magicianul care ne înfățișează firmamentul și-a suflecat mânecile și performează în văzul micilor săi spectatori. Se întâmplă uneori ca planetele să lunece temporar din câmpul vederii (așa cum un obiect îți e ascuns privirii de curba vagă a pometelui); dar reapar de îndată ce Pământul își întoarce capul. Goliciunea nopții e înspăimântătoare. Lance a plecat; fragilitatea tinerelor sale membre crește direct proporțional cu distanța pe care o parcurge. Din balconul lor, bătrânii soți Boke se uită la cerul noptatic cu infinitele-i primejdii și invidiază amar soarta nevestelor de pescari.

Dacă sursele lui Boke sunt demne de crezare, numele „Lanceloz del Lac“ apare pentru prima oară în versul 3676 din *Roman de la Charrette*, o *gesta* din secolul XII. Lance, Lancelin, Lancelotik – diminutive murmurate spre stelele sărate, umede, gata să curgă. Cavaleri adolescenți deprinzându-se cu harpa, șoimii și vânătoarea; pădurea Brocéliande și *la Tour douloureuse*; Aldebaran, Betelgeuse – tună strigătele de război ale sarazinilor. Extraordinare fapte de arme și războinici extraordinari scânteind printre abominabilele constelații de deasupra balconului lui Boke; Sire Percard, Cavalerul Negru, Sire Perimones, Cavalerul Roșu, Sire Pertolepe, Cavalerul

Verde, Sire Persant, Cavalerul Violet și mai ales caraghiosul ăla bătrân de Sire Grummore Grummursum, proferând pe șoptite sudalme nordice. Telescopul nu e bun de nimic, harta e umedă și mototolită și „Nu ții lanterna aia ca lumea“ – ultima remarcă fiindu-i adresată doamnei Boke.

Respiră adânc. Mai uită-te o dată.

Lancelot a plecat; nădejdea de a-l mai vedea în viața asta e cam la fel de mare ca aceea de a-l vedea în viața de apoi. Lancelot e alungat din țara lui Eau Grise (cum am putea numi Marile Lacuri) și acum se îndepărtează prin praful cerului nocturn aproape la fel cum acest colț de univers (cu balconul și vidul negru al grădinii văzute prin telescop) înaintează în goană spre Harpa Regelui Arthur, unde Vega arde și îi cheamă – unul dintre puținele corpuri cerești pe care le poți identifica după diagrama asta blestemată. Ceața siderală îi amețește pe bătrânii Boke – tămâie cenușie, nebunie, vidul năsălie. Dar nu se pot smulge din coșmarul spațiului, nu se pot întoarce în dormitorul luminat, o parte a căruia se zărește prin ușa balconului. Iar acum *planeta* se înalță ca flăcările unui mic foc de tabără.

Acolo, în dreapta, se află Podul Spadei, care duce către Lumea de Dincolo (*„dont nus estranges ne retorne“*). Lancelot se târăște de-a lungul lui cuprins de o durere cumplită și de o groază inefabilă. „Să nu treci prin trecătoarea căreia îi spune Le Pas des Périls.“ Dar un alt mag îi poruncește: „Ba să treci. Vei afla astfel un simț al umorului care îți va îngădui să învingi greutățile călătoriei“. Bătrânii și cutezătorii soți Boke au impresia că-l văd pe Lance escaladând, în bocancii lui cu crampoane, stânca lucie a cerului sau croindu-și drum printre troienele pufoase ale nebuloaselor. Boötes, aflat undeva între taberele X și XI, este un ghețar alcătuit doar din ravene și cascade de țurțuri. Încercăm să distingem serpentinele drumului care duce spre vârf; parcă vedem silueta suplă și agilă a lui Lance printre cei câțiva cățărători legați cu funii. A dispărut! Era el sau Denny (un tânăr biolog, prietenul cel mai bun al lui Lance)? Așteptând în valea întunecată de la poalele masivului vertical al cerului, ne amintim (doamna Boke mai limpede ca soțul ei) denumirile științifice ale crevaselor și ale

goticelor alcătuiri de gheață, pe care Lance le pronunța cu desfătarea profesionistului în vremea copilăriei lui alpine (acum e cu câțiva ani-lumină mai bătrân); *sérac*-urile și *schrund*-urile; avalanșa și bufnetul ei; ecouri franțuzești și magie germană împletindu-se acolo sus ca în romanele cavalerești.

Ah, iată-l iarăși! A trecut prin pasul dintre două stele; apoi, cu mișcări extrem de lente, încearcă să traverseze un perete de stâncă atât de abrupt, cu prize atât de superficiale, încât simpla evocare a acelor degete care pipăie, a acelor bocanci care răzuiesc stânca îți provoacă un acces de greață acrofobică. Printre râuri de lacrimi, bătrânii Boke îl văd pe Lance când abandonat pe o streașină stâncoasă, când urcând iarăși, când, în sfârșit, într-o înspăimântătoare siguranță, cu pioletul și rucsacul, pe un vârf aflat deasupra altor vârfuri, cu profilul lui entuziast tivit cu lumină.

Sau poate e deja pe cale să coboare? Îmi închipui că de la exploratori nu vine nici o veste, iar soții Boke își continuă sfâșietoarele priveghiuri. În timp ce așteaptă întoarcerea fiului, fiecare traseu de coborâre pe care acesta l-ar putea urma pare să sfârșească în prăpastia deznădejdii lor. Dar poate că a traversat cu coarda acele cascade verticale, enormele plăci ude zvârlite în abis, a trecut de surplombă, iar acum coboară într-o glisadă extatică pe pantele abrupte și înzăpezite ale cerului.

Dar cum, cu toate acestea, soneria de la ușa soților Boke nu sună în punctul culminant al zgomotului de pași închipuiți (oricât ne-am strădui să îi rărim pe măsură ce se apropie în gândul nostru), trebuie să-l ducem mai departe în trecut și să-l punem să-și înceapă ascensiunea de la capăt, iar apoi să-l ducem și mai departe, așa încât să se găsească încă în tabăra principală (acolo unde-s corturile, latrinele în aer liber și copiii cu picioare negre și mâini întinse) cu mult după ce l-am înfățișat aplecându-se sub tulipier ca să străbată peluza până la ușă și soneria ei. Ostenit parcă de prea multele apariții pe care și le-a făcut în mintea alor lui, Lance înaintează greoi prin bălți noroioase, apoi pe coasta unui deal, prin peisajul dezolant al unui război de demult, alunecând și agățându-se de smocurile de iarbă uscată de pe pantă. Mai sunt doar câteva

stânci de traversat, o treabă de rutină, apoi vârful. Creasta este cucerită. Am suferit pierderi grele. Cum ți s-o fi aducând la cunoștință una ca asta? Printr-o telegramă? Printr-o recomandată? Și cine o aduce – un mesager special sau obișnuitul poștaș cu pasul greu și nasul ca o conopidă, mereu puțin cam euforic (are și el necazurile lui)? Semnați aici. Buricul degetului mare. O cruciuliță. Un creion moale. Lemnul lui de un violet tern. Dați-l înapoi. Semnătura ilizibilă a dezastrului iminent.

Dar nu vine nimic. Trece o lună. Șin și Șila arată foarte bine și par să țină mult unul la altul: dorm amândoi în cutia care le servește drept culcuș, strânși într-un ghemotoc de blană. După nenumărate încercări, Lance a reușit să producă un sunet cu neîndoielnice caracteristici șinșiliene, emițând printre buzele țuguiate o serie de mici leorpăieli suculente, ca atunci când sorbi cu paiul ultimele picături de pe fundul paharului. Părinții lui nu pot să-l reproducă – n-au tonul potrivit sau altceva nu merge. Și e o liniște insuportabilă în camera lui Lance, cu cărțile ei uzate, etajerele albe și pătate, bocancii vechi, racheta de tenis aproape nouă în husa ei ridicol de protectoare și o monedă de un penny pe fundul dulapului – toate acestea intră treptat într-un proces de disoluție prismatică, dar apoi răsucești rotița și totul e din nou clar. Iar acum soții Boke ies iarăși pe balcon. Oare fiul nostru și-a atins ținta – și, dacă da, oare ne vede?

4

Fostul muritor clasic se reazemă în coate de o balustradă plină de flori ca să contemple acest Pământ, această jucărie, acest titirez care se învârte încet, ca într-o vitrină, pe macheta firmamentului său, cu fiecare detaliu strălucitor colorat și foarte vizibil: oceanele pictate, femeia din Țările Baltice cufundată în rugăciune, un instantaneu al grațioaselor Americi surprinse în numărul lor la trapez și Australia ca o Africă în embrion, culcată pe o parte. S-ar putea să existe, printre contemporanii mei, persoane care mai-mai că se așteptau ca

sufletele lor să privească din rai, cu un fior și un suspin, către planeta lor natală și s-o vadă încinsă cu latitudini, încorsetată de meridiane și însemnată, eventual, cu săgețile groase, negre și diabolic de curbate ale războaielor mondiale; sau – o priveliște mai plăcută – desfășurându-se sub ochii lor ca o hartă ilustrată a unor Eldorado-uri pentru turiști, cu un indian din rezervații bătând din tobă ici, o fată în pantaloni scurți colo, conifere conice cățărându-se pe conurile munților și pescari pretutindeni.

De fapt, presupun că tânărul meu urmaș trebuie să fi văzut, în prima lui noapte petrecută în tăcerea închipuită a unei lumi de neînchipuit, relieful globului nostru prin vălul atmosferei; adică praf, reflexii disparate, ceață și tot felul de capcane optice, așa încât continentele, dacă se distingeau câtuși de puțin printre grămezile mișcătoare de nori, i-ar fi lunecat pe sub ochi în travestiuri bizare, cu inexplicabile pete de culoare și contururi de nerecunoscut.

Dar acesta e un detaliu fără importanță. Problema esențială este următoarea: oare mintea exploratorului va face față șocului? Ne străduim să înțelegem natura acestui șoc pe cât de bine ne-o îngăduie barierele siguranței mentale. Iar dacă simpla încercare de a ne imagina acest lucru implică riscuri atât de îngrozitoare, cum va putea fi îndurată și înfrântă realitatea însăși a impactului?

Mai întâi de toate, Lance va trebui să reziste impulsului atavic. Miturile s-au implantat atât de bine în cerul radios, încât bunul-simț e capabil să se sustragă sarcinii de a descoperi fantasmagoricul din dosul lor. Nemurirea trebuie să aibă o stea a ei, ca să se poată dezvolta și înflori și să adăpostească în ramurile ei mii de păsări îngerești cu pene azurii, cântând la fel de dulce ca niște tineri eunuci. În străfundul minții umane, conceptul de moarte este sinonim cu părăsirea pământului. Să scapi de greutatea gravitației înseamnă să te scuturi de greutatea pământului zvârlit în groapă, iar un om aflat pe o altă planetă nu are cum să-și dovedească sieși că n-a murit – că vechiul mit naiv n-a devenit realitate.

Nu iau în calcul imbecilul, maimuța obișnuită, fără blană, care trece peste orice fără efort; singura lui amintire din

copilărie este că a fost mușcat de un catâr; singura idee pe care o are despre viitor se limitează la masă și la pat. Mă gândesc la omul înzestrat cu imaginație și pregătire științifică, al cărui curaj nu are margini, căci curiozitatea îi întrece curajul. Pe el nu-l va opri nimic. Este urmașul acelui *curieux* de altădată, dar cu o constituție mai robustă, cu o inimă mai viguroasă. Iar explorarea unui corp ceresc îi satisface apriga dorință de a pipăi cu propriile degete, de-a mângâia, de-a cerceta, de a privi zâmbind, de-a mirosi și de a mângâia iarăși – cu același surâs de nenumită, nețărmurită, nearticulată plăcere – materia încă neatinsă din care este alcătuit acel obiect ceresc. Orice savant adevărat (și nu, desigur, mediocritatea impostoare a cărei singură comoară e ignoranța pe care și-o ascunde ca pe un os) ar trebui să poată simți plăcerea senzuală a cunoașterii directe și divine. Fie că are douăzeci de ani sau optzeci și cinci, fără acest fior nu există știință. Și din stofa asta e croit și Lance.

Încordându-mi toate puterile imaginației, îl văd învingând panica pe care maimuța poate că nici n-ar simți-o. Se prea poate să fi aterizat într-un nor de praf portocaliu undeva în mijlocul deșertului Tharsis (dacă acela e un deșert) sau lângă un ochi violet de apă – Phoenicis sau Oti (dacă acelea sunt până la urmă lacuri). Dar pe de altă parte… Vedeți, în astfel de chestiuni există soluții care apar pe loc, teribil și irevocabil, în timp ce alte aspecte se dezvăluie treptat și-și află răspunsul unul după altul. Pe când eram copil…

Pe când eram un copilandru de șapte sau opt ani, aveam un vis care se repeta în linii mari și care se petrecea într-un decor anume, pe care n-am fost niciodată în stare să-l recunosc și să îl identific la modul rațional, deși am văzut multe tărâmuri ciudate. Sunt tentat să-l folosesc acum ca să acopăr un gol din povestirea mea, o rană vie. Decorul acela n-avea nimic spectaculos, monstruos sau chiar bizar: doar o fărâmă de stabilitate impasibilă reprezentată de o bucată de sol neted acoperită de o peliculă de nebulozitate neutră; cu alte cuvinte, spatele indiferent al unui peisaj, mai degrabă decât fața acestuia. Problema cu visul acela era că, dintr-un motiv sau altul, nu puteam să dau *ocol* acelui peisaj ca să-l privesc de pe picior de egalitate. În ceața aceea pândea o masă de ceva –

materie minerală sau pe-aproape – cu o formă amenințătoare și absurdă, iar în scenariul visului eu umpleam un recipient (a se citi „o găletușă“) cu alte forme, mai mici (a se citi „pietricele“) și îmi curgea sânge din nas, dar eram prea nerăbdător și emoționat ca să-l opresc. Și de fiecare dată când visam asta, cineva începea să țipe în spatele meu și mă trezeam țipând și eu, prelungind astfel primul strigăt anonim, cu nota-i inițială de exultație crescândă, dar fără ca aceasta să mai aibă vreun înțeles – dacă-l *avusese* vreodată. În ceea ce-l privește pe Lance, aș vrea să sugerez că ceva asemănător visului meu… Dar lucrul cel mai nostim e că, recitind ce-am scris, temeiul său, memoria factuală, dispare – a dispărut de-acum – și nu mai am cum să-mi dovedesc mie însumi că în spatele acelei descrieri se află vreo fărâmă de experiență personală. Ceea ce voiam să spun este că Lance și tovarășii săi au avut, când au ajuns pe planeta aceea, o senzație asemănătoare cu cea din visul care nu mai e al meu.

5

Și s-au întors! Un călăreț, clop-clop, galopează pe strada pietruită spre casa soților Boke, prin ploaia torențială, și strigă această extraordinară veste oprindu-se la poartă, lângă tulipierul șiroind de apă, în timp ce soții Boke dau buzna afară ca două rozătoare hystricomorfe. S-au întors! Piloții, astrofizicienii și unul din naturaliști s-au întors (celălalt, Denny, a murit și a fost lăsat în ceruri, un punct curios marcat de vechiul mit).

La etajul șase al unui spital de provincie, feriți cu grijă de privirile ziariștilor, domnul și doamna Boke sunt anunțați că fiul lor se află într-o mică sală de așteptare, a doua ușă pe dreapta, și e gata să-i primească; în informația aceasta e ceva, un fel de deferență potolită, de parcă ar fi vorba de un rege din povești. Vor intra fără zgomot; o asistentă, doamna Coover, va fi de față pe tot parcursul întâlnirii. O, da, e bine, li se spune – de fapt, va putea pleca acasă săptămâna viitoare. Cu toate acestea, ar trebui să stea doar câteva minute și fără întrebări, vă rog – vorbiți numai de una și de alta. Știți *dumneavoastră*. Și apoi spuneți-i că vă întoarceți mâine sau poimâine.

Lance, îmbrăcat într-un halat gri, cu părul tuns periuță, cu

bronzul șters, schimbat, neschimbat, schimbat, slab, cu nările astupate cu vată hidrofilă, stă așezat pe marginea unei canapele, cu mâinile încleștate și cam stânjenit. Se ridică, puțin nesigur, cu o grimasă radioasă, apoi se așază la loc. Doamna Coover, asistenta, are ochi albaștri și nici urmă de bărbie.

Tăcere coaptă. Apoi Lance:

— A fost minunat. Absolut minunat. O să plec iarăși în noiembrie.

Pauză.

— Cred că Șila e însărcinată, spune domnul Boke.

Un zâmbet scurt, o mică înclinare din cap în semn de încuviințare mulțumită. Apoi, pe un ton de povestire:

— *Je vais dire ça en français. Nous venions d'arriver…*

— Arată-le scrisoarea președintelui, zice doamna Coover.

— Tocmai ajunseserăm, continuă Lance, iar Denny era încă în viață și primul lucru pe care el și cu mine l-am văzut…

Agitându-se deodată, sora Coover îi întrerupe:

— Nu, Lance, nu. Nu, doamnă, vă rog. Fără atingeri, așa a spus doctorul, *vă rog*.

Tâmplă caldă, ureche rece.

Domnul și doamna Boke sunt conduși afară. Merg repede, deși nu e nici o grabă, absolut nici o grabă, de-a lungul coridorului, de-a lungul peretelui mizerabil zugrăvit în oliv și ocru, olivul din partea inferioară fiind despărțit de ocrul din partea superioară de o linie continuă de culoare maro, care duce spre venerabilele lifturi. Urcă (imaginea fugară a unui patriarh într-un fotoliu cu rotile). Pleacă iarăși în noiembrie (Lancelin). Coboară (bătrânii soți Boke). În liftul acela se mai află două femei zâmbitoare și, obiect al simpatiei lor încântate, o tânără cu un bebeluș, plus liftierul cărunt, încovoiat și ursuz, cu spatele întors către ei toți.

(1952)

Traducere de Anca Băicoianu

Ploaie de Paște

În acea zi, o bătrână elvețiancă singuratică pe nume Joséphine, sau Josefina Lvovna, așa cum o poreclise familia rusă cu care ea locuise cândva vreme de doisprezece ani, a cumpărat o jumătate de duzină de ouă, o perie neagră și doi nasturi de acuarelă carmin. În acea zi, merii erau în floare. Un afiș de cinema, la colț, se reflecta cu susul în jos în suprafața netedă a unei bălțoace, iar dimineața munții de pe malul îndepărtat al Lacului Léman erau învăluiți pe de-a-ntregul într-o ceață mătăsoasă, precum bucățile opace de hârtie de orez care acoperă gravurile în cărțile scumpe. Ceața vestea o zi frumoasă, însă soarele de-abia atingea în treacăt acoperișurile căsuțelor strâmbe de piatră, firele umede ale unui tramvai de jucărie, iar apoi se dizolva iarăși în abur. Ziua s-a dovedit a fi liniștită, cu nori de primăvară, însă spre seară un vânt zdravăn și înghețat s-a pornit să sufle dinspre munți, iar Joséphine, în drumul ei spre casă, a izbucnit într-un asemenea acces de tuse, încât s-a dezechilibrat pentru o clipă lângă ușă, s-a îmbujorat aprins și s-a sprijinit în umbrela ei bine strânsă, subțire ca un baston negru.

Era deja întuneric în camera ei. Când a aprins lampa, aceasta i-a luminat mâinile – mâini subțiri, cu piele întinsă, lucioasă, cu pistrui și cu pete albe pe unghii.

Joséphine și-a așezat cumpărăturile pe masă și și-a lăsat haina și pălăria pe pat. A turnat niște apă într-un pahar și, punându-și un pince-nez cu ramă neagră, care-i făcea ochii gri închis să pară severi sub sprâncenele groase și lugubre ce i se uneau deasupra punții nasului, a început să vopsească ouăle.

Dintr-un anume motiv, acuarela carmin nu se prindea. Poate c-ar fi trebuit să cumpere un fel de vopsea chimică, dar nu a știut cum să ceară și era prea jenată să explice. S-a gândit să meargă la un farmacist pe care îl știa – dacă tot se ducea acolo, putea să ia niște aspirină. Se simțea atât de moleșită, iar globii ochilor o dureau de febră. Voia să stea liniștită, să se gândească în liniște. Azi era Sâmbăta Învierii la ruși.

Odată, vânzătorii ambulanți de pe Nevski Prospect au vândut un soi special de clești. Cleștii aceștia erau foarte utili pentru pescuirea ouălor din lichidul fierbinte, albastru închis sau portocaliu. Dar mai erau și lingurile de lemn : acestea se loveau ușurel, compacte, de pereții groși de sticlă ai borcanelor din care se înălța aburul ametitor al vopselei. Ouăle erau apoi uscate în grămezi, cele roșii cu cele roșii, cele verzi cu cele verzi. Și mai obișnuiau să le vopsească și în alt fel, înfășurându-le strâns în fâșii de pânză, cu decalcomanii vârâte înăuntru, ce arătau ca niște mostre de tapet. După fierbere, când servitorul aducea înapoi oala uriașă din bucătărie, ce amuzant era să desfaci cârpa și să scoți oul pestriț, marmorat, din pânza caldă și umedă, din care se ridica un abur tandru, o boare a copilăriei.

Bătrâna elvețiancă se simțea straniu amintindu-și că, atunci când locuia în Rusia, îi fusese dor de casă și trimitea scrisori lungi și melancolice, minunat scrise, prietenilor ei de acasă, despre cum s-a simțit întotdeauna nedorită, neînțeleasă. În fiecare dimineață, după micul dejun, mergea la o plimbare în landoul mare, deschis, împreună cu Hélène, cea de care avea grijă. Iar alături de fundul gras al vizitiului, care amintea de un dovleac uriaș și albastru, era spinarea cocoșată a lacheului, tot numai nasturi aurii și cocarde. Singurele cuvinte rusești pe care le știa erau : „Vizitiu“, „bun“, „bine“ – kucer, tiș-tiș, nicevo (vizitiu, șșș-șșș, așa-și-așa), toate greșit pronunțate.

Părăsise Petersburgul cu o senzație vagă de ușurare, chiar când începea războiul. Credea că acum se va desfăta la nesfârșit în seri vorbărețe cu prietenii ei, în intimitatea orașului ei natal. Însă realitatea s-a dovedit a fi chiar opusul. Viața ei adevărată – cu alte cuvinte, acea parte a vieții când te obișnuiești cel mai puternic și mai profund cu oamenii și

lucrurile – trecuse acolo, în Rusia, pe care ajunsese să o iubească și să o înțeleagă fără să-și dea seama, și unde numai Dumnezeu mai știa ce se petrece acum... Iar mâine era Paștele Ortodox.

Joséphine a oftat tare, s-a ridicat și a închis fereastra mai bine. Și-a privit ceasul de la mână, negru pe lanțul lui de nichel. Va trebui să facă ceva cu ouăle acelea. Trebuiau să fie un dar pentru Platonovi, un cuplu în vârstă de ruși stabiliți recent în Lausanne, un oraș totodată natal și străin ei, unde era greu de respirat, unde casele erau îngrămădite la întâmplare, în dezordine, un talmeș-balmeș, de-a lungul străzilor abrupte, colțuroase.

A căzut pe gânduri, ascultându-și vâjâitul din urechi. Apoi s-a scuturat de toropeală, a turnat o fiolă de cerneală violet într-o cutie de conservă și a coborât cu grijă un ou în ea.

Ușa s-a deschis încet. Vecina ei, Mademoiselle Finard, a intrat silențioasă ca un șoarece. Era o femeie slăbuță, o fostă guvernantă și ea. Părul ei tuns scurt era argintiu pe de-a-ntregul. Era înfășurată într-un șal negru, cu irizații de mărgele de sticlă.

Joséphine, auzindu-i pașii ca de șoricel, a acoperit cu un ziar, neîndemânatică, cutia și ouăle care se uscau pe niște sugativă.

— Ce doriți ? Nu-mi place ca oamenii să intre așa, pur și simplu.

Mademoiselle Finard a privit bănuitoare chipul neliniștit al Joséphinei și nu a spus nimic, însă a fost profund jignită și, fără o vorbă, a părăsit camera cu aceiași pași mărunți.

Între timp, ouăle deveniseră de-un violet veninos. Pe un ou nevopsit, ea a hotărât să deseneze cele două inițiale de Paște[1], așa cum se obișnuia dintotdeauna în Rusia. Prima literă, „X“, a desenat-o bine, dar a două nu prea și-o putea aminti, iar în cele din urmă, în loc de un „B“, a desenat un absurd, cocoșat, „ß“. Când cerneala s-a uscat complet, a împachetat ouăle în hârtie igienică moale și le-a pus în poșeta de piele.

Dar ce toropeală chinuitoare... Voia să se întindă în pat, să bea niște cafea fierbinte și să-și întindă picioarele... Avea febră și pleoapele o usturau.... Când a ieșit afară, trosnetul uscat al

tusei a început iarăși să i se întețească în gât. Străzile erau întunecate, umede și pustii. Platonovii locuiau în apropiere. Erau așezați, beau ceai, iar Platonov, chel, cu o barbă rară, într-o cămașă rusească de serj cu nasturi pe-o parte, îndesa tutun galben în hârtie de țigară, atunci când Joséphine a ciocănit cu mânerul umbrelei și a intrat.

— A, bună seara, Mademoiselle.

S-a așezat alături de ei și, fără tact, guralivă, a început să discute despre iminentul Paște Rusesc. A scos ouăle violet din geantă, unul câte unul. Platonov a observat ouăle cu literele liliachii „X ß“ și a izbucnit în râs.

„Ce-o fi făcut-o să aplice acele inițiale ebraice ?“

Soția lui, o femeie dolofană cu o perucă galbenă și ochi întristați, a zâmbit în treacăt. I-a mulțumit Joséphinei cu indiferență, scoțând vocalele ei franțuzești. Joséphine n-a înțeles de ce râdeau. Se simțea furioasă și tristă. A început să vorbească iarăși, însă avea senzația că ceea ce spunea era nelalocul său, și totuși nu se putea abține.

— Da, în momentul de față nu mai e Paște în Rusia… Biata Rusie ! Ah, îmi amintesc cum oamenii obișnuiau să se sărute unii pe alții pe străzi. Și mica mea Hélène arăta ca un înger în acea zi… Ah, adesea plâng noaptea-ntreagă gândindu-mă la minunata voastră țară !

Platonovilor li se părea întotdeauna neplăcute aceste conversații. Nu discutau niciodată despre pierdutul lor pământ natal cu străinii, așa cum bogații ruinați își ascund sărăcia și devin chiar și mai trufași, și mai puțin abordabili ca înainte. Prin urmare, în adâncul său, Joséphine simțea că ei nu iubeau Rusia deloc. De obicei, când îi vizita pe Platonovi, ea se gândea că, numai de-ar începe să vorbească despre frumoasa Rusie cu lacrimi în ochi, Platonovii ar izbucni deodată în hohote de plâns și ar începe să-și reamintească și să povestească, și că ei trei ar sta astfel toată noaptea, amintindu-și, plângând și strângându-și mâinile unii altora.

Dar, în realitate, asta nu s-a întâmplat niciodată. Platonov încuviința politicos și indiferent din barbă, în timp ce soția lui tot încerca să afle de unde se putea lua niște ceai sau săpun cât mai ieftin posibil.

Platonov a început iarăși să își răsucească țigările. Soția lui le așeza aliniate într-o cutie de carton. Intenționaseră amândoi să tragă un pui de somn până ce era vremea să plece la slujba de Paște de la biserica grecească de după colț. Voiau să stea în tăcere, să-și vadă de gândurile lor, să vorbească numai din priviri și din zâmbete aparte, aparent distrate, despre fiul lor care fusese ucis în Crimeea, despre nimicuri de Paște, despre biserica lor de cartier de pe Strada Pocitamskaia. Acum venise bătrâna asta gureșă și sentimentală, cu ochii ei gri închis neliniștiți, doldora de oftaturi, și-ar cam putea să stea până ce-or să plece și ei de acasă.

Joséphine a tăcut, sperând cu ardoare că ar putea și ea să fie invitată să îi însoțească la biserică, iar apoi să ia micul dejun cu ei. Știa că făcuseră prăjituri de Paște cu o zi înainte și, deși era clar că ea nu putea mânca nici una din cauză că avea febră, totuși ar fi fost atât de plăcut, atât de cald, atât de festiv.

Platonov a scrâșnit din dinți și, înăbușindu-și un căscat, s-a uitat pe furiș la încheietură, la cadranul de sub micul ecran. Joséphine și-a dat seama că nu aveau de gând s-o invite. S-a ridicat.

— Aveți nevoie să vă odihniți un pic, dragii mei prieteni, dar vreau să vă spun ceva înainte să plec.

Și, apropiindu-se de Platonov, care de asemenea s-a ridicat, a exclamat într-o rusă sonoră, fracturată :

— Hristos a înviat !

Aceasta a fost ultima ei speranță de-a stoarce o izbucnire de lacrimi fierbinți și dulci, sărutări de Paște, o invitație de-a lua micul dejun împreună… Dar Platonov doar și-a îndreptat umerii și a spus cu un râs reprimat :

— Vedeți, Mademoiselle, pronunțați minunat în rusește.

Odată ajunsă afară, a izbucnit în hohote de plâns și a început să meargă apăsându-și batista pe ochi, legănându-se ușor și bătând cu umbrela de mătase, ca un baston, pe trotuar. Cerul era cavernos și frământat – luna confuză, norii precum ruinele. Vârfurile picioarele depărtate în triunghi ale unui Chaplin cu cap buclat se reflectau într-o băltoacă lângă un cinematograf puternic luminat. Iar când Joséphine a trecut pe sub copacii gălăgioși și plângători de lângă lac, care semănau

cu un zid de ceață, a văzut un felinar de smarald strălucind slab la marginea unui ponton și ceva mare și alb cățărându-se pe o barcă neagră ce se legăna dedesubt. A privit concentrându-se printre lacrimi. O bătrână lebădă uriașă își croia drum în sus, fâlfâia din aripi și deodată, stângace ca o gâscă, a sărit legănându-se pe punte. Barca s-a clătinat ; cercuri verzi s-au întins deasupra apei negre, uleioase, ce se contopea cu ceața.

Joséphine a reflectat dacă n-ar trebui să se ducă la biserică oricum. Dar în Petersburg singura biserică la care fusese vreodată era cea roșie, catolică, din capătul Străzii Morskaya, iar ei îi era rușine acum să se ducă într-o biserică ortodoxă, unde nu știa când să se închine sau cum se țin degetele, și unde cineva ar fi putut face vreun comentariu. Simțea frisoane intermitente. Mintea îi era plină de un amestec amețitor de foșnete, de copaci zgomotoși, de nori negri și de amintiri de Paște : munți de ouă multicolore, luciul întunecat al Sf. Isaac. Asurzită și confuză, a reușit cumva să ajungă acasă și să urce scările, lovindu-se cu umărul de perete, iar apoi, nesigură, cu dinții clănțănindu-i, a început să se dezbrace. Se simțea slăbită și s-a prăbușit în pat cu un zâmbet fericit, neîncrezător.

Un delir, furtunos și puternic precum răbufnirea clopotelor, a pus stăpânire pe ea. Munți de ouă multicolore s-au împrăștiat cu sunete răsunătoare, ropotitoare. Soarele – sau poate era o oaie cu coarne de aur făcută din unt frecat ? – a dat buzna pe fereastră și a început să crească, umplând camera cu un galben torid. Între timp, ouăle o luaseră la goană și se rostogoleau în jos pe mici fâșii lucioase de parchet, lovindu-se unele de altele, cu cojile pocnind, cu albușurile brăzdate de roșu aprins.

Întreaga noapte a stat întinsă astfel, delirând, și numai în dimineața următoare o încă ofensată Mademoiselle Finard a intrat, a icnit și a fugit panicată să cheme medicul.

— Pneumonie lobară, Mademoiselle.

Printre valurile delirului licăreau florile tapetului, părul argintiu al femeii, ochii placizi ai doctorului – toate licăreau și se dizolvau. Și iarăși un zumzet agitat de bucurie i-a învăluit sufletul. Cerul legendar de albastru era ca un gigantic ou vopsit, clopotele tunau, iar cineva care semăna cu Platonov,

sau poate cu tatăl Hélènei, a intrat în cameră, și intrând în cameră a despăturit un ziar, l-a așezat pe masă și s-a așezat în preajmă, aruncând o privire acum la Joséphine, acum la paginile albe, cu un zâmbet semnificativ, modest, ușor viclean. Joséphine știa că în acest ziar era un fel de știre extraordinară, însă, oricât ar fi încercat, nu putea descifra literele rusești ale titlului negru. Oaspetele ei continua să-i zâmbească și să-i arunce priviri pline de înțeles, și părea pe cale să îi dezvăluie un secret, pentru a-i confirma fericirea pe care ea abia o degustase – însă apoi omul s-a dizolvat încet. Inconștiența a cuprins-o ca un nor întunecat.

Apoi a venit un alt amestec de vise delirante : landoul rula de-a lungul cheiului, Hélène lipăia culoarea vie și fierbinte dintr-o lingură de lemn, Neva cea largă sclipea expansiv, iar țarul Petru sărea dintr-odată de pe calul lui de bronz, ale cărui copite de la ambele picioare din față se coborâseră deodată. S-a apropiat de Joséphine și, cu un zâmbet pe chipul lui verzui, furtunos, a îmbrățișat-o, a sărutat-o pe un obraz, apoi pe celălalt. Buzele lui erau moi și calde, iar când el i-a mângâiat obrazul pentru a treia oară, inima îi zvâcnea, iar ea gemea de extaz, și-a depărtat brațele și a tăcut dintr-odată.

Dimineața devreme, în cea de-a șasea zi de boală, după o ultimă criză, Joséphine și-a revenit. Un cer albicios lucea puternic în ferestre și ploaia perpendiculară foșnea și clipocea în streșini.

O creangă udă se întinsese de-a lungul geamului și chiar în vârful ei o frunză tremura sub răpăitul ploii. Frunza s-a înclinat înainte și a lăsat o picătură mare să cadă de pe marginea ei ca o lamă. Frunza a tremurat iarăși, și iarăși o dâră umedă s-a rostogolit în jos, apoi un cercel lunguieț și strălucitor s-a legănat și a căzut.

Și i se părea Joséphinei că răceala aceea ploioasă curgea prin venele ei. Nu-și putea dezlipi ochii de la cerul în șuvoaie, iar ploaia pulsând vrăjită era atât de plăcută, frunza tremura atât de emoționant, încât îi venea să râdă ; râsul a umplut-o, deși încă era silențios, curgându-i prin tot corpul, gâdilându-i cerul gurii și era chiar pe punctul de a erupe.

La stânga ei, în colț, se auziră niște zgârieturi și un oftat.

Tremurând de râsul acela care tot creștea în ea, și-a desprins ochii de la fereastră și a întors capul. Bătrânica stătea întinsă cu fața în jos pe podea, cu basmaua ei neagră pe cap. Părul ei argintiu, tuns scurt, se scutura nervos în timp ce se foia, vârându-și mâna pe sub bufet, unde îi scăpase ghemul de lână. Un fir negru era întins de la bufet până la scaun, unde încă așteptau andrelele ei și o șosetă pe jumătate croșetată.

Văzând-o pe Mademoiselle Finard, cu părul ei negru și picioarele vânzolindu-se în ghetele cu bumbi, Joséphine a izbucnit în hohote teribile de râs, scuturându-se în timp ce suspina și gângurea sub pilota ei, simțind că a renăscut, că s-a întors din cețurile îndepărtate ale fericirii, ale minunii și splendorii de Paște.

(1925)

Traducere de Veronica D. Niculescu

1. Literele chirilice X (H) și B (V) reprezintă *Hristos vorkresie*, „Hristos a înviat“.

Cuvântul

Dus din valea nopții de inspiratul vânt oniric, stăteam pe o margine de drum sub un cer pur, auriu tot, într-un straniu ținut muntos. Simțeam, fără să mă uit, luciul, colțurile și muchiile unor masive stânci mozaicate, și prăpăstii orbitoare, și strălucirea de oglindă a multelor lacuri aflate undeva jos, în spatele meu. Sufletul îmi era cuprins de o irizare dumnezeiască, de libertate și de înălțare: știam că sunt în rai. Dar în sufletul meu pământesc răsărea ca o văpaie ascuțită un singur gând omenesc – și cât de pizmaș, cât de sever îl feream de suflul frumuseții paradiziace care mă înconjura… Gândul ăsta, văpaia asta goală a unei dureri, era gândul la patria mea pământească. Desculț și sărac, îi așteptam pe marginea drumului muntos pe locuitorii cerului, caritabili și radioși, și vântul, precum presentimentul unui miracol, se juca în părul meu, umplea crevasele cu un vuiet de cristal, vălurea mătăsurile fabuloase ale copacilor ce dădeau în floare printre stânci, de-a lungul drumului; ierburi lungi se cățărau pe trunchiuri, ca niște limbi de foc; flori mari se desprindeau lin de ramurile strălucitoare și, ca niște potire zburătoare, pline ochi cu soare, lunecau prin văzduh fluturându-și petalele bombate, străvezii; mireasma lor, sărată și umedă, îmi amintea de tot ceea ce cunoscusem mai bun în viață.

Și, brusc, drumul pe care stăteam sufocat de strălucire se umplu de o furtună de aripi… Răsărind duium din adâncituri orbitoare, veneau îngerii așteptați de mine. Mersul lor părea eteric, ca mișcarea unor nori colorați, iar chipurile străvezii erau imobile, doar genele luminoase tremurau extatic. Printre

ei planau în zbor păsări de turcoază, topindu-se de un râs feciorelnic, fericit, și săreau mlădioase fiare oranj cu ciudate picățele negre. Creaturile șerpuiau în văzduh, întindeau fără zgomot labe de atlaz, prindeau florile zburătoare și se roteau, și se învârteau, și scânteiau din ochi, trecând iute pe lângă mine…

Aripi, aripi, aripi! Cum să le redau unduirile și nuanțele? Erau atotputernice și moi – roșcate, purpurii, de un albastru intens și un negru catifelat, cu praf de foc pe vârfurile rotunjite ale penelor arcuite. Năvalnic adăstau acei nori abrupți deasupra umerilor luminiscenți ai îngerilor; când și când, unul dintre ei, într-un fel de elan încântător, părând că nu-și poate stăpâni fericirea, își desfășura pe neașteptate, pentru o clipă, frumusețea înaripată, și asta era ca un clipocit de soare, ca strălucirea a milioane de ochi.

Se perindau mulțimi de îngeri privind în tării. Ochii le erau abisuri ce jubilau și în ochii aceia am văzut încetarea zborului. Mergeau cu pas lin, acoperiți de flori. Florile își revărsau din zbor strălucirea umedă; se jucau, rotindu-se și ridicându-se în văzduh, fiare lise, strălucitoare; păsările ciripeau euforic, înălțându-se și lăsându-se în zbor, iar eu, orbit, un sărman ce tremura, stăteam pe marginea drumului și în sufletul meu sărman bâiguia același gând: să mă tângui fierbinte, să povestesc, oh, să povestesc că pe cea mai frumoasă dintre stelele lui Dumnezeu se află o țară – țara mea – care moare în grele cazne. Simțeam că, dacă aș prinde în pumn măcar un reflex tremurător, aș aduce în țara mea o asemenea bucurie, încât sufletele omenești s-ar însenina pe loc, ar prinde să se rotească într-o clipoceală și răpăială de primăvară renăscută, în bubuiala de aur a templelor trezite.

Și, întinzând brațele tremurătoare, încercând să le tai calea îngerilor, începui să mă agăț de poalele veșmintelor lor strălucitoare, de câte un ciucure vălurit, fierbinte al penelor arcuite care îmi alunecau printre degete ca niște flori pufoase. Gemeam, mă zvârcoleam, cerșeam în extaz milostivire, dar îngerii treceau tot înainte, fără să mă observe, îndreptându-și în sus chipurile sculpturale. Mulțimile lor se precipitau spre o sărbătoare paradiziacă, într-o rază de lumină insuportabil de

strălucitoare, unde se învolbura și respira o divinitate la care nu cutezam să mă gândesc. Am văzut păienjenișuri de foc, stropi, arabescuri pe aripile violete, roșcate, purpurii, gigantice, și pe deasupra mea trecea unduit un foșnet pufos, se vânzoleau păsările de peruzea cu cununi de curcubeu, pluteau flori ce se desprindeau de ramurile strălucitoare. „Stai, ascultă-mă!“, strigai, încercând să îmbrățișez imponderabilele picioare îngerești, dar tălpile lui inefabile, imposibil de reținut, alunecau printre mâinile mele întinse și marginile aripilor largi, fluturând pe lângă mine, doar îmi pârleau buzele. Și în depărtare, raza aurie de lumină dintre steiurile cu flori fragede, distincte, se umplea de furtuna lor fâlfâitoare; plecau, plecau îngerii, se stingea râsul înalt, extaziat al păsărilor paradiziace, florile încetau să zboare din arbori; rămăsei fără putere, fără cuvinte…

Și atunci se petrecu minunea: unul dintre ultimii îngeri rămase în urmă, se întoarse și se apropie încet de mine. Îi văzui ochii de diamant, ficși, adânci, sub arcurile impetuoase ale sprâncenelor. Pe nervurile aripilor desfășurate părea să sclipească o chiciură, dar aripile erau cenușii, o nuanță indescriptibilă de cenușiu, și fiecare pană se termina cu o seceră de argint. Chipul lui, conturul buzelor vag zâmbitoare, al frunții pure, drepte, îmi aminteau de trăsături văzute pe pământ. Părea că se contopiseră într-un singur chip splendid liniile, razele și farmecul tuturor chipurilor iubite de mine – trăsăturile oamenilor plecați de mult de lângă mine. Părea că toate aceste sunete cunoscute ce-mi atingeau fiecare în parte auzul erau cuprinse acum într-o singură melodie perfectă.

El se apropie de mine și zâmbi; eu n-am putut să-l privesc. Dar privindu-i picioarele, am observat o rețea de vinișoare albastre pe talpă și o aluniță pală – și după vinișoarele astea, după pata aceea micuță, înțelesei că el nu se rupsese încă de tot de pământ, că îmi poate înțelege rugămintea.

Și atunci, plecându-mi capul, apăsându-mi pe ochii orbiți palmele arse, murdare de lutul strălucitor, începui să-mi spun durerea. Voiam să explic ce minunată e țara mea și cât de înspăimântător e negrul ei leșin, dar n-am găsit cuvintele necesare. Zorindu-mă și repetându-mă, bâiguiam doar despre

niște fleacuri, despre o casă care arsese și în care luciul însorit al podelelor se reflecta cândva într-o oglindă înclinată, despre cărți vechi și despre tei bătrâni, bâiguiam despre bibelouri, despre primele mele versuri dintr-un caiet școlar de culoarea cobaltului, despre un pietroi cenușiu, despre o zmeură sălbatică răsărită în mijlocul unui câmp plin de sipică și romanițe, dar ce era mai important nu eram în stare să spun nicicum – mă încurcam, mă poticneam și o luam de la capăt, și iar povesteam într-o turuială neputincioasă despre odăile din conacul răcoros și sonor, despre tei, despre prima iubire, despre bondarii care dorm pe sipici… Mi se părea că, uite, acum-acum ajung la ce-i important, o să explic toată durerea patriei mele, dar, cine știe de ce, nu-mi puteam aminti decât niște lucruri mărunte, absolut pământești, care nu știau nici să vorbească, nici să plângă cu lacrimile acelea teribile, fierbinți, despre care voiam și nu puteam să povestesc…

Am tăcut, am ridicat capul. Cu un zâmbet atent, calm, îngerul mă privea intens cu ochii lui prelungi de diamant – și am simțit că înțelege tot…

— Iartă-mă, strigai, sărutând sfios alunița de pe talpa luminoasă, iartă-mă că nu știu să spun decât ce-i efemer, neimportant. Dar tu înțelegi… Milostiv înger cenușiu, răspunde-mi, ajută-mă, spune-mi, ce o să-mi salveze țara?

Și îngerul, cuprinzându-mi pentru o clipă umerii cu aripile lui blânde, rosti un singur cuvânt, și în glasul lui recunoscui toate glasurile dragi care tăcuseră. Cuvântul spus de el era atât de minunat, încât închisei cu un oftat ochii și îmi plecai și mai jos capul. El se răspândi prin toate fibrele mele, cu mireasmă și sunet, soarele îmi răsări în creier și văgăunile fără de număr ale conștiinței mele prinseră din zbor, repetară strălucitorul cântec paradiziac. Eram plin de el; îmi bătea ca un nod fin în tâmplă, îmi tremura umed pe gene, îmi adia cu o dulce răcoare prin păr și îmi cuprindea cu o căldură dumnezeiască inima.

L-am strigat, desfătându-mă cu fiecare silabă, am ridicat năvalnic ochii, încețoșați de razele multicolore ale lacrimilor de fericire…

Doamne! Zorii hibernali înverziră în geam și nu-mi amintesc cuvântul ce-am strigat…

(1923)
Traducere de Adriana Liciu

Natașa

1

Pe scări, Natașa s-a ciocnit de vecinul de vizavi, baronul Wolfe. Acesta urca cu destulă greutate treptele simple de lemn, mângâind balustrada cu mâna și fluierând încet printre dinți.

— Unde-ai pornit așa în grabă, Natașa?

— La farmacie, ca să iau o rețetă. Tocmai ce-a fost doctorul aici. Tata e mai bine.

— Ah, asta-i o veste bună.

A trecut iute, în fulgarinul ei foșnitor și fără pălărie.

Aplecându-se peste balustradă, Wolfe a aruncat o privire înapoi, înspre ea. Preț de o clipă, i-a zărit de sus cărarea lucioasă din păr, ca de fetiță. Tot fluierând, a urcat la ultimul etaj, și-a trântit servieta udă leoarcă de la ploaie pe pat, apoi s-a spălat zdravăn și îndestulător pe mâini și s-a șters.

După aceea a ciocănit la ușa bătrânului Hrenov.

Hrenov locuia în camera de vizavi de pe coridor, cu fiica sa, care dormea pe o canapea, o canapea cu arcuri uimitoare, ce se răsuceau și creșteau ca niște smocuri de iarbă metalică prin plușul moale. Mai era o masă, nevopsită și acoperită cu ziare pătate de cerneală. Hrenov cel bolnav, un bătrân stafidit, într-o cămașă de noapte ce-i ajungea la călcâie, se năpustise înapoi în pat cu un scârțâit și trăsese cearșaful tocmai când capul mare și ras al lui Wolfe s-a ivit pe ușă.

— Intrați, mă bucur să vă văd, intrați.

Bătrânul respira cu dificultate, iar ușa de la noptieră îi rămăsese deschisă.

— Aud că v-ați refăcut aproape complet, Alexei Ivanici, a spus baronul Wolfe, așezându-se lângă pat și plesnindu-și genunchii.

Hrenov i-a oferit mâna sa galbenă și lipicioasă și a dat din cap.

— Nu știu ce-ați auzit, dar știu foarte bine c-o să mor mâine.

A scos un pocnet din buze.

— Prostii, l-a întrerupt Wolfe vesel și a extras din buzunarul de la șold o tabacheră de argint uriașă. Vă deranjează dacă fumez?

S-a jucat mult timp cu bricheta, țăcănindu-i rotița zimțată. Hrenov a închis ochii pe jumătate. Pleoapele îi erau albăstrii, ca membrana unei broaște. Fire aspre cărunte îi acopereau bărbia proeminentă. Fără să deschidă ochii, a zis:

— Așa o să fie. Mi-au omorât cei doi fii și ne-au azvârlit, pe mine și pe Natașa, din cuibul nostru natal. Și-acum ar trebui ca noi să mergem și să murim într-un oraș străin. Ce stupid, dacă te gândești…

Wolfe a început să vorbească tare și clar. A spus că Hrenov încă mai avea mult de trăit și că toată lumea urma să se întoarcă în Rusia la primăvară, odată cu berzele. Iar apoi a început să povestească un incident din trecut.

— Era pe vremea când hoinăream prin Congo, spunea el, iar corpul său mare, destul de solid, se legăna ușor. Ah, îndepărtatul Congo, dragul meu Alexei Ivanici, ce sălbăticii îndepărtate – știți… Imaginați-vă un sat în pădure, femei cu sânii prelungi și sclipirea apei, neagră precum caraculul, printre colibe. Acolo, sub un copac uriaș – un *kiroku* – erau portocale ca niște mingi de cauciuc, iar noaptea, dinăuntrul copacului venea ceva ce părea să fie sunetul mării. Am stat la o lungă șuetă cu regișorul zonei. Translatorul nostru era un inginer belgian, alt om ciudat. Jura, apropo, că în 1895 văzuse un ihtiozaur în mlaștini, nu departe de Tanganica. Regișorul era tras în cobalt, împodobit cu inele și smiorcăit, cu un burtic ca de aspic. Iată ce s-a întâmplat…

Wolfe, delectându-se cu povestirea sa, zâmbea și-și mângâia capul bleu.

— S-a întors Natașa, a exclamat calm și hotărât Hrenov, fără

să-și ridice pleoapele.

Înroșindu-se pe loc, Wolfe a privit în jur. O clipă mai târziu, undeva departe, s-a auzit clinchetul încuietorii unei uși de la intrare, apoi pași foșnind de-a lungul coridorului. Natașa a intrat iute, cu ochi strălucitori.

— Cum te simți, tăticule?

Wolfe s-a ridicat și a spus cu o nonșalanță mimată:

— Tatăl tău e foarte bine și n-am nici o idee de ce stă în pat… Am de gând să-i spun despre un anume vrăjitor african.

Natașa i-a zâmbit tatălui său și a început să despacheteze doctoria.

— Plouă, a zis ea încet. E groaznică vremea.

Așa cum se întâmplă de obicei când se vorbește despre vreme, ceilalți s-au uitat pe fereastră. Asta a făcut ca o venă gri-albăstruie de pe gâtul lui Hrenov să se contracte. Apoi și-a lăsat greu capul la loc pe pernă. Țuguindu-și buzele, Natașa a numărat picăturile, iar genele ei au bătut ritmul. Părul ei lins și închis la culoare era perlat de ploaie, iar sub ochii ei erau adorabile umbre albastre.

2

Întors în camera sa, Wolfe s-a plimbat vreme îndelungată, cu un zâmbet tulburat și fericit, lăsându-se greoi ba într-un fotoliu, ba pe marginea patului. Apoi, dintr-un oarecare motiv, a deschis o fereastră și a scrutat curtea întunecoasă și clipocitoare de dedesubt. În cele din urmă, a ridicat spasmodic dintr-un umăr, și-a pus pălăria verde și a ieșit.

Bătrânul Hrenov, care stătea prăbușit pe canapea în timp ce Natașa îi aranja patul pentru noapte, a remarcat indiferent, cu voce joasă:

— Wolfe a ieșit la cină.

Apoi a oftat și și-a tras pătura mai strâns peste el.

— Gata, a zis Natașa. Suie-te înapoi, tăticule.

De jur împrejur erau orașul umed, de seară, torentele întunecate ale străzilor, cupolele mobile și lucioase ale umbrelelor, văpaia vitrinelor prelingându-se pe asfalt. Laolaltă

cu ploaia, noaptea începuse să curgă, umplând adâncurile curților, licărind în ochii prostituatelor cu picioare zvelte care se plimbau leneș încolo și-ncoace în intersecțiile aglomerate. Și, undeva deasupra, luminile circulare ale unei reclame clipeau intermitent, ca o roată iluminată învârtindu-se.

Către seară, temperatura lui Hrenov crescuse. Termometrul era cald, viu – coloana de mercur urcase sus de tot pe scărița roșie. Vreme îndelungată, el a mormăit neinteligibil, și-a tot mușcat buzele și a scuturat ușurel din cap. Apoi a adormit. Natașa s-a dezbrăcat la flacăra palidă a unei lumânări și și-a văzut reflexia în geamul înnegurat al ferestrei – gâtul palid, subțire, șnurul negru care îi căzuse peste claviculă. A stat așa, într-o oboseală neclintită, și i s-a părut că deodată camera, laolaltă cu canapeaua, cu masa pe care erau împrăștiate mucuri de țigară, cu patul pe care, cu gura deschisă, dormea zbuciumat un bătrân asudat, cu nas ascuțit – toate acestea au început să se miște și acum pluteau, precum puntea unei corăbii, în noaptea întunecată. A oftat, și-a trecut o palmă peste umărul cald și dezgolit și, pierdută parțial în amețeala ei, s-a lăsat pe canapea. Apoi, cu un zâmbet vag, a început să-și ruleze și să-și dea jos ciorapii cei vechi, mult cârpiți. Din nou camera a început să plutească, iar ea s-a simțit ca și când cineva îi sufla aer fierbinte în ceafă. A deschis larg ochii – ochi întunecați, migdalați, al căror alb avea o nuanță albăstrie. O muscă a început să dea ocol lumânării și, ca un bob de mazăre bâzâitor, s-a ciocnit de perete. Natașa s-a strecurat încet sub pătură și s-a întins, simțind ca un spectator căldura propriului ei corp, coapsele lungi și brațele goale sub cap. Îi era prea lene ca să stingă lumânarea, să alunge furnicăturile mătăsoase care o făceau să-și apese genunchii involuntar și să închidă ochii. Hrenov a scos un geamăt profund și a ridicat un braț, în somn. Brațul a căzut la loc, ca și când ar fi fost mort. Natașa s-a ridicat puțin și a suflat spre lumânare. Cercuri multicolore au început să se învârtească în fața ochilor ei.

Mă simt atât de minunat, s-a gândit, râzând în pernă. Acum stătea ghemuită și i se părea că este incredibil de mică și toate gândurile din mintea ei erau ca niște scântei fierbinți ce se împrăștiau ușor și se stingeau. Tocmai era pe cale să adoarmă,

când toropeala i-a fost spulberată de un țipăt puternic, înnebunit.

— Tăticule, ce s-a întâmplat?

A bâjbâit pe masă și a aprins lumânarea.

Hrenov stătea așezat pe pat, respirând cu furie, cu degetele încleștate de gulerul cămășii. Câteva minute mai devreme, se trezise și înghețase de groază, confundând cadranul luminos al ceasului ce se afla pe un scaun din preajmă cu gura unei pușți ce-l țintea neclintită. A așteptat focul de armă, neîndrăznind să se miște, apoi, pierzându-și controlul, a început să strige. Acum se uita la fiica lui, clipind și zâmbind cu un surâs tremurând.

— Tăticule, liniștește-te, nu-i nimica…

Târșâindu-și ușor picioarele desculțe pe podea, i-a îndreptat perna și i-a atins fruntea, care era lipicioasă și rece de sudoare. Cu un oftat adânc și încă scuturat de spasme, el s-a întors spre perete și a bâiguit:

— Absolut toți, toți… chiar și eu. E un coșmar… Nu, tu nu trebuie.

A adormit ca și când ar fi căzut într-un abis.

Natașa s-a culcat iarăși. Canapeaua devenise și mai noduroasă, arcurile o apăsau acum în coaste, acum în omoplați, dar în cele din urmă ea s-a făcut comodă și s-a cufundat în visul întrerupt și incredibil de cald pe care încă îl simțea, dar nu și-l mai amintea. Apoi, în zori, s-a trezit iarăși. O striga tatăl.

— Natașa, nu mă simt bine. Dă-mi niște apă.

Ușor nesigură, cu somnolența străpunsă de zorii albăstrii, s-a îndreptat spre chiuvetă, făcând cana să scoată un clinchet. Hrenov a băut cu nesaț, mult. A spus:

— O să fie cumplit dacă n-o să mă mai întorc niciodată.

— Culcă-te, tăticule. Încearcă să mai dormi.

Natașa și-a tras halatul de flanelă și s-a așezat la picioarele patului tatălui ei. El a repetat cuvintele „E cumplit“ de câteva ori, apoi a zâmbit înspăimântat.

— Natașa, îmi tot imaginez că merg prin satul nostru. Îți amintești locul de pe râu, lângă gater? Și e greu de mers. Știi – tot rumegușul. Rumeguș și nisip. Mi se scufundă picioarele. Mă gâdilă. Odată, când am călătorit noi în străinătate…

S-a încruntat, străduindu-se să urmeze cursul propriilor sale gânduri încâlcite.

Natașa își amintea cu o extraordinară limpezime cum arăta el pe atunci, își amintea bărbuța lui blondă, mănușile gri din piele de antilopă, basca lui de călătorie, în carouri, ce semăna cu o husă de cauciuc pentru burete – și dintr-odată a simțit că îi vine să plângă.

— Da. Deci asta este, a spus Hrenov tărgănat, indiferent, scrutând cu privirea aburii dimineții.

— Mai dormi, tăticule. Îmi amintesc totul.

Cu greutate, el a luat o înghițitură de apă, și-a frecat fața și s-a lăsat înapoi pe perne. Din curte venea strigătul dulce și vibrant al unui cocoș.

3

Pe la unsprezece în dimineața următoare, Wolfe a ciocănit la ușa lui Hrenov. Niște vase au zăngănit de sperietură în cameră, iar râsul Natașei s-a revărsat în afară. O clipă mai târziu, ea s-a strecurat pe hol, închizând cu grijă ușa în urmă.

— Ce bine îmi pare – tata se simte mult mai bine azi.

Purta o bluză albă și o fustă bej cu nasturi de-a lungul șoldurilor. Ochii ei alungiți și strălucitori erau fericiți.

— O noapte cumplit de zbuciumată, a continuat ea iute, iar acum s-a liniștit complet. Are temperatura normală. Ba chiar a și hotărât să se scoale. Tocmai l-au îmbăiat.

— E însorit azi, a spus Wolfe misterios. Nu m-am dus la muncă.

Stăteau în holul semiluminat, sprijinindu-se de perete, nemaiștiind despre ce să vorbească.

— Știi ce, Natașa, s-a aventurat Wolfe dintr-odată, împingându-și spatele lat și moale de la perete și vârându-și mâinile adânc în buzunarele pantalonilor gri, șifonați. Hai să facem o excursie la țară astăzi. O să ne întoarcem până la șase. Ce zici?

Natașa stătea cu un umăr proptit de perete, îndepărtându-se și ea puțin.

— Cum să-l las pe tata singur? Și totuși…

Wolfe s-a înviorat dintr-odată.

— Natașa, iubito, haide – te rog. Tatăl tău e bine azi, nu-i așa? Iar proprietăreasa e în preajmă, în caz că îi trebuie ceva.

— Da, așa e, a spus Natașa încet. O să-i spun.

Și, cu o fluturare a fustei, s-a întors în cameră.

Complet îmbrăcat, însă fără gulerul de la cămașă, Hrenov abia bâjbâia pe masă după ceva.

— Natașa, Natașa, ai uitat să cumperi ziarele ieri…

Natașa își făcea de lucru preparând niște ceai pe spirtieră.

— Tati, azi aș vrea să fac o excursie la țară. M-a invitat Wolfe.

— Sigur, draga mea, trebuie să te duci, a spus Hrenov, iar albul albăstrui al ochilor i s-a umplut de lacrimi. Crede-mă, sunt mai bine azi. Numai de n-ar fi fost slăbiciunea asta ridicolă…

După ce Natașa a plecat, el a început iarăși să bâjbâie încet prin cameră, tot căutând ceva… Cu un mormăit ușor, a încercat să mute canapeaua. Apoi s-a uitat sub ea – s-a întins cu fața în jos, pe podea, și a stat acolo, cu capul rotindu-i-se ametitor. Încet, cu greutate, s-a ridicat din nou în picioare, s-a chinuit să ajungă la pat, s-a întins… Și iarăși a avut senzația că traversa un pod, că auzea sunetul unui gater, că trunchiuri galbene de copaci pluteau, că picioarele lui se cufundau adânc în rumegușul umed, că un vânt rece sufla dinspre râu, răcorindu-l până în măduva oaselor…

4

— Da – toate călătoriile mele… Of, Natașa, uneori mă simt ca un zeu. Am văzut Palatul Umbrelor din Ceylon și-am țintit în păsări minuscule de smarald în Madagascar. Băștinașii de acolo purtau coliere făcute din vertebre și cântau atât de ciudat noaptea pe țărmul mării, de parc-ar fi fost șacali muzicali. Am locuit într-un cort, nu departe de Tamatave, unde pământul e roșu, iar marea albastru închis. Nu-ți pot descrie marea aceea.

Wolfe a tăcut, aruncând și prinzând ușurel un con de pin în mână. Apoi și-a trecut palma durdulie de-a lungul feței și a izbucnit în râs.

— Și iată-mă acum, lefter, blocat în cel mai mizerabil dintre orașele europene, stând într-un birou zi de zi, ca vreun pierde-vară, clefăind seara la pâine și cârnați într-o crâșmă a camionagiilor. Și totuși, a fost o vreme…

Natașa stătea pe burtă, cu coatele larg depărtate, urmărind coroanele puternic luminate ale pinilor pierzându-se lin în înălțimile turcoaz. Cum scruta cerul, rotunde puncte luminoase se învârteau, sclipeau și se împrăștiau în fața ochilor ei. Uneori, ceva zbura ca un spasm auriu, din pin în pin. Alături de ea, cu picioarele încrucișate, stătea baronul Wolfe în costumul său amplu, gri, ținându-și înclinat capul ras și jucându-se în continuare cu conul uscat.

Natașa a oftat.

— În Evul Mediu, a zis ea, privind la coroanele pinilor, m-ar fi ars pe rug sau m-ar fi sanctificat. Uneori am niște senzații ciudate. Ca un soi de extaz. Apoi devin aproape imponderabilă, simt că plutesc undeva și înțeleg totul – viața, moartea, totul… Odată, când aveam vreo zece ani, stăteam în sufragerie desenând ceva. Apoi am obosit și-am început să mă gândesc. Deodată, foarte rapid, a intrat o femeie, desculță, purtând straie albastre decolorate, cu un pântece mare, greu, iar chipul îi era mic, slab și galben, cu niște ochi extraordinar de blânzi, extraordinar de misterioși… Fără să mă privească, a trecut repede și a dispărut în camera alăturată. Nu mi-a fost frică – dintr-un oarecare motiv, am crezut că venise să spele podelele. N-am mai întâlnit-o niciodată pe femeia aceea, însă știi cine era? Fecioara Maria…

Wolfe a zâmbit.

— Ce te face să crezi asta, Natașa?

— Știu. Mi-a apărut într-un vis cinci ani mai târziu. Ținea în brațe un copil, iar la picioarele ei erau heruvimi sprijiniți în coate, ca în picturile lui Rafael, numai că erau vii. În afară de asta, uneori am alte viziuni, foarte mărunte. Când l-au luat pe tata din Moscova și am rămas singură în casă, iată ce s-a întâmplat: pe birou era un mic clopot de bronz, ca acelea care

li se pun vacilor în Tirol. Deodată, s-a ridicat în aer, a început să sune, iar apoi a căzut. Ce sunet minunat, pur.

Wolfe i-a aruncat o privire ciudată, apoi a aruncat conul departe și a spus cu glas rece, opac:

— Trebuie să-ți spun ceva, Natașa. Vezi tu, eu n-am fost niciodată în Africa sau în India. Sunt numai minciuni. Am acum aproape treizeci de ani, însă, în afară de două sau trei orașe rusești, vreo zece sate și această țară dezolantă, n-am văzut nimic. Te rog să mă ierți.

A zâmbit, un surâs melancolic. Deodată a simțit o milă intolerabilă pentru acele mărețe fantezii care îl ajutaseră încă din copilărie.

Vremea era uscată și caldă, de toamnă. Pinii abia trosneau când coroanele lor aurite se legănau.

— O furnică, a spus Natașa, ridicându-se și netezindu-și fusta și ciorapii. Am stat pe niște furnici.

— Mă disprețuiești foarte tare? a întrebat Wolfe.

Ea a râs.

— Nu fi prostuț. Până la urmă, suntem chit. Tot ce ți-am spus despre extazele mele și Fecioara Maria și despre clopoțel a fost o fantezie. Am inventat totul într-o zi, iar apoi, bineînțeles, am avut impresia că se întâmplase cu adevărat…

— Exact așa, a spus Wolfe surâzând.

— Mai spune-mi despre călătoriile tale, i-a cerut Natașa, fără urmă de sarcasm.

Cu un gest obișnuit, Wolfe și-a scos tabachera masivă.

— La dispoziția dumneavoastră. Odată, când navigam cu o goeletă din Borneo spre Sumatra…

5

O coastă blândă cobora înspre lac. Țărușii debarcaderului de lemn se reflectau în apă ca niște spirale gri. Dincolo de lac era aceeași pădure de pini întunecată, însă ici și colo puteai zări câte-un trunchi alb și ceața frunzelor galbene ale unui mesteacăn. Pe apa turcoaz închis pluteau licăriri de nori, iar Natașa și-a amintit dintr-odată peisajele lui Levitan[1]. Avea

impresia că erau în Rusia, că numai în Rusia poți fi atunci când te sufoci de-o fericire atât de fierbinte, și era bucuroasă că Wolfe povestea aiureli atât de minunate și, cu micile sale sunete, lansa pietricele plate, care derapau și săltau magic la suprafața apei. În această zi, nu se zărea nici un om; doar uneori se auzeau norișori de exclamații sau râs, iar pe lac plana o aripă albă – pânza unui iaht. Au mers multă vreme de-a lungul țărmului, au urcat în fugă panta alunecoasă și au găsit o potecă unde tufele de zmeură emanau o boare de umezeală întunecată. Un pic mai departe, chiar lângă apă, era o cafenea absolut pustie, fără picior de chelneriță sau de client, ca și când ar fi fost un incendiu undeva și fugiseră cu toții ca să se uite, luându-și cu ei cănile și farfuriile. Wolfe și Natașa au dat ocol cafenelei, apoi s-au așezat la o masă goală și s-au prefăcut că mănâncă și beau și le cântă o orchestră. Și, în timp ce glumeau, Natașei i s-a părut deodată că aude sunetul clar al muzicii adevărate a vântului, de-o nuanță portocalie. Apoi, cu un zâmbet misterios, a tresărit și a fugit înspre țărm. Baronul Wolfe a săltat greoi în urma ei:

— Natașa, stai – încă n-am plătit!

După aceea, au găsit o pajiște verde-crud, străjuită de fire de rogoz printre care soarele făcea apa să strălucească precum aurul lichid, iar Natașa, cu ochii întredeschiși și umflându-și nările, a repetat de câteva ori:

— Doamne, ce minunat…

Wolfe s-a simțit rănit de lipsa ecoului și a tăcut și, în acea diafană clipă însorită, pe lângă lacul întins a trecut în zbor o oarecare tristețe, ca o gâză melodioasă.

Natașa s-a încruntat și a spus:

— Nu știu de ce, dar am senzația că tata se simte iarăși mai rău. Poate că n-ar fi trebuit să-l las singur.

Wolfe și-a amintit cum a văzut picioarele subțiri ale bătrânului, netede, cu fire de păr gri, când acesta sărea înapoi în pat. S-a gândit: și dacă într-adevăr moare astăzi?

— Nu spune asta, Natașa – e bine acum.

— Și eu cred, a zis ea și s-a înveselit iarăși.

Wolfe și-a dat jos jacheta, iar trupul său solid, în cămașa dungată, emana o aură delicată de căldură. Mergea foarte

aproape de Natașa; ea privea drept înainte și îi plăcea senzația dată de această căldură pășind alături de ea.

— Cum mai visez, Natașa, cum mai visez, spunea el, fluturând un băț mic, șuierător. Oare chiar mint când pretind că fanteziile mele sunt realitate? Am avut un prieten care și-a făcut trei ani serviciul militar în Bombay. Bombay? Dumnezeule! Muzica denumirilor geografice. Acel cuvânt, în sine, conține ceva gigantic, bombe de soare, tobe. Imaginează-ți numai, Natașa – acel prieten de-al meu era incapabil să comunice ceva, nu-și amintea nimic cu excepția certurilor legate de muncă, a căldurii, a febrei și a nevestei unui colonel britanic. Care din noi a vizitat cu adevărat India?... E clar – desigur, eu sunt acela. Bombay, Singapore... Îmi pot aminti, de exemplu...

Natașa mergea pe marginea apei, astfel că valurile mititele clipoceau chiar la picioarele ei. Undeva, dincolo de pădure, a trecut un tren, ca și când ar fi călătorit de-a lungul unei coarde muzicale, și amândoi s-au oprit ca să asculte. Ziua devenise ceva mai aurie, ceva mai dulce, iar pădurea de pe malul îndepărtat al lacului avea acum o nuanță albăstruie.

Lângă gară, Wolfe a cumpărat o pungă de hârtie cu prune, însă s-au dovedit a fi acre. Așezat în compartimentul pustiu, de lemn, al trenului, le-a aruncat la răstimpuri pe fereastră, regretând întruna că nu șterpelise din cafenea câteva dintre discurile acelea de carton care se pun sub halbele de bere.

— Zboară așa frumos, Natașa, ca păsările. E o plăcere să privești.

Natașa era obosită; închidea ochii strâns și-apoi din nou, cum i se întâmplase și noaptea, era copleșită și purtată în înalturi de un sentiment de ușurătate amețitoare.

— Când o să-i spun tatei despre excursia noastră, te rog să nu mă întrerupi sau corectezi. S-ar putea să-i spun despre lucruri pe care nu le-am văzut deloc. Diverse minuni mărunte. O să înțeleagă.

Când au ajuns în oraș, au decis să meargă pe jos înspre casă. Baronul Wolfe a devenit taciturn și se strâmba din cauza zgomotului feroce al claxoanelor, în timp ce Natașa părea

purtată de pânze, ca și când oboseala o susținea, o înzestra cu aripi și o făcea imponderabilă, iar Wolfe părea mohorât, la fel de mohorât ca seara. La un cvartal distanță de casa lor, Wolfe s-a oprit brusc. Natașa a trecut. Apoi s-a oprit și ea. S-a uitat împrejur. Ridicând din umeri, vârându-și mâinile adânc în buzunarele pantalonilor săi largi, Wolfe și-a lăsat în jos capul bleu, ca un taur. Privind într-o parte, a spus că o iubește. Apoi, întorcându-se iute, s-a îndepărtat și a intrat într-o tutungerie.

Natașa a stat o vreme, ca suspendată în aer, apoi a mers încet înspre casă. Și asta îi voi spune tatei, s-a gândit, avansând printr-un abur albastru de fericire, prin care felinarele străzii începeau să lumineze precum pietrele prețioase. Simțea că o cuprinde slăbiciunea, cum valuri mari, fierbinți și tăcute îi curgeau pe șira spinării. Când a ajuns acasă, și-a văzut tatăl, într-o haină neagră, acoperindu-și gulerul deschis al cămășii cu o mână și legănându-și cheile de la ușă cu cealaltă, cum iese în grabă, ușor cocoșat în ceața serii, și se îndreaptă spre chioșcul de ziare.

— Tăticule, a strigat și s-a dus după el.

El s-a oprit la marginea trotuarului și, înclinându-și capul, i-a aruncat o privire, cu zâmbetul lui șmecher obișnuit.

— Puiul meu cu păr cărunt. N-ar trebui să ieși din casă, a spus Natașa.

Tatăl ei și-a înclinat capul în cealaltă parte și a spus foarte încet:

— Scumpete, e ceva fantastic azi în ziar. Doar c-am uitat să iau bani. Poți să fugi tu sus și să iei? O să aștept aici.

Ea a împins ușa, supărată pe tatăl ei și totodată bucuroasă că era atât de voios. A urcat scările repede, plutind ca într-un vis. S-a grăbit de-a lungul coridorului. Ar putea să răcească stând acolo și așteptându-mă.

Dintr-un motiv oarecare, lumina din hol era aprinsă. Natașa s-a apropiat de ușa ei și, în aceeași clipă, a auzit susurul unor cuvinte în șoaptă dincolo de aceasta. A deschis ușa repede. O lampă cu gaz stătea pe masă, fumegând gros. Proprietăreasa, o cameristă și o persoană necunoscută blocau calea către pat. S-au întors cu toții când a intrat Natașa, iar proprietăreasa, cu o exclamație, s-a grăbit înspre ea…

Abia atunci l-a observat Natașa pe tatăl ei întins pe pat, nearătând deloc așa cum tocmai îl văzuse, ci ca un bătrânel mort, cu nas ca de ceară.

(1924)
Traducere de Veronica D. Niculescu

1. Isaac Ilici Levitan (1860 – 1900), pictor rus celebru pentru peisajele sale.